

พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาทัศนศิลป์ ภาควิชาทัศนศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE BUDDHA IMAGES IN THE REIGN OF KING RAMA IX AND KING RAMA X

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Fine and Applied Arts in Visual Arts

Department of Visual Arts

FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10

โดย

นายทินภัทร เปี่ยมเจียก

สาขาวิชา

ทัศนศิลป์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.จีราวรรณ แสงเพชร

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติรินทร์ กิตติสกล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.จีราวรรณ แสงเพชร)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ ดร. ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ทินภัทร เปี่ยมเจียก : พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10. (THE BUDDHA IMAGES IN THE REIGN OF KING RAMA IX AND KING RAMA X) อ.
ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.จิราวรรณ แสงเพชร

งานวิจัยเรื่อง “พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะ รูปแบบ แนวคิด คติความเชื่อ ตลอดจนพัฒนาการด้านรูปแบบ ศิลปกรรมในการสร้างพระพุทธปฏิมาในอดีตที่มีผลสืบเนื่องมาสู่ปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 ปราภฏการ สร้างใน 3 ลักษณะ คือ 1) การสร้างพระพุทธปฏิมาที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปกรรมในอดีตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดและคติการสร้างร่วมสมัย 2) การสร้างพระพุทธปฏิมาที่สืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากพระพุทธปฏิมาในอดีต ตลอดจนการจำลองพระพุทธปฏิมาสำคัญ 3) การสร้างพระพุทธปฏิมาที่เกิดขึ้นจากการตีความหมายใหม่ และกระบวนการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะร่วมสมัย

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบ กลุ่ม “พระพุทธรูปทรงสร้าง” และกลุ่มพระพุทธรูป “ไ้ตร้มพระบารมี” ที่เกิดขึ้นจากความรักและความศรัทธาระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชน ดังนั้น การสร้างพระพุทธปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 จึงมีความหลากหลายทางด้านรูปแบบและแนวคิด มีพัฒนาการทางศิลปะอันก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ศาสนา และความเชื่อผ่านรูปลักษณ์แห่งพระพุทธปฏิมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา ทัศนศิลป์
ปีการศึกษา 2562

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6086718935 : MAJOR VISUAL ARTS

KEYWORD: Buddha images, King Rama IX, King Rama X

Tinnapat Peamjeak : THE BUDDHA IMAGES IN THE REIGN OF KING RAMA IX AND KING RAMA X. Advisor: Assoc. Prof. JEERAWAN SANGPETCH, Ph.D.

The objective is to research, style, belief and production of The Buddha images in the reign of King Rama IX and King Rama X.

The research found that The Buddha images in reign of King Rama IX and King Rama X consists of 3 types. Firstly, Buddha images that has been developed in term of production and style from the old tradition which has mixed together with local culture. Secondly, Buddha images that has been generate with original production and also inspiration from the famous Buddha images in the past. Third, Contemporary, Buddha images that has been create from the artist who interpret new meaning.

Moreover, the research found that there are 2 groups of people who dedicated time and resource to create the Buddha images which are royal family themselves and religious people who would love to show their love and respect to both religious and royal family institution. They believe that creating The Buddha images shown a strong bonding between royal family and the people. Therefore, Buddha images that had been produce in reign of King Rama IX and King Rama X in The Kingdom of Thailand has variety purpose, production, style and examine. A lot of development happened to create a unique style reflecting

Field of Study: Visual Arts

Student's Signature

Academic Year: 2019

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 คงมีอรรถสำเร็จ ลุล่วงลงได้ หากขาดซึ่งความร่วมมือ ช่วยเหลือ และสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบ นมัสการและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ ทุนอุดหนุนการศึกษาสำหรับนิสิตระดับปริญญาเอกและปริญญาโท ที่เข้าศึกษาใน สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สนับสนุนทุนการศึกษาทั้ง ค่าเล่าเรียนและค่าครองชีพ ตลอดหลักสูตรการศึกษา

ขอกราบนมัสการ พระครู วัดสระกำแพงใหญ่ พระครูสุวิมลบุญญากร เจ้าอาวาสวัดบ้านตาเสา พระครูบรรเลง วัดห้วยผาเกียง จ.พะเยา หลวงพี่ วัดหัวนา จ.น่าน พระครู ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้าน ข้อมูล และอนุญาตให้บันทึกภาพในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ขอนอบน้อมจิตวันทาบูชาครู “แสงอาทิตย์ส่องบัวให้เบ่งบานฉันใด ศิษย์ดีได้เพราะคุณครูฉัน นั้น”

กราบขอบพระคุณ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. จีราวรรณ แสงเพชรซึ่งเป็นผู้ที่ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยเสมอมา อีกทั้งยังคอยเคียงข้างดูแลเอาใจใส่คอยติดตาม ห่วงใย ชี้แนะแนวทางทั้งในเรื่องการศึกษาและชีวิต นำมาซึ่งแรงบันดาลใจและกำลังใจในการทำงาน จึง อาจเปรียบท่านเป็นดัง “แม่” และ “ครู” ของผู้วิจัย

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ที่ชี้แนะแนวทางและ ปรับแก้ไขหัวข้อวิทยานิพนธ์ ตลอดจนเป็นแรงบันดาลใจและต้นแบบในการทำงานวิจัยฉบับนี้

กราบขอบพระคุณ อ.ดร. กิตติ์สิรินทร์ กิตติสกุล เป็นที่ปรึกษาสำหรับการแก้ไขปัญหาในเรื่อง ต่างๆ ให้ความเข้าใจและกำลังใจต่อผู้วิจัยมาโดยตลอด

กราบขอบพระคุณ ครูชัยพร อุโฆษจันทร์ ผู้ซึ่งเป็นดังแสงประทีปที่คอยส่องสว่างในการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ของชีวิต และคอยช่วยเหลือ สั่งสอนให้แก่งคิดต่างๆ ที่อยู่บนพื้นฐานแห่งสัจธรรมตามคำสอน แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งยังเป็นต้นแบบแห่ง “ครู” อย่างแท้จริง

กราบขอบพระคุณคุณอาจารย์ ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ที่คอยอบรมสั่งสอนแก่ผู้วิจัย

กราบขอบพระคุณ ท่านผู้อำนวยการกองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง นภาพร เล้าสินวัฒนา ที่ ให้ความอนุเคราะห์และเมตตาทางด้านข้อมูลแก่ผู้วิจัยเป็นอันดีเยี่ยม และขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ และ คณาจารย์โรงเรียนช่างฝีมือในวัง(ชาย) ที่คอยห่วงใยและกำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

กราบขอบพระคุณนักวิชาการในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำการศึกษาค้นคว้าอันเป็นประโยชน์ต่อ

สังคมและผู้วิจัย ในแง่ของการเป็นแนวทางการศึกษาและอ้างอิง จนนงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณ อ.สันติ อภัยราช คุณลุงจำทวี บุรณะเขตต์ คุณลุงบุญเรือน หงษ์มณี คุณลุงนันทน์ พี่บุญนาศ พี่โต่ง สิริวิทย์ เอี่ยมสุดใจ และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จ.สุโขทัย พี่สิทธิพร สุขเกษม พ่อใหญ่บุญจันทร์ ครอบงายุทธ พ่อใหญ่สวัสดิ์ วรระบุญญา พ่อใหญ่ พาดิ ที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลชี้แนะและอธิบายข้อคิดต่างๆ ทั้งอนุญาตให้บันทึกภาพในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ในหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต แขนงวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ทุกคน โดยเฉพาะ นางสาวทิพยาภรณ์ ทองแถม ที่คอยช่วยเหลือแก้กฏเมื่อประสบปัญหาต่างๆ อีกทั้งยังคอยเป็นกำลังใจในการทำงานเสมอมา

ขอขอบคุณกลุ่มลูกศิษย์ โรงเรียนช่างฝีมือในวัง(ชาย) โดยเฉพาะ พี่จิตติพัฒน์ สอนสมบูรณ์ และพี่ธรรมณัฐภฐ จินตนาอุดมศักดิ์ ที่มีน้ำใจช่วยเหลือและเดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามทุกครั้งๆ ตลอดจนคอยถามไถ่ ช่วยเหลือมาโดยตลอด และ คุณรัฐศาสตร์ บาทซารี ที่แนะนำข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปและเรื่องราวประเพณีท้องถิ่นอีสาน ตลอดจนแนะนำผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ จ.อุบลราชธานี คุณปกรณ์ ปุกกะหุด และคุณณัฐพงศ์ มั่นคง ซึ่งให้ความอนุเคราะห์ทางด้านข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรูปในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างดีเมื่อครั้งเดินทางเก็บข้อมูลภาคสนาม

สุดท้ายนี้ความสุขและความสำเร็จของผู้วิจัยมีอาจเกิดขึ้นได้หากปราศจากพระคุณของ คุณ อารังศักดิ์ และคุณปณตพร เปี่ยมเจียก ผู้เป็นบิดา มารดา ของผู้วิจัย ที่คอยอบรมสั่งสอน ชี้แนะแนวทางดูแลเอาใจใส่ ห่วงใย และน้องใจ นัทนัย เปี่ยมเจียก ที่คอยช่วยเหลือรับ - ส่ง เมื่อประสบปัญหาการเดินทาง และห่วงใยช่วยเหลืองานอยู่เสมอ ครอบครัวจึงเป็นกำลังใจอันสำคัญมากที่สุดในชีวิตตลอดมาของข้าพเจ้า รวมถึงการทำวิทยานิพนธ์และขณะนี้ศึกษาอยู่ในรั้วจามจุรี หรือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ทินภัทร เปี่ยมเจียก

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญรูปภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ (Statements and significance of the problem)	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Goal and objective).....	4
ขอบเขตของการศึกษา (Scope or delimitation of the study).....	4
ขั้นตอนการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยนี้.....	4
บทที่ 2 คติความเชื่อที่มีอิทธิพลสำหรับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา	5
1. ประวัติพุทธศาสนาโดยสังเขป.....	5
2. การเข้ามาของพุทธศาสนาในดินแดนไทย	19
3. องค์ประกอบพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเชิงช่างสำหรับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา	22
4. คติความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทย	38
บทที่ 3 พัฒนาการทางศิลปกรรมของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในดินแดนไทย.....	59
ก. การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาภายนอกราชอาณาจักรไทยที่ส่งอิทธิพลต่อการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาใน อารยธรรมไทย.....	59
ข. การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในวัฒนธรรมทวารวดี	135

บทที่ 4 พระพุทธปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10.....	371
1. กลุ่มพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์	371
(1). พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9	372
(2). สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.....	410
(3). พระพุทธปฏิมา ที่พระบรมวงศานุวงศ์ และสมเด็จพระสังฆราชทรงสร้าง	422
2. กลุ่มพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย	453
2.1 เขตภาคเหนือ.....	453
2.2 กลุ่มจังหวัดสุโขทัย	544
2.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	565
2.4 ภาคกลาง.....	644
2.5 เขตภาคตะวันตก	712
2.6 ภาคตะวันออก.....	734
2.7 ภาคใต้	758
3. พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ...	781
บทที่ 5 บทวิเคราะห์	790
1. รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10	790
2. การตรวจสอบรูปแบบและแนวคิด คติความเชื่อของพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 (พ.ศ. 2489 – 2562).....	821
บทที่ 6 บทสรุป	845
บรรณานุกรม.....	851
ประวัติผู้เขียน.....	872

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท กับ ฝ่ายมหายาน.....	19
ตารางที่ 2 ตารางแสดงมหาบุรุษลักษณะ ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและมหายา	27
ตารางที่ 3 ตารางแสดงอนุพยัญชนะ (อสีตยานุพยัญชนะ) 80 ประการ	30
ตารางที่ 4 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปปฏิมาในศิลปะอินเดีย	83
ตารางที่ 5 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปปฏิมาในศิลปะศรีลังกา.....	97
ตารางที่ 6 ตารางการอธิบายลำดับอายุสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม	101
ตารางที่ 7 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปปฏิมาในศิลปะพม่า	115
ตารางที่ 8 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปปฏิมาในศิลปะเขมร	128
ตารางที่ 9 ตารางแสดงการแบ่งยุคสมัยของศิลปะในประเทศไทย	130
ตารางที่ 10 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปปฏิมาในศิลปะศรีอยุธยา.....	170
ตารางที่ 11 การแสดงลำดับเวลาและกลุ่มรูปแบบศิลปกรรมในศิลปะล้านนา	185
ตารางที่ 12 ตารางแสดงการจัดหมวดหมู่ของพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัย.....	227
ตารางที่ 13 ตารางแสดงรูปแบบของพระปางที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 3	337
ตารางที่ 14 ตารางแสดงรูปแบบของพระปางที่สร้างขึ้นเพื่อทรงอุทิศถวายรัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3	339
ตารางที่ 15 ตารางแสดงรูปแบบของพระปางที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในพุทธประวัติ 7 สัปดาห์	343

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 1 แผนภาพแสดงมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการที่ปรากฏในพระพุทธรูปปฏิมา.....	32
รูปภาพที่ 2 ประทับนั่งขัดสมาธิราบ (วีราสนะ).....	33
รูปภาพที่ 3 ประทับขัดสมาธิเพชร (วัชราสนะ).....	33
รูปภาพที่ 4 (ซ้าย) ประทับยืนตรง (สมถังค์).....	34
รูปภาพที่ 5 (ขวา) ประทับยืนเอียงสะโพก (ตรีถังค์).....	34
รูปภาพที่ 6 อริยาบถทรงพระดำเนิน (ลีลา).....	35
รูปภาพที่ 7 อริยาบถไสยาสน์.....	35
รูปภาพที่ 8 ปางประทานอภัย (อภัยมูทรา).....	36
รูปภาพที่ 9 ปางประทานพร (วรมูทรา).....	36
รูปภาพที่ 10 ปางสมาธิ (ชยานมูทรา).....	37
รูปภาพที่ 11 ปางมารวิชัย (ภูมิสปรมมูทรา).....	37
รูปภาพที่ 12 ปางปฐมเทศนา หรือ ธรรมจักรมูทรา.....	37
รูปภาพที่ 13 ปางแสดงธรรม หรือ วิตรรกะมูทรา.....	38
รูปภาพที่ 14 พระพุทธรูปธรรมากร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร.....	46
รูปภาพที่ 15 พระสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา(ซ้าย).....	60
รูปภาพที่ 16 ตอนตรัสรู้ (ขวา).....	60
รูปภาพที่ 17 พระพุทธรูปศิลปะ คันทาระ หรือคันทาราชภูร์ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.....	64
รูปภาพที่ 18 พระพุทธรูปศิลปะ คันทาระ หรือคันทาราชภูร์ ปางบำเพ็ญทุกรกิริยา.....	65
รูปภาพที่ 19 พระพุทธรูปศิลปะ.....	65
รูปภาพที่ 20 พระพุทธรูปศิลปะมอญ ปางประทานอภัย.....	66

รูปภาพที่ 21 พระพุทธรูปศิลปะอมรปุระ ปางประทานอภัย พ.6-7.....	67
รูปภาพที่ 22 พระพุทธรูปศิลปะอมราวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 10 – 11 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร	68
รูปภาพที่ 23 พระพุทธรูปศิลปะคุปตะตอนต้น สกุลช่างมอญรา.....	71
รูปภาพที่ 24 พระพุทธรูปศิลปะคุปตะตอนต้น สกุลช่างมอญรา.....	72
รูปภาพที่ 25 พระพุทธรูปศิลปะคุปตะสกุลช่างสารนาถ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.....	73
รูปภาพที่ 26 พระพุทธรูปศิลปะคุปตะตอนต้น	74
รูปภาพที่ 27 พระพุทธรูปศิลปะหลังคุปตะ ถ้าวัฒนตาที่ 19.....	75
รูปภาพที่ 28 พระพุทธรูปศิลปะหลังคุปตะ ปรลัมพทาสนะ สถูปภายในถ้ำที่ 10 เอลโลรา.....	76
รูปภาพที่ 29 พระพุทธรูปศิลปะปาละ จัดแสดงใน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.....	77
รูปภาพที่ 30 พระพุทธรูปศิลปะปาละ	78
รูปภาพที่ 31 พระพุทธรูปศิลปะปาละ	79
รูปภาพที่ 32 พระพุทธรูปศิลปะปาละ	80
รูปภาพที่ 33 พระพุทธรูปศิลปะนาคปฏักินัน.....	81
รูปภาพที่ 34 พระพุทธรูปศิลปะนาคปฏักินัน.....	82
รูปภาพที่ 35 พระพุทธรูปศิลปะนาคปฏักินัน.....	83
รูปภาพที่ 36 วิหารลึงกาตลิก ศรีลึงกา	86
รูปภาพที่ 37 วิหารคัล	88
รูปภาพที่ 38 วิหารคัล	88
รูปภาพที่ 39 วิหารคัล	89
รูปภาพที่ 40 (ซ้าย) และ รูปภาพที่ 41 (ขวา)	89
รูปภาพที่ 42 พระพุทธรูปศิลปะ สมัยอนุราชปุระ	91
รูปภาพที่ 43.....	92

รูปภาพที่ 44.....	93
รูปภาพที่ 45.....	94
รูปภาพที่ 46 พระพุทธรูปศิลปะกาลสมัยโปโลนนารุวะ วิหารวภูทากาศ.....	95
รูปภาพที่ 47.....	96
รูปภาพที่ 48 พระพุทธรูปศิลปะกา สมัยโปโลนนารุวะ.....	97
รูปภาพที่ 49 พระพุทธรูปศิลปะพม่า สมัยพุกาม วิหารอนันตเจติย.....	106
รูปภาพที่ 50 พระพุทธรูปศิลปะพม่า สมัยพุกาม.....	108
รูปภาพที่ 51 พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่อนันตเจติย เมืองพุกาม.....	109
รูปภาพที่ 52 พระพุทธรูปสัมฤทธิ์จากเจติยชเวสันต.....	110
รูปภาพที่ 53 พระพุทธรูปสมัยพุกาม จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุกาม.....	111
รูปภาพที่ 54 พระมหามัณเฑียร พระพุทธรูปศิลปะพม่า.....	112
รูปภาพที่ 55 พระพุทธรูปศิลปะพม่า.....	113
รูปภาพที่ 56 พระพุทธรูปศิลปะพม่า.....	114
รูปภาพที่ 57 - 58.....	115
รูปภาพที่ 59 พระพุทธรูปศิลปะเขมร สมัยก่อนเมืองพระนคร.....	121
รูปภาพที่ 60 พระพุทธรูปศิลปะเขมร สมัยก่อนเมืองพระนคร.....	121
รูปภาพที่ 61 พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบเกาะแกร์.....	122
รูปภาพที่ 62 พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบบาปวน จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพมหานคร.....	122
รูปภาพที่ 63 พระพุทธรูปทรงเครื่องสำริดจากนครวัดพระพุทธรูปศิลปะเขมร.....	123
รูปภาพที่ 64 พระพุทธรูปขนาดปรกศิลปะเขมร แบบนครวัดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร.....	123
รูปภาพที่ 65 พระพุทธรูปองค์กลางของปราสาทบายน พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบบายน.....	124
รูปภาพที่ 66 พระพุทธรูปขนาดปรกจากปราสาทบายน พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบบายน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร.....	125

รูปภาพที่ 67 เคียรพระพุทธรูปขนาดปรกจากปราสาทบายน พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบบายน ...	126
รูปภาพที่ 68 พระพุทธรูปขนาดปรกจากปราสาทบายน พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบบายน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงพนมเปญ	127
รูปภาพที่ 69 พระพุทธรูปขนาดปรกลำริด จากปราสาทนครวัดพระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบหลังบายน พิพิธภัณฑสถานกรุงไ้ฮ่งอน	128
รูปภาพที่ 70 จารึกเหรียญเงินทวารวดี (วัดพระประโทนเจดีย์ 3)	132
รูปภาพที่ 71 พระโพธิสัตว์ ศิลปะทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 12 พบที่ เจดีย์หมายเลขที่ 40 เมืองโบราณคูบัว จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	134
ภาพที่ 72-73 ธรรมจักรและกวางหมอบ ศิลปะทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 13 จัดแสดงใน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	135
รูปภาพที่ 74 (ซ้าย) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรม พบที่บ้านฝ้าย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ อายุราว พุทธศตวรรษที่ 13 – 16 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	136
รูปภาพที่ 75 (ขวา) พระพุทธรูปยืน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 พบที่วัดรอ อ.พระนครศรีอยุธยา จ. พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	136
รูปภาพที่ 76-77 พระพุทธรูปปางแสดงธรรม อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 13 ศิลปะทวารวดี จัด แสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	137
รูปภาพที่ 78 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปรยงกาสนะ) อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พบที่ลำน้ำมูล อ.วังปลัด จ.บุรีรัมย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	137
รูปภาพที่ 79 (ขวา) พระพุทธรูปยืน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 พบที่วัดหน้าพระเมรุ อ. พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	138
รูปภาพที่ 80 (ซ้าย) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 15 พบ ที่วัดเขาสมคอน อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)..	139
รูปภาพที่ 81 (กลาง) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พบที่วัดเชิงท่า อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	139

รูปภาพที่ 82 (ขวา) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พบที่ ต.บางเตย อ.สามพราน จ.นครปฐม จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	139
รูปภาพที่ 83 พระพุทธรูปนาคปรกปางสมาธิ ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 15 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	140
รูปภาพที่ 84 (ขวา) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 15 พบที่ จ.นครปฐม จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)	140
รูปภาพที่ 85-86 พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมประทับเหนือพนัสบดี ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	141
รูปภาพที่ 87 (ซ้าย) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมประทับเหนืออรุณทิพย์ ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พบที่ จ.นครปฐม จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)	142
รูปภาพที่ 88 (ขวา) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมประทับเหนือพนัสบดี ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พบที่บริเวณปราสาทพิมาย อ.พิมาย จ.นครราชสีมา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย (ที่มา: ผู้วิจัย)	142
รูปภาพที่ 89 (ซ้าย) พระพุทธรูปนเรศวร เศวตอัครมัยมุนี ศรีทวารวดีปูชนียบพิตร พระพุทธรูปศิลาขาว ประดิษฐานที่ลานชั้นลดด้านทิศใต้พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)	143
รูปภาพที่ 90 (กลาง) พระพุทธรูปศิลาขาว ประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)	143
รูปภาพที่ 91 (ขวา) พระพุทธรูปศิลาเขียว หรือ พระคันธาวาส ประดิษฐานในวิหารน้อย วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย)	143
รูปภาพที่ 92 (ขวา) พระพุทธรูปปางสมาธิ ราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พบที่ จ.บุรีรัมย์ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	144
รูปภาพที่ 93 เสมาลักภาพพุทธประวัติ ตอนโสถถียพรหมณ์ถวายหญ้าคา ศิลปะทวารวดี พุทธศตวรรษที่ 14 - 16 พบที่เมืองฟ้าแดดสงยาง จ.กาฬสินธุ์ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	145
รูปภาพที่ 94 พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรม ลำริด พบที่บ้านฝ้าย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	145

รูปภาพที่ 95 พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะทวารวดี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย จ. นครราชสีมา (ที่มา: ผู้วิจัย)	146
รูปภาพที่ 96 พระพิมพ์ภาพพระพุทธรูปประทับนั่งปางสมาธิล้อมรอบด้วยประภาภรณ์ทล เมืองฟ้าแดดสงยาง จ.กาฬสินธุ์ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น	146
รูปภาพที่ 97 พระพุทธรูปปางนาคปรก พบที่วัดเวียงหรือวัดพระบรมธาตุไชยา อ.ไชยา.....	149
รูปภาพที่ 98 พระพุทธรูปศิลาปางสมาธิ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี.....	150
รูปภาพที่ 99 พระพุทธรูปศิลาทรายสีแดง พบที่วัดแก้ว อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา (ที่มา: ผู้วิจัย)	151
รูปภาพที่ 100 (ซ้าย) พระพุทธรูปนาคปรก พบที่วัดมหาธาตุ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	152
รูปภาพที่ 101 (ขวา) พระพุทธรูปนาคปรก พบที่ จ.บุรีรัมย์ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	152
รูปภาพที่ 102 พระพุทธรูปนาคปรกทรงเครื่อง พบที่วัดหน้าพระเมรุ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	153
รูปภาพที่ 103 พระพุทธรูปนาคปรกทรงเครื่อง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 - 15 พบที่ วัดเชิงท่า อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	153
รูปภาพที่ 104 (ซ้าย) พระพุทธรูปทรงเครื่องปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ พบที่ จ.ราชบุรี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	155
รูปภาพที่ 105 (ขวา) พระพุทธรูปทรงเครื่องปางประทานอภัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	155
รูปภาพที่ 106 ทับหลังสลักภาพพระพุทธรูปทรงเครื่องปางแสดงธรรมและบุคคลที่โอนรำ พบบริเวณปราสาทหินพิมาย จ.นครราชสีมา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย (ที่มา: ผู้วิจัย)	155
รูปภาพที่ 107 พระพุทธมหารธรรมราชา วัดไตรภูมิ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์	156
รูปภาพที่ 108 พระพุทธรูปนาคปรก พบที่ อ.พิมาย จ.นครราชสีมา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	157
รูปภาพที่ 109 พระพุทธรูปนาคปรก จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย (ที่มา: ผู้วิจัย)	157

รูปภาพที่ 110-111 พระโขนงชัยคุรุ(พระพุทธเจ้าแพทย์).....	158
รูปภาพที่ 112 ภูมิประเทศในเขตภาคเหนือของประเทศไทย.....	159
รูปภาพที่ 113 พระพุทธรูปที่มีอิทธิพลทวารวดีจากภาคกลาง.....	162
รูปภาพที่ 114 พระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะทวารวดีจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	164
รูปภาพที่ 115 พระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะทวารวดีจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	164
รูปภาพที่ 116 ใบเสมาสลักภาพพระพุทธรูป อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ.....	165
รูปภาพที่ 117 เศียรพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะทวารวดีจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	165
รูปภาพที่ 118 (ซ้าย) พระพุทธรูปประดิษฐานในซุ้มจระนำของเจดีย์กู่กุด วัดจามเทวี จ.ลำพูน.....	166
รูปภาพที่ 119 (ขวา) พระพุทธรูปประดิษฐานในซุ้มจระนำของรัตนเจดีย์ วัดจามเทวี จ.ลำพูน.....	166
รูปภาพที่ 120 (ซ้าย) เจดีย์กู่กุด วัดจามเทวี จ.ลำพูน.....	167
(รูปภาพที่ 121).....	168
(รูปภาพที่ 122).....	168
(รูปภาพที่ 123).....	169
(รูปภาพที่ 124).....	169
รูปภาพที่ 125 - 126.....	170
รูปภาพที่ 127 พระเจ้าช้างคัม วัดศรีเกิด ต.พระสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	178
รูปภาพที่ 128 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ศิลปะล้านนา จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติหริภุญไชย จ.ลำพูน (ที่มา: ผู้วิจัย).....	188
รูปภาพที่ 129 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ศิลปะล้านนารุ่นที่ 1.....	189
รูปภาพที่ 130 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ศิลปะล้านนารุ่นที่ 1.....	189
รูปภาพที่ 131 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระเจ้าเหลื่อม อ.หางดง จ.เชียงใหม่.....	190
รูปภาพที่ 132 พระพุทธรูปปางประทานอภัย วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	191
รูปภาพที่ 133 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ประดิษฐานที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จ.เชียงใหม่.....	193

รูปภาพที่ 134 (จากบนซ้าย - ล่างขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	194
รูปภาพที่ 135 พระพุทธลีลึงค์ พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระสิงห์ ต.เวียง อ.เมือง จ.เชียงราย (ที่มา: ผู้วิจัย)	194
รูปภาพที่ 136 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย พ.ศ. 2026 รูปภาพที่ 132 (ขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑวัดพระธาตุหริภุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน (ที่มา: ผู้วิจัย)	195
รูปภาพที่ 137 (ซ้าย) หลวงพ่อหายโคก พระพุทธรูปปางมารวิชัยบนฐานสูง สำริด อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	195
รูปภาพที่ 138 (ขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัยบนฐานสูง สำริด	196
รูปภาพที่ 139 พระพุทธรูปปางกตประทีปรอยพระบาท พ.ศ. 2024 สำริด จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	196
รูปภาพที่ 140 พระเจ้าแก้วตื้อ วัดบุปผาราม(สวนดอก) อ.เมือง จ.เชียงใหม่	197
รูปภาพที่ 141 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระธาตุหริภุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน	197
รูปภาพที่ 142 พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑวัดพระธาตุหริภุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน	198
รูปภาพที่ 143 พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร	199
รูปภาพที่ 144 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระธาตุลำปางหลวง ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง	199
รูปภาพที่ 145 พระเจ้าล้านทอง วิหารหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง (ที่มา: ผู้วิจัย)	200
รูปภาพที่ 146 พระเจ้าพระพุทธ วิหารพระพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวง ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง (ที่มา: ผู้วิจัย)	200
รูปภาพที่ 147 (ซ้าย)พระเจ้าล้านทอง พ.ศ. 2032 วัดพระเจ้าล้านทอง จ.เชียงราย (ที่มา: ผู้วิจัย)..	201
รูปภาพที่ 148 (ขวา)พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ จ.พะเยา (ที่มา: ผู้วิจัย)	201
รูปภาพที่ 149 หลวงพ่อนาถ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	201

รูปภาพที่ 150 พระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะล้านนา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร	202
รูปภาพที่ 151 กลุ่มพระพุทธรูปไม้ล้านนา(พระเจ้าไม้) จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	203
รูปภาพที่ 152 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด วัดผาบ่อง พ.ศ. 2078	204
รูปภาพที่ 153 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดชัยพระเกียรติ พ.ศ. 2108	204
รูปภาพที่ 154 (ขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดปราสาท พ.ศ. 2133	204
รูปภาพที่ 155 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดชัยพระเกียรติ พ.ศ. 2134	205
รูปภาพที่ 156 พระพุทธรูปมุกเกสร พ.ศ. 2410 วัดพันเตา	205
รูปภาพที่ 157 (จากซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดศรีเกิด พ.ศ. 2463	206
รูปภาพที่ 158 (กลาง) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดควรถั่วม้า พ.ศ. 2471	206
รูปภาพที่ 159 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดช้างแต่้ม พ.ศ. 2506	206
รูปภาพที่ 160 แผนภาพแสดงการวิวัฒนาการทางรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1	208
รูปภาพที่ 161 แผนภาพแสดงพุทธลักษณะของพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1 (ที่มา: ผู้วิจัย)	209
รูปภาพที่ 162 แผนภาพแสดงพุทธลักษณะของพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 2 (ที่มา: ผู้วิจัย)	210
รูปภาพที่ 163 พระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะสุโขทัย หมวดวัดตะกวน พบที่วัดพระพายหลวง จ.สุโขทัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ रामคำแหง (ที่มา: ผู้วิจัย)	214
รูปภาพที่ 164 พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ พบที่ จ.สุโขทัย	215
รูปภาพที่ 165 พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ พบที่ จ.สุโขทัย	216
รูปภาพที่ 166 พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ พบที่ จ.สุโขทัย	216
รูปภาพที่ 167 (ซ้ายและขวา) พระพุทธรูปลีลา สำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่	217
รูปภาพที่ 168 พระพุทธรูปลีลาปูนปั้น ศิลปะสุโขทัย ประดิษฐานบนผนังวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (เขลียง) เมืองโบราณศรีสัชนาลัย อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย	218
รูปภาพที่ 169 พระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะสุโขทัย พบที่วัดช้างล้อม เมืองโบราณศรีสัชนาลัย อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย (ที่มา: ผู้วิจัย)	219

รูปภาพที่ 170 พระพุทธรูปไสยาสน์ ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ ประดิษฐานใน วัดบวรนิเวศวิหาร
 กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)..... 220

รูปภาพที่ 171 พระพุทธรูปไสยาสน์ ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ ราวพุทธศตวรรษที่ 20..... 220

รูปภาพที่ 172 พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดพระพุทธรูปชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จ.
 พิษณุโลก (ที่มา: ผู้วิจัย)..... 221

รูปภาพที่ 173 พระพุทธรูปชินสีห์ พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดพระพุทธรูปชินราช ประดิษฐาน
 ภายในพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)..... 222

รูปภาพที่ 174 พระศรีศาสดา พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดพระพุทธรูปชินราช ประดิษฐานใน
 วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ(ที่มา: ผู้วิจัย)..... 223

รูปภาพที่ 175 เศียรพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบกำแพงเพชร 224

รูปภาพที่ 176 พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบกำแพงเพชร(ซ้าย) เศียรพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบ
 กำแพงเพชร (ขวา) จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร (ที่มา: ผู้วิจัย) 225

รูปภาพที่ 177 พระพุทธรูปลีลา ศิลปะสุโขทัยแบบกำแพงเพชร พบที่วัดกุฎีห้อง อ.เมือง จ.
 กำแพงเพชร ราวพุทธศตวรรษที่ 20 -21 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร (ที่มา:
 ผู้วิจัย)..... 226

รูปภาพที่ 178 พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบสกุลช่างกำแพงเพชร ราวพุทธศตวรรษที่ 20 -21 จัด
 แสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร (ที่มา: ผู้วิจัย) 227

รูปภาพที่ 179 – 180 (บน) พระพุทธรูปลีลา สำริด ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะสุโขทัย 231

รูปภาพที่ 181 – 182 (ล่าง) พระพุทธรูปลีลา สำริด ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะสุโขทัย..... 231

รูปภาพที่ 183 พระเจ้าฝนนแสนห้า พระพุทธรูปไม้แกะสลัก ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะล้านนา
 232

รูปภาพที่ 184 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย อายุราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 20 232

รูปภาพที่ 185 (ขวา) พระพุทธรูปประทับยืน อายุราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 24 232

รูปภาพที่ 186 แผนภาพแสดงพระพุทธรูปประทับยืนในซุ้มเจดีย์วัดพญาวัด อ.เมือง จ.น่าน 233

รูปภาพที่ 187 พระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะสกุลช่างน่าน 233

รูปภาพที่ 188 (พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะสุโขทัย)..... 234

รูปภาพที่ 189 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสกุลช่างน่าน พระประธานในอุโบสถ วัดพระธาตุแช่
 แห้ง (ที่มา: ผู้วิจัย) 234

รูปภาพที่ 190 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสกุลช่างน่าน 234

รูปภาพที่ 191 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะล้านช้าง 235

รูปภาพที่ 192 (ซ้าย) พระพุทธมิ่งขวัญเมือง วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ต.ในเวียง อ.เมือง จังหวัด
 แพร่ (กลาง) พระประธานในอุโบสถ วัดไชยมาตย์ ตำบลเวียงทอง อำเภอสูงเม่น จ.แพร่ (ขวา) หลวง
 พ่อมงคลทิพนี พระประธานในอุโบสถวัดพระนอน ต.ในเวียง อ.เมือง จังหวัดแพร่ (ที่มา: ผู้วิจัย)... 236

รูปภาพที่ 193 พระเจ้าข่อแฮ วัดพระธาตุข่อแฮ ตำบลข่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ 236

รูปภาพที่ 194 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระประธานในอุโบสถวัดกลาง อ.นครไทย จ.พิษณุโลก
 (ที่มา: ผู้วิจัย) 237

รูปภาพที่ 195 – 196 วัดพระสี่อิริยาบถ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จ.กำแพงเพชร อายุราว
 พุทธศตวรรษที่ 20 -21 (ที่มา: ผู้วิจัย) 239

รูปภาพที่ 197 พระสี่อิริยาบถ วัดพระพายหลวง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โบราณสถานนอก
 กำแพงเมืองด้านเหนือ ต.เมืองเก่า อ.เมืองสุโขทัย จ.สุโขทัย (ที่มา: ผู้วิจัย) 240

รูปภาพที่ 198 วิหารลังกาติลก (ซ้าย วิหารพระอัฐฐารส (ขวา) วัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์
 สุโขทัย ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย (ที่มา: ผู้วิจัย) 240

รูปภาพที่ 199 พระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม (ที่มา: ผู้วิจัย) 242

รูปภาพที่ 200 พระสิทธิธารต วัดพิชยญาติการาม (ที่มา: ผู้วิจัย) 243

รูปภาพที่ 201 หลวงพ่อพระร่วง วัดมหรณพาราม (ที่มา: ผู้วิจัย) 243

รูปภาพที่ 202 พระอัฐฐารส วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร (ที่มา: ผู้วิจัย) 244

รูปภาพที่ 203 แผนที่ภูมิประเทศเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย 245

รูปภาพที่ 204 แผนที่อาณาจักรล้านช้าง 245

รูปภาพที่ 205 พระบาง 248

รูปภาพที่ 206 พระเจ้าองค์ดี วัดศรีชมพูนุวงศ์(วัดน้ำโมง) ที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย 252

รูปภาพที่ 207 พระเสริม ประดิษฐาน ณ วัดปฐมวณารามวรวิหาร กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย) 253

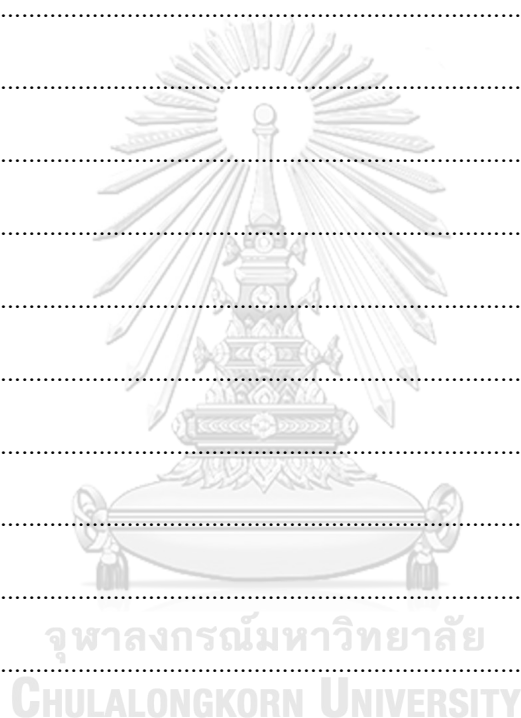
รูปภาพที่ 208 พระสายน์ หรือ พระใส ประดิษฐานภายในพระอุโบสถ วัดปทุมวนารามวรวิหาร กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	253
รูปภาพที่ 209 (ซ้าย)พระแสน วัดหงส์รัตนราม กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	255
รูปภาพที่ 210 (กลาง)หลวงพ่อดินทร์แปลง วัดอินทร์แปลง อ.เมือง จ.หนองคาย	255
รูปภาพที่ 211 (ขวา)หลวงพ่อดินทร์เมือง วัดศรีเมือง อ.เมือง จ.หนองคาย	255
รูปภาพที่ 212 พระพุทธรูปทรงเครื่องสกุลช่างเมืองอุบล จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย).....	256
รูปภาพที่ 213 พระพุทธรูปทรงเครื่องสกุลช่างเมืองอุบล วัดใต้ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)	256
รูปภาพที่ 214 พระเจ้าองค์หลวง วัดมโนภิรมย์ อำเภอห้วยน้ำใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร (ที่มา: Lek ko)	257
รูปภาพที่ 215 พระเจ้าใหญ่องค์ที่ ๑ พ.ศ.2373 วัดใต้ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)	257
รูปภาพที่ 216 พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)	257
รูปภาพที่ 217 (ซ้าย)พระประธานในหอพระบาท วัดทุ่งศรีเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)	258
รูปภาพที่ 218 (ขวา)พระเจ้าใหญ่องค์หลวง วัดหลวง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย).....	258
รูปภาพที่ 219 (ซ้าย)หลวงพ่พระเหลา วัดพระเหลาเทพนิมิต อ.พนา จ.อำนาจเจริญ (ที่มา: ผู้วิจัย)	258
รูปภาพที่ 220 (ขวา)พระพุทธรูปนาคปรก วัดศรีคุณเมือง อ.เชียงคาน จ.เลย (ที่มา: ผู้วิจัย)	258
รูปภาพที่ 221 พระบาง วัดไตรภูมิ อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม (ที่มา: ผู้วิจัย).....	259
รูปภาพที่ 222 พระบาง เมืองทรายขาว วัดศรีสุทธาวาส อ.เมือง จ.เลย (ที่มา: ผู้วิจัย)	259
รูปภาพที่ 223 พระบางพุทธลาวัลดีปางประทานอภัย	260
รูปภาพที่ 224 พระบาง วัดพระเหลาเทพนิมิต อ.พนา จ.อำนาจเจริญ (ที่มา: ปกรณ์ ปุกหุด)	260
รูปภาพที่ 225 (ซ้าย)พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลา.....	263
รูปภาพที่ 226 (กลาง)พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลา.....	263

รูปภาพที่ 227 (ขวา)พระพุทธรูปประทับยืน พบที่วัดกุฎี จ.ปราจีนบุรี	263
รูปภาพที่ 228-229 พระพุทธรูปนาคปรกปางสมาธิ.....	264
รูปภาพที่ 230 พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลาลา	264
รูปภาพที่ 231 (ซ้าย)พระพุทธรูปยืน หินทราย.....	264
รูปภาพที่ 232 (ขวา)พระพุทธรูปยืน สำริด	264
รูปภาพที่ 233 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด	265
รูปภาพที่ 234 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด พบที่เมืองสรรค์ อ.สรรค์บุรี จ.ชัยนาท.....	265
รูปภาพที่ 235 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร.....	265
รูปภาพที่ 236 พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)	267
รูปภาพที่ 237 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พบที่ จ.กำแพงเพชร	267
รูปภาพที่ 238 พระพุทธรูปปางมารวิชัย	268
รูปภาพที่ 239 เศียรพระพุทธรูปจากวัดธรรมิกราช จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระ ยา (ที่มา: ผู้วิจัย).....	268
รูปภาพที่ 240 พระพุทธรูปแบบอุทองรุ่นที่ 3 ศิลปะอยุธยาตอนต้น	270
รูปภาพที่ 241 หลวงพ่อโต วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อ.เมืองสุพรรณบุรี จ.สุพรรณบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)..	270
รูปภาพที่ 242 หลวงพ่อโต วัดพนัญเชิงวรวิหาร จ.พระนครศรีอยุธยา	270
รูปภาพที่ 243 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พุทธศตวรรษที่ 20 - 21.....	273
รูปภาพที่ 244 พระมณฑปพิตร วัดมณฑปพิตร	275
รูปภาพที่ 245 - 246 พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ปางประทานอภัย พุทธศตวรรษที่ 21 - 22.....	275
รูปภาพที่ 247 - 248 พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ปางประทานอภัย อิทธิพลศิลปะล้านนา	276
รูปภาพที่ 249 พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ปางห้ามสมุทร	276
รูปภาพที่ 250 - 251 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พุทธศตวรรษที่ 20 - 21	277
รูปภาพที่ 252 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด เหนือฐานประดับเรื่องราวพญามาร.....	277

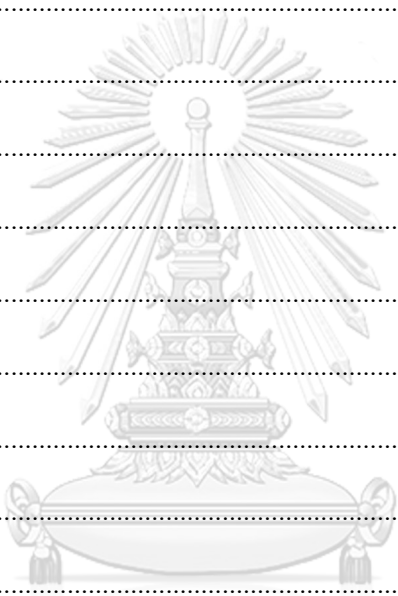
รูปภาพที่ 253 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดใหญ่ชัยมงคล จ.พระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย).....	278
รูปภาพที่ 254 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดแม่นางปลื้ม จ.พระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย).....	278
รูปภาพที่ 255 พระพุทธรูปนิมิตวิชิตมารโมลีโลก พระประธานในพระอุโบสถ วัดหน้าพระเมรุ.....	279
รูปภาพที่ 256 พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ ปางประทานอภัย พุทธศตวรรษที่ 22 – 23 วิชัย.....	280
รูปภาพที่ 257 พระพุทธรูปปางมารวิชัย	280
รูปภาพที่ 258 พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดสระบัว ต. คลองกระแซง อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย).....	282
รูปภาพที่ 259 พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดเกาะ ต.ท่าราบ อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)	282
รูปภาพที่ 260 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดใหญ่สุวรรณาราม ต.ท่าราบ อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)	282
รูปภาพที่ 261 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)	283
รูปภาพที่ 262 พระพุทธรูปประธานภายในพระวิหารหลวง	283
รูปภาพที่ 263 พระพุทธรูปภายในวัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย) ..	283
รูปภาพที่ 264 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดเพลงร้าง ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)	284
รูปภาพที่ 265 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดโชติการาม(สามจีน) ต.บางไผ่ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี	284
รูปภาพที่ 266 พระพุทธรูป ประดิษฐานภายใน วัดค้ำคาว ต.บางไผ่ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี...	285
รูปภาพที่ 267 พระชัยหลังช้าง	292
รูปภาพที่ 268 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช.....	292
รูปภาพที่ 269 - พระพุทธรูปจุลจักร (ซ้าย) รูปภาพที่ 268 พระพุทธรูปจักรพรรดิ (ขวา).....	293
รูปภาพที่ 270 – 271 พระคันธารราษฎร์ปางขอฝน (ซ้าย) และ พระคันธารราษฎร์จีน (ขวา).....	293
รูปภาพที่ 272 พระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	294

รูปภาพที่ 273 พระพุทธรูปพราหฺมิกษ พระประธานในพระอุโบสถ วัดราชสิทธิาราม.....	294
รูปภาพที่ 274 พระพุทธรูปธรรมิกราชโลกธาตุดิลก พระประธานในพระอุโบสถ วัดอรุณราชวราราม.....	295
รูปภาพที่ 275 พระสัมพุทธพรรณี ประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม.....	301
รูปภาพที่ 276 ภายในอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว).....	302
รูปภาพที่ 277 พระพุทธรูปตรีโลกเชษฐ พระประธานในพระอุโบสถ วัดสุทัศนเทพวราราม (ที่มา: ผู้วิจัย).	304
รูปภาพที่ 278 พระพุทธรูปไตรรัตนนายก(พระโต) พระประธานในพระวิหารหลวง วัดกัลยาณมิตรฯ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	304
รูปภาพที่ 279 พระพุทธรูปมหาโลกาภินันทปฏิมากร พระประธานในพระอุโบสถ วัดเฉลิมพระเกียรติ จ.นนทบุรี (ที่มา: กสิณธร ราชโอรส).....	304
รูปภาพที่ 280 พระพุทธรูปซันภุมมหาบุรุษลักษณะอัสติยานุบพิตร พระประธานในพระวิหาร.....	305
รูปภาพที่ 281 พระประธานในพระวิหารปางมารวิชัย วัดโพชนัดพลเสพย์ราชวรวิหาร.....	305
รูปภาพที่ 282 พระประธานในพระอุโบสถ วัดเครือวัลย์ (ที่มา: กันต์ สุธังกรกาญจน์).....	305
รูปภาพที่ 283 พระพุทธรูปเจ้าในภัทรกัลป์ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	306
รูปภาพที่ 284 พระศรีอารยเมตตรัย วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	307
รูปภาพที่ 285 พระประธานในพระอุโบสถ วัดนางนองวรวิหาร กรุงเทพฯ.....	307
รูปภาพที่ 286 พระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทรครองจีวรลายดอกพิกุล.....	308
รูปภาพที่ 287.....	309
รูปภาพที่ 288.....	309
รูปภาพที่ 289.....	310
รูปภาพที่ 290.....	311
รูปภาพที่ 291.....	312
รูปภาพที่ 292.....	313
รูปภาพที่ 293.....	314
รูปภาพที่ 294.....	315

รูปภาพที่ 295.....	316
รูปภาพที่ 296.....	317
รูปภาพที่ 297.....	318
รูปภาพที่ 298.....	318
รูปภาพที่ 299.....	319
รูปภาพที่ 300.....	319
รูปภาพที่ 301.....	320
รูปภาพที่ 302.....	321
รูปภาพที่ 303.....	321
รูปภาพที่ 304.....	322
รูปภาพที่ 305.....	323
รูปภาพที่ 306.....	324
รูปภาพที่ 307.....	325
รูปภาพที่ 308.....	326
รูปภาพที่ 309.....	327
รูปภาพที่ 310.....	328
รูปภาพที่ 311.....	328
รูปภาพที่ 312.....	330
รูปภาพที่ 313.....	331
รูปภาพที่ 314.....	332
รูปภาพที่ 315.....	333
รูปภาพที่ 316.....	334
รูปภาพที่ 317.....	334
รูปภาพที่ 318.....	335

รูปภาพที่ 319	336
รูปภาพที่ 320	336
รูปภาพที่ 321	338
รูปภาพที่ 322	338
รูปภาพที่ 323	339
รูปภาพที่ 324	339
รูปภาพที่ 325	340
รูปภาพที่ 326	340
รูปภาพที่ 327	341
รูปภาพที่ 328	341
รูปภาพที่ 329	342
รูปภาพที่ 330	342
รูปภาพที่ 331	342
รูปภาพที่ 332	343
รูปภาพที่ 333	343
รูปภาพที่ 334 พระพุทธปริตร ประดิษฐาน ณ หอศาสตราคม ในพระบรมมหาราชวัง	350
รูปภาพที่ 335 (ซ้าย)พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ 4 ประดิษฐานภายในหอพระสุลาลัยพิมาน ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง รูปภาพที่ 335 (ขวา)พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	350
รูปภาพที่ 336 พระคันธารราษฎร์ยืน ประดิษฐานภายในหอพระสุลาลัยพิมาน ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง	351
รูปภาพที่ 337 พระพุทธรูปที่ประทับนั่งท่ามกลางกลุ่มพระอสีติมหาสาวก	351
รูปภาพที่ 338 พระนรินทราย	352
รูปภาพที่ 339 (ซ้าย)พระมหาพุทธพิมพ์ วัดเกศไชโย จ.อ่างทอง (ที่มา: ผู้วิจัย)	353

รูปภาพที่ 340 (ขวา)พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร วัดอินทรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	353
รูปภาพที่ 341 (ซ้าย)พระพุทธรูปกมลธรรมโมกษ ประดิษฐานที่พระราชวังบางปะอิน อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย).....	358
รูปภาพที่ 342 (กลาง)พระพุทธรูปองค์ระฆัง วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	358
รูปภาพที่ 343 (ขวา)พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร พระวิหารแก่ง วัดบวรนิเวศวิหาร (ที่มา: ผู้วิจัย).....	358
รูปภาพที่ 344 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางถวายเนตร นายทอร์นาลี ช่างชาวอิตาลี เป็นผู้ปั้นหล่อ (ที่มา:พิริยะ ไกรฤกษ์, พระพุทธรูปปฏิมา อัครลักษณะพุทธรูปศิลป์ไทย (กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), 2551), หน้า 453.).....	360
รูปภาพที่ 345 (ขวา) พระพุทธรูปคันธารราษฎร์ ปางขอฝน (ที่มา: ผู้วิจัย).....	360
รูปภาพที่ 346 พระพุทธรูปชินราช(จำลอง) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	363
รูปภาพที่ 347 (ซ้าย)พระพุทธรูปมณีรัตนปฏิมากร หรือ พระแก้วมรกตน้อย หอพระสุลาลัยพิमान พระบรมมหาราชวัง (ที่มา: ผู้วิจัย).....	366
รูปภาพที่ 348 (ขวา) พระร่วงโรจนฤทธิ์ ประดิษฐานที่พระวิหารด้านทิศเหนือของพระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย).....	366
รูปภาพที่ 349 พระปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หอพระสุลาลัยพิमान พระบรมมหาราชวัง.....	367
รูปภาพที่ 350 – 351 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล(ซ้าย) และพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา(ขวา) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หอพระสุลาลัยพิमान พระบรมมหาราชวัง.....	368
รูปภาพที่ 352 (ซ้าย)พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง รูปภาพที่ 353 (ขวา)พระปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หอราชพงศานุสร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม.....	369
รูปภาพที่ 353 แผนภาพแสดงพัฒนาการทางรูปแบบศิลปะในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์.....	370
รูปภาพที่ 354 พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7	373

รูปภาพที่ 355 พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8.....	375
รูปภาพที่ 356 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล.....	377
รูปภาพที่ 357 พระพุทธสยามาภิวฒนบพิตร ภูมิพลนริศทสสหัสสทิวสรัชการี ปณณาสวรรษศรีอุภัย มหามงคล.....	379
รูปภาพที่ 358 พระพุทธสกลสันติกรบพิตร บรมจักริศรสถิตมงคล.....	380
รูปภาพที่ 3599 พระพุทธรูปปางนาคปรก.....	381
รูปภาพที่ 360 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	382
รูปภาพที่ 361 พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษามหามงคล 5 รอบ 60 พรรษา.....	383
รูปภาพที่ 362 พระพุทธมหาราช ฉ. ปริวัฒน์.....	384
รูปภาพที่ 363 พระพุทธรูปปางห้ามสมุทรมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ.....	385
รูปภาพที่ 364 พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 84 พรรษา.....	387
รูปภาพที่ 365 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8.....	388
รูปภาพที่ 366 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช	389
รูปภาพที่ 367 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี.....	390
รูปภาพที่ 368 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์พุทธบูชาครั้งที่พระมหากษัตริย์ทรงผนวช: พระ พุทธนาราวันตบพิตร.....	391
รูปภาพที่ 369 พระพุทธรูปปางประทานพร ภปร.....	393
รูปภาพที่ 370 พระพุทธรุทธราชบพิตร.....	396
รูปภาพที่ 371 พระพุทธรุทธมงคลสรากร วัดป่าซางงาม จ.ลำพูน.....	398
รูปภาพที่ 372 พระพุทธรุทธโรธานธัมโมภาส วัดวาสุการาม (วัดแหลมทราย) จ.ชุมพร.....	399
รูปภาพที่ 373 พระพุทธรุทธสาละวิชัยมงคล วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร ต.พระแท่น อ.ท่ามะกา จ. กาญจนบุรี.....	401

รูปภาพที่ 374 พระพุทธรูปท้าวชีราลงกรบวรพัฒนาสามัคคีประสาธน์ สัปตปตลยุพราชเทพรักษา นามาภิไธย ทศบารมีธรรมวิสัยสถิตพิชิตมาร วชิรอลังการ สยามนวกุบาลนฤมิต สันติศิริพิศิษฐโรจน ประสงค์ โลกวิทูธำรงปาริสุทธิ์ วิมุตตปัญญาปรมาภิธาน วรฤทธิอนันตกาลมารวิชัย บรมไตรโลกนาถ รัชทายาทธรรมรังสรรค์มหันตเดชามหารังสฤษฏ์ วัดชีราลงกรณ์ จ.นครราชสีมา	403
รูปภาพที่ 375 พระพุทธรูปไทยงามมงคลทศพลธรรมสาธิต วัดไทยงาม จ.สระบุรี.....	404
รูปภาพที่ 376 พระพุทธรูปราชูปถัมภ์ไตรรัตนธำรงสรรค์ วัดธรรมบูชา ต.ท้ายตลาด อ.เมืองสุราษฎร์ ธานี จ.สุราษฎร์ธานี.....	406
รูปภาพที่ 377 พระพุทธรูป พระประธานในพระอุโบสถ วัดประชาโฆสิตาราม ต.ปลายโพงพาง อ. อัมพวา จ.สมุทรสงคราม.....	407
รูปภาพที่ 378 พระพุทธรูปกาญจนธรรมสถิต วัดพระราม 9 กาญจนภิเษก กรุงเทพมหานคร	410
รูปภาพที่ 379 พระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ที่ขามเฒ่า: พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 5 รอบ 60 พรรษา	412
รูปภาพที่ 380 พระพุทธรูปสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์: พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา	414
รูปภาพที่ 381 พระสัมพุทธโคดม สิริกิติ์บรมราชินีนาถจตุราสีตวิธรรมมงคล: พระพุทธรูปประจำพระ ชนมพรรษา 7 รอบ 84 พรรษา	415
รูปภาพที่ 382 พระพุทธรูปวิไลกนิยานบพิตร สิริกิติ์ธรรมโสภณมงคล	417
รูปภาพที่ 383 พระพุทธรูปชินวรมณี พระสมเด็จสิริกิติ์	419
รูปภาพที่ 384 พระพุทธรูปเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคันธารราษฎร์อนุสรณ์	422
รูปภาพที่ 385 พระพุทธรูปเชรามิค	424
รูปภาพที่ 386 พระศาสดา (จำลอง).....	426
รูปภาพที่ 387 พระพุทธรูปท้าวชีราลงกรบวรพัฒนาสามัคคีประสาธน์ สัปตปตลยุพราชเทพรักษา นามาภิไธย ทศบารมีธรรมวิสัยสถิตพิชิตมาร วชิรอลังการ สยามนวกุบาลนฤมิต สันติศิริพิศิษฐโรจน ประสงค์ โลกวิทูธำรงปาริสุทธิ์ วิมุตตปัญญาปรมาภิธาน วรฤทธิอนันตกาลมารวิชัย บรมไตรโลกนาถ รัชทายาทธรรมรังสรรค์มหันตเดชามหารังสฤษฏ์ วัดชีราลงกรณ์ จ.นครราชสีมา	427
รูปภาพที่ 388 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระพุทธรูปทักษิณชัยมงคล.....	429
รูปภาพที่ 389 พระพุทธรูปสิรินาคเภชชัยคุรุจุฬารักษ์.....	431
รูปภาพที่ 390 พระพุทธรูปเพชรรัตนสุวัทนาหม่อมมาลินีชินสีห์วิสุทธิโสภาคย์	432
รูปภาพที่ 391 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร	433

รูปภาพที่ 392 พระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระศรีรางคาร	435
รูปภาพที่ 393 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร	436
รูปภาพที่ 394 พระพุทธรูปขมงคลอุบลพิตร	437
รูปภาพที่ 395 พระอุบลบันดาลประทานพรในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดีศูนย์บริการทางหลวงลำตะคอง จ.นครราชสีมา.....	440
รูปภาพที่ 396 พระพุทธรูปปางประจำวันประสูติ ของทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี.....	441
รูปภาพที่ 397 พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี.....	442
รูปภาพที่ 398 พระพุทธานคินินาท วรราชาทินัดดามาตุ สักขีวรรชมงคล: พระพุทธรูปประจำพระชันษา 5 รอบ 60 พรรษา	443
รูปภาพที่ 399 พระพุทธรูปต้นเอกโกเมนทร์.....	445
รูปภาพที่ 400 พระพุทธรูปประจำวันประสูติ.....	447
รูปภาพที่ 401 พระพุทธรูปภูมิมาศิริภานิรมิต	449
รูปภาพที่ 402 พระพุทธรูปทศกัณฐ์.....	451
รูปภาพที่ 404 พระพุทธรูปเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าสถาบันพระปกเกล้า	454
รูปภาพที่ 405 หลวงพ่อพุดใต้	455
รูปภาพที่ 406 พระพุทธรูปปางไสยาสน์	455
รูปภาพที่ 407 พระพุทธรูปเบิกฟ้าประทานพร.....	456
รูปภาพที่ 408 พระพุทธรูปจตุรทิศมิ่งมงคล	457
รูปภาพที่ 409 พระพุทธรูปเจ้าทันใจ (พระเจ้าทันใจ)	458
รูปภาพที่ 410 พระพุทธรูปบรมศาสดา นวมินทรมหาจักรีราชานุสรณ์ สักขีพรราชสภาพรพิพัฒน์.....	458
รูปภาพที่ 411 พระพุทธรูปสิริกิติ์ที่ไชยามงคล.....	459
รูปภาพที่ 412 พระพุทธรูปสี่ทิศสาธุสากศิราภัก.....	460
รูปภาพที่ 413 พระจักรพรรดิทรงเครื่องล้านนา	461
รูปภาพที่ 414 พระอิมตลอดกาล.....	462

รูปภาพที่ 415 พระพุทธรูปนันทราชัย หรือพระองค์ขาว	462
รูปภาพที่ 416 พระพุทธรูปมหาจักรพรรดิ (พระเจ้าเศรฐฐีเกล้าล้านโกฏี).....	463
รูปภาพที่ 417 พระพุทธรูปมหาปฏิมากรประทานพร.....	464
รูปภาพที่ 418 พระพุทธรูปพิกคนคราภิรมงคล.....	465
รูปภาพที่ 419 พระพุทธรูปราชมณเฑียร.....	467
รูปภาพที่ 420 พระเจ้าหลวงทันใจ	468
รูปภาพที่ 421 พระเจ้าทันใจ	468
รูปภาพที่ 422 พระเจ้าทันใจ.....	469
รูปภาพที่ 423 พระพุทธรูปปฏิหาริย์มั่งขวัญพระเมืองแก้ว นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่หรือ พระเจ้าเจ็ด ตื้อ (จำลอง) จำนวน 2 องค์ เงิน – ทอง	471
รูปภาพที่ 424 พระพุทธรูปประทานยศบารมี.....	472
รูปภาพที่ 425 พระพุทธรูปเมตตาแห่งรัชกาลที่ 9.....	473
รูปภาพที่ 426 พระประธาน วัดร่องขุ่น	474
รูปภาพที่ 427 พระพุทธรูปขมขมกลบตีตรีโลกนาถ.....	475
รูปภาพที่ 428 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ.....	476
รูปภาพที่ 429 พระแสงแก้วโพธิญาณ.....	477
รูปภาพที่ 430 พระศรีสัพพัญญาสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระเจ้าต้นหลวง).....	477
รูปภาพที่ 431 พระพุทธรูปเชียงแสนสิ่งหนึ่ง ปางแสดงธรรม	478
รูปภาพที่ 432 พระพุทธรูปปางสมาธิ	478
รูปภาพที่ 433 พระพุทธรูปปางปรีนิพพาน	479
รูปภาพที่ 434 พระพุทธรูปจอมเกษมหามังคลานุสรณ์ ร. 9	480
รูปภาพที่ 435 พระพุทธรูปล้านตื้อ เชียงแสนสี่แผ่นดินฯ	482
รูปภาพที่ 436 พระรัตนมงคลมณี เบื้องขวาของ พระประธาน.....	483
รูปภาพที่ 437 พระเจ้าอินทร์सान หรือพระพุทธรูปสะปรมัตถ์.....	484

รูปภาพที่ 438 พระพุทธรัตนนาคกร นวติวัสสานุสรรมงคล หรือพระหยกเชียงราย	485
รูปภาพที่ 439 พระสิงห์सानชนะมาร	486
รูปภาพที่ 440 พระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์หนึ่ง พระประธานพุทธมณฑลสมโภช 750 ปี เมืองเชียงราย	487
รูปภาพที่ 441 พระศรีศากยมุณี (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน)	488
รูปภาพที่ 442 พระเจ้าทันใจ	489
รูปภาพที่ 443 พระพุทธมหาเมตตาคุณ	489
รูปภาพที่ 444 สมเด็จพระบรมมหาจักรพรรดิจอมมุนีศรีสุริยวงศ์	490
รูปภาพที่ 445 พระพุทธเฉลิมสิริราช	491
รูปภาพที่ 446 สมเด็จพระองค์ปฐม	492
รูปภาพที่ 447 พระไภษัชคุรุ	492
รูปภาพที่ 448 พระประธาน ภปร	493
รูปภาพที่ 449 พระชัยมงคลจตุรทิศธรรมญาณ	493
รูปภาพที่ 450 พระมหาศรีโคตมะมามุณี (ปางประทานพรสัมฤทธิ์ผล)	494
รูปภาพที่ 451 สมเด็จพระองค์ปฐมแก้วมณีรัตนะ วิหารรัชดาธรรมะมาตา	494
รูปภาพที่ 452 สมเด็จพระพุทธสิกขิตศพลญาณ พิชิตมารวิกรม ปฐมสัมมาสัมโพธิญาณ ศรีพระณาน บรรพต	495
รูปภาพที่ 453 พระพุทธรูปอุทองอุดมทรัพย์	496
รูปภาพที่ 454 สมเด็จพระองค์ปฐม	497
รูปภาพที่ 455 สมเด็จพระองค์ปฐมบรมมหาจักรพรรดิ พระพุทธศรีอารยสมณโคตมมงคลนิมิต	498
รูปภาพที่ 456 พระไภษัชคุรุเขलगค์ (พระกริ่งเขलगค์)	498
รูปภาพที่ 457 พระพุทธรูปปางเปิดโลก	499
รูปภาพที่ 458 พระศรีสักยบุตรพุทธโคตม	499
รูปภาพที่ 459 พระโคตมพุทธเจ้า	500

รูปภาพที่ 460 พระพุทธรูปปางนาคปรก	500
รูปภาพที่ 461 พระพุทธรูปเจ้าตอกसान.....	501
รูปภาพที่ 462 พระพุทธรูปสิริสัตตราช	502
รูปภาพที่ 463 พระพุทธรูปมิ่งมงคลมุนีศรีเขลางค์.....	503
รูปภาพที่ 464 พระพุทธรูปแกะสลัก พระประธานในอุโบสถวัดสาแพะพนาราม	503
รูปภาพที่ 465 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ.....	504
รูปภาพที่ 466 พระเจ้าด้บภัยเงินทันใจ ปางสะดุ้งกลับ(กลับร้ายกลายเป็นดี).....	504
รูปภาพที่ 467 พระพุทธรูปสุรัสวดีประธานพร	505
รูปภาพที่ 468 สมเด็จพระศรีรุ่งเรืองเมือง.....	506
รูปภาพที่ 469 สมเด็จพระพุทธศากยมุนีบรมราชาธิบดี.....	506
รูปภาพที่ 470 พระพุทธรูปวิจิตรประธานสมเด็จฯ สวัสดิ์ชินสีห์ธรรมบพิตร	507
รูปภาพที่ 471 พระเจ้ายืน	508
รูปภาพที่ 472 พระพุทธรูปจอมสวรรค์	509
รูปภาพที่ 473 พระพุทธรูปโกศยสิริชัยมหาศากยมุนี หรือ พระพุทธรูปโกศย.....	510
รูปภาพที่ 474 พระพุทธรูปตามมงคลศิริมุนีประชาชนถ หรือ พระเจ้าต้นหลวงกลางนา.....	511
รูปภาพที่ 475 พระพุทธรูปโลกนาถบพิตร	511
รูปภาพที่ 476 พระเจ้าองค์หลวง.....	512
รูปภาพที่ 477 พระพุทธรูปปางลีลา.....	512
รูปภาพที่ 478 พระพุทธรูปวิจิตร (องค์จำลอง).....	513
รูปภาพที่ 479 พระพุทธรูปนิโรธกนกสหสมงคล	513
รูปภาพที่ 480 องค์พระผุด	514
รูปภาพที่ 481 สมเด็จพระพุทธนพรัตนมหาราช (พระเจ้ายืน) เฉลิมพระเกียรติ รัชกาลที่ 9	514
รูปภาพที่ 482 พระพุทธรูปศิลปะต่างๆ	515
รูปภาพที่ 483 พระพุทธรูปศิลปะต่างๆ	516

รูปภาพที่ 484 พระพุทธมหาอุดมมงคลนันทบุรีศรีเมืองน่าน.....	517
รูปภาพที่ 485 พระพุทธชินราช จำลอง.....	518
รูปภาพที่ 486 พระพุทธรักษา.....	518
รูปภาพที่ 487 พระพุทธการุณ.....	518
รูปภาพที่ 488 สมเด็จพระพุทธนิมิตมิ่งมงคลประธานพรเลิศอุคมบารมี.....	519
รูปภาพที่ 489 พระประธานในศาลาปฏิบัติธรรม.....	519
รูปภาพที่ 490 พระพุทธลีลา (พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร).....	521
รูปภาพที่ 491 พระพุทธภูษาคารักษ์.....	522
รูปภาพที่ 492 หลวงพ่อพุททกษยาภรณ์มณีศรีปฐม.....	523
รูปภาพที่ 493 พระพุทธรูปแกะสลัก บนหน้าผา.....	525
รูปภาพที่ 494 พระเจ้า 28 พระองค์.....	526
รูปภาพที่ 495 พระเจ้าอินทร์सान.....	528
รูปภาพที่ 496 พระพุทธโลกุตระมหายานี่.....	528
รูปภาพที่ 497 พระพุทธสง่าศรัทธาสამัคคีมงคล.....	529
รูปภาพที่ 498 พระพุทธนฤมิต พิชิตมาร ประธานชัยมงคล.....	530
รูปภาพที่ 499 หลวงพ่อทันใจศรีเมืองปาย ประชาบาล.....	531
รูปภาพที่ 500 พระพุทธธรรมนฤนาท.....	532
รูปภาพที่ 501 พระพุทธสัพพัญญูประสิทธิมงคล.....	532
รูปภาพที่ 502 สมเด็จพระมหาสมณ โคดม.....	534
รูปภาพที่ 503 หลวงพ่อโต พระพุทธมณีมิ่งมงคล.....	534
รูปภาพที่ 504 พระเจ้าพาราชุตองเป้ หรือ พระพุทธสามัคคีอธิษฐานมหาจักรพรรดิ.....	534
รูปภาพที่ 505 หลวงพ่อเมตตาชัยมงคล.....	536
รูปภาพที่ 506 พระพุทธสุวรรณเกตุรา หรือ หลวงพ่อสุวรรณเกตุรา.....	536
รูปภาพที่ 507 หลวงพ่อเพชร พระอกแตก.....	538

รูปภาพที่ 508 พระฝาง	539
รูปภาพที่ 509 พระประธานในอุโบสถหลังเก่า(บูรณะใหม่)	544
รูปภาพที่ 510 พระสมเด็จพระพุทธสิริชัยธรรมโสภิต	545
รูปภาพที่ 511 พระพุทธมหาโคดม	545
รูปภาพที่ 512 พระพุทธลีลาจำลอง.....	546
รูปภาพที่ 513 พระพุทธบาร์มีศรีสุโขทัย.....	547
รูปภาพที่ 514 พระพุทธโรจนะศรีสุโขชนวประชาชนถ.....	549
รูปภาพที่ 515 พระพุทธลีลา	550
รูปภาพที่ 516 พระซุ้มกอ.....	551
รูปภาพที่ 517 หลวงพ่อไม้ พระห้ามฝนเมือง.....	551
รูปภาพที่ 518 พระพุทธวิชิตปราการ.....	552
รูปภาพที่ 519 พระพุทธโคดม	553
รูปภาพที่ 520 พระพุทธชัยมงคลมุนีไพรีพินาศธรรมธारा.....	554
รูปภาพที่ 521 หลวงพ่อพระนอน	555
รูปภาพที่ 522 พระพุทธรูปประธานประจำอุโบสถ	556
รูปภาพที่ 523 พระพุทธโรจนญาณมุนี	557
รูปภาพที่ 524 พระพุทธภูมินทร์อสีติวัสสามังคลานุสรณ์	557
รูปภาพที่ 525 พระอัฐาราศศรีสุคตทศพลญาณบพิตร (จำลอง)	558
รูปภาพที่ 526 หลวงพ่อทองไหลมา.....	559
รูปภาพที่ 527 หลวงพ่อใหญ่ หรือ สมเด็จพระบรมโลกเชษฐวิสุทธิยา สัตถาเทว มนุสสานัง.....	560
รูปภาพที่ 528 พระพุทธชินราช(จำลอง).....	561
รูปภาพที่ 529 พระพุทธชินราช(จำลอง).....	561
รูปภาพที่ 530 พระพุทธชินราช(จำลอง).....	562
รูปภาพที่ 531 พระพุทธชินราช(จำลอง).....	562

รูปภาพที่ 532 พระพุทธชินราช(จำลอง).....	563
รูปภาพที่ 533 พระพุทธชินราช(จำลอง).....	563
รูปภาพที่ 534 พระพุทธนเรศวรมังคลาปุระ	564
รูปภาพที่ 535 พระพุทธบัวบานมิ่งมงคลเฉลิมพระเกียรติ	565
รูปภาพที่ 536 พระพุทธชินราช.....	566
รูปภาพที่ 537 พระมงคลชัยสิทธิ์โรจนฤทธิประสิทธิพร	566
รูปภาพที่ 538 พระพรหมภูมิปาโล	567
รูปภาพที่ 539 พระพุทธสมเด็จชุ่มเย็นมิ่งเมืองกาฬสินธุ์ องค์จำลอง	567
รูปภาพที่ 540 พระพุทธสัมฤทธิ์นโรคันตราย (หลวงพ่อดำ-ชุ่มเย็น) องค์จำลอง	568
รูปภาพที่ 541 พระนอน.....	569
รูปภาพที่ 542 พระพุทธอุตตรมหายานมงคลอุบลรัตน์ หรือหลวงพ่อใหญ่.....	569
รูปภาพที่ 543 พระพุทธลีลาวิลาส.....	570
รูปภาพที่ 544 พระพุทธศากยมุนีศรีมิ่งมงคล.....	571
รูปภาพที่ 545 พระศรีปัญญาสุริฐาน หรือ หลวงพ่อพระศรี 50 ปี มข.....	574
รูปภาพที่ 546 หลวงพ่อดำเมือง.....	577
รูปภาพที่ 547 พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์.....	578
รูปภาพที่ 548 พระประธานปฏิมากรปางเปิดโลก.....	579
รูปภาพที่ 549 พระพุทธรูปองค์ใหญ่ ปางประทานพร.....	580
รูปภาพที่ 550 พระพุทธโมฬีคันธารราชสุวรรณีศรีชัยภูมินครเขต.....	581
รูปภาพที่ 551 พระพุทธชินราช (จำลอง).....	582
รูปภาพที่ 552 พระพุทธมหาชัยมงคลเมทนีดลสารคามพิทักษ์.....	583
รูปภาพที่ 553 พระพุทธกัณฑ์ทวีชัยอภิสมัยธรรมนายก	584
รูปภาพที่ 554 พระพุทธลีลา	585
รูปภาพที่ 555 พระพุทธมงคลนวราชบพิตร.....	586

รูปภาพที่ 556 พระพุทธรูปนวมินทรมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์	587
รูปภาพที่ 557 พระพุทธรูปเจ้าโกลสชัยาคูรูไวฑูรยประภา จอมแพทย์ (พระกริ่งปวเรศ).....	588
รูปภาพที่ 558 พระสีห์พิณูญ์แจ้ สามแดนโลกธาตุ	589
รูปภาพที่ 559 พระพุทธรูปศากยมุนีศรีเชียงใหม่	589
รูปภาพที่ 560 พระรัตนมหาวิมมังคละบรมไตรโลกนาถ.....	590
รูปภาพที่ 561 พระบางเมืองเลย	591
รูปภาพที่ 562 พระมงคลมิ่งเมือง	592
รูปภาพที่ 563 พระพุทธรูปองค์ทรงสัมมา	594
รูปภาพที่ 564 พระศรีรัตนตรัยรัตน์.....	594
รูปภาพที่ 565 พระพุทธรูปโพธิญาณภัทรมหาราช หรือ พระนอนถ้ำแสงเพชร.....	595
รูปภาพที่ 566 พระพุทธรูปวัฒนนาถศาสดา	596
รูปภาพที่ 567 พระพุทธรูปองค์ใหญ่.....	596
รูปภาพที่ 568 พระพุทธรูปยืนทิวโรภาสศิริกุดชุมประชานาถบพิตร	597
รูปภาพที่ 569 หลวงพ่อร่ำรวย.....	597
รูปภาพที่ 570 พระพุทธรูปนิมิต.....	598
รูปภาพที่ 571 พระพุทธรูปโลกนาถ.....	598
รูปภาพที่ 572 พระพุทธรูปรัตน.....	599
รูปภาพที่ 573 พระพุทธรูปยืนตีมหามุนีบพิตร	600
รูปภาพที่ 574 พระพุทธรูปไสยาสน์โลกนาถศาสดามหามุนี	601
รูปภาพที่ 575 พระพุทธรูปบารมีโลกาธิปัตย์ดำรง (พระเจ้าใหญ่).....	604
รูปภาพที่ 576 พระใหญ่เขาส่องขาด.....	605
รูปภาพที่ 577 พระพุทธรูปชัยมงคลมหาชนอภิปุชนีย์ (หลวงพ่อบัณฑิต).....	606
รูปภาพที่ 578 พระพุทธรูปปฏิมาสันตยาภิรมย์สถิตราชรัณนิมิตมุนินทร์.....	607
รูปภาพที่ 579 พระพุทธรูปศรีโพธิ์อุตตโมภาส หรือ หลวงพ่อองค์ดำ.....	608

รูปภาพที่ 580 พระพุทธประโคนชัย มหามิ่งมงคล	609
รูปภาพที่ 581 พระพุทธชัยมงคลเฉลิมพระเกียรติ	610
รูปภาพที่ 582 พระพุทธสัพพัญญูสุโขโต	610
รูปภาพที่ 583 สมเด็จพระพุทธสมณโคดม บรมศาสดา.....	611
รูปภาพที่ 584 พระพุทธไสยาสน์	612
รูปภาพที่ 585 พระพุทธชินราช(จำลอง).....	612
รูปภาพที่ 586 พระสุภัทรบพิตร	613
รูปภาพที่ 587 พระพุทธสุรินทรมงคล.....	615
รูปภาพที่ 588 พระพุทธบารมีสยามบุรีพิทักษ์.....	617
รูปภาพที่ 589 พระเจ้า 5 พระองค์.....	618
รูปภาพที่ 590 พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในพุทธอุทยาน.....	620
รูปภาพที่ 591 พระพุทธรูปปางต่างๆในพุทธอุทยาน.....	623
รูปภาพที่ 592 พระพุทธไสยาสน์	624
รูปภาพที่ 593 องค์สมเด็จพระปฐมบรมศาสดาที่ 1 (พระเจ้าทันใจ)	625
รูปภาพที่ 594 พระพุทธเจ้า 28 พระองค์.....	626
รูปภาพที่ 595 พระศรีอริยเมตตรัย.....	626
รูปภาพที่ 596 หลวงพ่อใหญ่นาคปรก	627
รูปภาพที่ 597 พระพุทธรูปองค์ใหญ่ หรือ หลวงพ่อใหญ่.....	628
รูปภาพที่ 598 พระพุทธศรีโพธิญาณ (หลวงพ่อโต).....	629
รูปภาพที่ 599 หลวงพ่อเงิน 700 ปี.....	630
รูปภาพที่ 600 พระบาง(จำลอง).....	630
รูปภาพที่ 601 พระพุทธเจ้าจอมเมือง.....	631
รูปภาพที่ 602 พระพุทธปิยโพธิมงคล (หลวงพ่อใหญ่เชียงใหม่).....	632
รูปภาพที่ 603 พระพุทธรัตนมุนีศรีเมืองเดช	633

รูปภาพที่ 604 พระพุทธเชมรัฐวรมงคล	635
รูปภาพที่ 605 พระเจ้าใหญ่ทันใจ	635
รูปภาพที่ 606 พระพุทธรูป 84 องค์	636
รูปภาพที่ 607 พระเจ้าใหญ่ปางนาคปรก	636
รูปภาพที่ 608 พระเจ้าใหญ่ปางนาคปรก	637
รูปภาพที่ 609 พระพุทธมหิทธาตล(พระเจ้าใหญ่ขุมคำ)	637
รูปภาพที่ 610 พระพุทธลีลา	638
รูปภาพที่ 611 พระพุทธสกลสีมามงคล	639
รูปภาพที่ 612 พระพุทธลีลาประทานพร	640
รูปภาพที่ 613 พระพุทธมุนีวิมุตติโคตรมะจักวาลัง(พระพุทธเจ้าปางเปิดโลก)	641
รูปภาพที่ 614 พระเจ้าใหญ่แก้วมุกดาศรีไตรรัตน์	642
รูปภาพที่ 615 พระพุทธรนวมิ่งมงคลมุกดาหาร	643
รูปภาพที่ 616 พระพุทธมงคลธรรมศรีไทย	644
รูปภาพที่ 617 พระพุทธรูป ภ.ป.ร. (หลวงพ่อดำ)	646
รูปภาพที่ 618 พระอัฐฐาพส	647
รูปภาพที่ 619 พระพุทธสุพิโนภาสศาสดา	648
รูปภาพที่ 620 พระพุทธรนวราชบพิตร	650
รูปภาพที่ 621 พระพุทธชินราช	651
รูปภาพที่ 622 พระพุทธชินนทร	652
รูปภาพที่ 623 หลวงพ่อเพชร	653
รูปภาพที่ 624 พระปางนาคปรก	654
รูปภาพที่ 625 หลวงพ่อสำเร็จ	655
รูปภาพที่ 626 พระพุทธมงคลชัย	655
รูปภาพที่ 627 พระประธานประจำอุโบสถ	656

รูปภาพที่ 628 พระสัมพุทธสักยมุนีโลกนาถ	657
รูปภาพที่ 629 พระพุทธรูปปฏิมาปางปฐมเทศนา(ปางแสดงโอวาทปาติ โมกข์).....	658
รูปภาพที่ 630 พระพุทธรูปประธานลานปฏิบัติธรรม (หลวงพ่อดโต).....	659
รูปภาพที่ 631 พระพุทธรูปสิริรัช	660
รูปภาพที่ 632 สมเด็จพระสุวรรณปทุมพุทธรพจนวราภรณ์.....	661
รูปภาพที่ 633 พระพุทธรูปมงคลศรีวิชัย	662
รูปภาพที่ 634 พระพุทธรูปธรรมกาย.....	662
รูปภาพที่ 635 พระศรีศากยทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี	664
รูปภาพที่ 636 สมเด็จพระองค์ปฐมเครื่องทรงจักรพรรดิล้านนา/สุโขทัย / อุ้มทอง / ลพบุรี และพระพุทธรูป ปางประทานพรประทับนั่งบนบัลลังก์	666
รูปภาพที่ 637 สมเด็จพระพุทธรูปธรรมยาน	667
รูปภาพที่ 638 พระพุทธรูปเจ้า 5 พระองค์	668
รูปภาพที่ 639 พระพุทธรูปมหาธรรมราชาเฉลิมพระเกียรติ	669
รูปภาพที่ 640 พระพุทธรูปสุวรรณมงคลมัทสนี.....	672
รูปภาพที่ 641 พระพุทธรูปสิหิงค์มิ่งมงคล.....	674
รูปภาพที่ 642 พระพุทธรูปหามินทร์ศากยมุนีศรีวิเศษชัยชาญ	676
รูปภาพที่ 643 สมเด็จพระพุทธรูปนวลโลกตรัธัมบดีศรีเมืองทอง (สมเด็จพระศรีเมืองทอง).....	678
รูปภาพที่ 644 สมเด็จพระพุทธรูปนวลโลกตรัธัมบดีศรีเมืองเงิน (สมเด็จพระศรีเมืองเงิน	679
รูปภาพที่ 645 พระพุทธรูป.....	680
รูปภาพที่ 646 พระพุทธรูปเอกราชรัตนวัชรชัยพิตร	681
รูปภาพที่ 647 พระพุทธรูปศรีสัพพัญญู.....	685
รูปภาพที่ 648 พระพุทธรูปปางเปิดโลกโชคอุดม	688
รูปภาพที่ 649 พระพุทธรูปไสยาสน์	689
รูปภาพที่ 650 หลวงพ่อพระพุทธรูป	693

รูปภาพที่ 651 พระพุทธเกตุมงคล หรือหลวงพ่อโตตะพานหิน	694
รูปภาพที่ 652 พระพิจิตรพุทธมงคลวิโรจนวรธัมโมภาส	695
รูปภาพที่ 653 สมเด็จพระองค์ปฐม หรือ สมเด็จพระพุทธสิกขี.....	696
รูปภาพที่ 654 หลวงพ่อเงินไหลมาเทมา.....	697
รูปภาพที่ 655 หลวงพ่อโต	698
รูปภาพที่ 656 พระพุทธโคดม	699
รูปภาพที่ 657 สมเด็จพระกุนสูริ.....	700
รูปภาพที่ 658 พระพุทธปุชยคีรีศรีสุวรรณภูมิ	701
รูปภาพที่ 659 หลวงพ่อใหญ่เทพนิมิตร์พิชิตมาร.....	702
รูปภาพที่ 660 พระพุทธเมตตา มหาลาภ.....	702
รูปภาพที่ 661 พระพุทธปฏิมาอยุธยา.....	703
รูปภาพที่ 662 พระพุทธรัตนสัตตพิเนต ปางนาคปรกทพบุรี	704
รูปภาพที่ 663 พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา	705
รูปภาพที่ 664 พระพุทธโชค.....	706
รูปภาพที่ 665 พระพุทธรัตนมณีมหาพิตรชลสิทธิ์มงคลชัย.....	707
รูปภาพที่ 666 หลวงพ่อใหญ่.....	707
รูปภาพที่ 667 พระพุทธชินราช.....	708
รูปภาพที่ 668 พระพุทธสมุทรมงคล.....	709
รูปภาพที่ 669 สมเด็จพระศากยมุนีศรีสุเมธบพิตร.....	710
รูปภาพที่ 670 พระพุทธมหาปัญญาภัทร	712
รูปภาพที่ 671 พระพุทธปกเกศ.....	713
รูปภาพที่ 672 พระพุทธลีลาภาณุจนวนพิตร.....	714
รูปภาพที่ 673 พระพุทธกิติสิริชัย	715
รูปภาพที่ 674 พระพุทธชินราชมุนีศรีประจวบ	716

รูปภาพที่ 675 พระพุทธรูป.....	717
รูปภาพที่ 676 หลวงพ่ออุ้มทอง.....	718
รูปภาพที่ 677 พระพุทธรูปเปิดโลกนิมิตพิชิตมาร.....	719
รูปภาพที่ 678 หลวงพ่อใหญ่(พระสายธาราทิพย์).....	720
รูปภาพที่ 679 หลวงพ่ออุ้มทอง.....	720
รูปภาพที่ 680 พระพุทธรูปมหาคันธาราช.....	721
รูปภาพที่ 681 พระพุทธรูปสิริกิติ์พัฒนา.....	722
รูปภาพที่ 682 พระพุทธรูปสิริสุวรรณภูมิ.....	724
รูปภาพที่ 683 พระพุทธรูปรัตนโกสินทร์มหามุนี.....	724
รูปภาพที่ 684 พระพุทธรูปฉาย.....	726
รูปภาพที่ 685 พระพุทธรูปพระ ภาป. ทองผาภูมิ กาญจนธรรมพิทักษ์.....	727
รูปภาพที่ 686 พระพุทธรูปภัทรมหาโยธิน.....	728
รูปภาพที่ 687 สมเด็จพระพุทธรูปบรมไตรโลกนาถ หรือ หลวงพ่อนิลประทานพร.....	729
รูปภาพที่ 688 หลวงพ่อโต.....	730
รูปภาพที่ 689 พระพุทธรูปสแตนเลส.....	731
รูปภาพที่ 690 หลวงพ่อชิน ประทานพร.....	731
รูปภาพที่ 691 สมเด็จพระสังฆราช 8 คอก.....	732
รูปภาพที่ 692 พระพุทธรูปสมเด็จพระสังฆราช หน้าตัก 21 คอก.....	733
รูปภาพที่ 693 สมเด็จพระพุทธรูปญาณนเรศวร.....	734
รูปภาพที่ 694 พระศรีอารียเมตไตรย.....	735
รูปภาพที่ 695 พระพุทธรูปมหาชิรอุตตโมภาสศาสดา.....	736
รูปภาพที่ 696 พระพุทธรูปมหาชิรอุตตโมภาสศาสดา.....	737
รูปภาพที่ 697 พระศรีรัตนไตรญาณภาพ.....	738
รูปภาพที่ 698 พระพุทธรูปสังข์ จำลอง.....	739

รูปภาพที่ 699 สมเด็จพระมวงคลมุนีไพรีพิณาศาสตราจารย์.....	740
รูปภาพที่ 700 พระพุทธบารมีปกเกล้าพิธีธรรม	741
รูปภาพที่ 701 พระพุทธไสยาสน์	742
รูปภาพที่ 702 พระพุทธญาณรัตนศากยมณี.....	743
รูปภาพที่ 703 พระประธานประจำพุทธมณฑลจังหวัดตราด	744
รูปภาพที่ 704 พระพุทธชินราช (จำลอง).....	746
รูปภาพที่ 705 พระพุทธรูปหยก	746
รูปภาพที่ 706 พระพุทธชินราช (จำลอง).....	747
รูปภาพที่ 707 พระพุทธโสภาชินราชจอมมุนี พระพุทธชินราช (จำลอง).....	748
รูปภาพที่ 708 พระพุทธอินทโชติญาณ	750
รูปภาพที่ 709 พระสมเด็จพระไตรราชาเทพสมุทรร พระปางห้ามสมุทร.....	751
รูปภาพที่ 710 หลวงพ่อใหญ่ชัยมงคล.....	751
รูปภาพที่ 711 พระพุทธ	752
รูปภาพที่ 712 พระพุทธโสธร ปางอุ้มบาตร	753
รูปภาพที่ 713 หลวงพ่อसान หรือ หลวงพ่อโสธร (จำลอง)	753
รูปภาพที่ 714 สมเด็จพระองค์ปฐม(พระพุทธชินราชจำลอง).....	754
รูปภาพที่ 715 หลวงพ่อโสธร (จำลอง)	754
รูปภาพที่ 716 หลวงพ่อใหญ่.....	755
รูปภาพที่ 717 พระพุทธทวารวดีศรีปราจีนสิรินธรโลกนาถ.....	756
รูปภาพที่ 718 พระพุทธลีลา	757
รูปภาพที่ 719 พระนอนปางโปรด สุภัททะ.....	757
รูปภาพที่ 720 พระพุทธศรีสงขลานครินทร์.....	759
รูปภาพที่ 721 พระพุทธมวงคลมหาราช.....	760
รูปภาพที่ 722 พระพุทธลาภดำรงค์.....	761

รูปภาพที่ 723 พระพุทธรูปปางสมาธิ (พระพุทธรูปชินราชจำลอง).....	762
รูปภาพที่ 724 พระนอนแหยมพ้อ.....	763
รูปภาพที่ 725 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	765
รูปภาพที่ 726 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	766
รูปภาพที่ 727 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	766
รูปภาพที่ 728 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	767
รูปภาพที่ 729 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	770
รูปภาพที่ 730 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	771
รูปภาพที่ 731 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	773
รูปภาพที่ 732 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	774
รูปภาพที่ 733 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	775
รูปภาพที่ 734 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	776
รูปภาพที่ 735 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	778
รูปภาพที่ 736 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	779
รูปภาพที่ 737 พระเจ้าปดทนี่.....	781
รูปภาพที่ 738 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	782
รูปภาพที่ 739 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	783
รูปภาพที่ 740 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	784
รูปภาพที่ 741 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์.....	786
รูปภาพที่ 742 หลวงพ่อพระใส (จำลอง).....	788
รูปภาพที่ 743 พระพุทธรูปปางสมาธิ.....	789
รูปภาพที่ 744 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปกรรมที่พบในพระพุทธรูปปางสมาธิที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มสถาบันพระมหากษัตริย์.....	795

รูปภาพที่ 745 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่ม ประชาชน เขตภาคเหนือ	801
รูปภาพที่ 746 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่ม ประชาชน เขตกลุ่มจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร พิษณุโลก	804
รูปภาพที่ 747 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่ม ประชาชน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน).....	806
รูปภาพที่ 748 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่ม ประชาชน เขตภาคกลาง	813
รูปภาพที่ 749 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่ม ประชาชน เขตภาคตะวันออก.....	815
รูปภาพที่ 750 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่ม ประชาชน เขตภาคตะวันตก	817
รูปภาพที่ 751 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่ม ประชาชน เขตภาคใต้.....	820
รูปภาพที่ 752 แผนภาพแสดงพัฒนาการทางด้านรูปแบบของพระพุทธรูปลีลา (ที่มา: ผู้วิจัย).....	833
รูปภาพที่ 753 แผนภาพแสดงการสร้างพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณ (ที่มา: ผู้วิจัย).....	835
รูปภาพที่ 754 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปะกรรมใน อดีตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดและคติการสร้างร่วมสมัย (ที่มา: ผู้วิจัย)	838
รูปภาพที่ 755 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปะกรรมใน อดีตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดและคติการสร้างร่วมสมัย (ที่มา: ผู้วิจัย).....	839
รูปภาพที่ 756 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่สืบทอดรูปแบบศิลปะกรรมจากพระพุท ธูปปฏิมาในอดีต และการจำลองพระพุทธรูปปฏิมาสำคัญ.....	841
รูปภาพที่ 757 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่สืบทอดรูปแบบศิลปะกรรมจากพระพุท ธูปปฏิมาในอดีต และการจำลองพระพุทธรูปปฏิมาสำคัญ.....	842

รูปภาพที่ 758 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่เกิดขึ้นจากการตีความหมายใหม่และ
กระบวนการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะร่วมสมัย 843

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ (Statements and significance of the problem)

พระพุทธรูปปฏิมา จัดเป็นอุเทสิกเจดีย์ที่มีความสำคัญยิ่งและเป็นสื่อศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ที่มีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทน รูปแทน ภาพเปรียบพระศาสดา โดยมีแนวคิดจากการผสมผสานระหว่างการสร้างรูปเหมือนจริงของมนุษย์ (Realistic) กับความคิดในเรื่องอุดมคตินิยม (Idealistic) (มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการและอนุพยัญชนะ 80 ประการ)¹ ทำให้เกิดการสร้างรูปประติมาของพระพุทธรเจ้า บนพื้นฐานของความเข้าใจที่ว่า “พระพุทธรองค์ทรงเป็นมนุษย์ ปุถุชนธรรมดา และทรงมีลักษณะของการเป็น “บุคลาธิษฐาน” ในเวลาเดียวกัน” จึงทำให้รูปแบบ (Style) ของพระพุทธรูปปฏิมานั้นมีความสัมพันธ์คล้ายกัน หากแต่พัฒนาให้รูปแบบมีความสอดคล้องกับสุนทรียภาพ (ความงาม) ของตน จนกลายเป็นรูปแบบศิลปกรรม (Style) พื้นเมืองหรือท้องถิ่นนั้น ๆ

การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในดินแดนไทยยังคงได้รับการสืบทอดและพัฒนาด้วยแนวคิดดังกล่าว โดยเน้นการแสดงถึงลักษณะของมหาบุรุษ ที่มีลักษณะของความเป็นอุดมคติมากกว่ามนุษย์ธรรมดาทั่วไปเสมอมา² นับตั้งแต่แรกเริ่มวัฒนธรรมจากอินเดียในสมัยทวารวดี (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12) จนถึงปัจจุบัน

สำหรับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และ รัชกาลที่ 10 นั้นปรากฏการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาด้วยรูปแบบและคตินิยมหรือแนวความคิดที่ต่างออกไปจากอดีต เนื่องจากเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปจากเดิมเป็นอย่างมากและรวดเร็ว โดยกระบวนการการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นด้วยปัจจัยหลายประการ มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงของการฟื้นฟูวัฒนธรรมและการเข้ามาของประเทศตะวันตกเป็นระยะแรก โดยจะมีบทบาทอย่างแท้จริงในแผ่นดินสยามในเวลาต่อมา ประกอบกับการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงเจริญพระราชไมตรีกับชาวตะวันตก ตั้งแต่

¹ จีราวรรณ แสงเพชร ศิลปะไทย เรียนให้รู้ ดูให้เข้าใจ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), หน้า 275,285.

² ผาสุก อินทรารุช. พระพุทธศาสนาและประติมาวิทยา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530. หน้า 63 - 65. อ้างถึงใน ชื่นสุข กาญจนภิญโญวงศ์. พระพุทธรูปปฏิมาสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 5 : การเปลี่ยนแปลงคติการสร้างและรูปแบบศิลปกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ครั้งยังทรงเป็น “พระภิกษุชริณฺญาณ” ทรงรับเอาเทคโนโลยี วิชาการแผนใหม่ อีกทั้งแนวความคิดแบบ ตะวันตก เข้ามาเพื่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ตลอดจนปรับปรุงโลกทัศน์ของพุทธศาสนาและ ติความพระไตรปิฎกใหม่ ทรงก่อตั้ง “ธรรมยุติกนิกาย” โดยมีแนวทางของการยึดมั่นในหลักของ เหตุผลเป็นสำคัญ และยังทรงตรวจสอบคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการขึ้นใหม่อีกครั้ง จึงเกิด การเปลี่ยนแปลงพุทธลักษณะของพระพุทธรูปครั้งสำคัญ อันจะเป็นแนวทางและต้นแบบในการสร้าง พระพุทธรูปภูมิอิกรูปแบบหนึ่ง

แนวคิดดังกล่าวได้รับการสานต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2411 – 2453) ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงของการปรับปรุงและพัฒนาประเทศให้ทันสมัย เพื่อป้องกัน ประเทศมิให้ตกเป็นอาณานิคม หากแต่ต้องแลกด้วยการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาเป็นส่วนหนึ่งใน ชีวิตของชาวสยาม ส่วนด้านศิลปกรรม หลังจากที่พระองค์ทรงเสด็จประพาสยุโรปทั้ง 2 ครั้ง ทรง ว่าจ้าง ศิลปิน สถาปนิก และวิศวกรเข้ามาทำงานในราชสำนัก ทำให้อิทธิพลของศิลปะตะวันตกยิ่ง แพร่หลายมากยิ่งขึ้น

ครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้ว่าพระองค์จะทรงมี พระราชดำริในการดำเนินพระราชโอบายการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ตามพระราชบิดา หากแต่ ด้านศิลปกรรมและศาสนา พระองค์กลับทรงมีความสนพระทัยและพระราชศรัทธาตามแบบแผนจารีต ประเพณีเดิม อีกทั้งยังทรงส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟู “ความเป็นไทย” ผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถานวัตถุและการสร้างสรรค์งานศิลปะแนวประเพณีนิยมเพื่อหวังจะได้รับความนิยมเหมือน ดังในอดีต แต่เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี 2475 ในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 จากการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นประชาธิปไตย เกิดการปฏิรูปประเทศในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมมักจะเกี่ยวกับการยกเลิก ปรับปรุง วัฒนธรรมเก่า โดยประดิษฐ์และคิดค้นศิลปวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ขึ้น จึงพัฒนามาสู่แนวทางการสร้าง ศิลปะสมัยใหม่ อาทิ โครงการของรัฐบาลได้จัดสร้างประติมากรรมในรูปของอนุสาวรีย์เพื่อสนับสนุน อุดมการณ์ของชาติตามนโยบายของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นมีผลไปถึงการยกฐานะโรงเรียน ประณีตศิลปกรรมซึ่งผลิตศิลปินในสังกัดกรมศิลปากร ให้เป็น มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมี ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้วางรากฐานการศึกษา ศิลปะสมัยใหม่จึงเริ่มเฟื่องฟูและแข็งแรงขึ้น เป็นลำดับและสืบเนื่องมาถึงในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 เช่น การสร้างพุทธมณฑล และ พระศรีศากยะทศ พลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ลักษณะพื้นฐานของไทยกลับมามีชีวิตหาได้ถูกทอดทิ้งโดยสิ้นเชิง ในทางตรงกันข้าม ศิลปินได้ผสมผสานรูปแบบและเนื้อหาโดยสืบทอดจากศิลปกรรมไทยประเพณี หรือศิลปกรรมไทยในอดีตเข้ากับหลักสากล เช่น เขียน ยิ้มศิริ ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปลักษณ์และเส้นอันงดงามอ่อนช้อยซึ่งเป็นจุดเด่นของพระพุทธรูปวิมาลิกาลัญจนามหาเศวตฉัตร เพื่อ ทริพิทักซ์ การคัดลอกงานจิตรกรรมไทยเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ในอนาคต ศิลปะสมัยใหม่ในแนวไทยประเพณี ที่มุ่งมั่นค้นหาภูมิปัญญามรดกไทยมาสืบสานให้พัฒนาต่อไป เช่น งานประติมากรรมของ มณฑิธร บุญมานันทิวรรณ จันทนะผะลิน ที่ทิ้งเรื่องราวและวิธีการใช้ภาพตัวแทนออกไป มุ่งสู่ความเป็นนามธรรมบนพื้นฐานของการตีความจากพุทธศาสนา เป็นต้น

และด้วยการเติบโตของเศรษฐกิจไทยและความตื่นตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พัฒนาการทางศิลปะและรูปแบบการสร้างพระพุทธรูปนั้นดำเนินไปด้วยการแสดงเนื้อหาและลักษณะที่สอดคล้องกับค่าใช้จ่าย การท่องเที่ยว ตลอดจนการค้าขายวัตถุมงคลและร้านค้าเชิงพาณิชย์ ที่อิงอยู่กับความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ในทำนองเดียวกัน เกิดปรากฏการณ์ใหม่ที่นิยมการย้อนกลับไปเอาแบบอย่างโบราณต่างยุคสมัยมาผสมผสานกันเกิดเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการสร้างสรรค์ในปัจจุบัน จะเห็นว่าการแสดงออกของงานศิลปะอย่างการสร้างพระพุทธรูป จึงมีอิสระและหลุดออกจากกรอบความคิดแบบประเพณีไทยดั้งเดิมทั้งรูปแบบและเนื้อหา³

จึงเป็นที่น่าสนใจว่า การอยู่ร่วมกันของความหลากหลายของศิลปะที่ปรากฏในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 โดยเฉพาะการสร้างพระพุทธรูปวิมาลิกาลัญจนามหาเศวตฉัตร จากรูปแบบและแนวความคิด คติการสร้าง รวมถึงบริบททางสังคม มีพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กันอย่างไร การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อาจเป็นส่วนที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในระบบความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนาและพัฒนาการทางศิลปะและสังคม ตลอดจนการสร้างสรรคงานศิลปกรรมร่วมสมัยในปัจจุบันอีกประการหนึ่ง

³ นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ ศิลปะแห่งรัชกาลที่ 9 : 6 ทศวรรษศิลปะไทย (กรุงเทพฯ : มูลนิธิหอศิลปะแห่งรัชกาลที่ 9, 2550), หน้า 56 – 57.

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Goal and objective)

1. เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบศิลปกรรมพระพุทธรูปปฏิมา ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และ รัชกาลที่ 10
2. เพื่อศึกษาแนวความคิด คติการสร้าง พัฒนาการและกระบวนการเชิงช่างในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา ในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10

ขอบเขตของการศึกษา (Scope or delimitation of the study)

1. ศึกษาแนวความคิด คติการสร้าง ลักษณะรูปแบบศิลปกรรม ตลอดจนพัฒนาการเชิงช่างในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10
2. ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในอดีต

ขั้นตอนการศึกษา

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางประวัติศาสตร์ ประวัติการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา จารึก ตำนาน พงศาวดาร หนังสือ บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ ตลอดจนภาพถ่ายเก่าและบันทึกที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
2. ศึกษาและสำรวจข้อมูลภาคสนาม หลักฐานประวัติศิลปะและหลักฐานโบราณคดี สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา รวมทั้งศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยที่ได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปปฏิมาในอดีต
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปผลและการนำเสนอผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยนี้

1. เข้าใจและทราบถึงแนวความคิด คติการสร้าง ทักษะและบริบทแวดล้อมทางสังคมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10
2. ได้ทราบถึงลักษณะและรูปแบบศิลปกรรม ตลอดจนพัฒนาการเชิงช่างของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10
3. เพื่อสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย ตลอดจนสร้างความเข้าใจในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยในปัจจุบัน

บทที่ 2

คติความเชื่อที่มีอิทธิพลสำหรับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา

1. ประวัติพุทธศาสนาโดยสังเขป

...ตถาคต จะอำลาท่านทั้งหลายสู่พระปรินิพพานในกาลบัดนี้แล้ว ดูกรสงฆ์ทั้งปวง อันว่าสังขารทั้งหลายมีสภาวะจะฉิบหายประลัยในเบื้องหน้า ท่านจงตกแต่งรักษาตนให้บริบูรณ์ด้วยอัปมาทธรรมเป็นนิจเทอญ...⁴

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานแล้ว สิ่งอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวและถือวัตรปฏิบัติ สำหรับพระสงฆ์ คือ พระธรรมและพระวินัย ดังที่ได้ตรัสกับพระอานนทีก่อนจะเสด็จดับขันธว่า

...กาลบัดนี้ตถาคตเป็นครูสั่งสอนท่านทั้งหลายอยู่แต่ผู้เดียว แลกาลเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว อันว่าพระปริยัติธรรมทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้จะเป็นครูสั่งสอนท่านทั้งปวงแทนองค์ตถาคต ดูกรสงฆ์ทั้งหลายจงอย่าพึงกล่าวว่าพระปริยัติธรรมกล่าวเบื้องว่า พระศาสดาล่วงแล้วจะเสื่อมสูญ บมิได้เป็นครูแห่งเราท่านทั้งปวง เมื่อตถาคตล่วงแล้วธรรมวินัยอันนั้นจะเป็นครูสั่งสอนท่านในกาลสมัยเบื้องหน้า...⁵

กาลเวลาล่วงไป พุทธศาสนาเริ่มขยายตัวและแพร่หลายออกไปในต่างแดนต่างพื้นที่อาณาเขตอย่างกว้างขวาง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งทำให้ยากต่อการติดต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ และมีได้มีการสอบทานพระธรรมวินัยให้เข้าใจตรงกันทั้งหมด ทำให้มีการยึดถือมติของบุคคลบางกลุ่มหรือบางคน เพราะต่างก็จดจำคำสอนของพระพุทธองค์ด้วยกันแต่แตกต่างกันออกไปทั้งสิ้น การตีความหลักธรรมคำสอนนั้นอาจเกิดความบิดเบือนหรือคลาดเคลื่อนตลอดจนมีความเห็นความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ซึ่งหากละเลยในส่วนนี้จะทำให้อันตรายเกิดแก่พระศาสนาเป็นแน่ อีกทั้งยังมีพระภิกษุรูปหนึ่งได้กล่าววาทจาจาบจ้วง ขาดความเคารพต่อพระรัตนตรัยโดยการกล่าวห้ามปรามคณะสงฆ์ ทั้งที่พระบรมศาสดาเพิ่งจะเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานไม่นานว่า “เรามีครวโศกเศร้าร่ำไร เราได้หลุดพ้นจากอำนาจของพระมหาสมณะเจ้าแล้ว ในขณะที่พระองค์ยัง

⁴สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, พระปฐมสมโพธิกถา (กรุงเทพฯ: กรีน พรีนซ์, 2553), หน้า 493

⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 491.

พระชนม์ชีพได้ทรงว่ากล่าวตักเตือนห้ามปรามว่าสิ่งนี้ควรสิ่งนี้ไม่ควร ครานี้เมื่อพระพุทธองค์ปรินิพานแล้ว หากเราปรารถนาสิ่งใดก็สามารถทำได้ตามอำเภอใจ ไม่มีผู้ใดมาบังคับหรือห้ามปรามอีกแล้ว”⁶

ซึ่งเหตุทั้งหลายประการนี้ อันจะเป็นมูลแห่ง ปฐมสังคายนา (การสังคายนาครั้งที่ 1) มีการรวบรวมพระธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนและพระวินัยที่ได้ทรงบัญญัติไว้มาจัดเป็นหมวดหมู่ และสอบทานใหม่ จุดประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันของคณะสงฆ์ การสังคายนาในครั้งนี้มีพระมหากัสปะเถระ เป็นประธาน และพระอานนท์ ผู้ซึ่งจดจำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้อย่างแม่นยำ เป็นผู้แสดงธรรมในที่ประชุม และให้พระอุบาลี ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในข้อสิกขาบทบัญญัติเป็นผู้แสดงพระวินัย มีภิกษุเข้าร่วม 500 รูป เมื่อที่ประชุมเห็นพร้อมตรงกันว่าถูกต้องตามพุทธฎีกาแล้ว จึงเกิดการท่องจำและถ่ายทอดโดยวิธีมุขปาถะ แต่ผลการสังคายนาปรากฏความไม่ลงรอยกันของหมู่สงฆ์ แต่ยังไม่มีการแบ่งแยกแต่อย่างใด⁷

อย่างไรก็ดี การแบ่งแยกของหมู่สงฆ์มิได้เพิ่งเกิดขึ้นแค่เพียงขณะเวลานี้เท่านั้น การแบ่งแยกคณะสงฆ์นั้นเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังเหตุการณ์ที่พระเทวทัตกระทำต่อพระพุทธองค์ อนึ่ง การแบ่งแยกของคณะสงฆ์จะเด่นชัดขึ้นอีกครั้ง ภายหลังจากการสังคายนาครั้งที่ 2 ด้วยความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคณะสงฆ์ เนื่องจากพระภิกษุคณะหนึ่งซึ่งเรียกว่า พวกวัชชีบุตรแห่งเมืองเวสาลี กระทำการแก้ไขพระวินัยบัญญัติไว้ 10 ประการ เพราะเห็นว่าพระพุทธองค์ได้ทรงประทานอนุญาตไว้ว่า “ถ้าภิกษุทั้งปวงเห็นพร้อมกันว่า ข้อบังคับเล็กน้อยใด ซึ่งทรงบัญญัติไว้จะประพฤติได้ไม่สะดวกก็ให้แก้ไข” ซึ่งในครั้งนี้ ผู้ที่เห็นชอบด้วยก็มี ไม่เห็นชอบด้วยก็มี กลุ่มที่คัดค้านนั้นมีพระยศเถระเป็นหัวหน้า ซึ่งเห็นว่าไม่สมควร เพราะเคยลงมติไว้แล้วตั้งแต่ครั้งปฐมสังคายนา การถือพระวินัยต่างกัน จึงเกิดการแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ กลุ่มพระภิกษุวัชชีบุตรนับถือตามอาจารย์แก้ไขในภายหลัง เรียกว่า “อาจารย์ยวาท” ส่วนกลุ่มสงฆ์ผู้คัดค้านโดยถือตามพระเถระพุทธสาวกได้กระทำการสังคายนาไว้แต่ครั้งแรก เรียกว่า “เถรวาท”

ถึงกระนั้น พระสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่ายได้ร่วมกันกระทำการสังคายนาพระธรรมวินัยตามระเบียบ ณ เมืองเวสาลี จึงนับเป็นครั้งที่ 2 หรือ “ทุติยสังคายนา” ครั้นต่อมาพระสงฆ์ที่นับถือนิกายฝ่ายเถรวาทได้ชื่อว่า “สเถรวะ” ส่วนพระสงฆ์ที่นับถือนิกายฝ่ายอาจารย์ยวาทได้ชื่อว่า “มหาสังฆิกะ” โดยภายหลังจะนิยมเรียกกันต่อไปว่า นิกายหินยาน (ฝ่ายใต้หรือเถรวาท) กับนิกายมหายาน (มหาสังฆิกะหรือ

⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 502.

⁷ผาสุก อินทรารุช, **สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี** (กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548), หน้า 149.

ฝ่ายเหนือ) ตามลำดับ มีข้อแตกต่างระหว่างนิกาย โดยส่วนใหญ่แล้วจะเกี่ยวข้องกับพุทธลักษณะและพระวินัยบัญญัติหรือข้อสิกขาบทข้อที่ไม่สำคัญ ส่วนข้อสิกขาบทสำคัญและตัวพระธรรมยังถืออย่างเดียวกันสืบมา⁸

พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนานิกายเถรวาท มีการสังคายนาเกิดขึ้นเป็นครั้งที่ 3 (ตติยสังคายนา) แต่ในครั้งนี้มีได้มีพระสงฆ์ฝ่ายมหาสังฆิกะร่วมสังคายนาด้วย เมื่อเสร็จสิ้นการสังคายนาแล้วพระองค์ทรงโปรดให้จัดสมณทูตออกไปเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนอื่น ๆ อย่างไรก็ดี พุทธศาสนาได้แตกสาขาออกไปอีกถึง 18 นิกายและสูญไปเป็นจำนวนมากเช่นกันในสมัยดังกล่าวนี้

อนึ่ง นิกายย่อยต่าง ๆ มีข้อวัตรปฏิบัติที่คล้ายคลึงกันมากจึงอาจทำให้เกิดความสับสนขึ้นได้ กล่าวคือ ด้วยภายหลังมีการรวมกันระหว่างนิกายก็มี สูญไปบ้างก็มี ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอกว่าถึงแต่เพียงนิกายหลัก 2 นิกาย คือ นิกายเถรวาท(สเถรวาทิน, หินยานหรือนิกายฝ่ายใต้) และนิกายมหายาน (มหาสังฆิกะ หรือนิกายฝ่ายเหนือ) เป็นสำคัญ ดังนี้

1.1 พุทธศาสนา นิกายเถรวาท (สเถรวาทิน, หินยานหรือนิกายฝ่ายใต้)

พุทธศาสนา นิกายเถรวาท คือ นิกายที่ยึดถือและมุ่งหมายจะรักษาพระธรรมวินัย ตามมติของพระอรหันตสาวกได้กระทำปฐมสังคายนาไว้ให้มั่นคง ประสงค์จะให้พุทธศาสนาดำรงอยู่เช่นพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้มิให้ผันแปรเป็นอย่างอื่น มีวิธีการสอนและเผยแผ่พระศาสนา โดยการประพฤติตนเองอย่างเคร่งครัดในการรักษาศีลธรรมและระงับกิเลสเป็นเยี่ยงอย่างให้ผู้อื่นเห็นคุณและเลื่อมใสในพระพุทธานุภาพ

1.1.1 คำสอนและหลักการสำคัญของนิกายเถรวาท

คำสอนและหลักการของพุทธศาสนานิกายเถรวาทจะยึดตามพระไตรปิฎก ซึ่งบรรจุและแบ่งพระธรรมวินัยออกเป็นหมวดหมู่ ได้ 3 หมวด รวม 84,000 พระธรรมชั้น ๓ กล่าวคือ

- ก. พระวินัย ว่าด้วยสิกขาบทสำหรับภิกษุและภิกษุณี มีทั้งหมด 21,000 พระธรรมชั้น ๓
- ข. พระสุตตันตปิฎก หรือพระสุต ว่าด้วย พระธรรมเทศนา คำบรรยายธรรมะ และเรื่องเล่าต่าง ๆ ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงพระสาวก ทั้งหมด 21,000 พระธรรมชั้น ๓ โดย

⁸สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2518), หน้า 31-32.

พระสูตรนั้นจะแบ่งออกเป็นนิกายต่าง ๆ 5 นิกาย คือ ทีฆนิกาย, มัชฌิมนิกาย, สังยุตตนิกาย, อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย

ค. พระอภิธรรมปิฎก เกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว เป็นคำสอนที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลและเหตุการณ์ใด ๆ เป็นการประมวลหลักธรรมอธิบายวิชาเพียงอย่างเดียว

หลักคำสอนของนิกายนี้ถือว่า เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ มิใช่สิ่งลึกลับที่ยากเกินกว่าจะเข้าใจ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทศนะที่มีต่อพระพุทธเจ้ากล่าวคือ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นเพียงมนุษย์ธรรมดา มิใช่เทวดาหรือพระเจ้าแต่อย่างใด เป็นเพียงมนุษย์ที่มีศักยภาพเหมือนสามัญชนทั่วไป หากแต่ มีคุณสมบัติบางประการที่เหนือกว่าหรือที่เรียกว่า “ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ” อันเกิดจากบุรพกรรมที่กระทำมาแต่อดีตชาติ พระพุทธองค์สามารถบรรลุสัจธรรมได้ด้วยคามวิริยะอุตสาหะในแง่นี้ ทำให้พุทธศาสนิกชนเชื่อว่า ตนเองก็มีโอกาสที่จะสามารถบรรลุสัจธรรมและหลุดพ้นได้ เช่นเดียวกันกับพระพุทธองค์ที่ทรงเป็นเพียงมนุษย์ธรรมดา แต่มิใช่การตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่อย่างใด คำสอนและหลักการจึงมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันที่พึงกระทำ คือ การทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว โดยมีศีล สมาธิ และปัญญา เป็นรากฐาน กล่าวคือ ศีล คือ ความประพฤติอันเป็นพื้นฐานของความก้าวหน้า เป็นเครื่องข่มจิตมิให้ปฏิบัติชั่ว มีความสำรวมระวัง และเมื่อจิตสงบจะทำให้เกิดสมาธิได้ง่าย สมาธิ จึงเป็นการควบคุมจิตอีกทีหนึ่งให้มีความตั้งมั่นแน่วแน่ ไม่หวั่นไหว ไม่เปิดโอกาสให้กิเลสเข้ามาสู่จิตใจ เมื่อเรามีศีล สมาธิแล้ว การรับรู้เห็นสัจธรรม หรือเห็นตามความเป็นจริงซึ่งจะเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่า ปัญญา และเมื่อปัญญาเจริญขึ้นก็จะสามารถบรรลุอริยสัจ 4 ได้ ในทำนองเดียวกัน ความเป็นไปของโลกทั้งมวลตั้งอยู่บนพื้นฐานของ กฎไตรลักษณ์ คือ ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา เห็นว่าทุกอย่างล้วนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สภาพเหล่านั้นมีอาจจะดำรงรักษาไว้ได้นาน ความทุกข์ทั้งหลายเกิดจากตัณหา และสามารถดับได้ด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรค เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถหลุดพ้นสภาวะอันสิ้นกิเลสแล้วก็จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ อันเป็นจุดมุ่งหมายอุดมคติของพุทธศาสนิกชนนิกายเถรวาท

1.2 พุทธศาสนา นิกายมหายาน (มหาสังฆิกะ หรือนิกายฝ่ายเหนือ)

พุทธศาสนานิกายมหายาน ถือกำเนิดขึ้นจากความเห็นต่างของกลุ่มภิกษุวัชชีบุตรหรือฝ่ายอาจารย์วาท มีความต้องการที่จะแก้ไขข้อปฏิบัติวัตร 10 ประการ จึงเกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างสงฆ์ภายหลังการสังคายนาครั้งที่ 2 อย่างชัดเจน ภายหลังคณะสงฆ์นี้ถูกเรียกว่า “มหาสังฆิกะ” แปลว่า “สงฆ์หมู่มาก” โดยหลักการและแนวคิดบางส่วนจะเป็นพื้นฐานและพัฒนาต่อไปเป็น “นิกายมหายาน” ตามลำดับ ซึ่งคำว่า “มหายาน” เป็นคำเรียกที่อาศัยเปรียบเทียบจากนิกายหินยาน

มีความหมายอย่างตรงไปตรงมาว่า “ยานพาหนะอันยิ่งใหญ่” กล่าวอีกนัย คือ หนทางที่จะนำพาสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าไปสู่การบรรลุหลุดพ้น หรือข้ามสังสารวัฏ ทั้งนี้รากฐานความเชื่อแบบมหายานเกิดขึ้นจากการมองเห็นว่าทางหลุดพ้นของฝ่ายนิกายเถรวาทหรือหินยานนั้นเป็นทางแคบ มุ่งเน้นเฉพาะคนบางกลุ่ม มุ่งแต่อรหันตภูมิเท่านั้น⁹

นิกายมหายานได้แยกแตกกลุ่มนิกายย่อยออกไปอีกมากมาย อาทิ นิกายมัธยมกะ นิกายโยคาจาร นิกายสุขาวดี เป็นต้น โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงปาฏลีบุตรและเวสาลี แล้วจึงแผ่ขยายออกไปทางเหนือและทางใต้ จากหลักฐานด้านจารึกพบว่า นิกายมหาสังฆิกะเจริญรุ่งเรืองอยู่ในเมืองมถุรา(ภาคเหนือของอินเดีย) และมีวัดในอัฟกานิสถาน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ส่วนทางใต้เจริญอยู่ในแคว้นอาณธระ (ลุ่มแม่น้ำกฤษณา—โคทวารี) อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์สาตวาหนะ(พุทธศตวรรษที่ 5 – 8) และสืบต่อโดยราชวงศ์อิชวาคุ (พุทธศตวรรษที่ 8 – 10) มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอมราวตีและเมืองนาคราชุมโกณฑะ¹⁰ และในราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 17 เป็นสมัยของราชวงศ์ปาละ คณาจารย์ฝ่ายมหายานได้ยอมรับพิธีการของลัทธิฮินดูตันตระเข้ามาดัดแปลงเป็นของพุทธศาสนา ประกาศเป็นลัทธิใหม่ชื่อว่า พุทธตันทรยาน หรือ มหายานตันตระ และแตกออกเป็นสาขานิกายไปอีก คือ คุยกยาน รหস্যาน มันทรยาน และวัชรยาน มีคัมภีร์สำคัญได้แก่ ปรัชญาปารมิตา คุยหสมาช มัชชูศรีมูลกะ เหวชระตันตระ และ สาธนมาลา ซึ่งพุทธศาสนามหายานตันตระนี้ มีความเชื่อว่า พระองค์ทรงสอนวิธีทางให้แก่ผู้นับถือพุทธศาสนานิกายมหายานเกี่ยวกับทางลับทางลัดและหลักปฏิบัติแบบตันตระ ซึ่งประกอบด้วยมนต์ มุทรา และธารณี คำสอนในช่วงนี้จึงเน้นไปในเรื่องของเวทมนต์ คาถาอาคมของขลัง พิธีกรรมเลขยันต์ ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญและคุณสมบัติอันเกิดแต่พระพุทธรูปเจ้าและพระโพธิสัตว์ เป็นสำคัญ

จะเห็นได้ว่า นิกายสาขาของพุทธศาสนาลัทธิมหายานต่างก็ได้แต่ส่งเสริมต่อพระสูตรและพระวินัยขึ้นมากมาย โดยทั้งหมดอ้างว่า คำสอนนั้นเป็นพระพุทธรูปทั้งสิ้นเช่นกัน ดังนั้น คัมภีร์ฝ่ายมหายาน จึงมีความหลากหลายและมีจำนวนมาก ถึงแม้ว่าในรัชสมัยของพระเจ้ากนิษกะ พระองค์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกและมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน แต่ยังคงให้ความสำคัญของพระไตรปิฎกฉบับเดิมเช่นเดียวกับพุทธศาสนานิกายเถรวาท ดังมีพระราชดำริว่า “หากพระสงฆ์ชาวคันธารราษฎร์ทำแต่โดยลำพังพวกของตนจะมีข้อความผิดกับพระไตรปิฎกของเดิมเป็นแน่ หากใช้ภาษามคธก็จะเกิดมีพระไตรปิฎก 2 ความแข่งขันกัน ถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะเป็เหตุให้เสื่อมพระศาสนา

⁹เสถียร โพนันทะ, **ปรัชญามหายาน**, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541), หน้า 1.

¹⁰ผาสุข อินทรารุช, **สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี**, หน้า 152.

จึงโปรดให้แปลงพระไตรปิฎกที่สังคายนาใหม่¹¹ เป็นภาษาสันสกฤตให้ต่างจากของเดิมโดยภาษาเสียทีเดียว”¹² กระนั้นก็ตาม ก็มีได้ให้ความสำคัญพระไตรปิฎกเท่ากับพุทธศาสนานิกายเถรวาทแต่อย่างใด คัมภีร์ที่รจนารขึ้นมาใหม่ตามคำสอนของแต่ละผู้นำของนิกายสาขานั้น ๆ จึงมีความสำคัญเทียบเท่ากับพระไตรปิฎก เนื่องจากมองว่า พระไตรปิฎกเป็นเพียงแนวทางหรือวิถีที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในระดับสูงยิ่งขึ้นไปแต่เพียงเท่านั้น ไม่ใช่เป้าหมายที่จะต้องรักษาไว้ให้เคร่งครัดอย่างพุทธศาสนาเถรวาท¹³

1.2.1 คำสอนและหลักการสำคัญของพุทธศาสนาเถรวาท

1.2.1.1 อุดมคติในพุทธปรัชญาเถรวาท

อุดมคติหรือจุดหมายของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน คือ การได้อุบัติเป็นพระพุทธเจ้าโดยผ่านกระบวนการฝึกตนตามแนวทางแห่งพระโพธิสัตว์ โดยมีความเชื่อว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้บรรลุแล้วซึ่งความสมบูรณ์สามประการ คือ

ประการที่ 1 มหาปัญญา หรือมหาศูนยตา หมายถึง พระพุทธเจ้าผู้หยั่งถึงความว่าง ในหลักการข้อนี้ ฝ่ายมหายานได้อธิบายหลักอนัตตาซึ่งเป็นคุณลักษณะ พิเศษในพุทธศาสนา ออกไปอย่างกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งกว่าในฝ่ายเถรวาทมหายาน เรียกว่า ศูนยตา แทนคำว่า อนัตตา ในส่วนปฏิบัติของบุคคลทางฝ่ายมหายาน ถือว่าบุคคลจะ พ้นทุกข์ได้ ก็ด้วยการเข้าถึงศูนยตา ซึ่งมี 2 ชั้น คือ บุคคลศูนยตาและธรรมศูนยตา บุคคล ศูนยตาได้แก่การละอัสมีมานะซึ่งทำให้บุคคล บรรลุอรหัตต์ส่วนธรรมศูนยตา ได้แก่ การละความยึดถือ แม้ในพระนิพพานซึ่งเป็นภูมิของพระโพธิสัตว์ชั้นสูง

ประการที่ 2 มหากรุณา มหากรุณา มีความหมายถึง พระพุทธเจ้าผู้บรรลุ จตุรปณิธานอย่างครบถ้วน มีบารมีที่เต็มเปี่ยมมีอภิประมาณ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ หลักการข้อนี้มีหลักปฏิบัติด้วยการตั้งโพธิจิตมุ่งพุทธภูมิ ไม่มุ่งเพียงอรหัตต์ภูมิ ในทัศนะของมหายานเห็นว่าอรหัตต์ ภูมิช่วยคนได้จำนวนน้อย เพราะฉะนั้นจึงควรมุ่งพุทธภูมิ ซึ่งในขณะที่ยังมีได้บรรลุพุทธภูมิจะต้องสร้าง บารมีเพื่อช่วยสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ ดังนั้น ทางฝ่ายมหายานจึงย่อทศบารมีลงเหลือเพียง 6 ข้อคือ

ข้อที่ 1. ทานปารมิตา คือ พระโพธิสัตว์จะต้องสละทรัพย์ อวัยวะและชีวิต เพื่อสัตว์โลกได้โดย ไม่อาลัย

¹¹การสังคายนาครั้งนี้ ถือเป็นครั้งที่ 4 ในพุทธศาสนา ซึ่งจะถูกนับโดยพุทธศาสนิกชนที่นับถือนิกายมหายาน เช่น ประเทศจีน ทิเบต เป็นต้น หากแต่ในประวัติการสังคายนาของนิกายเถรวาทมิได้นับรวมการสังคายนาครั้งนี้ร่วมอยู่ด้วย

¹²สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพระพุทธเจดีย์**, หน้า 86.

¹³สุมาลี มหณรงค์ชัย, **พุทธศาสนามหายาน**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ศยาม, 2550), หน้า 48.

ข้อที่ 2. ศิลปารมิตา คือ พระโพธิสัตว์ต้องรักษาศีลอันประกอบด้วยอินทริยสังวรศีล กุศลสังคหศีล ข้อ นี้ได้แก่การทำความดีสังเคราะห์สัตว์ทุกกรณี สัตว์สังคหศีล คือ การช่วยให้พ้นจากทุกข์

ข้อที่ 3. กษานติปารมิตา คือ พระโพธิสัตว์ต้องสามารถอดทนต่อสิ่งกดดันเพื่อโปรดสัตว์ได้

ข้อที่ 4. วิริยปารมิตา คือ พระโพธิสัตว์ไม่ย่อท้อต่อพุทธภูมิ ไม่รู้สึกเหนื่อย หน่ายระอาในการช่วยสัตว์

ข้อที่ 5. ฌยานปารมิตา คือ พระโพธิสัตว์จะต้องสำเร็จในฌานสมาบัติทุกชั้น มีจิตไม่คลอนแคลน เพราะเหตุอารมณ์

ข้อที่ 6. ปรัชญาปารมิตา คือ พระโพธิสัตว์จะต้องทำให้แจ้งในบุคคลศูนยตา และธรรมศูนยตา

ประการที่ 3 มหาอุบาย มหาอุบาย หมายถึง พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้หยั่งรู้จิตใจของสัตว์ทั้งหลายจนสามารถใช้กุศโลบายเพื่อช่วยเหลือสัตว์จริตต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง¹⁴ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้ตั้งปณิธานจะต้องประกอบด้วยกุศโลบายนานัปการ ในการช่วยเหลือปวงสัตว์ จำต้องมีทั้งไหวพริบและปฏิภาณ เพื่อการเข้าถึงอริมุตของปวงสัตว์ เปรียบเหมือน นายแพทย์ผู้ฉลาดรู้จักวางยาให้ถูโรค ทางฝ่ายมหายานจึงได้เพิ่มเติมคติธรรมและพิธีการ ซึ่งไม่เคยมีในฝ่ายเถรวาทเข้ามามากมาย โดยถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงอุบาย ชักจูงให้ผู้เขลาโง่เขลาเข้ามาสู่สังฆธรรมในเบื้องต้นเท่านั้น อาทิ ครุณาการชุน ได้สถาปนาความ มั่นคงฝ่ายมหายานด้วยแนวคิดดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ด้วย ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตร พระสูตรสั้นๆแต่มีสาระสำคัญอันเป็นบ่อเกิดแห่งความมั่นคงของ มหายาน ในคัมภีร์ มาระยมิกศาสตร์

1.2.1.2 แนวความคิดแบบ “ตรียาน”

คำสอนหรือปรัชญาของพุทธศาสนานิกายมหายานยังได้กำหนดวิถีทางการหลุดพ้นออกเป็น 3 ประเภท หรือที่เรียกว่า “ตรียาน” กล่าวคือ

ประเภทที่ 1 สวากยาน คือ ประเภทที่มุ่งเพียงอรหัตภูมิ รู้แจ้งในอริยสัจ 4 ด้วยการสดับจากพระพุทธเจ้าหรือคำชี้แนะก่อน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มีอากหลุดพ้นได้ด้วยตนเองเพียงลำพังหรือเป็น พระสาวก

ประเภทที่ 2 ปัจเจกยาน คือ ประเภทที่สามารถรู้แจ้งสังฆธรรมด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถที่จะสั่งสอนผู้อื่นให้บรรลุตามได้ ซึ่งจะเรียกบุคคลประเภทนี้ว่า พระปัจเจกพุทธเจ้า

¹⁴สุมาลี มหณรงค์ชัย, พุทธศาสนามหายาน, หน้า 51.

ประเภทที่ 3. โภธิสัตว์ยาน คือ ประเภทที่ถือเอาความกรุณาเป็นที่ตั้ง ไม่เพียงแต่สามารถรู้แจ้งได้ด้วยตนแล้วยังสามารถพาบุคคลอื่นข้ามสังสารวัฏและหลุดพ้นตามได้ ซึ่งเรียกว่า ทางแห่งพระโภธิสัตว์และจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ดี วิถีทางทั้ง 3 นี้ เป็นเพียงแค่อุบายโกศลธรรมหาใช่ทางที่แท้จริง ทางที่แท้จริงกลับมีเพียงแค่วางเดียวหรือเรียกว่า “เอกยาน” หรือ “พุทธยาน” เท่านั้น หลักการของเอกยาน จึงเป็นการประสานร้อยรัดเชื่อมทั้ง 3 วิถีทางนั้นให้เข้าสู่จุดหลอมรวมเดียวกัน

1.2.1.3 แนวความคิดเกี่ยวกับ “พระโภธิสัตว์” ในพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน

ความคิดเกี่ยวกับเส้นทางของการเป็นพระพุทธเจ้าในลัทธิมหายาน ได้รับความสำคัญเป็นอย่างมาก ชาวมหายานมองว่า พระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้พระโภธิญาณ จะเรียกว่า “พระโภธิสัตว์” ซึ่งได้บำเพ็ญบารมีด้วยการช่วยเหลือสรรพชีวิตอย่างเต็มที่ ปรารถนาให้ความหลุดพ้นของผู้อื่นก่อนเสมอ ทำให้กำลังของปัญญา กรุณา และความบริสุทธิ์ได้รับการบ่มเพาะให้เข้มแข็งอยู่ตลอดเวลา ทางแห่งพระโภธิสัตว์นี้จะนำไปสู่การตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณกลายเป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งหลุดพ้นวัฏสงสาร พระองค์หนึ่ง ทางนี้เรียกว่า “โภธิสัตว์ยาน” หรือ “พุทธยาน” ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีที่ชาวมหายานเชื่อว่าจะนำไปสู่ความหลุดพ้น ชาวมหายานจึงให้ความสำคัญกับพระโภธิสัตว์เป็นพิเศษ

1.2.1.4 แนวความคิดเกี่ยวกับ “พระพุทธเจ้า” ในพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน

สำหรับความเชื่อและแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าของชาวมหายาน จะมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับลักษณะของพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ ในระยะแรกฝ่ายมหายานยังมีความเชื่อที่เหมือนกับฝ่ายเถรวาท คือ พระพุทธเจ้าจะมีกาย 2 อย่าง กล่าวคือ ธรรมกายและนิรมานกาย แต่ภายหลังเพิ่ม “สัมโภคกาย” เข้าไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดเป็นความเชื่อแบบ “ตรีกาย” อีกทั้งยังมีการแบ่งประเภทของพระพุทธเจ้า เช่น การกำเนิดและหน้าที่ของพระพุทธเจ้าด้วย ดังนี้

ก. คติความเชื่อเรื่อง “ตรีกาย” ของพระพุทธเจ้า

ความเชื่อแบบ “ตรีกาย” เป็นความเชื่อเกี่ยวกับกายแห่งพระพุทธเจ้า เนื่องจาก พระพุทธเจ้าในความเชื่อของมหายาน มิใช่มนุษย์ธรรมดา แต่เป็นโลกุตตระ พ้นจากกิเลสทั้งปวง การดำรงพระชนม์ชีพและอายุของพระองค์ไม่มีที่สิ้นสุด และมีได้หมายความเฉพาะเจาะจงว่าเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พระพุทธเจ้าจึงประกอบไปด้วยกาย 3 ประการ กล่าวคือ

- (1) นิรมานกาย หมายถึง พระกายที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสังขาร อันมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย
- (2) ธรรมกาย หมายถึง กายอันเกิดจากธรรมอันเป็นสภาวะสำคัญของพระพุทธเจ้า เป็นพระกายที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสทั้งปวงไม่ดับสูญและไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขใดๆ มีอยู่เป็นนิรันดร ซึ่งในเถรวาท

วาทะนั้น ธรรมกายนั้นหมายถึง พระคุณทั้ง 3 ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ

(3). สัมโมกคกาย หมายถึง กายที่ส่วนแห่งความรื่นรมย์บันเทิง ซึ่งจะสำแดงให้ปรากฏเห็น เฉพาะเหล่าพระโพธิสัตว์ มหาสัตว์ อันเป็นทิพยภาวะ มีรัศมีแผ่ซ่านเรืองรองและสว่างไสวไม่มีที่สิ้นสุด

ข. ประเภทพระพุทธเจ้าในพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธเจ้าบรรดามีในอดีตกาลมาแล้วก็ดี ซึ่งจะมีในอนาคตก็ดี มีจำนวนมากมาย สดุดคณานับ มากยิ่งกว่าเมล็ดทรายชายฝั่งแห่งแม่น้ำคงคาหนี่”¹⁵

ชาวมหายานมีความเชื่อว่า พระพุทธเจ้ามีจำนวนมากมายมหาศาลมีอาจนับ ได้ และมีได้มีองค์ไหนพิเศษไปกว่ากันในระดับแรก แม้ว่าจะมีพระนามหรือประวัติที่แตกต่าง แต่ก็รวม เรียกพระนามไว้อย่างเดียวกันว่า “ตถาคต” อันมีที่ประทับอยู่ในดินแดนพุทธเกษตร และพระพุทธเจ้า จำนวนมากมายเหล่านั้นยังอุบัติมาจาก “พระอาทิพุทธเจ้า” ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์แรก เช่นเดียวกันทุกพระองค์ หรือแม้แต่พระโพธิสัตว์เองก็ตาม ชาวมหายานจึงมีการจัดแบ่งและลำดับ ความสำคัญของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1). **พระอาทิพุทธเจ้า** คือ พระพุทธเจ้าในลัทธิมหายานจึงถือกำเนิดจาก “พระอาทิพุทธเจ้าหรือพระพุทธเจ้าองค์ปฐม”¹⁶ ที่ทรงอุบัติมาพร้อมกับโลกและประจำอยู่เป็นนิรันดร์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นผู้สร้างหรือแหล่งกำเนิดของพุทธทั่วจักรวาล เช่นเดียวกับท้าวมหาพรหมของ ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง พระองค์จะปรากฏอยู่ในรูปใดก็ตาม มักจะทรงเครื่องประดับ อย่างงดงามและมีลีลาศใหญ่ แสดงความเป็นพระผู้ยิ่งใหญ่ พระองค์จะไม่เสด็จมาตรัสรู้ในโลกมนุษย์ อีก ทรงตั้งพระปณิธานขอโปรดสัตว์ ทั้งสามภพ อีกทั้งยังดลบันดาลให้พระโพธิสัตว์ที่จะเป็น พระพุทธเจ้าในกาลภายหน้า ลงมาประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาพาหนะในมนุษยโลก ไม่มีการเกิดใหม่อีกแล้ว เพื่อช่วยเหลือและสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งปวงให้หลุดพ้น เรียกว่า “พระมานุสสุพุทธเจ้า หรือ พระมานุชิพุทธเจ้า” มักปรากฏด้วยรูปรูปธรรมดาไม่มีเครื่องประดับอย่างพระอาทิพุทธเจ้า

¹⁵เสถียร พันธรั้งชัย, พุทธศาสนมหายาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2534), หน้า 40.

¹⁶สุมาลี มหณรงค์ชัย, พระชินพุทธะห้าพระองค์: พระพุทธเจ้าในรูปกายทิพย์ตามคติของมหายานและวัชรยาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2552), หน้า 5.

(2). พระมานุสสุพุทธเจ้า คือ ผู้บำเพ็ญบารมีในฐานพระโพธิสัตว์จนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าปรากฏในคัมภีร์สำคัญ เช่น คัมภีร์ลลิตวิสตระ โดยกล่าวพระนามไว้ทั้งหมด 56 พระองค์ ดังนี้¹⁷

1. พระปัทมโคตร	29. พระสัตยธรรมวิปุลกิริติ
2. พระธรรมเกตุ	30. พระติชยะ
3. พระทีปังกร	31. พระปุชยะ
4. พระคุณเกตุ	32. พระโลกสุนทร
5. พระมหากระ	33. พระวีสตีรณะเกหะ
6. พระฤชิวะ	34. พระรัตนกิริติ
7. พระศรีเตชะ	35. พระอุตรเตชะ
8. พระสัตยเกตุ	36. พระพรหมเตชะ
9. พระวัชรสังคตะ	37. พระสุโฆชะ
10. พระสัมมาภิกุ	38. พระสุปุชปะ
11. พระเหมววรรณะ	39. พระสมโนชญุโฆชะ
12. พระอตัยจคามิ	40. พระสุเจษฏะรุปะ
13. พระประวาหะสาคร	41. พระปรพหะสีตานตระ
14. พระปุชปะเกตุ	42. พระคุณราสี
15. พระวรรุปะ	43. พระเมฆสวระ
16. พระสุโลจนะ	44. พระสุนทรวรรณะ
17. พระฤชิตุปะตะ	45. พระอายุสตะชะ
18. พระชินวัคตระ	46. พระสลีละคชะคามิ
19. พระอุณนะตะ	47. พระโลกภิลลาชิตะ
20. พระบุษมิตะ	48. พระธิตคัตรุ
21. พระอุรณะเตชะ	49. พระสัมปุธิตะ
22. พระปุชกระ	50. พระวิปัสจิตะ
23. พระสุรัสมิ	51. พระคิชี
24. พระมังคละ	52. พระวิปัสจิตะ

¹⁷แสง มนวิฑูร, ผู้แปล, ลลิตวิสตระ พุทธประวัติฝ่ายมหายาน. (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2512), หน้า 489.

25. พระสุทรรคนะ	53. พระกกุจฉันทะ
26. พระมหาสิงหะเตชะ	54. พระกนกมุนี
27. พระสถิตะพุทธทัตตะ	55. พระกัศยปะ
28. พระวสันตคันธิ	56. พระศากยมุนี

(3). พระธยานิพุทธ พระอาทิพุทธเจ้ายังให้กำเนิดแต่ “พระธยานิพุทธ”

โดยฉานสมาบัติ พระกายทรงเป็นธรรมกายหรือพระกาย(ภาวะ)แห่งการตรัสรู้(พระธรรม) และยังประจำอยู่ในทิศต่าง ๆ อีกทั้งยังให้กำเนิดพระโพธิสัตว์เพื่อดูแลรักษาพระศาสนาในยุคนั้น ๆ มิให้เสื่อมไป อนึ่ง ยังมีความเชื่อว่า พระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์ในความเชื่อของทางฝ่ายเถรวาทนั้น คือ ภาคสำแดงที่เป็นมนุษย์ของพระธยานิพุทธอันเป็นความเชื่อของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอีกด้วย สำหรับพระธยานิพุทธ มีทั้งหมด 5 พระองค์ ดังนี้

ก. พระไวโรจนะ เป็นพระพุทธเจ้าที่สำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากทรงประทับอยู่ในศูนย์กลางโดยมีรัศมีธรรมนั้นแผ่ชานออกไปรอบทิศ จึงเชื่อว่าพระธยานิพุทธเจ้าอีก 4 องค์เกิดจากรังสีธรรมแห่งพระไวโรจนะพุทธเจ้านี้ พระองค์มีพระนามที่หมายถึง ความส่องสว่างไปเบื้องหน้า พระองค์ยังได้รับการนับถือหรือยกเทียบเท่ากับพระอาทิพุทธเจ้าหรือพระพุทธเจ้าองค์ปฐมด้วยเช่นกัน พระไวโรจนะมีพระวรกายสีขาว รัศมีที่เปล่งออกมามีสีน้ำเงินหรือฟ้า บ่งบอกถึงความสงบและสันติสุข ท่าทางของพระองค์ คือ ธรรมจักรมุทรา แสดงถึงการหมุนวงล้อแห่งธรรมครั้งแรก โดยมีความหมายของการสั่งสอนหรือแสดงธรรม มีเสียงประจำพระองค์คือ โอม พาหนะคือ สิงโตเผือก ตัวแทนของพระพุทธเจ้าในรูปมนุษย์คือ พระกกุสันธะ เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์แรกในภัทรกัลป์ มีพระกายสูงสี่สิบศอก รัศมีเปล่งดั่งทองคำ มีพระชนมายุถึงสี่หมื่นปี และได้พุทธพยากรณ์แด่กษัตริย์เจ้าครองนครเขมรดีว่าจะในอนาคตพุทธเจ้า คือพระศากยมุนีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์อันเกิดจากฉานสมาบัติแห่งพระไวโรจนะ ได้แก่ สมันตภัทรโพธิสัตว์ เป็นผู้รักษาพระศาสนาของพระกกุสันธะพุทธเจ้า

ข. พระอักษุภยะ ทรงมีพระนามหมายถึง ไม่วันไหนหรือไม่ตื่นตื่น และสถิตทางทิศตะวันออก พระองค์มีพระวรกายสีน้ำเงิน รัศมีที่เปล่งออกมามีสีขาว ท่าทางของพระองค์คือ ภูมิสปรรคมุทรา เสียงประจำพระองค์ คือ หูม เป็นเสียงที่เชื่อมโยงอยู่กับจักร (ศูนย์กลาง) ที่หัวใจ สัญลักษณ์ประจำพระองค์คือ วัชระ ทั้งนี้กล่าวได้ว่า พระอักษุภยะ เป็นประมุขของกลุ่มวัชระโคตร ซึ่งในวัชระยานบางนิกายมีการนับถือพระอักษุภยะเทียบเท่ากับพระไวโรจนะ กระทั่งมีการสับเปลี่ยนที่สถิตของพระองค์จากทิศตะวันออกไปอยู่ที่ศูนย์กลางแทนพระไวโรจนะ ตัวแทนของ

พระพุทธรูปเจ้าในรูปมนุษย์คือ พระโกนาคมณะ พระโพธิสัตว์อันเกิดจากภานสมาบัติแห่งพระอภัยภักขะ ได้แก่ วัชรปาณีโพธิสัตว์ เป็นผู้รักษาพระศาสนาของพระโกนาคมณะพุทธรูปเจ้า

ค. พระรัตนสัมภาวะ ทรงมีพระนาม หมายถึง ต้นกำเนิดแห่งรัตนหรือของมีค่า ซึ่งหมายถึง พระรัตนตรัย หรือดวงแก้วอันประเสริฐสามประการ พระองค์ประทับอยู่ในทิศใต้ มีพระวรกายสีเหลืองทอง ท่าทางของพระรัตนสัมภาวะนั้น คือ ทานมุทรา หรือปางประทานพร มีพาหนะคือ ม้า สัญลักษณ์ประจำพระองค์คือ จินตามณี ตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้าในรูปมนุษย์คือ พระกัสสปะ พระโพธิสัตว์อันเกิดจากภานสมาบัติแห่งพระรัตนสัมภาวะ ได้แก่ รัตนปาณีโพธิสัตว์ เป็นผู้รักษาพระศาสนาของพระกัสสปะพุทธรูปเจ้า

ง. พระอมิตาภะ ทรงมีพระนาม หมายถึง แสงสว่างที่ไม่มีประมาณไร้ขอบเขต แสดงให้เห็นมิติแห่งโพธิญาณของพระสัมมาสัมพุทธรูปเจ้า ประทับอยู่ทางทิศตะวันตก มีพระวรกายสีแดงก่ำ อันเป็นสีของฟ้าในยามเย็น ท่าทางประจำพระองค์คือ ปางสมาธิ หรือธยานมุทรา ทรงนุ่งเป็นพาหนะ มีปัทมา(ดอกบัว) เป็นสัญลักษณ์ประจำกาย ตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้าในรูปมนุษย์คือ พระสมณโคดมพุทธรูปเจ้า หรือพระศากยมุณีพุทธรูปเจ้า ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเจ้าองค์ปัจจุบัน พระโพธิสัตว์อันเกิดจากภานสมาบัติแห่งพระอมิตาภะ ได้แก่ อวโลกิตेश্বরโพธิสัตว์ เป็นผู้รักษาพระศาสนาของพระศากยมุณีพุทธรูปเจ้า

จ. พระอโฆสิทธิ ทรงมีพระนาม หมายถึง ผู้มีความสำเร็จอันสมบูรณ์ พระวรกาย สีเขียว สัญลักษณ์ของพระอโฆสิทธิคือ วัชระไขว้หรือวิฆววัชระ มีลักษณะคล้ายเครื่องหมายบวก ท่าทางของประจำพระองค์เรียกว่า อภัยมุทรา เป็นอาการของการปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตราย ทรงครุฑเป็นพาหนะ และประทับอยู่ทิศเหนือเป็นนรินทร์ ตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้าในรูปมนุษย์คือ พระเมตไตรยะ พระโพธิสัตว์อันเกิดจากภานสมาบัติแห่งพระอโฆสิทธิ ได้แก่ อิศวปาณี เป็นผู้รักษาพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรยพุทธรูปเจ้า ในอนาคตกาล

นอกจากนั้น พุทธศาสนานิกายมหายานต้นตระกูลแบบวัชรยาน ยังได้กำหนดความเชื่อเพิ่มเติมไว้ในภายหลังอีกว่า พระพุทธรูปเจ้าทั้งปวงโดยแต่ละพระองค์นั้นจะมีภาคสำแดงทั้งหมด 3 ลักษณะ คือ ภาคสงบนิ่ง ภาคโกรธและภาคดุร้าย ยิ่งเป็นการเน้นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปเจ้าให้สูงส่งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ คำสอนของนิกายมหายานมีเพียงแต่ให้เคารพบูชาสักการะแต่พระโพธิสัตว์เท่านั้น หากควรจะต้องตั้งปณิธานเป็นพระโพธิสัตว์ ตลอดจนสามารถเป็นพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งในกาลภายหน้าได้เช่นกัน

จึงอาจกล่าวได้ว่า คำสอนแห่งพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีการปรับและยืดหยุ่นเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้คนไปตามยุคสมัย จึงทำให้ความศรัทธาหรือความนิยมในพุทธศาสนามหายานเกิดการยอมรับและแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

1.3 ความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทกับฝ่ายมหายาน

ถึงแม้หลักการคำสอนของพุทธศาสนามหายานจะมีหลักธรรมสำคัญคือ อริยสัจ 4 อริยมรรคมีองค์ 8 เรื่องอนัตตา และปฏิจลสมุปบาท เช่นเดียวกับพุทธศาสนานิกายเถรวาท หากแต่หลักธรรมคำสอนของนิกายมหายาน นั้นกลับมุ่งเน้นไปที่เรื่องราวของ “พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์” เป็นสำคัญ ด้วยพุทธศาสนาเถรวาทมีความคิดในเรื่องของการจัดลำดับความสำคัญของพุทธเทพขึ้นมาใหม่ (พระอาทิพุทธ ธรรมนิพุทธ พระโพธิสัตว์) อันปรากฏอยู่ในหลักการของนิกายวัชรยาน (แยกจากมหายานออกมาในภายหลัง) ซึ่งต่างจากนิกายเถรวาทที่มิได้มีความเชื่อเรื่องพุทธเทพและพระโพธิสัตว์หรือการจัดลำดับความสำคัญขึ้นวาระแต่อย่างใด โดยจะมุ่งเน้นที่การบรรลุธรรม หรือพระนิพพาน และมีได้มีปณิธานเพื่อการเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ทั้งยังสำนึกตัวเองว่า เป็นเพียงแค่นิวาสก โดยมีสิทธิ์ที่จะสามารถบรรลุธรรมแห่งพุทธะได้เหมือนพระพุทธองค์เพียงเท่านั้น

ทั้งนี้ สำหรับความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท กับฝ่ายมหายาน เป็นประเด็นที่น่าสนใจและได้รับการศึกษาในวงกว้าง ซึ่งมีผู้วิจัยไว้อย่างละเอียดแล้ว จึงขอกกล่าวเพียงสาระสำคัญแต่เพียงเท่านั้น ดังนี้

พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท	พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน
1. นับถือพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันเป็นสำคัญ คือพระสมณะโคตม ถึงแม้จะเชื่อว่ามีอดีตพระพุทธเจ้า และอนาคตพระพุทธเจ้าก็ตาม และในพุทธกาลหนึ่งจะมีเพียงพระพุทธเจ้าพระองค์เดียว	1. นับถือพระพุทธเจ้าหลายพระองค์ และสถิตดำรงอยู่ได้ในเวลาเดียวกัน ไม่ว่าจะอดีต ปัจจุบันหรืออนาคต และมีความเชื่อเกี่ยวกับพระกายของพระองค์ที่แยกออกได้ 3 ลักษณะ เรียกว่า “ตรีกาย”
2. พระโพธิสัตว์สำหรับฝ่ายเถรวาทเป็นเพียงอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่กระทำการสั่งสมพระบารมีเพื่อมาตรัสรู้อนุตรระสัมมาสัมโพธิ	2. การนับถือพระโพธิสัตว์ฝ่ายมหายานให้ความสำคัญพอๆกับการนับถือพระพุทธเจ้า และมีปรากฏหลายองค์ เพราะเชื่อว่าพระ

พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท	พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน
<p>ญาณและคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์จะต้องมีธรรมสมโอรานแปด¹⁸และจะต้องได้รับพุทธพยากรณ์จากอดีตพุทธเจ้าเสียก่อน</p>	<p>โพธิสัตว์เหล่านี้มีมหากรุณาเพื่อช่วยสัตว์โลกคือปรารถนาในการหลุดพ้นของผู้อื่นก่อนเสมอถึงแม้ตนจะสามารถเข้าสู่พระนิพพานเมื่อใดก็ได้</p> <p>โดยแต่ละพระองค์มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน อีกทั้งทางฝ่ายมหายานยังมีความเชื่ออีกว่า การเป็นพระโพธิสัตว์สามารถบำเพ็ญประโยชน์ให้เกิดทั้งส่วนตนและส่วนรวม และเชื่อว่าทุกคนมีความเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ในตน กล่าวคือสามารถเป็นพระโพธิสัตว์ได้ทุกคน</p>
<p>3. มุ่งหมายเพื่อการหลุดพ้น โดยเชื่อว่าเกิดจากบุคคลพึงกระทำ โดยเน้นการสร้างปัญญา หลุดพ้นเป็นแบบบุคคลไป และมุ่งหมายที่จะอยู่ในอรหัตตภูมิ คือการเป็นเพียงแค่พระอรหันต์หรือพระสาวกเท่านั้น</p>	<p>3. มุ่งหมายเพื่อการหลุดพ้น โดยมีอุดมการณ์ในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้ก้าวข้ามผ่านสังสารวัฏ หรือทางแห่งพระโพธิสัตว์เพื่อจะก้าวไปสู่การเป็นพระพุทธเจ้าตามลำดับ นอกจากนี้ชาวมหายานปรารถนาพุทธภูมิ เป็นอุดมคติ</p>
<p>4. ยึดมั่นและเคร่งครัดในพระธรรมวินัย มาแต่การปฐมสังคายนาเพราะเชื่อว่า สืบมาจากพระพุทธองค์โดยไม่ผันแปร</p>	<p>4. มีการดัดแปลงแต่งเติมเสริมต่อ ตลอดจนแก้ไขพระธรรมวินัยเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์และการแข่งขันระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาอื่น ๆ</p>
<p>5. วิธีการเผยแพร่พระศาสนากระทำโดยปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดจนเกิดความเลื่อมใสและเป็นตัวอย่างอันดีงาม จนให้เกิดศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน</p>	<p>6. ด้วยความต้องการที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ที่วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏให้ได้มาก ๆ (รวมถึงการมีผู้ศรัทธาจำนวนมาก) การเผยแพร่พระศาสนาของมหายาน จึงใช้วิธีการเน้นหนักที่การตั้งจิตอธิษฐานขอबारมีภายนอกมาช่วย รวมถึงความพิสดารที่เกิดอำนาจแห่งฌานสมาบัติ ตลอดจนมนต์ตรา ของขลัง และคาถาอาคม ในการโฆษณาเพื่อให้เกิดความศรัทธาจากคนหมู่มากหากมีการสอดแทรกหลักธรรม เข้าไว้ใน</p>

¹⁸ สุมาลี มหณรงค์ชัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท	พุทธศาสนาฝ่ายมหายาน
	วิธีการดังกล่าว
6. เจริญในช่วง พุทธศตวรรษที่ 1-10 ได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศก สมัยอินเดียโบราณ และแพร่ลงไปอินเดียใต้ สมัยอมราวดีและที่เกาะลังกาค่อนที่จะสูญไปจากอินเดีย	6. เจริญในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6 – 13 ได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้ากนิษกะ ราชวงศ์กุษาณะ และเจริญสูงสุดในสมัยคุปตะ-หลังคุปตะ

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท กับ ฝ่ายมหายาน

2. การเข้ามาของพุทธศาสนาในดินแดนไทย

การเข้ามาของพุทธศาสนาในดินแดนไทยปรากฏหลักฐาน ตั้งแต่ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 แล้ว กล่าวคือ วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในแถบดินแดนสุวรรณภูมิ(เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ปรากฏสัมพันธภาพระหว่างการเข้ามาของอารยธรรมจากภายนอกควบคู่กับการปรับตัว ผสมผสานให้เหมาะสมกับตนเอง ด้วยเหตุที่ ดินแดนสุวรรณภูมินี้มีความเหมาะสมทั้งด้านความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรทางธรรมชาติโดยเฉพาะผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งนับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของโลกตลอดจนมีความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น มากไปกว่านั้นดินแดนสุวรรณภูมิยังมีความเหมาะสมทางด้านทำเลที่ตั้ง กล่าวคือ มีดินแดนทั้งที่เป็นแผ่นดินใหญ่ ซึ่งเชื่อมต่อกับดินแดนอื่น ๆ และกลุ่มเกาะในทะเล นับเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญสำหรับการคมนาคม การค้า และการทหาร จากที่กล่าวมา จึงเป็นแรงดึงดูดสำคัญต่อกลุ่มพ่อค้าและนักเดินทางที่แสวงหาความร่ำรวยให้เข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ

สำหรับการเข้ามาของกลุ่มพ่อค้าและนักเดินแสวงโชค สันนิษฐานว่า ส่วนใหญ่น่าจะเป็นกลุ่มชนชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ซึ่งได้นำวัฒนธรรมของตนมาเผยแพร่ให้แก่ชาวพื้นเมือง จึงเกิดเป็นสัมพันธภาพระหว่างวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองเดิมกับกลุ่มบุคคลที่เพิ่งเข้ามาพัฒนากลายเป็นอัตลักษณ์ของตนอย่างกลมกลืนหรือรูปแบบพื้นเมืองอย่างใหม่ ในเวลาต่อมา ในแง่ดังกล่าว ลักษณะพื้นเมือง มิได้หมายความว่าถึงคุณค่าที่ด้อยลง หากแต่กลับเป็นการเพิ่มคุณค่ามากยิ่งขึ้นเพราะเป็นการแสดงลักษณะเฉพาะตัวที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาของกลุ่มชนนั้น ๆ ในขณะเดียวกัน การเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิของพ่อค้าและนักเดินทางรวมถึงชาวตะวันตก ปรากฏทั้งทางด้านวรรณกรรมและหลักฐานทางด้านโบราณคดี

2.1 หลักฐานทางด้านวรรณกรรม¹⁹

หลักฐานทางด้านวรรณกรรมเนื่องในพุทธศาสนาที่พบมักเป็นการกล่าวถึง การเดินทางของพ่อค้าจากอินเดียไปยังสุวรรณภูมิเพื่อแสวงหาโภคทรัพย์ โดยส่วนใหญ่กล่าวถึง การค้นพบดินแดนที่เป็นสีทองและการเผยแพร่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ เช่น

2.1.1 มิลินทปัญหา ซึ่งปรากฏในตอน เมณทปัญหา วรรคที่ 9 ระบุปัญหา พระนาคเสนอธิบายอุปมาให้พระเจ้ามิลินท์ฟังโดยกล่าวถึง นายพณิชยผู้มั่งคั่ง ได้เดินทางทางเรือเพื่อไปยังทะเลลึกและเมืองท่าต่าง ๆ ซึ่งมีสุวรรณภูมิ คือหนึ่งในเมืองที่เดินทางไปถึง

2.1.2 ชาตกจากนิบาตรชาตก ปรากฏในตอน มหาชนกชาตก กล่าวไว้ว่า พระมหาชนกุมาร มีความประสงค์ที่จะกอบกู้ราชสมบัติของพระราชบิดา มีความจำเป็นแสวงหาทุนทรัพย์เพื่อใช้ในการตั้งกล่าว จึงออกเดินทางมายังดินแดนสุวรรณภูมิ ระหว่างการเดินทางในครั้งนั้นกลับเกิดเหตุไม่คาดฝัน เรือถูกพายุลูกพัดลง แต่ได้นางมณีเมขลามาช่วยเอาไว้ได้ทัน

นอกจากนี้ ยังมีวรรณกรรมที่กล่าวถึงการขยายตัวของพุทธศาสนาจากอินเดียมายังดินแดนสุวรรณภูมิ เช่น พงศาวดารลังกา ซึ่งมี 2 ฉบับ คือ คัมภีร์ที่ปวงค์และมหาวงศ์²⁰

2.1.3 คัมภีร์ที่ปวงค์ เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นโดยพระเถระลังกา ซึ่งเริ่มเรื่องโดยการกล่าวถึง พระพุทธองค์เสด็จไปยังลังกาเป็นครั้งแรกและตรัสทำนายอนาคตถึงพระมหินทรและกล่าวถึงการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในลังกาหลังจากการสังคายนา ครั้งที่ 3 ในความอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช

2.1.4 คัมภีร์มหาวงศ์ เป็นหนึ่งในคัมภีร์หรือหนังสือที่สำคัญที่สุดในบรรดาวรรณกรรมทางพุทธศาสนา ประเภทพงศาวดาร ผู้แต่งหนังสือ คือ พระมหานาม ซึ่งกล่าวตั้งแต่พุทธประวัติและโยงเข้าหาพงศาวดารอย่างกลมกลืน คัมภีร์มหาวงศ์นี้ระบุไว้ว่า หลังจากการสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จสิ้นแล้ว พระเจ้าอโศกได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่หลักธรรมคำสอนยังดินแดนต่าง ๆ ดังนี้

1. สมณทูตมัชฌันติกะ ไปยังแคว้นแคชเมียร์และคันธาระ
2. สมณทูตมหาเท ไปยังมหิษมณฑล (บริเวณภาคกลางด้านตะวันตกของอินเดีย)
3. สมณทูตรักขิตะ ไปยังวนวาสี บริเวณภาคใต้ของอินเดีย
4. สมณทูตธรรมรักขิตะ ไปยังประเทศยวนะ

¹⁹ ผาสุข อินทราวุธ, สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี, หน้า 13 – 25.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

5. สมณทูตมหาธรรมรักษ์ชิตเถระ ไป ณ แคว้นมหาราชภฏร์(รัฐมหาราชภฏร์ของประเทศอินเดีย)

6. สมณทูตมหาธรรมรักษ์ชิตเถระ ไปในเอเชียกลาง ดินแดนที่เป็นประเทศอิหร่านและตุรกี
ปัจจุบัน

7. สมณทูตมัชฌิมะ ไปยังหิมวันตะ (พื้นที่แถบภูเขาหิมาลัย)

8. สมณทูตโสณะและอุตตระ ไปยังดินแดนสุวรรณภูมิ

9. สมณทูตมหินทะ ไปยังตัมพปณณิ (ลังกา)

จะเห็นว่า คัมภีร์ทั้งสองกล่าวเช่นเดียวกันถึง สมณทูตโสณะและอุตตระได้นำพุทธศาสนาไปประดิษฐานยังดินแดนสุวรรณภูมิ นอกจากนี้ เรายังพบหลักฐานวรรณกรรมในศาสนาพราหมณ์ อาทิ รามายณะ และปุราณะ ซึ่งกล่าวถึงดินแดนสุวรรณภูมิว่า “นอกเขตแดนของภารตวรรษออกไป ยังมีประเทศหนึ่ง ที่มีพื้นดินและภูเขาเป็นสีทอง” อีกด้วย

2.2 หลักฐานทางด้านโบราณคดี²¹

สำหรับหลักฐานทางด้านโบราณคดี ปรากฏหลักฐานการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าตั้งแต่ช่วงยุคเหล็กตอนปลายโดยส่วนใหญ่จะพบแต่ลูกปัดหินและลูกปัดแก้ว ซึ่งจะพบตามแหล่งโบราณคดีสำคัญที่มีรายงานแล้ว เช่น แหล่งโบราณคดีตวงตาแมน ในประเทศเมียนมาร์ แหล่งโบราณคดีบ้านอ่าวบ้านโจด บ้านเสื่อในประเทศลาว แหล่งโบราณคดีสำโรงเสนในประเทศกัมพูชา แหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่บนเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย และแหล่งโบราณคดีริมแควน้อย, บ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีศูนย์การทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร เป็นต้น

สินค้าจากอินเดียเริ่มปรากฏหนาแน่นในช่วงสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ซึ่งตรงกับสมัยอินโดโรมันของอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ 6 – 9) อันเป็นช่วงที่อินเดียมีการติดต่อค้าขายกับอาณาจักรโรมัน มีการตั้งการค้าของชาวโรมันตามเมืองท่าสำคัญต่าง ๆ ทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก ดังนั้น สินค้าจากเมืองท่าของอินเดียที่ส่งมายังดินแดนสุวรรณภูมินั้นมีสินค้าทั้งของอินเดียเองและสินค้าจากตะวันตก ซึ่งพบหนาแน่นมากในประเทศไทยทั้งในภาคกลางและภาคใต้ สินค้าหรือโบราณวัตถุที่พบ เช่น ลูกปัดหิน ลูกปัดหินฝังสี ลูกปัดหรือจีหินคาร์เนเลียนรูปสิงโต ลูกปัดแก้ว ลูกปัดแก้วหลายสี โบราณวัตถุประเภทงาช้าง อาทิ หวีงาช้าง ลูกเต๋า เป็นต้น ตะเกียงโรมันสำริด ตะเกียงโรมันดินเผา หัวแหวนที่สลักจากหินมีค่า ภาพชนะดินเผาต่าง ๆ เหรียญกษาปณ์ของอินเดียและโรมัน ตราประทับ

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29 – 135.

ตลอดจนเครื่องรางสำหรับพ่อค้า²² ซึ่งในช่วงนี้ชาวอินเดียน่าจะนับถือพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์แล้ว เครื่องรางที่พ่อค้าที่นับถือศาสนาพราหมณ์นำติดตัวมาเพื่อบูชาระหว่างการเดินทาง น่าจะเป็น เทวรูปพระวิษณุ พระนารายณ์ พระคเณศ ส่วนพ่อค้าที่นับถือพุทธศาสนาเครื่องรางที่สำคัญคือ พระพุทธรูป ดังปรากฏหลักฐาน พระพุทธรูปแบบอมราวดี²³ ซึ่งรู้จักกันในนาม “พุทธที่ปึงกรห้ามสมุทร” ซึ่งพบในแหล่งโบราณคดีหลายแห่งในประเทศไทย ซึ่งจะกลายเป็นต้นแบบให้กับการสร้างพระพุทธรูปในศิลปะไทยในระยะเวลาต่อมา จึงสันนิษฐานได้ว่า พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์น่าจะเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิในช่วงเวลานี้เป็นอย่างดี และจะเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมให้กับทวารวดีในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ดี การนับถือพุทธศาสนาในดินแดนไทยมักเป็นไปในรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับแนวทางการปกครองของรัฐอย่างแยกไม่ออก ตั้งแต่เริ่มรับอิทธิพลจนกระทั่งปัจจุบัน โดยการนำเอาคำสอนของศาสนามาเป็นอุดมการณ์ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับสถานะของพระมหากษัตริย์เป็นหลัก ในแง่ของการตีความเพื่อให้รองรับสถานะอันศักดิ์สิทธิ์และยกสถานะให้เป็นที่ตั้งบุคคลาธิษฐาน หรือพระจักรพรรดิราช (จักรวาทิน) ของเจ้าผู้ปกครอง ดังใน คติธรรมิกราช และจักรพรรดิราช เป็นอาทิ ทั้งยังสามารถกำหนดบรรทัดฐานแห่งศีลธรรมและกรอบความคิดให้แก่ประชาชนในรัฐ ได้อย่างมั่นคง จึงเท่ากับว่า หากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอาจส่งผลกระทบต่อบริบทและสถานะของพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

3. องค์ประกอบพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเชิงช่างสำหรับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา

3.1 พุทธลักษณะของพระพุทธรูปปฏิมา กับแนวความคิด “มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ”

แนวความคิดมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปทั้งพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน ตลอดจนศาสนาพราหมณ์ ในที่นี้ เมื่อนำแนวความคิดมาเปรียบเทียบกันระหว่างพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทกับฝ่ายมหายาน จะพบว่า มีความคิดในเรื่องพุทธลักษณะและคุณสมบัติที่ตรงกันเกือบทุกประการ หากแต่ปรากฏคุณสมบัติเฉพาะบางประการเพิ่มเติมขึ้นในคัมภีร์ใดคัมภีร์หนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้มีการพิจารณาอวัยวะส่วนน้อยเพิ่มเติมขึ้นอีก 80 ประการ ปรากฏในคัมภีร์ลลิตวิสตระอีกประการหนึ่ง ซึ่งรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

²² ผาสุข อินทรารุช, เรื่องเดียวกัน, หน้า 38 - 59.

²³ เรื่องเดียวกัน.

มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ	
ฝ่ายเถรวาท/ปรัมสมโพธิกถา	ฝ่ายมหายาน/ลลิตวิสตระ
<p>1. อุณฺหิสลีส : พระนลาฏและพระเศียรอันบริบูรณ์ประกอบด้วยอรรถ 2 ประการ คือพื้นพระมั่งสะนูนขึ้น งามเหมือนอุณฺหิสปฏ คือกระบังหน้า ชนทั้งหลายพบเห็นจึงนำไปทำอุณฺหิสปฏเป็นเครื่องประดับพระพักตร์แห่งกษัตริย์ทั้งปวงสืบต่อกันมา อนึ่ง ยังมีพระเศียรกลมงามบริบูรณ์ และนูน</p>	<p>1. อุษณฺิษศีรฺษะ : พระเศียรรูปเหมือนโพกผ้าหรือเหมือนสวมมงกุฎ (เมาลี) คือพระเศียรสูง</p> <p>2. สมวิปุลลลาฎะ : พระนลาฏ(หน้าผาก) กว้างเรียบ</p>
<p>ไม่ปรากฏ</p>	<p>3. ภินฺนาณชนมยุรกลาปาภินิลลลิตป รทกษิณาวรตเกศะ : พระเกศาแยกเส้นกันสี่เขี้ยวเข้มเหมือนสียาป้ายขอบตาหรือสีดอกอัญชันหรือ สีโคนหางนกยูง ขมวดเวียนขวา</p>
<p>2. อุณฺณาโลมา ภมุกนฺตร ชาตา : มีอุณาโลมชาติขึ้นที่ระหว่างพระโขนงทั้งสองท่ามกลางพระนลาฏวงเวียนเป็นทักษิณาวรรต มีสีขาวอ่อนดุจสำลี หากจับปลายขนพระโลมายาวประมาณครึ่งพระกร</p>	<p>4. อุรฺณาภฺรุโวมฺเหยชาตาหิมรชตปรกาศา : ขนอ่อนเกิดที่หว่างคิ้ว(อุณาโลม) สีขาวเหมือนน้ำค้างหรือเงินยวง</p>
<p>3. โคปโม : ดวงพระเนตรทั้งสองนั้นผ่องใสงามดุจดวงจักษุแห่งลูกโคอ่อน</p>	<p>5. โคเปกษฺมเนตฺระ : พระเนตรมีขอบเหมือนขอบตาวัว</p>
<p>4. อภินิลเนตโต : ดวงพระเนตรดำ แต่ในที่อันควรจะเขียวก็เขียวบริสุทธิ์ดุจสีดอกสามหาวที่ควรเหลืองก็เหลืองดังสีดอกกรรณิกา ที่ควรจะแดงก็แดงดังสีดอกแข่งหรือดอกชบา ที่ขาวก็ขาวดังสีดาวประกายพริก ส่วนที่ควรจะดำก็ดำดังสีผลประคำดีควาย และกระบอกพระเนตรนั้นงามดุจสีหบัญชรแก้วในสุวรรณวิมาน</p>	<p>6. อภินิลเนตฺระ : พระเนตรสีเขียวเข้ม</p>

5. พุดหมสโร กรวิกภาณิ : พระสุรเสียงไพเราะ ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ ดุจเสียงแห่ง ทำวมหาพรหมและเสียงนกกการเวก	7. พุดหมสวร : มีเสียงไพเราะเหมือนเสียงแห่ง พรหม
6. พุดชิวโห : พระชิวหาอันอ่อนและกว้างยาว	8. ปรกตตณุชิวหะ : พระชิวหาแผ่ออกได้มาก
7. จตตาทิสทนต์ : มีพระทนต์ถ้วน 40 ซี่ เบื้อง บนและล่างอย่างละ 20 ซี่เท่ากัน	9. สมจตตวาริศทนต์ : มีพระทนต์(ฟัน) 40 ซี่ เท่ากัน
8. อวิรพทนต์ : พระทนต์มีได้ห่าง สนิทกันเป็น อันดีดุจระเบียบแห่งแก้ววิเชียรอันตั้งเรียง เรียงระดับไว้บนแผ่นกระดานทอง	10. อวิรทนต์ : ซี่พระทนต์ชิดกัน
9. สมทนต์ : พระทนต์มีระเบียบเรียบร้อย เรียงเสมอกันเป็นอันดี	11. ศุกทนต์ : พระทนต์ขาวสะอาด
10. สูกททาโธ : มีพระเขี้ยวทั้ง 4 อันขาว บริสุทธ์รุ่งเรืองด้วยรัศมีอันโอภาสยิ่งกว่ารัศมี แห่งดวงดาวประกายพริ้ว	ไม่ปรากฏ
11. รสคคตตติ : มีพระเส้นสำหรับบริบรเสอาหาร ประมาณ 7,000 เส้น เมื่อเสวยพระกระยา หาร พอดกถึงปลายพระชิวหารสก็แผ่ซ่านไป ทั่วพระสรีรกายทั้งปวง	ไม่ปรากฏ
12. สีทนต์ : มีพระทนต์เหมือนด้วยคางแห่งพญา ราชสีห์ หรือเสม็ดด้วยสัณฐานแห่งวง พระจันทร์ในวันขึ้น 12 ค่ำ	12. รสสาครวาน : ปลายพระชิวหารู้รสไว
13. สมวฏฏกขนโร : มีลำพระคออันกลมงาม เสมอเป็นอันดีดุจเขาโคทอง ขณะเปล่งพระสุ รเสียง เส้นพระคอเรียบเป็นระเบียบ พระสุ รเสียงก้องกังวานดุจเสียงฟ้าร้อง	13. สีทนต์ : พระทนต์(คาง) เหมือนคางราชสีห์
ไม่ปรากฏ	14. สุลลวุถตตสทนต์ : มีพระวรกายสำรวม อินทรีย์ เป็นอย่างดี

<p>14. สตตฺตสฺสโท : พระมังสา (ผิวหนัง) อวบติง ไม่เห็นพระเส้น 7 แห่งหลังพระหัตถ์, พระ บาท, พระอังสา, ลำพระศอก</p>	<p>15. สปรโตตฺตสทะ : มีพระมังสา(กล้ามเนื้อ) อุม นูน 7 แห่ง</p>
<p>15. ปิตนฺตรโส : พระปฤษฏางค์(หลัง) อัน บริบูรณ์และเสมอเหมือนแผ่นกระดานทอง</p>	<p>ไม่ปรากฏ</p>
<p>ไม่ปรากฏ</p>	<p>16. จิตานฺตรำสะ : พระอังสา(ไหล่บ่า) มีเนื้อ เต็ม</p>
<p>16. สุขุมจฉวี : พระฉวีอันละเอียด มิได้มีรูปสี ละอองติดต้องพระวรกาย มาตราว่ามลทินอัน ใดมาสัมผัสก็เลื่อนหลุดไปดุจน้ำอันกลิ้งตก จากใบบัว</p>	<p>17. สุกฺษมสุวณฺณรณจฉวี : พระฉวี(ผิว) ละเอียดมีสีเหมือนสีทอง</p>
<p>17. สุวณฺณวณฺโณ กายจนสนนิกตโจ : พระ ฉวีวรรณอันเหลืองงามดั่งสีทองทั่วทั้งพระ วรกาย</p>	
<p>18. พรหมชุตโต : ท่อนพระกายอันตั้งตรงดุจ กายท้าวมหาพรหม</p>	<p>18. สลิโต'นวนตปรลมพพาหุ : พระวรกายยืน ตรงไม่คดค้อมพระพาหา (แขน) ยาว</p>
<p>19. สีหปุพฺพทโธ : พระวรกายบริบูรณ์ดุจกาย ท่อนหน้าพญาราชสีห์</p>	<p>19. สีหปุรวารุทายะ : พระวรกายท่อนบน เหมือนท่อนบนของราชสีห์</p>
<p>20. นิโครธปริมณฑโล : มีปริมณฑลพระกาย บริบูรณ์พร้อมดุจปริมณฑลแห่งต้นไม้ไทร อธิบายว่า พระกรทั้งสองข้างเหยียดออกโดย กว้างมีความยาวเท่ากับความสูงของพระ วรกาย</p>	<p>20. นยโครธปริมณฑโล : มีปริมณฑลเหมือน ปริมณฑลของต้นไม้ไทร</p>
<p>21. เอเกกโลโม : พระโลมา (ขน) ขึ้นขุมละ เส้น</p>	<p>21. เอโกกโรมา : มีพระโลมา(ขน) ขุมละเส้น</p>
<p>22. อุทฺทคฺคโลโม : เส้นพระโลมา (ขน) ดำ สนิทดุจสีดอกอัญชัญทั่วทั้งพระสร้อยกาย และเวียนเป็นทักษิณาวรรต (เวียนขวา) ทั่ว พระสร้อย</p>	<p>22. อุรุวาทฺทราภิปรทกฺษิณาวรรตโรมา : พระ โลมาเวียนขวา ปลายพระโลมาชี้ขึ้นบน</p>
<p>23. โกโสทิตวตคฺคฺยโ : พระคฺคฺยหะ (อวัยวะ)</p>	<p>23. โกโสปคตพสฺติคฺคฺยหะ : พระคฺคฺยหะ(เครื่อง)</p>

เพศ) ลับอยู่ในฝักประดู่ฝักบังทองกำบังไว้ เหมือนที่ลับแห่งโคและข้าง	เพศ) ซ่อนอยู่ในฝัก
24. ฐิตโกว อโนนมนโต อุโกทิ ปาณิตเลหิ ชณฺณุกานิ ปริมสติ ปริมชชติ : เมื่อยืน โดยปรกติมิได้ก้มพระวรกายลงแลฝ่าพระ หัตถ์ทั้งสองเหยียดลงไปถึงพระขานู(เข่า)ทั้ง สองข้าง	ไม่ปรากฏ
ไม่ปรากฏ	24. สุวิรุติโตรุ : ต้นพระขงษ์ (ขาที่อ่อนบน) กลมงาม
25. เณนิมิคสทิสชงโฆ : มีพระขงษ์อันเรียวดูจ เกลียวแห่งข้างเนื้อทราย พระมังสะเต็ม เสมอ สันฐานกลมงามดุจต้นข้าวสาลี	25. เณยยมฤคธาชชงฆะ : พระขงษ์ (ขาที่อ่อน ล่าง) เหมือนแข่งพระยาเนื้อทราย
26. ทิฆงคฺคฺลึ : มีนิ้วพระบาทและนิ้วพระหัตถ์ ทั้งยาวเรียวดุจนิ้ววานร ข้างต้นใหญ่แล้ว เรียวยาวไปจนปลายนิ้วกลมงามดุจแห่ง หรรดาล	26. ทิฆฆางคฺคฺลึ : นิ้วพระหัตถ์ นิ้วพระบาทยาว
27. อายตปณฺหิ : สันพระบาทอันยาวเป็นสี แดง และแบ่งออกได้ 4 ส่วน กล่าวคือ 2 ส่วนแรก คือปลายเท้า ส่วนที่ 3 คือ ช่วงที่ ลำพระขงษ์นั้นตั้งอยู่ ส่วนที่ 4 คือ สันพระ บาท	27. อายตปารุณฺนิปาทะ : พระปรัชณี (สันเท้า) ยาว
28. อุตฺตสงคปาโท : ข้อพระบาทตั้งลอยอยู่บน หลังพระบาท เมื่อยก่างพระบาทก็กลอก กลับผันแปรไปโดยคล่อง แลพระกายที่อ่อน บนตั้งแต่พระนาภีขึ้นไป มิได้ห้วนไหวเป็น ปกติ ดุจฝ่าเท้ากุญชรชาติ	28. อุตฺตสงคปาทะ : พระบาทลาดขึ้นสูง
29. มุฑฺตลหตฺตปาโท : มีพื้นฝ่าพระหัตถ์แลฝ่า พระบาทอ่อนนุ่มดุจปุยสาลี	29. มุฑฺตฺตรุณฺหสฺตปาทะ : พระหัตถ์ พระบาท นุ่มสด
30. ชาลหตฺตปาโท : มีฝ่าพระหัตถ์แลฝ่าพระ บาทอันประดับด้วยลายตาข่าย นิ้วพระหัตถ์	30. ชาลาญคฺคฺลึหสฺตปาทะ : นิ้วพระหัตถ์ นิ้ว พระบาท และพระหัตถ์พระบาทมีรูปลายตาข่าย

ยกเว้นพระอังกฐฐะ(นิ้วโป้ง) และนิ้วพระบาททั้ง 5 ยาวเสมอกัน	
31. เทภูฐา ปาทเลสสุ จุกกานิ ซาตานิ : มีพื้นฝ่าพระบาททั้งสองประกอบด้วยลายลักษณะกงจักรข้างละอัน ในท่ามกลางฝ่าพระบาทแลจักรนั้นมีซี่กำ 1,000 ซี่ ภายนอกกรอบกงจักรนั้นประดับไปด้วยรอยรูป อัญจตุรสมตมกคล 108 ประการ อาทิ ปราสาท, หม้อน้ำ, มงกุฎ, พระอาทิตย์, พระจันทร์, มหาสมุทรทั้งสี่, เขาพระสุเมรุ เป็นต้น	31. ทิวฆางคูลิระกรมตลโยรุ จเกรซาเต จิเตร สทสุราเร สเนมิเก สนามิเก : พระบาททั้ง 2 ลาดต่ำลงโดยลำดับ นิ้วพระบาทยาว เกิดมีลายกงจักรอันวิจิตร (สีขาวมีประกายเหมือนเปลวไฟ) มีซี่ 1,000 พร้อมด้วยกงจักรและดุม
32. สุปตฏฐิปาโท : พื้นฝ่าพระบาททั้ง 2 เสมอเป็นอันดี ดุจพื้นฉลองพระบาททอง	32. สุปรัตธิษฐิตสมปาโท : ฝ่าพระบาทแนบสนิทกับพื้นเป็นอย่างดี

ตารางที่ 2 ตารางแสดงมหาบุรุษลักษณะ ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและมหายา

อนุพยัญชนะ(อสีตยานุพยัญชนะ) 80 ประการ	
1. ตุงคนชะ	เล็บนูน
2. ตามรนชะ	เล็บแดง
3. สนิครนชะ	เล็บอ่อนเป็นเงางาม
4. วฤตตางคูลิ	นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทกลม
5. อนุปุรวจิตรางคูลิ	นิ้วพระหัตถ์และนิ้วพระบาทงามเรียว
6. คูมคูลผะ พระโคปกะ	(ตาตุ่ม) ราบเรียบ
7. คูมศิริชะ	พระเศียรราบเรียบ
8. ขนสนธิ	ข้อต่อมั่นคงแข็งแรง
9. อวิชมปาทะ	ฝ่าพระบาทเสมอกัน
10. อายตปาฐุณิศะ	สันพระบาทยาว
11. สนิครปาณิเลชะ	ลายพระหัตถ์ละเอียดงาม
12. ตูลยปาณิเลชะ	ลายพระหัตถ์เหมือนกันทั้งสองข้าง
13. คัมภีร์ปาณิเลชะ	ลายพระหัตถ์ลึก
14. อชิหมปณิเลชะ	ลายพระหัตถ์ไม่หักคด

อนุพยัญชนะ(อสีตยานุพยัญชนะ) 80 ประการ	
15. อนุปุรวปาณิเลขะ	ลายพระหัตถ์เรียงตามลำดับ
16. พิมโพิษฐะ	ริมพระโอษฐ์แดงดังผลตำลึงสุก
17. โนจจาวจศพทะ	พระสุรเสียงไม่ดัง
18. มฤทุตรณตามรชิวะ	พระชีวหาอ่อนและแดงสด
19. คชครชิตาภิสตนิตเมฆสวรมธรมณชุ โฆษะ	มีพระสุรเสียงก้องเหมือนช้างร้องและเมฆกระหึ่ม แต่ หวานและอ่อนโยนไพเราะ
20. ปริปุณวยญชนะ	ตรัสได้ชัดเจนถูกต้องเต็มตามพยัญชนะ
21. ปรลมพพาหุ	พระพาหา(แขน) ยาว
22. ศุจิกาตรวสตุสัปนนะ	สมบูรณ์ด้วยพระวรกายวิสดุอันสะอาดบริสุทธิ์
23. มฤทุคาคระ	พระวรกายน้อม
24. วิศาลคาคระ	พระวรกายกว้าง
25. อทินคาคระ	พระวรกายไม่ซุบซิดแลดูเป็นสง่าป่งว่าเป็นผู้มีบุญ
26. อนุปุรวโนนตคาคระ	พระวรกายสูงเร็วขึ้นเป็นลำดับ
27. สุธมาหิตคาคระ	พระวรกายตั้งขึ้นมั่นคงเป็นอย่างดี
28. สุวิภกตคาคระ	พระวรกายได้ส่วนสัดส่วนดี
29. ปถุฏวิปัสสุปริปุณชานุมณฑล	พระชานุมณฑล (ตัก) หนา กว้าง เต็มเป็นอันดี
30. วฤตตคาคระ	พระวรกายกลม
31. สุปริมถษฎฐคาคระ	พระวรกายเกลี้ยงเกลาดี
32. อชิหุมวฤษภคาคระ	พระวรกายเหมือนโคเพศผู้
33. อนุปุรวคาคระ	พระวรกายเร็วไปเป็นลำดับ
34. คมภีรนาภิ	พระนาภีลึก
35. อชิหุมนาภิ	พระนาภีไม่ปิดเปื้อน
36. อนุปุรวนาภิ	พระนาภีมีกลีบเป็นชั้นๆ ลึกลงไปโดยลำดับ
37. ศุจยาคาระ	พระจริยาวัตรเป็นระเบียบและพระมารยาทงดงาม
38. ฤษภวตสมนตปราสาทิกะ	พระจริยาวัตรงามเหมือนโคเพศผู้
39. ปรมสูวิศุทวิติมิราโลกสมนตปรางะ	พระวรกายบริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนดวงอาทิตย์ฉายแสง ในที่มืด
40. นาควิลมพิตคคติ	ทรงพระดำเนินแหลมซ้อยเหมือนช้างเดิน
41. สීหวิกรานตคคติ	ทรงย่างกรายองอาจเหมือนสิงห์

อนุพยัญชนะ(อสีตยานุพยัญชนะ) 80 ประการ	
42. ฤษภวิกิรณตคตติ	ทรงย่างกรายของอาจเหมือนโคเพศผู้
43. หัสวิกิรณตคตติ	ทรงย่างกรายละมุนละม่อมเหมือนหงส์ย่างก้าว
44. อภิปรทกษินาวรตคตติ	ทรงพระดำเนินมีมรรยาทแสดงท่าเคารพอย่างดียิ่ง
45. วฤตตกุกษิ	พระอุทร (ท้อง) กลม
46. มฤษฏกุกษิ	พระอุทรเกลี้ยงเกลา
47. อชิหมกุกษิ	พระอุทรไม่คดค่อม
48. จาโปทระ	พระอุทรนูนโค้งเหมือนคันธนู
49. วุยปคตฉนทโทษะนีลกาลกาทุษฏฐศรี ระ	พระวรกายปราศจากเครื่องทำให้รัก และเครื่องทำให้ ชัง (คือปราศจากเครื่องประทีนโคมเสริมสวยละสิ่ง เปรอะเปื้อน) และปราศจากเครื่องประทุษร้ายผิว คือ ปานและไฟ
50. วฤตตทัมภุระ	พระท้าว (เขี้ยว) ชี่กลม
51. ตีกษณทัมภุระ	พระท้าวระคม
52. อนุปุรวทัมภุระ	พระท้าวระเร็วเป็นลำดับ
53. ตุงคนาสะ	พระนาสิก (จมูก) โด่ง
54. ศุจินยนะ	พระเนตรแจ่มใสสะอาด
55. วิมลนยนะ	พระเนตรไม่ขุ่นมัว
56. พรหสิตนยยะ	พระเนตรยิ้มแย้มร่าเริง
57. อายตนยนะ	พระเนตรยาว
58. วิศาลยนะ	พระเนตรกว้าง
59. นีลกุลยทลสทศนยนะ	พระเนตรเหมือนกลีบบัวเขียว
60. สหิตกรู	พระขนง (คิ้ว) ดก
61. จิตรกรู	พระขนงงาม
62. อสิตกรู	พระขนงดำ
63. สัคตกรู	พระขนงต่อกัน
64. อนุปุรวกรู	พระขนงเร็วเป็นลำดับ
65. ปีนคณทะ	พระกโปล (แก้ม) เต็ม
66. อวิษคณทะ	พระกโปลเท่ากันทั้งสองข้าง
67. วุยปคตคณทโทษะ	พระกโปลปราศจากโทษ (คือไม่เป็นริ้วรอยสิ่วฝ้า)

อนุพยัญชนะ(อสีตยานุพยัญชนะ) 80 ประการ	
68. อนุพทตกรูษณะ	ไม่แสดงพระพักตร์เหยียดเกรียม
69. สุริยิตินทริยะ	ประสาทอินทริย์รับรู้ไว
70. สุปริปุรณนทริยะ	อินทริย์ครบบริบูรณ์ (คือมีตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือ ผิวหนัง ใจ บริบูรณ์ดี)
71. สัคตมุขลลาณะ	พระนลาฏ (หน้าผาก) รับกับพระพักตร์
72. ปริปุรโณตตมางค	พระเศียรอุมเต็ม
73. อสีตเกศะ	พระเกศาดำ
74. สหิตเกศะ	พระเกศาตก (สุสัคตเกศะ มีพระเกศารวมกันเป็นเกลียว)
75. สุรภิเกศะ	พระเกศาหอม
76. อปรุชเกศะ	พระเกศาไม่หยาบ
77. อนากุลเกศะ	พระเกศาไม่ยุ่ง
78. อนุปุรวเกศ	พระเกศาเรียงเส้นเป็นลำดับ
79. สุกุญจิตเกศะ	พระเกศาอหงิกเป็นอันดี
80. ศรีวัตส สวสติก นนทยาวรต วรช มานส์สถานเกศะ	พระเกศาเจริญงามขมวดเวียนขวาเหมือนรูปสวัสติกะ ซึ่งเป็นศรีวัตสะ

ตารางที่ 3 ตารางแสดงอนุพยัญชนะ (อสีตยานุพยัญชนะ) 80 ประการ

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองนิกายมีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับลักษณะของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีสถานะของความเป็นอุดมคติที่เหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป ซึ่งเป็นลักษณะอันจะเกิดกับพระพุทธเจ้าและจักรพรรดิราช(จักรวาทีน) เท่านั้น ซึ่งลักษณะมหาบุรุษดังกล่าวเกิดขึ้นจาก “กรรมดี” ที่พระองค์ทรงกระทำไว้ในอดีตชาติ เมื่อครั้งยังเป็นเพียงพระโพธิสัตว์ อาทิ ทรงเว้นจากมิถฉาชีพ ทำให้มีพระเชี้ยวทั้ง 4 อัน ขาวบริสุทธิ์รุ่งเรืองด้วยรัศมีอันโอภาสยิ่งกว่ารัศมีแห่งดวงดาวประกายพริ้ว, ทรงมิได้กล่าววาจา สัมผัสปลาทูาท ทำให้มีพระหนุเสม็ดด้วยคางแห่งพญาราชสีห์ หรือเสม็ดด้วยสัณฐานแห่งวงพระจันทร์ในวันขึ้น 12 ค่ำ เป็นต้น เมื่อถึงวาระเป็นพระพุทธเจ้าจึงมีพระวรกายบริบูรณ์งดงาม มีสติปัญญาอันงดงามดีเลิศ และอยู่ในวรรณะหรือชาติตระกูลที่มีความสูงส่ง

ดังนั้น สำหรับการสร้างพระพุทธรูปซึ่งเป็นรูปแทนของพระพุทธองค์นั้น ช่างจึงยึดเอาลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการเป็นพื้นฐานในการออกแบบเป็นสำคัญ แต่มิได้แบ่งแยกหรือให้ความสำคัญว่าเป็นลักษณะมหาบุรุษจากพุทธศาสนาเถรวาทนิกายใดนิกายหนึ่งและยังเลือกนำลักษณะบางประการที่

สามารถกระทำได้จริงในเชิงกายภาพเพียงเท่านั้นมาสร้างเป็นพระปฏิมา เนื่องจากบางลักษณะมหาบุรุษดังกล่าวนั้นมีความเป็นนามธรรมเกินกว่าจะกระทำได้ อาทิ มีเสียงไพเราะเหมือนเสียงแห่งพรหม, ปลายพระชิวหารัฐสว, มีพระเขี้ยวทั้ง 4 อันขาวบริสุทธิ์รุ่งเรืองด้วยรัศมีอันโอภาสยิ่งกว่ารัศมีแห่งดวงดาวประกายพริ้ว เป็นต้น และแนวคิดมหาบุรุษลักษณะคือ แนวความคิดที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ปรากฏอิทธิพลต่อรูปแบบของพระพุทธรูปในทุกยุคสมัย หรือคงไม่มากเกินไปจะกล่าวว่าแนวคิดของมหาบุรุษลักษณะนี้ได้ปรากฏในพระพุทธรูปทุกองค์ที่สร้างขึ้น

มหาบุรุษลักษณะ 32 ประการที่ปรากฏในพระพุทธรูปปฏิมา

1. อุณห์สีโล: พระนลาฏและพระเศียรอันบริบูรณ์ประกอบด้วยออรุณ 2 ประการคือพื้นพระมิ่งสนุนขึ้นงามเหมือนอุณห์สีปฏึกคือระบាំងหน้าชนทั้งหลายพบเห็นจึงนำไปทำอุณห์สีปฏึกเป็นเครื่องประดับพระพักตร์แห่งกษัตริย์ทั้งปวงสืบต่อกันมา อนึ่ง ยังมีพระเศียรกลมงามบริบูรณ์ และสนุน
2. อุณณาโกลมา ภุมกนตร ชาตา : มีอุณณาโกลมาชาติขึ้นที่ระหว่างพระโขนงทั้งสองท่ามกลางพระนลาฏวงเวียนเป็นทักษิณาวรรตมีสีขาวอ่อนดุจสีลาหิภาคจับปลายชนพระโลมายาวประมาณครึ่งพระกร
3. โคปโม: ดวงพระเนตรทั้งสองนั้นม่อใสงามดุจดวงจักขุแห่งลูกโคอ่อน
4. อภินิลนต์โต: ดวงพระเนตรดำแต่ในที่ยันควรจะเขียวก็เขียวบริสุทธิ์ดุจสีดอกสามหาวที่ควรเหลืองก็เหลืองดังสีดอกกรรณิกา ที่ควรจะแดงก็แดงดังสีดอกชงหรือดอกขบาที่ขาวก็ขาวดังสีดาวประกายประกายทริภังค์ที่ควรจะดำก็ดำดังสีผลปะคำตีควายและกระบอกพระเนตรนั้นงามดุจสีหบัญชรแก้วในสุวรรณนิมาน
5. พรหมสีโร กรวิกภาณี: พระสุรเสียงไพเราะ ประกอบด้วยองค์ 8 ประการดุจเสียงแห่งท้าวมหาพรหมและเสียงนกการเวก
6. ปุทฺธิชิวโห: พระชีวหอันอ่อนและกว้างยาว
7. จดตาฬีสนาโต: มีพระหนต์ถ้วน 40 ซี่ เบื้องบนและล่างอย่างละ 20 ซี่เท่ากัน
8. อวิรพฺหนโต: พระหนต์มีได้ห่าง สนิทกันเป็นอันดีดุจจะเทียบแห่งแก้วเขียวอันตั้งเรียบเรียงระดับไว้บนแผ่นกระดานทอง
9. สมพฺหนโต: พระหนต์มีระเปียเรียบเรียงเสมอกันเป็นอันดี
10. สุกกทาโผ มีพระเขี้ยวทั้ง 4 อันขาวบริสุทธิ์รุ่งเรืองด้วยรัศมีอันโอภาสยิ่งกว่ารัศมีแห่งดวงดาวประกายทริภังค์
11. รสคคตโต: มีพระเส้นสำหรับรับรสอาหารประมาณ 7,000 เส้น เมื่อเสวยพระกระยาหารพอกถึงปลายพระชีวหารสก็แผ่เข้าไปทั่วพระสรีระทั้งปวง
12. สีหหนุ: มีพระหนุเสมือนด้วยคางแห่งญาราชสีห์หรือเสมือนด้วยสันฐานแห่งวงพระจันทร์ในวันขึ้น 12 ค่ำ
13. สมวฏฺฏกขนโร: มีลำพระศอกอันกลมงามเสมอเป็นอันดีดุจเขาโคทองขณะเปล่งพระสุรเสียงเส้นพระศอกเรียบเป็นระเบียบพระสุรเสียงก้องกังวานดุจเสียงฟ้าร้อง
14. สดคฺคตโต: พระมิ่งสา(ผิวหนัง)อวบตึงไม่เห็นพระเส้น 7 แห่งหลังพระหัตถ์, พระบาท, พระอังสา, ลำพระศอก
15. ปิตนตรีโส: พระปฤษฎางค์(หลัง)อันบริบูรณ์และเสมอเหมือนแผ่นกระดานทองไม่ปรากฏ
16. สุขุมจฉวี: พระฉวีอันละเอียดมีดีมีจุลละองตืดต้องพระวรกายมาตรวจแลเห็นอันใดมาสัมผัสก็เลื่อนหลุดไปดุจน้ำอันกลิ้งตกจากใบบัว
17. สุวณฺณวณฺโณ กาณจนสนนิกตโจ : พระฉวีวรรณอันเหลืองงามดังสีทองทั่วทั้งพระวรกาย
18. พรหมชฺคคโต: ท่อนพระกายอันตั้งตรงดุจกายท้าวมหาพรหม

19. สีหปุพฺพชโธ: พระวรกายบริบูรณ์ดุจกายท่อนหน้าญาราชสีห์
20. นิโครธปริมณฑโล: มีปริมณฑลพระกายบริบูรณ์พร้อมดุจปริมณฑลแห่งต้นไม้โพธิ์ อธิบายว่า พระกรทั้งสองข้างเหยียดออกโดยกว้างมีความยาวเท่ากับความสูงของพระวรกาย
21. เอลเกโลโม : พระโลมา (ขน) ขึ้นขมละเส้น
22. อฺทคฺคโลโม : เส้นพระโลมา (ขน) คำสนิหฺคฺคสติดอกอัญชิวูทั่วทั้งพระสรีระกายและเวียนเป็นทักษิณาวรรต (เวียนขวา) ทั่วพระสรีระ
23. โกโสทิตฺตคฺคฺยโห : พระคฺคฺย (อวัยวะเพศ) สลับอยู่ในฝึกประคุดฝึกบังทองคำบังไว้ เหมือนที่สลับแห่งโคและช้าง
24. สฺตฺติโกว อโณมนโต อฺโกทฺ ปาณิตเลทฺ ฆณฺณกานิปริมสติ ปริมชชติ: เมื่อยืนโดยปรกติมิได้ก้มพระวรกายลงแลฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองเหยียดลงไปถึงพระชานู(เข่า)ทั้งสองข้างไม่ปรากฏ
25. เอนมิคฺคสทิสจโร: มีพระขงอันเรียวดุจเกลียวแห่งแข้งเนื้อทรายพระมิ่งสะเต็มเสมอสันฐานกลมงามดุจต้นข้าวสาลี
26. ทินฺชคฺคฺสิ: มีนิ้วพระบาทและนิ้วพระหัตถ์ทั้งยาวเรียวดุจนิ้วนาราช้างต้นใหญ่แล้วเรียวยกลงไปจนปลายนิ้วกลมงามดุจแห่งทรดาล
27. อายตปณฺทิ: สันพระบาทอันยาวเป็นสี่แฉกและแบ่งออกได้ 4 ส่วน กล่าวคือ 2 ส่วนแรก คือปลายเท้า ส่วนที่ 3 คือ ช่วงที่ลำพระขงนั้นตั้งอยู่ ส่วนที่ 4 คือสันพระบาท
28. อุลลคฺคปาโห: ช้อพระบาทตั้งลอยอยู่บนหลังพระบาทเมื่อยกย่างพระบาทก็กลอกกลับผ่นแปรไปโดยคล่อง แลพระกายท่อนบนตั้งแต่พระนาก็ขึ้นไปมิได้เห็นหัวโหวเป็นปกติ ดุจฝ่าเท้ากุญชรชาติ
29. มุพฺพตฺลทปาโห: มีพื้นฝ่าพระหัตถ์แลฝ่าพระบาทอ่อนนุ่มดุจปุยสาลี
30. ชาลทตฺลทปาโห: มีฝ่าพระหัตถ์แลฝ่าพระบาทอันประดับด้วยลายตาข่ายนิ่ว พระหัตถ์ยกเว้นพระอังกฺฎฐะ(นิ้วโป้ง) และนิ้วพระบาททั้ง 5 ยาวเสมอกัน
31. เหนฺฎฐา ปาหฺเลสุ จกกานิปฺ ชาตานิ : มีพื้นฝ่าพระบาททั้งสองประกอบด้วยลายลักษณะจักรข้างละอัน ในท่ามกลางฝ่าพระบาทแลจักรนั้นมีซี่ก่า 1,000 ซี่ กายนอกกรอบจักรนั้นประดับไปด้วยรอยรูปอังกฺฎฐครสคตมงคล 108 ประการ อาทิ ปราสาท, หมอน้ำ, มงกุฎ, พระอาทิตย์, พระจันทร์, มหาสมุทรทั้งสี่, เขาพระสุเมรุ เป็นต้น
32. สฺปตฺคฺคฺฏฺฐิปาโห : พื้นฝ่าพระบาททั้ง 2 เสมอเป็นอันดีดุจพื้นฉลองพระบาททอง

รูปภาพที่ 1 แผนภาพแสดงมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการที่ปรากฏในพระพุทธรูปปฏิมา (ที่มา: ผู้วิจัย)

3.2 พระอิริยาบถ และ มุทรา ของพระพุทธรูปปฏิมา กับพุทธปรัชญาในพุทธศาสนา

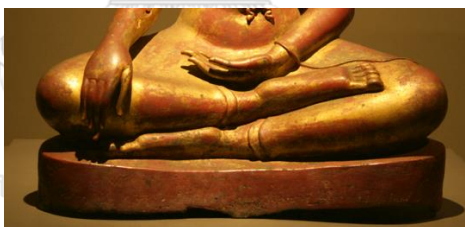
เมื่อเราพิจารณาถึงรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูป เราพบว่า การสร้างพระพุทธรูปมักเป็นการเล่าเรื่องในพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าโดยส่วนใหญ่ ซึ่งสิ่งที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้เราสามารถเข้าใจและตีความพระพุทธรูปได้ว่าหมายถึง พุทธประวัติตอนใดหรือมีความหมายอย่างไร มักจะแสดงออกผ่าน “พระอิริยาบถและการแสดงมุทรา” ในทางกลับกัน ช่างผู้สร้างก็คงมีแนวความคิดเรื่องการถ่ายทอดอิริยาบถอันเป็นปริศนาธรรม

ซึ่งในช่วงแรกปรากฏอิริยาบถเพียงไม่กี่แบบคือ อิริยาบถแบบประทับนั่งขัดสมาธิราบ ขัดสมาธิเพชร อิริยาบถประทับยืนแบบสมภังค์, ตรีภังค์ และอิริยาบถแบบไสยาสน์ ส่วนการแสดงมุทราในช่วงระยะเวลาแรกปรากฏการสร้างทั้งหมด 6 ปาง²⁴ ก่อนจะเกิดพัฒนาการในดินแดนอื่น ๆ ต่อไป

3.2.1 พระอิริยาบถ

ก. พระอิริยาบถประทับนั่ง หรือทำนั่ง เรียกว่า “อาสนะ” มี 4 แบบ คือ

(1) ประทับนั่งขัดสมาธิราบ (วิราสนะ : ท่าของวีระ คือ ท่าของนักรบ กษัตริย์) คือ ประทับขัดสมาธิโดยพระบาทขวาทับซ้อนพระบาทซ้าย มองเห็นเพียงฝ่าพระบาทขวา ซึ่งจะปรากฏในรูปแบบศิลปะอินเดียฝ่ายใต้และศรีลังกา

รูปภาพที่ 2 ประทับนั่งขัดสมาธิราบ (วิราสนะ)

(2) ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร (วัชรานะ) คือ ประทับขัดสมาธิโดยไขว้พระสงฆ์ มองเห็นฝ่าพระบาททั้งซ้ายและขวา มีที่มาจากทำนองของโยคี ซึ่งปรากฏในรูปแบบศิลปะอินเดียฝ่ายเหนือ (ศิลปะคันธาระ ศิลปะมถุรา ศิลปะคุปตะ ศิลปะปาละ)

รูปภาพที่ 3 ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร (วัชรานะ)

²⁴ เชษฐ ติงส์ณชลี, พระพุทธรูปอินเดีย (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2554), หน้า 60.

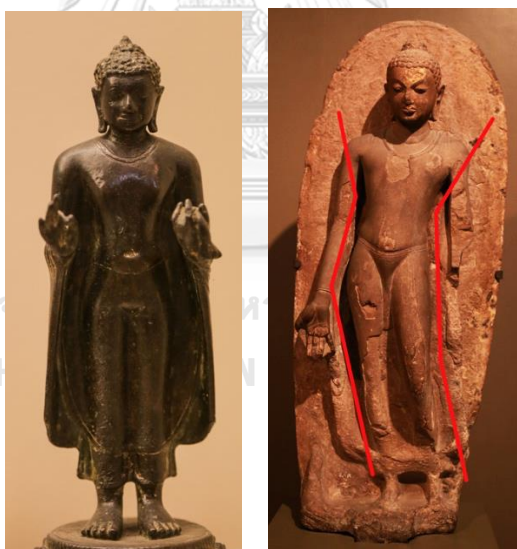
(3) ประทับห้อยพระบาท (ปรลัมพพาทสนะ) คือ การประทับนั่งบนบัลลังก์ห้อยพระบาท ปรากฏครั้งแรกในการจำหลักประติมากรรมรูปกษัตริย์ ศิลปะมอญ และได้นำมาสร้างพระพุทธรูปมาครั้งแรกสมัยคุปตะ ศิลปะปาละ และส่งอิทธิพลต่อมาในประเทศไทยสมัยวัฒนธรรมทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12)

(4) ประทับขัดสมาธิราบแบบหลวมๆ (ปรยงกาสนะ) คือ ประทับขัดสมาธิโดยพระบาทขวาทับซ้อนพระบาทซ้ายที่บริเวณข้อพระบาทเป็นลักษณะพื้นเมืองที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมทวารวดีในประเทศไทย²⁵

ข. อิริยาบถประทับยืน มี 2 แบบหลัก คือ

(1) ประทับยืนตรง (สมถังค์) คือ การยืนโดยพระบาททั้งสองข้างรับน้ำหนักของพระวรกายเท่ากัน

(2) ประทับยืนเอียงสะโพก (ตริถังค์) คือ การยืนโดยทิ้งน้ำหนักพระวรกายลงที่พระบาทข้างใดข้างหนึ่ง

รูปภาพที่ 4 (ซ้าย) ประทับยืนตรง (สมถังค์)

รูปภาพที่ 5 (ขวา) ประทับยืนเอียงสะโพก (ตริถังค์)

²⁵ จีราวรรณ แสงเพ็ชร, ศิลปะไทย เรียนให้รู้ ดูให้เข้าใจ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), หน้า 275.

ค. อริยาบถทรงพระดำเนิน (ลีลา)

ฝ่าพระบาทข้างหนึ่งเหยียบราบลงบนพื้นอีกข้างหนึ่งยกส้นพระบาทขึ้นปลายพระบาทจรดพื้น อริยาบถนี้ไม่ปรากฏชัดเจนในศิลปะอินเดีย หากแต่ปรากฏการสร้างเป็นพระพุทธรูปลอยตัว ครั้งแรกในสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

รูปภาพที่ 6 อริยาบถทรงพระดำเนิน (ลีลา)

ง. อริยาบถไสยาสน์

บรรทมตะแคงขวา พระหัตถ์ขวารองรับพระเศียร พระหัตถ์ซ้ายวางทอดไปตามพระปรักวี(สี่ข้าง) ด้านซ้าย

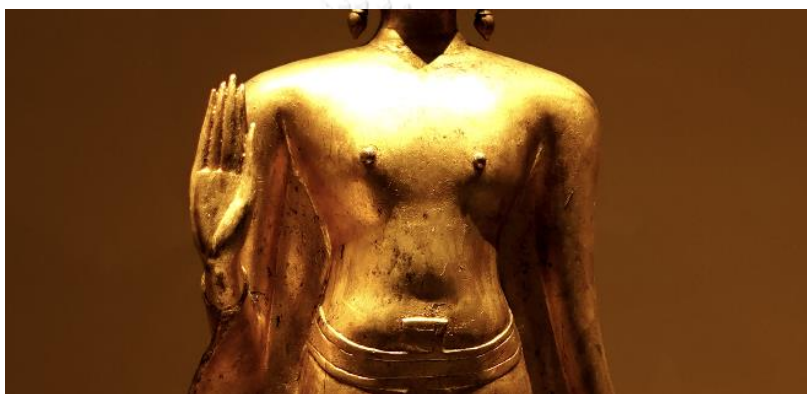

รูปภาพที่ 7 อริยาบถไสยาสน์

3.2.2 มุทรา หรือ ปาง

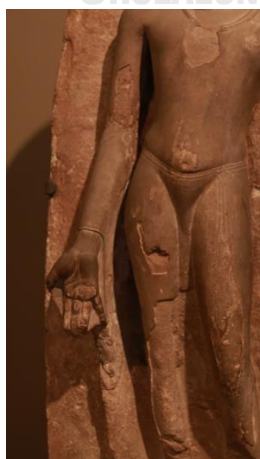
มุทรา คือ การแสดงปางด้วยพระหัตถ์ ในเบื้องต้นปรากฏการสร้างพระพุทธรูปทั้งหมด 6 ปาง ดังนี้

ก. ปางประทานอภัย (อภัยมุทรา) หมายถึง การให้ความคุ้มครอง ความสุขสวัสดิ์ เป็นมุทราแรกทีปรากฏในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา อีกทั้งยังเป็นมุทรากลางโดยสังเกตจากพระพุทธรูปจะหงายฝ่าพระหัตถ์ขวาออกและยกขึ้นในระดับพระอุระ

รูปภาพที่ 8 ปางประทานอภัย (อภัยมุทรา)

ข. ปางประทานพร (วรมุทรา) หมายถึง การให้พร พระพุทธรูปจะหงายฝ่าพระหัตถ์ขวาออกและวางลงด้านข้างพระวรกาย

รูปภาพที่ 9 ปางประทานพร (วรมุทรา)

ค. ปางสมาธิ (ธยานมูทรา) หมายถึง พระหัตถ์ขวาวางทับซ้อนเหนือพระหัตถ์ซ้ายบน

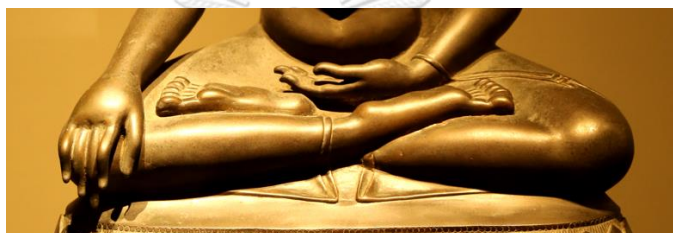
พระเพลา

รูปภาพที่ 10 ปางสมาธิ (ธยานมูทรา)

ง. ปางมารวิชัย (ภุมิสปรคฺมฺทรา) พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระขงฆ์ (เข่า) พระหัตถ์ซ้าย

วางบนพระเพลา

รูปภาพที่ 11 ปางมารวิชัย (ภุมิสปรคฺมฺทรา)

จ. ปางปฐมเทศนา (ธรรมจักรมูทรา) พระหัตถ์ขวาจับเป็นวงกลม พระหัตถ์ซ้าย

ทำท่าดุจประคอง

รูปภาพที่ 12 ปางปฐมเทศนา หรือ ธรรมจักรมูทรา

ฉ. ปางแสดงธรรม (วิตรรกะมูทรา) พระหัตถ์ขวาจับเป็นวงกลม พระหัตถ์ซ้ายจับชาย

จีวร

รูปภาพที่ 13 ปางแสดงธรรม หรือ วิตรรกะมูทรา

4. คติความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทย

4.1 อานิสงส์ของการสร้างพระพุทธรูป

ความศรัทธาและความเลื่อมใสในพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน นำมาซึ่งการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุถวายเป็นพุทธบูชาในพุทธศาสนา การสร้างสิ่งซึ่งเป็นที่เคารพสักการะบูชาและแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อคำบูชาและสืบทอดพระศาสนา พร้อมทั้งเชื่อว่าอานิสงส์แห่งการสร้างพระพุทธรูปวิมานจะสามารถนำไปสู่ความหลุดพ้นหรือจะได้บวชในดินแดนแห่งพระศรีอาริยมตไถยในอนาคตกาล ความเชื่อเรื่องอานิสงส์แห่งการสร้างพระปฏิมาะนั้นปรากฏในตำนานพระแก้วมรกต เป็นอันดับแรกๆ ซึ่งกล่าวถึงตอนที่ พระพุทธองค์ทรงเทศนาชาดกเรื่อง วัฏฏ์คูลี โดยอธิบายใจความว่า พระยาวัฏฏ์คูลีได้ซ่อมแซมและต่อนิ้วพระหัตถ์ของพระพุทธรูปอันชำรุด ทำให้สามารถเอาชนะข้าศึกศัตรูได้²⁶ และ ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ที่กล่าวถึงพญามังรายได้เสด็จไปนมัสการพระมหากัสสปะที่เวียงกุมกาม ได้รับการเทศนาเรื่อง วัฏฏ์คูลีชาดก แต่พญามังราย พระองค์ทรงโปรดฯให้ช่างงานโถมสร้างพระพุทธรูปขึ้น 5 องค์ เป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง 3 องค์ และประทับยืน 2 องค์ ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานกันว่า 1 ในพระพุทธรูปที่พระองค์ทรงโปรดฯให้สร้างขึ้นนั้น มี “พระเจ้าคำคิงพญามังราย” ด้วย ซึ่งการสร้างพระพุทธรูปของพญามังรายมีจุดประสงค์เพื่อเสริมพระบารมีก่อนเสด็จไปยังเมืองหงสาวดีและเมืองอังวะ จนได้รับการ

²⁶ สวงน โขตสุขรัตน์, ตำนานพระแก้วมรกต (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2515), หน้า 68 – 73.

อ่อนน้อมจากพระเจ้ากรุงหงสาวดีและถวายนางปายโคเป็นพระชายาในพญามังราย ส่วนเมืองอังวะ พระองค์ได้รับไมตรีจากเจ้าเมืองเป็นอันดีพร้อมทั้งมอบช่างฝีมือด้วย²⁷

อีกทั้งในคัมภีร์อานิสงส์สร้างพระเจ้า ฌบับวัดศรีสุพรรณ อ.แม่ใจ จ.พะเยา²⁸ ที่กล่าวว่า บุคคลใดได้สร้างพระพุทธรูปแม้จะมีขนาดเล็กเท่ากับเม็ดถั่วหวานหรือเมล็ดพันธุ์ฝักกาดจะได้มีความสุข ในเมืองมนุษย์ประหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินที่มีอำนาจ ทรัพย์สมบัติ และข้าทาสบริวาร จะเกิดมามีรูปร่าง มีลาภยศมาก และเป็นที่รักของคนทั้งหลาย²⁹ เป็นต้น

นอกจากนี้ อานิสงส์แห่งการสร้างพระพุทธรูปยังสะท้อนผ่านคำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปที่พบ ในล้านนาและสุโขทัย ซึ่งส่วนใหญ่มีใจความสำคัญเกี่ยวข้องกับคำอธิษฐานเพื่อขอให้ผลบุญนี้ทำให้เกิดหรือบวชในสำนักแห่งพระศรีอาริยมุตไทย ได้เป็นพระอรหันต์เหมือนพระสารีบุตร หรือ พระโมคคัลลานะ อีกทั้งยังสร้างขึ้นเพื่อค้ำชูสืบทอดพระศาสนาเป็นสำคัญ

คติความเชื่อเรื่อง อานิสงส์ของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา จึงเป็นกุศโลบายสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเข้าวัดทำบุญสร้างกุศล อีกทั้งเป็นรำลึกและยึดมั่นในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ คติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาด้วยความเชื่อดังกล่าวยังคงได้รับการสืบทอดต่อมาในปัจจุบัน

4.2 คติความเชื่อจากตำนานพระแก่นจันทน์

พระแก่นจันทน์ ตามตำนานกล่าวว่า เป็นพระพุทธรูปองค์แรกทีสร้างขึ้นในโลก ซึ่งเรื่องราวของพระแก่นจันทน์ปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ โดยกล่าวถึงเหตุการณ์พุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปเทศนาโปรดพระพุทธรูปมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และประทับอยู่เป็นเวลาพรรษาหนึ่ง พระเจ้าปัสเสนทิโกศล มีความรำลึกถึงพระพุทธองค์ จึงตรัสให้นายช่างทำพระพุทธรูปขึ้นด้วยแก่นจันทน์แดง ประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธเจ้าเคยประทับ ครั้นพระพุทธองค์เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นปฏิสนธิ์นถารพระพุทธองค์ด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้

²⁷ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค วัยอาจ (ปริวรรต), **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 2 (เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์มบุคส์, 2543), หน้า 35 – 38.

²⁸ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, **พระพุทธรูปตามคติชาวล้านนา**(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558) หน้า 238-248.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 146.

พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับเพื่อรักษาไว้เป็นตัวอย่างของพระพุทธรูป ซึ่งสาธุชนจะได้ใช้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูปเมื่อพระองค์ทรงดับสังขารหรือปรินิพพานไปแล้ว³⁰

...พระราชบิดาเสนาโกศล โปรดให้สร้างพระพุทธรูปแก่นจันทน์ เมื่อปีใด ต่อจากปีนั้นมาอีก 7 ปี พระผู้มีพระภาคก็ปรินิพพาน กษัตริย์ในเมืองสุวรรณภูมิได้บูชาสืบทอดกันมาจนพุทธศาสนาล่วงได้ 1,000 ปี...³¹

พระแก่นจันทน์จึงประดิษฐานอยู่ที่สุวรรณภูมิเป็นเวลาอีก 1,000 ปี ก่อนอัญเชิญไปประดิษฐานตามเมืองในอาณาจักรล้านนาหลายแห่ง จนกระทั่ง พญาบุษจรรย์ เจ้าเมืองพะเยาได้อัญเชิญพระแก่นจันทน์มาประดิษฐานในวิหารวัดดอนชัย เมืองพะเยา และมาสู่เมืองเชียงใหม่ ในปีจอจุลศักราช 840 ประดิษฐานอยู่ที่วัด อโศการามก่อน แล้วจึงมาประดิษฐานที่วัดบุพพาราม³² ส่วนอีกหนึ่งความเชื่อที่ว่า มีพระแก่นจันทน์ซึ่งเคยประดิษฐานที่วัดมหาโพธาราม(วัดเจ็ดยอด) อีกองค์หนึ่ง ปัจจุบันมีปรากฏเพียงคู่ประดิษฐานซึ่งสร้างอยู่ในพระอุโบสถหลังเดิม จึงตั้งข้อสังเกตได้ว่า อาจเคลื่อนย้ายมาจากวัดสวนดอก หรือพระแก่นจันทน์อาจมีหลายองค์ก็ได้ ซึ่งปัจจุบันยังมิได้รับการยืนยันว่า พระแก่นจันทน์ตามตำนานนี้อยู่ที่ใด

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงหลักฐานทางด้านศิลปกรรมของพระพุทธรูปแล้วพบว่าตำนานพระแก่นจันทน์กลับไม่ได้มีอายุที่เก่าไปถึงสมัยพุทธกาลแต่อย่างใด หากเขียนขึ้นในภายหลังเพื่อเชื่อมโยงความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความเลื่อมใสและสร้างจินตภาพให้ใกล้ชิดกับสมัยพุทธกาลเพียงเท่านั้น ด้วยพระพุทธรูปยุคแรกตามข้อสันนิษฐานที่ได้รับการยอมรับของนักวิชาการคือพระพุทธรูปที่จำหลักจากหิน schist ศิลปะคันธาระ หรือศิลปะคันธารราชูร์ซึ่งมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 5 - 6 และไม่พบการสร้างพระพุทธรูปในช่วงก่อนหน้าแต่อย่างใด ถึงแม้ตำนานจะขัดกับหลักฐานศิลปกรรมและมีอายุไม่ถึงสมัยพุทธกาลก็ตาม แต่ยังคงเป็นที่เชื่อถือและได้รับความสำคัญสำหรับการสร้างพระพุทธรูปเสมอมา ตำนานพระแก่นจันทน์ยังส่งผลทำให้การสร้างพระพุทธรูปที่

³⁰ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์** (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), หน้า 67.

³¹ พระรัตนปัญญาเถระ, **ชินกาลมาลีปกรณ์**, แปลโดย แสง มนวิฑูร พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2518) หน้า 157. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพงษ์สวัสดิ์ สุริโยทัย ณ เมรุวัดธาตุทอง วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 157-160.

แกะสลักจากไม้จันทน์(ไม้แก่นจันทน์) เป็นสำคัญ เช่น พระแก่นจันทน์ วัดป่าตุนหลวง จ.ลำปาง, พระแก่นจันทน์ วัดป่าสัก จ.เชียงใหม่ รวมถึงพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ เป็นอาทิ

4.3 คติความเชื่อจากตำนานพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์

พระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์มีความสำคัญมากที่สุดองค์หนึ่งของดินแดนไทย โดยเฉพาะทางภาคเหนือ อันเป็นพื้นที่เดิมของอาณาจักรล้านนา ซึ่งปรากฏเรื่องราวและความสำคัญ ทั้งทางตำนาน พงศาวดาร และความสัมพันธ์กับบทบาททางการเมืองเป็นสำคัญ ในชินกาลมาลีปกรณ์ และตำนานพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ โดยพระโพธิ์รังสี กล่าวความตั้งแต่สร้างพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ในลังกาทวีป แล้วสมเด็จพระร่วงเจ้าได้มาไว้ในกรุงสุโขทัย ก่อนที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 ได้ผนวกกรุงสุโขทัย เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพระราชอาณาจักรของพระองค์ จึงอัญเชิญพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์มาไว้ ณ กรุงศรีอยุธยา ต่อมาพระยาญาณติก เจ้าเมืองกำแพงเพชรได้พระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ขึ้นไปประดิษฐาน ณ เมืองกำแพงเพชร

พระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ มีเดชาภาพด้วยประการฉะนี้ ตั้งแต่เคลื่อนที่จากเมืองกำแพงเพชรไปสู่เบื้องบนลำแม่น้ำจนถึงแม่น้ำโขงนครเชียงราย มีแต่ได้รับสักการะอันประเสริฐยิ่ง³³

ต่อมาเมื่อท้าวมหาพรหมได้พระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ไปประดิษฐานที่เมืองเชียงราย พระเจ้าแสนเมืองมา เจ้าเมืองเชียงใหม่ตีเมืองเชียงรายได้ จึงอัญเชิญพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์มาไว้ในเมืองเชียงใหม่³⁴ซึ่งจบลงเพียงเท่านี้ แต่เรื่องราวของพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์มีการกล่าวต่อไป ในเอกสารอื่น ๆ เช่น จดหมายเหตุคำให้การขุนหลวงหาวัด ฯลฯ ดังนี้ พระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ประดิษฐานอยู่เมืองเชียงใหม่เป็นเวลาประมาณ 255 ปี สมเด็จพระนารายณ์ ขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ และโปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์มากรุงศรีอยุธยา และกลับสู่เมืองเชียงใหม่ตอนปี พ.ศ. 2310 จนกระทั่ง รัชสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเชียงใหม่เป็นส่วนหนึ่งของพระราชอาณาจักรแล้ว เมื่อคราวที่พม่าจะเข้ายึดครองเมืองเชียงใหม่ครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกกองทัพขึ้นไปช่วยเหลือเมืองเชียงใหม่จนได้รับชัยชนะ จึงได้โปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์มายังกรุงเทพฯ และทูลขอไว้ในพระราชวังบวรฯ ทรงอุทิศพระราชอาณาเขตนี้ถวายเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ พระราชทานนามว่า “พระที่นั่งพุทไธสวรรย์” ซึ่งหลังจากนี้ยัง

³³พระโพธิ์รังสี, นิทานพระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์, แปลโดย แสง มนวิฑูร พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2506) หน้า 68. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในงานเทศกาลสงกรานต์.

³⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

มีการเคลื่อนย้ายอีกหลายครั้งหากแต่อยู่ในกรุงเทพฯ เป็นสำคัญ และประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์เป็นการถาวรตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 トラバจนถึงปัจจุบัน³⁵

แต่พระพุทธรูปที่ปรากฏความเชื่อถือว่าเป็นองค์จริงและได้รับความศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนมากที่สุด มีด้วยกัน 3 องค์ กล่าวคือ พระพุทธรูปอันประดิษฐานที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จ.เชียงใหม่, พระพุทธรูปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และพระพุทธรูปประดิษฐานที่วัดพระบรมธาตุ จ.นครศรีธรรมราช และถ้าหากพิจารณาถึงรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปจะพบว่า มีความแตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน

ทำให้เกิดข้อสันนิษฐานมากมายและกว้างขวางจากการศึกษาถึงที่มาแห่งองค์พระพุทธรูปและรูปแบบศิลปกรรม ตลอดจนความสอดคล้องกับตำนานที่ปรากฏและการกำหนดอายุพระพุทธรูป ซึ่งจะไม่ขอกกล่าว ณ ที่นี้

ถึงกระนั้น ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปทำให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปตามลักษณะของพระพุทธรูป ตลอดจนการจำลองพระพุทธรูปเพื่อนำไปประดิษฐานยังวัดต่าง ๆ หรือนำไปเป็นพระบูชาประจำบ้านเรือนกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

4.4 ตำนานพระแก้วมรกต

พระแก้วมรกต หรือพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร เป็นพระพุทธรูปสำคัญอันเป็นพระปฏิมาคู่บ้านคู่เมือง ซึ่งเรื่องราวของพระแก้วมรกตปรากฏทั้งในตำนานและพงศาวดารหลายฉบับหลายสำนวน เช่นเดียวกับตำนานพระพุทธรูป เป็นต้นว่า ชินกาลมาลีปกรณ์, รัตนพิมพวงศ์, ตำนานพระแก้วมรกตฉบับภาษาลาว, พระบรมราชาธิบายและคาถาตำนานพระแก้วมรกต, ตำนานพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร เป็นต้น หากเมื่อสรุปความแล้วจะพบว่า เนื้อเรื่องมีความสอดคล้องทำนองเดียวกัน³⁶ หากต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่น ชื่อของพระมหากษัตริย์ และชื่อเมือง เป็นอาทิ ซึ่งจะเป็นไปในแนวปาฏิหาริย์ โดยอธิบายเริ่มตั้งแต่พระแก้วมรกตได้อุบัติขึ้นในประเทศอินเดียหรือชมพูทวีป ต่อมาได้ถูกอัญเชิญไปประดิษฐานยังเมืองต่าง ๆ จนกระทั่งถูกพบในเจดีย์ที่เมืองเชียงราย

ส่วนพงศาวดารและตำนานบางฉบับจะรับหน้าที่สานต่อเรื่องราวตั้งแต่ค้นพบพระแก้วมรกตในเจดีย์จากวัดพระแก้ว อ.เชียงแสน จ.เชียงราย เป็นสำคัญ ซึ่งจะเป็นไปในรูปแบบของการบันทึก

³⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 76-79.

³⁶กรมศิลปากร กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, พระแก้วมรกต. เรียบเรียงโดย ฉวีงาม มาเจริญ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2528), หน้า 5.

มากกว่าเรื่องราวปาฏิหาริย์ ซึ่งในแง่นี้จะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของความหมายและสถานะ ตลอดจน ความสำคัญของ พระแก้วมรกต ได้อย่างชัดเจน ทั้งยังมีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกกับบริบททาง การเมืองและการปกครอง กล่าวคือ ในรัชกาลพระเจ้าสามฝั่งแกนครองอาณาจักรล้านนา เกิดฟ้าผ่าลง มาที่เจดีย์ในวัดแห่งหนึ่ง พบพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทององค์หนึ่งในเจดีย์ จึงนำมาประดิษฐานใน วิหารหน้าพระประธาน ต่อมาปูนที่ห่อหุ้มองค์พระนั้นหลุดออกมาจนเห็นเนื้อแก้วสีเขียว จึงทำการ กะเทาะออก จนพบว่าเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นด้วยแก้วมรกตสีเขียว มีลักษณะที่งดงาม พระเจ้าสาม ฝั่งแกนโปรดเกล้าฯให้อัญเชิญไปยังเมืองเชียงใหม่โดยกระบวนช้าง หากแต่เกิดเหตุปาฏิหาริย์เมื่อถึง เมืองแจ้สัก ไม่สามารถเคลื่อนกระบวนต่อไปได้ พระเจ้าสามฝั่งแกนจึงให้นำไปประดิษฐาน ณ วัดพระ แก้วดอนเต้า อ.เมือง จ.ลำปาง ภายหลังพระเจ้าติโลกราชขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักร ล้านนา จึงโปรดฯให้อัญเชิญพระแก้วมรกตไปประดิษฐานที่คุ้มเจดีย์หลวง คู่กับพระแก้วขาว

ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐา แห่งล้านช้างซึ่งมีเชื้อสายทางฝั่งล้านนาขึ้นปกครองอาณาจักร ล้านนา หากแต่เป็นการปกครองในระยะเวลายาวเพียง 2 ปี ก่อนเสด็จกลับไปปกครองที่อาณาจักรล้าน ช้างตามเดิมและได้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญไปยังล้านช้างด้วยนั่นคือ พระแก้วมรกต พระพุทธรูปหินศักดิ์ พระพุทธรูปศิลา จากเชียงใหม่ไปด้วย เมื่อแผ่นดินพระเจ้าเมกุฎครองอาณาจักรล้านนา ทรงขอคืน พระพุทธรูปสำคัญดังกล่าวกลับสู่เมืองเชียงใหม่ หากแต่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชกลับส่งคืนเพียงพระ พุทธรูปหินศักดิ์เพียงองค์เดียว ทำให้พระแก้วมรกตประดิษฐานอยู่ในอาณาจักรล้านช้างนับแต่นั้นจนกระทั่ง กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ในปี 2310³⁷

ครั้นในสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี เกิดความวุ่นวายขึ้นในล้านช้าง ด้วยเหตุที่พระวอผิดใจกับ เจ้าบุญสาร โดยฝ่ายเจ้าบุญสารขอความช่วยเหลือจากพม่า ทำให้ครั้งนั้นพระวอถูกฆ่าตาย ต่อจากนั้น บุตรของพระวอและท้าวพระยาทั้งปวงแจ้งความเข้ามายังพระยานครราชสีมาเพื่อขอทัพจากกรุงธนบุรี ไปช่วยเหลือ เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงทราบเรื่องราว ทรงพระพิโรธเป็นอย่างมากเนื่องจากพระ วอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาของพระองค์ จึงโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และเจ้าพระยา สุรสีห์ นำทัพใหญ่ไปตีกรุงศรีสัตนาคนหุต(เวียงจันทน์) พร้อมกับพระเจ้าร่มขาวแห่งเมืองหลวง พระบางซึ่งเป็นอริกับเมืองเวียงจันทน์แต่เดิมพอทราบข่าวจึงจัดทัพลงมาช่วยตีกรุงศรีสัตนาคนหุตจน แดกพ่าย กองทัพของเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกจับตัวอุปราชเจ้านันทเสน และพระราชวงศ์น้อยใหญ่ ลงมายังกรุงธนบุรี พร้อมกับอัญเชิญพระแก้วมรกตและพระบางลงมาร่วมกันในการนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงโสมนัสเมื่อได้ข่าวเรื่อง พระแก้วมรกต จึงดำรัสให้นิมนต์

³⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

สมเด็จพระสังฆราชและพระราชอาคันตุกะทั้งปวงขึ้นไปรับพระแก้วมรกตถึงเมืองสระบุรีและโปรดให้สร้างโรงประดิษฐานสำหรับพระแก้วมรกตและพระบางใกล้กับโบสถ์วัดแจ้ง³⁸ภายในพระบรมมหาราชวัง และทรงโปรดให้จัดงานสมโภชขึ้นอย่างยิ่งใหญ่

ตั้งเครื่องสักการบูชาอันมหัศจรรย์โดยยิ่ง แล้วมีงานมหรสพถวายพระพุทธรูปสมโภชครบสามวัน แล้วพระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก แล้วท้าวพระยานายทัพนายกองทั้งปวงโดยสมควรแก่ความชอบในราชการสงครามนั้น³⁹

การสมโภชครั้งสำคัญนี้เป็นการเฉลิมฉลองนี้เป็นผลจากความสำเร็จจากการชนะศึกสงครามเหนือหัวเมืองลาวของสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก และเจ้าพระยาสุรสีห์ โดยมีพระแก้วและพระบาง อันเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของหัวเมืองลาวเป็นเครื่องยืนยันในความสำเร็จดังกล่าว⁴⁰ ในทำนองเดียวกัน ถือเป็น การขยายและสถาปนาอำนาจทางการเมืองเหนือหัวเมืองลาวของสมเด็จพระเจ้าตากสินอย่างแท้จริง จึงเป็นที่น่าพิจารณาว่า พระพุทธรูปอาจมีความหมายมากกว่าการเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนา โดยอาจมีสถานะในการเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองอีกประการหนึ่ง ดังปรากฏในตำนานซึ่งกล่าวอ้างถึงบุญบารมีของกษัตริย์ผู้ครอบครองพระพุทธรูป ซึ่งจะปรากฏอย่างเด่นชัด เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพร้อมกับสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์โดยมีกรุงเทพฯ เป็นราชธานีแห่งใหม่

กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลก นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์

กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชทานนามให้แก่ราชธานีใหม่ให้มีความสอดคล้องกับพระนามของพระแก้วมรกต เพื่อให้เป็นมหานครที่ดำรงรักษาพระมณีนีรัตน์ปฏิมากรอันเป็นแก้วอย่างดี มีสิริอันประเสริฐสำหรับพระบารมีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว⁴¹

³⁸พระอุโบสถเก่าของวัดอรุณราชวราราม ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณริมน้ำ ต่อมาในรัชกาลที่ 2 ทรงโปรดให้พระเจ้าลูกเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์สร้างวัดอรุณราชวรารามขึ้นใหม่ โดยปรับเปลี่ยนพระอุโบสถหลังเดิมเป็นวิหาร

³⁹หมอบรัดเล, พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) (กรุงเทพฯ : โฆษิต, 2551), หน้า 130.

⁴⁰วิราวรรณ นฤปิต, การเมืองเรื่องพระพุทธรูป (กรุงเทพฯ : มติชน, 2560), หน้า 28.

⁴¹เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4 เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, 2554), หน้า 137.

การที่ได้ครอบครองพระแก้วมรกตและการอัญเชิญความศักดิ์สิทธิ์มาประดิษฐานในพระนครของรัชกาลที่ 1 จึงเป็นการประกาศถึงสถานะทางสังคม ในแง่ของบุญบารมีของพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีผลทางการเมืองระดับอาณาจักรอย่างไม่ต้องสงสัย ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์จึงอยู่ในบริบทขององค์อัครศาสนูปถัมภก และอาณาจักรมีสถานภาพเป็นพระนครอันศักดิ์สิทธิ์แห่งพุทธศาสนา ซึ่งอาจเชื่อมโยงสัมพันธ์กับคติพระจักรพรรดิราช และธรรมราชาของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี เมื่อถึงสมัยพระจอมเกล้าฯ ดำเนินงานแห่งพระแก้วมรกตถูกเน้นในมิติแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ความงามของพระปฏิมา และแสดงถึงความเป็นเจ้าของอย่างชอบธรรมในองค์พระปฏิมาของพระมหากษัตริย์ผู้มีบุญอย่างชัดเจน

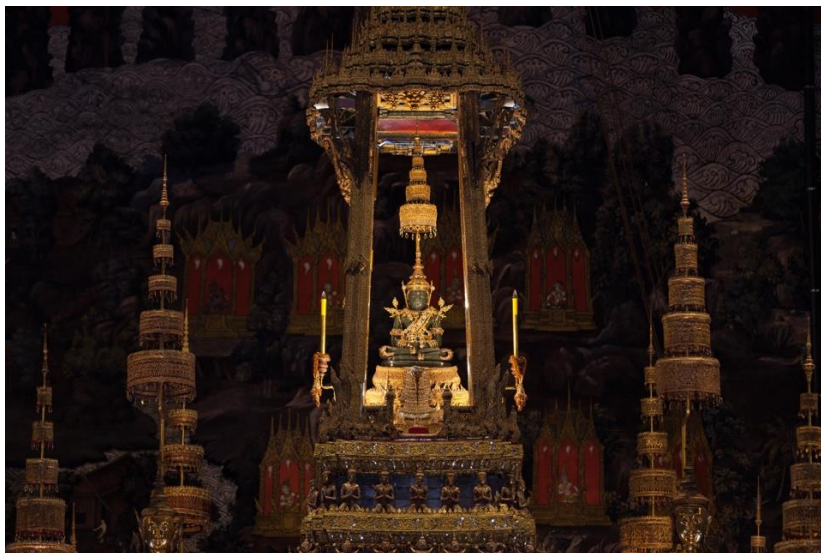
...เมื่อเปรียบเทียบกับโดยละเอียด ดูเหมือนว่าจะเปนฝีมือช่างลาวเหนือโบราณข้างเมืองเชียงแสน เห็นคล้ายคลึงมากกว่าฝีมือช่างเมืองอื่น แลถึงจะเป็นช่างที่เมืองลาวก็จะเป็นช่างดีช่างเอกที่เดียวมิใช่เลวทราม ด้วยเปนของงามดีเกลี้ยงเกลามากอยู่ไม่หยาบคาย เพราะฉะนั้น ควรจะคาดการแน่ว่าเหตุที่เห็นอยู่รอบคอบว่า พระมหามณีรัตน์ปฏิมากรองค์นี้ คงจะเปนของท่านผู้มีบุญ เปนเจ้าแผ่นดินเมืองของชนที่นับถือพระพุทธศาสนามากกว่าถือผีสังเวทดาแลลัทธิอื่น ๆ แลมีบุญญาภาพแรงมากกว่าเมืองใกล้เคียงโดยรอบคอบแลแผ่อณาจักรได้โตใหญ่สมควรแก่เวลา...⁴²

นอกจากนี้ ยังปรากฏในพิธีกรรมภายในราชสำนักสืบมาจนถึงปัจจุบัน เช่น พระราชพิธีตรียัมพวาย พระราชพิธีศรีสังฆานการถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา พระราชพิธีทั้งพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีสิบสองเดือน ตลอดจนพระราชพิธีเททองหล่อพระพุทธรูปปฏิมาของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นอาทิ

สำหรับรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปมณีรัตน์ปฏิมากร การศึกษาของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่า พระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านนาแบบสกุล

⁴²รัตนพิมพวงศ์ : ตำนานพระแก้วมรกต, พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ), แปลจากภาษาบาลี, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, ร.ศ. 131[2455]), หน้า 97.

ช่างเมืองพะเยา เนื่องจากมีพุทธลักษณะหรือรูปแบบศิลปกรรมคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยาหลายองค์ และสามารถกำหนดอายุได้อยู่ที่ราวพุทธศตวรรษที่ 20⁴³

รูปภาพที่ 14 พระพุทธมณีรัตนปฏิมากร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร
(ที่มา: Supanut Arunoprayote)

จากที่กล่าวมา พระแก้วมรกตจึงถือเป็นพระพุทธรูปที่มีความสำคัญมากที่สุดในกรุงรัตนโกสินทร์อย่างแท้จริง ด้วยมิติทางประวัติศาสตร์ การเมือง หรือแม้แต่มิติทางความเชื่อก็ตาม ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดการสร้างขึ้นใหม่อย่างแพร่หลายในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 โดยใช้รูปแบบและคติการสร้างตามแบบแผนแห่งพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรเป็นสำคัญ

4.5 คติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในดินแดนไทย

คติการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ 9 อาจมีที่มาและเกิดขึ้นจากมูลเหตุหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง คือ คติพระจักรพรรดิราชาธิราชย์ หรือจักรวาทีน อาจจะเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ในสมัยอินเดีย ด้วยความเชื่อในเรื่อง ฐานะแห่งพระพุทธรองค์ ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งเชื่อว่า พระพุทธเจ้าทรงอยู่เหนือสรรพสิ่ง และคติเรื่อง “ตรีกาย” ทำให้พระพุทธเจ้าทรงมีสภาวะกาย

⁴³ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532), หน้า 123-124. และใน ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2554), หน้า 138-144.

และสถานะของพระพุทธเจ้านั้นเปลี่ยนแปลงไป โดยใจความสำคัญคือ การยกย่องให้พระพุทธเจ้ามีสถานะอันเหนือธรรมชาติและมีอานุภาพไม่มีที่สิ้นสุด อีกทั้งยังทรงเป็นพระจักรพรรดิแห่งจักรวาล หรือ **ทรงมีฐานะเป็นจักรวาทิน ผู้ครองอาณาจักรแห่งนิพพาน** ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธที่นับถือพุทธศาสนาพยายาม จึงมีการถวายเครื่องทรงอย่างพระมหากษัตริย์เพื่อประดับตกแต่งพระพุทธปฏิมาที่เป็นพุทธรูป การบูชาพระพุทธรูปเช่นนี้คงนำไปสู่การสร้างพระพุทธปฏิมาทรงเครื่องทรงอย่างพระมหากษัตริย์⁴⁴ ถึงแม้คติจักรวาทินจะปรากฏอยู่ทั้งในพุทธศาสนาทั้งฝ่ายหินยานและมหายานก็ตาม หากแต่การสร้างพระพุทธปฏิมาทรงเครื่องอย่างพระมหากษัตริย์กลับปรากฏในพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นตามคติพุทธศาสนานิกายมหายานเป็นสำคัญ ซึ่งปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมในศิลปะอินเดียสมัยปาละเป็นต้นมา อีกทั้งยังส่งอิทธิพลของความเชื่อและรูปแบบศิลปกรรมมาสู่ศิลปะพม่า เขมร และไทย ตามลำดับ

นอกจากนี้ ความหมายแห่ง จักรวาทิน คือ กษัตริย์แห่งจักรวาล ครองจักรเป็นอาวูช ซึ่งจักรของพระองค์จะหมุนไปทุกทิศโดยไม่มีผู้ใดสามารถขัดขวาง คติความเชื่อของเรื่อง จักรวาทิน มีความสัมพันธ์กับความเป็นอุดมคติของกษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรโดยตรง แต่ในทางตรงกันข้าม เมื่อคติความเชื่อถูกนำไปผูกโยงกับสถานะแห่งพระพุทธเจ้าแล้วนั้น การเป็นจักรวาทิน หรือพระจักรพรรดิราชาในทางโลกจึงเกิดการปรับเปลี่ยน โดยพระจักรพรรดิราชาหรือจักรวาทิน จะต้องเป็นผู้อยู่ในธรรมทางพุทธศาสนาอีกประการหนึ่ง ซึ่งปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ที่ขนิทาย ปาฏิวรรค เรื่อง จักกวัตติสูตร เป็นสูตรที่ว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ หรือการที่ผู้จะเป็นพระราชหรือกษัตริย์ จะต้องประพฤติวัตรโดยการเดินตามรอยพ่อด้วยจักกวัตติวัตร 5 จะไม่เสื่อมจากโลก เฉากเช่นพระภิกษุสงฆ์เดินตามรอยพระพุทธองค์ด้วยสติปัญญา 4 ก็จะไม่เสื่อมจากธรรม อีกทั้งยังกล่าวถึงพระศรีอาริยมตไตรด้วย นอกจากนี้ ผู้ที่เป็นพระจักรพรรดิราชายังมีสมบัติเป็นรัตนะ(แก้ว) 7 ประการ อันประกอบด้วย จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ขุนคลังแก้ว และขุนพลแก้ว ทั้งนี้เมื่อพิจารณาและวิเคราะห์ในแก่นหลัก จะพบว่า สิ่งอันสัมพันธ์กันมากที่สุดคือ เรื่องของ “ธรรม” ซึ่งหมายถึง ธรรมะ และ “จักร” ซึ่งโดยนัยหมายถึง ชัยชนะ หากนำมารวมความอาจมีความหมายคือ “ธรรมวิชัย” อันหมายถึง ชัยชนะด้วยธรรมแห่งพระพุทธองค์นั่นเอง จึงยกเปรียบกษัตริย์ผู้ทรงธรรมพระองค์นั้นเป็นผู้หมุนวงล้อแห่งธรรมดุจดังพระพุทธองค์ หรือชัยชนะของกษัตริย์ผู้ทรงธรรม ในแง่นี้ จึงทำให้เกิดการซ้อนทับระหว่างคติธรรมราชากับคติจักรวาทินอย่างแนบสนิท

⁴⁴ ศศิ ยุกตะนันท์, “คตินิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532), หน้า 41.

ขณะที่คติเทวราชา อันเฟื่องฟูเป็นอย่างมากในอาณาจักรเขมร ปรากฏครั้งแรกตั้งแต่พระเจ้าชัยวรมันที่ 2 สถาปนาขึ้นบนเขาพนมกุเลน ซึ่งมีผลทำให้พระมหากษัตริย์มีสถานะเป็นบุคลลาธิษฐานหรือสมมติเทพ ต่อมา กษัตริย์เขมรบางพระองค์รับอิทธิพลพุทธศาสนาเถรวาทเป็นระยะ ๆ ความเชื่อจึงมีการผสมผสานและปรากฏชัดเจนในช่วงของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เนื้อหาของคติความเชื่อเทวราชาถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับคติความเชื่อทางพุทธศาสนาจนกลายเป็น “คติพุทธราชา” สัญลักษณ์แห่งศาสนาพราหมณ์อย่างคิวงคิงค์ ถูกแทนที่ด้วยพระพุทธรูป แล้วจึงถ่ายทอดมาสู่ดินแดนไทย โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา ซึ่งนักวิชาการเชื่อว่า คติการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยาความเป็นผลมาจากคติความเชื่อเรื่องเทวราชาเป็นสำคัญ หากแต่ กษัตริย์อยุธยานับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท จึงนิยมทำพระพุทธรูปสวมเครื่องทรง มากกว่าการสร้างพระพุทธรูปนาคปรกและพระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนาเถรวาท⁴⁵ และเป็นไปได้ที่คติความเชื่อจะคลี่คลายและนำมาสู่การสร้างพระพุทธรูปฉลองพระองค์ในสมัยรัตนโกสินทร์

ประการที่สอง คือ คติความเชื่อเรื่อง อนาคตพุทธเจ้า หรือ พระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งคติความเชื่อนี้ได้รับการนับถือศรัทธาเป็นอย่างมากทั้งในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานและเถรวาท ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมทางพุทธศาสนาหลายฉบับ โดยใจความสำคัญคือ พระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ที่จะมาอุบัติในโลกมนุษย์ หลังจากพระศาสนาแห่งพระพุทธเจ้าศากยมุนี หรือสมณโคดม สิ้นสุดลงโลกจะเข้าสู่กาลวิบัติ ระเบิดระส่ำ ระส่ำระสาย ชาวมนุษย์มีแต่ความประมาทและอยู่ในภวังค์แห่งกิเลส ก่อนที่ พระอินทร์ และเทวดาทุกชั้นฟ้า จะอาราธนาพระศรีอาริยโพธิสัตว์ให้ลงมาจุติในโลกมนุษย์ เมื่อทรงรับคำอาราธนาและลงไปจุติลงไปเกิดในมนุษย์โลกเพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วนั้น ด้วยบุญกุศลที่ทรงกระทำสั่งสมไว้บังดาลให้เกิดเป็นคุณอนันต์แก่สัตว์โลกทั้งปวง บ้านเมืองมีแต่ความสุข ความเสมอภาค และความอุดมสมบูรณ์ดังในอุดมคติ ผู้ชนทั้งหลายเมื่อได้สดับรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระองค์ ทำให้ได้บรรลุสุนิพพานในท้ายที่สุด

อาจด้วยเหตุนี้ จึงเกิดการผลิตวาทกรรมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางศาสนา ในเชิงโฆษณาที่ว่า ผู้ใดที่อยากไปเกิดในดินแดนแห่งพระศรีอาริยมตไตรย จะต้องหมั่นทำบุญกุศลในชาตินี้โดยไม่บกพร่อง

⁴⁵ ศศิ ยุกตะนันท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

ผู้ใดจักปรารถนาสวรรค์นิพพานจงสดับนี้ฟังด้วยทำนุก่อารุงอย่าได้ประมาทสักอันดังนี้ จึงจะ
ได้พบ พระศรีอารียเมตไตรเจ้า เพื่อจะลงมาตรัสแก้สัพพัญญุตญาณในโลกนี้แล⁴⁶

แม้ผู้ใดใคร่พบ จงเคารพตาม โอวาท ให้ทำมหาชาติเนื่องนันต์ เครื่องสิ่งละพันจงบูชา ให้จบ
ในทิวาวันนั้น ...จนจวบอุทาหรณ์ พระเวสสันดรนฤบาล ปัจฉิมกาลสมโพธิ์ สมภารโสดอันอุดม เป็น
ที่สุดสมในชาตินั้น บูชาพระธรรมจงบครบ จึงได้ประสพองค์ข้า เมื่อจะลงมาอุบัติ จะได้ดำรงโพธิญาณ
อันโอฬารลังกา...⁴⁷

ในแฉ่งดังกล่าว จึงปรากฏการสร้างประติมากรรมรูปเคารพที่มีความเกี่ยวข้องกับ
พระศรีอารียเมตไตรย และ การสร้างพระพุทธรูปโดยมีจารึกคำอธิษฐานเพื่อขอให้ได้เกิดหรือการบวช
ในพระศาสนาของพระศรีอารียเป็นจำนวนมาก ตลอดจนอาจนำไปสู่การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องที่
ปรากฏขึ้นในศิลปะอยุธยา⁴⁸ และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แล้วสืบทอดต่อมาในปัจจุบันซึ่งมีการ
กระจายตัวตามพื้นที่ต่าง ๆ ในดินแดนไทย ดังนั้น เป็นที่น่าพิจารณาว่า เหตุใดจินตภาพของการสร้าง
พระพุทธรูปมาจากคติ “พระศรีอารียเมตไตรย” จึงต้องเป็นพระพุทธรูปมาทรงเครื่อง

ประการที่สาม คือ คติความเชื่อเรื่อง ดำเนินพระพุทธรูปเจ้าทรงปราบพระยาชมพูบดี หรือ
ชมพูบดีสูตร เป็นพระสูตรนอกนิบาต ซึ่งถูกนับอยู่ในหมวดสุดตสังคหะ คือ หนังสือสุดตันตปิฎกที่มีต้น
เค้ามาจากคัมภีร์ฝ่ายมหายานและนำมาแต่งเป็นภาษาบาลีในภายหลัง ซึ่งเป็นพระสูตรที่เป็นที่รู้จัก
และได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์โดยรับมาจากประเทศพม่า⁴⁹ และเป็น
ต้นเรื่องของการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องสืบมา

...เมื่อครั้งกรุงเก่า ได้รับความนิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องเพียงไร ความนิยม
นั้นมีสืบต่อมาจนกรุงรัตนโกสินทร์นี้ เพราะฉะนั้นพระพุทธรูปสำคัญเช่นพระฉลอง

⁴⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภคา**. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2554), หน้า 5.

⁴⁷ เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศร์, **พระมาลัยคำหลวง** (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิดาการ, 2478), หน้า 46-47. นางสาวสาลี
สู่พานิช พิมพ์แจกในงานปลงศพ นายแป๊ะ สู่พานิช บิดา เจ้าบรมบรรพตวัดสระเกศ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2478.

⁴⁸ รายละเอียดดูใน ศศิ ยุกตะนันท์, “คตินิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยา,” (วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532).

⁴⁹ ธนภัทร์ ลิ้มหัสณัยกุล, “ชมพูบดีสูตรในจิตรกรรมฝาผนังช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 – 25,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2558), หน้า 7,12.

พระองค์ก็ดี แลพระพุทธรูปสำหรับแผ่นดิน เช่นพระพุทธรูปยอดีฟ้าจุฬาโลกแลพระพุทธรูป
เลิศล้ำภาไลย ซึ่งประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามก็ดี จึงมัก
สร้างเปนพระพุทธรูปทรงเครื่อง ส่วนเรื่องนิทานทำวามหาชมพู อันเป็นต้นตำนานของ
พระพุทธรูปทรงเครื่องก็เขียนรูปภาพไว้ ในพระอารามหลวงหลายแห่ง...⁵⁰

สำหรับเนื้อเรื่องของชมพูตีสสูตร หรือ เรื่องทำวามหาชมพู มีใจความสำคัญคือ ทำวามหาชมพู
หรือพระเจ้าชมพูบดี เป็นกษัตริย์ผู้ครองปัญจาปนคร พรั่งพร้อมไปด้วยอิสริยยศและบริวารยศ หาผู้ใด
ในชมพูทวีปเสมอเหมือนไม่ได้ จึงสำคัญพระองค์ผิดว่าไม่มีใครสามารถสู้รบหรือมีบารมีเทียบเท่า หาก
เมื่อหะไปจนได้ทอดพระเนตรเห็นกรุงราชคฤห์เจริญรุ่งเรือง มีปราสาทพระราชวังอันมโหฬาร
เกิดความอิจฉาในพระเจ้าพิมพิสาร ก็หมายจะสำแดงอิทธิฤทธิ์ทำลายปราสาทและบังคับให้
พระเจ้าพิมพิสารตกอยู่ใต้อำนาจของพระองค์ จนพระเจ้าพิมพิสารต้องเดินทางมาขอพระพุทธรูปให้
ช่วยเหลือ เมื่อพระพุทธรูปเจ้าทรงเห็นเหตุดังนั้น ก็หมายจะทรมานทำวามหาชมพูดีให้สิ้นฤทธิ์และคลี่คลาย
เหตุดังกล่าว อีกทั้งยังทรงเห็นว่า พระเจ้าชมพูบดีสามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ จึงให้พระอินทร์ไป
เชิญพระเจ้าชมพูบดีมาเฝ้า ซึ่ง ต้องใช้กำลังบังคับจนพระเจ้าชมพูบดียอมเดินทางมาแต่โดยดี ก่อน
หน้านั้นพระพุทธรูปเจ้าได้เนรมิตเมืองให้ยิ่งใหญ่กว่าเมืองใด ๆ เนรมิตพระองค์เป็นพระ ราชาธิราช (พระ
จักรพรรดิ)ที่ยิ่งใหญ่หาผู้ใดเสมอ เมื่อทำวามหาชมพูดีมาถึง พระพุทธรูปเจ้าทรงให้สามเณรมาเข้าไปเชิญพระ
เจ้าชมพูบดีเสด็จพระราชดำเนินเข้าเมืองด้วยเท้า ซึ่งมาสามเณรก็ใช้อิทธิฤทธิ์ ทำให้พระเจ้าชมพูบดี
ต้องลงจากหลังช้างและเดินเท้าเข้าเมือง จึงได้ทอดพระเนตรเห็นนครของพระราชธาธิราช ซึ่งมีความมั่ง
คั่งอุดมสมบูรณ์กว่าพระองค์กว่าเป็นไหน ๆ ทิฐิมานะจึงค่อยๆสูญเสียทีละน้อย ๆ จนกระทั่งได้เข้าเฝ้า
และทรงสดับความต่าง ๆ ก็ละมิจฉาทิฐิยอมแพ้แก่ฤทธิ์แห่งพระราชธาธิราช พระพุทธรูปจึงคลายฤทธิ์
ให้ทำวามหาชมพูดีเห็นพระสรีระที่แท้จริงและแสดงธรรมเทศนาจนทำวามหาชมพูดีขอบวชในบวร
พระพุทธรูปศาสนาและบรรลุเป็นพระอรหันต์ในท้ายที่สุด

อย่างไรก็ดี เมื่อวิเคราะห์คติความเชื่อและแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นจะเห็นว่า มี
ความสอดคล้องต้องกันโดยเนื้อหาและนัยยะในบริบทแห่งความหมาย ซึ่งจะถูกรับเปลี่ยนแปลงและ
นำมาใช้โดยการร้อยเข้าสู่สายธารทางความคิดอันส่งเสริมให้สถานะของพระมหากษัตริย์มีความเป็น
บุคลาธิษฐานอย่างแท้จริง อันจะนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่โลกทัศน์แห่งชนชั้นนำไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา

⁵⁰ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “อธิบายเรื่องทำวามหาชมพู,” ใน เรื่องทำวามหาชมพู
(กรุงเทพฯ: ไสภณพิพรรฒนาการ, 2464), ก-ข.

และต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งจะปรากฏเป็นแรงบันดาลใจและสืบทอดแนวความคิดต่อมาจนกระทั่งในสมัย
ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 โดยมีการปรับให้สอดคล้องกับแนวความคิดคติความเชื่อ
อันร่วมสมัยในปัจจุบัน ซึ่งจะขอกกล่าวต่อไปในบทที่ 3 – 4

4.6 คติพระเจ้าทันใจ

พระเจ้าทันใจ หมายถึง พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นจนแล้วเสร็จภายใน 1 วัน อันเป็นความเชื่อที่
ปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายในดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทย โดยเชื่อกันว่า พระเจ้าทันใจจะ
คลับตาลในสิ่งที่อธิษฐานให้สมปรารถนาได้รวดเร็วทันใจสมกับนามแห่งพระปฏิมา อย่างไรก็ตาม
นอกจากจะสร้างขึ้นให้เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาเพื่อถวายเป็นพุทธานุชาและเป็นศูนย์รวมจิตใจ
แล้ว จุดมุ่งหมายของการสร้างพระเจ้าทันใจยังแสดงให้เห็นถึงพลังศรัทธาและความสามัคคีในหมู่
พุทธศาสนิกชนนั้น ๆ อีกด้วย ในแง่นี้ ทำให้พระเจ้าทันใจที่สร้างขึ้นมีความแตกต่างกันออกไปทั้งวัสดุ
และขนาด ตลอดจนรูปแบบศิลปกรรม ตัวอย่างพระพุทธรูปที่สร้างตามคติพระเจ้าทันใจ เช่น พระเจ้า
ทันใจ วัดพระธาตุดอยคำ จ.เชียงใหม่, พระเจ้าทันใจ วัดพระธาตุดอยสุเทพ จ.เชียงใหม่, พระเจ้า
ทันใจ วัดพระธาตุแช่แห้ง อ.เมือง จ.น่าน ฯลฯ

4.7 คติความเชื่อทางโหราศาสตร์กับการสร้างพระประจำวัน

พระพุทธรูปประจำวัน หรือ พระพุทธรูปประจำพระเคราะห์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อ
ทางโหราศาสตร์ โดยกำหนดตามนพเคราะห์สำหรับบูชา ด้วยวิธีตามตำรา “พิธีทักษา”⁵¹ หรือ “มหา
ทักษาพยากรณ์” โดยมีรายละเอียดดังนี้

พระอาทิตย์	พระพุทธรูปปางถวายเนตร
พระจันทร์	พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร
พระอังคาร	พระพุทธรูปปางไสยาสน์
พระพุธ	พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร
พระพฤหัสบดี	พระพุทธรูปปางสมาธิ
พระศุกร์	พระพุทธรูปปางรำพึง
พระเสาร์	พระพุทธรูปปางนาคปรก
พระราหู(พุทกลางคืน)	พระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์

⁵¹สมพร อยู่วิธี, พระพุทธรูปปางต่างๆ, (นครหลวง: โรงพิมพ์นิยมอักษร 2515), หน้า 8. พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนวิจารณ์ธราดล (วิจารณ์ โกมลภมร) ณ เมรุวัดธาตุทอง พระชนม
วันที่ 24 เมษายน พุทธศักราช 2515.

พระเกตุ

พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร

การสร้างพระพุทธรูปประจำวัน ปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 โดยพบคติความเชื่อนี้ในสมุดภาพตำราพระพุทธรูปว่าด้วยพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส อาจมีจุดประสงค์เพื่อบูชาพระเคราะห์เป็นหลัก โดยแรกเริ่มอาจกำหนดขึ้นเพื่อการประดิษฐานบูชาในพระบรมมหาราชวังควบคู่ไปกับเทวดาพระเคราะห์และมีการถวายข้าวบิณฑบูชาสำหรับพระพุทธรูปด้วยเช่นกัน⁵² และกลายเป็นธรรมเนียมต่อมาในรัชกาลที่ 4 โดยการนำแบบปางไปใช้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาวัน หรือประจำพระชนมวาร การกำหนดกลุ่มพระพุทธรูปประจำวันจึงจะเข้าแทนที่คติการสร้างเทวดานพเคราะห์ทั้ง 9 พระองค์ไปโดยปริยาย และปรากฏการสร้างพระพุทธรูปประจำวันเพื่อบูชาเทวดานพเคราะห์กระจายสู่ระดับราษฎรตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นไป⁵³ ซึ่งทำให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปและวิธีการทำบุญบูชาที่คลี่คลายจากการกำหนดกลุ่มพระพุทธรูปสำหรับบูชาพระเคราะห์ทั้งสิ้น⁵⁴ เช่น การสะเดาะเคราะห์ด้วยการตักบาตรเงินเหรียญ การห่มผ้าพระพุทธรูปประจำวันเกิด เป็นต้น

อย่างไรก็ดี คติความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปประจำวัน จะคลี่คลายและนำไปสู่การสร้างพระพุทธรูปที่มีความสัมพันธ์กับการสะเดาะเคราะห์ผ่านการสร้างพระพุทธรูปแทนตัวบุคคล ดังจะพบใน พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระพุทธรูปเฉลิมพระเกียรติ และสอดคล้องกับคติความเชื่อท้องถิ่นในเขตภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นสำคัญ

4.8 คติความความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธรูปมีชีวิต

เนื่องด้วยความเชื่อที่ว่า พระพุทธรูป ซึ่งเป็นตัวแทนแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การปฏิบัติต่อองค์พระปฏิมาจึงเกิดเป็นความเชื่อประหนึ่งว่าพระพุทธรูปมีชีวิตแลเช่นบุคคลทั่วไป ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อนี้ปรากฏสะท้อนออกมาในรูปแบบของความเชื่อท้องถิ่นซึ่งผูกติดกับเรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์ดังเช่น พระพุทธรูปร้องไห้ ซึ่งเชื่อว่าในยามบ้านเมืองมีความไม่สงบสุข หรืออยู่ในภาวะสงคราม หากพระพุทธรูปมีน้ำพระเนตรไหลออกมาเป็นสัญญาณหรือกลางบอกเหตุถึงเพศภัยกำลังมาถึง การล้างหน้าและสีฟันให้กับพระพุทธรูปซึ่งรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและความเชื่อของ

⁵²ปิยนันท์ ขอบศิลประะกอบ, “เทวดานพเคราะห์ - พระพุทธรูปประจำ วัน: ภาพสะท้อนคติความเชื่อ พิธีกรรมในสังคมไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557), หน้า188.

⁵³เรื่องเดียวกัน, หน้า 180-191.

⁵⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 199.

คนพม่า ที่ปฏิบัติต่อพระมหามัณเฑียรเป็นกัจจัตร นอกจากนี้ในวันสำคัญอย่างเช่น วันสงกรานต์ จะมี ประเพณี การสรงน้ำพระ และในวันธรรมสวนะ(วันพระ) ก็จะมีการตักบาตรและการถวายข้าวแด่ พระพุทธรูป แม้กระทั่งในระดับครัวเรือนเองก็ตามที่มีการถวายข้าวแด่พระพุทธรูปประจำบ้าน เช่นเดียวกัน เป็นอาทิ ส่วนการสร้างพระพุทธรูปที่เกี่ยวกับคติความเชื่อนี้ คือ ประเพณีการ บรจุ “หัวใจพระเจ้า” ตามความเชื่อท้องถิ่นของชาวล้านนาในเขตภาคเหนือของไทย โดยจะทำเป็น รูปหัวใจประดิษฐานในช่องพระอุระเบื้องซ้ายของพระพุทธรูป และอาจจะบรรจุอวัยวะอื่น ๆ พร้อม กับสิ่งของมีค่าของชาวบ้านร่วมบรรจุในองค์พระพุทธรูปด้วย ซึ่งประเพณีการบรรจุหัวใจพระเจ้าน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีการบรรจุพระสารีริกธาตุในองค์พระพุทธรูปอีกประการหนึ่ง อย่างแน่นอน

4.9 ตำราการสร้างพระพุทธรูป

เมื่อการสร้างพระพุทธรูปแพร่หลายในประเทศที่นับถือพุทธศาสนา โดยเฉพาะดินแดน ไทย นำไปสู่กฎเกณฑ์ทางสุนทรียภาพ โดยการกำหนดเป็นวิธีการและสัดส่วนจนเป็นแบบแผนของการ สร้างพระพุทธรูป ดังปรากฏใน ตำรานการสร้างพระพุทธรูป ที่พบในวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งถูกเขียน ขึ้นในเอกสารและปี่สาจำนวนมาก และตำราการสร้างพระพุทธรูป ซึ่งเขียนขึ้นในรัชกาลที่ 3 และ หลักการในการกำหนดขนาดพระพุทธรูปโดยใช้มาตรวัดจาก “คืบพระสุคต” ในสุคตวิทีถลิวธาน ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ใช้เป็นหลักของการปั้นแบบสำหรับช่างทั้งในและนอกราชสำนัก สืบมาจนปัจจุบัน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. ตำราการสร้างพระพุทธรูปในวัฒนธรรมล้านนา

มาตราส่วนหรือสัดส่วนอันนำมาใช้เป็นกฎเกณฑ์สร้างพระพุทธรูป ในเอกสารและ ปี่สานั้นมักถูกคัดลอกกันไปมา โดยล้วนกล่าวตรงกันว่า พระพุทธรูปแบบล้านนามี 3 ลักษณะ คือ สี หลักษณะ คชชลักษณะ และนิโครธลักษณะ⁵⁵ กล่าวคือ

สิทธิการิยะ ที่นี้จักกล่าวถึงวิธีการสร้างพระพุทธรูปที่อัญลักษณะเป็นตั้งพระพุทธรเจ้า ยังต้นก่อนแลฯ ที่อวัดเอาหว่างหัวเข้ามาหักเป็นสามส่วน แล้วที่อเอาส่วนหนึ่งมาเป็น พระบาท และเอาไม้พระบาทนั้นมาวัดแต่แต่นั่งขึ้นเป็นสายตือแล้ววัดแต่สายตือขึ้น ไปถึงเปียงอก(นม) แล้วที่อวัดแต่อกไปถึงกาง ตีนผมได้จื่อว่า นิโครธลักษณะแลฯ

⁵⁵สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์, การศึกษาพระพุทธรูปสำริดในพระระเบียงวัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ (เชียงใหม่ : คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556), หน้า 40.

ผิวว่า วัดแต่อกขึ้นไปตัดหว่างตานั้นได้ชื่อว่า สุภาลักษณะแลฯ ผิและว่าจัดจ่อมตั้งชื่อว่า
สี่หะลักษณะแลฯ หว่างห้วนมกว้างเต่าพระบาท...⁵⁶

สี่หะลักษณะ (ลักษณะแบบสิงห์) หมายถึง พระพุทธรูปที่มีสัดส่วนความกว้างหน้าตักของ
พระพุทธรูป ระหว่างพระชงฆ์ซ้ายถึงพระชงฆ์ขวา มีความยาวเท่ากับระยะระหว่างของพระบาทล่าง
ขึ้นไปถึงพระนาสิก (จมูก)

คัซหะลักษณะ (ลักษณะแบบช้าง) หมายถึง พระพุทธรูปที่มีสัดส่วนความกว้างหน้าตักของ
พระพุทธรูประหว่างพระชงฆ์ซ้ายถึงพระชงฆ์ขวา มีความยาวเท่ากับระยะระหว่างขอบพระบาทล่างขึ้นไป
ไปถึงพระขนง (คิ้ว)

นิโครธลักษณะ (ลักษณะแบบไม้โคธ หรือต้นไทร) หมายถึง พระพุทธรูปที่มีสัดส่วน
ความกว้างหน้าตักของพระพุทธรูประหว่างพระชงฆ์ซ้ายถึงพระชงฆ์ขวามีความยาวเท่ากับระยะห่าง
ระหว่างของพระบาทล่างขึ้นไปถึงเส้นไรพระศก (ไรผม)

นอกจากนี้ ยังพบว่า มีลักษณะของพระพุทธรูปอีกลักษณะหนึ่ง ที่เรียกว่า “ราชสิง
หะลักษณะ” คือ การประกอบด้วยลักษณะของใบหน้า 3 ประเภท กล่าวคือ ใบหน้าลักษณะไทย
(เหมือนดังพญาจักรพรรดิ) ใบหน้าลักษณะขอม และใบหน้าลักษณะโจร ⁵⁷

ข. ตำราการสร้างพระพุทธรูปในสมัยรัชกาลที่ 3

ต้นฉบับตำราปั้นหล่อพระพุทธรูปในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ได้มาจากหม่อมเจ้าปิยภัทตินา
รดี ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น 4 กรมหมื่นวิษณุvardนิภาธร⁵⁸ ซึ่งสรุปใจความสำคัญออกเป็น ส่วนที่
หนึ่ง กล่าวถึงคานาคำนัมภ์การแต่งเป็นภาษาบาลีและสันสกฤต ส่วนที่สองแต่งด้วยกภาพณ์บังนัมภ์การ
พระพุทธรเจ้า บุษาทเวตดา บทไหว้ครูช่างครั้งกรุงศรีอยุธยา บทไหว้ครูช่างในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ส่วน
สุดท้าย ว่าด้วยตำราปั้นพระพุทธรูป วิธีการผสมน้ำมัน ผสมทองสำหรับการหล่อพระพุทธรูป ซึ่งมี
รายละเอียดดังนี้

⁵⁶ ญาณสมปนโน, ของดีจากปีปลา (ลำพูน : ร้านวิทยุโณ, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า 131.

⁵⁷ สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

⁵⁸ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงให้ข้อมูลไว้ใน ตำราสร้างพระพุทธรูป (กรุงเทพฯ: โสภณพิพรรฒธนากร, 2463), หน้า คำนำ. รองอำมาตย์โท ขุนสิทธิคดี (ปลั่ง คทวณิช) พิมพ์แจกในการปลงศพ สอนองคุณ หลวงเป็รื่องคศิริราษฎร์ (หริ่ง คทวณิช) ผู้บิดา.

ถ้าจะสร้างพระพุทธรูป นำटकแต่สามคอกขึ้นไป ให้เอาส่วนนั้นตั้งขึ้นแต่พระบาทล่าง ถึงพระจุไรเปนกำหนด ถ้าจะไขขึ้นหน่อยหนึ่งให้เอาจดหว่างพระขนง แม้นพระเจ้าองค์ยอมให้เอาจดปลายพระนาสิกจึงจะเห็นทรงสูง แล้วให้เอาส่วนพระภักตร์ ขวางพระอุระให้จดปลายนมทั้งซ้ายขวาแล้ว ให้เอาส่วนพระภักตร์สอบแต่บันพระองค์ถึงพระสอเปนสามส่วน ไขออกส่วนละนิ้ว แล้วให้เอาส่วนพระภักตร์สองส่วนกึ่งขวางเป็นพระพาหา แล้วให้เอาส่วนพระภักตร์ใส่โดยหนาเสมอหลังมาจดนมจได้ แล้วให้ปั้นส่วนพระหัตถ์พระกรทั้งสามท่อน เอาส่วนพระภักตร์เข้าสอบส่วนต่อส่วน แล้วให้เอาส่วนพระภักตร์วางแต่สดีออกไปจงได้เสมอพระบาท แล้วให้เอาส่วนพระภักตร์ตั้งแต่พระบาทขึ้นมาจงได้เสมอพระหัตถ์ อนึ่งให้สอบเอาแต่พระนาสิกมาเสมอพระหนุ ขวางลงเปนผ้าสังฆาฏี แล้วให้ทำพระภักตร์ เปนสามส่วน เอาส่วนหนึ่งตั้งขึ้นแต่พระจุไรจงสูงเสมอเส้นพระศก แล้วให้เอาส่วนนั้นหยั่งแต่พระเกษมาลาออกมาจงตรงพระจุไร แล้วให้เอาส่วนนั้นตั้งขึ้นไปเป็นวงทริก แล้วให้เอาดวงพระภักตร์ไขสน้อยเปนนพระรัศมี อนึ่งให้ปั้นคลองพระเนตรเปนสี่ส่วนไว้หัวตาส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งเปนตาคำสองส่วนเปนหางตา ถ้าจะทำพระบาทแต่สันตลอดปลายนิ้ว ให้เอาส่วนพระภักตร์พระกรรณก็เอาส่วนพระภักตร์ แต่ลดเสียพอสมควร อนึ่ง ท่านห้ามมิให้ไขหน้าटकขึ้นขาดส่วนตรงระเนตร ว่าแพ้ช่าง แล้วมิให้ปลายพระนาสิกตกตั้งตรงพระอุระ ว่าสมภารเจ้าวัดมิสบาย ให้ตกตรงฝ่าพระหัตถ์จึงเห็นสำรวมงาม อนึ่งให้แบ่งพระภักตร์เปนสามส่วน ไว้พระนลาตส่วนหนึ่งจดพระขนง แต่ได้เหลี่ยมพระขนงลงมาถึงลูกพระนาสิกเปนส่วนหนึ่ง แม้นพระประนมพระยืนก็ให้ใช้ส่วนดุกกัน แต่ให้ดวงพระภักตร์ยาวออกไว้ แล้วให้เอาดวงพระภักตร์สอบลงไป ตั้งแต่ได้พระหนุถึงพระบาทให้ได้หกส่วน แต่ให้ไขออกบ้าง ถ้าเปนพระทรงเครื่องก็ให้ไขเจ็ดส่วนมากออกกว่าทรงไตรย จึงจะเห็นทรงสูงงาม ฯ⁵⁹

จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า ตำราการสร้างพระพุทธรูปนี้น่าจะใช้ในการสร้างพระพุทธรูปในรัชกาลที่ 3 เป็นสำคัญ และยังเป็นที่ควรได้รับการพิจารณาต่อไปว่า ตำราการสร้างพระพุทธรูปสามารถใช้ได้กับการสร้างพระพุทธรูปในศิลปะที่เก่ากว่าสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นหรือไม่ หากเมื่อตรวจสอบ ลำดับการวิวัฒนาการทางด้านรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปจนกระทั่งถึงสมัยรัชกาล

⁵⁹ ตำราสร้างพระพุทธรูป (กรุงเทพฯ: โสภณพิพิธธรรมนาคร, 2463), หน้า 12 – 13. รองอำมาตย์โท ขุนสิทธิคดี (ปลั่ง คทวนิช) พิมพ์แจกในการปลงศพ สนองคุณ หลวงเปื้องคดีราษฎร์ (หรั่ง คทวนิช) ผู้บิดา.

ที่ 3 แล้วนั้นพบว่า พระพุทธรูปมีรูปแบบที่เกิดจากการพัฒนา คลี่คลาย สืบทอดกันมาตามแบบแผน โดยการเล็กรับปรับใช้ให้เหมาะสมตามรสนิยมของท้องถิ่นตน ซึ่งพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 เองก็เป็นการสืบทอดรูปแบบจากพระพุทธรูปในศิลปะอยุธยา ที่มีการรับอิทธิพลทางรูปแบบจากพระพุทธรูปในศิลปะเขมร ศิลปะสุโขทัย ตามลำดับ เป็นอาทิ

ค. สุคตวิทัตถิวิธาน : การกำหนดคืบพระสุคต

การกำหนดคืบพระสุคตตามความเชื่อเดิมที่ปรากฏในพระวินัยหลายแห่ง ซึ่งมีผลต่อความเชื่อของช่างที่จะนำมาเป็นมาตรวัดสัดส่วนของพระพุทธรูป

...ชื่อว่าคืบพระสุคตนั้นมีขนาดเท่ากับ 3 คืบของมัจฉิมบุรุษ (คนขนาดกลาง) ในปัจจุบันนี้คือเท่ากับศอกกึ่งด้วยศอกข้างไม้...

ทำให้ขนาดพระวรกายของพระพุทธรเจ้าในจินตภาพของช่างสร้างพระพุทธรูปในอดีตนั้นมีขนาดที่ใหญ่โตกว่าคนจริง ๆ ถึง 3 เท่า มีความสูงโดยประมาณ 12 ศอก อย่างไรก็ตาม ความเชื่อนี้ได้รับการทบทวนและตีความใหม่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงวิเคราะห์และหาวิธีการกำหนดขนาดของพระพุทธรเจ้าขึ้นใหม่ให้อยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดในเชิงสังขนิยาม

มติของข้าพเจ้าว่า พระผู้มีพระภาคนั้น ประสูติแล้วในกำเนิดแห่งมนุษย์ จึงเป็นมนุษย์ โดยแท้ พระเจ้าสุทโธทนะ สักขราช พระนางมาयाเทวี และ(พระนางพิมพา) มารดาของราหุล ก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน ท่านแม่เหล่านั้น มิใช่ยักษ์ มิใช่เปรต และมีไสตว์ดิรัจฉาน เพราะฉะนั้น พระกายของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ก็ไม่พึงใหญ่เกินไปเช่นนั้น⁶⁰

จึงพระนิพนธ์ไว้เป็นคัมภีร์อันมีชื่อว่า “**สุคตวิทัตถิวิธาน วิธีการกำหนดคืบพระสุคต**” โดยสามารถสรุปใจความสำคัญอันอธิบายสัดส่วนพระวรกายของพระพุทธรเจ้าได้ว่า

พระกายของพระผู้มีพระภาคนั้นแล โดยส่วนสูงประมาณ 1 วาถ้วน ด้วยวาของพระองค์ โดยส่วนกว้างประมาณ 1 ศอก โดยส่วนหนาประมาณ 1 คืบ อนึ่ง พระกายนั้นเมื่อถือเอาด้วยกำหนดแห่งนิ้วข้างไม้ ก็สูง 129 นิ้ว ...พระเศียรสูง 16 นิ้ว ด้วยนิ้ว

⁶⁰สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์, **สุคตวิทัตถิวิธาน วิธีการกำหนดคืบพระสุคต** (โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย 1961, 2504), หน้า 13. วัดบวรนิเวศวิหารพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในการพระราชทานเพลิงศพพระพรหมมุนี (สுவจฺเธร) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 29 มิถุนายน 2504.

พระสุคต ฐานะที่เส้นพระเกศาอกขึ้นมี 4 นิ้ว เหลือจากนั้น พึ่งแบ่งออกโดยส่วน 3 ... หนึ่ง ยกพระกรรมทั้ง 2 เสีย มณฑลแห่งพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค กว้าง 10 นิ้ว ปลายพระนาสิกประมาณ 1 นิ้ว สูงนิ้วกึ่ง กว้างประมาณ 2 นิ้วกับ 1 กะเปียด พอดี พระเนตร ยาว 2 นิ้ว กว้าง 3 กะเปียด พระโอษฐ์ 4 นิ้ว พระกรรมกว้าง 2 นิ้ว กึ่ง ยาว 6 นิ้วแผ่ไปข้างๆ หนึ่งประมาณนิ้วกึ่ง พระศอก สูง 4 นิ้ว กว้างประมาณ 7 นิ้ว พอดี พระอังสา(บ่าหรือไหล่) ทั้ง 2 หนา 6 นิ้ว ท่ามกลางพระอุระ 14 นิ้ว ต้นพระพาหา(แขน) หนา 6 นิ้ว ยาว 18 นิ้ว ตั้งแต่พระกัจฉา (รักแร้) จนถึงปลายนิ้วพระหัตถ์ 41 นิ้ว ข้อพระหัตถ์ 3 นิ้ว ฝ่าพระหัตถ์ภายในมณฑลแห่งแผ่นเนื้อ (อุ้งพระหัตถ์) ยาว 6 นิ้ว กว้าง 6 นิ้ว พระอังคุฎฐกะ (นิ้วหัวแม่มือ) ยาว 5 นิ้ว ส่วนนิ้วพระหัตถ์เหลือเสมอกัน.. ถึงฐานะตรงกลางแห่งฝ่าพระหัตถ์ได้ 8 นิ้ว หนึ่ง นิ้วพระหัตถ์เหล่านั้นยาว 7 นิ้ว...

หากพระผู้มีพระภาค พึ่งประทับนั่งคู้บัลลังก์ พระกายของพระผู้มีพระภาค นั้นแล สูง 2 ศอก 2 นิ้ว ด้วยนิ้วของพระองค์...⁶¹

ซึ่งการกำหนดขนาดและสัดส่วนตามมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ คือหลักเกณฑ์สำคัญต่อการออกแบบสร้างพระพุทธรูปในพุทธศาสนิกายธรรมยุติเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้พระพุทธรูปของธรรมยุติกนิกาย หรือรัชสมัยนี้มีขนาดเล็กกว่าพระพุทธรูปประธานในสมัยอื่น ๆ จึงมักสร้างบุษบกเพื่อประดิษฐานอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างขนาดพระพุทธรูปกับขนาดของพระอุโบสถนั้น ๆ

สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด คือ พื้นฐานที่สำคัญอันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์พระพุทธรูปใน ประเทศที่นับถือพุทธศาสนาอย่างประเทศไทย และ ดินแดนแถบสุวรรณภูมิหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนสามารถทำความเข้าใจในมิติแห่งหลักการของการสร้างองค์พระพุทธรูป โดยคติความเชื่อที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการสังสมทางวัฒนธรรมเป็นเวลายาวนานที่ผ่านการปรับเปลี่ยน ผสมผสาน และรักษาซึ่งวัฒนธรรมของตนจนกลายเป็นแบบแผนขององค์ความรู้ จากการศึกษาพบว่าการสร้างพระพุทธรูปในแต่ละยุคสมัยมีอาจปราศจากหรือละทิ้งซึ่งแนวความคิดคติความเชื่อเรื่อง “มหาปุริสลักขณะ 32 ประการ” หรือ “ลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ” ได้ และการสร้าง

⁶¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 23 – 25.

พระพุทธรูปให้สมบูรณ์ก็มีอาจจะอาศัยเพียงลักษณะมหาบุรุษเพียงประการเดียว เท่านั้นแต่อาจต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกมาเป็นปัจจัยร่วมเพื่อความบริบูรณ์แห่งองค์พระพุทธปฏิมา ทั้งยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดทางการเมืองการปกครองอีกประการหนึ่ง เมื่อพระพุทธปฏิมาไม่ได้มีเพียงสถานะแห่งวัตถุที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นรูปแทนองค์พระพุทธเจ้าหรือตัวแทนแห่งศรัทธาแล้วนั้น จึงยังผลให้จำต้องศึกษาถึงปัจจัยอย่างรอบด้านเพื่อให้เกิดความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ภายใต้อัน “พระพุทธปฏิมา” ตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน

บทที่ 3

พัฒนาการทางศิลปกรรมของการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทย

พัฒนาการของศิลปกรรมไทยเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา ตั้งแต่อดีตสู่ปัจจุบัน ผ่านการรับ ปรับ เปลี่ยนและผสมผสานตลอดจนการคลี่คลาย กลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะหรือรูปแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น (STYLE) อันเกิดจากปัจจัยภายนอกโดยการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ควบคู่กับปัจจัยอันเกิดจากแรงผลักดันภายในเสมอมา และพัฒนาการศิลปกรรมยังต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสถานที่, เวลา, ธรรมเนียม, ฝีมือช่าง, การเมืองการปกครอง, ลัทธิความเชื่อทางศาสนา, เศรษฐกิจ และสถานะของบุคคลผู้เป็นเจ้าของ เป็นต้น

ในช่วงระยะเริ่มต้นของอารยธรรมไทย จะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากอารยธรรมอินเดีย ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างแท้จริงเป็นอันดับแรก ก่อนจะรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมลังกา วัฒนธรรมพม่า และวัฒนธรรมเขมรตามลำดับ ขณะที่อารยธรรมจีน ซึ่งมีความเจริญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าอารยธรรมอื่นใด กลับมีผลกระทบต่อศิลปกรรมไทยในวงจำกัด การแลกเปลี่ยนกับจีนเป็นไปทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมากกว่า หากเทียบกับความแพร่หลายของอารยธรรมอื่น ๆ ที่ปรากฏในดินแดนไทย

การศึกษาารูปแบบและพัฒนาการของการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทย จำต้องศึกษาอย่างรอบด้านเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและเหตุของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบศิลปกรรมที่เกิดขึ้น ทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน อันส่งผลให้เกิดพระพุทธรูปในรูปแบบที่ต่างกัน

ก. การสร้างพระพุทธรูปภายนอกราชอาณาจักรไทยที่ส่งอิทธิพลต่อการสร้างพระพุทธรูปในอารยธรรมไทย

1. พระพุทธรูปในศิลปะอินเดีย

1.1 สมัยอินเดียโบราณ ศิลปะคันธาระ มถุรา และอมราวดี

การสร้างพระพุทธรูปหรือพระพุทธรูป เริ่มปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี คือ เหยี่ยวทองคำที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 6-7 ตรงกับรัชสมัยพระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณะ รวมทั้งพระพุทธรูปปูนปั้นและจำหลักจากหิน schiest ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่คาดว่า น่าจะเป็นสมัยแรกที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้น

เนื่องจาก ในช่วงก่อนหน้าหรือสมัยอินเดียโบราณ (ราวพุทธศตวรรษที่ 3-5) ตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นต้นมานั้นยังไม่พบการสร้างพระพุทธรูปแต่อย่างใด มีการสร้าง “ภาพ

แทน”หรือ “สัญลักษณ์” แต่เพียงเท่านั้น ที่จะหมายถึง พระพุทธรองค์ ในการเล่าเรื่องพุทธประวัติ กล่าวคือ⁶² พระสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา ใช้สัญลักษณ์ “พระนางสิริมหามายาบรรทมและช้างเผือก”, ตอนประสูติพระโพธิสัตว์ดอกบัว ใช้สัญลักษณ์ “ช้างพรมน้ำมนต์”, ตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรรม ใช้สัญลักษณ์ “ม้าเปล่าโดยมีฉัตรกางกั้น”, ตอนตรัสรู้ ใช้สัญลักษณ์ “พญามาร บัลลังก์และต้นโพธิ์”, ตอนปฐมเทศนา ใช้สัญลักษณ์ “ธรรมจักรและกวางหมอบ”, ตอนปรินิพพาน ใช้สัญลักษณ์ “สลุบ” เป็นอาทิ

รูปภาพที่ 15 พระสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา(ซ้าย)

(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้

จาก: <http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา>

[ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

รูปภาพที่ 16 ตอนตรัสรู้ (ขวา)

(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “ตอนตรัสรู้” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ตอนตรัสรู้> [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอใช้ทฤษฎีตามนักวิชาการส่วนใหญ่โดยอาศัยหลักฐานในการค้นพบดังกล่าว ซึ่งถือว่าพระพุทธรูปนั้นเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 6 ในบริเวณตอนเหนือและ ตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย โดยมีรูปแบบทางศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากการสร้างรูปเทพเจ้า กรีก-โรมัน ตั้งแต่ครั้งพระเจ้า อเล็กซานเดอร์มหาราช แห่งอาณาจักรมาเซโดเนีย(กรีก) กรีฑาทัพเข้ามา ผสานเข้ากับคติความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดียพื้นเมือง เกิดขึ้นเป็นพระพุทธรูปศิลปะคันธาระ หรือศิลปะคันธารราษฎร์ เป็นอันดับแรก

ในระหว่างนี้ทางภาคเหนือของประเทศอินเดียเกิดมีศิลปะแบบมถุราขึ้นที่เมืองมถุรา มีอายุ ราวพุทธศตวรรษที่ 6 – 9 พระพุทธรูปแบบมถุราสลักด้วยศิลาทรายสีแดง มีรูปร่างคล้ายเทวดา

⁶²จิราวรรณ แสงเพ็ชร, ศิลปะไทย เรียนให้รู้ ดูให้เข้าใจ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), หน้า 275.

ประจำท้องถิ่น อาจได้รับแรงบันดาลใจจากประติมากรรมรูปยักษ์ในศิลปะอินเดียโบราณ ถือเป็น การประดิษฐ์พระพุทธรูปท้องถิ่นแบบอินเดียขึ้นเป็นครั้งแรก⁶³

ศิลปะอมราวดีได้เจริญขึ้นทางภาคใต้ของประเทศอินเดีย ภายใต้การอุปถัมภ์ของราชวงศ์ศาคทาหนะและอิชวาคุ มีอายุราว พุทธศตวรรษที่ 7 - 10 พร้อม ๆ กับศิลปะมถุราแต่คงอยู่นานกว่า โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอมราวดีและนาคราชนโกณฑะตามลำดับ⁶⁴ ในระยะแรกของศิลปะอมราวดียังนิยมใช้สัญลักษณ์แทนรูปพระพุทธเจ้า แต่ในช่วงปลายจึงเริ่มมีการสร้างพระพุทธรูปที่เป็นรูปมนุษย์ขึ้นถึงกระนั้น ก็ยังคงใช้ทั้งสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าและพระพุทธรูปอย่างควบคู่กันไป

1.2 ศิลปะคุปตะ หลังคุปตะ ปาละ กัศมีร์ และนาคปฏินัม

ในระยะเริ่มต้นปรากฏการสร้างพระพุทธรูปในอินเดีย มีทั้งสิ้น 3 สกุลช่าง ได้แก่ สกุลช่างศิลปะคันธาระ มถุรา และอมราวดี ซึ่งจะให้อิทธิพลและกลายเป็นต้นแบบของการสร้างพระพุทธรูปในสมัยต่อมาคือ ยุคสมัยของศิลปะคุปตะ และหลังคุปตะ หรือยุคทองของอินเดีย ทั้งทางการเมืองและศาสนาและศิลปกรรม ศิลปะคุปตะเจริญขึ้นทางภาคเหนือของประเทศอินเดียก่อตัวขึ้นตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 9 - 11 ถึงแม้ศิลปะที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคที่มีสุนทรียภาพที่งดงามมากที่สุดในศิลปะอินเดีย แต่เทคนิคในเชิงช่างกลับเสื่อมลง⁶⁵

การสร้างพระพุทธรูปในศิลปะแบบคุปตะ สามารถแบ่งออกได้ 2 สกุลช่าง คือ สกุลช่างมถุรา และสกุลช่างสารนารถ เอกลักษณ์สำคัญของรูปแบบพระพุทธรูปศิลปะคุปตะคือ ลักษณะพระพักตร์มีความสงบ พระเนตรเหลือบต่ำ จีวรบางและแนบติดกับพระองค์คล้ายผ้าเปียกน้ำ ซึ่งในช่วงแรกปรากฏรั้วจีวร ซึ่งเป็นลักษณะของสกุลช่างมถุรา ต่อมาภายหลังรั้วจีวรหายไปและประทับยืนแบบตรีภังค์แบบเอียงสะโพกในสกุลช่างสารนารถ ทั้งนี้ยังมีการสร้างพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยคุปตะสกุลช่างสารนารถอีกด้วย

ส่วนยุคสุดท้ายก่อนที่ชาวอินเดียจะหันไปนับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดูและพุทธศาสนาเริ่มเสื่อมลง คือ ช่วงที่ศิลปะแบบปาละและศิลปะแบบกัศมีร์เจริญขึ้นในอินเดียเหนือและศิลปะนาคปฏินัมเจริญขึ้นในอินเดียใต้ ตามลำดับ

⁶³หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย : อินเดีย, ลังกา, ขวา, จาม, ขอม, พม่า, ลาว พิมพ์ครั้งที่ 7(กรุงเทพฯ: มติชน, 2556), หน้า 18.

⁶⁴เชษฐ ติงส์กุล, ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (นนทบุรี: มิวเซียมเพรส, 2560), หน้า 78.

⁶⁵หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 21

อนึ่ง พระพุทธรูปแบบศิลปะนาคปักษีนั้นอาจมีการส่งผ่านรูปแบบบางประการเข้ามายังสุโขทัย พร้อมกับการติดต่อทางศาสนากับลังกา ระหว่างรัชกาลมหาธรรมราชาที่ 1 ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 19 – ต้นพุทธศตวรรษที่ 20 ก็เป็นไปได้⁶⁶ การสร้างพระพุทธรูปในศิลปะอินเดีย ผู้วิจัยจึงขอสรุปโดยใช้ ตารางและแผนภาพ ดังนี้

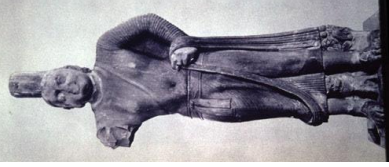
⁶⁶สุรศักดิ์ ศรีสำอาง, พระพุทธรูปสำคัญ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (กรุงเทพฯ : สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2551), หน้า 128.

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
สมัยอินเดียโบราณ (พุทธศตวรรษที่ 3 - 6)	ศิลปะอินเดียโบราณ	ยังไม่ปรากฏการสร้างพระพุทธรูป โดยใช้สัญลักษณ์อื่นแทน พระพุทธเจ้า เช่น ดอกบัว ธรรมจักร หรือสญูป			
สมัยที่ 2 (พุทธศตวรรษที่ 6 - 10)	ศิลปะคันธาระ	พระพุทธรูปมีประภามณฑล เป็นวงกลมเรียบ สร้างตาม halo อย่างเทพอพอลโลของกรีก-โรมัน อูษณีษะ ทำเป็นมวยผม พระเกศาทียกคก มีอุณาโลม พระกรณยาว ส่วนพระเนตร พระนาสิก และพระโอษฐ์เป็นแบบเหมือนจริง พระขนงโค้ง	- ราชวงศ์ ภาษาละ - นับถือพุทธ ศาสนานิกาย มหายาน - อิทธิพลศิลปะกรีก - โรมัน	แคว้นคันธาระ - อินเดียเหนือ (เมืองตักศิลา-เปชาวร์ ประเทศปากีสถาน)	

<p>สมัย / ช่วงเวลา</p> <p>ศิลปะ</p> <p>รูปแบบศิลปกรรม</p> <p>ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม</p> <p>พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ</p> <p>รูปภาพ</p>	<p>ศิลปะ</p> <p>รูปแบบศิลปกรรม</p> <p>ครองจิวรห่มคลุมคล้ายกับผ้า โทกาของบรุษโรมัน ไร้วีจิว ศิลปะแบบกรีก-โรมัน ไร้วีจิว เป็นธรรมชาติ หากประทับยืนมักประทับยืน แบบตรีกังคังไม่เอียงสะโพก ในช่วงนี้มีการทำปางขึ้น ทั้งหมด 6 ปาง</p> <p>ครุฑ</p> <p>รูปภาพที่ 17 พระพุทธรูปศิลปะ คันธาระ หรือคันธารราษฎร์ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

<p>สมัย / ช่วงเวลา</p> <p>ศิลปะ</p> <p>รูปแบบศิลปกรรม</p> <p>ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม</p> <p>พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ</p> <p>รูปภาพ</p>	 <p>รูปภาพที่ 18 พระพุทธรูปศิลปะ คันธาระ หรือคันธารราษฎร์ บางบำเพ็ญทวารวดี</p> <p>รูปภาพที่ 19 พระพุทธรูปศิลปะ คันธาระ หรือคันธารราษฎร์ (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุ ภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะคันธาระ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
		<p>พระพุทธรูปสลักจากหินทรายแดงเป็นส่วนใหญ่ มักแสดงประธานอภัยหรืออภัยมุทรา มีรูปแบบที่เรียบง่าย ลักษณะคือ อุษณิษะทำเป็นก้อนกลมขมวดขึ้นไปเป็นชั้นๆ มีพระเกศา มีอุณาโลม พระขนงเป็นสัน พระพักตร์กลม พระเนตรเบิกมอตรง พระโอษฐ์หนาและยิ้ม ทาก</p>	<p>- ราชวงศ์ ภาษาละ - นับถือพุทธศาสนา นิกายมหายาน - รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียโบราณ โดยเฉพาะ ประติมากรรม</p>	<p>เมืองมธรา - อินเดียเหนือ (ตอนเหนือ ของรัฐอุตตร ประเทศ)</p>	<p>http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะคันธาระ [ม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.]</p> <p>รูปภาพที่ 20 พระพุทธรูปศิลปะมธรา ปางประทานอภัย</p> <p>พ.6-7 (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะมธรา” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะมธรา [ม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.]</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
	<p>ประติมากรรมจะประติมากรรมแบบ ขัดสมาธิเพชร(วิฆเนศวร) และประติมากรรมแบบสมถังค์ ครองจิวรหมัดเพียง มีริ้ว ขอบ จิวรหนา ยกขึ้นมาพาดพระ กรซ้าย จีวรมีความบาง โปร่งใส จนเห็นพระนารี รัดประคดและองคพิศ</p>	<p>ยักษ์</p>		 <p>รูปภาพที่ 21 พระพุทธรูปศิลปะมอญ ปางประทานอภัย</p> <p>พ.6-7</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูป ศิลปะมอญ” ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะมอญ เม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
ศิลปะ อมราวดี	มีลักษณะเฉพาะ คือ ไม่นิยม สร้างประติมากรรมที่ไม่มีหิน ยี่ต้อพระบาท จีวรมีริ้วที่ดู เป็นธรรมชาติแต่มีความหนา จับบ่งสัดส่วนของพระวรกาย อีกทั้งขอบจีวรยกขึ้นมาพาด พระกรซ้าย เหมือนศิลปะ มอญรา และครองจีวรหมัดเฉียง เสมอ พุทธลักษณะของ พระพุทธรูปอมราวดีคือ มี อุษณิยะที่นูนขึ้นเล็กน้อย และมีขมวดพระเกศา ขมวด เป็นกันหอย มีอุณาโลม พระ	<ul style="list-style-type: none"> - ราชวงศ์ศาคท วาหนะ ตอนปลาย-อักษ วากุ - นับถือพุทธ ศาสนาเนิกาย มหายาน - ศิลปะอินเดีย โบราณ 	<ul style="list-style-type: none"> เมือง อมราวดี- นาคราชูณ โกณฑะ - อินเดียใต้ (รัฐอานธร ประเทศ ลุ่ม แม่น้ำโคธา วาริและ กฤษณา) 	 <p>รูปภาพที่ 22 พระพุทธรูปศิลปะอมราวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 10 – 11 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>	

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่	พื้นที่การ	รูปภาพ
			อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	
		<p>เศียรยวารี พระหัตถ์ขวา ยกขึ้นแสดงมุทรา ส่วนพระหัตถ์ซ้ายจับยี่ช้ายี่จิวรัศมี ศิลปะอมราวตียังนิยมสร้างพระนาครปรกขึ้นอีกแบบหนึ่ง และสร้างขึ้นในอินเดียได้เท่านั้น เนื่องจากภูมิภาคแถบนี้เป็นเขตร้อนซึ่งมีงูทุก ชุมมาก ผู้คนจึงนิยมบูชา ก่อนที่พุทธศาสนาจะแผ่ลง ไป จึงได้รับการผสมผสาน จนเกิดตำนานนาครที่เข้ามาให้ ความคุ้มครองแก่พระ</p>			

<p>สมัย / ช่วงเวลา</p> <p>ศิลปะ</p> <p>รูปแบบศิลปกรรม</p> <p>ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม</p> <p>พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ</p> <p>รูปภาพ</p>	<p>ศิลปะ</p> <p>รูปแบบศิลปกรรม</p> <p>สัมมาสัมพุทธเจ้า จึงมีการ สร้างพระพุทธรูปภาคปรกขึ้น และแพร่ไปสู่ลังกา</p> <p>ศิลปะขางมธรา</p> <p>มีลักษณะแบบมวยผม พระ เกศาขมวดเป็นก้นหอย ไม่มี อุณาโลม พระเนตรเบิกมอ ตรง ประทับยืนแบบสมภังค์ ส่วนพระทนต์นั่งจะประทับ แบบวัชรสาสนะ ครองจีวร แบบหม่อมคุณ จีวรเป็นริ้ว คล้าย ตัว P เรียงกันอย่าง</p>	<p>ศิลปะ</p> <p>รูปแบบศิลปกรรม</p> <p>สัมมาสัมพุทธเจ้า จึงมีการ สร้างพระพุทธรูปภาคปรกขึ้น และแพร่ไปสู่ลังกา</p> <p>ศิลปะขางมธรา</p> <p>มีลักษณะแบบมวยผม พระ เกศาขมวดเป็นก้นหอย ไม่มี อุณาโลม พระเนตรเบิกมอ ตรง ประทับยืนแบบสมภังค์ ส่วนพระทนต์นั่งจะประทับ แบบวัชรสาสนะ ครองจีวร แบบหม่อมคุณ จีวรเป็นริ้ว คล้าย ตัว P เรียงกันอย่าง</p>	<p>พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ</p> <p>เมืองมธรา - อินเดีย เหนือ (ตอนเหนือ ของรัฐอุตตร ประเทศ) - เมืองสาร นารถ -</p>
<p>สมัยที่ 3 (พุทธศตวรรษ ที่ 9 – 13)</p>			

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ	
		<p>สมมาตราชีวรรมีขอบหน้าบริเวณรอบพระศอก ส่วนพระวรกายจีวรจะบางคล้ายผ้าเปียกน้ำ และมีรอยยับที่ชายจีวร</p> <p>สกุลช่างสارانาด</p> <p>มีลักษณะแบบมวยผม พระเกศาขมวดเป็นก้อนหอย ไม่มีอุณาโลม พระเนตรเร่ถือบด้าขอบพระเนตรโค้งคล้ายกลีบบัว ประทับยืนแบบตรีกัมภ์ ประทับนั่งแบบวัชรราชานะ และประลัมพะปทาสนะ ครอง</p>	<p>อมราวดี และศิลปะมอญ</p>	 <p>อินเดียเหนือ (ใกล้เมืองพาราณสี รัฐอุตตรประเทศ)</p>	 <p>รูปภาพที่ 23 พระพุทธรูปศิลปะเขมรตอนต้น สกุลช่างมอญรา (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัททิศจิตติสกุล. “พระพุทธรูปศิลปะเขมรตอนต้น” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะเขมรตอนต้น [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
		<p>จิวรแบบห่มคลุม จีวรเรียบไม่มี มีริ้ว จีวรมีขอบหนาบริเวณ รอบพระศอก ส่วนพระวรกาย จีวรจะบางคล้ายผ้าเปียกน้ำ และมีรอยยับที่ชายจีวร</p>			 <p>รูปภาพที่ 24 พระพุทธรูปศิลปะตะตอตอนต้น สกุลช่างมอญรา (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรทิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะ คุปตะ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะคุปตะ [ม.ป.ป.] สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

<p>สมัย / ช่วงเวลา</p>	<p>ศิลปะ</p>	<p>รูปแบบศิลปกรรม</p>	<p>ราชวงศ์ที่ อุปลัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม</p>	<p>พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ</p>	<p>รูปภาพ</p>
					
					
<p>รูปภาพที่ 25 พระพุทธรูปศิลปะคุปตะสกุลช่างสارانาย จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>					

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
		 <p>มหาวิทยาลัย ALONGKORN UNIVERSITY</p>			 <p>รูปภาพที่ 26 พระพุทธรูปศิลปะคุปตะตอนต้น (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะ คุปตะ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะคุปตะ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
ศิลปะ หลังคุป ตะ	<p>มีลักษณะแบบมวยผม พระ เกศขมวดเป็นก้นหอย ไม่มี อุณาโลม พระเนตรโค้งเกือบต่ำ ขอบพระเนตรโค้งคล้ายกลีบ บัว</p> <p>การครองจีวรพหุแบบห่ม เฉียงและห่มคลุม จีวรบาง คล้ายผ้าเปียกน้ำ ไม่เรีวิน ส่วนที่แนบกับพระวรกาย ส่วนที่ไม่แนบพระวรกาย ปรากฏเป็นริ้วจีวร ขอบจีวร ด้านหน้าเป็นวงโค้งผ่านพระ ขงตั้งสองข้าง พระหัตถ์ขวา</p>	<p>- ราชวงศ์กวม กะ-จาลุกย ตะวันตก ระยะแรก</p> <p>- นับถือพุทธ ศาสนานิกาย มหายาน</p> <p>- อิทธิพลศิลปะ คุปตะ</p>	<p>ถ้ำอชันดา - อรัญคบาต - กามเทรี - เอลโลรา (รัฐมท ราชกุมระ- อินเดียเหนือ)</p>	 <p>รูปภาพที่ 27 พระพุทธรูปศิลปะหลังคุปตะ ถ้ำอชันดาที่ 19 (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “ถ้ำอชันดาที่ 19” ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ถ้ำอชันดาที่ 19 [ม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.]</p>	

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
	<p>แสดงนุทรา พระที่ตัดข้าง ชายจับยี่ดชายจีวร ส่วนชาย จีวรในพระพุทธรูปประทับนั่ง แบบวิฆราสนะมีลักษณะ คล้ายพิ้นออกมาด้านหน้า ระหว่างพระซงฆ์ พบทั้ง ประติมากรรมแบบสมถะและ ตรีภังค์ ประติมากรรมทั้งวัช ราสนะและปรลัมพทาสนะ</p>			<p>รูปภาพที่ 28 พระพุทธรูปศิลปะหลังคุปตะ ปรลัมพทาสนะ สถูปภายในถ้ำที่ 10 เอลโลรา (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “เอลโลรา” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=เอลโลรา [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	ศิลปะ	ศิลปะ
<p>สมัยที่ 4 (พุทธศตวรรษที่ 12 – 18)</p>	<p>ศิลปะปาละ</p>	<p>ราชวงศ์ที่ อุปลัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม</p>	<p>รูปภาพ</p>
<p>ศิลปะปาละ</p>	<p>มีลักษณะแบบมหายมม พระ เกศขมวดเป็นก้นหอย มี รัศมีเปลว มีอุณโหลม พระ ขนงโค้งต่อกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรเหลือบต่ำ บางครั้ง พบแบบเหลือกพระเนตรขึ้น ขอบพระเนตรโค้งคล้ายกลีบ บัว พบทั้งยืนแบบตรีภังค์ และสมภังค์ แต่จะนิยมแบบ สมภังค์มากกว่าเนื่องจาก นิยมการสร้างบิวาร ประกอบด้วยทั้งสองข้างของ พระพุทธรูป ส่วนประทับนั่ง</p>	<p>ราชวงศ์ปาละ - เสนะ - นับถือพุทธ ศาสนา นิกาย มหายาน - อิทธิพลศิลปะ คันธาระ ศิลปะ อมราวดี ศิลปะ มถุรา - ศิลปะ คุปตะ และหลัง คุปตะ</p>	<p>รัฐพิหาร - เบงกอล - อินเดียเหนือ</p>
<p>รูปภาพที่ 29 พระพุทธรูปศิลปะปาละ จัดแสดงใน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>			

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
		<p>พบทั้งนั่งและยืนที่ปราสาท และปรางค์กู่ - พระพุทธรูป การครองจีวร - พระพุทธรูป ประทับยืนมักครองจีวรแบบ ห่มคลุม จีวรเรียบพบทั้งแบบ ไม่มีริ้วและมีริ้ว ส่วนใหญ่ มักจะเป็นริ้วแบบประดิษฐ์ จีวรเป็นเส้นขอบบริเวณรอบ พระศอก ส่วนพระวรกายจีวร จะบางคล้ายผ้าเปียกน้ำ ชาย ตั้งภูมิภาคผ่านลงมาจาก พระอังสาซ้ายระดับพระ ถันและปลายแยกออกคล้าย</p>		 <p>รูปภาพที่ 30 พระพุทธรูปศิลปะปาละ</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะปาละ” ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะปาละ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
		<p>เชี่ยวชาญ และมีรอยยิ้ม และชายฉกริศจันทน์หน้า ระหว่างพระองค์นี้เป็นรูป ครึ่งวงกลมคล้ายรูปพัด มัก ประทับบนฐานบัว ทั้งนี้ศิลปะปาลายยังพบ พระพุทธรูปแบบทรงเครื่อง ด้วย ซึ่งจะพบการประดับ เครื่องทรงเพียงสามตำแหน่ง คือ 1. มงกุฎเทริดชนก 2. เครื่องประดับพระกรณ ได้แก่ ดอกไม้ทัดและกุณฑล 3. เครื่องประดับพระศอก</p>			 <p>รูปภาพที่ 31 พระพุทธรูปศิลปะปาละ</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะ ปาละ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะปาละ (ม.ป.ป.] สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
		หรือการอวด ลักษณะพิเศษคือ เป็นการ ทรงเครื่องทำปี่จิวร อีกทีหนึ่ง			 <p data-bbox="1101 347 1141 772">รูปภาพที่ 32 พระพุทธรูปศิลปะปาละ</p> <p data-bbox="1157 224 1332 896">(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. “พระพุทธรูปศิลปะปาละ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะปาละ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
<p>ศิลปะ นาคปฏินันท์</p>	<p>มีลักษณะจะมีทรงเตี้ยๆ บางครั้งเป็นทรงกรวยนูนขึ้น จากพระเศียรเล็กน้อย พระเกศาขมวดเป็นก้นหอย มีรัศมีเปลว(คล้ายศิลปะลังกา) พระพักตร์คล้ายรูปไข่ พบทั้ง มีและไม่มีอณาโลม พระชนง โค้ง พระเนตรมองตรง ประทับยืนแบบสมถังค์และ ตรีภังค์ ประทับนั่งแบบวิรา สนะหรือขัดสมาธิราบ การครองจีวร - พระพุทธรูป ยืนพบทั้งหมัดเฉียงและห้าม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ราชวงศ์โจฬะ - นับถือพุทธ ศาสนานิกาย มหายาน - อิทธิพลศิลปะ อมราวดี - ลังกา และปาละ 	<p>เมืองนาคปฏินันท์ - อินเดียนใต้ (รัฐทมิฬ นาทู)</p>	<div style="text-align: center;"> </div> <p>รูปภาพที่ 33 พระพุทธรูปศิลปะนาคปฏินันท์</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะนาคปฏินันท์” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะนาคปฏินันท์ (ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม		รูปภาพ
		ศิลปะ		รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ
				รูปภาพ

รูปภาพที่ 34 พระพุทธรูปศิลปะชานไชย

(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทราดิ ตีตกุล. “พระพุทธรูปศิลปะชานไชย” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

[http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะชานไชย \(ม.ป.ป.\) สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.](http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะชานไชย (ม.ป.ป.) สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

สมัย / ช่วงเวลา	ศิลปะ	รูปแบบศิลปกรรม	ราชวงศ์ที่ อุปถัมภ์และ ศาสนาหรือ นิกายที่นับถือ, อิทธิพล วัฒนธรรม	พื้นที่การ เจริญขึ้น ของรูปแบบ ศิลปะ	รูปภาพ
		<p>ประทับนั่ง จะครองจีวรห่ม เฉียง เรียบ ไม่มีริ้ว ที่พระ อังสาซ้ายมีชายจีวรแยก ออกเป็นเชียวตะขาบยาวลง มาอยู่ระหว่างพระถันและ พระนขา หนึ่ง ไม่ปรากฏชาย ผ้ารูปพัด</p>			 <p>รูปภาพที่ 35 พระพุทธรูปศิลปะขนาดปฏิมินัม (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะ ขนาดปฏิมินัม” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword= พระพุทธรูปศิลปะขนาดปฏิมินัม [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

ตารางที่ 4 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปปฏิมินัมในศิลปะอินเดีย

2. การสร้างพระพุทธรูปในศิลปะศรีลังกา

ศรีลังกาหรือลังกา มีลักษณะของภูมิประเทศเป็นเกาะ อยู่ทางใต้ของประเทศอินเดีย ด้วยเหตุที่มีภูมิประเทศใกล้เคียงกันจึงมีการถ่ายเทหรือรับอิทธิพลวัฒนธรรมและศิลปะจากอินเดียมาตั้งแต่แรกเริ่ม โดยปรากฏหลักฐานตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชปกครองอินเดีย คือ ในราวพุทธศตวรรษที่ 3 พระองค์ทรงโปรดให้จัดสมณทูตเข้ามาเผยแผ่พุทธศาสนาหลักจากการสังคายนาครั้งที่ 3 ในครั้งนั้นมีสมณทูตมหินทเถระ เป็นหัวหน้าคณะ โดยพบจารึกที่มีรูปอักษรโบราณคือ อักษรพราหมี (Brahmi) ที่พระอโศกมหาราชได้ทรงประดิษฐ์ขึ้นเป็นครั้งแรก นับเป็นข้อสนับสนุนสำคัญในการเข้ามาของวัฒนธรรมอินเดียช่วงเวลานี้⁶⁷

ในระยะแรกศูนย์กลางความเจริญของศรีลังกา คือ เมืองอนูราชปุระ ตั้งอยู่ตอนกลางค่อนไปทางเหนือของเกาะเป็นเมืองหลวงที่ดำรงอยู่เป็นระยะเวลายาวนานมากคือ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3 – 16 ก่อนที่จะมีการย้ายเมืองหลวงอีกหลายครั้งจากสาเหตุของภัยสงครามซึ่งได้แก่ เมืองโปลนารูระ ในช่วง พุทธศตวรรษที่ 16 – 18 และเมืองแคนตีตามลำดับ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้านในศรีลังกา ไม่ว่าจะเป็นการเมืองการปกครอง วิถีชีวิต แนวความคิดตลอดจนศิลปกรรม

จากการศึกษาศิลปกรรมและพัฒนาการทางการเมืองการปกครองในอดีตของศรีลังกา นักวิชาการสามารถแบ่งยุคสมัยของศิลปะในลังกาออกตามเมืองหลวงที่สำคัญดังกล่าว ได้อย่างกว้างๆ 3 สมัย คือ สมัยอนูราชปุระ สมัยโปลนารูระ สมัยแคนตี ดังนี้

2.1 สมัยอนูราชปุระ

ในคัมภีร์ที่ปวงศ์กล่าวถึงการเข้ามาของพระมหินทเถระ โอรัสของพระเจ้าอโศกมหาราชตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าเวทานัมปิยทัสสะ ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกในลังกา ทำนุบำรุงพระศาสนาโดยทั่วไป พระองค์ทรงสร้างสถูปที่สำคัญคือ เจดีย์อุปาราม ซึ่งถือว่าเป็นสถูปองค์แรกในพุทธศาสนาที่สร้างขึ้น ณ เมืองอนูราชปุระ นอกจากรับพุทธศาสนาจากอินเดียแล้ว ศรีลังกายังรับอิทธิพลศิลปกรรมจากอินเดียสมัยต่าง ๆ ตลอดช่วงสมัยเมืองอนูราชปุระ ศิลปกรรมอินเดียจึงถือเป็นแหล่งศิลปะต้นแบบของศรีลังกา ในแง่นี้ เมื่อวัฒนธรรมอินเดียมีการปรับเปลี่ยนทางรูปแบบและศูนย์กลาง จึงทำเหตุให้ศิลปะอนูราชปุระมีความหลากหลายตาม⁶⁸

การสร้างพระพุทธรูปในลังกา เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยนี้ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 7 เป็นต้นมา โดยในระยะแรกมีอิทธิพลของศิลปะแบบอมราวดีในอินเดียเข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก

⁶⁷ ปรีชา นุ่นสุข, ศิลปะศรีลังกา (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2541), หน้า 41.

⁶⁸ เชษฐ ติงส์กุลลี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 149.

ทำให้พระพุทธรูปของลังกาในช่วงนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปแบบอมราวดีเป็นส่วนใหญ่ กระนั้นก็ตาม พระพุทธรูปลังกาก็ยังมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองแล้ว กล่าวคือ ครองจีวรห่มเฉียง จีวรเป็นริ้วประดิษฐ์ ขอบจีวรหนา ชายจีวรผูกยกขึ้นจากพระชงฆ์ด้านขวาขึ้นมาพาดพระกรซ้ายแล้ว ตกลงสู่เบื้องล่าง⁶⁹ นอกจากนี้ยังมีมูทราที่ต่างออกไปคือ อศิษมูทรา คือ พระพุทธรูปจะประทับยืน พระหัตถ์ขวายกเสมอพระอุระและหันสันพระหัตถ์ออกด้านนอก ซึ่งพบประดิษฐานอยู่ที่สถูปรุวันเวลี⁷⁰

ต่อมาหลังจากรับอิทธิพลศิลปะคุปตะเข้ามาทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง เช่น พระพุทธรูปไม่ปรากฏการทำริ้วจีวร หรือ จีวรเรียบไม่มีริ้ว แต่นิยมเพียงระยะเวลาไม่นานนักก็กลับมา นิยมสร้างจีวรแบบมีริ้วขึ้นอีกครั้ง อย่างไรก็ตามก็ดี อิทธิพลศิลปะแบบอนูราธปุระจะส่งต่ออิทธิพลต่อไปยัง สมัยโปลนารูวะต่อไป

2.2 สมัยโปลนารูวะ

เมืองโปลนารูวะมีที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองอนูราธปุระ สถาปนาขึ้นหลังจากการรุกรานของชาวทมิฬ พระเจ้าวิชัยพาหุที่ 1 ทรงกอบกู้เอกราชคืนมา ในระยะเวลานี้มีพระมหากษัตริย์ที่สำคัญและควรกล่าวถึง 2 พระองค์ คือ พระเจ้าปากรมพาหุที่ 1 ครองราชย์ต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ทรงรวบรวมลังกาจนเป็นปึกแผ่น ทรงอุปถัมภ์พุทธศาสนา สร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น วิหารลังกาดิลก วิหารฮาตะทาเค คัลวิหาร ดิวังกะ เป็นต้น อีกพระองค์คือ พระเจ้านิสสังกมลละ พระราชบุตรเขยของพระเจ้าปากรมพาหุที่ 1 เนื่องจากแผ่นดินมีความสงบเรียบร้อย ทำให้สามารถทำนุบำรุงพระศาสนาได้อย่างเต็มที่ พระองค์ทรงสร้างนิสสังกตามณฑป เป็นต้น ซึ่งถือว่าศิลปกรรมในพุทธศาสนามีความเจริญสูงสุดในสมัยนี้

สำหรับบริบททางศิลปกรรม จะพบว่า การสร้างงานศิลปกรรมและพระพุทธรูปในโปลนารูวะขึ้นเป็นจำนวนมากโดยมีการปรับปรุงและพัฒนา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลง คือ มีการสร้างสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่มีขนาดใหญ่โตมหึมา เช่น การสร้าง “ปฐุมิหาระ” ที่ใช้เป็นอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปโดยได้นำผนังของเทวาลัยฮินดูมาปรับใช้ กล่าวคือ ในสมัยอนูราธปุระมักสร้างเป็นอาคารโถง แต่ต่อมาในสมัยโปลนารูวะเปลี่ยนมาสร้างเป็นอาคารที่มีผนังทึบ ห้องประดิษฐานจึงแคบและเรียกว่า “ครรรคฤหะ” คล้ายกับเทวาลัยของศาสนาฮินดู

⁶⁹ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

⁷⁰ เชษฐ ติงส์ชูลี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

รูปภาพที่ 36 วิหารลังกาติลลิก ศรีลังกา

(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “วิหารลังกาติลลิก” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=วิหารลังกาติลลิก> [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

การประดิษฐานพระพุทธรูปแบบนี้ต่อมาได้กลายเป็นต้นแบบให้กับแนวคิดในการสร้าง “คันธกุฎี” หรือกุฎีสวนพระองค์ของพระพุทธเจ้า⁷¹ พระพุทธรูปในสมัยโพลonnารูวะจึงมีขนาดใหญ่โตตามสัดส่วนของอาคารประดิษฐานหรือปฎิมาขระไปด้วย

อนึ่ง รูปแบบปฎิมาขระของศิลปะลังกาศสมัยนี้คงส่งผลต่อแนวความคิดในการสร้างสถาปัตยกรรมในไทย กล่าวคือ วิหารลังกาติลลิกที่พระเจ้าปรากรมพาหุที่ 1 ทรงสร้าง คงเป็นต้นเค้าของวิหารพระอัญญาสูทในสมัยสุโขทัย สัตตมหาปราสาท เป็นฐานที่บก่อกด้วยอิฐตั้งซ้อนทับกันขึ้นไป 7 ชั้น มีลักษณะคล้ายกับเจดีย์กู่กู่ที่วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน⁷² เป็นอาทิ

พระพุทธรูปที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งของสมัยโพลonnารูวะคือ คัลวิหาร สร้างในสมัยของพระเจ้าปรากรมพาหุที่ 1 ด้วยการสลักหินเป็นพระพุทธรูปทั้งหมด 4 องค์ในอิริยาบถ ยืน เดิน นอน นั่ง ซึ่งการประดิษฐานกลุ่มพระพุทธรูปดังกล่าว ในพงศาวดารมีการกล่าวถึงเพียงพระพุทธรูป 3 องค์ขาดเพียงพระพุทธรูปยืนที่มีได้กล่าวถึง⁷³ ซึ่งประทับอยู่ในตำแหน่งที่ติดกับพระพุทธรูปนอน โดยพระพุทธรูปทั้งสององค์จะอยู่ในวิหารเฉพาะของแต่ละองค์ จึงเป็นที่มาของการศึกษาและสันนิษฐานถึงความหมายในการสร้างกลุ่มพระพุทธรูปที่คัลวิหาร

⁷¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 167.

⁷²หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

⁷³จิรวรรณ แสงเพ็ชร, “พระพุทธรูปยืนที่คัลวิหาร เมืองโพลonnารูวะ ศรีลังกา,” ศิลปากร 18,3 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2538): 49 - 62.

อย่างไรก็ดี พระพุทธรูปอิริยาบถยืน คือกุญแจสำคัญที่ใช้ในการไขปริศนาของสมการนี้ โดยนักวิชาการตีความและมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปหลายแนวทาง กล่าวคือ อาจหมายถึง พระอานนท์ พุทธสาวก, พระพุทธรูปแสดงปรทุกขทุกขิตา, อนิมิสสโจนบุชา, สวัสดิกะมุทรา ซึ่งเป็นปางที่แสดงอาการทำสมาธิ หรืออาจจะเป็นกิจวัตรประจำวันของพระพุทธรองค์ เป็นต้น

ซึ่งความเห็นของผู้วิจัย เห็นว่า ข้อสันนิษฐานที่น่าจะใกล้เคียงที่สุด คือ พระพุทธรูปกลุ่มนี้ น่าจะมาจากข้อความใน “อรรถกถา ของทีฆนิกาย” ตามความเห็นของ รศ.ดร.จิราวรรณ แสงเพ็ชร โดยกล่าวอธิบายว่า น่าจะเป็นตอนที่กล่าวถึงกิจวัตรประจำวันที่เป็นไปตามเวลาอย่างชัดเจนแต่ละวันของพระพุทธรองค์⁷⁴

ดังนั้น พระพุทธรูปองค์ที่ประทับนั่ง องค์แรกน่าจะเกี่ยวข้องกับอิริยาบถขณะทรงกระทำสมาธิ เพื่อเทศนาสั่งสอนสาวกในยามแรก หลังจากพลบค่ำ พระพุทธรูปองค์ที่สองที่ประทับอยู่ภายในถ้ำ มีประติมากรรมพระวิษณุและพระพรหม และจิตรกรรมรูปเทวดาประกอบอยู่ ซึ่งน่าจะหมายถึง กิจวัตรที่ทรงสั่งสอนและถกเถียงข้อธรรมะกับเหล่าเทวดาในยามที่สอง ส่วนพระพุทธรูปยืนและนอนคือ กิจวัตรในยามสุดท้ายซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรก พระองค์จะทรงเดินจงกรมเพื่อผ่อนคลายอิริยาบถและเป็นวิธีในการทำสมาธิ ก่อนที่จะเข้าสู่ไสยาสน์ ซึ่งพระองค์จะได้ทรงพิจารณาและตรึกตรองข้อธรรมที่ได้ทรงสั่งสอน คือช่วงที่สองอันเป็นกิจวัตรสุดท้ายของแต่ละวัน ทั้งนี้ อิริยาบถของพระพุทธรูปยืน ยังแสดงอาการตรึงรังค์ ซึ่งอาจจะแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหว ส่วนมุทราที่ปรากฏคือ สวัสดิกะมุทรา ซึ่งเป็นท่าของการทำสมาธิทำหนึ่งนั่นเอง⁷⁵

พระพุทธรูปกลุ่มนี้จึงน่าจะมีความหมายของการกระทำกิจวัตรประจำวันของพระพุทธรองค์ ดังที่ปรากฏในอรรถกถาของทีฆนิกาย⁷⁶ และมีความเป็นไปได้อย่างมากว่า การสร้างกลุ่มพระพุทธรูปสี่อิริยาบถในศิลปะสุโขทัย อาจมีต้นเค้ามาจากกลุ่มพระพุทธรูปที่คัลวิหาร

จะเห็นได้ว่า พระพุทธรูปและศิลปกรรมในสมัยโปลงนารุวะได้ให้อิทธิพลเป็นอย่างมากต่อศิลปกรรมที่เกิดในดินแดนอุษาคเนย์ หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะไทย อาจมีสาเหตุจากที่ช่วงเวลานี้มีพระสงฆ์ต่างถิ่น นิยมเดินทางมาศึกษาพระธรรมจากคณะสงฆ์ลังกาวงศ์เป็นจำนวนมาก อาจส่งผลให้เกิดการรับรูปแบบงานศิลปกรรมกลับไปยังประเทศหรืออาณาจักรของตน

⁷⁴เรื่องเดียวกัน.

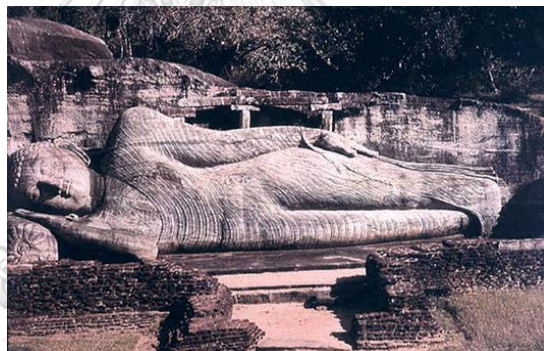
⁷⁵เรื่องเดียวกัน.

⁷⁶เรื่องเดียวกัน.

รูปภาพที่ 37 วิหารคัล

(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ค. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “วิหารคัล” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=วิหารคัล>
 [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

รูปภาพที่ 38 วิหารคัล

(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ค. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “วิหารคัล” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=วิหารคัล>
 [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

รูปภาพที่ 39 วิหารคัล

(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “วิหารคัล” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=วิหารคัล>
 [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

รูปภาพที่ 40 (ซ้าย) และ รูปภาพที่ 41 (ขวา)

วิหารคัล

(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “วิหารคัล” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=วิหารคัล>
 [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

2.3 สมัยแคนติ

ราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 24 บ้านเมืองในลังกาแตกแยกออกเป็นรัฐขนาดเล็ก ทำให้บ้านเมืองมีความอ่อนแอ จึงเป็นสาเหตุประการหนึ่งให้ชาติตะวันตกเข้ายึดพื้นที่บางส่วนเป็นอาณานิคม ถือว่าเมืองแคนติเป็นเมืองหลวงแห่งสุดท้าย อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 – 24 มีการสร้างงานศิลปกรรมจำนวนมาก นักวิชาการจึงเรียกชื่อรูปแบบศิลปะตามชื่อเมืองหลวง⁷⁷

สำหรับพระพุทธรูปสมัยแคนติ เป็นรูปแบบที่สืบเนื่องจากรูปแบบศิลปกรรมในสมัยโพลนารูวะ แต่มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาเป็นลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ พระพุทธรูปจะได้รับการประดับประดาตกแต่งด้วยวัสดุต่าง ๆ อย่างหรูหรา โดยเฉพาะแผ่นหลังของพระพุทธรูป การประดับด้วยวัสดุหลากสี อีกทั้งลงสีพระพุทธรูปอย่างสมจริงบริเวณพระเนตรและพระวรกาย การทำเปลวรัศมีคล้ายเปลวไฟและที่สำคัญคือ การทำจีวรเป็นริ้วประดิษฐ์ที่มีลักษณะคล้ายคลื่น อันเป็นรูปแบบเฉพาะในสมัยแคนตินี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁷⁷เชษฐ ติงส์ญชลี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 178.

สมัย	เหตุการณ์สำคัญ	อิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย	รูปแบบของพระพุทธรูป	รูปภาพ
สมัยอนุราชปุระ (พุทธศตวรรษที่ 3 - 16)	<ul style="list-style-type: none"> - พระเจ้าวิชัย มีตำนานกล่าวว่าเป็นกษัตริย์ที่สืบเชื้อสายชาวอารยันและเรียกตนเองว่า สิงหล - พระเจ้าอโศกส่งสมณทูต คือพระมหินทระมาเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยพุทธศาสนามาแพร่ได้รับการต้อนรับจากพระเจ้าทวานมปิยติสสะ มีการสร้างมหาวิหาร ฐปาราม และทรงปลุกต้นศรีมหาโพธิ์ที่ได้รับหน่อมาจากอินเดีย - ชาวทมิฬ เข้า 	<p><u>ช่วงแรก</u></p> <p>รับอิทธิพลศิลปะอินเดียโบราณ ศิลปะแบบอมราวดี <u>ช่วงกลาง</u></p> <p>รับอิทธิพลศิลปะแบบคุปตะ <u>ช่วงปลาย</u></p> <p>รับอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบปลัด</p>	<p>เนื่องจากช่วงสมัยนี้มีการรับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียเป็นส่วนใหญ่ทำให้รูปแบบพระพุทธรูปในลังกามีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับศิลปะอินเดียเป็นอย่างมาก โดยเฉพา ศิลปะอินเดียแบบอมราวดี ลักษณะของพระพุทธรูปลังกาศสมัยอนุราชปุระ คือ <u>พระพุทธรูปประทับยืน - มีอุษณิษะต่ำ พระเกศาขมวดเป็นก้นหอย พระเนตรมองตรง พระพักตร์เป็นวงรีรูปไข่ ไม่มีอุณาโลม</u> ยกพระหัตถ์ไขว่ขึ้นแสดงอภัยมุทราแบบพันเฉียง พระหัตถ์ซ้ายจับชายจีวรยกขึ้นเสมอพระหัตถ์ขวา จีวรห่มเฉียงและยกขึ้นพาด</p>	 <p>รูปภาพที่ 42 พระพุทธรูปศิลปะ สมัยอนุราชปุระ แสดงอศิมุทรา</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “ศิลปะสมัยอนุราชปุระ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะสมัยอนุราชปุระ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย	เหตุการณ์สำคัญ	อิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย	รูปแบบของพระพุทธรูป	รูปภาพ
	<p>รุกรานเมืองอนูราชปุระ ในสมัยของพระเจ้าทัญญูคามณี มีสถูปรั้ววันเวลิเป็นโบราณสถานที่สำคัญ</p> <p>- จิตรกรรมที่สี่ศรียะหลังจากย้ายเมืองหลวง</p>	<p>รูปพระกรซ้าย จีวรเป็นริ้วแบบประดิษฐ์และบางเหมือนผ้าเปียกน้ำ</p> <p>พระพุทธรูปนั่ง - รูปแบบโดยรวมคล้ายกับพระพุทธรูปประทับยืน นิยมประทับนั่งขัดสมาธิราบ และแสดงปางประทานอภัย ปางสมาธิและวัตรกุพรา จีวรยังเป็นริ้วแบบประดิษฐ์ในช่วงที่อิทธิพลศิลปะคุปตะเข้ามา ทำให้การทำจีวรพระพุทธรูปเป็นแบบเรียบไม่มีริ้ว แต่ได้รับความนิยมในระยะเวลานี้</p>	<p>รูปภาพที่ 43</p> <p>พระพุทธรูปศิลปะสมัยอนูราชปุระ</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “ศิลปะสมัยอนูราชปุระ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะสมัยอนูราชปุระ เม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>	

สมัย	เหตุการณ์สำคัญ	อิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย	รูปแบบของพระพุทธรูป	รูปภาพ
		 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>		 <p>รูปภาพที่ 44</p> <p>พระพุทธรูปศิลปะสมัยอยุธยาบูรณะ</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทราดิศ ดิศกุล. “ศิลปะสมัยอยุธยาบูรณะ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะสมัยอยุธยาบูรณะ [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย	เหตุการณ์สำคัญ	อิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย	รูปแบบของพระพุทธรูป	รูปภาพ
<p>สมัย โปลนารูวะ (พุทธ ศตวรรษที่ 16 – 18)</p>	<p>- พระเจ้าวิชัยพาหุที่ 1 กอบกู้เอกราชจากอาณาจักรโจฬะแล้วย้ายเมืองหลวงมาที่เมืองโปลนารูวะ</p> <p>- พระเจ้าปราคัมพาหุ ที่ 1 ทรงรวบรวมลังกานเป็นปึกแผ่นและทำนุบำรุงพุทธศาสนาจนรุ่งเรือง ทรงสร้างวัดจำนวนมาก สถานที่สำคัญคือ ปฐมาชระ เช่น คัลลิวหาร ลังกาโลก ติวังกะ เป็นต้น</p> <p>- พระเจ้านิสลังกมัลละทรงสร้างวัด</p>	<p>ศิลปะอมราวดี และศิลปะแบบอนุราช ประ</p>	<p>รูปแบบโดยรวมคล้ายกับพระพุทธรูปแบบอนุราชประ แต่มีลักษณะบางประการที่พัฒนาแตกต่างออกไป คือ จีวรเป็นริ้วคู่ และนอกจากนี้ยังปรากฏการทำรูปสิงห์และวัชระที่ฐานด้านล่างด้วย</p>	<p>รูปภาพที่ 45</p> <p>พระพุทธรูปศิลปะสมัยโปลนารูวะ ที่คัลลิวหาร</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทราดิศ ดิศกุล. “ศิลปะสมัยโปลนารูวะ” ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะสมัยโปลนารูวะ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย	เหตุการณ์สำคัญ	อิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย	รูปแบบของพระพุทธรูป	รูปภาพ
	และเผยแพร่พุทธศาสนาไปทั่วลังกา	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>		 <p>รูปภาพที่ 46 พระพุทธรูปศิลปะกัมพูชาสมัยโปลนนาวาระ วิหารวญะทาเค</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัลหอศิลป์. ม.จ.สุภัทราดิศร ดิศกุล. “ศิลปะสมัยโปลนนาวาระ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะสมัยโปลนนาวาระ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย	เหตุการณ์สำคัญ	อิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย	รูปแบบของพระพุทธรูป	รูปภาพ
		 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>		 <p>รูปภาพที่ 47</p> <p>พระพุทธรูปศิลปะลังกา สมัยโปลนนารวะ จัดแสดงใน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

สมัย	เหตุการณ์สำคัญ	อิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย	รูปแบบของพระพุทธรูป	รูปภาพ
<p>สมัยแคว้นตี (พุทธศตวรรษที่ 19 – 24)</p>	<p>เป็นเมืองหลวงสมัยสุดท้ายก่อนตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ มีศาสนสถานที่สำคัญคือ วัดพระเชตะวันแก้ว</p>	<p>สืบรูปแบบศิลปกรรมจากศิลปะแบบไปสตนนารูวะ</p>	<p>สืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากศิลปะแบบไปสตนนารูวะอีกทีหนึ่งและพัฒนาจนมีรูปแบบที่ต่างออกไป พระพุทธรูปจึงมีลักษณะคือ อุษณิษะต่ำ พระพักตร์รูปไข่ ไม่มีอุณาโลม จีวรห่มเฉียงและเป็นริ้วแบบประติษฐ์คล้ายคลื่นทั้งองค์ ชายจีวรยาวจนถึงพระนาภีและที่สำคัญนิยมทำเปลวรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ มีการประดับประดาตกแต่งด้วยวัสดุต่าง ๆ ให้ความมหุหราด้วยวัสดุหลากหลาย อีกทั้งยังนิยมลงสีพระพุทธรูปให้มีความสมจริงในบริเวณพระเนตรและพระวรกาย</p>	<p></p> <p>รูปภาพที่ 48 พระพุทธรูปศิลปะกา สมัยไปสตนนารูวะ ถ้าวิหารที่3 มัมพูละ</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรีดิศ ดิศกุล. “ศิลปะสมัยไปสตนนารูวะ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะสมัยไปสตนนารูวะ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

ตารางที่ 5 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปในศิลปะศรีลังกา

3 การสร้างพระพุทธรูปในศิลปะพม่า

3.1 ประวัติพม่า โดยสังเขป

ประเทศพม่า หรือ เมียนมาร์ เป็นประเทศที่เกิดจากการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่แยกกันตามพื้นที่ต่างๆ ของประเทศเข้าด้วยกัน รัฐต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ช่วงเวลานี้ปรากฏทั้งอิทธิพลศาสนาจากทั้งศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา หากแต่ชาวพยูและชาวมอญนิยมและยอมรับพุทธศาสนาเป็นสำคัญกว่า ศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองนับแต่นั้นเรื่อยมา

การเริ่มต้นของอารยธรรมของพม่าเริ่มต้น ตั้งแต่ยุคอารยธรรมโบราณระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 – 15 โดย มีวัฒนธรรมของชาวพยู ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของประเทศ มีเมืองสำคัญ 3 เมือง คือ เมืองศรีเกษตร เมืองไบก์ถาโน(Beikthano) และเมืองฮาริน(Halin) จากหลักฐานโบราณคดี บ่งบอกว่า เมืองเบคธาโนมีอายุเก่าแก่มากที่สุด โดยหลักฐานยังแสดงถึงอิทธิพลจากอารยธรรมของแคว้นอมราวดี ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอินเดีย และนคราชุมโกณฑะ⁷⁸

ขณะที่ทางตอนใต้ปรากฏวัฒนธรรมชาวมอญ และได้สถาปนาเมืองสะเทิมหรือสุธรรมวดี ขึ้นเป็นราชธานีของอาณาจักรมอญ ในระยะแรกมีความสัมพันธ์กับอินเดียทางใต้เช่นเดียวกับชาวพยู ทำให้พุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามาแพร่หลายตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 10⁷⁹ เกิดเป็นศิลปะแบบพยู และศิลปะแบบมอญขึ้นตามลำดับ ในภายหลังอาณาจักรมอญตกอยู่ภายใต้ของอาณาจักรพุกามอย่างยาวนาน ถึงแม้จะได้รับเอกราชคืนมาโดยมีเมืองเกาะตะมะ เมืองพะโค เป็นเมืองสำคัญ

ต่อมาอาณาจักรพุกาม (pagan) คงสร้างขึ้นก่อนพุทธศตวรรษที่ 16 แล้ว แต่เจริญรุ่งเรืองและเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์อย่างแท้จริงในรัชสมัยของพระเจ้าอนิรุทธ (พระเจ้าอโนรธา) พระองค์ทรงรวบรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอาณาจักรพม่าเข้าด้วยกันภายใต้รัฐพุกาม และในภายหลังที่เข้ายึดครองเมืองสะเทิม ซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวมอญ สถาปนาอาณาจักรพุกามขึ้นอย่างมั่นคง นอกจากพระองค์จะทรงมีพระปรีชาด้านการเมืองการปกครองแล้ว ยังทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างมาก ด้วยมีพระราชศรัทธาอย่างแท้จริง พุทธศาสนาในอาณาจักรพุกามจึงเจริญสูงสุด พระเจ้าอนิรุทธทรงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกและคณะสงฆ์นิกายเถรวาทมาจากเมืองสะเทิม โดยมี “พระชินอรหัน” เป็นผู้นำขึ้นมายังเมืองพุกาม โดยพระสงฆ์รูปนี้จะมีบทบาทสำคัญต่อการเผยแผ่พุทธศาสนา

⁷⁸ หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ศิลปะจามและศิลปะพม่าโดยสังเขป (นครปฐม : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530) หน้า 28.

⁷⁹ หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

ลึงกวางค์ ในอาณาจักรพุกามเวลาต่อมา ราวพุทธศตวรรษที่ 17 อาณาจักรพุกามกลายเป็นศูนย์กลาง พุทธศาสนาของประเทศพม่าและบริเวณใกล้เคียง

สำหรับศิลปกรรมของอาณาจักรพุกามสามารถแบ่งออกได้สองสมัย กล่าวคือ

ก. สมัยมอญ (พ.ศ. 1587 – 1656)

หลังจากที่อาณาจักรสามารถเข้ายึดครองอาณาจักรมอญสำเร็จแล้ว เป็นเหตุให้เกิด การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมมอญและพุกาม ดังเช่น สถาปัตยกรรมสมัยพระเจ้าอนิรุทธและใน รัชกาลของพระเจ้าจันสีททา กล่าวคือ รูปสลูปรูปทรงกระบอก – ทรงกรวย, ทรงลอมฟาง, ทรงระฆังของ ลังกา เป็นอาทิ ซึ่งวิวัฒนาการไปจากรูปแบบของศิลปะแบบศรีเกษตร อันมีหลังคารูปทรงสิขร เป็นต้น

ข. สมัยพม่า (พ.ศ. 1656 – 1830)

เมื่ออิทธิพลมอญเริ่มเสื่อมลง พุกามจึงรับอิทธิพลวัฒนธรรมและรูปแบบศิลปกรรม จากอินเดียแบบ ปาละ – เสนะ เข้ามา จึงเกิดการวิวัฒนาการไปสู่รูปแบบเฉพาะแบบพม่าอย่างแท้จริง

เมื่ออาณาจักรพุกามล่มสลายจากการรุกรานของมองโกล ทำให้รัฐภายใต้อำนาจการ ปกครองของพุกามแยกตัวออกไปตามพื้นที่ต่างๆ เช่น ชาวพม่าตั้งถิ่นฐานที่เมืองอังวะและตองอู ชาว มอญตั้งเมืองหลวงที่เมืองหงสาวดี ซึ่งภายหลังจะกลายเป็นอาณาจักรที่มีอำนาจมากที่สุดในดินแดน พม่าโดยเฉพาะรัชสมัย พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ได้แผ่ขยายอำนาจรวบรวมเมืองต่างๆเข้าไว้ภายใต้ อาณัติของตนได้สำเร็จรวมทั้งอาณาจักรล้านนาและอาณาจักรอยุธยาในคราวเสียกรุงครั้งที่ 1 ด้วย นัก ประวัติศาสตร์จึงนับว่ายุคจักรวรรดิยุคที่ 1 คือ ช่วงอาณาจักรพุกามและจักรวรรดิที่ 2 คือ พระเจ้าหง สาวดีบุเรงนอง⁸⁰ กระนั้นก็ตาม สำหรับงานศิลปกรรมกลับเสื่อมโทรมลงจนถึงช่วงปลายอาณาจักร อังวะ จึงมีการเริ่มฟื้นฟูศิลปกรรมอีกครั้งหนึ่งในสมัยเมืองอมรปุระและสมัยเมืองมณฑลทะเลย์ ในทำนอง เดียวกัน เมื่อสิ้นรัชสมัยของพระเจ้าบุเรงนอง แล้วรัฐต่างๆกลับแตกตัวและประกาศอิสรภาพอีกครั้ง ทำให้สิ้นสุดยุคของจักรวรรดิที่ 2 อย่างแท้จริง

อนึ่ง ขณะเดียวกัน เมืองพะโค อันเป็นเมืองสำคัญที่เจริญขึ้นหลังจากการล่มสลาย พุกามเช่นเดียวกับเมืองอังวะ อมรปุระ และมณฑลทะเลย์ โดยสืบเนื่องทางวัฒนธรรมจากเมืองสะเทิม จึง มีการบูรณะและเสริมสร้างโบราณสถานให้มีความใหญ่ขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 20 – 25 อีกทั้งยังมีเมือง สะกาย ซึ่งสถาปนาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 19 ปรากฏอิทธิพลจากศิลปะลังกาด้วยเช่นกัน

⁸⁰ดูรายละเอียดใน หม่องทิน อ่อง, ประวัติศาสตร์พม่า แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร พิมพ์ครั้งที่ 5(กรุงเทพฯ : มูลนิธิ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2557).

ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ชาวพม่ารวมตัวกันได้อีกครั้ง ตั้งเป็นราชวงศ์คองบอง โดยมี พระเจ้าอลองพญา เป็นต้นราชวงศ์ พระมหากษัตริย์ที่สำคัญในราชวงศ์คือ พระเจ้าปดุง (พระเจ้าโบดอพญา) เป็นผู้ที่ดีเมืองยะไข่ได้และอัญเชิญพระมหามัณเฑียรมาไว้ยังเมืองอมรปุระ การเคลื่อนย้ายพระมหามัณเฑียรออกจากเมืองยะไข่สร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวยะไข่อย่างสุดประมาณ ด้วยพระมหามัณเฑียรมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความภูมิใจของชาวยะไข่ ความรู้สึกต่อพระมหามัณเฑียรสำหรับชาวยะไข่มีมากกว่าความโกรธแค้นที่เกรงว่าแรงงานอย่างทารุณตลอดจนมองข้ามการเหยียดหยามเจ้าเมืองยะไข่และชาวเมืองทั้งหลาย⁸¹

ครั้นต่อมาพระเจ้ามินดง ย้ายราชธานีมาที่เมืองมณฑลทะเลและโปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งใหญ่และจารึกลงบนแผ่นหินอ่อนโดยสร้างเจดีย์ครอบไว้ทุกแผ่นประดิษฐานไว้ที่วัดกุโสดอ และในยุคของพระเจ้ามินดงนี้ เริ่มมีชาติตะวันตกเข้ามาแล้ว ท้ายที่สุดอังกฤษยึดครองพม่าได้อย่างเบ็ดเสร็จในสมัยของพระเจ้าสีป่อ(ธีบอ)⁸² จึงถือเป็นการสิ้นสุดสถาบันพระมหากษัตริย์และประวัติศาสตร์ในสมัยจักรวรรดิเช่นกัน จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อแนวความคิด คติความเชื่อ ในการสร้างสรรค์ศิลปกรรมโดยในช่วงแรกจะรับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียแล้วนำมาปรับปรุงจนเกิดเป็นรูปแบบของตน และการถ่ายทอดไปยังประเทศใกล้เคียงอีกด้วย การสร้างงานศิลปกรรมในพม่า สามารถแบ่งออกได้โดยสังเขปดังนี้⁸³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁸¹หม่องทิน อ่อง, **ประวัติศาสตร์พม่า** แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร พิมพ์ครั้งที่ 5(กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2557), หน้า 194-195.

⁸²เรื่องเดียวกัน, หน้า 259.

⁸³เชษฐ ติงสัญชลี, **ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** (นนทบุรี: มิวเซียมเพรส, 2560), หน้า 296 - 297.

สมัย	ภาคเหนือ	ภาคใต้
สมัยที่ 1 (พุทธศตวรรษที่ 12 – 16)	ศิลปะศรีเกษตร (วัฒนธรรมปยู)	ศิลปะสะเทิม (วัฒนธรรมขามอญ)
สมัยที่ 2 (พุทธศตวรรษที่ 16 – 19) (สมัยจักรวรรดิพม่ายุคที่ 1 จักรวรรดิพุกาม)	ศิลปะพุกาม	
สมัยที่ 3 (พุทธศตวรรษที่ 19 – 23) (สมัยจักรวรรดิพม่ายุคที่ 2 จักรวรรดิหงสาวดี)	ศิลปะมอญสมัยหงสาวดี และศิลปะพม่าในราชวงศ์ตองอู	
สมัยที่ 4 (พุทธศตวรรษที่ 23 – 25) (สมัยจักรวรรดิพม่ายุคที่ 3)	ศิลปะอมรปุระ – ศิลปะมณฑลทะเลย์ (ศิลปะคองบอง)	

ตารางที่ 6 ตารางการอธิบายลำดับอายุสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม

3.2 การสร้างพระพุทธรูปในศิลปะพม่า

สมัยที่ 1 พุทธศตวรรษที่ 12 – 16

สำหรับการสร้างพระพุทธรูปในศิลปะพม่า มีปรากฏตั้งแต่ยุคอารยธรรมโบราณ คือ วัฒนธรรมปยู และวัฒนธรรมมอญ โดยส่วนใหญ่เป็นประติมากรรมเนื่องในพุทธศาสนาแบบเถรวาท และมักเป็นประติมากรรมสลักหินสูงและยังไม่พบประติมากรรมแบบลอยตัว⁸⁴ ประติมากรรมสูงน่าจะสร้างขึ้นเพื่อประดับโบราณสถานที่ต้องการใช้เล่าเรื่องพุทธประวัติตอนสำคัญ โดยจะพบการสร้างพระพุทธรูปปางประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปางสมาธิ และปางมารวิชัย นอกจากนี้ ยังพบการทำพระอดีตพุทธทั้ง 4 พระองค์และ 5 พระองค์ พระพุทธรูปในช่วงนี้มีอิทธิพลศิลปะคุปตะและปาละเข้ามาปะปน

สมัยที่ 2 (พุทธศตวรรษที่ 16 – 19)

ในพุทธศตวรรษที่ 16 – 19 เมื่ออาณาจักรพุกามเจริญขึ้นและพุทธศาสนามีความมั่นคง และได้รับการดูแลอุปถัมภ์เป็นอย่างดี มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ โดยมีพระราชศรัทธาจากพระมหากษัตริย์ ราชวงศ์และศรัทธาประชาชน พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในช่วงนี้มีแหล่งบันดาลใจมาจากศิลปะแบบปาละ ลักษณะโดยรวมของพระพุทธรูปพุกามจึงเหมือนกับพระพุทธรูปแบบปาละเกือบ

⁸⁴ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะพม่า (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), หน้า 63. อ้างถึงใน Aung Thaw, Historical site in Burma (Rangoon: Ministry of Union Culture. Govt. of the union of Burma, 1972), p.23.

ทุกประการ⁸⁵ แต่ก็มีมีการปรับปรุงจนเกิดรูปแบบที่เป็นของตนเองแล้ว เช่น พระหนุเป็นปมแหลม พระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศอกเป็นปล้อง พระพุทธรูปสมัยเมืองพุกามที่มีอิทธิพลจากศิลปะปาละของอินเดีย จะกลายเป็นต้นแบบของการสร้างพระพุทธรูปของประเทศพม่าในยุคสมัยต่อมา

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะพม่ากับศิลปะไทยนั้น โดยเฉพาะพระพุทธรูปนั้นศิลปะแบบพุกามของพม่าปรากฏชัดเจนในศิลปะแบบล้านนาของไทยในพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร หรือ เชียงแสนสิ่งหนึ่งและพระพุทธรูปทรงเครื่อง ที่ได้รับอิทธิพลสืบเนื่องจากศิลปะอินเดียแบบปาละและคุปตะผ่านศิลปะพม่าแบบพุกาม ตามลำดับ เช่นเดียวกับพระพุทธรูปศิลปะแบบอววะที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะพุกาม

สมัยที่ 3 (พุทธศตวรรษที่ 19 – 23)

ศิลปะมอญสมัยหงสาวดี มีการสร้างศิลปกรรมที่เป็นรูปแบบเฉพาะโดยมีเมืองสำคัญ ได้แก่ หงสาวดี(พะโค) สะเทิม(สุธรรมวดี) และย่างกุ้ง เป็นต้น โดยจะส่งอิทธิพลบางประการไปยังศิลปะในยุคต่อไปในศิลปะอมรปุระ และมณฑลทะเลย์

สมัยที่ 4 พุทธศตวรรษที่ 23 – 25

ในระยะของราชวงศ์คองบองมีการย้ายราชธานีบ่อยครั้งถึง 4 ครั้งแต่อยู่ใกล้กัน ซึ่งปกครองโดยกษัตริย์ราชวงศ์เดียว หากแต่ละเมืองมีความใกล้ชิดและไม่ห่างกันมากนักจึงทำให้งานศิลปกรรมมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เรียกว่า ศิลปะแบบราชวงศ์คองบอง ซึ่งรูปแบบศิลปกรรมยังปรากฏอิทธิพลสืบเนื่องจากศิลปะพม่าแบบพุกามเข้ามาในระยะแรก โดยที่ศิลปะคองบองแบบมณฑลทะเลย์ มีการพัฒนารูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปเพิ่มเติม กล่าวคือ การทำเม็ดพระศกให้มีขนาดเล็ก มีกรอบพระพักตร์และมักประดับลวดลายหรือเครื่องประดับ จีวรเป็นริ้วแบบธรรมชาติ ชายจีวรที่พระอังสาซ้ายทำเป็นริ้วทบกันและที่ขอบจีวรประดับตกแต่งด้วยลวดลาย มักปรากฏเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิเพชร และปางเปิดโลก ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธรูปศิลปะในยุคสุดท้ายนี้ ก่อนที่ประเทศพม่าจะตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ สำหรับงานประติมากรรมพระพุทธรูป ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้⁸⁶

1. พระพุทธรูปศิลปะแบบอววะ คือพระพุทธรูปที่พัฒนาต่อเนื่องจากศิลปะพุกามตอนปลาย นิยมสร้างด้วยวัสดุหินอ่อนและไม่จึงไม่ปรากฏขมวดพระเกศาแต่กลับสร้างเครื่องทรงมาครอบภายหลัง จีวรเริ่มเป็นริ้วธรรมชาติชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน รัศมีเป็นดอกบัวตูมใหญ่ พระพักตร์

⁸⁵ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะพม่า (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), หน้า 129-144.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 174-197.

ใหญ่ แต่พระนาสิก พระโอษฐ์เล็ก จึงอ่อนเยาว์แสดงถึงความเชื่อของชาวพม่าว่าพระพุทธรูปบริสุทธิ์เปรียบเสมือนเด็ก

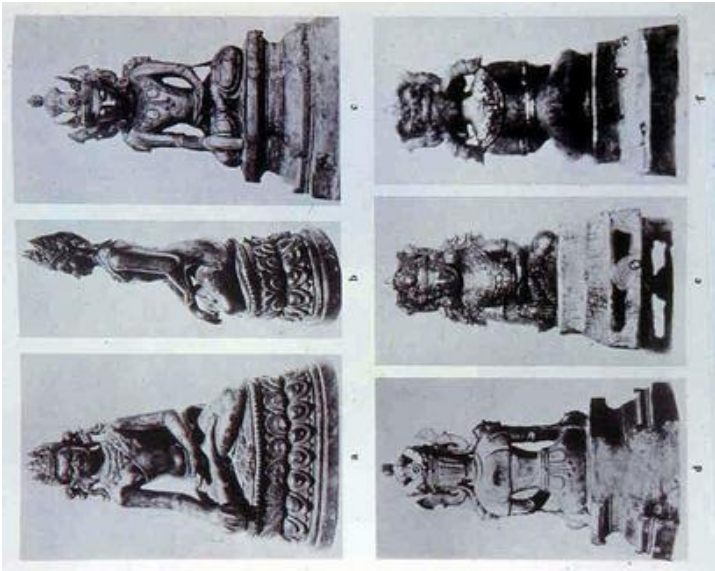
2. พระพุทธรูปแบบมณฑลทะเลย์ คือพระพุทธรูปที่มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน นิยมสร้างด้วยโลหะ ได้แก่ สำริด ทองเหลือง เป็นต้น ขมวดเศกามีขนาดเล็กมากอุษณิษะเป็นทรงสูงไม่มีรัศมี จีวรห่มคลุมเป็นริ้วธรรมชาติไม่มีสังฆาฏีแต่เป็นริ้วจีวรซ้อนทับกันหลายชั้น ชายจีวรมีประดับลวดลาย พระพักตร์รูปไข่ ปรางูกรอบพระพักตร์ พระเนตรมองตรง นอกจากปางมารวิชัยขัดสมาธิเพชรแล้ว ยังสร้างปางเปิดโลก หรือ ปางประทับยืน เหยียดหงายพระกรแนบวรกายทั้งสองข้าง จีวรห่มคลุมริ้วธรรมชาติซ้อนทับกันและชายผ้าทั้งริ้วตกลงด้านล่างอย่างเป็นธรรมชาติ

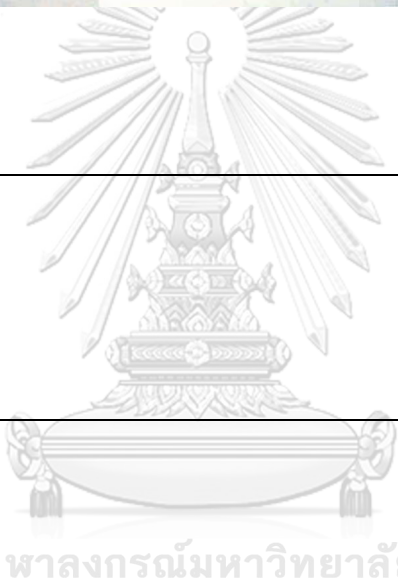
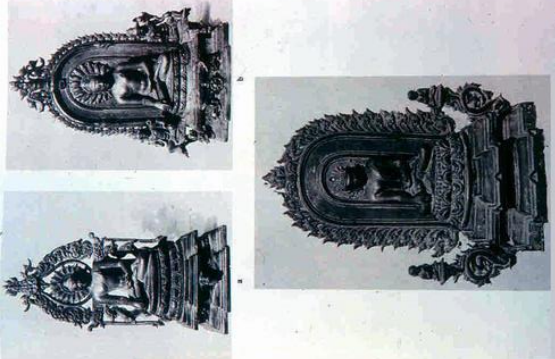
จะสังเกตเห็นว่า การรับอิทธิพลทางศิลปกรรมของพม่านั้นมักมีต้นแบบจากศิลปะอินเดียแบบปาละ แม้ว่าชาวปาละนับถือพุทธศาสนานิกายมหายานก็ตาม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชาวพม่านั้นเลือกที่จะรับเฉพาะรูปแบบศิลปกรรมมาใช้ แต่ในส่วนของแนวความคิดทางพุทธศาสนาจะรับมาจากเมืองมอญ อันเป็นพุทธศาสนาแบบเถรวาท มาปรับใช้ร่วมกัน สำหรับความนิยมในพระมหามัณเฑียร อันเป็นพระพุทธรูปสำคัญของชาวพม่ารวมไปถึงศิลปะในขณะนี้ได้ส่งอิทธิพลเป็นอย่างมากสู่ดินแดนไทยในเขตภาคเหนือและตะวันตกเป็นสำคัญ ซึ่งปรากฏการสร้างพระพุทธรูปศิลปะพม่าและตามแบบอย่างศิลปะพม่าในกลุ่มชาวไทใหญ่ หรือคนไทยเชื้อสายพม่าในประเทศไทย เช่น วัดไทยวัฒนาราม ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และ วัดทุ่งโป่ง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

<p>สมัย</p> <p>รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม</p>	<p>รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม</p>	<p>รูปแบบพระพุทธรูป</p>	<p>อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร</p>	<p>ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ</p>
<p>สมัย อารยธรรม โบราณ (พุทธ ศตวรรษที่ 12 - 16)</p>	<p>วัฒนธรรมป ยู เมืองศรี เกษตร เมือง ไบกัถาโน (Beikthano) และเมืองฮา ริน(Halin)</p>	<p>วัฒนธรรมปยู - วัฒนธรรมมอญ ในระยะแรกพระพุทธรูปปรากฏ อิทธิพลจากศิลปะอินเดียแบบ อมราวดีและคุปตะ คือพระพุทธรูป มีพระพักตร์ค่อนข้างกลม ขมวด พระเกศาเล็ก มีอุษณิษะเตี้ยๆ ยัง ไม่มีพระรัศมี พระขนงต่อกันเป็น รูปปีกกา พระโอษฐ์หนา ครอง จิวรห่มเฉียง จีวรเรียบ ในระยะ ต่อมา มีอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย แบบปาละ อย่างไรก็ตามพระ พุทธที่พบมักเป็นพระพุทธรูป แบบสลักปูน อาทิ พระพุทธรูป ปางประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปางสมาธิ และปางมารวิชัย นอกจากนี้ยังพบการทำพระอดีต</p>	<p>ศิลปะอินเดียแบบ อมราวดี แบบคุป ตะ และแบบปาละ ตามลำดับ อีกทั้งยังมีปรากฏ อิทธิพลจากลังกา เบงกอล และทวารวดีเข้ามา ปะปน</p>	 <p>ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด</p>

<p>สมัย</p>	<p>รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัดนธรรม</p>	<p>รูปแบบพระพุทธรูป</p>	<p>อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร</p>	<p>ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ</p>
<p>พุทธทั้ง 4 พระองค์และ 5 พระองค์</p>				

สมัย อาณาจักร พุกาม (พุทธ ศตวรรษที่ 16 – 19)	รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม	พระพุทธรูป – มีพุทธลักษณะ โดยรวม คือ รัศมีเป็นต่อมคล้าย ดอกบัว พระพักตร์กลมแป้น (กว้าง) พระขนงเป็นสันนูนโค้งต่อ กันเป็นรูปปีกกา พระเนตรมี 2 แบบ คือ พระเนตรเหลือบต่ำ กับ พระเนตรเหลือกขึ้นด้านบน พระ นาสิกโด่งและปลายแหลม แยม พระโอษฐ์เล็กน้อย พระโอษฐ์เล็ก ขอบพระโอษฐ์ด้านบนบาง ด้านต่างหนาและห้อยแบบ กระจับ มีพระหนุเป็นบมแหลม พระกรณียาว พระศอเป็นปล้อง พระวรกายมีพระอังศากว้าง บั้น พระองค์เล็ก สะโพกผายพระ วรกายจึงคล้ายรูปทรงแจกัน มีก	อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร	ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ
	ศิลปะอินเดียแบบ ปาละ	 <p>รูปภาพที่ 49 พระพุทธรูปศิลปะพม่า สมัยพุกาม วิหารอนันตเจติย์ (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “วิหารอนันตเจติย์” ไอออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword=วิหารอนันตเจติย์ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>		

สมัย	รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม	อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร	ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ
	<p>รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม</p>	<p>อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร</p>	<p>ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ</p>
<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ</p>	<p>ประติมากรรมแบบสมถะ ส่วน ประทับนั่งมักประทับแบบ ขัดสมาธิเพชรบนฐานบัว ส่วนการคลุมจีวร พับทั้งหมดคลุม และหมัดเฉียงและจีวรเรียบ ชาย จีวรแยกออกเป็นเขี้ยวตะขาบยาว ลงมาเลยพระธำนิ หรือระหว่าง พระธำนิกับพระนาภี พระพุทธรูป นี้จะนั่งแบบขัดสมาธิเพชรบน ฐานบัว(บัวแบบปาละ) และมีชาย ผ้าแผ่ออกมาคล้ายพัดหรือครึ่ง วงกลม</p>	<p>ประติมากรรมแบบสมถะ ส่วน ประทับนั่งมักประทับแบบ ขัดสมาธิเพชรบนฐานบัว ส่วนการคลุมจีวร พับทั้งหมดคลุม และหมัดเฉียงและจีวรเรียบ ชาย จีวรแยกออกเป็นเขี้ยวตะขาบยาว ลงมาเลยพระธำนิ หรือระหว่าง พระธำนิกับพระนาภี พระพุทธรูป นี้จะนั่งแบบขัดสมาธิเพชรบน ฐานบัว(บัวแบบปาละ) และมีชาย ผ้าแผ่ออกมาคล้ายพัดหรือครึ่ง วงกลม</p>	
<p>พระพุทธรูปปางแสดงปางมูทรา</p>	<p>พระพุทธรูปนั่งมักแสดงปางมาร วิชัยเป็นส่วนใหญ่</p>		

สมัย	รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม	อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร	ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ
	<p>ส่วนพระพุทธรูปยืน มักแสดงปาง ประทานอภัยด้วยพระหัตถ์ขวา</p> 		<p>รูปภาพที่ 50 พระพุทธรูปศิลปะพม่า สมัยพุกาม</p> <p>(ที่มา : ห้างสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “ศิลปะพม่าสมัย พุกาม” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะพม่าสมัยพุกาม [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

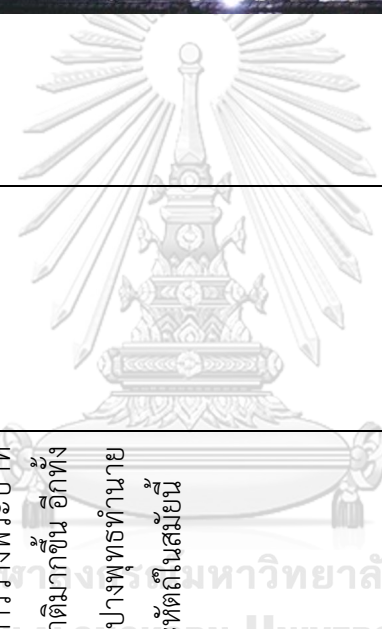

<p>สมัย</p>	<p>รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม</p>	<p>อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร</p>	<p>ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ</p>
 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>			<p>รูปภาพที่ 51 พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่อานันทเจดีย์ เมืองพุกาม (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่อานันทเจดีย์” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่อานันทเจดีย์ [ม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.]</p>

<p>สมัย</p>	<p>รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม</p>	<p>รูปแบบพระพุทธรูป</p>	<p>อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร</p>	<p>ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ</p>
 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>				<p>รูปภาพที่ 52 พระพุทธรูปสัมฤทธิ์จากเจดีย์ชเวดวันดอ (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ จากเจดีย์ชเวดวันดอ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปสัมฤทธิ์จากเจดีย์ชเวดวันดอ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.</p>

<p>สมัย</p>	<p>รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัดนธรรม</p>	<p>รูปแบบพระพุทธรูป</p>	<p>อิทธิพลที่ปรากฏใน วัดนธรรมหรือ อาณาจักร</p>	<p>ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ</p>
 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>			<p>รูปภาพที่ 53 พระพุทธรูปสมัยพุททาม จัดแสดงใน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พุกาม (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม. จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปสมัย พุททาม” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปสมัยพุททาม [ม.ป.ป.] สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>	

สมัย	รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม	อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร	ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ
<p>สมัยหลัง อาณาจักร พุกาม (พุทธ ศตวรรษที่ 19 - 25)</p>	<p>พระพุทธรูปแบบอังวะ พระพุทธรูปแบบอังวะสี่บทอด รูปแบบจากศิลปะพุกามโดยส่วน ใหญ่ แต่มีรูปแบบที่พัฒนา เพิ่มเติม คือ สร้างจากวัสดุที่ทำ ด้วยหินอ่อน และไม้ พระพุทธรูปแบบมณฑลพะเลย์ เป็นพระพุทธรูปรูปแบบใหม่ใน ศิลปะพม่า โดยสร้างจากวัสดุที่ เป็นโลหะ ทองเหลือง ไม้ หิน ทรายและหินอ่อน ลักษณะสำคัญ คือ พระพักตร์เป็นรูปไข่ยาว พระ เนตรมองตรง พระโอษฐ์เหมือน มนุษย์จริง ขมวดพระเกศาเล็ก มาก มีอุษณิษะสูงแต่ไม่มีพระรัศมี และ พระพุทธรูปครองจีวรที่มีริ้ว</p>	<p>ศิลปะแบบพุกาม ศิลปะจีน ศิลปะตะวันตก</p>	<p></p> <p>รูปภาพที่ 54 พระมหามายมุนี พระพุทธรูปศิลปะพม่า (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระมหามายมุนี” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระมหามายมุนี [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562</p>

สมัย	รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม	อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร	ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ
	<p>รูปแบบศิลปะ</p> <p>วัฒนธรรม</p>	<p>แบบธรรมชาติดั้งเดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยทวารวดี และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม</p> <p>พระพุทธรูปแบบธรรมชาติดั้งเดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยทวารวดี และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม</p> <p>พระพุทธรูปแบบธรรมชาติดั้งเดิมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยทวารวดี และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม</p>	<p>รูปภาพที่ 55 พระพุทธรูปศิลปะพม่า</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะพม่า” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะพม่า [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

สมัย	รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม	อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร	ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ
	<p>ทั้งนี้ยังมีการสร้างพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่ต่างไปจากปางปรินิพพาน คือการวางพระบาทอย่างเป็นธรรมชาติมากขึ้น อีกทั้งยังมีพระพุทธรูปปางพุทธทำนายหรือการชี้นิ้วพระหัตถ์ในสมัยนี้</p>		 <p>รูปภาพที่ 56 พระพุทธรูปศิลปะพม่า</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะพม่า” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะพม่า [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

<p>สมัย</p>	<p>รูปแบบศิลปะ และพื้นที่ของ วัฒนธรรม</p>	<p>อิทธิพลที่ปรากฏใน วัฒนธรรมหรือ อาณาจักร</p>	<p>ตัวอย่างพระพุทธรูป-รูปภาพ</p>
 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>			 <p>รูปภาพที่ 57 - 58</p> <p>พระพุทธรูปศิลปะทพม่า แบบอังวะ ราวพุทธศตวรรษที่ 24 จัด แสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ตารางที่ 7 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนนาการของพระพุทธรูปในศิลปะทพม่า

4. การสร้างพระพุทธรูปในศิลปะเขมรหรือศิลปะขอม

4.1 ประวัติศาสตร์อาณาจักรเขมรโดยสังเขป

ต้นกำเนิดของอารยธรรมขอมเชื่อกันว่า มีต้นกำเนิดจากอาณาจักรที่เก่าแก่ชื่อ “ฟูนัน” ราวพุทธศตวรรษที่ 6 จากหลักฐานจดหมายเหตุของชาวจีนที่ชื่อว่า นานซีจู อาณาจักรขอมนั้นได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดียโดยตรง เช่น การรับอิทธิพลศาสนาและศิลปกรรม ตลอดจนลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 อาณาจักรเจนละ เข้ามาแทนที่ อาณาจักรฟูนันที่ล่มสลาย ต่อมาด้วยความไม่สงบของบ้านเมืองในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 ทำให้อาณาจักรเจนละต้องถูกแบ่งออกเป็นสองอาณาจักรย่อยคือ เจนละบก และเจนละน้ำ ครั้นเมื่อถึงรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 จึงได้รวบรวมอาณาจักรเจนละเข้าไว้ด้วยกันอีกครั้ง และได้ประดิษฐาน “ลัทธิเทวราชา” เหนือมเหศวรบรรพต หรือเขาพนมกุเลนในปัจจุบัน การตั้งลัทธิบูชาเทวราชขึ้น พระองค์ทรงหมายให้เป็นการแสดงว่า เป็นอิสระไม่ขึ้นแก่ผู้ใด และได้ทำการยกสถานะพระมหากษัตริย์เป็นดั่งเทพเจ้าหรือเทวดาและถวายพระนามแต่พระเจ้าแผ่นดินเมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว⁸⁷ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อพระมหากษัตริย์กลายเป็นบุคลาธิษฐานแล้ว พระมหากษัตริย์ย่อมกลายเป็นศูนย์กลางและที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนในคราเดียวกัน ในแง่นี้ ลัทธิบูชาเทวราช หรือเทวราชา จึงสอดคล้องและเอื้อต่อพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการปกครองอาณาจักร ซึ่งประเพณีดังกล่าวเป็นความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์มีการสืบต่อกันมาจนกระทั่ง ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงเลื่อมใสและอุทิศตนแก่พุทธศาสนานิกายมหายานอย่างแท้จริง พุทธศาสนาแบบมหายานจึงเจริญขึ้นเป็นอย่างมาก ในระยะนี้ ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญจากลัทธิ “เทวราชา” สู่ลัทธิ “ธรรมราชา” ถึงกระนั้น ความหมายของทั้งสองลัทธิมิได้เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เป็นคติการบูชาบุคคลโดยยกสถานภาพให้กลายเป็นบุคลาธิษฐานนั่นเอง

การนับถือศาสนาในประเทศกัมพูชา แต่เดิมนั้นใน อาณาจักรฟูนัน มีการนับถือศาสนาอย่างหลากหลายควบคู่กัน คือ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พบทั้งไศวนิกายและไวษณพนิกาย และการนับถือพุทธศาสนา เพียงแต่ยังไม่สามารถระบุแน่ชัดได้ว่า การนับถือพุทธศาสนานั้นเป็น นิกายมหายานหรือเถรวาท มาก่อน อย่างไรก็ตาม ศาสนาพราหมณ์ฮินดู ไศวนิกาย ได้รับการยอมรับมากที่สุด ถือว่าเป็นศาสนาทางราชการสำคัญกว่าศาสนาใดในอาณาจักร จึงให้ความสำคัญทางกิจพิธีทางพราหมณ์ และ

⁸⁷ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะขอม พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2557), หน้า 18 – 19.

การนับถือเทพเจ้าสูงสุด⁸⁸ ตลอดจนเป็นสิ่งที่ใช้กำหนดแนวความคิด คติความเชื่อ ด้วยเหตุนี้ในการสร้างสรรค์ศิลปกรรมต่างๆ จะสร้างขึ้นเนื่องในศาสนาพราหมณ์เป็นส่วนใหญ่ ดังปรากฏนิยามการสร้างปราสาทตามลัทธิความเชื่อดั้งเดิม(บูชาภูเขา) เทวาลัย ประติมากรรมรูปเคารพ เป็นต้น

การที่ศาสนาพราหมณ์มีบทบาทอย่างมากในอาณาจักรขอมและค่อนข้างกินระยะเวลายาวนานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 6 – 16 ทำให้หลักฐานการสร้างศิลปกรรมในพุทธศาสนามีน้อยตามลำดับ ถึงแม้บางครั้งจะพบจารึกที่มีการกล่าวถึง การสร้างพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาแบบมหายานและได้รับความนิยมในภายหลังก็ตาม ศาสนาฮินดูก็ยังไม่เสื่อมคลายไปจากวัฒนธรรมของชาวขอมแต่อย่างใด

กระนั้นก็ตาม พุทธศาสนานิกายมหายานจะมีบทบาทและได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 รัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นต้นมา ด้วยพระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาในพุทธศาสนาแบบมหายานอย่างแท้จริง ประกอบกับพระองค์ทรงพระปรีชาแผ้วถ่อออกไปจากประเทศกัมพูชา ครอบคลุมส่วนหนึ่งของประเทศจามปา ลาว และอาณาจักรทวารวดีในประเทศไทย⁸⁹ ทำให้พื้นที่ภายใต้การปกครองของพระองค์ได้รับอิทธิพลพุทธศาสนานิกายมหายานจากอาณาจักรขอมด้วยเช่นกัน

อนึ่ง ภายหลังจากที่อาณาจักรขอมอ่อนแอลงและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม (ราวพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา) ทำให้อิทธิพลทางพุทธศาสนาแบบเถรวาทแพร่กระจายในอาณาจักรขอมและแทนที่พุทธศาสนาแบบมหายานนับแต่บัดนั้น⁹⁰

4.2 การกำหนดรูปแบบและอายุสมัยของศิลปะเขมรในประเทศกัมพูชา สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ยุคสมัยใหญ่ๆ และมีทั้งหมด 16 รูปแบบย่อย ดังนี้⁹¹

ก.ยุคก่อนสร้างเมืองพระนคร (Pre Angkorian Art)

- 1) ศิลปะแบบพนมดง (พ.ศ. 1057 – 1143)
- 2) ศิลปะแบบสมโบรีไพรกุก (พ.ศ. 1150 – 1200)
- 3) ศิลปะแบบไพรกเมง (พ.ศ. 1180 – 1250)

⁸⁸ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2547), หน้า 3 – 16.

⁸⁹ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะขอม, หน้า 20.

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

⁹¹ หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา - รูปแบบทางศิลปกรรม (กรุงเทพฯ: มติชน, 2537), หน้า 46 – 58.

4) ศิลปะแบบกำพงพระ (พ.ศ. 1250 – 1350)

ข. สมัยเมืองพระนคร (Angkorian Period)

- 1) ศิลปะแบบกุเลน (พ.ศ. 1370 – 1420)
- 2) ศิลปะแบบพระโค (พ.ศ. 1420 – 1440)
- 3) ศิลปะแบบบาแค็ง (พ.ศ. 1436 – 1468)
- 4) ศิลปะแบบเกาะแกร์ (พ.ศ. 1465 – 1490)
- 5) ศิลปะแบบแปรรูป (พ.ศ. 1487 – 1510)
- 6) ศิลปะแบบบันทายสรี (พ.ศ. 1510 -1543)
- 7) ศิลปะแบบคลัง (พ.ศ. 1508 – 1553)
- 8) ศิลปะแบบบาปวน (พ.ศ. 1553 – 1623)
- 9) ศิลปะแบบนครวัด (พ.ศ. 1650 – 1718)
- 10) ศิลปะแบบบายน (พ.ศ. 1720 – 1780)

ค. สมัยหลังเมืองพระนคร (Post Angkorian Period)

- 1) ศิลปะแบบศรีสันธอร์ (พ.ศ. 1916 – 1917)

4.3 การสร้างพระพุทธรูปในศิลปะเขมร

การสร้างพระพุทธรูปในอาณาจักรขอมกลับปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยก่อนเมืองพระนครโดยมีอิทธิพลจากอินเดียเป็นแหล่งบันดาลใจสำคัญ ซึ่งอาจเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในอินเดียและนำเข้ามาโดยกลุ่มพ่อค้าก็ได้ ต่อมาศาสนาพราหมณ์ตั้งมั่นในอาณาจักรทำให้การสร้างพระพุทธรูปนั้นหายไป ก่อนจะกลับมาปรากฏการสร้างพระพุทธรูปอีกครั้งในช่วงปลายของสมัยเมืองพระนคร ซึ่งพบเพียงแค่ 3 - 4 สมัยเท่านั้นที่มีรูปแบบศิลปะเขมรอย่างแท้จริง คือ *ยุคของสมัยเมืองพระนคร ศิลปะเกาะแกร์, ศิลปะแบบบาปวน, ศิลปะแบบนครวัด และศิลปะแบบบายน* ซึ่งจะสร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาแบบมหายานทั้งสิ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคติจากเทวราชาสู่อุคพุทธรราชา (จักรวาทิน) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ศิวลึงค์จะถูกแทนที่ด้วยพระพุทธรูป

สำหรับคติการสร้างพระพุทธรูปขึ้นอยู่กับคติความเชื่อเรื่อง “ตรีกาย” จึงปรากฏการสร้าง “พระรัตนตรัยมหายาน” และนิยมสร้างพระโพธิสัตว์ประกอบรูปพระพุทธรูปเจ้า หรือประติมากรรมหมู่ 3 องค์โดยมักจะสร้างเป็นรูป พระพุทธรูปเจ้า พระอวโลกิเตศวร และพระวัชรปาณี ดังหลักฐานในสมัยเมืองพระนครที่เป็นประติมากรรมและปรากฏในจารึกบัตซุม พ.ศ. 1496 (Bat Cum) โดยกำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 15 – 16 และเป็นที่รู้จักกันดีในภาคกลางของประเทศไทย

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13 - 14⁹² แต่ในภายหลังการสร้างพระวัชรปาณีจะกลายเป็น นางปรัชญาปารมิตาแทน

อีกคติหนึ่งที่สำคัญคือ “พระไภษัชยคุรุไวฑูรยประภา” อันเป็นพระพุทธรูปเจ้าแพทย์ ซึ่งคอยช่วยเหลือรักษาไข้และโรคภัยต่าง ๆ ให้กับชาวขอมในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ดังปรากฏหลักฐานด้านจารึก เช่น จารึกปราสาทตาเมียนโตจ, จารึกพิมาย, จารึกด่านประคำ เป็นต้น โดยกล่าวว่า พระองค์ทรงสร้างโรงพยาบาลกว่า 100 แห่ง เปิดรักษาคนทั้ง 4 วรรณะ โรงพยาบาลเหล่านี้อยู่ภายใต้ความคุ้มครองรักษาของพระพุทธรูปไภษัชยคุรุ คือ พระพุทธรูปเจ้าผู้รักษาโรค⁹³

สาโรคยศาลั ปรีโต ไภษชยสุคตฺ วยธาตฺ สารุทธณฺชิเนา รสาภยัย สุตทาศานตฺยปร
ชาธชาม

แปลว่า พระองค์ได้สร้างโรงพยาบาล และรูปพระโพธิสัตว์ไภษัชยสุคตพร้อมด้วยรูป
พระชินโรสทั้งสองโดยรอบ เพื่อความสงบแห่งโรคของประชาชนตลอดไป⁹⁴

ตลอดจนคติความเชื่อพื้นเมืองที่เกี่ยวกับนาค ซึ่งมีความสำคัญควบคู่กับสังคมชาวกัมพูชาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเชื่อว่า ชาวกัมพูชาสืบทอดเชื้อสายมาจากพระยานาค หรือเป็นบรรพบุรุษของตนตามตำนาน

ด้วยเหตุการณ์นับถือนาคนี้เองทำให้ศิลปะขอมในพุทธศตวรรษที่ 17 ได้นำแรงบันดาลใจจากภาพสลักนูนต่ำในศิลปะอินเดียมายาทำเป็นประติมากรรมลอยตัวในศิลปะขอมนั่นคือ พระพุทธรูปนาคปรก ซึ่งอาจจะมีการตีความว่าคือ การสลักเล่าเรื่องพุทธประวัติในตอนพระพุทธรูปทรงประทับอยู่เหนือขนดของพระยานาคมูจลินท์ และพระยานาคได้แผ่พังพานออกมาเพื่อคุ้มครองการสมาธิของพระองค์⁹⁵

รูปแบบของพระพุทธรูปศิลปะขอมในศิลปะแบบบาปวนจะนิยมสร้างพระพุทธรูปนาคปรก โดยอาจจะเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับคติความเชื่อพื้นเมืองและรับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์

⁹² Nandana Chutiwongs, *The iconography of Avalokitesvara in Mainland Southeast Asia*

(Bangkok : S.N.,1984), 331 – 332. อ้างถึงใน จตุพร วรรณพงษ์, “ที่มาของพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549), หน้า 27.

⁹³ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, *ศิลปะขอม*, หน้า 20.

⁹⁴ ศิลปินจารึกด่านประคำ ด้านที่ 2 ตูใน ชะเอม แก้วคล้าย, *จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7* (กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2527), หน้า 20 – 24.

⁹⁵ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, *ศิลปะขอม*, หน้า 16.

พระพุทธรูปจะมีเกศาถักเป็นแนวตั้งตรงเรียงกัน มีเครื่องประดับสวมอยู่เหนือพระเกตุมาลา พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม มีเคราและพระมัสสุปรากฏอยู่ด้วย พระโอษฐ์จะหนาและแบะ พระวรกายท่อนบนเปลือยคล้ายกับเทวรูป ประทับเหนือขนดนาที่ทำเป็นพุทธบัลลังก์ 3 ชั้น การสร้างพระพุทธรูปนาครปรกยังคงเป็นที่นิยมในศิลปะแบบนครวัด หากแต่มีการพัฒนาและเพิ่มเติมขึ้น คือ จะทรงกระบังหน้าและรัดเกล้ารูปกรวยอยู่เหนือพระเกศาถัก อีกทั้งยังพบว่า มีการทรงกรองคอแผงและสายรัดองค์ ทำด้วยเพชรพลอยซึ่งมีพวงอุบลเล็ก ๆ ห้อยโดยรอบ ทรงกุดหนุเป็นตุ้ม ทรงพาทูรัด(กำไลต้นแขน) ทองกร(กำไลมือ) และทองพระบาท(กำไลข้อเท้า)⁹⁶ จึงถือว่าพระพุทธรูปในศิลปะแบบนครวัดนั้นถือว่าเป็น “เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง” แล้ว

นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปทรงเครื่องประทับยืนแสดงวิตรรกะมุทราสองพระหัตถ์เหมือนศิลปะทวารวดีในประเทศไทย ในสมัยนครวัดพบทั้งการสร้างพระพุทธรูปจากศิลาและสำริด พระพุทธรูปนั่งมักแสดงปางสมาธิและประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ) ต่อมาในสมัยบายันมีรูปแบบสืบต่อมาจากศิลปะแบบนครวัด แต่มีวิวัฒนาการ คือ จากแต่เดิมที่ทำการกระบังหน้าและรัดเกล้ารูปกรวย คลี่คลายกลายเป็นอุษณิษะหรือเกตุมาลารูปกรวยประดับกิลีบัวซ้อนชั้นครอบอยู่⁹⁷ และพระเกศาเป็นผมถักอย่างคร่าวๆ หรือเป็นขมวดนูนขึ้นมาเล็กน้อยซึ่งอาจจะสลักให้ลึกลงไป จึงให้ความรู้สึกแบนๆ⁹⁸ และที่สำคัญคือ พระพักตร์นั้นจะมีความรู้สึกลึกล้ำ ซึ่ง โดยจะหลับพระเนตรและพระโอษฐ์แสดงอาการยิ้ม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ⁹⁹ เรียกว่า “ยิ้มแบบบายัน” การครองจีวรพบทั้งเปลือยท่อนบนของพระวรกายและครองจีวรห่มเฉียง ซึ่งการห่มเฉียงปรากฏชายสังฆาฏิเป็นปลายตัดตรง มีเส้นต่อจากชายสังฆาฏิพาดผ่านพระกรออกไป ส่วนพระพุทธรูปประทับยืนแบบสมถังค์และมักสร้างด้วยสำริดเป็นหลัก ภายหลังจะมีวิวัฒนาการต่อไปหลังจากอิทธิพลจากศิลปะไทยเข้ามามีบทบาท จะเห็นว่าศิลปะเขมรและศิลปะไทยมีการถ่ายรูปแบบและคติความเชื่อให้กันและกันอยู่เสมอ¹⁰⁰

⁹⁶ ของ บวสเชอลีเย่, **ประติมากรรมขอม** (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515), หน้า 32-33.

⁹⁷ จตุพร วรวัชรพงศ์, “ที่มาของพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549), หน้า 23.

⁹⁸ ของ บวสเชอลีเย่, **ประติมากรรมขอม**, หน้า 56.

⁹⁹ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, **ศิลปะขอม**, หน้า 157.

¹⁰⁰ หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, **ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา – รูปแบบทางศิลปกรรม.**, หน้า 41.

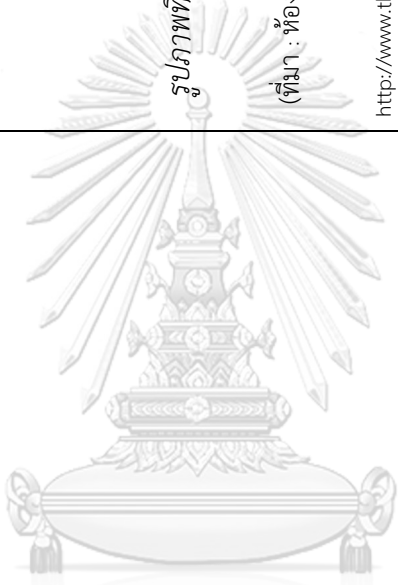

ที่	สมัย	ศิลปะ	รูปแบบ	รูปภาพ
1.	สมัยก่อนเมืองพระนคร		<p>มีรูปแบบที่รับอิทธิพลจากอินเดีย คือ ขมวดพระเศวตเป็นก้นหอย มีอุษณิษะเป็นมวยผม จีวรเรียบไม่มีริ้ว พบทั้งการครองจีวรห่มเฉียงและห่มคลุม</p> <p>ในช่วงปลายสมัยพระพุทธรูปกลับมาปรากฏขึ้นอีกครั้งโดยมีรูปแบบที่เริ่มคลี่คลายไปสู่รูปแบบท้องถิ่นแล้ว</p>	<p>รูปภาพที่ 59 พระพุทธรูปศิลปะเขมร สมัยก่อนเมืองพระนคร (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “สมัยก่อนเมืองพระนคร” ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword=สมัยก่อนเมืองพระนคร [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p> <p>รูปภาพที่ 60 พระพุทธรูปศิลปะเขมร สมัยก่อนเมืองพระนคร (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “สมัยก่อนเมืองพระนคร” ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword=สมัยก่อนเมืองพระนคร [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

ที่	สมัย	ศิลปะ	รูปแบบ	รูปภาพ
		ศิลปะแบบเกาะแก่ง	<p>ปรากฏอิทธิพลศาสนาพราหมณ์ มีพระมีस्तูสั้น ๆ พระเกศางมวดมีลักษณะคล้ายกับการสวมหมวก พระวรกายหนา ครองจีวรบางและหม่คลุมแสดงถึงอิทธิพลศิลปะอินเดีย ปรากฏสิ่งของ ที่ขียนทับอยู่ด้านนอกจิวร</p>	<p>รูปภาพที่ 61 พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบเกาะแก่ง (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “ศิลปะเขมรแบบเกาะแก่ง” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะเขมรแบบเกาะแก่ง [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>
2.	พระนคร	ศิลปะแบบบายน (พ.ศ. 1553 – 1623)	<p>พระพุทธรูปจะมีเกศาคantikเป็นแนวตั้งตรงเรียงกัน มีเครื่องประดับที่สวมอยู่เหนือพระเกตุมาลา พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม มีเคราและพระมีस्तูปรากฏอยู่ด้วย พระโอษฐ์จะหนาและเบะ พระวรกายค่อนข้างแบนเปลี่ยนคล้ายกับเขวรูป ประทับเหนือขนดนาทที่ทำเป็นพุทธบัลลังก์ 3 ชั้น</p>	<p>รูปภาพที่ 62 พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบบายน จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงพนมเปญ (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “ศิลปะเขมรแบบบายน” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword=ศิลปะเขมรแบบบายน [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

ที่	สมัย	ศิลปะ	รูปแบบ	รูปภาพ
	<p style="text-align: center;">สมัยเมือง พระนครศรี</p>	<p>พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม พระขนงเป็นสัน พระเนตรมองตรง พระวรกายหนาและจะทรงกระบังหน้าและรัดเกล้ารูปกรวยอยู่เหนือพระเศียรอีก มีการทรงกรองคอแฉงและสายรัดพระองค์ทำด้วยเพชรพลอยซึ่งมีฟางอุบะเล็ก ๆ ห้อยโดยรอบ ทรงกุ่มซลเป็นตุ้ม ทรงพาหุรัด (กำไลต้นแขน) ทองกร(กำไลมือ) และทองพระบาท(กำไลข้อเท้า)</p>	<p>รูปภาพที่ 63 พระพุทธรูปทรงเครื่องลัทธิจากนครวัด</p> <p style="text-align: center;">พระพุทธรูปศิลปะเขมร</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปทรงเครื่องลัทธิ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปทรงเครื่องลัทธิ [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>	<p>รูปภาพที่ 64 พระพุทธรูปขนาดปรกติศิลปะเขมร แบบนครวัด</p> <p style="text-align: center;">พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงพนมเปญ</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปขนาด</p>

ที่	สมัย	ศิลปะ	รูปแบบ	รูปภาพ
			<p>พระพุทธรูปขนาดปรกยั้งคั่งสี่ทอตุรูปแบบจากศิลปะแบบนครวัดมา แต่มีวิวัฒนาการขึ้นบ้าง พระพุทธรูปจะมีลักษณะ คือ อุษณิยะหรือเกตุมาลารูปกรวยประดับลิลีบัวซ้อนชั้นครออยู่คี่คล้ายจากแต่เดิมที่ทำเป็นกระบังหน้าและรัศมีรูปกรวยในศิลปะแบบนครวัด และพระเกตุเป็นผมถักอย่างคร่าวๆ หรือเป็นขมวดุนั้นขึ้นมาเล็กน้อยซึ่งอาจจะสลักให้ลึกลงไป จึงให้ความรู้สึกแบนๆ พระพักตร์นั้นจะมีความรู้สึกที่ซึ่ง โดยจะหลับพระเนตรและพระโอษฐ์แสดงอาการยิ้ม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ การครองจีวรพั้งเปลือยท่อนบนของพระวรกายและทรงเครื่องอาภรณ์ต่างๆ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง และครองจีวรหม่นเฉียง ซึ่งการหม่นเฉียงปรกยั้งคั่งหมายถึงเป็น</p>	<p>ปรก” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปขนาดปรก (ม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>
	<p>ศิลปะแบบบายน (พ.ศ. 1720 – 1780)</p>		<p>รูปภาพที่ 65 พระพุทธรูปองค์กลางของปราสาทบายน</p> <p>พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบบายน</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล อล. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบบายน” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword=พระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบบายน (ม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>	

ที่	สมัย	ศิลปะ	รูปแบบ	รูปภาพ
			<p>ปลายตัดตรง มีเส้นต่อจากชายธงชาติผ่านพระกรออกไป ส่วนพระพุทธรูปประทับยืนแบบสมถังค์และมักสร้างด้วยสำริดเป็นหลัก</p>	<div data-bbox="405 427 746 667" data-label="Image"> </div> <p data-bbox="758 212 853 862"> รูปภาพที่ 66 พระพุทธรูปนาคปรกจากปราสาททวาย พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบทวาย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร </p> <p data-bbox="925 212 1013 862"> (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบทวาย” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword= พระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบทวาย (ม.ป.ป.) สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.) </p>

ที่	สมัย	ศิลปะ	รูปแบบ	รูปภาพ
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	 <p>รูปภาพที่ 67 เคียรพระพุทธรูปขนาดปรกจากปราสาทบายน พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบบายน (ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรีดี ศิษกุล. “พระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบบายน” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: </p>

ที่	สมัย	ศิลปะ	รูปแบบ	รูปภาพ
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	 <p>รูปภาพที่ 68 พระพุทธรูปนามคบรจากปราสาททวาย พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบทวาย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงพนมเปญ</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะ เขมรแบบทวาย” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supattib/picture2.php?check=word&keyword= พระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบทวาย [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

ที่	สมัย	ศิลปะ	รูปแบบ	รูปภาพ
	<p>สมัย หลังเมือง พระนคร</p>	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>		<p>รูปภาพที่ 69 พระพุทธรูปขนาดปรกถักริต จากปราสาทนครวัด</p> <p>พระพุทธรูปศิลปะเขมร แบบหลังบายน พิพิธภัณฑสถาน กรุงเซียงอน</p> <p>(ที่มา : ห้องสมุดดิจิทัล ศ. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. “พระพุทธรูปศิลปะ เขมรแบบหลังบายน” ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib/picture2.php?check=word&keyword= พระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบหลังบายน (ม.ป.ป. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)</p>

ตารางที่ 8 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปในศิลปะเขมร

ข. การสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทย

การจัดหมวดหมู่ศิลปะในประเทศไทยออกเป็นยุคสมัยตามอาณาจักร ปราบกฏตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดี อาจด้วยดินแดนไทยในอดีตมีอาณาจักรต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มิใช่ดังเช่นปัจจุบันที่ขอบเขตการเมืองการปกครองเป็นเอกภาพเดียวกัน ทำให้รูปแบบศิลปะมีความแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่หรือดินแดนนั้น ๆ และเพื่อให้ง่ายต่อการจำแนกรูปแบบของศิลปวัตถุ โบราณสถาน ให้เป็นศิลปะใดนั้น จึงอาศัยจากการค้นพบและการปรากฏในพื้นที่ ที่อยู่ภายใต้ขอบเขตทางการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมของอาณาจักรใดอาณาจักรหนึ่งเพื่อการจัดจำแนกแยกหมวดหมู่ศิลปะ ดังกล่าว

การที่ขอบเขตของการค้นพบรูปแบบศิลปกรรมหรือวัฒนธรรมใดอาณาจักรจำเป็นต้องเป็นขอบเขตเดียวกันกับอำนาจทางการเมืองการปกครองของอาณาจักรนั้น กล่าวคือ มีความเป็นไปได้ว่าศิลปกรรมที่กระจายตัวออกไปนอกพื้นที่อาณาจักรของตนนั้น อาจแพร่หลายออกไปพร้อมกับการเผยแพร่ศาสนาและการค้า หรือความสัมพันธ์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่สงครามในทางใดทางหนึ่ง จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างวัฒนธรรม ในการจำแนกและแบ่งหมวดหมู่ของศิลปกรรมในดินแดนไทยสามารถกระทำได้หลากหลายวิธี อาทิ การแบ่งและจำแนกออกตามลัทธิทางศาสนา การแบ่งหมวดหมู่ตามขอบเขตทางการเมืองการปกครอง การแบ่งตามภูมิศาสตร์ การแบ่งตามวัฒนธรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ดี นักวิชาการประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะกำหนดอายุและรูปแบบศิลปกรรมที่พบตามอาณาจักร โดยจะแบ่งออกได้ทั้งหมด 9 สมัยโดยแยกออกเป็น 2 ช่วงกว้างๆ คือ ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 กับ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ซึ่งในส่วนหลังผู้วิจัยได้กำหนดเพิ่มเข้าไปอีกสองสมัย คือ ศิลปะแบบก่อนกรุงศรีอยุธยาหรือละโว้ และศิลปะแบบล้านช้าง เนื่องจากเป็นแหล่งบันดาลใจสำคัญในการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทยปัจจุบัน ดังนี้

สมัย	ช่วงเวลา
ช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19	
1. ศิลปะแบบทวารวดี	ราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 16
2. ศิลปะแบบศรีวิชัย	ราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 18
3. ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย	ราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 18

สมัย	ช่วงเวลา
ช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 19	
1. ศิลปะแบบหริภุญไชย	ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 17 – ต้นพุทธศตวรรษ 19
2. ศิลปะแบบล้านนา	ราวพุทธศตวรรษที่ 19 - 23
3. ศิลปะแบบล้านช้าง	ราวพุทธศตวรรษที่ 19 - 23
4. ศิลปะแบบสุโขทัย	ราวพุทธศตวรรษที่ 19 - 20
5. ศิลปะแบบก่อนกรุงศรีอยุธยา (ละโว้)	ราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 20
6. ศิลปะแบบอยุธยา	ราว พ.ศ. 1893 – 2310
7. ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์	พ.ศ. 2325 – ปัจจุบัน

ตารางที่ 9 ตารางแสดงการแบ่งยุคสมัยของศิลปะในประเทศไทย

การศึกษาในหัวข้อ “พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัย รัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10” จึงเท่ากับว่าเป็นการศึกษาการสร้างพระพุทธรูปในช่วงระยะเวลาปัจจุบันหรือร่วมสมัย ลักษณะของการสร้างจึงต่างออกไปโดยมีความหลากหลายในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็น รูปแบบทางศิลปะ คติการสร้าง ที่มีการปรับเปลี่ยน กล่าวคือ การนำรูปแบบในอดีตมาสร้างใหม่ ตลอดจนบริบทของพระพุทธรูปที่ผันแปรจากงานพุทธศิลป์และรูปเคารพอันเกิดจากความศรัทธา สู่ วัตถุประสงค์ศิลปะในงานประติมากรรม และงานศิลปะแบบร่วมสมัยที่ถูกต้องความขึ้นใหม่โดยศิลปินผู้สร้างสรรค์ ความหลากหลายดังกล่าวเกิดขึ้น โดยเป็นไปตามความก้าวหน้าและกลไกของสังคมยุคสมัยใหม่และสิ่งสำคัญไปกว่านั้นคือ เหตุจากพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมในอดีตที่ไม่เหมือนกันของพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทยหรือการประกอบกันของความหลากหลายทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ก่อนที่อาณาเขตของราชอาณาจักรไทยจะถูกระบุด้วยความชัดเจนและแน่นอนอย่างทุกวันนี้ พื้นที่ของประเทศไทยในอดีตเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณ หลายแห่ง ซึ่งกระจายตัวตามภูมิภาคต่าง ๆ โดยอาณาจักรเหล่านี้ผ่านกระบวนการคลี่คลายและมีพัฒนาการทางสังคมและศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาอย่างยาวนาน จึงยังผลให้เกิดความหลากหลายทางสังคม ภาษาชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมขึ้นในปัจจุบัน ภายหลังการเป็นส่วนหนึ่งในราชอาณาจักรไทย ปัจจัยดังกล่าวจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปกรรมที่เกิดขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย

การศึกษาพัฒนาการศิลปกรรมด้านรูปแบบและคติการสร้างของพระพุทธรูปในอดีต จึงเป็นการสร้างมิติของความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน อีกทั้งเป็นการเชื่อมอดีตให้เข้ากับปัจจุบัน

ตลอดจนเพื่อประจักษ์รูปแบบพระพุทธรูปที่จะพบในปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง ผู้วิจัยจึงพิจารณาแบ่งกลุ่มการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 กรณีศึกษาการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 หรือช่วงก่อนอารยธรรมไทย ซึ่งได้แก่ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในอาณาจักรทวารวดี อาณาจักรศรีวิชัย และศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย ”

ส่วนที่ 2 กรณีศึกษาการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา ตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาจนกระทั่งปลายพุทธศตวรรษที่ 25 (พ.ศ.2475) หรือช่วงอารยธรรมไทย ซึ่งได้แก่ อาณาจักรล้านนา สุโขทัย อโยธยา ล้านช้าง และรัตนโกสินทร์

1. กรณีศึกษาการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 (สมัยก่อนอารยธรรมไทย)

1.1 พระพุทธรูปในศิลปะแบบทวารวดี (วัฒนธรรมทวารวดี)

ก. หลักฐานทางโบราณคดีและพุทธศาสนากับแนวความคิดในวัฒนธรรมทวารวดี

รัฐทวารวดี ซึ่งถือว่าเป็นรัฐโบราณแรกๆที่รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดีย มีอายุอยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 16 ปรากฏการตั้งถิ่นฐานที่อยู่ในบริเวณภาคกลางตอนล่างของดินแดนไทยปัจจุบัน เกิดแหล่งชุมชนหนาแน่นจึงกลายเป็นแกนหรือศูนย์กลางอำนาจในเวลาต่อมา ด้วยเหตุของพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐาน คือ บริเวณที่มีภูมิศาสตร์เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและเชื่อมต่อกับทะเล จึงมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างจากชุมชนหมู่บ้านขนาดใหญ่เป็น “เมืองท่าชายฝั่ง”¹⁰¹ ซึ่งง่ายต่อการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอก ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนทางสังคมทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

ทวารวดียังปรากฏในรายงานการเดินทางของพระภิกษุเหี้ยนจิ้ง หรือ พระถังซำจั๋ง ซึ่งเดินทางไปสืบพระพุทธศาสนายังดินแดนชมพูทวีปหรืออินเดีย เมื่อราวปลายพุทธศตวรรษที่ 12 ว่าทางทิศตะวันตกของอิสานปุระ หรือ สาธารณรัฐเขมรปัจจุบัน ทิศตะวันออกของศรีเกษตร คือประเทศพม่าปัจจุบัน มีอาณาจักรหนึ่งที่ชื่อว่า “โถ-โล-โป-ตี” (TO – LO – PO – TI) ในแง่นี้ น่าจะพ้องเสียงตรงกับคำว่า “ทวารวดี” “ทะ - วา - ระ - วา - ตี”¹⁰² ทั้งยังได้ค้นพบจารึกภาษามอญ

¹⁰¹ธิดา สาระยา, (ศรี)ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2532), หน้า 21.

¹⁰² หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย, หน้า 30.

โบราณในสถานที่หลายแห่งในขอบเขตปริมนทลของอาณาจักรทวารวดี จึงทำให้เกิดการสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นอาณาจักรเดียวกัน

สำหรับการสร้างศิลปกรรมในวัฒนธรรมทวารวดีระยะแรก ยังปรากฏความสัมพันธ์กับรูปแบบศิลปกรรมในอินเดีย โดยเฉพาะพระพุทธรูปที่มีการรักษารูปแบบศิลปกรรมอันเป็นต้นแบบจากอินเดียไว้ ซึ่งปรากฏหลักฐานจากการค้นพบ พระพุทธรูปศิลปะแบบอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ 6 – 7) ที่อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี อาจจะเป็นการนำเข้ามาโดยการพกติดตัวของกลุ่มพ่อค้าที่เดินทางมาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ และด้วยรัฐทวารวดีนั้นเจริญขึ้นร่วมสมัยกับศิลปะแบบคุปตะ หลังคุปตะ และปาละ ในสมัยของราชวงศ์กุษาณะ – คุปตะ ในอินเดียเหนือ สมัยราชวงศ์สาสตาหนะ – อิกชวาคุ ในอินเดียใต้รวมถึงศิลปะแบบอมราวดี ซึ่งน่าจะทำให้เกิดการส่งต่ออิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมผ่านการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและการเผยแผ่ศาสนา

อย่างไรก็ตาม งานศิลปกรรมแบบอินเดียมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปกรรมในวัฒนธรรมทวารวดีเพียงระยะแรกเท่านั้น ภายหลังจากมีการปรับปรุงให้เข้ากับวัฒนธรรมพื้นถิ่นดั้งเดิมจนเกิดลักษณะเฉพาะหรือท้องถิ่นแบบทวารวดี โดยเฉพาะพระพุทธรูป จะเป็นหนึ่งในตัวอย่างสำคัญ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดและคติความเชื่อบางประการของคนในวัฒนธรรมที่มีการเลือกรับและเพิกถอนความลงตัวของการผสมผสานรูปแบบระหว่างวัฒนธรรม จนทำให้รูปแบบศิลปกรรมเกิดการพัฒนาเป็น **“ศิลปะแบบทวารวดี”**

การค้นพบหลักฐานเหรียญเงินที่มีจารึกไว้ว่า “ศรีทวารวดี ศวรูปุญยะ” ซึ่งแปลว่า “พระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ” หรือแปลว่า “การบุญของพระเจ้าศรีทวารวดี”¹⁰³

รูปภาพที่ 70 จารึกเหรียญเงินทวารวดี (วัดพระประโทนเจดีย์ 3)

ที่มา: จารึกในประเทศไทย เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2529), 95 - 97.

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน.

ตลอดจนเหรียญกษาปณ์ที่กระจายตัวอยู่ตามเมืองโบราณต่าง ๆ ในสมัยทวารวดี ซึ่งเหรียญเงินและเหรียญกษาปณ์ที่พบดังกล่าว ปรากฏสัญลักษณ์อันเป็นมงคลที่มีความหมายถึง “ความอุดมสมบูรณ์” อันเป็นการสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในอาณาจักร กล่าวคือ การสร้างเหรียญกษาปณ์โดยที่มีจารึกและสัญลักษณ์มงคลอยู่ด้วยกัน โดยเมื่อรวมความเข้ากันแล้วบ่งบอกให้เห็นถึงความสัมพันธ์บางประการระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์ ศาสนจักร และประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ด้วยจารึกข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบุญของพระมหากษัตริย์ และสัญลักษณ์มงคลที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักร รวมถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ผ่านการบุญของศาสนา กล่าวคือ เมื่อพุทธศาสนาหยั่งรากลึกลงในอาณาจักรทวารวดีแล้ว ประชาชนโดยส่วนใหญ่ที่นับถือพระพุทธศาสนาและเป็นพุทธศาสนิกชนที่ค่อนข้างจะเคร่งครัดวัตรปฏิบัติและเปี่ยมไปด้วยพลังแห่งศรัทธา การสร้างสิทธิอันชอบธรรมของการควบคุมอำนาจและปกครองอาณาจักร กษัตริย์ทวารวดีจึงต้องแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ทำนุบำรุงพระศาสนา หรือองค์อัครศาสนูปถัมภก เพื่อโน้มน้าวใจประชาชนให้เกิดการยอมรับด้วยวิธี “การบุญ” หาใช่การใช้กำลังทหารแต่อย่างใดผ่านการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุถวายในพระศาสนา ดังปรากฏคำจารึกในพระพิมพ์นาถุน ว่า

บุญอันนี้ ในกอมระตาวง พร้อมด้วยสหายของตนผู้เป็นสามัญชนได้ร่วมกันสร้างไว้¹⁰⁴

ลักษณะของความสัมพันธ์ดังกล่าว ทำให้เราเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากคติ “เทวราชา” สู่ “พุทธราชา” เพราะในระยะแรกคติทางศาสนาพราหมณ์น่าจะเป็นรูปแบบที่เอื้อและมีอิทธิพลต่อทัศนคติของชนชั้นปกครองมากกว่า คือ การยกย่องบุคคลให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้า อยู่เหนือบุคคลสามัญชน หรือกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์กับประชาชนในแนวตั้ง ในขณะที่คติทางพุทธศาสนากลับเป็นการขยายตัวแบบแนวนอนโดยสัมพันธ์กับผู้คนเป็นหลัก¹⁰⁵ กระนั้นก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็น เทวราชา หรือ พุทธราชา กษัตริย์ยังคงมีสถานะที่ถูกยกขึ้นให้อยู่ในพื้นที่ของความศักดิ์สิทธิ์เหมือนกัน ดังนั้น พระมหากษัตริย์จึงมีสถานะเทียบเท่ากับพระโพธิสัตว์ นั่นเอง

¹⁰⁴ ยอร์ช เซเดส์, ชำระและแปล, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 : จารึกทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้ พิมพ์ครั้งที่ 2 (หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2504), หน้า

¹⁰⁵ ธิดา สาระยา, (ศรี)ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ, หน้า 65.

รูปภาพที่ 71 พระโพธิสัตว์ ศิลปะทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 12 พบที่ เจดีย์หมายเลขที่ 40 เมืองโบราณคูบัว จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาถึงความหมายโดยนัยที่สอดคล้องกับการปรากฏหลักฐานการสร้าง “ธรรมจักร” อย่างแพร่หลายในวัฒนธรรมทวารวดี จะพบว่า ด้วยประติมานวิทยาของธรรมจักรมักจะใช้ประกอบพุทธประวัติตอนปฐมเทศนา ธรรมจักรจึงมีความหมายโดยนัยคือ การเป็นตัวแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการประกาศพระศาสนา การพบธรรมจักรในที่ใดหรือดินแดนใดนั้น แสดงว่า ธรรมแห่งพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มาถึงแล้ว ในทำนองเดียวกันคติ “พระจักรพรรดิราชาหรือจักรวาทีน” ซึ่งการแผ่บุญบารมีและการเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกของพระจักรพรรดิราชา ต้อง สามารถปราบปรามและมีชัยต่อรัฐทั้งปวงและปกครองอย่างยุติธรรม โดยการขยายอำนาจทางการปกครองนั้นหาใช่การปราบปรามประหัตประหารด้วยวิถีทางกำลังทหารหรือใช้ความรุนแรงแต่อย่างใด แต่กลับเป็น “ธรรมวิชัย” คือ ชัยชนะด้วยธรรมแห่งพระพุทธองค์ จึงยกเปรียบกษัตริย์ผู้ทรงธรรมเป็นผู้หมั่นวงล้อแห่งธรรมดุจดั่งพระพุทธองค์ **ธรรมจักรจึงมีความหมายอีกประการหนึ่งคือ ชัยชนะของกษัตริย์ผู้ทรงธรรมเช่นกัน**

กระนั้น กษัตริย์ทวารวดีจึงใช้ความหมายดังกล่าว **เพื่อบ่งชี้ถึงพระราชอำนาจในการปกครองและบุญบารมีในคราวเดียวกัน ผ่านการสร้างศิลปกรรมที่อิงอยู่กับศาสนา** ที่ปรากฏหลักฐานทั้ง การสร้างธรรมจักร การสร้างประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์ คำจารึกบนเหรียญเงิน และเหรียญกษาปณ์ตลอดจนพระพุทธรูปภูมิตั้งเอง พุทธศาสนาจึงได้หยั่งรากลึกลงในสังคมของวัฒนธรรมทวารวดี โดยจะกลายเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับอารยธรรมที่เกิดขึ้นต่อมาในดินแดนไทยในเขตภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือในบริบททางด้านแนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบศิลปกรรมอย่างชัดเจน

ภาพที่ 72-73 ธรรมจักรและกวางหมอบ ศิลปะทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 13
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

ข. การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในวัฒนธรรมทวารวดี

การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในวัฒนธรรมทวารวดี มีการค้นพบพระพุทธรูปอย่างแพร่หลายในขอบเขตปริณทลของอาณาจักรทวารวดี รวมถึงนอกเขตด้วยเช่นกัน โดยส่วนใหญ่จะพบพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในพุทธศาสนานิกายเถรวาท แม้ว่าจะพบพระพุทธรูปนิกายมหายานและพราหมณ์อยู่บ้างก็ตาม การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสมัยทวารวดีสามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

(1). ทวารวดีระยะแรก (พุทธศตวรรษที่ 12 – 13)

เป็นกลุ่มรูปแบบที่ยังมีอิทธิพลจากศิลปะอินเดียแบบศิลปะอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ 6 - 9) ศิลปะคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 9 - 11) ศิลปะหลังคุปตะ (พุทธศตวรรษที่ 11 - 13) เช่น ไม่มีรัศมีบนพระเกตุมาลา พระพักตร์ยังคงคล้ายกับศิลปะอินเดีย ถ้าครองจีวรห่มเฉียงจะไม่มีชายจีวรอยู่เหนือพระอังสาซ้าย **ประทับนั่งขัดสมาธิราบอย่างหลวมๆแบบอมราวดี หรือประทับยืนด้วยอาการตรีกังค์(เอียงตน) พระหัตถ์ขวาแสดงมุทรา พระหัตถ์ซ้ายจับยึดชายจีวรไว้ในพระหัตถ์**¹⁰⁶ พบใน พระพุทธรูปศิลา พบที่บ้านฝ้าย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์, พระพุทธรูปประทับยืนตรีกังค์ พบที่วัดรอ จ.พระนครศรีอยุธยา เป็นอาทิ

¹⁰⁶ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย, หน้า 32.

รูปภาพที่ 74 (ซ้าย) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรม พบที่บ้านฝ้าย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์
 อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 – 16 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)
 รูปภาพที่ 75 (ขวา) พระพุทธรูปยืน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 พบที่วัดรอ
 อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

ทั้งนี้ รูปแบบพระพุทธรูปอินเดียแบบอมราวดีที่ค้นพบทั่วไปในอาณาจักรทวารวดี ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะเป็น พระพุทธรูปอิริยาบถประทับยืน พระกรทั้งสองข้างยกขึ้นเสมอพระอุระ พระหัตถ์ขวานิยมแสดงวิตรรกะมุทรา พระหัตถ์ซ้ายจับยึดชายจีวรไว้ในพระหัตถ์และปล่อยชายจีวรตกลงไปที่ข้อพระบาทเป็นเส้นตรงแล้วม้วนเป็นปมคล้ายลูกบวบ แล้วจึงวกขึ้นพาดผ่านพระกรซ้ายวนรอบพระกร แล้วเก็บไว้ที่พระหัตถ์ น่าจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะพัฒนาไปสู่รูปแบบท้องถิ่นทวารวดีต่อไป

แม้ว่าจะพบการสร้างพระพุทธรูปในทวารวดีตอนต้นในรูปแบบที่มีลักษณะพื้นเมืองแล้วก็ตาม แต่ยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนักจากต้นแบบที่มาจากพระพุทธรูปในศิลปะอินเดียแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม รูปแบบที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ คือ ต้นแบบสำหรับการพัฒนาเป็นพระพุทธรูปที่มีรูปแบบท้องถิ่น หรือ “พระพุทธรูปแบบทวารวดี” ในเวลาต่อมา

รูปภาพที่ 76-77 พระพุทธรูปปางแสดงธรรม อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 ศิลปะทวารวดี
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 78 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปรยงค์าสนะ) อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พบที่ลำน้ำมูล
อ.วังปลัด จ.บุรีรัมย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 79 (ขวา) พระพุทธรูปยืน อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 13 พบที่วัดหน้าพระเมรุ
อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

(2). ทวารวดีระยะกลาง-ปลาย (ราวพุทธศตวรรษที่ 13 – 16)

พระพุทธรูปที่เกิดขึ้นในระยะนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากรูปแบบของพระพุทธรูปพัฒนาไปสู่รูปแบบของตนเองแล้ว หรือแบบทวารวดีอย่างแท้จริง ซึ่งนักวิชาการบางท่านอาจเรียกว่า ศิลปะแบบทวารวดีบริสุทธิ์

อย่างไรก็ดี ลักษณะที่พัฒนามาเป็นแบบทวารวดีอย่างแท้จริงยังคงสร้างบนพื้นฐานความเชื่อของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทและปรากฏอิทธิพลจากศิลปะอินเดียแบบอมราวดีตอนปลาย และศิลปะลังกา สมัยอนุราชปุระ¹⁰⁷ โดยเฉพาะการแสดงมุทรา กล่าวคือ การแสดงปางวิตรรกะหรือแสดงธรรมด้วยพระหัตถ์ข้างเดียว มาเป็น “สองพระหัตถ์” ซึ่งเรียกว่า “ปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์หรือวิตรรกมุทราสองพระหัตถ์” ถือเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นในทวารวดีนี้เป็นครั้งแรก โดยคลี่คลายหรือมีความเกี่ยวข้องกับการแสดงวิตรรก - ภูมมุทรา ในศิลปะอินเดียแบบอมราวดีตอนปลาย และศิลปะลังกาแบบอนุราชปุระ¹⁰⁸

¹⁰⁷ เชษฐ ติงสัญชิต, “การวิเคราะห์การแสดงวิตรรกมุทราสองพระหัตถ์ของพระพุทธรูปในศิลปะทวารวดี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544), หน้า 12.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

รูปภาพที่ 80 (ซ้าย) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 15 พบที่วัดเขาสมอคอน อ.ท่าม่วง จ.ลพบุรี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 81 (กลาง) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พบที่วัดเชิงท่า อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 82 (ขวา) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 14 - 15 พบที่ ต.บางเตย อ.สามพราน จ.นครปฐม จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

สำหรับพุทธลักษณะของพระพุทธรูปที่เป็นลักษณะเฉพาะศิลปะแบบทวารวดี คือ พระพุทธรูปจะมีอิริยาบถประทับยืนแบบสมภังค์ ขมวดพระเกศาใหญ่ บางครั้งปรากฏรัศมีเป็นรูปดอกบัวตูมหรือลูกแก้วอยู่เหนือพระเกตุมาลา พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม พระขนงต่อกันเป็นรูปปีกกา และมีสันยกสูงขึ้น พระเนตรโปน พระนาสิกแบน พระโอษฐ์หนา พระกรทั้งสองข้างยกขึ้นเสมอพระอุระ พระหัตถ์จีบเป็นวง โดยใช้ปลายพระอังคุฐ(นิ้วโป้ง)แตะกับปลายพระดัดชนี(นิ้วชี้) หรือพระมัชฌิมา (นิ้วกลาง) ส่วนนิ้วพระหัตถ์อื่น ๆ ชีขึ้น หรือกรีดนิ้วพระหัตถ์ ขอบชายจีวรจากพาดข้อพระกรตกลงมาเป็นเส้นตรงและพาดผ่านข้อพระบาททั้งสองข้างเป็นรูปวงโค้ง ปรากฏการใช้วัสดุทั้ง สำริด ปูนปั้น ดินเผา และสกัดจากหิน อาทิ

รูปภาพที่ 83 พระพุทธรูปขนาดปรกปางสมาธิ ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 15
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 84 (ขวา) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 15 พบ
ที่ จ.นครปฐม จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)

นอกจากนั้น ยังพบพระพุทธรูปแสดงวิตรรกะมูทราสองพระหัตถ์ ประกอบอยู่ในภาพสลักเล่าเรื่องพุทธประวัติตอนอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน คือ พระพุทธรูปประทับเหนือพนัสบดี โดยมีลักษณะเป็นภาพพระพุทธเจ้า ในอิริยาบถประทับนั่งหรือยืน แสดงวิตรรกะมูทรา พระพักตร์เป็นแบบทวารวดี มีเทวดาหรือบริวารขนานบทั้งสองข้าง ซึ่งสันนิษฐานกันว่าน่าจะเป็นพระอินทร์และท้าวมหาพรหม ประทับเหนือพนัสบดีที่เกิดขึ้นจากการนำเอาลักษณะเด่นของพาหนะของเทพเจ้าทั้งสามองค์ ในศาสนาพราหมณ์มาผสมกัน ได้แก่ หูและเขา มาจากโคนนที พาหนะของพระศิวะ ปีกมาจากหงส์ พาหนะของพระพรหม ปากมาจากครุฑ พาหนะของพระวิษณุ นอกจากนี้เรายังพบพระ

พุทธองค์ประทับเหนือรูปบุคคลอีกด้วยด้วย ในแง่นี้ นักวิชาการบางท่านได้ให้ความเห็นว่า น่าจะเป็นตอนที่เสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์¹⁰⁹ หากแต่พบว่า พระพุทธรูปประทับนั่งเหนือพนัสบดีอาจหมายถึงตอนอื่น ๆ ด้วยก็ได้ ดังนั้น พระพุทธรูปประทับนั่งเหนือพนัสบดีจึงอาจมีสถานะเป็นเพียงสัญลักษณ์แห่งการเชิดชูสถานะของพระพุทธเจ้าเท่านั้นมิได้จำเป็นว่าจะต้องเป็นเพียงตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพียงอย่างเดียว¹¹⁰

รูปภาพที่ 85-86 พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมประทับเหนือพนัสบดี ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁰⁹ เชษฐ ติงส์ญูชลี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 24 -25.

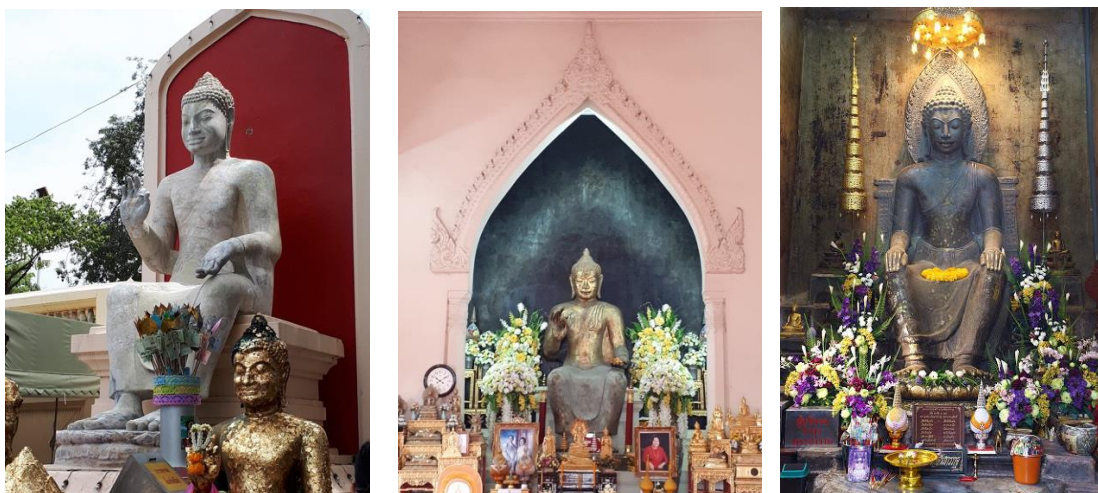
¹¹⁰ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง “พระพุทธรูปประทับเหนือพนัสบดีในศิลปะทวารวดี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545), หน้า 74 -78.

รูปภาพที่ 87 (ซ้าย) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมประทับเหนืออรุณทิพย์ ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พบที่ จ.นครปฐม จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 88 (ขวา) พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรมประทับเหนือพนัสบดี ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 พบที่บริเวณปราสาทพิมาย อ.พิมาย จ.นครราชสีมา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย (ที่มา: ผู้วิจัย)

พระพุทธรูปสำคัญอีกรูปแบบหนึ่ง คือ พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท (ปรลัมพทาสนะ) ประทับนั่งเหนือบัลลังก์ ซึ่งห้อยพระบาททั้งสองในลักษณะพระชงฆ์แยกห่างกัน พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระ โดยกระทำวิตรรกมูทรา พระหัตถ์ซ้ายเป็นวง โดยใช้ปลายพระอังคุฐ (นิ้วโป้ง) แตะกับปลายพระดัชนี (นิ้วชี้) หรือพระมัชฌิมา (นิ้วกลาง) ส่วนนิ้วพระหัตถ์อื่น ๆ ชี้ขึ้น หรือ กรีดนิ้วพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้ายหงายฝ่าพระหัตถ์ขึ้นเหนือพระชานู ครองจีวรห่มเฉียงเรียบไม่มีริ้ว ชายจีวรตกลงด้านหน้าระหว่างพระชงฆ์เป็นรูปวงโค้ง ทั้งนี้ พระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาทน่าจะได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียแบบคุปตะ จากประติมากรรมกษัตริย์ในราชวงศ์กุษาณะ ประทับนั่งบนบัลลังก์เช่นเดียวกัน ซึ่งพบในประเทศไทยทั้งหมด 5 องค์ ซึ่งพบที่วัดพระเมรุ จังหวัดนครปฐม และย้ายไปประดิษฐานยังที่ต่าง ๆ ในเวลาต่อมา ดังนี้ พระพุทธรูปศิลาขาว ประดิษฐานที่ลานชั้นลดด้านทิศใต้พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม, พระพุทธรูปศิลาขาว ประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม, พระพุทธรูปศิลาขาว ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพฯ, พระพุทธรูปศิลาขาว ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา และพระพุทธรูปศิลาเขียว ประดิษฐานในวิหารน้อย วัดหน้าพระเมรุ จ.พระนครศรีอยุธยา

รูปภาพที่ 89 (ซ้าย) พระพุทธรูปเชษฐี เศวตอัครมัยมณี ศรีทวารวดีปูชนียบพิตร พระพุทธรูปศิลาขาว
ประดิษฐานที่ลานชั้นลดด้านทิศใต้พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 90 (กลาง) พระพุทธรูปศิลาขาว ประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ จ.
นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 91 (ขวา) พระพุทธรูปศิลาเขียว หรือ พระคันธาวาส ประดิษฐานในวิหารน้อย
วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

อนึ่ง สำหรับพระพุทธรูปศิลาเขียว พระพุทธรูปองค์นี้แตกต่างจากองค์อื่น ๆ โดยการวางพระหัตถ์ทั้งสองข้างบนพระชานุ นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน การครองจีวรแบบมีริ้ว มีอุณาโลม โดยลักษณะดังกล่าวไม่เคยปรากฏในศิลปะทวารวดี ซึ่งน่าจะเกิดจากการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาไชยวิชิต (เผือก) เป็นผู้ดำเนินการ เพราะแต่เดิมนั้นพระพุทธรูปอยู่ในสภาพที่ชำรุดเหลือเฉพาะส่วนพระพักตร์ พระอุระ พระวรกาย พระกรท่อนบน พระชงฆ์ลงมาถึงพระบาท¹¹¹

¹¹¹ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์. “วิจารณ์พระพุทธรูปศิลาในวิหารน้อย วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ศิลปากร, 1, 1(กรกฎาคม, 2490) : 51. อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบพัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย (กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556), หน้า 37.

(3). ทวารวดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย บ่ง
 ระบุชัดเจนของการปรากฏร่องรอยศิลปะทวารวดี เช่น จารึกภาษามอญโบราณ ใบเสมา เป็นต้น ซึ่ง
 แหล่งโบราณคดีที่สำคัญคือ เมืองฟ้าแดดสงยาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองเสมา อ.สูง
 เนิน และเมืองพิมาย อ.พิมาย จังหวัดนครราชสีมา เมืองฝ้าย อ.ลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอาทิ
 สำหรับพระพุทธรูปแบบทวารวดีที่ปรากฏเป็นหลักฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น

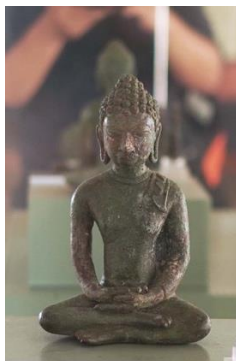
รูปภาพที่ 92 (ขวา) พระพุทธรูปปางสมาธิ ราวพุทธศตวรรษที่ 14 – 15 พบที่ จ.บุรีรัมย์
 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 93 เสมอสลักภาพพุทธประวัติ ตอนโสถียพราหมณ์ถวายหญ้าคา
ศิลปะทวารวดี พุทธศตวรรษที่ 14 – 16 พบที่เมืองฟ้าแดดสงยาง จ.กาฬสินธุ์
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 94 พระพุทธรูปยืนปางแสดงธรรม ลำริด พบที่บ้านฝ้าย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์
อายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 – 14 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 95 พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลปะทวารวดี
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย จ.นครราชสีมา (ที่มา: ผู้วิจัย)

อนึ่ง สำหรับพระพิมพ์ที่พบในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเรียกว่า พระพิมพ์นาคน สามารถจำแนกออกได้ทั้งหมด 39 รูปแบบ ซึ่งรูปแบบพระพุทธรูปเจ้าในพระพิมพ์นาคนั้นจะปรากฏเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างพระพุทธรูปในปัจจุบัน เช่น พระพุทธรูปกัณฑ์วิชัยอภิสมัยธรรมนายก ในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 ด้วย

นอกจากนี้ การขยายอิทธิพลของเขมรเข้าสู่ดินแดนไทย ซึ่งศูนย์กลางน่าจะอยู่ที่เมืองละโว้(ลพบุรี) อันเป็นเมืองสำคัญที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับ อาณาจักรทวารวดี เป็นสำคัญ

รูปภาพที่ 96 พระพิมพ์ภาพพระพุทธรูปประทับนั่งปางสมาธิล้อมรอบด้วยประภามณฑล เมืองฟ้าแดดสงยาง จ.กาฬสินธุ์ จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น
(ที่มา: รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, ทวารวดีในอีสาน (กรุงเทพฯ: มติชน, 2558), หน้า 120)

อย่างไรก็ดี อิทธิพลของวัฒนธรรมเขมรยังส่งผลต่อศิลปกรรมให้เกิดพัฒนาการทางรูปแบบเป็นพระพุทธรูปสกุลช่างใหม่ โดยมีรูปแบบศิลปะจากวัฒนธรรมเขมรเข้ามาปะปน

กล่าวคือ พระพุทธรูปจะมีพุทธลักษณะที่สำคัญ คือ พระพุทธรูปมีพระพักตร์ค่อนข้างยาวแต่ยังคงรูปเหลี่ยม พระนลาฏกว้าง พระหนุเสี้ยม ขมวดพระเกศาสูงใหญ่ พระขนงยังทำเป็นรูปปีกกาแต่มีสันนูนมากขึ้น พระเนตรเบิกโพลง มีการเจาะนัยยาของพระเนตร พระโอษฐ์หนาและแบะมากขึ้น และที่สำคัญมี “ไรพระมัสสุ” อนึ่ง การทำพระมัสสุนั้นมักปรากฏในประติมากรรมยักษ์และประติมากรรมรูปบุคคลในอาณาจักรขอม ซึ่งเป็นการบ่งบอกการเข้ามาของอิทธิพลศิลปะขอมได้อย่างชัดเจน อาทิ

จากรูปแบบพระพุทธรูปดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้อิทธิพลจากวัฒนธรรมเขมรจะเข้ามามีบทบาทก็ได้ละทิ้งวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นก่อนหน้าแต่อย่างใด จะเป็นในลักษณะควบคู่กัน¹¹² ทำให้การรับเอาวัฒนธรรมทั้งสองพื้นที่ทั้งศิลปะเขมรและทวารวดีผสมผสานกับท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย จึงเกิดการถ่ายเทระหว่างวัฒนธรรมอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ในภายหลังวัฒนธรรมเขมรได้ส่งอิทธิพลอย่างรุนแรงทั้งด้านศิลปกรรม ศาสนา และการปกครอง ให้กับดินแดนไทยโดยเฉพาะพื้นที่ทางภาคกลางอย่าง วัฒนธรรมละโว้ และอาณาจักรอยุธยาเป็นสำคัญ และอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมทวารวดีนั้นถูกผลักดันพร้อมกับอิทธิพลเขมรได้ขึ้นไปสู่อาณาจักรทริภุชยะ และสุโขทัย ทางตอนเหนือของอาณาจักรไทยปัจจุบันอีกด้วย

1.2 พระพุทธรูปในศิลปะแบบศรีวิชัย (ราวพุทธศตวรรษที่ 13 – 15)

อาณาจักรศรีวิชัย เป็นเมืองโบราณที่ยังไม่สามารถระบุได้ว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่ใด อีกทั้งการปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีมีจำนวนไม่มากนัก ทำให้การสันนิษฐานนั้นเป็นไปอย่างยากลำบาก อย่างไรก็ตาม นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า อาณาจักรศรีวิชัย มีพื้นที่และปริมาตรอยู่ในเขตบริเวณทางภาคใต้ของไทย ซึ่งเริ่มตั้งแต่ จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงไปจนถึงปัตตานี¹¹³ และเกิดขึ้นร่วมสมัยกับวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งเจริญขึ้นทางภาคกลางตอนล่างของประเทศไทยเช่นเดียวกัน และ ในทำนองเดียวกันภูมิศาสตร์ของอาณาจักรศรีวิชัย มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลเป็นส่วนใหญ่ทำให้การปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกนั้นเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา หากจะกล่าวว่า อาณาจักรศรีวิชัยนั้นเป็นเมืองท่าชายฝั่งที่สำคัญเทียบเท่ากับวัฒนธรรมทวารวดีในเขตพื้นที่ภาคกลางก็คงไม่มากเกินไป ด้วยเหตุนี้ จึงอาจทำให้วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายในทุกๆด้านโดยเฉพาะ ด้านศาสนาและศิลปกรรม ซึ่งปรากฏหลักฐานของทั้งการรับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพุทธศาสนาแบบมหายาน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ

¹¹² รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, *ทวารวดีในอีสาน* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2558), หน้า 139.

¹¹³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *ตำนานพระพุทธเจดีย์*, หน้า 173.

ศิลปะอินเดียและศิลปะชวาภาคกลางบนเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซียเป็นส่วนใหญ่¹¹⁴ ก่อนที่วัฒนธรรมทวารวดี เขมร และอยุธยา จะเข้ามามีบทบาทและแทนที่ตามลำดับ

การสร้างงานศิลปกรรมในอาณาจักรศรีวิชัยจึงสร้างขึ้นภายใต้แรงบันดาลใจที่หลากหลาย จึงทำให้รูปแบบของศิลปะแบบศรีวิชัยมีความหลากหลายตามไปด้วย อีกทั้งการสร้างยังคงสืบทอดตามรูปแบบศิลปะของวัฒนธรรมที่เข้ามาเป็นหลัก ก่อนจะมีพัฒนาการเป็นศิลปะแบบท้องถิ่นในระยะเวลาหลังพุทธศตวรรษที่ 17 แล้ว อย่างไรก็ตาม การสร้างศิลปกรรมของศิลปะศรีวิชัยในดินแดนภาคใต้ของไทยนั้นมักสร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นส่วนใหญ่ จึงนิยมการสร้างประติมากรรมพระโพธิสัตว์เป็นสำคัญกว่าพระพุทธรูป ทำให้พบหลักฐานพระพุทธรูปไม่มากนัก ซึ่งปรากฏการรับอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย ลังกา จาม และเขมร อาทิ

ก. พระพุทธรูปปางนาคปรก พบที่วัดเวียงหรือวัดพระบรมธาตุไชยา อำเภอยาไชย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พระพุทธรูปมีพุทธลักษณะคือ พระพักตร์เป็นรูปแบบพื้นเมือง ขมวดพระเกศาเป็นก้นหอย อุษณิษะและเกตุมาลาเกลี้ยงปราศจากขมวดพระเกศา รัศมีคล้ายรูปใบไม้แหลมมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม ประดับอยู่หน้าพระเกตุมาลา พระวรกายมีลักษณะสมส่วน ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ครองจีวรห่มเฉียง สังขاطิพาดเหนืออঙ্গซ้ายพาดผ่านลงมาเกือบจรดพระนาภี มีจีบเป็นริ้วหรือลักษณะทับซ้อนกัน ปลายตัดเป็นเส้นตรง แสดงปางมารวิชัย ส่วนลักษณะนาคคือ มีทั้งหมด 7 เศียร โดยมีขนาดที่ลดหลั่นกันลงไปจากเศียรที่อยู่ตรงกลางที่มีขนาดใหญ่ที่สุด เช่นเดียวกับขนดนาค 3 ชั้นที่มีขนาดไม่เท่ากัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹¹⁴ สันติ เล็กสุขุม, ประวัติศาสตร์ไทย(ฉบับย่อ) : การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2554), หน้า 55.

รูปภาพที่ 97 พระพุทธรูปปางนาคปรก พบที่วัดเวียงหรือวัดพระบรมธาตุไชยา อ.ไชยา
จ.สุราษฎร์ธานี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

ข. พระพุทธรูปศิลาปางสมาธิ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระพักตร์เป็นวงรี ขมวดพระเกศาเป็นก้นหอยขนาดใหญ่ พระเกตุมาลา มีขนาดเล็ก พระวรกายมีพระอังสาใหญ่และกว้าง บั้นพระองค์เล็ก ทรงครองจีวรห่มเฉียงเรียบไม่มีริ้ว พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางบนพระเพลาโดยที่พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย แสดงปางสมาธิ ประทับเหนือฐานปัทมาสน์(ดอกบัว) มีกลีบบัวคว่ำบัวหงาย มีความคล้ายคลึงกับศิลปะอินเดียแบบคุปตะ หลังคุปตะ และศิลปะลังกาแบบอนูราธปุระ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13¹¹⁵

¹¹⁵หม่อมราชวงศ์ สूरียุติ สุขสวัสดิ์, ศิลปกรรมในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา – รูปแบบศิลปะกรรม (กรุงเทพฯ : ไหม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2558), หน้า 132.

รูปภาพที่ 98 พระพุทธรูปศิลาปางสมาธิ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

ค. พระพุทธรูปศิลาทรายสีแดง พบที่วัดแก้ว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิราบ แสดงปางมารวิชัย ครองจีวรท่มเฉียงเรียบไม่มีริ้ว ชายจีวรพาดเหนือพระอังสาซ้ายยาวลงมาเกือบจรดพระนาภี ฐานที่ประทับประดับด้วยรูปสลักรูปวัชระคู่ทางเบื้องหน้าและรูปสิงห์บนฐานด้านข้าง ด้านละ 1 ตัว ซึ่งน่าจะหมายถึง พระอัครโศภะพุทธเจ้า เป็นพระพุทธรูปประจำทิศตะวันออก เป็นอิทธิพลศิลปะจามแบบดองซอน ในกลางพุทธศตวรรษที่ 15¹¹⁶

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน. หน้า 141.

รูปภาพที่ 99 พระพุทธรูปศิลาทรายสีแดง พบที่วัดแก้ว อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ไชยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

1.3 พระพุทธรูปปฏิมาในศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย (ศิลปะเขมรที่พบในดินแดนไทย, ศิลปะลพบุรี)

แต่เดิมนักวิชาการได้กำหนดการเรียกชื่อศิลปะในยุคนี้ว่า ศิลปะลพบุรี ขึ้นก่อนเป็นอันดับแรก ต่อมาจึงมีการกำหนดใช้ ศิลปะเขมรที่พบในดินแดนไทย มีความหมายคือ ศิลปะที่เกิดในวัฒนธรรมเขมร ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 – 18 ซึ่งได้พบในดินแดนไทยบริเวณภาคอีสานใต้ ต่อมา มีการหนดเรียกชื่อใหม่ขึ้นอีกครั้ง โดยให้เหตุผลที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งซึ่งเป็นการจำกัดขอบเขตทั้งในอดีตและปัจจุบันที่มีความหมายสอดคล้องกัน ที่ว่า ศิลปกรรมแบบหนึ่งซึ่งได้รับอิทธิพลโดยตรงจากศิลปะเขมร หรือบางครั้งก็ส่งอิทธิพลย้อนกลับไปสู่ศิลปะเขมรในประเทศกัมพูชา ศิลปกรรมที่เกิดขึ้นร่วมสมัยหรือมีอายุเวลาที่ใกล้เคียงกันด้วยการกำเนิดควบคู่กับศิลปะเขมรและความสัมพันธ์โดยตรง จึงกำหนดใช้เป็น ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย¹¹⁷

¹¹⁷ หม่อมมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา-รูปแบบทางศิลปกรรม (กรุงเทพฯ: มติชน, 2537), หน้า 37-41.

ก. พระพุทธรูปศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย (ศิลปะเขมรที่พบในดินแดนไทย, ศิลปะลพบุรี)

(1). ศิลปะร่วมแบบบาปวน

(1.1) พระพุทธรูปขนาดปรก (พุทธศตวรรษที่ 16 – 17)

มีพุทธลักษณะคือ ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนขนาดสามชั้น พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางบนพระเพลาพระหัตถ์ขวาวางซ้อนทับบนพระหัตถ์ซ้าย แสดงปางสมาธิ พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม แต่อ่อนหวาน อุชณีชะเป็นทรงกรวยแหลม มีร่องที่กลางพระหนุซึ่งเป็นลักษณะร่วมประการหนึ่งกับพระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบบาปวน จีวรที่ทรงครองนั้นเป็นจีวรเรียบห่มคลุม หากแต่ได้วางพระกรเป็นช่องว่างทั้งสองข้าง ซึ่งอาจเกิดจากความผิดพลาดของช่างแกะสลัก สำหรับลักษณะของนาครที่แผ่ปกคลุมพระพุทธรูปมีลักษณะคือ มี 7 เศียร ลักษณะคล้ายใบโพธิ์ เศียรขนาดแต่ละเศียรมีมุมค่อนข้างยาวและหันเข้าหาเศียรกลางทั้งสองด้าน

รูปภาพที่ 100 (ซ้าย) พระพุทธรูปขนาดปรก พบที่วัดมหาธาตุ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.

พระนครศรีอยุธยา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

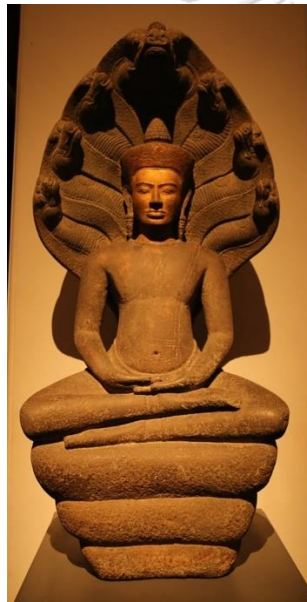
รูปภาพที่ 101 (ขวา) พระพุทธรูปขนาดปรก พบที่ จ.บุรีรัมย์

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

(2). ศิลปะร่วมแบบนครวัด (ราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 17 – พุทธศตวรรษที่18)

(2.1) พระพุทธรูปทรงเครื่องนาคปรกศิลา

ลักษณะทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปศิลปะร่วมแบบนครวัด มักเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องเป็นหลัก มักสลักจากศิลา พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม สีพระพักตร์ถมิ่งทึบหรือเคร่งขรึม พระเนตรเปิดมองตรง พระโอษฐ์แยะ ทรงชฎามงกุฎรูปกรวยแหลม มีเทริด(กระบังหน้า) ประดับด้วยดอกไม้ทิศและทรงกุนทลรูปตุ้มยาวจรดพระอังสา นอกจากนี้ยังมีกรองศอพาหุรัดและทองพระกร การสลักได้วงพระกรมีพัฒนาการทางเชิงช่างมากกว่าศิลปะร่วมแบบบาปวน กล่าวคือ การสลักได้วงพระกรมีลักษณะโปร่งกลางทั้งสองข้าง พระวรกายหนา พระหัตถ์ทั้งสองวางซ้อนทับกันบนพระเพลา แสดงปางสมาธิ ประทับเหนือขนดนาค สำหรับส่วนนาคมีทั้งหมดเจ็ดเศียร โดยเศียรมีปรากฏเครื่องทรง ถือเป็นลักษณะเฉพาะของสมัยนี้

รูปภาพที่ 102 พระพุทธรูปนาคปรกทรงเครื่อง พบที่วัดหน้าพระเมรุ อ.พระนครศรีอยุธยา

จ.พระนครศรีอยุธยา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 103 พระพุทธรูปนาคปรกทรงเครื่อง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 - 15 พบที่

วัดเชิงท่า อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

(2.2) พระพุทธรูปทรงเครื่องประทับยืน

พระพุทธรูปประทับยืนในศิลปะร่วมแบบนครวัด โดยส่วนใหญ่มักพบเป็นสำริดขนาดเล็ก มีลักษณะพระพักตร์คล้ายคลึงกับพระพุทธรูปนาคปรกปางสมาธิ อันเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะแบบนครวัด กล่าวคือ พระพักตร์เคร่งขรึม ริมฝีปาก ส่วนเครื่องทรงมีลักษณะเฉพาะของศิลปะเขมรโดยแท้จริง คือ สบงจะเว้าลงมาอย่างมากและจีบเป็นริ้วซีกชายออกมาเป็นรูปหางปลา มีสายรัดประคตผ้าอุบะขนาดสั้นห้อยประดับ ซึ่งลักษณะของสบงน่าจะเกิดจากการรับอิทธิพลจากรูปแบบภาษาทรงของประติมากรรมสตรี

สำหรับการแสดงปางวิตรรกะมูทราสองพระหัตถ์น่าจะเกิดจากการรับอิทธิพลแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปศิลปะทวารวดีจากภาคกลาง และควรกล่าวด้วยว่าน่าจะมีความสัมพันธ์กับศิลปะทวารวดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยส่วนหนึ่ง ในกลุ่มพระพุทธรูปทวารวดีที่พบใน จ. นครราชสีมา และ จ.บุรีรัมย์ นอกจากนี้ยังอาจสังเกตได้จากทับหลังที่พบบริเวณปราสาทหินพิมาย ซึ่งถูกกำหนดอายุให้อยู่ในช่วงของศิลปะร่วมแบบนครวัดตอนต้น¹¹⁸ อันปรากฏการสลักพระพุทธรูปยืนทรงเครื่องปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ด้วยนั่นเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹¹⁸ หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ศิลปกรรมในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา – รูปแบบศิลปกรรม, หน้า 249.

รูปภาพที่ 104 (ซ้าย) พระพุทธรูปทรงเครื่องปางแสดงธรรมสองพระหัตถ์ พบที่ จ.ราชบุรี

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 105 (ขวา) พระพุทธรูปทรงเครื่องปางประทานอภัย

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 106 ทับหลังสลักภาพพระพุทธรูปทรงเครื่องปางแสดงธรรมและบุคคลเพื่อนำ พบบริเวณ
ปราสาทหินพิมาย จ.นครราชสีมา จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย (ที่มา: ผู้วิจัย)

(2.3) พระพุทธมหารธรรมราชา วัดไตรภูมิ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

พระพุทธมหารธรรมราชา เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาว จ.เพชรบูรณ์ ตามตำนานกล่าวว่า ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งออกหาปลาในบริเวณแม่น้ำป่าสัก คุณตาหลวงดอนเป็นผู้หนึ่งที่ชอบหาปลาโดยวิธีการทอดแหอยู่เป็นประจำ โดยปกติแล้วแม่น้ำป่าสักมีปลาชุกชุมเป็นอย่างมาก หากแต่ในวันนี้ตาดอนและชาวบ้านกลับทอดแหมิได้ปลาดังเช่นทุกครั้ง จึงบ่นปรับทุกข์กับภรรยาว่า น่าแปลกจริงเชียว ทอดแหหาปลามาทั้งชีวิตมิเคยพบเคยเห็นเลยสักครั้ง จึงทดลองทอดแหอีกครั้ง ปรากฏว่าครั้งนี้เมื่อทอดแหลงไปกลับตึงไม่ขึ้น จึงอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงจึงตึงแหขึ้นได้ โดยที่เกิดเหตุมหัศจรรย์ขึ้น กระแสน้ำที่กำลังไหลเชี่ยวเริ่มหยุดนิ่งจากนั้นค่อยๆ มีพลาญน้ำผุดขึ้นมาทีละน้อยจนกระทั่งกลายเป็นวังน้ำวนขนาดใหญ่ ซึ่งใจกลางน้ำวนมีพระพุทธรูปองค์หนึ่งลอยขึ้นเหนือน้ำเพียงครู่เดียว เหตุการณ์

อัศจรรย์จึงคลี่คลายลง ตาต่อนจึงลงไปอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมา เจ้าเมืองจึงอัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดไตรภูมิ ก่อนในปีถัดมาพระพุทธรูปหายออกไปจากวัด ในวันสารทไทย พระสงฆ์และชาวบ้านออกตามหา จึงพบว่า พระพุทธรูปกำลังดำผุดดำว่ายอยู่ในแม่น้ำป่าสัก ชาวบ้านจึงลงมตักกันว่า เพื่อรักษาพระพุทธรูปไว้ไม่ให้หายไปอีก จึงกำหนดวันสงกรานต์ในวันทำบุญสารทของทุกปี ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ของ จ.เพชรบูรณ์นั่นเอง¹¹⁹

สำหรับรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปมหาธรรมราชา เมื่อตรวจสอบพบว่า จัดอยู่ในกลุ่มศิลปะร่วมแบบนครวัด พุทธลักษณะ คือ พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม พระขมวดอกกันชนในแนวเส้นตรง พระเนตรมองตรง พระโอษฐ์แบะกว้าง ริมพระโอษฐ์หนา สีพระพักตร์อมชมพู พระเศียรทรงมงกุฎทรงกรวยสูง ด้านหน้ามีเทริดหรือกระบังหน้า ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ โดยประดับกรองศอทับลงบนจีวร ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระนาภี พระวรกายเพรียว ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ส่วนเครื่องทรงอื่น ๆ ได้แก่ กุณฑล พาทูรัต ทองพระกร และทองพระบาท

จริงอยู่ จากลักษณะศิลปกรรมอาจเทียบได้กับกลุ่มพระพุทธรูปศิลปะเขมรแบบนครวัด หากแต่มีลักษณะบางประการที่เป็นท้องถิ่นแล้ว กล่าวคือ มงกุฎทรงกรวยมีลักษณะเป็นปล้องๆและทรงสูง ซึ่งต่างจากศิลปะเขมรแบบนครวัดซึ่งเป็นทรงกรวยทรงเตี้ย ๆ อีกมุมหนึ่ง ก็อาจเกิดจากการซ่อมแปลงหรือปั้นขึ้นในภายหลังก็ได้

รูปภาพที่ 107 พระพุทธรูปมหาธรรมราชา วัดไตรภูมิ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์

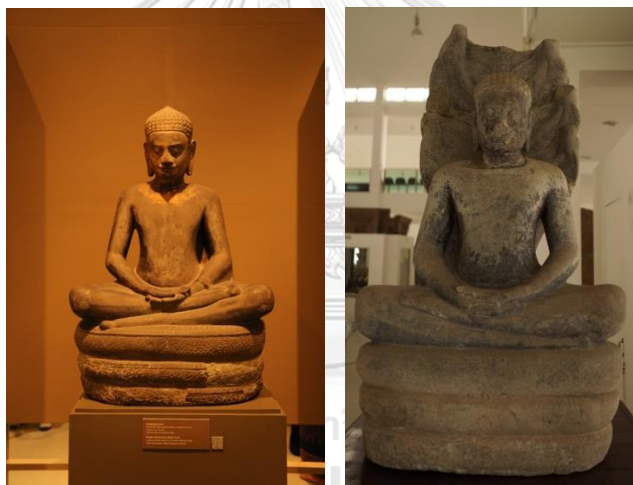
¹¹⁹ มุลินธิพระพุทธรูปมหาธรรมราชาเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดเพชรบูรณ์, ที่ระลึกในการสร้าง มหาพุทธานุสรณ์ บนแผ่นดินเพชรบูรณ์ พระพุทธรูปมหาธรรมราชาเฉลิมพระเกียรติฯ “หนึ่งเดียวในไทย ร่วมถวายองค์ราชัน” (มปท.: ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2554), หน้า 25 – 31.

(ที่มา: อุทิศ พุฒสังข์)

(3) ศิลปะร่วมแบบบายน

(3.1) พระพุทธรูปขนาดปรกคิลลา

พระพุทธรูปขนาดปรกยังคงได้รับความนิยมสืบมาในศิลปะแบบบายน โดยลักษณะสำคัญที่ต่างจากพระพุทธรูปแบบนครวัดคือ ไม่สวมเครื่องทรง พระเศวตจะขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยขนาดใหญ่เรียงกันอย่างเป็นระเบียบโดยเห็นเป็นแนวเส้น อนึ่ง หากทรงเครื่องทรง จะสวมเพียงมงกุฎทรงกรวยประดับด้วยแนวกลีบบัวโดยไม่ปรากฏกระบังหน้า พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม พระเนตรเหลือบต่ำ หรือหลับพระเนตร พระขนงเกือบเป็นเส้นตรง พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์แยะกว้างและแถมสรวลเล็กน้อย หรือที่เรียกว่า ยิ้มแบบบายน แสดงความเมตตาและความสงบ พระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา มีกรอบพระพักตร์ พระวรกายเริ่มเพรียวบางขึ้น ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือขนดนาค 3 ชั้น

รูปภาพที่ 108 พระพุทธรูปขนาดปรก พบที่ อ.พิมาย จ.นครราชสีมา

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 109 พระพุทธรูปขนาดปรก จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย (ที่มา: ผู้วิจัย)

(3.2) พระไภษัชยคุรุไวฑูรยประภาตถาคต

พระไภษัชยคุรุฯ มักสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 – 18 โดยเฉพาะช่วงสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เพื่อเป็นพระประธานใน อโรคยาศาล ทิวตั้งอาณาจักร รวมถึงบางส่วนของประเทศไทยที่มีความสัมพันธ์ในช่วงที่อาณาจักรเขมรขยายอิทธิพลเข้ามา การสร้างพระพุทธรูปองค์นี้จะอิงอยู่กับคติที่ว่า พระไภษัชยคุรุฯ สามารถประทานความไม่มีโรคแก่ประชาชนได้

สำหรับรูปแบบศิลปกรรมมักทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรกทรงเครื่องซึ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในศิลปะเขมร ตั้งแต่สมัยบาปวน นครวัด และบายนตามลำดับ สวมศิราภรณ์ทรงเทริด มีกระบังหน้าและยอดทรงกรวยแหลม ทรงกมลรูปดอกบัว กรองศอ พาหุรัด (กำไลต้นแขน) ทองพระกรและทองพระบาท พระพักตร์รูปสี่เหลี่ยม พระขนงค่อนข้างตรง พระเนตรเปิด พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์แบะกว้าง แยมพระศรวลโดยยกมูมพระโอษฐ์ขึ้นเล็กน้อย ทรงครองจีวรห่มเฉียง เปิดพระอังสาขวา แสดงโดยแนวขอบจีวรเวียงพาดผ่านพระอุระไปยังพระอังสาซ้าย และมีแถบสังฆาฏิปลายตัดตรงชายสั้นเหนือพระถันพาดอยู่บนพระอังสา โดยไม่แสดงลักษณะการห่มจีวรทับพระพาหาและพระกรเบื้องซ้าย แต่ทำเป็นช่องว่างระหว่างกรกับพระวรกายทั้งสองข้าง เสมือนกับไม่ได้ครองจีวร อันเป็นลักษณะเฉพาะที่มักปรากฏอยู่เสมอในพระพุทธรูปแบบศิลปะร่วมแบบเขมร พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิราบเหนือชนดนาถ 3 ชั้น ศีรษะทำแผ่พังพานปกคลุมพระปฎิมา 7 ศีรษะ พระหัตถ์วางซ้อนกันบนพระเพลาในลักษณะทำสมาธิ ในพระหัตถ์มีผอบบรรจุโอสถหรือน้ำอมฤต อันเป็นสัญลักษณ์ประจำพระองค์พระปฎิมาไภษัชยคุรุ

รูปภาพที่ 110-111 พระไภษัชยคุรุ(พระพุทธเจ้าแพทย์)

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย (ที่มา: ผู้วิจัย)

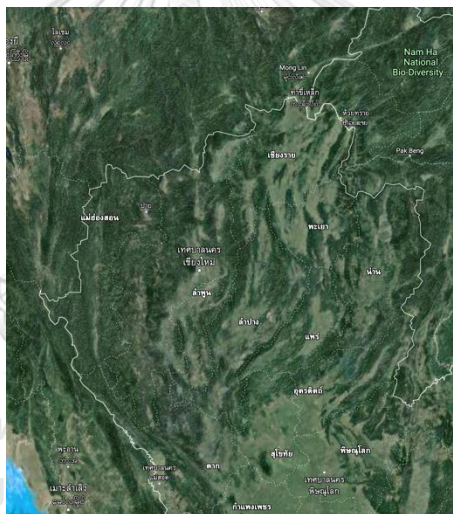
2. การสร้างพระพุทธรูปปฏิมา ตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา จนกระทั่งปลายพุทธศตวรรษที่ 25 (พ.ศ.2475) ซึ่งได้แก่ อาณาจักรล้านนา สุโขทัย อโยธยา ล้านช้าง และรัตนโกสินทร์

2.1. อาณาจักรทริภุชไชย และ อาณาจักรล้านนา

เขตภาคเหนือของประเทศไทย มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมด 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งถ้า

หากเราใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีรูปแบบอย่างเดียวกันในการแบ่งเขต อาจจะต้องนับรวมส่วนทางเหนือของจังหวัดตากและอุตรดิตถ์บางส่วนเข้าไว้ด้วย¹²⁰ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดดังกล่าวเรียกตนเองว่า คนเมือง ภาษาที่พูดเรียกว่า คำเมือง และเคยมีอักษรใช้เองเรียกว่า อักษรล้านนาหรือตัวเมือง จากนั้นค่อยๆ เลิกใช้ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมของประชาชนในภาคเหนือนี้มีการสังคมนิยมวัฒนธรรมไว้ตั้งแต่โบราณกาลหรือตั้งแต่ครั้งยังเป็นอาณาจักร และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ในพุทธศตวรรษที่ 19 พื้นที่ดังกล่าวเป็นดินแดนที่ตั้งของอาณาจักรล้านนา พื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีลักษณะเป็นทิวเขายาวๆ ขนานกันลงมาในแนวเหนือใต้ต่อเนื่องมาจากภูเขาหิมาลัย ผ่านดินแดนสิบสองปันนาหรือแคว้นยูนนานตอนใต้ของประเทศจีนลงมา แม่น้ำลำธารที่ไหลลงจากทิวเขาเหล่านี้ไหลไปรวมกันที่ก้นหุบเขาก่อเกิดเป็นลำน้ำสายใหญ่ที่สำคัญหล่อเลี้ยงพื้นที่ราบก้นหุบเขา (แผนที่)

รูปภาพที่ 112 ภูมิประเทศในเขตภาคเหนือของประเทศไทย

ด้วยจารีตของรัฐโบราณมิได้มีเส้นแบ่งเขตแดน(Boundary) ที่ชัดเจนดังเช่นในปัจจุบัน เมื่ออาณาจักรเจริญรุ่งเรืองก็ขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวาง มีเมืองขึ้นจำนวนมาก ครั้นอาณาจักรอ่อนแออำนาจการครองเมืองต่าง ๆ จึงลดลง ทำให้เมืองที่เคยขึ้นต่ออาณาจักรแปรพักตร์ไปขึ้นกับศูนย์อำนาจอื่นหรือเป็นอิสระ พื้นที่เขตแดนของอาณาจักรโบราณจึงเปรียบดั่งหีบเพลงที่ยืดหดอยู่เสมอ เราสามารถประมาณพื้นที่ของดินแดนล้านนาคร่าว ๆ ได้ว่า มีอาณาเขตทางทิศเหนือจรดกับ

¹²⁰ นवलศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์, *ชุมชนโบราณในเขตล้านนา*. (เชียงใหม่: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528), หน้า 5.

เมืองเชียงรุ่ง ทิศตะวันออกจรดแม่น้ำโขง ติดต่อกับอาณาจักรล้านช้าง ทิศใต้จรดกับอาณาจักรสุโขทัย ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำสาละวิน ติดต่อกับรัฐฉาน บริเวณรอยต่อระหว่างล้านนา พม่า ลาว และ ยูนนาน เป็นเขตบ้านเล็กเมืองน้อยในหุบเขา มีความอ่อนไหวทางการเมืองเป็นอย่างมาก ได้แก่ เมือง เชียงตุง เชียงรุ่ง เชียงของ เมืองปุก เมืองสาด และเมืองนาย เป็นต้น เมื่อถึงยุคของการล่าอาณานิคม ของมหาอำนาจตะวันตก เมืองชายขอบดังกล่าว จึงถูกแบ่งแยกและตกเป็นของประเทศพม่า จีน และ ลาว เท่ากับว่า ดินแดนบางส่วนของล้านนาอยู่นอกเขตประเทศไทย¹²¹

การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มเมืองในภาคเหนือมีการกระจายตัวตามแอ่งหรือที่ราบลุ่มแม่น้ำ ใน ลักษณะเป็นแนวยาวตามลำน้ำ ดังที่ปรากฏ แคว้นหริภุญไชย – อยู่ในเขตพื้นที่ราบเชียงใหม่ เขตลุ่ม แม่น้ำปิงตอนบน, แคว้นโยนก – อยู่ในที่ราบลุ่มเชียงแสน เขตแม่น้ำกก, เมืองพะเยา – อยู่ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำอิง, นครรัฐเขลางค์ – อยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำวัง, เมืองแพร่ – อยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำยม และ เมืองน่าน – อยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำน่าน ผลจากการกระจายตัวดังกล่าว ทำให้เกิดการติดต่อกัน ยากลำบากเนื่องจากมีเทือกเขาขวางกั้น แต่ละเมืองจึงมีการสร้างวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของ ท้องถิ่นตนเองขึ้น

ด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวอ้างถึงดินแดนต่าง ๆ โดยเฉพาะหลักฐานประเภท ตำนาน พงศาวดาร นั้นจะเขียนขึ้นภายหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต และได้มีการบันทึกคัดลอกสืบ ต่อกันมาอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้ เนื้อหาของตำนานโดยส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับพุทธ ศาสนา ซึ่งเกือบทุกฉบับจะกล่าวย้อนไปถึงสมัยพุทธกาล ว่าพระพุทธองค์เคยเสด็จมายังเมืองสำคัญๆ ในอาณาจักรล้านนาและมีพุทธทำนายถึงเมืองนั้น ๆ เช่น การตั้งชุมชนในอดีต ตลอดจนราชวงศ์ที่ ปกครอง เช่น ตำนานเชียงแสน ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ ตำนานมูลศาสนา จามเทวีวงศ์ ชินกาล มาลีปกรณัม ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

ส่วนหลักฐานสำคัญที่มีความแน่ชัดและน่าเชื่อถือมากกว่าตำนาน คือ จารึก เป็นเอกสารที่ เขียนขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับเหตุการณ์นั้น บันทึกไว้ตายตัวไม่มีข้อผิดพลาดจากการคัดลอกแต่ก็ อาจมีข้อผิดพลาดจากการแปลความหมายได้เช่นกันส่วนตัวเนื้อหาของหลักฐานประเภทจารึกคล้าย กับหลักฐานประเภทตำนาน คือการกล่าวถึง ศาสนา เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ จารึกยังมีจุดประสงค์ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวการกัลปนาอุทิศสิ่งของ เช่น การสร้างพระพุทธรูป เจดีย์ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ถวาย ในพุทธศาสนาเพื่อผลบุญในภายหน้าของผู้สร้าง

¹²¹ สรัสวดี อ๋องสกุล, **ประวัติศาสตร์ล้านนา ฉบับสมบูรณ์**. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2561), หน้า 26.

นอกจากนี้ยังมีเอกสารประเภทหนึ่งที่เกิดจากการ เรียบเรียง ชำระความ วิเคราะห์เรื่องราว จากตำนาน พงศาวดาร และหลักฐานต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือ เป็นงานวิชาการที่ใช้ระบบสากล ซึ่ง แต่งขึ้นเมื่อมีความตื่นตัวในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ราวปี 2450 โดยเนื้อหากล่าวถึงประวัติ ความเป็นมาของล้านนา ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในปัจจุบัน

ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาจำต้องใช้หลักฐานประเภทต่างๆควบคู่กัน มีอาจจะทั้ง ส่วนใดส่วนหนึ่งได้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสาระสำคัญของประวัติศาสตร์ดินแดนทางภาคเหนือของ อาณาจักรไทย

ก. อาณาจักรหริภุญไชย

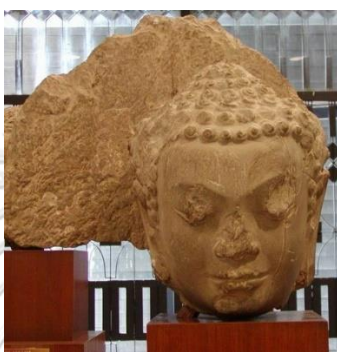
อาณาจักรหรือแคว้นหริภุญไชย ตั้งอยู่ในจังหวัดลำพูนบนที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน มี ปรากฏหลักฐานในตำนานเอกสารโบราณและจารึกเพื่อบอกเล่าถึงความเป็นมาของเมืองโดยเน้น เรื่องราวของพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ เช่น ตำนานจามเทวีวงศ์ พงศาวดารหริภุญไชย ชินกาลมาลีปกรณ์ มุลศาสนา หรือพงศาวดารโยนก เป็นต้น ซึ่งทำให้เราสามารถเห็นภาพ ความสัมพันธ์หรือภาพรวมของกลุ่มชนระยะแรกเริ่มที่มีการสร้างบ้านแปงเมืองมาตั้งแต่ช่วงพุทธ ศตวรรษที่ 13 แต่หลักฐานด้านศิลปกรรมเนื่องในพุทธศาสนาที่พบในเมืองหริภุญไชยกลับมีอายุที่ไม่ เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 16 – 17 ในทำนองเดียวกัน ตำนานส่วนใหญ่ก็ล้วนแต่งขึ้นเมื่อครั้งหลังของ พุทธศตวรรษที่ 20 ลงมา ซึ่งเป็นการแต่งขึ้นภายหลังในสมัยอาณาจักรล้านนาแล้วอาจทำให้เกิดความ คลาดเคลื่อนขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม หลักฐานและตำนานสะท้อนให้เห็นว่า เมืองหริภุญไชย คือ ศูนย์กลาง ของวัฒนธรรม

ในเขตภาคเหนือโดยเฉพาะวัฒนธรรมพุทธศาสนาในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 และ ยังคงความสำคัญเรื่อยมาในสมัยอาณาจักรล้านนาอีกระยะหนึ่งในฐานะ ศูนย์กลางพุทธศาสนาของ อาณาจักร อนึ่ง อาจเป็นเพราะการตั้งถิ่นฐานของชาวหริภุญไชยในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงนั้นมีข้อ ได้เปรียบกว่าที่ราบในหุบเขาแห่งอื่นๆในภาคเหนือของไทย เนื่องจากสามารถรับวัฒนธรรมจาก ภายนอกได้สะดวกโดยผ่านทางลำน้ำปิง จึงทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคมได้รวดเร็วกว่า ประกอบกับ มีที่ราบกว้างขวางและอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเมืองขนาดใหญ่และเป็น ศูนย์กลางทางวัฒนธรรมในดินแดนแถบนี้ต่อไป

(1). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์¹²² และพระพุทธรูปในศิลปะศรีอยุธยา

(1.1) ระยะเวลาที่ 1 ราวพุทธศตวรรษที่ 13 – 14

ในตำนานกล่าวถึงฤาษีวาสุเทพสร้างเมืองศรีอยุธยาและทูลเชิญพระนางจามเทวี ธิดากษัตริย์เมืองละโว้(ลพบุรี) มาครองเมือง ซึ่งพระนางเสด็จขึ้นมาพร้อมกับบริวารที่เป็นผู้เชี่ยวชาญศิลปวิทยาการในด้านต่าง ๆ เช่น พระภิกษุ นักปราชญ์ และช่าง ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากต่อเมืองศรีอยุธยา ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลทางรูปแบบจากวัฒนธรรมทวารวดีในภาคกลางอย่างไม่ต้องสงสัย

รูปภาพที่ 113 พระพุทธรูปที่มีอิทธิพลทวารวดีจากภาคกลาง

(ที่มา: ร.ศ.ดร.จีรารวรรณ แสงเพ็ชร)

(1.2) ระยะเวลาที่ 2 ราวพุทธศตวรรษที่ 15 – 16

ความสัมพันธ์ของละโว้กับศรีอยุธยา ในระยะแรกเป็นรูปแบบของรัฐเกื้อกูลกันโดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อม ต่อมาความสัมพันธ์เปลี่ยนไปเป็นรูปแบบของสงครามซึ่งเกิดขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 16 และปลายพุทธศตวรรษที่ 17 แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า สงครามทั้งสองครั้งอาจมิใช่ระหว่างศรีอยุธยากับละโว้ ดังปรากฏในหลักฐานของตำนาน คือ กษัตริย์ศรีอยุธยา นำกำลังไปช่วยกษัตริย์ละโว้ขับไล่พวกเขมรที่เข้ามารุกราน จึงเป็นไปได้ว่า การปรากฏรูปแบบของพระพุทธรูปในศรีอยุธยาซึ่งมีอิทธิพลจากศิลปะแบบทวารวดีทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาปะปน น่าจะเกิดการรับเข้ามาในช่วงเวลานี้

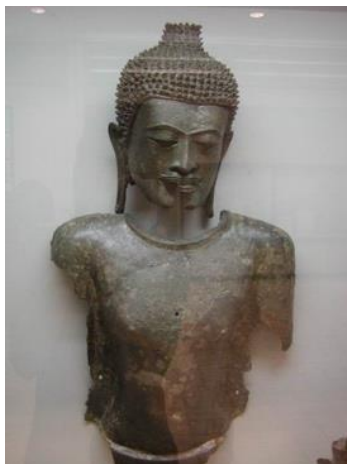
¹²² ดูรายละเอียดใน โขมศรี แสนจิตต์, “เมืองโบราณศรีอยุธยาจากหลักฐานโบราณคดี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552) 343 – 421.

ในราวพุทธศตวรรษที่ 15 เกิดโรคระบาดชาวทริภุชไชยจึงอพยพหนีโรคระบาดมายังเมืองสุพรรณวดี(สะเทิม) แต่พระเจ้าพุกามราช(พระเจ้าอนิรุช) มาตีเมืองสุพรรณวดีและกดขี่ข่มเหงเป็นอย่างมาก ชาวทริภุชไชยจึงอพยพอีกครั้งไปยังเมืองหงสาวดี ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากพระเจ้าหงสาวดีเป็นอย่างดี ราว 6 ปีก่อนกลับสู่บ้านเกิดเมืองนอน ตำนานยังระบุว่า ชาวทริภุชไชยและหงสาวดีมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเพราะ และยังพบจารึกภาษามอญ ตัวอักษรที่ใช้เหมือนของชาวมอญที่เมืองพุกาม และการปรากฏพระพิมพ์พุทธคยา ที่ได้จากการขุดค้นพบที่วัดพระยีน ซึ่งมีรูปแบบคล้ายคลึงกับพระพิมพ์พุทธคยาที่พุกามและศรีเกษตรด้วยเช่นกัน¹²³ น่าจะเป็นสิ่งที่ยืนยันในความสัมพันธ์ของทั้งสองเมืองดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ในแง่นี้ เมืองทริภุชไชยคงจะได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาจากอินเดียแล้ว อาจจะรับมาโดยตรงหรือผ่านทางพม่าเข้ามา หากเราพิจารณาจากรูปแบบศิลปกรรม จะเห็นว่า ศิลปกรรมของเมืองทริภุชไชย ปรากฏอิทธิพลจากหลายแหล่งบันดาลใจ พัฒนาและปรับให้สอดคล้อง ก่อรูปเป็นอัตลักษณ์หรือรูปแบบเฉพาะท้องถิ่น คือ ศิลปะแบบทริภุชไชย มีความเจริญสูงสุดหลังจากกลับมาจากเมืองหงสาวดีจนถึงสิ้นสุดอาณาจักร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹²³ โขมศรี แสนจิตต์, “เมืองโบราณทริภุชไชยจากหลักฐานโบราณคดี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552), หน้า 486.

รูปภาพที่ 114 พระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะทวารวดีจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
(ที่มา: ร.ศ.ดร.จีรารวรรณ แสงเพชร)

รูปภาพที่ 115 พระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะทวารวดีจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
(ที่มา: ร.ศ.ดร.จีรารวรรณ แสงเพชร)

รูปภาพที่ 116 ใบเสมาสลักภาพพระพุทธรูป อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย

(ที่มา: รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, ทวารวดีในอีสาน (กรุงเทพฯ: มติชน, 2558), หน้า 155.)

รูปภาพที่ 117 เศียรพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลศิลปะทวารวดีจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(ที่มา: ร.ศ.ดร.จีรารวรรณ แสงเพชร)

(1.3) ระยะเวลาที่ 3 พุทธศตวรรษที่ 17 - 19

ก่อนการสิ้นสุดอาณาจักรทริภุญไชย นั้น กล่าวได้ว่า เป็นยุคทองของพุทธศาสนา ที่ปรากฏทั้งประติมากรรมและสถาปัตยกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นของตนเอง โดยมีความงามอย่างลงตัวมากที่สุด กล่าวคือ พระนลาฏแคบ พระขนงเป็นสันนูนต่อกันคล้ายรูปปีกกา พระนาสิกแบนใหญ่ พระเนตรเหลือบต่ำ พระโอษฐ์ล่างหนา มีไรพระมัสสุ พระศอเป็นปล้อง ไรพระศกเป็นสันหนา เม็ดพระศกขมวดม้วนวนเป็นกันหอยมีลักษณะแหลมสูง เช่น พระพุทธรูปในซุ้มเจดีย์กู่กุด และ

รัตนเจดีย์ วัดจามเทวี จ.ลำพูน ทั้งนี้ ยังปรากฏหลักฐานอันแสดงถึงความสัมพันธ์กับอาณาจักรพุกามอย่างชัดเจน คือ จารึกอักษรมอญโบราณ และจารึกมยาเซติของพระเจ้ากยันสิตธา¹²⁴

รูปภาพที่ 118 (ซ้าย) พระพุทธรูปประดิษฐานในซุ้มจระนำของเจดีย์กู่กุด วัดจามเทวี จ.ลำพูน
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 119 (ขวา) พระพุทธรูปประดิษฐานในซุ้มจระนำของรัตนเจดีย์ วัดจามเทวี จ.ลำพูน
(ที่มา: ผู้วิจัย)

และในท้ายที่สุด อาณาจักรหริภุญไชยได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา โดยมีสาเหตุเกิดจากการขยายตัวของเมืองในกลุ่มน้ำกก โดยมีพญามังรายเป็นผู้นำ ซึ่งภายหลังคือ อาณาจักรล้านนา ยกกองทัพเข้ายึดครองอาณาจักรหริภุญไชยผนวกไว้ในดินแดนของพระองค์

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 487.

รูปภาพที่ 120 (ซ้าย) เจดีย์กู่กุด วัดจามเทวี จ.ลำพูน

(ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	สมัย	รูปแบบ	อิทธิพลศิลปะ	รูปภาพ
1.	<p>พระพุทธรูปกลุ่มที่ 1 ระยะที่ 1 ของอาณาจักร</p>	<p>พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยมหรือกลม มีขมวดพระเกศาขนาดใหญ่ บางครั้งปรากฏรัศมีเป็นรูปดอกบัวตูมหรือลูกแก้วอยู่เหนือพระเกตุมาลา พระชนงต่อกันเป็นรูปปีกกา และมีสันยกสูงขึ้น พระเนตรโขน พระนาสิกแบน พระโอษฐ์หนา พระเนตรเหลือบต่ำ ยังคงปรากฏอิทธิพลทวารวดีอยู่มาก</p>	<p>ศิลปะทวารวดี</p>	 <p>(รูปภาพที่ 121)</p>
2.	<p>พระพุทธรูปกลุ่มที่ 2 ระยะที่ 2 ของอาณาจักร</p>	<p>พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม พระเนตรแคบ พระขนงเป็นสันนูนต่บ่อกันคล้ายรูปปีกกา พระนาสิกแบนใหญ่ พระเนตรเหลือบต่ำ พระโอษฐ์แย้มเล็กน้อย มีไรพระมัสสุ พระศอเป็นปล้องไรพระศกเป็นสันหนา เม็ดพระศกขมวดม้วนวนเป็นก้นหอย</p>	<p>ศิลปะทวารวดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</p>	 <p>(รูปภาพที่ 122)</p>

ลำดับ	สมัย	รูปแบบ	อิทธิพลศิลปะ	รูปภาพ
		<p>มีลักษณะแหลมสูงและมีขนาดเล็ก ครองจีวรบางเรียบแบบห่มคลุม ทากเป็นพระพุทธรูปในอิริยาบถ ประทับนั่งมักจะนั่งขัดสมาธิเพชร</p>		 <p>(รูปภาพที่ 123)</p>
3.	<p>พระพุทธรูปกลุ่มที่ 3 ระยะที่ 2 ของอาณาจักร ขอม</p>	<p>พระนลาฏแคบ พระขนงเป็น สันนูนต่อกันคล้ายรูปปีกกา พระนาสิกแบนใหญ่ พระเนตร เหลือบต่ำ พระโอษฐ์กว้างหนา มีไร พระมัสสุ พระศอกเป็นปล้อง ไโรพระศกเป็นสันหนา เม็ดพระศก ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอย มีลักษณะแหลมสูง</p>	<p>ศิลปะขอม และ รูปแบบท้องถิ่น ทริภูมูไชย</p>	 <p>(รูปภาพที่ 124)</p>

ลำดับ	สมัย	รูปแบบ	อิทธิพลศิลปะ	รูปภาพ
		 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>		 <p>รูปภาพที่ 125 - 126</p>

ตารางที่ 10 ตารางอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธรูปในศิลปะหริภุญไชย

ข. อาณาจักรล้านนา (พ.ศ.1839 - 2101)

(1) ประวัติศาสตร์โดยสังเขป

ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนาปรากฏชัดเจนหลังจากที่ “พญามังราย” เข้ายึดครองอาณาจักรทริภุญไชยได้ในพุทธศตวรรษที่ 19 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อครอบครองเส้นทางการค้าในเขตเมืองบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง โดยอาศัยแม่น้ำปิงเป็นเส้นทางคมนาคม การขยายอาณาเขตการค้าเพื่อเชื่อมต่อกับเมืองท่าชายฝั่งทะเลตอนใต้แทนที่อาณาจักรทริภุญไชยที่มีความสัมพันธ์กับเมืองท่าชายฝั่งทางภาคกลางของไทยมาเป็นเวลานาน จำต้องกระทำการยึดอาณาจักรทริภุญไชยเพียงประการเดียวเท่านั้น ซึ่งการยึดอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากนั้นเป็นเรื่องใหญ่ การทำศึกสงครามจึงต้องวางแผนอย่างรัดกุมเป็นอย่างมาก พญามังรายทรงเลือกใช้การสร้างเมืองฝาง คือจุดเริ่มต้นของแผนการ เพราะมีเส้นทางติดต่อสะดวกระหว่างเชียงรากับทริภุญไชย เมืองฝางจึงอยู่ในฐานะของที่มั่นในการขยายอำนาจลงสู่ทริภุญไชย ต่อมาดำเนินการส่งเสด็จเพื่อสร้างความอุ่นใจภายในอาณาจักรเป็นลำดับถัดมา และขั้นสุดท้ายของแผนการ คือการสร้างสัญญามิตรภาพระหว่างพญามังราย พญาเจ้าเมือง และพ่อขุนรามคำแหง¹²⁵ ทำให้ฐานอำนาจของพญามังราย มีความมั่นคงมีเสถียรภาพเป็นอย่างมาก ทั้งยังเป็นที่ยอมรับในหมู่ผู้ปกครองเมืองด้วยกัน เมื่อนั้นจึงยกทัพเข้าตีอาณาจักรทริภุญไชย ได้อย่างเบ็ดเสร็จ อีกนัยหนึ่ง การครอบครองอาณาจักรทริภุญไชยนั้นคือ การสะท้อนถึงพระราชอำนาจของพระองค์ที่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างแท้จริง

หลังจากที่เข้าควบคุมอาณาจักรทริภุญไชยสำเร็จแล้ว พระองค์ทรงสร้างและประทับอยู่ที่เวียงกุมกามก่อนเพียงชั่วคราว โดยใช้เป็นฐานในการขยายพระราชอำนาจพร้อมกับการแสวงหาสถานที่อันจะเป็นจุดศูนย์กลางของอาณาจักร ของพระองค์ต่อไป

พญามังรายทรงเลือก เมืองเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาโดยมีเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก ที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่เหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางทางการค้า สามารถติดต่อกับเมืองท่าได้สะดวก ทั้งเมืองมอญและอยุธยา ตลอดจนเมืองตอนในภาคพื้นทวีป เช่น เชียงแสน ยูนนาน ประการที่สอง การมีที่ตั้งอยู่บริเวณแอ่งที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน ซึ่งอยู่ระหว่างที่ราบแม่น้ำปิงกับที่ราบแม่น้ำกก มีความเหมาะสมในการควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นที่ราบขนาดใหญ่จึงเหมาะต่อการตั้งราชธานี และประการที่สาม บริเวณที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่อยู่ระหว่างเชิงดอยสุเทพและแม่น้ำปิง สายน้ำจากพื้นที่ดอยสุเทพไหลผ่านเข้าสู่แอ่งที่ราบเชียงใหม่ ส่วน

¹²⁵ สรัสวดี อ๋องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองเชียงใหม่มีหนองน้ำใหญ่อันเป็นแหล่งน้ำสำคัญ เชียงใหม่จึงมีน้ำบริบูรณ์ เหมาะสมแก่การเพาะปลูก เลี้ยงดูประชากรได้มาก

นอกจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ส่งเสริมให้เมืองเชียงใหม่สามารถเป็นศูนย์กลางอำนาจของล้านนาได้แล้ว ยังมีปัจจัยทางด้านการเมืองการปกครอง และโครงสร้างทางความเชื่อของคนในรัฐ จนก่อรูปเป็นอาณาจักรที่ทรงอิทธิพลในทุกๆ ด้านต่อดินแดนทางภาคเหนือของไทยจนถึงปัจจุบัน การสถาปนา เมืองเชียงใหม่เท่ากับได้สถาปนา ราชวงศ์มังราย ขึ้นอย่างเป็นทางการด้วยเช่นกัน นับว่าเป็นการเปิดศักราชใหม่ของอาณาจักรในดินแดนแถบภาคเหนือ เราสามารถแบ่งพัฒนาการของอาณาจักรล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 19 – 21) ได้เป็น 3 ช่วงเวลา ก่อนล้านนาจะถูกผนวกรวมกับพม่า ดังนี้

(1.1) สมัยอาณาจักรล้านนาระยะแรก (พ.ศ. 1839 – 1898)

ในระยะเวลาการสร้างบ้านแปงเมืองของอาณาจักรล้านนา พญามังราย ทรงขยายอาณาเขตออกไปรอบทิศทางของเมืองเชียงใหม่เพื่อให้เกิดความมั่นคงในอาณาจักร โดยตลอดรัชกาลส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องการรบพุ่ง เช่น การยึดทริภุญไชย ผนวกรวมรัฐเขลางค์(ละคอน, ลำปาง) เมืองนาย เมืองเชียงตุง เมืองไชยปราการ เข้ามาภายในอาณาจักร พระองค์ทรงปกครองในแบบรัฐเครือญาติ ดึงสืบมาจากรูปแบบการปกครองในกลุ่มน้ำแม่กกเดิม โดยการส่งพระโอรส พระราชวงศ์และขุนนางไปปกครอง และรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางที่เมืองเชียงใหม่ ในสมัยของพญามังราย อาณาจักรล้านนาครอบคลุมดินแดนซีกตะวันตกในดินแดนล้านนาได้ทั้งหมด กล่าวคือ พื้นที่ลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน เมืองเขลางค์ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง เหลือเพียงแต่ เมืองพะเยาส่วนกลางในเขตลุ่มน้ำอิง เมืองปัวหรือเมืองน่านในพื้นที่ลุ่มน้ำน่าน และเมืองแพร่ที่อยู่ทางตะวันออก ขณะที่พญามังรายทรงรวบรวมเมืองต่างๆ แล้วนั้นยังต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับการขยายดินแดนของมหาอำนาจอย่างจีนมองโกล เช่นกัน ล้านนาจึงพยายามผูกมิตรกับจีนโดยการยอมส่งบรรณาการให้

สำหรับ เมืองลำพูน อันเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรทริภุญไชยเดิม มีฐานะเป็นเมืองคู่แข่งแฝดกับเมืองเชียงใหม่ แต่สถานะของเมืองเป็นเพียง เมืองศูนย์กลางแห่งพุทธศาสนาเท่านั้น มิได้มีอำนาจบริหารบ้านเมืองดังเช่นในอดีต พญามังรายโปรดให้ขุนนางไปปกครอง ในแง่นี้ การเป็นเมืองคู่แข่งแฝดทำให้เห็นได้ว่า วัฒนธรรมของทริภุญไชยยังคงมีการดำเนินต่อเนื่องอยู่และส่งอิทธิพลเป็นอย่างมากให้กับเมืองเชียงใหม่ อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมแบบทริภุญไชยยังคงมีลมหายใจ อนึ่ง ในช่วงที่พญามังรายสร้างเวียงกุมกามขึ้นนั้น สภาวะแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมทริภุญไชยย่อมมีอิทธิพลต่อการก่อรูปของเวียงกุมกาม การรับความเจริญด้านต่าง ๆ จากทริภุญไชย ดังเช่น ตัวอักษรธรรมล้านนาที่มีพื้นฐานจากอักษรมอญทริภุญไชย รูปทรงเจดีย์สี่เหลี่ยมของวัดกู่กุด(วัดจามเทวี) เป็น

ต้นแบบของเจดีย์กู่คำ(วัดเจดีย์เหลี่ยม) และพระพุทธรูปแบบทริภุชไชยตอนปลายให้อิทธิพลต่อรูปแบบของพระพุทธรูปแบบล้านนาระยะแรก กล่าวคือ กลุ่มพระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะพุกามและพัฒนาเป็นศิลปะทริภุชไชย มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชรและมีลักษณะที่เป็นท้องถื่นทริภุชไชย และน่าจะเป็นวัสดุเป็นดินเผาหรือปูนปั้น ที่เป็นหินและสำริดยังมีน้อยมาก¹²⁶ หลักฐานจึงมีให้ศึกษาไม่มากนัก ตามความเห็นของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ได้เสนอให้พระพุทธรูปปางมารวิชัย ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติทริภุชไชย จังหวัดลำพูน (รูปภาพที่123) จัดอยู่ในกลุ่มพระพุทธรูปล้านนาระยะแรก โดยใช้รูปแบบที่มีลักษณะใกล้เคียงกับศิลปะแบบปาละซึ่งรับรูปแบบจากพุกามของพม่ากลับมาอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ พระพุทธรูปมีลักษณะพระพักตร์กลม ทรงแยมพระโอษฐ์ ขมวดพระเกศาใหญ่ พระวรกายอวบอ้วน ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน และประทับนั่งขัดสมาธิราบ โดยสอดคล้องกับตำนานที่กล่าวถึงพญามังรายได้ยกทัพไปตีพุกามและนำช่างกลับมา นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับกลุ่มพระพุทธรูปที่พบในวัดพระพายหลวงด้วย¹²⁷ เป็นต้น

ส่วนเมืองเชียงแสน หลังจากที่พญามังรายสิ้นพระชนม์แล้วนั้น การปกครองในล้านนาถูกรับไปแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ล้านนาตอนบน มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงแสน ล้านนาตอนล่าง มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ คงเป็นด้วยเหตุในการรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงของอาณาจักรในการควบคุมหัวเมืองตอนบนซึ่งห่างไกลออกไป จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างศูนย์กลางการบริหารบ้านเมืองอีกแห่งหนึ่งขึ้น ซึ่งตามหลักฐานปรากฏการครองเมืองของกษัตริย์ในราชวงศ์มังราย คือ การส่งโอรสรัชทายาทปกครองดูแลเมืองเชียงใหม่ ส่วนพระองค์ประทับอยู่ที่เมืองเชียงแสน ในแ่งดังกล่าวเมืองเชียงแสนคงมีความสำคัญเป็นอย่างมากและอาจอยู่ในฐานะเมืองหลวงเทียบเคียงกับเมืองเชียงใหม่ด้วยเช่นกัน โดยปรากฏการสร้างและสถาปนาเมืองเชียงแสนอย่างเป็นทางการ ในสมัยพญาแสนภู การตั้งเมืองเชียงแสนนี้ตามตำนานจะให้ความสำคัญกับอารามประจำเมืองและการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ¹²⁸เป็นสำคัญ ตลอดจนการกัลปนาที่ดินและสร้างวัด เช่น วัดป่าสัก วัดเชียงยืน และวัดเจดีย์หลวงเมืองเชียงแสน

¹²⁶ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะล้านนา : รวมแนวคิดทุกแง่มุมด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ (กรุงเทพฯ : มติชน, 2556), หน้า 194.

¹²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 194 -196.

¹²⁸ จีราวรรณ แสงเพ็ชร, “การศึกษาเปรียบเทียบ ลวดลายประดับเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอด กลุ่มเมืองเชียงแสนกับกลุ่มเมืองเชียงใหม่ พุทธศตวรรษที่ 19-20,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540), หน้า19.

ในรัชกาลพญาคำฟู ใช้ฐานที่มั่นที่เมืองเชียงแสน และไม่กลับไปประทับที่เมืองเชียงใหม่ พระองค์ทรงโปรดให้พญาผายูราชโอรสปกครอง และในรัชสมัยของพญาผายูก็ได้มาครองเมืองเชียงแสน ทำให้บทบาทของเมืองเชียงแสนลดลง อย่างไรก็ตาม พญาคำฟูได้ดำเนินนโยบายขยายดินแดนสู่ด้านตะวันออกของล้านนา ซึ่งขัดกับพญามังราย พระองค์ทรงยึดเมืองพะเยาได้ โดยอาศัยความร่วมมือจากพญากาวน่าเจ้าเมืองปัว¹²⁹ ในแง่นี้ นโยบายการขยายดินแดนทางตะวันออกของล้านนา กลับเป็นผลดีต่ออาณาจักร นอกจากเมืองเชียงแสนจะปลอดภัยจากเมืองพะเยาแล้ว ยังเป็นฐานที่มั่นสำคัญในการขยายอำนาจไปสู่เมืองน่านและเมืองแพร่ต่อไปในสมัยของพระเจ้าติโลกราช

(1.2). สมัยอาณาจักรล้านนาระยะที่สอง (พ.ศ. 1898 – 2068)

หลังจากผ่านยุคของการสร้างบ้านแปงเมืองในระยะแรก ความเจริญของอาณาจักรล้านนามีพัฒนาการอย่างเด่นชัดโดยเฉพาะวัฒนธรรมพุทธศาสนา นับแต่ พระเจ้ากือนา ทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงโปรดสถาปนาทำวมหาทพรหมพระอนุชาครองเมืองเชียงราย ส่วนเมืองเชียงแสนให้ขุนนางปกครอง ในแง่นี้เมืองเชียงแสนถูกลดบทบาทแต่เมืองเชียงรายกลับคงความสำคัญขึ้นมา เพื่อจะได้เป็นต่างพระเนตรพระกรรณในการควบคุมหัวเมืองทางเหนือ เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและศิลปกรรมในอาณาจักรล้านนา คือ พระองค์ทรงขออาราธนา “พระสุมนเถร” แห่งสุโขทัยจากพญาลิไท¹³⁰ มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองเชียงใหม่และล้านนา โดยมุ่งหวังให้เมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของอาณาจักรแทนเมืองลำพูนหรือหริภุญไชยเดิม เนื่องจากพระสุมนเถรได้ไปศึกษาพุทธศานาลังกาวงศ์และอุปสมบทใหม่ในสำนักของพระมหาสามีอุทุมพรที่เมืองพัน (เกาะตะมะ) ซึ่งเดินทางไปศึกษามาจากลังกา

หลังจากที่พระสุมนเถรเดินทางขึ้นมาในล้านนา พำนักที่วัดพระยืน เมืองหริภุญไชย และย้ายมายังวัด “บุปผาราม” หรือ “วัดสวนดอก”¹³¹ เมืองเชียงใหม่ ซึ่งพระเจ้ากือนาทรงพระราชทานสวนหลวงสร้างวัดขึ้นให้เป็นที่จำพรรษาของพระสุมนเถร ตามลำดับ พระเจ้ากือนาทรงแต่งตั้งพระสุมนเถรให้เป็น “พระสุมนสุวรรณรัตนสามิ” และวางรากฐานพระพุทธศาสนาแบบลังkawงศ์ขึ้นในล้านนา พระองค์ทรงสนับสนุนให้พระภิกษุจากดินแดนต่าง ๆ เช่น เมืองเชียงแสน เชียงตุง เดินทางเข้ามาศึกษาพุทธศาสนาที่วัดสวนดอกนี้ ดังนั้น วัดสวนดอกจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระปริยัติธรรมและพระธรรมวินัยแทนที่เมืองหริภุญไชยในเวลาต่อมา

¹²⁹ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, เดวิด เค. วัลยาจ, *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่* (เชียงใหม่ : สุริวงศบุ๊คเซ็นเตอร์, 2543), หน้า

¹³⁰ พระรัตนปัญญาเถระ, *ชินกาลมาลีปกรณ์*, แปลโดย แสง มนวิฑูร (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2501),

¹³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 111.

การเข้ามาของพระสุนทรทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างสุโขทัยกับล้านนา และยังมีผลในทุก ๆ มิติของอาณาจักรล้านนา กล่าวคือ อิทธิพลจากพุทธศาสนาส่งผลขยายวงกว้างต่อไปถึงรูปแบบศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและรูปแบบตัวอักษร¹³² ให้มีการปรับเปลี่ยน และรูปแบบของศิลปะแบบสุโขทัยจึงเริ่มมีอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปกรรมในล้านนา โดยเฉพาะพระพุทธรูปพระพุทธรูปประดับในระนาบซุ้มทั้ง 4 ที่วัดพระยืน แต่ปัจจุบันมีการพอกทับแล้ว ในปี 2454

นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความสนใจในพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นในหมู่คนทั่วไปและพระสงฆ์ จึงทำให้พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งนำโดย พระญาณคัมภีร์และพระเมธังกร เดินทางไปยังลังกาเพื่อศึกษาและอุปสมบทใหม่ กลับมาถึงเชียงใหม่ในปี 1973 ปลายรัชสมัยของพญาสามฝั่งแกน ตั้งวัดป่าแดง บริเวณเชิงดอยสุเทพ ซึ่งห่างจากวัดสวนดอกไปเพียง 1 กม.¹³³ เรียกตนเองว่า “สิงหลภิกขุ” คือพระแบบลังกา หรือลังกาวงศ์ใหม่ ทำให้อาณาจักรล้านนาในระยษณีนี้นมีนิกายสงฆ์ทั้งหมด 3 นิกาย ได้แก่

1. นิกายพื้นเมือง คือ คณะสงฆ์ที่สืบทอดพุทธศาสนาจากทริภุญไชย
2. นิกายรามัญวงศ์ (วัดสวนดอก, ลังกาวงศ์เก่า) คือ คณะสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติตามหลักครั้งพระสุนทรจากสุโขทัยได้วางรากฐานไว้
3. นิกายสีหล (วัดป่าแดง, ลังกาวงศ์ใหม่) คือ คณะสงฆ์ที่ปฏิบัติตามแนวทางของพระญาณคัมภีร์ที่เดินทางไปศึกษาจากเกาะลังกา

แต่ที่น่าสังเกต คือ การปกครองของล้านนามีความสัมพันธ์กับสถาบันพุทธศาสนาอย่างแยกไม่ออก ถึงกระทั่ง กษัตริย์ผู้ปกครองต้องได้รับการยอมรับ หรือรับรองจากสถาบันศาสนา เพื่อให้เป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรม และต้องการสร้างสถานภาพของการเป็น พระจักรพรรดิราชย์ ของกษัตริย์ล้านนา ดังนั้น บทบาทของสถาบันศาสนาจะทรงอิทธิพลและสามารถกำหนดบรรทัดฐานในสังคมชัดเจนมากยิ่งขึ้นในอาณาจักรล้านนาช่วงระยะเวลาต่อมา

ในรัชสมัยพระเจ้าแสนเมืองมาทรงครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา พระเจ้ากือนา ท้าวมหาพรหมผู้เป็นพระมาตุลาของพระองค์ยกทัพมาเพื่อแย่งชิงราชสมบัติ แต่กลับพ่ายแพ้ต่อพระเจ้าแสนเมืองมา จึงหนีไปพึ่งเมืองกำแพงเพชรและขอความช่วยเหลือจากสมเด็จพระบรมราชาที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา เพื่อมาทำศึกแต่ก็มีอาชชนะได้ ท้าวมหาพรหมจึงกลับมาขอสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าแสนเมืองมาโดยมอบพระพุทธรูปสำคัญจากเมืองกำแพงเพชร 2 องค์ มายังล้านนา ได้แก่ พระแก้วมรกต

¹³² สุรพล ดำริห์กุล, **แผ่นดินล้านนา** (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2545), หน้า 37.

¹³³ ฮัน เพนท์ และแอนดรู ฟอว์บส์, **ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับย่อ** แปลโดย ศิริรัฐ ทองใหญ่ ณ อยุธยา (เชียงใหม่ : หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่, 2547), หน้า 132.

และพระพุทธรูปหิงค์ โดยได้ถวายพระพุทธรูปหิงค์ให้แก่พระเจ้าแสนเมืองมาจึงได้กลับไปครองเมือง เชียงรายตามเดิม พร้อมทั้งนำพระแก้วมรกตไปประดิษฐานยังเมืองเชียงราย ส่วนพระพุทธรูปหิงค์ พระ เจ้าแสนเมืองมาโปรดให้ประดิษฐาน ณ วัดลือเชียงพระ หรือ วัดพระสิงห์ในปัจจุบัน

ในรัชสมัยของพญาสามฝั่งแกน (พ.ศ. 1945 – 1984) ขึ้นครองราชย์โดยได้รับการสนับสนุน จากพระราชมารดาและพระปิตุลา รวมถึงเหล่าขุนนาง ให้เป็นกษัตริย์ปกครอง ภายหลังพระองค์ทรง ปูนบำเหน็จให้แก่พระปิตุลาเป็นเจ้าสีหิ้นครองเมืองพะเยา ภายหลังเมืองเชียงรายนการกบฏอีกครั้ง โดยท้าวเย็กุมกาม โดยขอกำลังจากสุโขทัยไปช่วยรบเพื่อแย่งชิงเมืองเชียงใหม่ แต่กลับพ่ายแพ้ ภายหลังจากนั้นพญาสามฝั่งแกนจึงส่งพระราชโอรสไปครองเมืองเชียงราย เมืองเชียงรายนจึงคงความสำคัญ สืบมาในฐานะเมืองอุปราช¹³⁴ เหตุการณ์สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่ง คือ โอรสองค์ที่ 6 ของพญาสามฝั่ง แกน ชื่อ ท้าวลก กระทำการแย่งชิงพระราชอำนาจสำเร็จและสถาปนาตนขึ้นครองราชย์เป็น “พระเจ้า ตีโลกราช” ปกครองอาณาจักรล้านนา¹³⁵ ดังนั้น ในช่วงแรกของรัชสมัยพระเจ้าตีโลกราชจึงต้อง ปรราบปรามปัญหาภายใน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งได้อีก

ในรัชสมัยของพระเจ้าตีโลกราชทรงครองราชย์ ถือได้ว่า ล้านนามีความมั่นคงทางการเมืองสูง เป็นอย่างยิ่ง และทรงปกครองแบบรวมอำนาจปกครองเข้าสู่ศูนย์กลาง มีเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ในแง่นี้ พระองค์อาจจะทรงถือแนวคิดคติความเชื่อเรื่องบุญบารมี ความเป็นผู้มีธรรม และคติความเชื่อ เรื่องพระจักรพรรดิ¹³⁶ คือ ทรงเป็นใหญ่เหนือพระราชอื่นใด พระองค์ทรงขยายอาณาเขตและพระ ราชอำนาจกว้างขวางมากที่สุดตั้งแต่ก่อตั้งอาณาจักรมา กล่าวคือ ด้านตะวันตกขยายไปจนถึงรัฐชาน เมืองนาย เมืองสีป้อ และเมืองยงห้วย และด้านเหนือ สามารถครอบครองส่วนหนึ่งของอาณาจักร ล้านช้างและสิบสองปันนา มิเพียงเท่านั้น พระองค์ดำเนินนโยบายต่อจากพระเจ้าคำฟูในการขยาย อำนาจสู่ด้านตะวันออก สามารถยึดเมืองน่านและเมืองแพร่ได้สำเร็จ ทำให้เป็นประตูในการขยายพระ ราชอำนาจลงสู่ด้านใต้ คือ การยึดเมืองศรีสัชชนาลัยเข้าไว้กับอาณาจักรล้านนาได้สำเร็จ โดยการนี้ น่าจะเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดสงครามกับกรุงศรีอยุธยาในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ¹³⁷ ที่

¹³⁴ สรัสวดี อ๋องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

¹³⁵ พระยาประชากิจกรจักร, พงศาวดารโยนก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2504), หน้า 348.

¹³⁶ ดวงฤทัย หิรัญสถิตย์, “การตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางสมัยพระเจ้าตีโลกราช พ.ศ. 1985 - พ.ศ. 2030,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 84.

¹³⁷ พระยาประชากิจกรจักร, พงศาวดารโยนก (พระนคร : ชูสิน, 2498), หน้า 328-329.

ผนวกดินแดนสุโขทัยเอาไว้กับอยุธยาแล้ว ด้วยความสำเร็จจากการยึดครองเมืองน่านซึ่งเป็นเมือง
 เครือญาติที่มีความใกล้ชิดกับสุโขทัย ร่วมมือกันทำสงครามกับอยุธยา กษัตริย์อยุธยาจึงได้มีการเข้า
 แทรกแซง ตั้งตำบายน่านเป็นเมืองน่าน กล่าวว่า กษัตริย์อยุธยาลอบทำร้ายกษัตริย์เมืองน่านถึง
 สิ้นพระชนม์ในคราวเดียว¹³⁸ การยึดเมืองน่านของล้านนาจึงถือเป็นการปิดโอกาสจากการขยายอำนาจ
 ของอยุธยา นอกจากนี้ เหตุการณ์สำคัญอีกประการหนึ่งคือ พระยาบุษยไชย เจ้าเมืองสองแควหรือ
 พิษณุโลกเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าติโลกราช ภายหลังได้เป็นเจ้าเมืองพะเยา¹³⁹ รวมถึงเจ้าเมือง
 เซลียงแต่ภายหลังอยุธยาสามารถยึดเมืองเซลียงได้ การศึกครั้งนี้กินระยะเวลายาวนานถึง 14 ปี จึงทำ
 สัญญาสงบศึกเป็นไมตรีต่อกันระหว่างกรุงศรีอยุธยากับล้านนา ไม่มีฝ่ายใดแพ้ชนะ

ด้านการพระศาสนาในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช ถือเป็นยุคที่เจริญรุ่งเรืองสูงสุดไม่ถึง
 หย่อนไปกว่าด้านการเมืองการปกครอง พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและทรงเป็นผู้อุปถัมภ์
 ศาสนาพุทธนิกายวัดป่าแดงเป็นสำคัญ¹⁴⁰ สร้างวิหารมหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอด และโปรดให้ทำ
 การสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งสำคัญนับเป็นครั้งที่ 8 ของโลกและครั้งแรกในดินแดนไทย ทำให้
 พระไตรปิฎกฉบับนี้ได้ถือเป็นหลักปฏิบัติของพระสงฆ์นิกายต่างๆในล้านนาสืบมา พระองค์ทรงสร้าง
 วัดและปูชนียสถาน ตลอดจนพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก เช่น วัดป่าแดงหลวง วัดป่าตาล จัตุราช
 มณเฑียร ทรงสร้างต่อเติมเจดีย์หลวง บูรณะพระธาตุนครไชย สร้างพระเจ้าช้างคัม เป็นต้น และ
 ทรงอัญเชิญพระแก้วมรกตจากเมืองเขลางค์มาประดิษฐานไว้ที่เจดีย์หลวง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹³⁸ พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช, พงศาวดารเมืองน่าน (เชียงใหม่ : ธนุชนพรัตน์ (โรงพิมพ์เชียงใหม่), 2543), หน้า

¹³⁹ พระยาประชาภิจักรจักร, พงศาวดารโยนก, หน้า 328-329.

¹⁴⁰ พระยาประชาภิจักรจักร, พงศาวดารโยนก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, หน้า 356.

รูปภาพที่ 127 พระเจ้าแชงคัม วัดศรีเกิด ต.พระสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ (ที่มา: ผู้วิจัย)

นอกจากนี้ยังได้สถาปนาความเชื่อเรื่องพระธาตุตามเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในอาณาจักรโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาเป็นสื่อเชื่อมโยงความผูกพันของผู้คนและภิกษุตามท้องถิ่น ดังปรากฏเป็นตำนานเมืองและตำนานพระธาตุในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งมีส่วนช่วยในการสร้างสำนึกความเป็นล้านนา ร่วมกันระหว่างเมืองเชียงใหม่กับหัวเมืองภายในอาณาจักร¹⁴¹ คงส่งผลให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปเป็นจำนวนมากกระจายทั่วอาณาจักร ด้วยหลักฐานด้านจารึกพบที่ฐานพระพุทธรูปประกอบกับตำนานการสร้างพระพุทธรูป ซึ่งทำให้ทราบว่ามีการสร้างขึ้นเป็นจำนวนมากตั้งแต่สมัยนี้ทั้งในและนอกเมืองเชียงใหม่เป็นต้นไปและอาจมีรูปแบบเป็นของท้องถิ่นแล้วก็ได้

หลังจากที่พระเจ้าติโลกราชสิ้นพระชนม์แล้ว พระยอดเชียงรายขึ้นครองราชย์สืบต่อมา ความเจริญสืบเนื่องยังคงดำเนินต่อ พระองค์ไม่มีบทบาททางการเมืองมากนัก ส่วนด้านพระศาสนา พระองค์ทรงสร้างวัดร่ำเปิง หรือ วัดตะโปทาราม พร้อมกับพระพุทธรูปองค์หนึ่ง¹⁴² และเป็นสมัยที่มีการสร้างวัดและพระพุทธรูปเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง

ในรัชสมัยของพระเมืองแก้ว (พ.ศ. 2038 – 2068) มีการกล่าวยกย่องพระองค์เช่นเดียวกับ พระเจ้าติโลกราช ว่าเป็น กษัตริย์ผู้ทรงธรรม ส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังทรงมีบทบาททางการเมือง โดยให้ความสำคัญกับเมืองลำปาง เนื่องจากเป็นเมืองใหญ่ด้านใต้ของล้านนา จึงใช้เป็นจุดยุทธศาสตร์ในการขยายอำนาจไปถึงสุโขทัย เซลียง และ

¹⁴¹ สรัสวดี อ๋องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

¹⁴² “คำอ่านศิลาจารึก อักษรไทยฝักขาม ภาษาไทย,” *วารสารศิลปากร* 13, 6 (มีนาคม 2513): 93-100.

กำแพงเพชร จึงเกิดการทำสงครามกับอยุธยาบ่อยครั้ง โดยส่วนใหญ่ฝ่ายล้านนากลับเป็นฝ่ายตั้งรับเสียมากกว่า สงครามของล้านนาในรัชสมัยของพระเมืองแก้วทำให้เกิดการเสียกำลังพลเป็นจำนวนมาก และแสดงให้เห็นว่ากรุงศรีอยุธยามีศักยภาพด้านการรบเหนือกว่าในทุก ๆ มิติ ด้วยเหตุที่เป็นเมืองท่าชายฝั่งสามารถรับวัฒนธรรมที่ทันสมัยเข้ามาได้ง่ายกว่าล้านนา อย่างไรก็ตาม พระเมืองแก้วทรงโปรดให้ก่อสร้างกำแพงอิฐและศิลาแลงที่เมืองลำพูนและเมืองเชียงใหม่¹⁴³

ด้านพระศาสนา พระองค์ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทั้งสร้างและซ่อมแซมบูรณะตลอดจนกัลปนาที่ดินและข้าพระท้าวอาณาจักร เช่น การสร้างวัดเม็ง(บุพพาราม) พ.ศ. 2039¹⁴⁴ วัดศรีสุพรรณ พ.ศ. 2052¹⁴⁵ และที่สำคัญคือการสร้าง พระเจ้าแก้วตื้อ วัดสวนดอก อันเป็นพระพุทธรูปสำริดที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา

อีกทั้งยังเกิดวรรณกรรมพุทธศาสนาที่สำคัญ อาทิ ชินกาลมาลีปกรณ์ แต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ, พระโพธิรังสี แต่งจามเทวีวงศ์และสิทธิคณิทาน, พระพุทธญาณเจ้าและพระพุทธพุกามแต่งตำนานมูลศาสนา เป็นต้น

(1.3) สมัยอาณาจักรล้านนาระยะที่สาม (พ.ศ. 2068 – 2101)

ล้านนาในระยะนี้ ถือเป็นยุคเสื่อมของอาณาจักร สืบเนื่องมาจากในรัชสมัยของพระเมืองแก้วที่กระทำสงครามกับกรุงศรีอยุธยา และหัวเมืองทางเหนือ ทำให้เสียไพร่พลเป็นจำนวนมาก ความอ่อนแอที่เกิดขึ้นภายในอาณาจักรคืออีกหนึ่งเหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบ กล่าวคือ ตั้งแต่พญาเกสเชษฐราช ขึ้นปกครองล้านนาโดยขุนนางเป็นผู้อัญเชิญให้ครองราชย์ มีการแย่งชิงราชสมบัติ ผลัดเปลี่ยนกษัตริย์อีกหลายครั้ง ซึ่งภายหลังพระองค์โดนขุนนางปลดออกอีกเช่นกัน การที่ขุนนางเริ่มเข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ทำให้อำนาจของการตัดสินใจมีได้อยู่ที่พระมหากษัตริย์อีกต่อไป ต่อมาได้อัญเชิญพระมหาเทวีจिरประภาปกครองล้านนาเป็นการชั่วคราวก่อนจะไปอัญเชิญให้พระเจ้าไชยเชษฐาแห่งล้านช้าง ซึ่งมีเชื้อสายทางฝั่งล้านนาขึ้นปกครอง อย่างไรก็ตาม พระเจ้าไชยเชษฐาปกครองอาณาจักรล้านนาเพียงเวลาสั้นๆ ก่อนเสด็จกลับไปปกครองที่อาณาจักรล้านช้างตามเดิมและได้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญไปยังล้านช้างด้วยนั่นคือ พระแก้วมรกต พระพุทธสิหิงค์ ซึ่งทำให้ตำแหน่งพระมหากษัตริย์ของล้านนาวางลงอีกครั้งหนึ่ง จึงอัญเชิญท้าวเมกุ หรือพญาเมกุ ขึ้นปกครอง โดยมีความสัมพันธ์กับเมืองนายอย่างใกล้ชิด และด้วยความเป็นพันธมิตรกันระหว่าง

¹⁴³ สรัสวดี อ๋องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

¹⁴⁴ พระรัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์, แปลโดย แสง มนวิฑูร (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2501), หน้า 130

¹⁴⁵ จารึกล้านนาภาค 2 เล่ม 1-2 : จารึกจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2551), หน้า 95-99.

เชียงใหม่กับเมืองนาย สร้างความไม่พอใจแก่พระเจ้าบุเรงนองจึงถูกปราบปราม ล้านนาจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่านับแต่รัชสมัยของพระเจ้าบุเรงนอง เป็นต้นมา พญาเมกุจจึงเป็นกษัตริย์ราชวงศ์มังรายพระองค์สุดท้ายในอาณาจักรล้านนา

จะเห็นได้ว่า การก่อรูปของอาณาจักรล้านนาเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเป็นปีกแผ่นอย่างสมบูรณ์ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 – 21 โดยสร้างความมั่นคงผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เครือข่ายทางการค้า และที่สำคัญคือการอาศัยพื้นฐานคติความเชื่อทางพุทธศาสนาร่วมกันเป็นแกนหลักในการเชื่อมความสัมพันธ์ของผู้คนในรัฐ พุทธศาสนาจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสำนึกร่วมของความเป็น “ล้านนา” ระหว่างเมืองเชียงใหม่กับเมืองอื่น ๆ ในอาณาจักร สถาบันพุทธศาสนาจึงมีบทบาทและหยั่งรากลึกลงในแผ่นดินล้านนาในทุก ๆ มิติ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองการปกครอง ลัทธิจารีตต่าง ๆ อาทิ แนวความคิด “พระจักรพรรดิ” ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งนอกเหนือจากพระราชกรณียกิจทางด้านการเมืองการปกครองแล้ว การเป็นพระมหากษัตริย์จะต้องปกครองคนในรัฐด้วยความเป็นธรรม และให้การส่งเสริมพระศาสนาเป็นองค์จักรศาสนูปถัมภก จึงถือได้ว่าเป็น กษัตริย์ผู้ทรงธรรม หรือ พระจักรพรรดิราชา ที่แท้จริง เป็นต้น

พุทธศาสนาในล้านนาจึงมีความเจริญรุ่งเรืองที่ควบคู่ไปกับการขยายพระราชอำนาจและอาณาจักร ทำนองเดียวกัน การสร้างศิลปกรรมของล้านนาจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองและการเผยแพร่เข้ามาของพุทธศาสนา อย่างไม่ต้องสงสัย ดังจะเห็นได้จากรูปแบบของศิลปกรรม เช่น ตัวอักษร รูปแบบวิหาร ลวดลายประดับ และพระพุทธรูปปฏิมา ซึ่งสะท้อนถึงการรับและปรับเปลี่ยนอิทธิพลของวัฒนธรรมใกล้เคียงอย่าง เมืองมอญ สุโขทัย อินเดียน ลังกา กระทั่งอยุธยา โดยมีพัฒนาการจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นเฉพาะของล้านนาขึ้นเองในเวลาต่อมา

(2.) พระพุทธรูปในอาณาจักรล้านนา พระพุทธรูปศิลปะแบบล้านนา

การศึกษาพระพุทธรูปปฏิมาในดินแดนล้านนา มีการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวางและสืบเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนานตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้พิจารณาจำแนกศิลปะในประเทศไทยออกเป็นสมัยต่างๆ สำหรับรูปแบบศิลปะในเขตภาคเหนือตอนบนของไทย ว่า “สมัยเชียงแสน” และพระพุทธรูปจึงเรียกว่า “พระพุทธรูปสมัยเชียงแสน”¹⁴⁶ ต่อมา ศาสตราจารย์หม่อมเจ้า สุภัทราดิศ ดิศกุล พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ศึกษาพระพุทธรูปในดินแดนล้านนา และพบว่าพระพุทธรูปในดินแดนล้านนา มีลักษณะคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน

¹⁴⁶ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, *ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์*, หน้า 187, 212 - 222.

ขานุกาพ ทรงนิพนธ์บทความเรื่อง “พุทธศิลปะในประเทศไทย” และทรงให้นิยามเรียกพุทธศิลปะสมัยเชียงแสนขึ้นใหม่ คือ “แบบเชียงแสน” ทั้งยังทรงแบ่งกลุ่มพระพุทธรูปแบบเชียงแสนออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรก มีลักษณะอิทธิพลจากพระพุทธรูปแบบปาละของอินเดีย ราว พ.ศ. 1600 ในยุคสมัยเงินยาง กลุ่มที่สอง ได้รับอิทธิพลจากสุโขทัยเข้ามาแล้ว ต่อมาจึงเปลี่ยนมาเรียกศิลปะในเขตภาคเหนือทั้งหมดว่า ศิลปะล้านนา เนื่องจาก ศิลปกรรมที่สร้างขึ้นเหล่านั้นหาได้สร้างขึ้นเฉพาะที่เมืองเชียงแสนเพียงแห่งเดียว หากแต่สร้างขึ้นตามเมืองต่าง ๆ ในสมัยแห่งแคว้นล้านนา มีเพียงเฉพาะพระพุทธรูปเท่านั้นที่ยังคงเรียกกันว่า “ศิลปะแบบเชียงแสน”

ในขณะที่เดียวกันยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธรูปแบบล้านนา เช่น

เขียน ยิ้มศิริ : เสนอว่า “พระพุทธรูปเชียงแสนนั้นมิได้มีที่มาจากศิลปะแบบปาละ หากแต่มีที่มาจากอาณาจักรศรีวิชัยทางใต้ของไทยพุทธศตวรรษที่ 16-17 ส่วนพระพุทธรูปเชียงแสนที่มีจารึกสร้างในพุทธศตวรรษที่ 16-17 เป็นพระพุทธรูปเชียงแสนสกุลช่างเชียงใหม่”¹⁴⁷

เอ.บี กริสวอลด์ : เสนอว่า “พระพุทธรูปแบบเชียงแสนรุ่นแรก ควรจะสร้างขึ้นไม่ก่อนไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ยังแบ่งกลุ่มพระพุทธรูปออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก แบบพระสิงห์ (Lion lord/Lion Buddha image) กลุ่มที่สอง แบบลูกผสม(แบบเชียงใหม่)”¹⁴⁸

แสง มนวิฑูร : แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เมื่อพระเจ้าแสนเมืองมาครองราชย์สมบัติ จึงได้อัญเชิญพระสีหปฎิมาจากเมืองเชียงรายมาประดิษฐานที่เมืองเชียงใหม่ นับแต่นั้นจึงมีผู้ทำจำลองพระสีหปฎิมา หรือพระสิงห์ แพร่หลายออกไป มีลักษณะที่ต่างกันอย่างออกไปตามแต่ละฝีมือช่าง ดังนั้น พระสิงห์จึงมีอายุที่ไม่เก่าไปกว่าสมัยพระแสนเมืองมา”¹⁴⁹

ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ : เสนอว่า “พระพุทธรูปแบบเชียงแสนรุ่นแรกนี้เป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะล้านนาไทยที่วิวัฒนาการขึ้นเต็มขั้นในยุคนี้ จัดอยู่ในหมวดพระพุทธรูปสิงห์ ซึ่งเลียนแบบจากพระพุทธรูปสิงห์ที่เริ่มสร้างสมัยพญาแสนเมืองมา และเป็นสัญลักษณ์ของนิกายสีหฬิกขุ(ป่าแดงหลวง)”¹⁵⁰

¹⁴⁷ เขียน ยิ้มศิริ, **พุทธานุกรณ์** (พระนคร : บุญสงการพิมพ์, 2500), หน้า 106-111.

¹⁴⁸ A.B. Griswold, **Dated Buddha images of Northern Siam** (Artbus Asiae, Supplementum 16, Ascona Switzerland, 1957).

¹⁴⁹ **คัมภีร์ลลิตวิสตรระ : พระพุทธประวัติฝ่ายมหายาน** แปลโดย แสง มนวิฑูร เล่ม 1 (พระนคร : กรมศิลปากร, 2512-2514), หน้า 598 – 602.

¹⁵⁰ พิริยะ ไกรฤกษ์, **พระพุทธรูปปฏิมา อัตลักษณ์พุทธศิลป์ไทย** (กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), 2551), หน้า 315-348.

ศ.ฌอง บวสเซอร์เรียร์ เสนอว่า : “พระพุทธรูปเชียงแสนรุ่นแรกที่ไม่มีจารึกบางองค์ น่าจะสร้างขึ้นในราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 18 เพราะอาจเกี่ยวข้องกับพุกามที่ได้รับศิลปปะปาละเข้ามา และกำหนดอายุให้อยู่ในราว พุทธศตวรรษที่ 17 ซึ่งเดิมเชื่อว่า พระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์ 1 จะมีแค่พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิเพชรเพียงเท่านั้น แต่โดยข้อเท็จจริง พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิเพชรและขัดสมาธิราบ ปรากฏควบคู่กันในภาคพื้นอุษาคเนย์อยู่เดิม”¹⁵¹

พิเศษ เจียจันทรพงษ์ : เสนอว่า “พระพุทธรูปแบบเชียงแสนรุ่นแรกควรเป็นพระพุทธรูปที่มีสายวิวัฒนาการมาจาก พระพุทธรูปศิลปะหริภุญไชยโดยเฉพาะในแบบพระพุทธรูปลอยตัว ซึ่งเค้าพระพักตร์ของพระพุทธรูปปูนปั้นในกลุ่มนี้พบทั้ง วัดพระพายหลวง สุโขทัย วัดป่าสัก ในเมืองเชียงแสน และวัดสะดือเมืองในเมืองเชียงใหม่ โดยได้รับความนิยมขึ้นอีกครั้งเนื่องจากผลของความขัดแย้งของพระสงฆ์ในล้านนา”

ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม : เสนอว่า “ศิลปะเชียงแสนและพระพุทธรูปเชียงแสน อาจจะมีได้แก่ไปถึงสมัยเชียงแสน(ยุคตำนาน) และมีอายุไม่เกินปลายพุทธศตวรรษที่ 18 – ปลายพุทธศตวรรษที่ 19 หรืออาจจะหลังกว่านั้น และยังสามารถเปลี่ยนคำว่า “สมัยเชียงแสนและแบบเชียงแสน” มาเป็น “ศิลปะล้านนา” แทน ซึ่งสามารถครอบคลุมแบบศิลปะในภาคเหนือได้มากกว่า”¹⁵²

ศ.ม.ล.สุรัสวดี ศุขสวัสดิ์ : เสนอว่า “พระพุทธรูปแบบพระพุทธรูปสิงห์เป็นแบบที่เกิดขึ้นในพื้นที่อุษาคเนย์เอง จากอิทธิพลพุทธศิลปะแบบปาละ ผ่านมายังวัฒนธรรมมอญ-พุกาม และมอญ-ทวารวดี และเกิดขึ้นตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ 16 – 17 และกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งพร้อมกับนิกายลังกาวงศ์ของพระมหาสมณมุนี ด้วยเหตุนี้ พระพุทธรูปในกลุ่มวัดตะกวน-วัดพระพายหลวง ซึ่งเคยเรียกว่าแบบเชียงแสนนั้น น่าจะสร้างขึ้นพร้อมกับการมาถึงของพระสุมนเถรและพระอโนมทัสสีเถระใน พุทธศตวรรษที่ 19 – 20 และพุทธศิลป์แบบของพระสุมนเถรที่นำมาซึ่งลำพูนและเชียงใหม่ น่าจะเป็นพระพุทธรูปกลุ่มเดียวกัน”¹⁵³

¹⁵¹ Jean Boisselier, “travaux de la Mission archeologique francaise en Thaïlande”, juillet – November 1966, *Art Asiatique*, 1972, Tome xxv, p.25.

¹⁵² คุราลัยเอียดใน สันติ เล็กสุขุม. ศิลปะภาคเหนือ : หริภุญไชย-ล้านนา พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2555.

¹⁵³ สุรัสวดี ศุขสวัสดิ์, พระพุทธรูปล้านนา กบคตพระพุทธศาสนาตามหาแบบต้นตระกูลนิกายวัชรยาน (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560), หน้า

สุรศักดิ์ ศรีสำอาง : เสนอแนวทางการศึกษา และจัดกลุ่มพระพุทธรูปล้านนาตามพัฒนาการทางด้านรูปแบบและสอดคล้องไปกับพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์ล้านนา โดยแบ่งออกเป็น 5 ระยะ ดังนี้¹⁵⁴

ระยะที่ 1 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นระหว่างรัชกาลพญามังรายถึงพญาผายู (ราว พ.ศ.1893 – 1898)

ระยะที่ 2 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในระหว่างรัชกาลพญาเกือนาถึงพญาสามฝั่งแกน (พ.ศ. 1898 – 1984)

ระยะที่ 3 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในระหว่างรัชกาลพระเจ้าติโลกราชถึงพญาเมกุ(พ.ศ. 1985 – 2100)

ระยะที่ 4 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในระหว่างพม่าปกครองล้านนา

ระยะที่ 5 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในระหว่างรัชกาลพระเจ้ากาวิละถึงเจ้าแก้วนวรรฐ

ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ : เสนอความเห็นไว้ว่า พระพุทธรูปล้านนาระยะแรกเป็นพระพุทธรูปที่มีวิวัฒนาการสืบต่อมาจากทริภุญไชยตอนปลาย และกลับไปปรับอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบปาละผ่านทางพุกาม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นกับ ศ.ฉอม บวสเซอร์เรียร์ ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม และพิเศษ เจียจันทรพงษ์ พร้อมทั้งได้กำหนดอายุและแนวทางการศึกษาออกเป็น 4 สมัย โดยอิงตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักร ดังนี้¹⁵⁵

ระยะที่ 1 พระพุทธรูปล้านนาระยะแรก (พุทธศตวรรษที่ 19)

ระยะที่ 2 พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่งและอิทธิพลศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 20)

ระยะที่ 3 ยุคทองของล้านนา (ต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 21)

ระยะที่ 4 พระพุทธรูปล้านนาระยะหลัง (ปลายพุทธศตวรรษที่ 22 - พุทธศตวรรษที่ 23)

จากความเห็นของนักวิชาการทุกท่านดังที่กล่าวมา ย่อมมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไปด้วยปัจจัยทางด้านหลักฐาน และการตีความ โดยสามารถสรุปใจความสำคัญคือ การกำหนดอายุของการสร้างพระพุทธรูปแบบเชียงแสนว่าน่าจะมีอายุอยู่ในช่วงเวลาใด และมีสายวิวัฒนาการอย่างไร โดยมีข้อสรุปที่น่าจะมีความเป็นไปได้และผู้วิจัยมีความเห็นที่สอดคล้อง กล่าวคือ พระพุทธรูปล้านนาในระยะแรกหรือแบบเชียงแสนนั้น มีอายุที่ไม่เก่าไปกว่า ปลายพุทธศตวรรษที่ 18 โดยมีสายวิวัฒนาการ

¹⁵⁴ สุรศักดิ์ ศรีสำอางค์, พระพุทธรูปสำคัญ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (กรุงเทพฯ : สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2551). หน้า 9 – 43.

¹⁵⁵ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ศิลปะล้านนา : รวมแนวคิดทุกแง่มุมด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ (กรุงเทพฯ : มติชน, 2556), หน้า 192.

มาจากศิลปะแบบทริภุญไชย และรับอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบปาละ ผ่านทางพุกามเข้ามาในอาณาจักรล้านนา ก่อให้เกิดรูปแบบเฉพาะขึ้นในอาณาจักร นอกจากนี้ท่านยังได้กำหนดแนวทางในการจัดกลุ่มรูปแบบโดยอิงกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการของอาณาจักร นิยามของพุทธศาสนา และรูปแบบสัมพันธ์ อนึ่ง การศึกษาของนักวิชาการดังกล่าวยังผลให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาโดยจะเป็นแนวทางผู้วิจัยเพื่อขยายผลทางการศึกษาออกไป

ระยะที่ / รัชสมัย	กลุ่มรูปแบบพระพุทธรูป
ระยะที่ 1 รัชกาลของพญามังราย – พญาผายู (ราว พ.ศ. 1839 – 1898)	พระพุทธรูปล้านนาระยะแรก
ระยะที่ 2 รัชกาลพญาเกือนา – พญาสามฝั่งแกน (ราว พ.ศ. 1898 – 1984)	กลุ่มพระพุทธรูปแบบล้านนา ก. กลุ่มพระพุทธรูปหมวดเชียงแสนรุ่นแรก ข. กลุ่มที่มีอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย
ระยะที่ 3 รัชกาลพระเจ้าติโลกราช – พระเมืองแก้ว (ราว พ.ศ. 1985 – 2068)	กลุ่มพระพุทธรูปยุคทองของล้านนา ก. กลุ่มพระพุทธรูปหมวดเชียงแสนรุ่นแรก ข. กลุ่มที่มีอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย ค. กลุ่มที่มีอิทธิพลจากศิลปะอยุธยา ง. กลุ่มศิลปะท้องถิ่น
ระยะที่ 4 รัชกาลพญาเกสเชษฐราช – ท้าวเมกุ (ราว พ.ศ. 2068 – 2101)	กลุ่มพระพุทธรูปแบบล้านนาระยะหลัง ก. กลุ่มพระพุทธรูปหมวดเชียงแสนรุ่นแรก ข. กลุ่มที่มีอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย ค. กลุ่มที่มีอิทธิพลจากศิลปะล้านช้าง ง. กลุ่มศิลปะท้องถิ่น
ระยะที่ 5 พม่าเข้าปกครองล้านนา	กลุ่มพระพุทธรูปแบบล้านนาระยะหลัง ก. กลุ่มพระพุทธรูปหมวดเชียงแสนรุ่นแรก ข. กลุ่มที่มีอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย ค. กลุ่มศิลปะท้องถิ่น ง. กลุ่มที่มีอิทธิพลจากศิลปะพม่า
ระยะที่ 6 พญาเจ้าบ้าน สมัยรัตนโกสินทร์	กลุ่มพระพุทธรูปแบบล้านนาระยะหลัง ก. กลุ่มพระพุทธรูปหมวดเชียงแสนรุ่นแรก ข. กลุ่มที่มีอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย ค. กลุ่มศิลปะท้องถิ่น

ตารางที่ 11 การแสดงลำดับเวลาและกลุ่มรูปแบบศิลปกรรมในศิลปะล้านนา

พระพุทธรูปศิลปะล้านนาระยะแรก รัชกาลของพญามังราย – พญาผายู (ราว พ.ศ. 1839 – 1898)

พระพุทธปฏิมาศิลปะล้านนาระยะแรก การปรากฏของหลักฐานทำให้นักวิชาการกำหนดอายุสมัยและสันนิษฐานถึงที่มาของรูปแบบได้ว่า พระพุทธรูปศิลปะล้านนาระยะแรกมีวิวัฒนาการอันสืบเนื่องจากศิลปะทวารวดี และรับอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบปาละต่อจากพระพุทธรูปศิลปะพุกามเข้ามาอีกครั้งหนึ่งโดยส่วนหนึ่งเชื่อว่าพระพุทธรูปในกลุ่มนี้อาจจะปรากฏทั้งขัณฑ์สมาธิราบและขัณฑ์สมาธิเพชร แต่อีกแนวความคิดหนึ่งเชื่อว่า การสร้างพระพุทธรูปในล้านนาตอนต้น ควรจะมีเพียงพระพุทธรูปประทับนั่งขัณฑ์สมาธิเพชรเท่านั้น กล่าวคือ ถึงแม้ว่า พระพุทธรูปศิลปะอินเดียแบบปาละส่วนใหญ่จะมีลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปศิลปะล้านนาประทับนั่งขัณฑ์สมาธิเพชรก็ตาม แต่ไม่ควรจะเป็นกฎเกณฑ์ตายตัว¹⁵⁶ ด้วยเพราะเหตุว่าพระพุทธรูปประทับนั่งขัณฑ์สมาธิราบปรากฏอยู่ก่อนแล้วในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹⁵⁷ จึงสันนิษฐานว่า พระพุทธรูปปางมารวิชัยสัมฤทธิ์องค์หนึ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานชาติทวารวดี จ.ลำพูน มีพุทธลักษณะคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดใหญ่ ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปคล้ายดอกบัวตูม ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปกึ่งรีกึ่งเหลี่ยม พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง พระอังสากว้าง พระอุระนูน พระวรกายสมบูรณ์ สันขาภูษิตขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเหนือพระถัน ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชงฆ์ คว้าฝ่าพระหัตถ์โดยพระดัชนี (นิ้วชี้) กระทบคั่นเล็กน้อย พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัณฑ์สมาธิราบเหนือฐานเขียง เป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านนาระยะแรก แต่อีกแนวทางหนึ่งเชื่อว่า พระพุทธปฏิมาองค์นี้มีรูปแบบที่ใกล้เคียงกับพระพุทธปฏิมาศิลปะล้านนา แบบเขียงแสนสิงห์สอง คือ ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพระพุทธรูปศิลปะล้านนา คือ ฐานของพระพุทธรูปแบบล้านนาตอนต้นนิยมทำเป็นปัทมาสน์ มีกลีบบัวคว่ำบัวหงายมีเกสรประดับ แต่พระพุทธรูปองค์นี้กลับเป็นฐานเกลี้ยงปราศจากลวดลายประดับ ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมในศิลปะสุโขทัยอีกเช่นกัน อนึ่ง พระพุทธรูปประทับนั่งขัณฑ์สมาธิราบเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธรูปศิลปะลังกามาโดยตลอด ซึ่งก็มีได้

¹⁵⁶ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะภาคเหนือ : ทวารวดีชัย – ล้านนา พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2555), หน้า 137. และ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2555), หน้า 91.

¹⁵⁷ Jean Boisselier, “travaux de la Mission archeologique française en Thaïlande”, juillet – November 1966, *Art Asiatique*, 1972, Tome xxv, p.25.

พบว่า อาณาจักรล้านนาจะมีความสัมพันธ์กับลังกาแต่อย่างใด หากแต่มารับอิทธิพลพุทธศาสนาจากลังกาเมื่อตอนที่พระสุมนเถระจากสุโขทัยขึ้นไปเผยแผ่ ดังนั้น จึงไม่น่าจะเป็นไปได้ว่า พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิราบจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันกับพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชรและน่าจะเกิดขึ้นจากการรับอิทธิพลศิลปะสุโขทัยขึ้นไปผสมผสานนั่นเอง¹⁵⁸

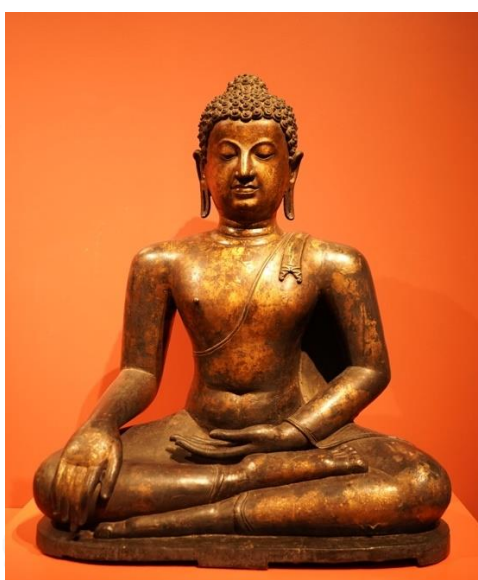
แต่อย่างไรก็ตาม หากมองถึงการวิวัฒนาการทางรูปแบบจะพบว่า พระพุทธรูปองค์นี้กลับมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับพระพุทธรูปในศิลปะหริภุญไชยตอนปลายโดยเฉพาะพระพักตร์ ที่มีความกึ่งรีกึ่งเหลี่ยม ซึ่งน่าจะเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นต่อจากพระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยมของศิลปะหริภุญไชยก็ได้ หรือถ้ามองถึงแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐอาณาจักร การที่พระเจ้ามังรายมีความสัมพันธ์อันดีกับพ่อขุนรามคำแหงแห่งสุโขทัยที่ปรากฏในหลักฐานตำนานต่าง ๆ นั้น เป็นไปได้ว่า ศิลปะล้านนาอาจเกิดการรับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัยควบคู่กับการรับอิทธิพลจากศิลปะพม่าตั้งแต่แรกแล้วก็ได้

ส่วนอีกข้อสังเกตหนึ่งคือ พระพุทธรูปล้านนาที่ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร โดยมีชายผ้าที่บริเวณหน้าตักเป็นรูปคล้ายพัดอันเป็นรูปแบบอันสืบเนื่องมาจากศิลปะปาละ พุกาม และหริภุญไชยนั้น กลับไม่มีปรากฏในล้านนาตอนต้น ซึ่งไม่มีการยกตัวอย่างใด ๆ ในการศึกษาที่ผ่านมา ซึ่งมีเพียงพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชรที่มีชายผ้าที่หน้าตักนั้นแยกออกเป็นสองชายโดยกล่าวกันว่าเป็นพัฒนาการที่คลี่คลายสืบมา อีกทั้งยังถูกกำหนดอายุให้อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 แล้ว จึงเป็นไปได้ที่จะปรากฏแต่เพียงพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชรที่มีชายผ้าบริเวณหน้าตักนั้นแยกออกเป็นสองชาย ซึ่งถ้าหากเป็นไปตามทฤษฎีที่ว่า พระพุทธรูปปางมารวิชัยสัมฤทธิ์ ในพิพิธภัณฑสถานชาติหริภุญไชย มีอิทธิพลศิลปะสุโขทัยและถูกกำหนดอายุให้เป็นพระพุทธรูปล้านนาระยะแรกก็อาจทำให้ การกำหนดอายุของพระพุทธรูปศิลปะล้านนาประทับนั่งขัดสมาธิเพชรจะต้องเปลี่ยนตามไปด้วย ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังพุทธศตวรรษที่ 20 ก็ตาม

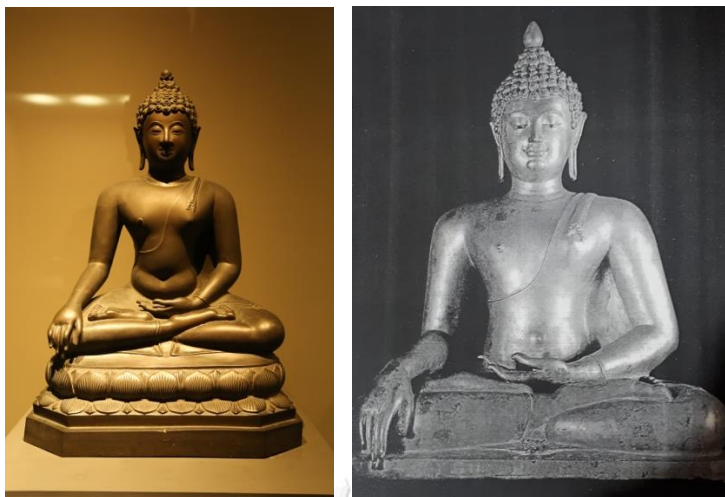
อย่างไรก็ดี สำหรับรูปแบบพระพุทธรูปล้านนาเองก็ได้ปรากฏเอกลักษณ์อันเป็นพื้นถิ่นของตนอย่างชัดเจนแล้ว กล่าวคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดใหญ่ ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีเป็นต่อมกลมหรือคล้ายดอกบัวตูม ลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวยาวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอหรือเกือบจรดพระอังสา ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็น

¹⁵⁸ หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ศิลปกรรมในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา – รูปแบบศิลปะกรรม (กรุงเทพฯ : ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2558), หน้า 300 – 301.

เมื่อดพระถันทั้งสองข้าง พระอังกสากว้าง พระอรุระนูน พระวรกายสมบูรณ์หรืออวบอ้วน สันฆาฏีขนาด เล็กพาดผ่านพระอังกสาซ้ายทอดยาวลงมาเหนือพระถัน ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวา วางบนพระชงฆ์ คว่าฝ่าพระหัตถ์โดยพระคชณี(นิ้วชี้)กระดกขึ้นเล็กน้อย พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลา หงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร โดย ผู้วิจัยเชื่อว่าพระพุทธรูปศิลปะ ล้านนาปรากฏการประทับนั่งขัดสมาธิเพชรก่อนประทับนั่งขัดสมาธิราบ ดังนั้น จึงขอกำหนดเรียก พระพุทธรูปในช่วงล้านนาตอนต้นนี้เป็นพระพุทธรูปศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1

รูปภาพที่ 128 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ลำริด ศิลปะล้านนา
จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แห่งชาติหริภุญไชย จ.ลำพูน (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 129 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ศิลปะล้านนารุ่นที่ 1

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร¹⁵⁹ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 130 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ศิลปะล้านนารุ่นที่ 1

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ (ที่มา: : ศักดิ์ชัย สายสิงห์, บรรณาธิการและผู้เรียบเรียง,

ศิลปะเชียงใหม่ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2551) หน้า 158.)

พระพุทธรูปศิลปะล้านนาระยะที่สอง

รัชกาลพญากือนา – พญาสามฝั่งแกน (ราว พ.ศ. 1898 – 1984)

ในสมัยล้านนาระยะที่ 2 นี้ การสร้างพระพุทธรูปมีความสำคัญอย่างหนึ่งคือ การรับอิทธิพลจากสุโขทัยอย่างเต็มที่ โดยเกิดจากการรับศาสนาลังกาวงศ์จากสุโขทัยด้วยการที่พญากือนาทรงทูลพญาสิทธิโชนอาราธนาพระสุมนเถระขึ้นมาเผยแพร่พุทธศาสนา เป็นไปได้มากกว่าศิลปะสุโขทัยน่าจะเข้ามามีบทบาทต่อศิลปกรรมของล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 นี้เอง ทำให้เกิดการผสมผสานกันระหว่างรูปแบบศิลปะเกิดเป็นรูปแบบใหม่ขึ้น เช่น **พระพุทธรูปปางมารวิชัยที่วัดพระเจ้าเหลื่อม อ.หางดง จ.เชียงใหม่** ซึ่งมีพุทธลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปหมวดใหญ่ในศิลปะสุโขทัย กล่าวคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีคล้ายรูปเปลว

¹⁵⁹ ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงใช้กำหนดรูปแบบเพื่อศึกษาพระพุทธรูปศิลปะล้านนาหรือแบบเชียงใหม่สิ่งหนึ่ง ทรงสันนิษฐานว่าน่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วง พุทธศตวรรษที่ 16 – 18 หรือเรียกว่าศิลปะเชียงใหม่หรือศิลปะล้านนารุ่นเก่า ต่อมา การศึกษาของศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เสนอว่า รูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปองค์นี้เทียบได้กับพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร ประดิษฐานในวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จ.เชียงใหม่ โดยกำหนดอายุให้อยู่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 แล้ว

เพลิง ลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก หรือเกือบจรดพระอังสา ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง พระอังสากว้าง พระอุระนูน พระวรกายเพรียวบาง สันฆาฏีขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเหนือพระนาภีเป็นเส้นเฉียง ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระขงฆ์ คว่าฝ่าพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานเขียง จากรูปแบบการจำแนกออกเป็นศิลปะสุโขทัยและล้านนาค่อนข้างยากด้วยลักษณะที่มีความคล้ายคลึงและเป็นไปตามแบบแผนของศิลปะสุโขทัยอย่างชัดเจน

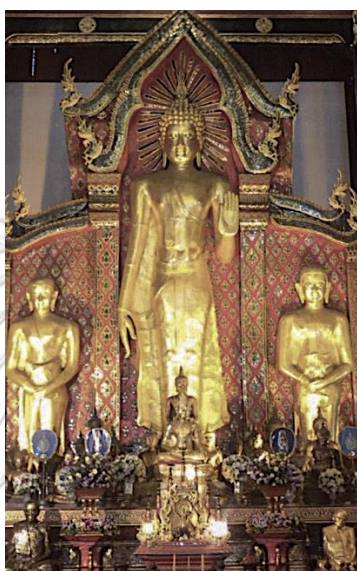

รูปภาพที่ 131 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระเจ้าเหลื่อม อ.หางดง จ.เชียงใหม่

(ที่มา: ศักดิ์ชัย สายสิงห์, บรรณาธิการและผู้เรียบเรียง, ศิลปะเชียงใหม่ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2551) หน้า 166.)

ส่วนอีกองค์หนึ่ง ที่สะท้อนถึงอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยได้ดีที่สุดองค์หนึ่ง คือ พระพุทธรูปปางประทานอภัย วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ พุทธลักษณะคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดใหญ่ ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีเป็นรูปคล้ายเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก หรือเกือบจรดพระอังสา ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง พระอังสากว้าง พระอุระนูน พระวรกายสมบุรณ์เพรียวบาง สันฆาฏีขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเหนือพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระหันฝ่าพระหัตถ์ออก พระหัตถ์ซ้ายทิ้งลงทอดยาวข้างลำตัว แสดงปางประทานอภัย ประทับยืนแบบสมถังค์ จะเห็นได้ว่า ผู้สร้างยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของศิลปะ

ล้านนาโดยเฉพาะพระพักตร์ ส่วนพระวรกายเป็นอิทธิพลที่แพร่เข้ามาใหม่ ซึ่งพระพุทธรูปองค์นี้พระ
 ราชมารดาของพระเจ้าติโลกราชโปรดให้หล่อขึ้นราว พ.ศ.1950¹⁶⁰ อันเป็นความสอดคล้องทางมิติ
 ประวัติศาสตร์และรูปแบบศิลปะที่เข้ามามีบทบาทในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 อย่างแท้จริง อนึ่ง
 พระพุทธรูปประทับยืนปางประทานอภัยของคตินี้จะเป็นหนึ่งในต้นแบบสำคัญในการพัฒนารูปแบบ
 ศิลปะในพระพุทธรูปประทับยืนของระยะถัดไป

รูปภาพที่ 132 พระพุทธรูปปางประทานอภัย วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ด้วยรูปแบบที่ต่างออกไปจากพระพุทธรูปศิลปะล้านนาในรุ่นแรกพอสมควร โดยมีพุทธ
 ลักษณะบางประการเป็นข้อสังเกตคือ พระพุทธรูปมักจะมีพระพักตร์รูปไข่
 ขมวดพระเกศาหรือเม็ดพระศกมีขนาดเล็ก พระรัศมีเป็นรูปคล้ายเปลวเพลิง และชายสังฆาฏิพาดผ่าน
 พระองศาซ้ายยาวลงมาจรดพระนาภี เป็นอาทิ จึงได้รับการกำหนดเรียกชื่อว่า พระพุทธรูปเชียงแสน
 สิ่งสอง หรือ พระพุทธรูปล้านนาแบบเชียงแสนสิ่งสอง ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอกำหนดเรียก
 พระพุทธรูปที่ปรากฏอิทธิพลศิลปะสุโขทัยใหม่เป็น “พระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 2” แทนเนื่องจาก
 พระพุทธรูปในระยะถัดไป (พุทธศตวรรษที่ 21 รัชกาล พระเจ้าติโลกราช – พระเมืองแก้ว ราว พ.ศ.
 1985 – 2068) มีรูปแบบอันสืบเนื่องจากพุทธลักษณะดังกล่าวเป็นจำนวนมากและมีเอกลักษณ์อัน
 เฉพาะของพระพุทธรูปล้านนาปรากฏอยู่นั่นเอง

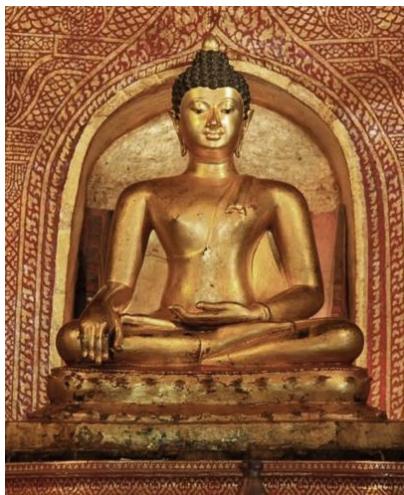
¹⁶⁰ สงวน โชติสุขรัตน์, ประชุมตำนานล้านนาไทย เล่ม 2 (พระนคร โอเดียนสโตร์, 2515), หน้า 146-147.

อย่างไรก็ดี การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่เกิดจากการผสมผสานศิลปะสุโขทัยเกิดขึ้นควบคู่กันกับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่สืบทอดรูปแบบจากศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 เสมอมา โดยในกลุ่มพระพุทธรูปนี้สร้างขึ้นตามคติพระพุทธรูปสี่หิรัญ และพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นจะถูกเรียกว่าพระสิงห์ อีกทั้งจะไปสัมพันธ์กับตำนานตอนที่ท้าวมหาพรหมอัญเชิญพระพุทธรูปสี่หิรัญและพระแก้วมรกตจากกำแพงเพชรขึ้นมายังล้านนา ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ประกอบกับพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรองค์หนึ่งที่มีจารึกที่กล่าวชื่อ **พระพุทธรูปสี่หิรัญ จารึกในปี 2013**¹⁶¹ การสร้างพระพุทธรูปตามตำนานพระพุทธรูปสี่หิรัญ จึงน่าจะเริ่มเกิดขึ้นและได้รับความนิยมตั้งแต่ช่วงเวลานี้ และเมื่อมีการรับตำนานหรือคติการสร้างพระพุทธรูปสี่หิรัญเข้ามาแล้ว ชาวล้านนาจึงถือเอารูปแบบของพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรที่ได้รับความนิยมในท้องถิ่นนั้นเป็นต้นแบบของพระพุทธรูปสี่หิรัญ และเรียกว่าพระสิงห์ในเวลาต่อมา¹⁶² ด้วยเหตุนี้ การสร้างพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรในล้านนาเกิดขึ้นก่อน ส่วนตำนานพระพุทธรูปสี่หิรัญ น่าจะเป็นการสวมทับคติความเชื่อหรือเรื่องราวให้กับพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรของล้านนาในภายหลัง ในแง่ดังกล่าว พระพุทธรูปปางมารวิชัย ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร และกลุ่มพระพุทธรูปปางมารวิชัยอันประดิษฐานที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ อาจจะมีอายุที่เก่ากว่าพุทธศตวรรษที่ 20 ก็ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

¹⁶¹ A.B. Griswold, **Dated Buddha images of Northern Siam** (Artbus Asiae, Supplementum 16, Ascona Switzerland, 1957), p.79.

¹⁶² ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **ศิลปะล้านนา** (กรุงเทพฯ : มติชน, 2556), หน้า 197 – 201.

รูปภาพที่ 133 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ประดิษฐานที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จ.เชียงใหม่
ที่มา: พระพุทธรูปสำคัญ พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร, 2545), หน้า 251.

พระพุทธรูปล้านนาระยะที่ 3 รัชกาลพระเจ้าติโลกราช – พระเมืองแก้ว (ราว พ.ศ. 1985 – 2068)

ในระยยะที่ 3 นี้ อาณาจักรล้านนาภายใต้การปกครองของพระเจ้าติโลกราช มีอาณาเขตที่กว้างขวางมากที่สุดในประวัติศาสตร์ล้านนา ซึ่งได้ผนวกดินแดนโดยรอบเมืองเชียงใหม่เช่น เมืองน่าน เมืองแพร่ และเมืองศรีสัชนาลัย เป็นต้น ไว้ในพระราชอำนาจของพระองค์ ซึ่งจะมีผลทำให้งานศิลปกรรมมีความหลากหลายด้วยส่วนหนึ่ง และเริ่มมีการจารึกพระพุทธรูปในสมัยนี้ สำหรับรูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏขึ้นในระยยะนี้ส่วนใหญ่เป็นงานที่สืบทอดจากรูปแบบศิลปะจากระยยะก่อนหน้า กล่าวคือ ยังคงนิยมสร้างพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง) ควบคู่กับพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 2 (เชียงแสนสิงห์สอง) ที่มีอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือ การผสมผสานระหว่างลักษณะท้องถิ่นที่ผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพระราชอาณาจักรกับศิลปะล้านนา เช่น ศิลปะสกุลช่างพะเยา ศิลปะสกุลช่างน่าน ศิลปะสกุลช่างแพร่ เป็นต้น กลุ่มที่ 4 คือ กลุ่มพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลจากศิลปะอยุธยา เช่น พระเจ้าแช่งคม วัดศรีเกิด จ.เชียงใหม่ ซึ่งทั้งหมดมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 พระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1

รูปภาพที่ 134 (จากบนซ้าย - ล่างขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัย ส้ำริด อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 135 พระพุทธลีหังค์ พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระสิงห์ ต.เวียง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 136 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย พ.ศ. 2026 รูปภาพที่ 132 (ขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุศรีบุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 137 (ซ้าย) หลวงพ่อหายโศก พระพุทธรูปปางมารวิชัยบนฐานสูง สำริด อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

กลุ่มที่ 2 พระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 2

รูปภาพที่ 138 (ขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัยบนฐานสูง สำริด
อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 139 พระพุทธรูปปางกอดประทับรอยพระบาท พ.ศ. 2024 สำริด จัดแสดงใน
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 140 พระเจ้าแก้วตื้อ วัดบุปผาราม(สวนดอก) อ.เมือง จ.เชียงใหม่

(ที่มา: พระเจ้าแก้วตื้อ พระพุทธรูปภูมิภาคเชียงใหม่ที่งดงามที่สุดในล้านนา, (ออนไลน์)

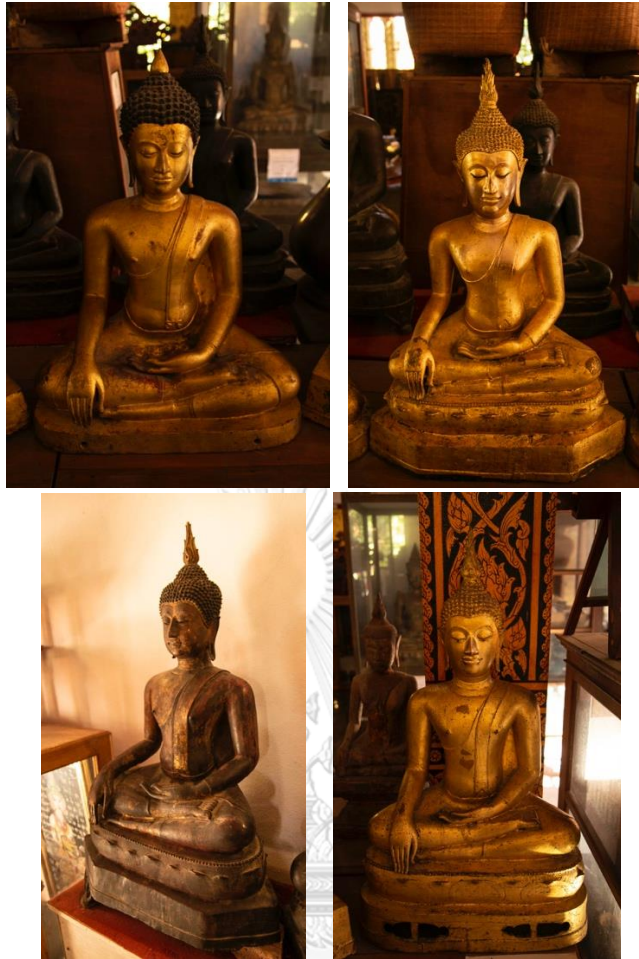
<https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1296960/> . สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม

2563.)

รูปภาพที่ 141 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระธาตุหริภุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน

(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 142 พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุศรีบุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน

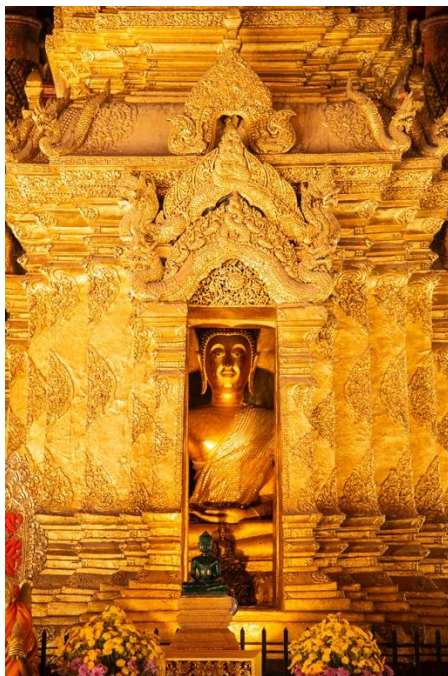
(ที่มา: ผู้วิจัย)

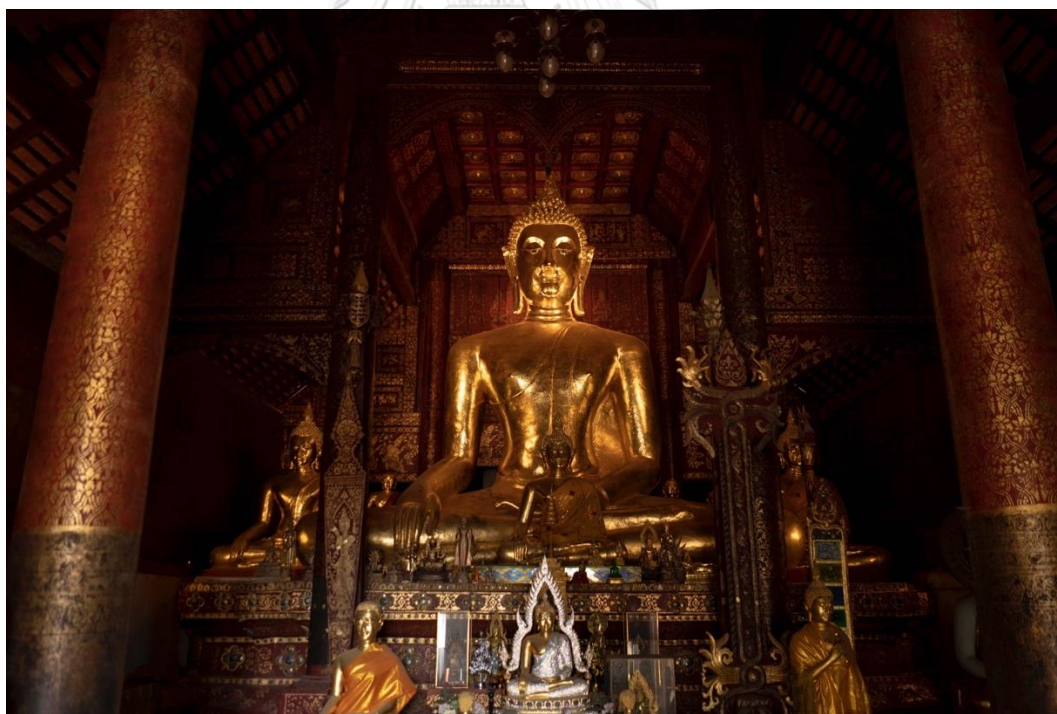
รูปภาพที่ 143 พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 144 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพระธาตุลำปางหลวง ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 145 พระเจ้าล้านทอง วิหารหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา
จ.ลำปาง (ที่มา: ผู้วิจัย)

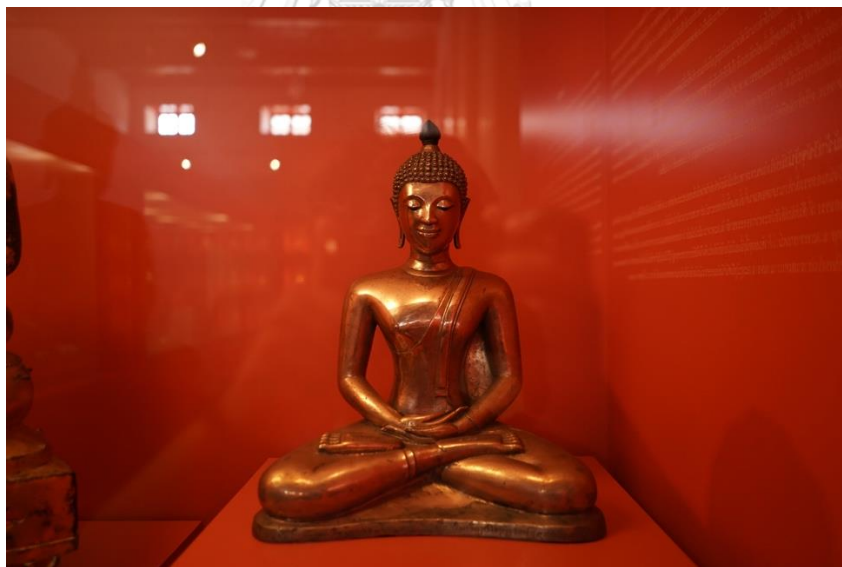

รูปภาพที่ 146 พระเจ้าพระพุทธ วิหารพระพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวง ต.ลำปางหลวง อ.เกาะคา
จ.ลำปาง (ที่มา: ผู้วิจัย)

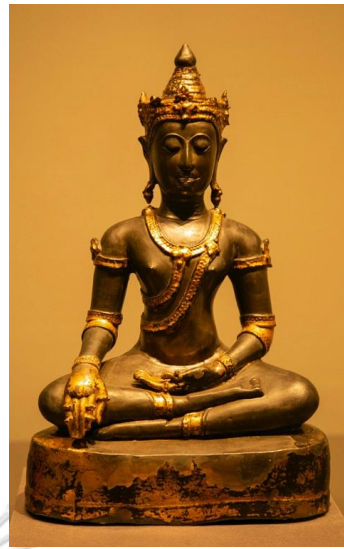
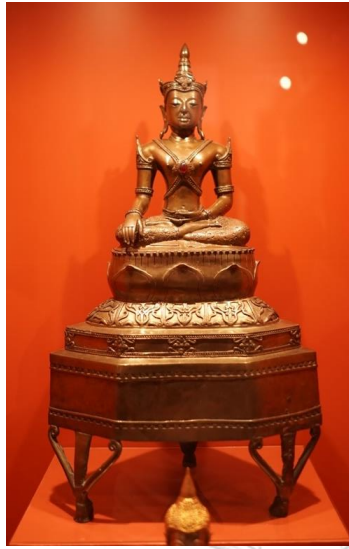
รูปภาพที่ 147 (ซ้าย)พระเจ้าล้านทอง พ.ศ. 2032 วัดพระเจ้าล้านทอง จ.เชียงราย (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 148 (ขวา)พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ จ.พะเยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 149 หลวงพ่อนาก จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

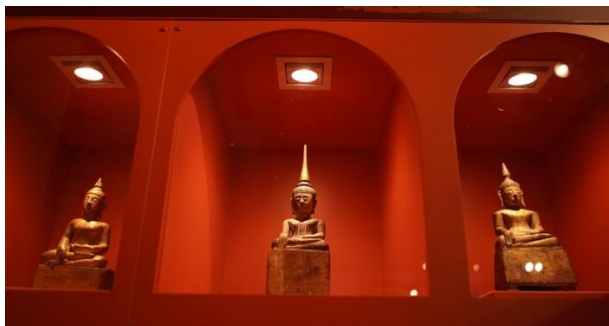
กลุ่มที่ 3 พระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะล้านนา

รูปภาพที่ 150 พระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะล้านนา จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
(ที่มา: ผู้วิจัย)

กลุ่มที่ 3 พระพุทธรูปไม้ล้านนา(พระเจ้าไม้)

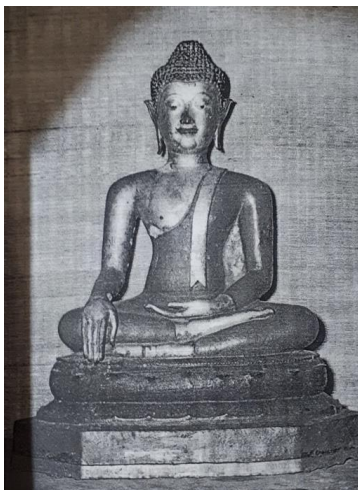
รูปภาพที่ 151 กลุ่มพระพุทธรูปไม้ล้านนา(พระเจ้าไม้) จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
(ที่มา: ผู้วิจัย)

จากกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พระพุทธรูปในศิลปะล้านนามีพัฒนาการศิลปะคลาสิกอย่าง เป็นขั้นเป็นตอน โดยมีรูปแบบบันดลใจจากหลายแห่ง เกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของยุคสมัย หากแต่ สุนทรียภาพในพระพุทธรูปภูมิภาคกลับมีความอ่อนด้อยลงอย่างเห็นได้ชัด กระนั้นก็ตาม การสร้างพระ พุทธศิลป์ล้านนายังคงดำเนินต่อไปโดยมีพื้นฐานจากพระพุทธรูปล้านนา รุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 เป็น พื้นฐานสำคัญจนถึงสมัยปัจจุบัน

พระพุทธรูปล้านนาระยะที่ 4 (รัชกาลพญาเกสเชษฐราช – ท้าวเมกุ ราว พ.ศ. 2068 – 2101)

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 เกิดความวุ่นวายทางการเมืองภายในอาณาจักรล้านนาเป็น อย่างมาก อาจทำให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปเป็นจำนวนน้อยลง และพบอยู่ในกลุ่มนอกเมืองเชียงใหม่ เป็นสำคัญ¹⁶³ โดยมีรูปแบบที่สืบเนื่องจากพระพุทธรูปในระยะก่อนหน้าโดยเฉพาะพระพุทธรูปล้านนา รุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 เช่น

¹⁶³ชนินสา นาคน้อย, “พระพุทธรูปที่มีจารึก กับการแปลความทางด้านประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางด้าน ศิลปกรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาศิลปวิทยา มหาวิทยาลัย ศิลปากร, 2557), หน้า 118.

รูปภาพที่ 152 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด วัดผาบ่อง พ.ศ. 2078

(ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, **คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่** (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2519), หน้า 93 - 94.)

นอกจากนี้ พระพุทธรูปในศิลปะล้านช้างน่าจะเข้ามามีอิทธิพลต่อรูปแบบพระพุทธรูปในศิลปะล้านนาอันเป็นความสอดคล้องทางการเมืองด้วยอีกประการหนึ่ง

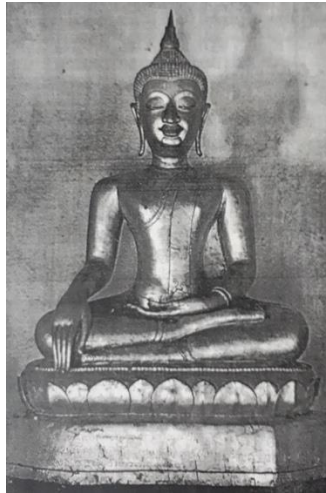
พระพุทธรูปล้านนาระยะที่ 5 สมัยล้านนาภายใต้การปกครองของพม่า (พุทธศตวรรษที่ 22 - 23) ในช่วงนี้ ศิลปะพม่าน่าจะเข้ามาแพร่หลายในอาณาจักรล้านนาในระยะนี้ แต่การสร้างพระพุทธรูปเนื่องในศิลปะล้านนายังคงดำเนินต่อไป

รูปภาพที่ 153 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดชัยพระเกียรติ พ.ศ. 2108

รูปภาพที่ 154 (ขวา) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดปราสาท พ.ศ. 2133

(ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, **คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่**(กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2519), หน้า 98-103.)

รูปภาพที่ 155 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดชัยพระเกียรติ พ.ศ. 2134

(ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่(กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์
เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2519), หน้า 98-103.)

พระพุทธรูปล้านนาระยะที่ 6 สมัยล้านนาช่วงสุดท้ายก่อนการรวมเข้าสู่สยาม สมัย
รัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 24 – 25) ตัวอย่างพระพุทธรูปในระยนี้ ได้แก่

รูปภาพที่ 156 พระพุทธรูปมุกเกสร พ.ศ. 2410 วัดพันเตา

(ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่ (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์
เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2519), หน้า 136-137.)

รูปภาพที่ 157 (จากซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดศรีเกิด พ.ศ. 2463

รูปภาพที่ 158 (กลาง) พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดควรถ้าม้า พ.ศ. 2471

(ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่(กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์
เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2519), หน้า 169, 183.)

รูปภาพที่ 159 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดช่างแต้ม พ.ศ. 2506

(ที่มา: ฮันส์ เพนธ์, คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่(กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์
เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2519), หน้า 201.)

สรุป จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า พัฒนาการของรูปแบบศิลปะในพระพุทธรูปศิลปะล้านนาเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบโดยมี รูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง) ที่เป็นแรงบันดาลใจหลักและมีความสำคัญเรื่อยมาในทุกยุคสมัยอย่างแท้จริง แม้ว่า สถานภาพของรัฐจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่ความเป็นตัวตนของชาวล้านนายังคงแสดงออกผ่านรูปแบบศิลปะในองค์พระพุทธรูปมาอย่างไม่เสื่อมคลาย

การวิวัฒนาการทางรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1

พระพุทธรูปศิลปะพม่าแบบพุกาม

พระพุทธรูปศิลปะทริภุญไชย

พุทธศตวรรษที่ 18 - 19

พระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1 ระยะแรก

พุทธศตวรรษที่ 20 - 21

พุทธศตวรรษที่ 22 - 25

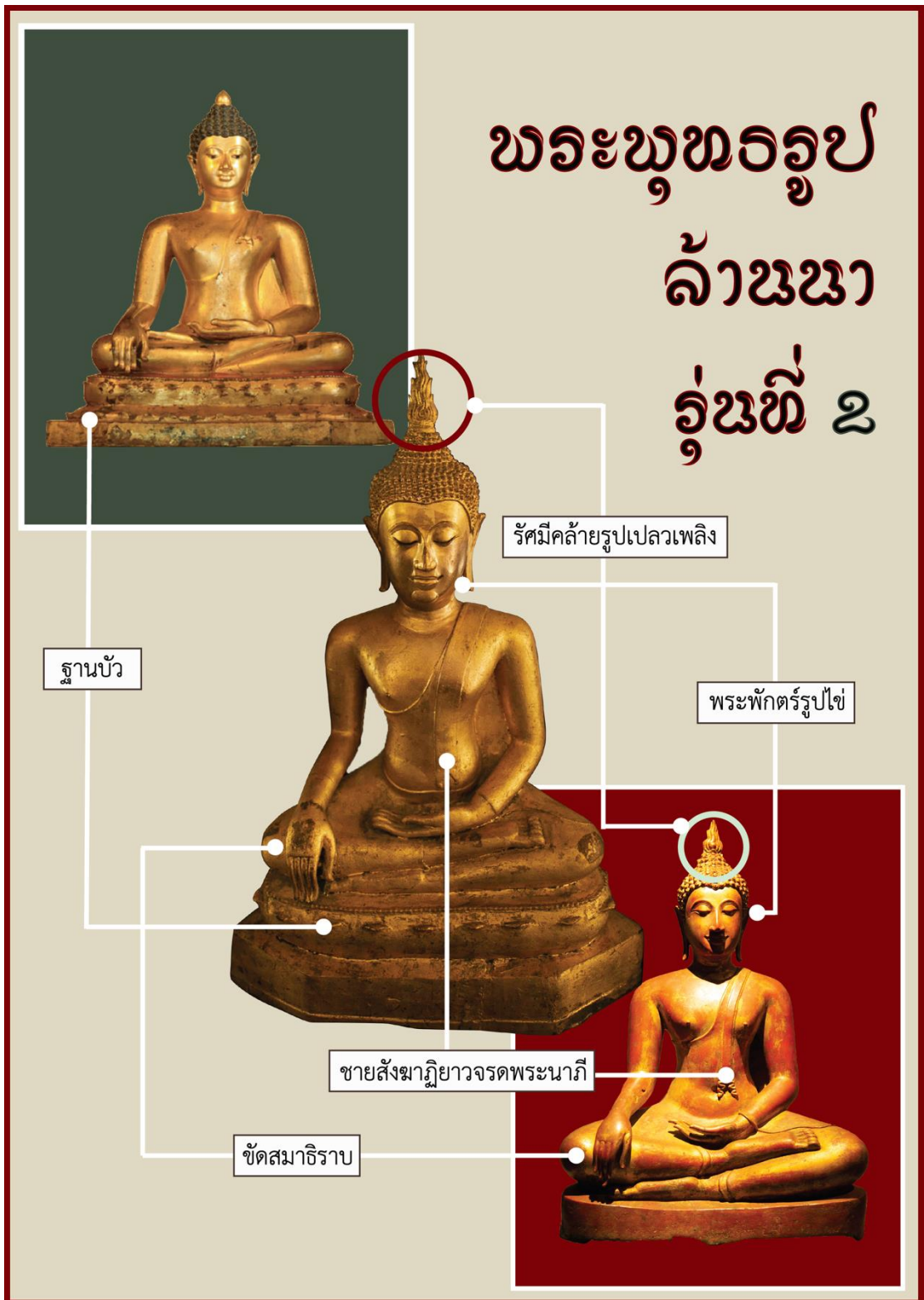

รูปภาพที่ 160 แผนภาพแสดงการวิวัฒนาการทางรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1

(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 161 แผนภาพแสดงพุทธลักษณะของพระพุทธรูปล้านนา รุ่นที่ 1 (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 162 แผนภาพแสดงพุทธลักษณะของพระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 2 (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.2.2 อาณาจักรสุโขทัย

เกริ่นนำและหลักฐานทางโบราณคดี แผนที่ทางภูมิศาสตร์

ประวัติโดยสังเขป

จุดเริ่มต้นของอาณาจักรสุโขทัย เชื่อว่าน่าจะเกิดขึ้นแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 และร่วมสมัยกับอาณาจักรล้านนา โดยอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรเขมร หรือวัฒนธรรมเขมร จากหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรมแบบขอม เช่น ศาลตาผาแดง ปราสาทแบบขอมที่วัดเจ้าจันทร์ ศรีสังขาลัย เป็นต้น อิทธิพลจากวัฒนธรรมขอมในสุโขทัยและศรีสังขาลัยเริ่มเสื่อมลงเมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สวรรคต ราว พ.ศ.1760 พร้อมๆ กับอาณาจักรพุกามที่เสื่อมอำนาจลง ด้วยสาเหตุจากการรุกรานของมองโกล ในศิลาจารึกหลักที่ 2 ได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อแคว้นสุโขทัยเกิดความขัดแย้งกับขอมจนเป็นเหตุให้ “ขอมสบาดโขลญลำพง” เข้ายึดสุโขทัย เป็นเหตุให้พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยางร่วมกันขับไล่ขอมสบาดลำพงจนสำเร็จ และสามารถตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อเมืองใด¹⁶⁴ อนึ่ง พ่อขุนผาเมืองเป็นโอรสของพ่อขุนศรีนาวนำถม ผู้ทรงครองราชย์ที่สุโขทัยและศรีสังขาลัย “เสวยราชย์ในนครสองอัน อันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งชื่อนครศรีสังขาลัย”

พ่อขุนผาเมืองครองเมืองราด สันนิษฐานว่า คงอยู่บริเวณจังหวัดอุดรดิติถี่ใกล้แม่น้ำน่านซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำน่าน ป่าสัก และโขง(?) หรือ ในเขต อ.นครไทย จ.พิษณุโลกก็ได้ มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับกษัตริย์ขอม กล่าวคือ มเหสีของพระองค์เป็นเจ้าหญิงในราชสำนักขอมมาก่อนในภายหลัง พ่อขุนผาเมืองถวายพระนาม “กมรเตงอัญ” และพระขรรค์ชัยศรี อันเป็นสัญลักษณ์แห่งพระมหากษัตริย์แก่พ่อขุนบางกลางหาว จึงถือว่าเป็นการสถาปนาพ่อขุนบางกลางหาวเป็น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ปฐมกษัตริย์แห่งสุโขทัย ราชวงศ์พระร่วง¹⁶⁵ แทนราชวงศ์นาวนำถมและปกครองเมืองสุโขทัยสืบมา¹⁶⁶

กษัตริย์พระองค์สำคัญอีกพระองค์หนึ่ง คือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระโอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพ่อขุนบานเมือง พระเชษฐา ในปี พ.ศ. 1822¹⁶⁷ อาณาจักรสุโขทัยในรัชกาลของพระองค์ถือได้ว่า มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น มีอาณาเขตกว้างขวาง กล่าวคือ ทางทิศใต้ถึงนครศรีธรรมราชและเขตแดนมลายู ทางทิศตะวันออกมีอาณาเขตไปถึงเมืองเวียงจันทน์และ

¹⁶⁴ ประเสริฐ ญ นคร, “กษัตริย์และอาณาจักรสุโขทัย,” ใน *วารสารศิลปากร*, ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-มิถุนายน 2532), หน้า 48.

¹⁶⁵ ศิลาจารึกหลักที่ 2

¹⁶⁶ สันติ เล็กสุขุม, *ศิลปะสุโขทัย* พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2555), หน้า 10-11.

¹⁶⁷ ประเสริฐ ญ นคร, *เรื่องเดียวกัน*.

เวียงคำทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในเขตแดนลาวปัจจุบัน ทางทิศตะวันตกถึงเมืองหงสาวดี ในทางกลับกัน อาณาเขตดังกล่าวอาจมิได้หมายถึง อำนาจการปกครองแต่อย่างใด หากแต่เป็น สัมพันธไมตรีต่อกันซึ่งหลังจากรัชกาลของพระองค์เมืองในเขตแคว้นจึงตั้งตนเป็นอิสระ นอกจากนี้พระองค์ทรงเป็นพระสหายกับพญามังรายแห่งอาณาจักรล้านนาและพญาเจ้าเมืองแห่งเมืองพะเยา¹⁶⁸ ทำให้ดินแดนทางตอนเหนือของไทยในปัจจุบันมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก ดังปรากฏการร่วมกันต่อต้านกองทัพมองโกลจนสำเร็จ

สำหรับพระพุทธศาสนาในดินแดนสุโขทัยในระยะแรกน่าจะนับถือนิกายมหายานตามแบบวัฒนธรรมเขมร แต่ภายหลังเปลี่ยนมานับถือนิกายเถรวาท ซึ่งมีต้นแบบจากศรีลังกาโดยการเดินทางของคณะสงฆ์จะผ่านเมืองพันทันและเดินทางต่อไปยังลังกา ซึ่งทำให้พุทธศาสนาจากเมืองพันทันและศรีลังกาแพร่หลายเข้าสู่สุโขทัย ดังพระมหาเถรศรีศรีทธา เดินทางเพื่อไปศึกษาพุทธศาสนาและทรงผนวช พระสุมนเถร เดินทางไปบวชใหม่ในสำนักของพระมหาสามิอุทุมพรที่เมืองพันทัน และกลับมาสู่สุโขทัยในรัชกาลพญาลิไท

นอกจากนั้นพุทธศาสนาที่รับจากลังกาในระยะเวลานี้ได้แพร่หลายขึ้นไปยังอาณาจักรล้านนา เนื่องจาก พญากือนาทรงทูลขอพญาลิไท อาราธนาพระสุมนเถรขึ้นไปเผยแผ่พุทธศาสนาในล้านนา ดังปรากฏในจารึก วัดพระยืน จังหวัดลำพูน และตำนานชินกาลมาลีปกรณ์

ในรัชกาลของพญาลิไท พุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด พระองค์ทรงฝึกฝนในทางศาสนา ทรงสร้างวัดและพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก และทรงเรียบเรียงแต่งวรรณกรรมสำคัญได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง จึงยังผลให้การสร้างศิลปกรรมในระยะเวลานี้มีความเจริญควบคู่ไปด้วย

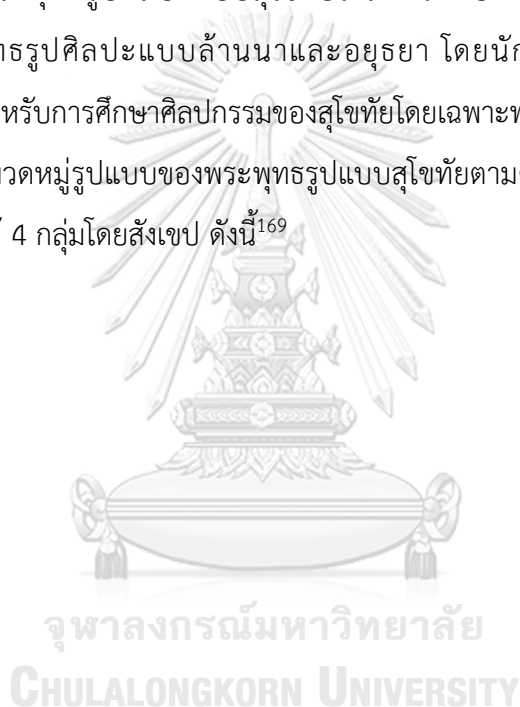
อย่างไรก็ตาม พุทธศตวรรษที่ 20 ด้วยอำนาจทางการเมืองของอาณาจักรที่มีขนาดใหญ่เพื่อสร้างความมั่นคงในแถบชายแดน จึงต้องผนวกดินแดนชายขอบเข้าไว้กับอาณาจักรตนเพื่อป้องกันการรุกราน สุโขทัยจึงถูกผนวกเข้ากับกรุงศรีอยุธยาที่มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก การขยายอำนาจของกรุงศรีอยุธยาโดยการย้ายศูนย์กลางมาอยู่ที่เมืองสองแควหรือพิษณุโลกเพื่อป้องกันข้าศึก ดังปรากฏสงครามกับอาณาจักรล้านนาอยู่เนือง ๆ โดยเฉพาะในรัชกาลพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนากับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา ถือเป็นอันสิ้นสุดของอาณาจักรสุโขทัยและกลายเป็นเพียงหัวเมืองเหนือของอยุธยา เจ้านายผู้ปกครองถูกลดฐานะเป็นเพียง เจ้าเมือง เท่านั้น

¹⁶⁸ พระรัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์, หน้า 104.

2.2.2.1 พระพุทธรูปในศิลปะแบบสุโขทัย

พระพุทธรูปสุโขทัยถือว่าเป็นงานศิลปกรรมอันโดดเด่นที่สุดอย่างหนึ่งของศิลปะแบบสุโขทัย จากการปรากฏความนิยมในการสร้างพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะพระพุทธรูปหมวดใหญ่ ซึ่งมีความนิยมเป็นอย่างมากตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 19 จนถึงที่สุดสมัยอาณาจักร อนึ่ง พระพุทธรูปแบบสุโขทัยยังส่งอิทธิพลทางด้านรูปแบบต่อดินแดนอื่นๆ เช่น อาณาจักรล้านนา อาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรอยุธยา รัตนโกสินทร์ ตลอดจนยังคงความสำคัญและมีบทบาทเป็นอย่างมากในปัจจุบัน

การศึกษาพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัยได้มีการศึกษากันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับพระพุทธรูปศิลปะแบบล้านนาและอยุธยา โดยนักวิชาการได้วางรากฐานและแนวความคิดสำคัญสำหรับการศึกษาศิลปกรรมของสุโขทัยโดยเฉพาะพระพุทธรูป โดยนักวิชาการส่วนใหญ่ได้แบ่งและจัดหมวดหมู่รูปแบบของพระพุทธรูปแบบสุโขทัยตามความแตกต่างของพุทธลักษณะ ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มได้ 4 กลุ่มโดยสังเขป ดังนี้¹⁶⁹

¹⁶⁹ หม่อมเจ้าสุภัทรรติศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 26 – 27.

กลุ่ม	รูปแบบ	
<p>1. กลุ่ม พระพุทธรูป สุโขทัยใน ระยะแรก (หมวดวัดตะ กวน)</p>	<p>พระพักตร์กลม ทรงแฉ้มพระโอษฐ์ พระวรกายอวบอ้วน พระอุระนูน ชายสังฆกฐินสั้นเหนือพระถัน</p>	 <p>รูปภาพที่ 163 พระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะสุโขทัย หมวดวัดตะกวน พบที่วัดพระพายหลวง จ.สุโขทัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ รามคำแหง (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2. กลุ่ม

พระพุทธรูป
แบบหมวดใหญ่

พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิราบ
เหนือฐานหน้ากระดานเกลี้ยง พระ
พักตร์รูปไข่ พระขนงโค้ง พระเนตร
หรือเรียวยาวและปลายตัดขึ้น พระ
นาสิกงุ้ม ทรงแย้มพระโอษฐ์เล็กน้อย
และริมพระโอษฐ์หยักโค้งเป็นคลื่น
ขมวดพระเกศาปานกลาง พระรัศมี
เป็นเปลว พระวรกายเพรียวสมส่วน
พระอঙ্গสากใหญ่ ปั้นพระองค์เล็ก และ
ประทับบนเนินไปด้านหลังเล็กน้อย

รูปภาพที่ 164 พระพุทธรูปลัทธิดิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ พบที่ จ.สุโขทัย
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 165 พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมดจดใหญ่ พบที่ จ.สุโขทัย
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 166 พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมดจดใหญ่ พบที่ จ.สุโขทัย
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รูปภาพที่ 167 (ซ้ายและขวา) พระพุทธรูปลีลา ล้ำวิจิตร ศิลปะสุโขทัย หมดขนาดใหญ่
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 164 (กลาง) พระพุทธรูปลีลา ล้ำวิจิตร ศิลปะสุโขทัย หมดขนาดใหญ่ ประดิษฐานระเบียงรอบพระ
อุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 168 พระพุทธรูปติลาปูนีน คิลปะสะสุโขทัย ประดิษฐานบนผนังวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
(เขลียง) เมืองโบราณศรีสัชนาลัย อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย

(ที่มา: ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รูปภาพที่ 169 พระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะสุโขทัย พบที่วัดช้างล้อม เมืองโบราณศรีสัชนาลัย
อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 170 พระพุทธรูปไสยาสน์ ศิลปะสุโขทัย หมดดีใหญ่ ประดิษฐานใน วัดบวรนิเวศวิหาร
กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 171 พระพุทธรูปไสยาสน์ ศิลปะสุโขทัย หมดดีใหญ่ ราวพุทธศตวรรษที่ 20
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

กลุ่ม

รูปแบบ

พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิราบ
 เหนือฐานหน้ากระดานเกลี้ยง พระ
 พัทธกรกลมแป้นรูปไข่ พระขนงโค้ง
 พระเนตรทรีเรียวยาวและปลายตัว
 ขึ้น พระนาสิกงุ้ม ทรงแย้มพระโอษฐ์
 เล็กน้อยและริมพระโอษฐ์ห้อยกโศก
 เป็นคลื่น ขมวดพระเกศาปานกลาง
 พระรัศมีเป็นเปลว พระวรกายเพรียว
 สมส่วน พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์
 เล็ก และประทับเอนตนไปด้านหลัง
 เล็กน้อย นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาว
 เสมอกัน

3. กลุ่ม

พระพุทธรูป
 แบบสกุลช่าง
 พิษณุโลก
 (หมวดพระ
 พุทธชินราช)

รูปภาพที่ 172 พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดพระพุทธรชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

จ.พิษณุโลก (ที่มา: ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รูปภาพที่ 173 พระพุทธชินสีห์ พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดพระพุทธรูปชินราช
ประดิษฐานภายในพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รูปภาพที่ 174 พระศรีศากดา พระพุทธรูปสำริด ศิลปะสุโขทัย หมวดพระพุทธรูปชินราช ประดิษฐานใน
วัดบรมนิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร(ที่มา: ผู้วิจัย)

กลุ่ม

รูปแบบ

พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิราบ
 เหนือฐานหน้ากระดานเกดียง พระ
 พักตร์ยาวรูปไข่ พระขนงโก่งมีเส้น
 ขอบบนและขอบพระเนตรป้ายเป็น
 แผ่นใหญ่ พระนลาฏกว้าง พระเนตร
 หรีรียาวและปลายตัวตั้ง พระ
 นาสิกงุ้ม ทรงแย้มพระโอษฐ์เล็กน้อย
 และริมพระโอษฐ์หยักโค้งเป็นคลื่น
 พระทนต์สี่ม ขมวดพระเกศาเล็ก
 พระรัศมีเป็นเปลวสูง พระวรกาย
 เปรียวบางสมส่วน พระอঙ্গสไใหญ่
 บั้นพระองค์เล็ก และประทับบนตน
 ไปด้านหลังเล็กน้อย

4. กลุ่ม

พระพุทธรูป

แบบ

กำแพงเพชร

รูปภาพที่ 175 เคียรพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบกำแพงเพชร
 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 176 พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบกำแพงเพชร(ซ้าย) เศียรพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบกำแพงเพชร (ขวา) จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 177 พระพุทธรูปศิลา ศิลปะสุโขทัยแบบกำแพงเพชร พบที่วัดกรุศรีห้อง อ.เมือง
จ.กำแพงเพชร ราวพุทธศตวรรษที่ 20 -21 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 178 พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบสกุลช่างกำแพงเพชร ราวพุทธศตวรรษที่ 20 -21
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.1 กลุ่มพระพุทธรูปสุโขทัยที่พบในจังหวัดน่าน แพร่ และอุตรดิตถ์

ก. จังหวัดน่าน

การจัดหมวดหมู่ของพระพุทธรูปสุโขทัยตามที่เคยมีการจัดแบ่งไว้โดยใช้ลักษณะเด่นบางประการที่เป็นลักษณะเฉพาะในการจำแนกรูปแบบ ในทำนองเดียวกัน ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ได้มีการกำหนดและแสดงความเห็นเพิ่มเติมไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ พระพุทธรูปสุโขทัยนั้นมีลักษณะร่วมที่เหมือนกันจนบางครั้งไม่สามารถแยกได้อย่างชัดเจน จึงเสนอให้มีการเพิ่มเติม “แบบสกุลช่าง” ตามแหล่งที่พบประกอบกับการจัดกลุ่มตามแบบเดิมในอดีต เช่น สกุลช่างสุโขทัย – ศรีสัชชาลัย สกุลช่างกำแพงเพชร สกุลช่างพิษณุโลก และเพิ่มสกุลชาง่าน เข้าไว้ด้วยกัน โดยให้ความเห็นเกี่ยวกับสกุลชาง่านไว้ว่า กลุ่มหนึ่งเป็นพระพุทธรูประยะแรกที่มีลักษณะเช่นเดียวกับพระพุทธรูปหมวดใหญ่ ต่อมาจึงมีส่วนที่วิวัฒนาการไปจากต้นแบบเล็กน้อย คือ มีการแสดงอกของสี่พระพักตร์ พระวรกายอวบขึ้น ชายผ้าบางส่วนเปลี่ยนไป เช่น ขอบชายผ้าของพระพุทธรูปลีลาที่ตกลงและเป็นเส้นทแยงซึ่งไม่เคยปรากฏในสุโขทัย ได้แก่ กลุ่มพระพุทธรูปยืนและพระพุทธรูปลีลาจำนวน 5 องค์ที่หล่อโดยเจ้าสารผาสุม เจ้าเมืองน่าน ประดิษฐานที่วัดพญาภูและวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อ.เมือง จ.น่าน เป็นต้น¹⁷⁰

ความเห็นเกี่ยวกับพระพุทธรูปสุโขทัยที่พบใน จ.น่าน ตามมติของ ศ.มจ.สุภัทธรติศ ดิศกุล ทรงเคยกล่าวไว้ว่า เมืองน่านได้ถ่ายทอดงานในยุคคลาสสิกของสุโขทัยไว้อย่างดีเยี่ยม พระพุทธรูปยังคงแสดงลักษณะหมวดใหญ่ แต่มีบางส่วนที่วิวัฒนาการออกไปเป็นลักษณะเฉพาะ และมีผู้จัดกลุ่มไว้ในสมัยหลังคลาสสิกหรือยุคเสื่อมของสุโขทัย¹⁷¹

สำหรับประวัติศาสตร์ของเมืองน่านที่ปรากฏผ่านหลักฐานทางโบราณคดีทำให้เชื่อได้ว่า เมืองน่านน่าจะเกิดขึ้นและมีอายุที่ไม่ต่ำกว่าไปกว่า พุทธศตวรรษที่ 19 จึงขอกกล่าวโดยสังเขป ดังนี้

เมืองน่าน มีที่ตั้งอยู่ในที่ราบแม่น้ำน่าน โอบล้อมด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อน โดยมีเทือกเขาหลวงพระบางอยู่ทางตะวันออก มีสันปันน้ำเป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างเมืองน่านและแขวงไชยบุรีของประเทศไทย ส่วนด้านทิศตะวันตกคือ เทือกเขาปันน้ำกั้นเขตกับจังหวัดแพร่และพะเยา ทิศใต้มีแม่น้ำน่านไหลเข้าสู่จังหวัดอุตรดิตถ์ นอกจากนี้ยังมีที่ราบของลำน้ำสายเล็ก ๆ ที่สำคัญได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำ

¹⁷⁰ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2554), หน้า 88.

¹⁷¹ Pisit Charoenwongsa et M.C. Subhadradis Diskul, *Archaeologia Mundi : Thaïlande* (Geneve : Nagel, 1976), p. 190.

ย่าง น้ำยาว น้ำมาง และน้ำว่า เป็นต้น เมืองน่านจึงเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ภายในหุบเขา การตั้งถิ่นฐานของสังคมเมืองน่านจึงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป

ประวัติศาสตร์ของเมืองน่านในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 มีลักษณะเป็นปริมปราสาท บ้านที่ก โดยชาวล้านนา ล้านช้าง และภาคกลางของไทย กล่าวถึงบรรพบุรุษ ขุนเจือง เช่นกัน เมืองน่านจึงมีความเกี่ยวข้องกันเป็นเครือญาติกันกับบ้านเมืองที่อยู่ในเขตประเทศลาวและในเขตจังหวัดเชียงราย และพะเยา ในช่วงการสร้างบ้านแปงเมืองของเมืองน่านแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลาสำคัญ ดังนี้

ช่วงที่ 1 กำเนิดเมืองปัว

จุดกำเนิดของการเป็นบ้านเมืองแห่งแรกของเมืองน่านอยู่ที่อำเภอปัว มีศูนย์กลางบริเวณวัดพระธาตุเบ็งสกัด และตำนานได้อธิบายเกี่ยวกับต้นกำเนิดของบรรพบุรุษชาวน่านว่ามาจากดอยภูคา มีพญาภูคาเป็นปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์กาวหรือภูคาครองเมืองย่าง มีราชบุตรสองคน คือ ขุนนุ่น ขุนฟอง เมื่อทั้งสองพระองค์เจริญวัยขึ้น พญาภูคา จึงรับสั่งให้องค์พี่ไปสร้างเมืองลาวหลวงพระบาง ปกครองชาวลาว ส่วนองค์น้องไปสร้างเมืองปัว ปกครองชาวกาว¹⁷² ตำนานให้ภาพของการเป็นเมืองที่เมืองน่าน สหาคือความใกล้ชิดในระบบเครือญาติของรัฐไทยสมัยโบราณ

เมืองปัวแตกตัวออกจากเมืองย่าง มีสายสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นในสมัยของพญาแก้วเคลื่อนผู้เป็นหลานได้ละทิ้งเมืองปัวให้ชายาปกครอง ส่วนพระองค์ไปครองเมืองย่าง ในขณะเดียวกันมีรัฐที่เกิดขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ในดินแดนภาคเหนือของไทย ถึง 3 อาณาจักร ได้แก่ ล้านนา สุโขทัย และพะเยา ซึ่งผู้นำของทั้งสามอาณาจักรนั้นพระสหายกัน และมีความเข้มแข็งทัดเทียมกัน ในแง่นี้ ถ้าหากการขยายพระราชอำนาจของกษัตริย์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งมาทางเมืองน่าน ก็คงจะเห็นมีแต่ พญาเจ้าเมือง ของรัฐพะเยา ซึ่งมีดินแดนอยู่ทางเหนือของเมืองน่าน ในช่วงเวลาที่เมืองปัวว่างจากผู้นำถือเป็นโอกาสของพะเยา พญาเจ้าเมืองจึงขยายอำนาจมาสู่เมืองปัว ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐทั้งสองจึงไม่ราบรื่นเสมอมา

ในรัชกาลของพญาผากอง แห่งราชวงศ์กาว ยึดเมืองปัวกลับคืนมาเป็นอิสระอีกครั้ง และได้ร่วมมือกับพญาคำฟูในการปล้นเมืองพะเยาจนสำเร็จ¹⁷³ ทำให้เชียงใหม่มีอำนาจเหนือพะเยา ซึ่งกล่าวได้ว่า พะเยากลายเป็นส่วนหนึ่งของล้านนาในรัชกาลพญาคำฟู อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองปัวกับเชียงใหม่หาได้ราบรื่นไม่ เนื่องจากเชียงใหม่เอาเปรียบในการแบ่งทรัพย์สินปล้นพะเยา

¹⁷² พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช, ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 10 เรื่องราชวงศ์กาว พงษาวดารเมืองน่าน ฉบับพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช พระเจ้านครน่านให้แสนหลวงราชสมภารแต่งไว้สำหรับบ้านเมือง (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461), หน้า 74 – 81.

¹⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84-85.

ทำให้เมืองน่านต้องสร้างสัมพันธ์กับอาณาจักรสุโขทัย เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้กับตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านและสุโขทัยกลับเป็นไปอย่างราบรื่น

ช่วงที่ 2 สร้างเมืองน่าน

เมื่อพญาคอราณเมืองได้เคลื่อนย้ายลงมาสร้างเวียงภูเพียงแช่แห้ง ใน พ.ศ.1902 เนื่องจากที่ราบทางใต้มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าและสามารถติดต่อกับเมืองทางใต้ได้สะดวก อย่างไรก็ตาม การย้ายเมืองเพื่อมาตั้งเมืองใหม่นั้นค่อนข้างที่จะมีปัญหาหลายด้าน พญาคอราณเมืองทรงอาศัยความเชื่อเรื่องพระธาตุเป็นส่วนสนับสนุน พร้อมกับอัญเชิญพระธาตุจากสุโขทัยมาไว้ที่กลางเวียง¹⁷⁴ จะเห็นว่าการสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยกับเมืองน่านน่าจะมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นผ่านการสร้างสัมพันธ์ทางพุทธศาสนา โดยการมอบพระธาตุให้กับพญาคอราณเมืองดังที่กล่าวมาแล้ว รวมถึงส่งพระเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองน่านด้วย ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างทั้งสองเมืองสร้างความไม่พอใจให้กับหลายฝ่าย โดยเฉพาะอาณาจักรที่มีขนาดใหญ่ เช่น อาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนา นอกจากนั้นยังปรากฏความสัมพันธ์ทางการเมือง เช่น เมืองน่านถูกทำวเมืองแพร่เข้าปล้นและยึดครองเมืองน่านได้สำเร็จ เจ้าเมืองน่านจึงต้องขอความช่วยเหลือจากสุโขทัย และกลับคืนสู่อำนาจดั้งเดิม¹⁷⁵

อย่างไรก็ดี ความคิดที่จะตั้งเมืองใหม่ที่เวียงภูเพียงนั้นต้องยุติลง เนื่องจากเวียงภูเพียงแช่แห้งกลับแห้งแล้ง จึงต้องย้ายมาสร้างเมืองใหม่ขึ้นอีกครั้งโดยตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านด้านตะวันตก ในสมัยพญาผากอง โดยใช้ชื่อเมืองตามชื่อแม่น้ำว่า เมืองน่าน ในปี พ.ศ.1991 เวียงน่านจึงอยู่ในฐานะศูนย์กลางการบริหาร ส่วนเวียงภูเพียงแช่แห้งทำหน้าที่เป็นเมืองพระธาตุ หรือเวียงพระธาตุ

ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 บ้านเล็กเมืองน้อยค่อยๆถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรที่มีอำนาจมากกว่า รวมถึงเมืองน่านได้ถูกผนวกเข้ากับอาณาจักรล้านนาปี พ.ศ.1992 ในรัชกาลของพระเจ้าติโลกราช¹⁷⁶ เมืองน่านจึงสลายตัวลงกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ในแง่นี้อธิพลจากล้านนาจึงครอบคลุมในทุกมิติเหนือเมืองน่าน แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะขึ้นตรงต่อเชียงใหม่แต่เมืองน่านน่าจะยังคงสถานภาพความเป็นรัฐและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเอาไว้เช่นเดิม นอกจากนี้ยังปรากฏความสัมพันธ์กับล้านช้างด้วยเช่นกัน ดังนั้น การรับอิทธิพลศิลปะจากสุโขทัยและล้านนาตลอดจนล้านช้าง จะปรากฏในรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปปฏิมาอย่างเด่นชัดโดยจะผสมผสานเข้ากับลักษณะท้องถิ่นเป็นสำคัญ

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

¹⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

¹⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

รูปภาพที่ 179 – 180 (บน) พระพุทธรูปลีลา สำริด ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะสุโขทัย
ประดิษฐานภายในวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อ.เมือง จ.น่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)

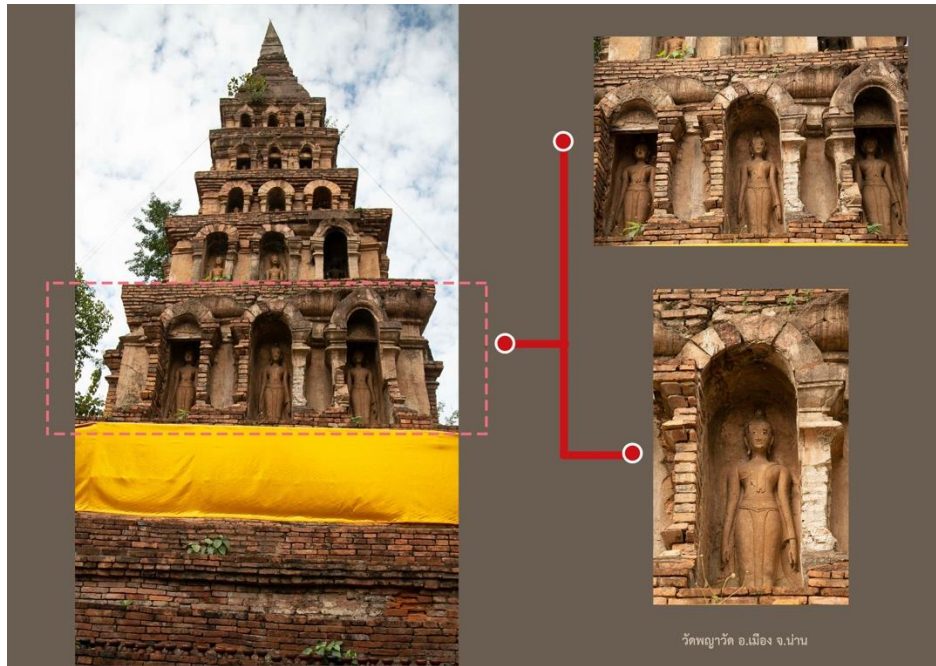
รูปภาพที่ 181 – 182 (ล่าง) พระพุทธรูปลีลา สำริด ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะสุโขทัย
ประดิษฐานภายในวัดพญาภู อ.เมือง จ.น่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 183 พระเจ้าฝนแสนห่า พระพุทธรูปไม้แกะสลัก ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะล้านนา
ประดิษฐานภายในอุโบสถวัดพญาวัต อ.เมือง จ.น่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 184 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางมารวิชัย อายุราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 20
ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะสุโขทัย ประดิษฐานภายในวัดพญาภู อ.เมือง จ.น่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)
รูปภาพที่ 185 (ขวา) พระพุทธรูปประทับยืน อายุราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 24
ประดิษฐานที่ภายในอุโบสถ วัดพญาวัต อ.เมือง จ.น่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 186 แผนภาพแสดงพระพุทธรูปประทับยืนในซุ้มเจดีย์วัดพญาวัด อ.เมือง จ.น่าน
อายุราวกลางพุทธศตวรรษที่ 21 (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 187 พระพุทธรูปปูนปั้น ศิลปะสกุลช่างน่าน
ประดิษฐานภายในวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อ.เมือง จ.น่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 188 (พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะสุโขทัย
ประดิษฐานภายในวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อ.เมือง จ.น่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)
รูปภาพที่ 189 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสกุลช่างน่าน พระประธานในอุโบสถ
วัดพระธาตุแช่แห้ง (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 190 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสกุลช่างน่าน
ประดิษฐานภายในอุโบสถจตุรमुख วัดภูมินทร์ อ.เมือง จ.น่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 191 พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสกุลช่างน่าน อิทธิพลศิลปะล้านช้าง
พระประธานในอุโบสถวัดมิ่งเมือง อ.เมือง จ.น่าน สร้างขึ้นราวพ.ศ. 2400 (ที่มา: ผู้วิจัย)

อย่างไรก็ดี นอกจากรูปแบบศิลปะทั้งสองแบบแล้วยังมีความสัมพันธ์กับพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะแบบล้านช้างอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า ด้วยภูมิศาสตร์มีเขตแดนติดต่อกัน อาจเกิดการถ่ายเทระหว่างวัฒนธรรม จากที่กล่าวมา พัฒนาการทางรูปแบบศิลปะของสกุลช่างน่านมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยมีความสอดคล้องกับปัจจัยทางสังคม ซึ่งจะถูกรับเปลี่ยนให้เข้ากับรูปแบบท้องถิ่น ก่อเกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของเมืองน่านเอง ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจัดให้ “ศิลปะสกุลช่างน่าน” แยกออกเป็นเอกเทศ โดยไม่ขึ้นอยู่กับศิลปะสมัยใดหรือรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการศึกษาศิลปะที่สร้างขึ้นในเมืองน่านอย่างเฉพาะเจาะจงต่อไป กล่าวอย่างถึงที่สุด ควรรวมไปถึงกลุ่มศิลปะสกุลช่างแพร่และสกุลช่างอุตรดิตถ์ ตลอดจนสกุลช่างเมืองนครไทย อันเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าและเส้นทางการเดินทางระหว่างอาณาจักรตอนใน คือ สุโขทัย และอยุธยา กับอาณาจักรล้านช้างและหัวเมืองต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขง และแม่น้ำน่าน โดยเมืองเหล่านี้มีฐานะเป็นเมืองหน้าด่าน หรือรอยต่อระหว่างอาณาจักร ซึ่งจะได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจทางศิลปกรรมที่หลากหลาย ใด ๆ ก็ดี เมืองรอยต่อหรือเมืองหน้าด่านเหล่านี้ น่าจะมีรูปแบบศิลปะเป็นของตัวเองเช่นกัน

รูปภาพที่ 192 (ซ้าย) พระพุทธมิ่งขวัญเมือง วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ต.ในเวียง อ.เมือง
จังหวัดแพร่ (กลาง) พระประธานในอุโบสถ วัดไชยมาตย์ ตำบลเวียงทอง อำเภอสูงเม่น จ.แพร่ (ขวา)
หลวงพ่อมงคลทิพนี พระประธานในอุโบสถวัดพระนอน ต.ในเวียง อ.เมือง จังหวัดแพร่ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 193 พระเจ้าช่อแฮ วัดพระธาตู่ช่อแฮ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 194 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระประธานในอุโบสถวัดกลาง อ.นครไทย

จ.พิษณุโลก (ที่มา: ผู้วิจัย)

นอกเหนือจากรูปแบบที่สามารถพอจะจำแนกออกเป็นสายสกุลช่างได้แล้ว ยังมีกลุ่มพระพุทธรูปที่เป็นประเด็นปัญหาควรค่าแก่การศึกษาอีกหลายประการ คือ กลุ่มพระพุทธรูปสี่อิริยาบถ และกลุ่มพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยที่เคลื่อนย้ายเข้ามาประดิษฐานในกรุงเทพฯ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก.กลุ่มพระพุทธรูปสี่อิริยาบถ

พระพุทธรูปกลุ่มนี้พบทั้งในวัดพระพายหลวง จ.สุโขทัย วัดพระเชตุพน จ.สุโขทัย และ วัดพระสี่อิริยาบถ จ.กำแพงเพชร โดยพระพุทธรูปกลุ่มนี้สร้างขึ้นในลักษณะที่เป็นกลุ่มรวมกัน และเป็นเอกเทศทำให้เข้าใจได้ว่า อาจมีความหมายที่ต่างออกไปจากการสร้างพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในอุโบสถหรืออยู่เพียงลำพัง นักวิชาการหลายท่านได้ตั้งข้อสันนิษฐานในหลายความคิดเห็น ดังนี้

ศ.ดร.มรว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ เสนอว่า พระสี่อิริยาบถนี้สร้างขึ้นตามคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย และมหาวรรค พระสูตรที่ 9 อันได้แก่ มหาสติปัฏฐานสูตร ตอนที่ว่าด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน อันมีจุดมุ่งหมายในการเน้นอิริยาบถสี่อย่างคือ ภิกษุเมื่อ “เดิน” อยู่ ย่อมรู้ชัดว่า “เราเดินอยู่” เมื่อ “ยืน” อยู่ ย่อมรู้ชัดว่า “เรายืนอยู่” เมื่อ “นั่ง” อยู่ ย่อมรู้ชัดว่า “เรานั่งอยู่” เมื่อเรา “นอน” อยู่ ย่อมรู้ชัดว่า “เรานอนอยู่” ทั้งหมดนี้เป็นแนวทางในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเพื่อบรรลุถึงมรรคผลพระนิพพาน มาประสานกับข้อความในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย ซึ่งแสดงถึงความรู้ความเข้าใจในมหาปิฎกฐานอย่างแท้จริง รวมถึงบริเวณที่สร้างขึ้นนั้นอยู่นอกเมือง เมื่อประกอบความรวมกัน การสร้าง

พระพุทธรูปสี่อิริยาบถนั้น นอกจากจะมีความหมายเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญบางตอนฝนพุทธประวัติแล้วยังอาจจะเป็นเครื่องชี้ไปถึงอิริยาบถทั้งสี่ประการของบุคคลที่เจริญวิปัสสนากรรมฐานได้ตระหนักถึงความสำคัญของการกำหนดอิริยาบถทั้งสี่อีกด้วย¹⁷⁷

ศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เสนอว่า พระพุทธรูปสี่อิริยาบถนี้สร้างตามพุทธประวัติตอนต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย หมายถึง ตอนตรัสรู้ พระพุทธรูปยืนอาจเป็นปางประทานอภัยหรือการแสดงธรรม พระพุทธรูปลีลา หมายถึง การเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และพระพุทธรูปนอน หมายถึง ปางปรินิพพาน เพราะการแสดงปางต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นปางสำคัญ และพบอยู่ในภาพพุทธประวัติทั่วไปในศิลปะสุโขทัยรวมทั้งในลังกาและในพม่า ทั้งนี้ ศักดิ์ชัย สายสิงห์ ยอมรับข้อเสนอที่ว่า อาจสร้างขึ้นในคัมภีร์พระสูตรต้นตอปฏิภาณด้วยเช่นกัน หากแต่ใช้ได้เฉพาะวัดพระเชตุพนและวัดพระสี่อิริยาบถเท่านั้น ส่วนที่วัดพระพายหลวงคงเป็นการสร้างตามพุทธประวัติ โดยเฉพาะพระพุทธรูปลีลา น่าจะเป็นตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มากกว่า¹⁷⁸

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ เสนอว่า แม้ว่าพระพุทธรูปที่วัดพระเชตุพนในอิริยาบถทั้ง 4 จะมีท่วงท่าตรงกับพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เมื่อประมวลหลักฐานเอกสารที่เป็นคัมภีร์ฝ่ายเถรวาทที่มีต้นตอมาจากลังกาก็จะได้แนวคิดที่อธิบายความหมายที่ต่างไปจากความหมายของปางต่าง ๆ ที่แสดงอยู่ในท่วงท่าของพระพุทธรูป คำอธิบายโดยรวมก็คือ พระพุทธรองค์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ย่อมต้องทรงพักผ่อนพระวรกายให้คลายจากความเมื่อยล้า เนื่องจากต้องทรงปฏิบัติกิจอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งวัน และการนั่ง ยืน เดิน นอน ก็เป็นอิริยาบถทั้ง 4 ในการพักผ่อนของพระพุทธรองค์¹⁷⁹

เมื่อพิจารณาจากข้อสันนิษฐานในข้างต้นแล้วนั้น มีความเป็นไปได้ว่าพระพุทธรูปสี่อิริยาบถอาจมีหมายที่แตกต่างจากการสร้างพระพุทธรูปโดยทั่วไป ส่วนการอ้างหลักฐานจากศิลาจารึกวัดสรศักดิ์ที่มีใจความกล่าวถึงการสร้างพระอารามที่ประกอบด้วยเจดีย์ที่มีข้างรอบ มีพระเจ้าหย่อนดิน พระวิหารและหอพระ และนายสรศักดิ์ขออาราบารุงพระเจ้าหย่อนดินและพระเจ้าจรงกรมในหมู่พยายัพหนึ่ง ด้านหนึ่งของจารึกนั้นเป็นภาพลายเส้นจารลงบนแผ่นหิน ประกอบด้วยภาพพระพุทธรูปกลางภาพ ด้านข้างประกอบด้วยเทวดาและพระสาวกซึ่งอาจเปรียบเทียบกับจิตรกรรมฝาผนังวิหารตวันกะ เมืองโปลนารูวะ ศรีลังกา รวมถึงประติมากรรมพุทธประวัติตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้น

¹⁷⁷ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, *ศรีทวารวดีถึงศรีรัตนโกสินทร์* (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2537), หน้า 152 – 160.

¹⁷⁸ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, *พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย* (กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2556), หน้า 202 – 211.

¹⁷⁹ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, “พระสี่อิริยาบถ,” *ศิลปวัฒนธรรม* 16, 11(กันยายน 2538) : 121.

ดาวดึงส์ ศิลปะพม่า ด้วยเหตุนี้พระพุทธรูปที่ยกสันพระบาทข้างหนึ่งในอิริยาบถการก้าวเดินนั้น น่าจะสัมพันธ์กับ “การหย่อนพระบาทหรือหย่อนตีน” ก็ได้ ดังนั้น พระพุทธรูปลีลาในศิลปะสุโขทัยอาจมีที่มาจากพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และคงจะสัมพันธ์กับพระพุทธรูปลีลาในกลุ่มพระสี่อิริยาบถก็ได้¹⁸⁰

กระนั้นก็ตาม แม้ว่าจารึกวัดศรีศักดิ์ที่กล่าวถึงพระเจ้าหย่อนตีน จะสามารถอธิบายถึงที่มาของพระพุทธรูปลีลาได้ก็ตาม ทว่า ในกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ การนำความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมารวมเข้าด้วยกัน ถึงจะมีความหมายเช่นเดียวกันหรือต่างกัน ก็ย่อมทำให้เกิดความหมายใหม่ขึ้นได้ ดังนั้นการประกอบกันของพระพุทธรูปในอิริยาบถที่ต่างกันเข้าด้วยกันนั้น อาจทำให้บริบทเกิดการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความหมายใหม่อย่างแน่นอน ดังนั้น พุทธประวัติตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ควรจะเป็นพระพุทธรูปอิริยาบถลีลาที่ไม่ใช่กลุ่มพระสี่อิริยาบถนี้

รูปภาพที่ 195 – 196 วัดพระสี่อิริยาบถ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร จ.กำแพงเพชร
อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20 -21 (ที่มา: ผู้วิจัย)

อย่างไรก็ดี พระพุทธรูปสี่อิริยาบถนี้กลับชวนให้นึกถึงกลุ่มพระพุทธรูปที่คัลวิหาร ศรีลังกา ซึ่งสร้างขึ้นโดยมีสี่อิริยาบถเหมือนกัน ในแง่นี้ พระพุทธรูปสี่อิริยาบถอาจเกิดจากการรับอิทธิพลจากศิลปะลังกาที่เข้ามาพร้อมกับการรับอิทธิพลพุทธศาสนาลังกาวงศ์เช่นเดียวกันกับ พระอัญญาสที่เชื่อว่าน่าจะสร้างขึ้นตามคติลังกาว่า พระพุทธเจ้ามีความสูงเท่ากับ 18 ศอก อีกทั้งยังประดิษฐานภายในคันธกุฎี ซึ่งเป็นอาคารผนังก่ออิฐที่บล็ออมรอบพระพุทธรูปเอาไว้ภายใน อาจสันนิษฐานได้ว่าน่าจะมี

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206 – 208.

ต้นแบบมาจากวิหารลังกาดิลก โดยมีการลดขนาดของคันทกฐณีให้เหมาะสมกับพื้นที่ จึงมีความเป็นไปได้ว่า พระพุทธรูปสี่อริยาบถก็น่าจะเป็นพัฒนาการทางรูปแบบศิลปกรรมที่มีที่มาจากศิลปะลังกาด้วย

รูปภาพที่ 197 พระสี่อริยาบถ วัดพระพายหลวง อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โบราณสถานนอกกำแพงเมืองด้านเหนือ ต.เมืองเก่า อ.เมืองสุโขทัย จ.สุโขทัย (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 198 วิหารลังกาดิลก (ซ้าย วิหารพระอัฐารส (ขวา) วัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย (ที่มา: ผู้วิจัย)

แม้ว่า ข้อเสนอทั้งหมดที่กล่าวมาทั้ง 3 ข้อจะมีได้ขัดแย้งกันก็ตาม แต่ถ้าหากว่า กลุ่มพระพุทธรูปในคัลวิหาร มีความหมายที่เป็นไปตามทฤษฎีของ รศ.ดร.จีราวรรณ ดังที่เคยกล่าวมาแล้วในข้างต้นจริง ก็จะไปสัมพันธ์กับทฤษฎีของ ศ.ดร.มรว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ในแง่ที่ว่า การสร้างพระพุทธรูปเป็นกลุ่มนั้นอาจมิได้สร้างขึ้นตามเหตุการณ์พุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างขึ้นในบริบทและความหมายอื่น ๆ ตามพระสูตรในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา นั่นเอง ประกอบกับอิทธิพลพุทธศาสนาจากลังกามีปรากฏอยู่ในสุโขทัยอย่างชัดเจน จึงมีความเป็นไปได้ว่า พระพุทธรูปในคัลวิหาร ศรีลังกา น่าจะเป็นต้นเค้าให้กับพระพุทธรูปสี่อริยาบถในศิลปะสุโขทัย อย่างแน่นอนโดยมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับคติความเชื่อท้องถิ่นนั่นเอง และในแง่ดังกล่าว นัยยะแห่งการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาจึงมีจำเป็นที่จะต้องสร้างให้ตรงตามพุทธประวัติแต่อย่างใด

ข.กลุ่มพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยที่เคลื่อนย้ายเข้ามาประดิษฐานในกรุงเทพฯ

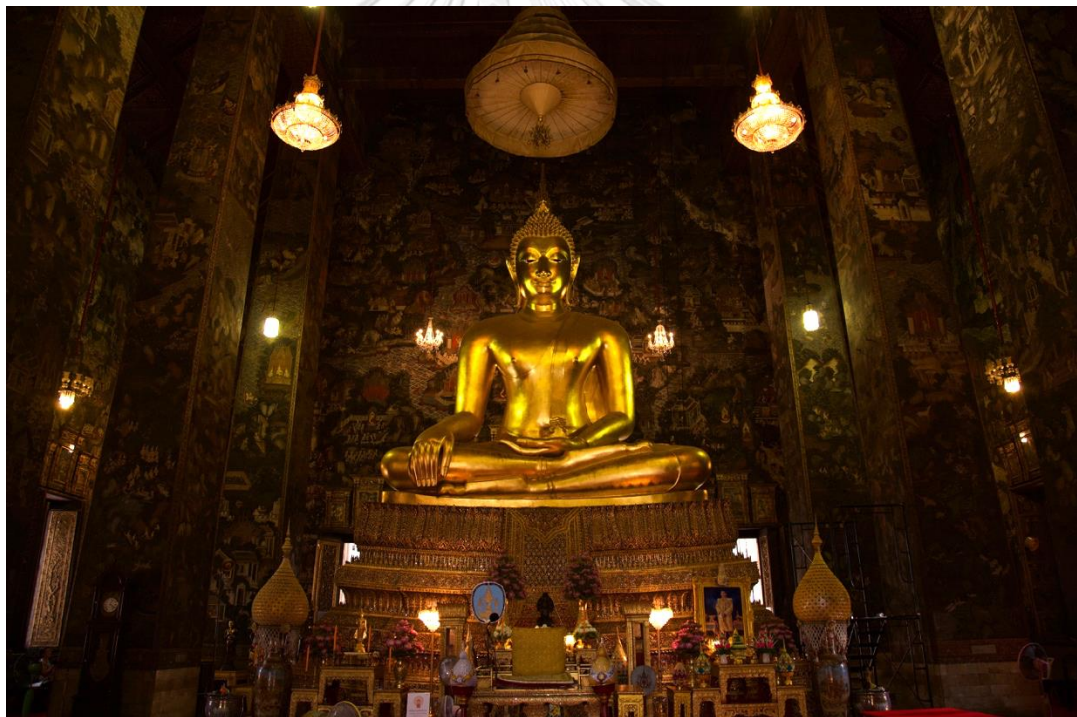
ศุภมัสดุ พระพุทธศักราชล่วงแล้ว 2337 พระวษา ตยลศักราช 1156 ปีชาลฉ้อศก ฤ วัน 5 แรม 10 ค่ำ เดือน 9 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมธรรมมิกะมหาราชาธิราชเจ้า พระองค์ปรารถนาพระบรมโพธิญาณทรงพระราชศรัทธาธิคุณเปนอัครสาสนูปะถำ พกพระพุทธรูปศาสนา ทรงพระกุศลจินดาไม่ยถาญาณไปว่าพระพุทธรูปพะนครใดที่ท่านผู้ ทานาธิบดีศรัทธาสั่งไว้แต่ก่อน บัดนี้ห้ามมีผู้จะทำนุบำรุงปติสังฆระณะไม่ ประหลั๊กหักพัง ยับเยียนเปนอันมากเป็นที่หมิ่นประมาตแห่งบุคคลอันทพาลแลมฤทธิฐิ ทรง พระราชดำริไปก็บังเกิดสังเวคในพระบรมพุทธรูปวิฐฐารคุณเปนอันมาก จึงพระราช บริหารดำรัสสั่งให้ พญารักษมณเฑียรกรมวัง หลวงสมเด็จพะขรรคกรรมพระแสงใน ขึ้นไปเชิญเสด็จพระพุทธรูปณะเมืองศุโขทัยผู้รั้งกรมการกับข้าหลวงจัดเรือขนานมี ร่มตลอดหัวท้าย มีฉัตรธงปักรายแควมแล้วเชิญเสด็จพระพุทธรูปเจ้าลงเรือลงลง มายังกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา จึงเชิญขึ้นประดิษฐานไว้ณะพระอาราม พระเชตุพน + มาถึง ฤ ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 4 ปีชาล ฉ้อศก¹⁸¹

การเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปเข้ามาประดิษฐานในกรุงเทพมหานคร เกิดขึ้นภายหลังจากที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เพียง 2 ปี จึงมีพระราชประสงค์และโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมเอาพระพุทธรูปจากหัวเมืองฝ่ายเหนือ คือ สุโขทัย อยุธยา สวรรคโลก พิษณุโลก และลพบุรี โดยการเคลื่อนย้ายครั้งนี้มีพระพุทธรูปที่อัญเชิญลงมาถึง

¹⁸¹ หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 9/ก “กระแสดพระบรมราชโองการ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปจากสุโขทัยมาประดิษฐานไว้ ณ กรุงเทพฯ จ.ศ. 1156 (พ.ศ. 2337).

1,288 องค์ ซึ่งส่วนใหญ่นำมามาประดิษฐานยังวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และพระราชทานไปยังวัดวาอารามต่าง ๆ ในพระนคร

จะเห็นได้ว่า พระพุทธรูปสุโขทัยมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาพระพุทธรูปที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่กรุงเทพมหานครอย่างเห็นได้ชัด ไม่เพียงเท่านั้นยังพบว่า อีกส่วนหนึ่งที่อัญเชิญลงมาเพื่อนำไปประดิษฐานเป็นพระประธานประจำอุโบสถของวัดต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นใหม่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 สืบต่อมาจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 6 เป็นต้นว่า พระพุทธมหาสุวรรณปฏิมากร วัดไตรมิตรวิทยาราม, พระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม, พระสิทธารถ วัดพิชยญาติการาม หลวงพ่อพระร่วง วัดมหรธรรณพาราม, พระพุทธสุรัสวดีพุทธพิมพ์ วัดปรีณายกวรวิหาร, พระอัญญาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร, พระพุทธานาคน้อย วัดประยูรวงศาราม, พระศรีศาสดา วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร, พระพุทธชินสีห์, พระศรีศาสดา วัดบวรนิเวศวิหาร, พระพุทธรูปลีลา วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร, พระร่วงโรจนฤทธิ์ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร เป็นอาทิ

รูปภาพที่ 199 พระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 200 พระลิตธารถ วัดพิชยญาติการาม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 201 หลวงพ่อพระร่วง วัดมหรณพาราม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รวมถึงการจำลองสร้างโดยมีต้นแบบจากพระพุทธรูปสุโขทัย อย่างพระพุทธรชินราชเรื่อยมา ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯให้มีการสร้างเพื่อนำมาประดิษฐาน เป็นพระประธานประจำพระอุโบสถวัดเบญจมพิตรฯ ตลอดจนในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งปรากฏกันอย่างแพร่ เช่น พระพุทธรูปอันมีต้นแบบมาจากพระพุท

ชินราช คือ พระพุทธมหาราช วัดราชบูรณราชวรวิหาร พระองค์เสด็จฯ ทรงประกอบพิธีเททองหล่อ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2503 นอกจากนี้ พระพุทธรูปสุโขทัยยังปรากฏเป็นแรงบันดาลใจสำหรับ พระพุทธรูปทรงสร้างและแพร่หลายในหมู่ประชาชนอีกด้วย

หากเมื่อพิจารณาจะเห็นว่า ประเด็นหลักอาจมีได้อยู่ที่รูปแบบศิลปกรรมแต่กลับเป็น สถานภาพของสุโขทัยในโลกทัศน์ของชนชั้นนำสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นสำคัญเสียมากกว่า แสดงว่า การคัดเลือกพระพุทธรูปเข้าสู่กรุงเทพมหานครอาจเกิดขึ้นจากความจงใจก็ได้¹⁸² อนึ่ง การให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปสุโขทัยยังสอดคล้องกับการให้ความสำคัญกับการรวบรวมและแปลเอกสารประเภท พงศาวดารซึ่งเกี่ยวข้องกับกษัตริย์และบ้านเมืองในรัชกาลที่ 1 คือ ราชธานีและพงศาวดารเหนือ อัน สะท้อนให้เห็นสถานภาพของสุโขทัยในฐานะบ้านเมืองในอุดมคติมีความเจริญทั้งทางโลกและทาง ศาสนา¹⁸³ ในประเด็นนี้จะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า

รูปภาพที่ 202 พระอัฐารส วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร (ที่มา: ผู้วิจัย)

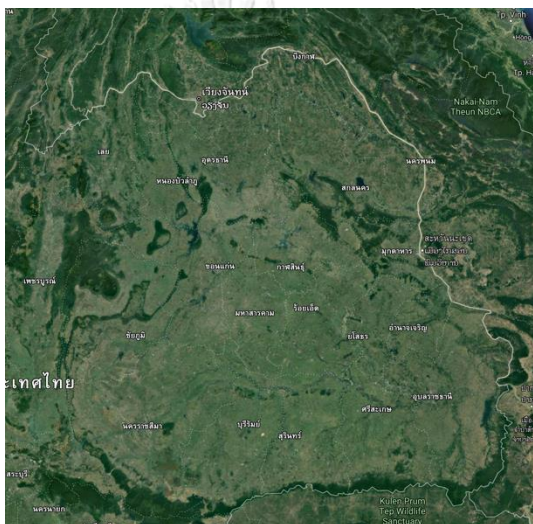
¹⁸² วิราวรรณ นฤปิติ, การเมืองเรื่องพระพุทธรูป (กรุงเทพฯ : มติชน, 2560), หน้า 72

¹⁸³ วริศรา ตั้งคำวานิช, ประวัติศาสตร์ "สุโขทัย" ที่เพิ่งสร้าง (กรุงเทพฯ : มติชน, 2557), หน้า 22.

2.2.3. อาณาจักรล้านช้างและเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน ในปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ 1 ใน 3 ของประเทศไทยซึ่งเป็นภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากที่สุดของประเทศ ประกอบด้วย 20 จังหวัด คือ เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ อุดรธานี สกลนคร นครพนม มุกดาหาร ชัยภูมิ ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร อำนาจเจริญ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา

ภาคอีสานมีทิศเหนือและทิศตะวันออกติดแม่น้ำโขงกับเขตแดนของประเทศลาว ทางทิศใต้มีพรมแดนติดกับประเทศกัมพูชาโดยมีทิวเขาสันกำแพงและเทือกเขาพนมดงรักขวางกั้น ส่วนทางทิศตะวันตกเป็นที่ราบสูง มีทิวเขาเพชรบูรณ์และทิวเขาตองพญาเย็นกั้นระหว่างภาคกลางกับอีสาน

รูปภาพที่ 203 แผนที่ภูมิประเทศเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย

รูปภาพที่ 204 แผนที่อาณาจักรล้านช้าง

(ที่มา: “แผนที่อาณาจักรล้านช้าง” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.asean thai.net/> [ม.ป.ป]. สืบค้น 20 ตุลาคม 2562.)

ตามภูมิศาสตร์สามารถแบ่งพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกเป็นแอ่งใหญ่ๆ 2 แอ่ง และ 4 ลุ่มแม่น้ำสำคัญ กล่าวคือ เทือกเทือกเขาภูพาน เรียกว่า “แอ่งสกลนคร” มีแม่น้ำสงครามยาว 420 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำสายหลัก อยู่ในเขตจังหวัดเลย อุดรธานี หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร หรืออีสานตอนบน ส่วน “แอ่งโคราช” มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ คือมีบริเวณที่สูงเป็นขอบอยู่โดยรอบแล้วค่อยๆลาดลงสู่ที่ต่ำและน้ำท่วมถึงในบริเวณตอนกลาง มีแม่น้ำสายหลัก คือ 1) แม่น้ำชี ยาว 741 กิโลเมตร มีต้นน้ำจากเทือกเขาในจังหวัดชัยภูมิ และแม่น้ำสาขา คือ แม่น้ำพรม แม่น้ำพอง แม่น้ำป่า และแม่น้ำยัง และ 2) แม่น้ำมูล ยาว 641 กิโลเมตร มีต้นน้ำมาแต่ลำตะคอง ในเขตเทือกเขาตงพญาเย็น และลำแซะ ลำพระเพลิงในเทือกเขาพนมดงรัก ไหลผ่านจังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี¹⁸⁴ มีแม่น้ำสาขาที่สำคัญคือ แม่น้ำชี ลำชี ลำตะคอง ลำพระเพลิง ลำสะเทต ลำปลายมาศ ลำพลับพลา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม่น้ำหลักทั้งสามสายต่างไหลไปทางตะวันออก แม่น้ำชีไหลลงแม่น้ำมูล ที่จังหวัดอุบลราชธานี แม่น้ำสงครามและแม่น้ำมูลไหลลงแม่น้ำโขง อันเป็นแม่น้ำนานาชาติซึ่งกินระยะทาง 850 กิโลเมตร¹⁸⁵

ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 – 16 ดินแดนภาคอีสานมีการรวมกันเป็นกลุ่มเมืองหรือแคว้นที่มีกษัตริย์ปกครอง หลังจากอารยธรรมอินเดียได้แพร่เข้ามาแล้วในรูปแบบของศาสนคติในการปกครองและประเพณีของราชสำนัก โดยผ่านทางภาคกลางของประเทศไทย เข้ามาทางช่องเขาในเขตเทือกเขาเพชรบูรณ์ ดงพญาเย็นและพนมดงรัก และผ่านทางบริเวณเมืองปากแม่น้ำโขงทางใต้และตะวันออกในเขตประเทศกัมพูชาและเวียดนามเข้าสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล¹⁸⁶ ซึ่งก่อนหน้านี้หลักฐานทางโบราณคดีบ่งชี้ว่า มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในสมัยโบราณ ทั้งยังมีความสามารถในการทำสำริดประมาณ 4,500 ปี ซึ่งพบโครงกระดูกมนุษย์ปะปนอยู่กับโลหะสัมฤทธิ์ ซึ่งคาดว่าน่าจะมีอายุราวกว่า 6,000 ปี¹⁸⁷ และการถลุงเหล็กโดยพบหลักฐานที่แหล่งโบราณคดีบ้านนาดี อ.หนองหาน จ.อุดรธานี และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเหียน อ.เมือง จ.มหาสารคาม¹⁸⁸ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรากเหง้าของตนก่อนที่วัฒนธรรมอินเดียและจีนจะแพร่เข้ามา นำมาสู่การ

¹⁸⁴ ศรีศักร วัลลิโภดม. *แอ่งอารยธรรมอีสาน* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2533), หน้า 5.

¹⁸⁵ สุวิทย์ ธีรศาสตร์. *ประวัติศาสตร์อีสาน 2322 – 2488* (ขอนแก่น : โรงพิมพ์พานานาวิทยา, 2557), หน้า 1 – 2. อ้างถึง ประสิทธิ์ คุนุรัตน์. *ภูมิศาสตร์กายภาพภาคอีสาน* (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530), หน้า 25.

¹⁸⁶ ศรีศักร วัลลิโภดม. *แอ่งอารยธรรมอีสาน*, หน้า 143.

¹⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

¹⁸⁸ *อีสาน* (กรุงเทพฯ : สมาคมชาวอีสาน, 2534), หน้า 112. อ้างถึงใน อัมพันธ์ กิจงาม. “ผลการขุดค้นแหล่งโบราณคดี บ้านนาดี อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี” *ศิลปากร* 27, 6 (มกราคม 2527), หน้า 83 – 104.

ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ซึ่งในช่วงนี้จะปรากฏอิทธิพลวัฒนธรรมทวารวดีในเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นทางภาคกลางกระจายตัวทั่วบริเวณของดินแดนอีสาน ขณะเดียวกันยังปรากฏอิทธิพลวัฒนธรรมของชาวกัมพูซึ่งเป็นเจ้าของอาณาจักรเจนละในรัชสมัยของพระเจ้าภวรมันที่ 1 และพระเจ้าจิตรเสน (มเหศวรมัน)¹⁸⁹ โดยมีต้นกำเนิดอยู่ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณลุ่มน้ำมูล - ชี ตอนล่าง และเขตลุ่มน้ำโขงตอนกลาง แถบวัดภู - จัมปาศักดิ์¹⁹⁰ ก่อนการตั้งเมืองพระนคร และอาณาจักรเขมร ตามลำดับ ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น อนึ่ง พัฒนาการของดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงอยู่บนพื้นฐานของสองสายวัฒนธรรมหลักที่สำคัญ คือ วัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมขอม สืบเนื่องจนมาถึงปัจจุบัน

ในช่วงสมัยพุทธศตวรรษที่ 19 ภายหลังจากพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สวรรคต ทำให้อำนาจทางการเมืองของอาณาจักรเขมรลดลงอย่างรวดเร็ว ในทำนองเดียวกัน วัฒนธรรมเขมรในเขตแดนประเทศไทยจึงเสื่อมคลายลงตามไปด้วย ก่อเกิดอาณาจักรอิสระขึ้นมากมาย อาทิ สุโขทัย ล้านนา อาณาจักรอยุธยา รวมไปถึงอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเจริญขึ้นในช่วงเวลานี้ด้วยเช่นกัน อาณาจักรล้านช้างมีอาณาเขตครอบคลุมถึงตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณลุ่มน้ำโขง และลุ่มน้ำชีตอนบน ตั้งแต่สมัยพระเจ้าฟ้างุ้มเป็นต้นมา ส่วนตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังมีบางส่วนที่ยังเป็นของอาณาจักรเขมร และบางส่วนเป็นของอาณาจักรอยุธยาสลับสับเปลี่ยนอำนาจกัน และภายหลังแม้แต่เขมรก็มีอาจด้านทานอำนาจและตกเป็นของกรุงศรีอยุธยาอย่างเบ็ดเสร็จ

สำหรับอาณาจักรล้านช้างซึ่งเป็นของชาวลาว เริ่มปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนขึ้นใน พุทธศตวรรษที่ 19 เช่นเดียวกับ อาณาจักรอื่น ๆ ในดินแดนไทย ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้มขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงรวบรวมดินแดนของชาวลาวเข้าด้วยกัน พร้อมทั้งสถาปนาอาณาจักรลาวล้านช้าง มิให้ขึ้นต่ออาณาจักรใด ทั้งยังขยายพระราชอำนาจออกไปอย่างกว้างขวาง มีเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) เป็นราชธานี มีเมืองพวนเป็นเมืองคู่ อาณาจักรล้านช้างจึงมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นตั้งแต่รัชสมัยของพระองค์ พระเจ้าฟ้างุ้มทรงนำพุทธศาสนาเข้าสู่ล้านช้าง อันเป็นพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์รับมาจากทางอาณาจักรเขมร¹⁹¹ ซึ่งในตำนานกล่าวว่าพระมหะสีของพระเจ้าฟ้างุ้มเป็นพระราชธิดาเกษัตริย์เขมร เมื่อพระนางมาประทับในราชสำนักลาวทรงเห็นสภาพประชาชนตลอดจนเจ้าขุนมูลนายคนสำคัญต่างนับถือผีสง เทวดา ฟ้าเถน เทพเจ้า ตลอดจนศาสนาพราหมณ์ ซึ่ง

¹⁸⁹ ศรีศักร วัลลิโภดม. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 118.

¹⁹⁰ ธิดา สาระยา. *อาณาจักรเจนละ : ประวัติศาสตร์อีสานโบราณ* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2535), หน้า 99.

¹⁹¹ ทรงคุณ จันทจร(ผู้แปล). *ประวัติศาสตร์ลาว (ตีกดาบรรพ์ - ปัจจุบัน)* (มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551), หน้า 79 - 80.

แตกต่างจากชาวลาวในนครเวียงจันทน์ – เวียงคำ และเขตล้านนาที่เคยพบประกอบกับสังคมวัฒนธรรมที่พระนางทรงเติบโตขึ้นในสังคมลัทธิพุทธศาสนาเถรวาทอันจะปฏิเสธความเชื่อดั้งเดิมของชาวลาว จึงทูลขอร้องให้มีการแต่งตั้งคณะทูตไปนำเอาพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์จากกรุงกัมพูชามาสู่ราชสำนักเชียงตุงเชียงทอง¹⁹²

ตำนานยังกล่าวถึงคณะสมณทูตที่เดินทางขึ้นมาเผยแพร่พุทธศาสนาในเมืองเชียงตุงเชียงทองนั้นในคณะจะประกอบด้วย ภิกษุ สามเณร นักปราชญ์ พระไตรปิฎก พระคัมภีร์ ต้นโพธิ์กิ่งก้านน้อย เครื่องดนตรี และที่สำคัญ ได้อัญเชิญ “พระบางเจ้า” ขึ้นมาในครั้งนี้ด้วย พระเจ้าฟ้างุ้มพร้อมพระอัครมเหสี และชาวเมืองเชียงทอง พากันจัดพิธีต้อนรับด้วยการทำบายสีสู่ขวัญ และทรงประกาศตนเป็นพุทธมามกะและเป็นราชูปถัมภ์ต่อหน้าพระสงฆ์และราษฎร ในรัชกาลของพระองค์มีหลักฐานสร้างวัดเพียงแค่วัดป่าสมันและวัดแก้ว ซึ่งข้อเท็จจริงอาจจะมีการสร้างมากกว่านี้

สำหรับ “พระบาง” (รูปภาพที่ 198) เป็นพระพุทธรูปโลหะสำริด มีพุทธลักษณะ คือ ประทับยืนแบบสมถังค์ตามแบบอย่าง “สกุลช่างบายน”¹⁹³ พระพักตร์เหลี่ยม พระนลาฏกว้าง พระโอษฐ์แบะ พระเนตรหรีรีเวอมองลงต่ำเม็ดพระศกเล็กเป็นแบบหนามขนุน ครองจีวรห่มคลุม ด้านหน้าของสบงมีจีบหน้านาง พระหัตถ์ทั้งสองยกขึ้นเสมอพระอุระและหันฝ่าพระหัตถ์ออก แสดงปางประทานอภัยสองพระหัตถ์ หรือปางห้ามสมุทร เมื่อพิจารณาจากรูปแบบศิลปกรรม เราสามารถเปรียบเทียบได้กับพระพุทธรูปศิลปะแบบเขมร สกุลช่างบายน

รูปภาพที่ 205 พระบาง

(ที่มา: สงวน รอดบุญ. **พุทธศิลปะลาว** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526))

¹⁹² สงวน รอดบุญ. **พุทธศิลปะลาว** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526) หน้า 62.

¹⁹³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 177.

อนึ่ง ในช่วงปลายรัชกาล พระอัครมเหสีพระนางแก้วกัลยาสวรรคต เป็นเหตุให้พระเจ้าฟ้างุ่มทรงเสียดพระราชนิเวศน์อย่างใหญ่หลวง มิได้เอาใจใส่ราชการบ้านเมือง บรรดาขุนนางอำมาตย์พร้อมใจกันถอดถอนพระองค์จากราชบัลลังก์ พระองค์ทรงสละราชบัลลังก์และทรงลี้ภัยไปพึ่งพระยาผากองผู้ทรงเป็นสหาย หรือพระญาติที่เกี่ยวข้องกันทางฝ่ายหญิง เมื่อราว พ.ศ. 1934 และเสด็จสวรรคตในต้นรัชสมัยของพญาคำตันราชโอรสของพญาผากอง¹⁹⁴ เจ้าเมืองน่านสร้างวัดเชียงงามเพื่อบรรจุพระอัฐิของพระองค์ไว้ในพระธาตุที่เมืองน่าน¹⁹⁵ เป็นที่น่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่งว่า เหตุใดวาระสุดท้ายของเจ้าฟ้างุ่มถึงมีความตกต่ำได้ถึงเพียงนั้นและเหตุใดจึงต้องเสด็จมาประทับยังเมืองน่านตลอดจนเหตุผลของสาเหตุการถอดถอนพระองค์ออกจากราชบัลลังก์ที่น่าจะมีมากกว่าเพียงการตรอมใจ

อย่างไรก็ตาม ทางด้านล้านช้าง พระเจ้าอนุเมือง พระราชโอรสของพระเจ้าฟ้างุ่มสืบต่อราชบัลลังก์เป็นพระเจ้าแผ่นดินลาวล้านช้างโดยมีพระนามว่า “พระเจ้าสามแสนไท” พระองค์ทรงจัดระเบียบการปกครองใหม่เพื่อสืบทอดภารกิจของพระราชบิดาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ทรงสร้างวัดมโนรม วัดอุโบสถ(วัดโบท) วัดเชียงกาง และมีสัมพันธไมตรีอันดีกับอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านนาในฐานะเครือญาติ¹⁹⁶

สำหรับพระพุทธรูปประธานที่สร้างขึ้นโดยพระเจ้าสามแสนไท ประดิษฐานที่วัดมโนรม เมืองหลวงพระบาง¹⁹⁷ มีพุทธลักษณะคือ พระพักตร์รูปไข่ พระขนงโก่ง พระนาสิกโด่งและงุ้ม แยมพระโอษฐ์ ขอบพระโอษฐ์หยักคล้ายคลื่น ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว สังขยาฎยาวจรดพระนาภี เป็นเส้นขนาดเล็ก ปลายแยกออกเป็นสองชายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระวรกายใหญ่โตไม่สมส่วน ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความเห็นว่า สามารถเปรียบเทียบได้กับพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัยหมวดใหญ่สกุลช่างเมืองน่าน¹⁹⁸ คงสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ไมตรีทางใดก็ทางหนึ่งระหว่างเมืองน่านและเมือง

¹⁹⁴ สุรศักดิ์ ศรีสำออง, *เรื่องของแม่และรวมบทความทางวิชาการ ล้านนา ล้านช้าง* (กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977), 2550), หน้า 101. อนึ่ง สุรศักดิ์ ศรีสำอองยังเสนอว่า แท้จริงแล้วเจ้าฟ้างุ่มน่าจะเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ขณะที่พระองค์ทรงประทับอยู่ที่ลพบุรี หรือกรุงศรีอยุธยามากกว่า

¹⁹⁵ พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช, *ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 10 เรื่องราชวงษปกรณ์ พงษาวดารเมืองน่าน ฉบับพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช พระเจ้านครน่านให้แสนหลวงราชสมภารแต่งตั้งไว้สำหรับบ้านเมือง* (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461), หน้า 83

¹⁹⁶ ทรงคุณ จันทจร (ผู้แปล). *เรื่องเดียวกัน*. หน้า 86

¹⁹⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹⁸ สงวน รอดบุญ. *พุทธศิลปะลาว* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526), หน้า 65.

หลวงพระบาง อันปรากฏในตำนานพงศาวดารถึงการเสด็จไปประทับของพระเจ้าฟ้างุ้มและให้
ความสำคัญแต่พระมหากษัตริย์ลาว ดังนั้น อาจจะเป็นไปได้ว่า ศิลปะสกุลช่างเมืองน่าน¹⁹⁹ จะส่ง
อิทธิพลเข้าสู่อาณาจักรล้านช้างในระยะเวลาอันสั้นและในทำนองเดียวกันศิลปกรรมเมืองน่านก็คงจะได้รับ
อิทธิพลจากศิลปกรรมลาวไม่มากนักน้อยเช่นกัน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านช้างกับล้านนา มีปรากฏชัดเจนโดยเฉพาะในรัชสมัย
ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. 2091 – 2114) กล่าวคือ หลังจากที่เกิดความวุ่นวายในราชสำนัก
อาณาจักรล้านนา เป็นเหตุให้ตำแหน่งพระมหากษัตริย์ว่างลง ขุนนางเมืองเชียงใหม่และบรรดาหัว
เมืองสำคัญของล้านนา มีความคิดที่จะเข้ามาช่วงชิงอำนาจและมีอิทธิพลเหนือราชบัลลังก์ล้านนา
อนึ่ง ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับล้านช้าง ด้วยการที่เจ้าพญาเมืองเกษษฐราช พระราชทาน
พระนางยอดคำไปเป็นพระอัครมเหสีแด่พระเจ้าโพธิสาลราช เพื่อแสวงหาการสนับสนุนในพระราช
อำนาจ หากแต่กลับถูกลอบปลงพระชนม์โดยกลุ่มขุนนางเมืองเชียงใหม่ในภายหลัง ซึ่งทำให้บรรดา
เจ้านายเชื้อสายราชวงศ์มังรายต้องสิ้นสุดถ้ามิสามารถหาผู้ใดมาสืบทอดราชบัลลังก์ พระไชยเชษฐาธิราช
กุมาร หากพิจารณาถึงลำดับหรือสาแหรกแห่งราชวงศ์แล้วสถานะของพระเจ้าไชยอันประสูติแต่พญา
โพธิสาลราชและพระนางยอดคำ ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ขุนลอ แห่งล้านช้างทางพระราชบิดา
และราชวงศ์มังราย แห่งล้านนาทางพระราชมารดา ด้วยเหตุนี้ พระประยูรญาติฝ่ายพระนางยอดคำ
โดยเฉพาะ “พระราชอัยกามาหาเทวีเจ้า” น่าจะทรงอยู่เบื้องหลังการดังกล่าว โดยอาศัยความร่วมมือ
จากเจ้าหมื่นสามล้านอ้าย เจ้าเมืองลำปางและพญาแสนสุรินทร์ เป็นสำคัญ²⁰⁰ ระหว่างการอัญเชิญ
พระไชยเชษฐาราชกุมารขึ้นมาครองล้านนานั้นได้มีการตัดทอนแทรกแซงจากสมเด็จพระไชย
ราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยาเพื่อยับยั้งการขึ้นครองราชบัลลังก์ล้านนาของพระไชยเชษฐาราชกุมาร
แห่งล้านช้าง²⁰¹

อย่างไรก็ตาม พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเสด็จขึ้นครองราชย์ในนครเชียงใหม่ ล้านนา เมื่อ พ.ศ.
2089 – 2090 ด้วยพระชันษาเพียง 12 พรรษา จึงต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพระพี่เลี้ยงทั้งฝ่าย
ล้านนาและล้านช้าง²⁰² พระองค์ทรงครองล้านนาได้เพียง 2 ปี ต้องกลับไปล้านช้างอีกครั้ง เนื่องจาก

¹⁹⁹ ศิลปะสกุลช่างเมืองน่านโดยแรกเริ่มมีพื้นฐานจากศิลปะสุโขทัยอยู่มาก การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมตลอดจน
รูปแบบศิลปกรรม ล้านช้างจึงปรากฏอิทธิพลศิลปะสุโขทัยเข้ามาปะปนในการสร้างพระพุทธรูป

²⁰⁰ สุรศักดิ์ ศรีสำอาง, เรื่องของแม่และรวมบทความทางวิชาการ ล้านนา ล้านช้าง

²⁰¹ คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700
ปี (เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, 2538), หน้า 89.

²⁰² สุรศักดิ์ ศรีสำอาง, เรื่องของแม่และรวมบทความทางวิชาการ ล้านนา ล้านช้าง, หน้า 13.

พระราชบิดาเสด็จสวรรคต ขุนนางจึงแบ่งออกเป็นสองฝ่ายยกเจ้านายฝ่ายตนให้ขึ้นครองอาณาจักรทำให้ราชอาณาจักรล้านช้างต้องแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ตั้งแต่เชียงคานลงไปทางใต้ให้เจ้าท่าเรืออนุชาครอง ส่วนเจ้าล้านช้างครองตั้งแต่เชียงคานขึ้นไปทางเหนือ แต่ด้วยพระนางยอดคำ พระอัครมเหสีด้วยพระบารมีของพระองค์จึงทรงขอความร่วมมือจาก พญาแสนสุรินทร์ พญากลางกรุง พญาหัวเวียง และพญาศฤงคารเกียรติ บุตรบุญธรรมของพระสวามี ร่วมกันอัญเชิญพระไชยเชษฐาธิราช กลับมายังล้านช้างปราบปรามบรรดาผู้ก่อความวุ่นวายให้สงบราบคาบ แล้วจึงเสด็จขึ้นครองราชย์ที่เมืองหลวงพระบาง ล้านช้าง เมื่อ พ.ศ. 2091²⁰³ พระไชยเชษฐาธิราช จึงปกครองทั้งอาณาจักรล้านนาและล้านช้าง ในเวลาเดียวกัน ศิลปกรรมล้านนาและล้านช้างจึงมีการถ่ายมาปะประหว่างศิลปวัฒนธรรมต่อกัน

อนึ่ง การเสด็จมายังเมืองหลวงพระบาง ล้านช้าง ครั้งนี้ได้อัญเชิญ พระรัตนปฎิมา หรือพระแก้วมรกต อันเป็นพระพุทธรูปสำคัญของล้านนา กับพระพุทธรูปอื่น ๆ ไปประดิษฐานไว้ที่เมืองหลวงพระบาง เพื่อเป็นสิริมงคลและสักการะแก่ชาวเมืองหลวงพระบาง เมื่อพระองค์ทรงย้ายเมืองหลวงมาที่เวียงจันทน์ จึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานที่นครเวียงจันทน์ด้วยเพื่อเป็นมิ่งเมืองสืบมา ซึ่งนอกจากพระแก้วมรกตที่อัญเชิญมาจากล้านนาแล้ว ยังมีพระแสงคำที่อัญเชิญมาในรัชสมัยของพญาโพธิสาลราช ซึ่งทูลขอพระเถระให้มาสืบพระพุทธศาสนาที่นครหลวงพระบาง จากพญาเกสเชษฐราช อีกด้วย

นอกจาก ความสัมพันธ์ทางการเมืองแล้ว ทางด้านงานศิลปกรรมของล้านนายังส่งอิทธิพลต่อล้านช้างอย่างชัดเจนในระยะเวลาอันนี้ ดังปรากฏ การสร้าง “พระธาตุหลวง” ที่มีแหล่งบันดาลใจจากวัดเจติยหลวง ในเมืองเชียงใหม่ และที่สำคัญ การสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่มีน้ำหนักมากโดยใช้หน่วยวัดแบบ “ต้อ” เช่น “พระเจ้าแก้วต้อ” ที่วัดสวนดอก(วัดบุปผาราม)²⁰⁴ คือ พระเจ้าองค์ต้อ วัดองค์ต้อ(วัดไชยะพุม) เมืองเวียงจันทน์ และพระเจ้าองค์ต้อ วัดศรีชมพูน้องค์ต้อ(วัดน้ำโมง) ที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย (รูปภาพที่ 203)

²⁰³ สุรศักดิ์ ศรีสำอาง, เรื่องของแม่และรวมบทความทางวิชาการ ล้านนา ล้านช้าง (กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2550), หน้า 14.

²⁰⁴ รัตนปัญญาเถระ, ชินกาลมาลีปกรณ์ แปลโดย แสง มนวิฑูร, พิมพ์เป็นอนุสรณ์แด่นายกี นิมมานเหมินทร์, 2510, หน้า 134- 136.

รูปภาพที่ 206 พระเจ้าองค์ตื้อ วัดศรีชมพูนงค์ตื้อ(วัดน้ำโมง) ที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
(ที่มา: ผู้วิจัย)

ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์กับศิลปะล้านนาได้เป็นอย่างดี หากแต่เมื่อพิจารณารูปแบบของพระพักตร์ ระหว่างพระพุทธรูปสององค์ดังกล่าว ซึ่งคาดว่าน่าจะสร้างขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน จะพบว่า พระเจ้าองค์ตื้อ วัดองค์ตื้อ เมืองเวียงจันทน์ มีพักตร์ค่อนข้างใหญ่ พระเนตรใหญ่และหริ่งต่ำ พระนาสิกแบนและใหญ่ พระโอษฐ์กว้าง ริมพระโอษฐ์ค่อนข้างหนา พระหัตถ์ใหญ่ พระวรกายสูง ซึ่งเปรียบเทียบกับศิลปะล้านช้างรุ่นหลัง ซึ่งอาจเป็นงานซ่อมแซมบูรณะภายหลัง²⁰⁵ ส่วนพระเจ้าองค์ตื้อ ที่วัดศรีชมพูนงค์ตื้อ จ.หนองคาย กลับมีพระพักตร์เล็ก สงบ ยังไม่มีการเน้นเส้นขอบพระพักตร์ พระเนตรและพระนาสิกยาวและเล็ก ยังไม่โด่งงุ้มบานใหญ่เหมือนพระเจ้าองค์ตื้อ วัดองค์ตื้อ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับพระพุทธรูปแบบล้านนาอยู่²⁰⁶ ก่อนจะเกิดพัฒนาการทางด้านรูปแบบสู่พระพุทธรูปศิลปะแบบล้านช้างบริสุทธี โดยรูปแบบในรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงเป็นรูปแบบที่เฉพาะ กล่าวคือ เป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบล้านช้างที่มีการผสมผสานระหว่างพระพุทธรูปล้านนาล้านช้าง เข้าด้วยกันและมีอิทธิพลอยุธยาแทรกอยู่บ้าง²⁰⁷ มีพุทธลักษณะดังนี้พระพักตร์รูปไข่ มีขนาดเล็ก และยาว แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งเหนือฐานหน้ากระดานเกลี้ยง พระรัศมีเป็นเปลวสูงและ

²⁰⁵ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, เรื่องพระพุทธรูป : ที่มา คติความหมาย ศิลปกรรม ทุกยุคทุกสมัย พิมพ์ครั้งที่ 3 (นนทบุรี : มิวเซียมเพรส, 2560), หน้า 76. และ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบพัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย, หน้า 187.

²⁰⁶ เรื่องเดียวกัน. อนึ่ง ยังสามารถเทียบกับกลุ่มพระพุทธรูปพระเจ้าล้านทอง ของเมืองเชียงแสน และสกุลช่างเชียงของ กับเมืองน่านอีกกลุ่มหนึ่ง.

²⁰⁷ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจตีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน (กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส, 2555), หน้า 190.

ใหญ่ การทำพระพักตร์ยังใกล้เคียงกับพระพุทธรูปล้านนาคือ ยังไม่มีการเน้นเส้นขอบพระพักตร์ พระเนตรและพระนาสิกยาวและเล็ก พระโอษฐ์เล็ก ริมพระโอษฐ์บาง พระวรกายเพรียวบาง ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นพบทั้งปลายตัดตรงและปลายแยกแบบเขี้ยวตะขาบ นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน

นอกจากนี้ กลุ่มพระพุทธรูปสำริด ซึ่งนักวิชาการสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นในรัชสมัยนี้ คือ พระเสริม พระสุก พระสายน์²⁰⁸ (รูปภาพที่ 204-205) โดยพระพุทธรูปทั้งสามองค์มีประวัติความเป็นมาจากตำนานเดียวกัน กล่าวคือ ตำนานกล่าวว่า พระราชธิดา 3 พระองค์ของพระไชยเชษฐาธิราช โปรตฯ ให้สร้างพระพุทธรูปขึ้นพร้อมกัน และปรากฏนามของพระพุทธรูปนั้นตามพระนามของพระราชธิดา คือ พระสุก พระเสริม และพระใส โดยทั้งสามองค์มีรูปแบบศิลปะแบบล้านช้างอย่างแท้จริงแล้ว อย่างไรก็ตาม พระพุทธรูปทั้งสามองค์ในภายหลังได้อัญเชิญมาไว้ที่ประเทศไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งนี้หากพิจารณาทางด้านรูปแบบ พระสายน์มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับพระพุทธรูปในระยะหลังจากรัชกาลพระไชยเชษฐาธิราชแล้ว

รูปภาพที่ 207 พระเสริม ประดิษฐาน ณ วัดปทุมวนารามวรวิหาร กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 208 พระสายน์ หรือ พระใส ประดิษฐานภายในพระอุโบสถ วัดปทุมวนารามวรวิหาร กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)

²⁰⁸ สงวน รอดบุญ, พุทธศิลปะลาว , หน้า 90 – 91.

พระไชยเชษฐาธิราชยังทรงสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เป็นสัญลักษณ์แห่งมิตรภาพเป็นบ้านพี่เมืองน้อง คือ พระธาตุศรีสองรัก อ.ด่านซ้าย จ.เลย ในแง่นี้ ด้วยความสัมพันธ์กับอยุธยา คงน่าจะมีความสัมพันธ์ทางด้านศิลปกรรมเช่นเดียวกับล้านนาไม่มากนักน้อย ตลอดจน สถาปนาพระธาตุบังพวน ที่ จังหวัดหนองคาย จึงกล่าวได้ว่า พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์มีพระปรีชาสามารถทั้งด้านอาณาจักรและพุทธจักร โดยพระพุทธานุภาพและงานศิลปกรรมให้มีความเจริญรุ่งเรืองควบคู่กันกับการเมืองการปกครอง ซึ่งภายหลังจากรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชบ้านเมืองเต็มไปด้วยความวุ่นวายและตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า การสร้างศิลปกรรมจึงหยุดชะงักจนกระทั่งถึงรัชกาลของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช บ้านเมืองจึงกลับมาสู่ความสงบสุขอีกครั้ง

อนึ่ง รัชกาลของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ซึ่งมีความยาวนานถึง 57 ปี มีความเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านศาสนา ชาวลาวต่างยกย่องให้เป็น “ธรรมิกราช” ซึ่งในระยะเวลาที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นจำนวนมากมาย และมีพัฒนาการเป็นเอกลักษณ์ของล้านช้างเองแล้ว ซึ่งจะเป็นแบบแผนสำหรับการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนล้านช้างหรือประเทศลาว ตลอดจนถึงเขตแดนประเทศไทยบริเวณภาคอีสานปัจจุบันด้วย กล่าวคือ พระพุทธรูปจะมีพุทธลักษณะ พระพักตร์ป้อม กิ่งรีกิ่งเหลี่ยม พระนลาฏกว้าง พระขนงโก่งเป็นสันนูนและเป็นเส้นคู่ พระเนตรเปิดมองตรง พระนาสิกแบนและใหญ่ สันพระนาสิกเป็นเส้นคม ปลายจะเล็กและโค้ง แยมพระโอษฐ์ ปลายทั้งสองตัวตื้นเล็กน้อย มีเส้นขอบพระโอษฐ์ทั้งสองข้าง ริมพระโอษฐ์บนหนา มีร่องเหนือพระโอษฐ์เชื่อมกับพระนาสิก มีเส้นกรอบพระพักตร์ พระหนุแหลม เม็ดพระศกมีขนาดเล็ก แหลมคล้ายหนามขนุน พระกรรณใหญ่ เน้นเส้นพระกรรณเป็นวงหลายชั้น พระวรกายมีสมส่วน มีลักษณะค่อนข้างอวบอ้วน ป้อม และเตี้ย พระอุระแบน สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายตัดตรง พระหัตถ์และนิ้วพระหัตถ์มีขนาดใหญ่ ปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวเสมอกัน ประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ พระบาทยาวและใหญ่ (รูปภาพที่ 206–208)

รูปภาพที่ 209 (ซ้าย)พระแสน วัดหงส์รัตนราม กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 210 (กลาง)หลวงพ่อินทร์แปลง วัดอินทร์แปลง อ.เมือง จ.หนองคาย

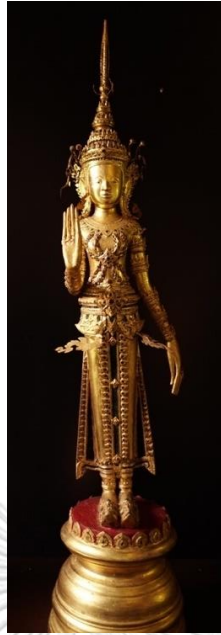
(ที่มา: พงศ์ศานต์ หลินกาญจนบุตร)

รูปภาพที่ 211 (ขวา)หลวงพ่อครีเมือง วัดครีเมือง อ.เมือง จ.หนองคาย

(ที่มา: พงศ์ศานต์ หลินกาญจนบุตร)

รัชกาลนี้ยังนิยมสร้างพระพุทธรูปประทับยืน ซึ่งมีต้นแบบจากพระบาง เช่น พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร หรือประธานอภัยสองพระหัตถ์ พระพุทธรูปปางเปิดโลก และ ปางถวายเนตร

แม้ภายหลังที่ราชอาณาจักรล้านช้างแตกออกเป็น 3 อาณาจักร เป็นเหตุให้เกิดความอ่อนแอเป็นอย่างมาก และในที่สุดล้านช้างตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสยามในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่อย่างไรก็ตามแบบแผนของพระพุทธรูปศิลปะแบบล้านช้างยังคงอยู่ ทั้งยังเป็นต้นแบบให้สำหรับชาวลาวในประเทศลาว ตลอดจนชาวลาวชาวไทยที่อาศัยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(อีสาน) สร้างพระพุทธรูปปฏิมาเสมอมา จนกระทั่งมีพัฒนาการศิลปะคลาญมาสู่ลักษณะท้องถิ่นอีสานในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 (ตั้งแต่รัชกาลที่ 1) เป็นต้นมา เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่องสกุลช่างเมืองอุบล (รูปภาพที่ 209) ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเดียวกันกับการตั้งเมืองอุบลราชธานี และน่าจะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างทางภาคกลาง(ช่วงปลายอยุธยาและช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ผ่านความนิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง เป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังปรากฏการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่มีลักษณะสืบทอดทางรูปแบบศิลปะจากล้านช้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 เช่น พระเจ้าองค์หลวง วัดมโนภิรมย์ อ.ห้วยน้ำใหญ่ จ.มุกดาหาร (รูปภาพที่ 211) พระเจ้าใหญ่องค์ต้อ วัดใต้ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (รูปภาพที่ 212)

รูปภาพที่ 212 พระพุทธรูปทรงเครื่องสกุลช่างเมืองอุบล จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 213 พระพุทธรูปทรงเครื่องสกุลช่างเมืองอุบล วัดใต้ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 214 พระเจ้าองค์หลวง วัดมโนภิรมย์ อำเภอหัวหินใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร (ที่มา: Lek ko)

รูปภาพที่ 215 พระเจ้าใหญ่องค์ดี้อ พ.ศ.2373 วัดใต้ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 216 พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 217 (ซ้าย)พระประธานในหอพระบาท วัดทุ่งศรีเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 218 (ขวา)พระเจ้าใหญ่องค์หลวง วัดหลวง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 219 (ซ้าย)หลวงพ่พระเหลา วัดพระเหลาเทพนิมิต อ.พนา จ.อำนาจเจริญ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 220 (ขวา)พระพุทธรูปนาคปรก วัดศรีคุณเมือง อ.เขียงคาน จ.เลย (ที่มา: ผู้วิจัย)

นอกจากนี้ ชาวล้านช้างในเขตดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยยังนิยมการจำลองพระบางและพระแก้วมรกตอันเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวล้านช้างมาแต่เดิม ซึ่งชุมชนชาวลาวที่ย้ายเข้ามาต้องการให้เป็นมิ่งขวัญเมืองหรือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองกระทั่งในระดับหมู่บ้าน ถึงกระนั้นรูปแบบที่จำลองหาได้มีรูปแบบเหมือนพระบางเสียทีเดียว หากมีความแตกต่างกันในรายละเอียดและคตินิยมเป็นแบบพื้นบ้านของตัวเอง เช่น พระบาง เมืองทรายขาว วัดศรีสุทธาวาส อ.เมือง จ.เลย (รูปภาพที่ 219), พระบาง วัดไตรภูมิ อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม (รูปภาพที่ 218)

รูปภาพที่ 221 พระบาง วัดไตรภูมิ อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 222 พระบาง เมืองทรายขาว วัดศรีสุทธาวาส อ.เมือง จ.เลย (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 223 พระบางพุทธลาวัลดีปางประทานอภัย

จำลองจากพระบาง วัดพระเหลาเทพนิมิต อ.พนา จ.อำนาจเจริญ นายบำเพ็ญ ณ อุบล
มอบให้พิพิธภัณฑ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 224 พระบาง วัดพระเหลาเทพนิมิต อ.พนา จ.อำนาจเจริญ (ที่มา: ปกรณ์ ปุกหุด)

หลังจากสมัยที่มีการกวาดต้อนคนลาวไปอยู่ในดินแดนสยามในดินแดนประเทศไทย เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่มีผลกระทบต่อกรอบคิดและรูปแบบศิลปกรรมเป็นอย่างมาก คือ การปฏิรูปพุทธศาสนาโดยเจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งเริ่มเผยแพร่แนวความคิดกระจายลงสู่ระดับประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎผู้ก่อตั้งธรรมยุติกนิกาย เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งสยามพระองค์ที่ 4 และสืบเนื่องมาจากรัชกาลที่ 5 กล่าวคือ เมื่อพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในกลไกอันทรงพลังทางความคิดของผู้คนในอาณาจักรจึงเกิดความพยายามในการสร้างบรรทัดฐานทางความคิดให้อยู่บนเส้นตรงเดียวกัน การสร้างเครือข่ายทางความคิดแบบกรุงเทพฯ สถาบันสงฆ์ท้องถิ่นคือ หนึ่งในเป้าหมายหลักด้วยสถานะที่เป็นผู้นำและศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน กระนั้นก็ตามการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบกรุงเทพฯ มีปรากฏทั้งการเดินทางขึ้นมาเผยแผ่ของพระเถระและพระสงฆ์จากหัวเมืองต่าง ๆ ที่ลงไปศึกษาพระปริยัติธรรมที่กรุงเทพฯ ทำให้วัฒนธรรมและศิลปกรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ในแง่นี้ รูปแบบศิลปกรรมจึงมีการเปลี่ยนแปลง และเกิดการตามแบบอย่างกรุงเทพฯ อย่างเป็นรูปธรรมขึ้นตั้งแต่ช่วงเวลานี้เป็นต้นไป

ศิลปกรรมอันมีแบบแผนของศูนย์กลางอย่างกรุงเทพฯ จึงเข้ามามีบทบาทและค่อยๆ แทนที่ศิลปกรรมแบบท้องถิ่นอีสานตลอดจนอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนและกรอบคิดของผู้คนในท้องถิ่น การ “เอาอย่าง” และ การ “เอาด้วย” ทำให้เกิดการสลายตัวของศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากบริบทของพื้นบ้านมาสู่พื้นเมือง นำไปสู่พัฒนาการทางศิลปะที่ล้อมกรอบโดยมี

แม่แบบจากเมืองหลวงเป็นผู้กำหนด ศิลปะจึงมีความคล้ายคลึงกันทั่วไป ตั้งแต่สมัยการเปลี่ยนแปลง การปกครอง 2475 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่พยายามสร้าง เอกภาพของศิลปะ วัฒนธรรมไทยให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จึงเป็นที่น่าพิจารณาต่อไปว่า ความ เคลื่อนไหวและพัฒนาการของศิลปะท้องถิ่นอีสานที่ปรากฏในช่วงสมัยปัจจุบันเป็นเช่นใด

2.2.4 ศิลปะก่อนกรุงศรีอยุธยา หรือศิลปะละโว้ (ศิลปะลพบุรี, อุทอง)

ศิลปะอุทอง ศิลปะลพบุรี ศิลปะก่อนกรุงศรีอยุธยา และศิลปะละโว้ ทั้งหมดที่กล่าวมาคือชื่อ ที่กำหนดเรียกใช้ในศิลปะที่ปรากฏอยู่ในภาคกลางของประเทศไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งเกิดขึ้น ร่วมสมัยกับอาณาจักรล้านนาและอาณาจักรสุโขทัย

ในเบื้องต้นสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ กำหนดเรียกว่า ศิลปะอุทอง โดยเชื่อว่า ตามตำนานพระเจ้าอุทองได้อพยพผู้คนจากเมืองสุพรรณบุรี หนีโรคระบาดมา สร้างกรุงศรีอยุธยาในพุทธศักราชที่ 1893 จึงเรียกรูปแบบศิลปะที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนการสถาปนากรุง ศรีอยุธยาตามพระนามของพระเจ้าอุทอง ว่า “ศิลปะแบบอุทอง”

หากแต่ทฤษฎีดังกล่าว ต้องนำกลับมาทบทวนกันใหม่อีกครั้ง เนื่องจากผลการศึกษาของ ศาสตราจารย์ฌอง บวสเชอลิเยร์ พบว่า เมืองอุทองได้ถูกทิ้งร้างไปตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 แล้ว จึงเป็นไปได้ที่พระเจ้าอุทองจะเสด็จมาจากเมืองอุทองแห่งนี้ อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ฌอง บวสเชอลิเยร์ เสนอว่า พระเจ้าอุทองควรจะเสด็จมาจาก ตำบลไร่รอด จังหวัดสุพรรณบุรี ทว่า ทฤษฎี ดังกล่าวที่เสนอนั้นกลับไม่ได้รับการเชื่อถือเท่าใดนัก

อีกทฤษฎีหนึ่ง ซึ่งเป็นทฤษฎีที่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้การเชื่อถืออย่างกว้างขวาง คือ พระเจ้า อุทองอาจจะเสด็จมาจากเมืองละโว้ หรือลวะปุระ (ลพบุรี) เนื่องจากเมืองละโว้เป็นเมืองโบราณที่ สำคัญคือ ไม่เคยถูกทิ้งร้างทิ้งยังมีหลักฐานการส่งทูตไปยังเจ้ากรุงจีน ระหว่างปี 1832 – 1842 ตลอดจนยังคงมีความสำคัญต่อเนื่องมาแต่สมัยทวารวดี ระหว่างปีพุทธศตวรรษที่ 12 – 16 กระทั่ง อิทธิพลเขมรได้เข้ามาปกครองในบางส่วนของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยใน ปัจจุบัน เมืองลพบุรีอาจจะมีอำนาจทางการเมืองสูงขึ้นตามลำดับ ตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมทวารวดีที่ เริ่มเสื่อมลง ในทำนองเดียวกัน เมื่ออำนาจในการปกครองและอิทธิพลของเขมรได้ลดบทบาทลง เมือง ละโว้จึงเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อเมืองใด

นอกจากนี้ ในตำนานจามเทวีวงศ์มีการกล่าวถึง การมาถึงของพระนางจามเทวีวงศ์ ซึ่งสืบเชื้อ ชาติมาจากเมืองละโว้ มาสร้างแคว้นทริภุญไชยขึ้นในดินแดนทางภาคเหนือบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง แม้ว่าตำนานจะถูกเขียนขึ้นในภายหลังซึ่งอยู่ในสมัยอาณาจักรล้านนาแล้วก็ตาม ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึง ความสำคัญหรือสถานะบางประการของเมืองละโว้ได้อย่างชัดเจนอีกประการหนึ่ง

ภายหลังจากการสถาปนาอยุธยาเป็นราชธานีแล้ว แต่ยังคงให้ความสำคัญกับเมืองลพบุรีในฐานะเมืองอุปราช นักวิชาการโดยส่วนใหญ่จึงใช้ทฤษฎีดังกล่าวกำหนดชื่อเรียกว่า “ศิลปะสมัยลพบุรี” “ศิลปะแบบละโว้” เป็นสำคัญ ซึ่งนอกเหนือจากชื่อเรียกดังกล่าวแล้วยังมีอีกหนึ่งความคิดเห็น คือ น. ณ ปากน้ำ โดยกำหนดใช้ชื่อเรียกว่า “ศิลปะแบบก่อนกรุงศรีอยุธยา”

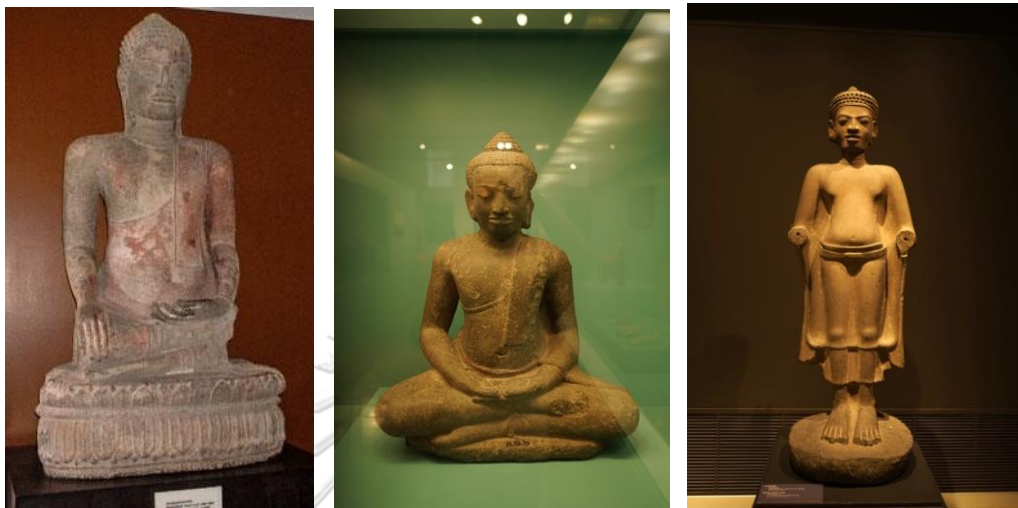
อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีต่าง ๆ แล้วนั้น แม้ว่า หลักฐานที่ค้นพบจะบ่งบอกถึงความสำคัญของเมืองลพบุรีที่มีความสำคัญเพียงใด แต่ก็มีอาจหมายความว่า ชื่อของยุคสมัยหรือแม้แต่รูปแบบ จะต้องถูกกำหนดเรียกตามชื่อเมืองลพบุรีเท่านั้น

กระนั้นก็ตาม ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 เราอาจพบว่า ยังมีเมืองสำคัญอื่น ๆ อีกหลายเมืองที่พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สะท้อนถึงพัฒนาการและความสำคัญของเมืองนั้น เช่น เมืองสุพรรณบุรี เมืองราชบุรี เมืองสรรคบุรี เมืองชัยนาท เมืองกาญจนบุรี เป็นต้น โดยรูปแบบศิลปะจะมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยจึงขอกำหนดเรียกชื่อหรือใช้คำว่า “ศิลปะแบบก่อนกรุงศรีอยุธยา” ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เนื่องจากว่า น่าจะเป็นการใช้ชื่อที่ค่อนข้างครอบคลุมทั้งในด้านพื้นที่และเวลา ตลอดงานศิลปกรรมที่ปรากฏ ประกอบกับยังไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดที่จะกำหนดชื่อศิลปะเสียทีเดียว

สำหรับศิลปกรรมของศิลปะก่อนกรุงศรีอยุธยานั้นเกิดขึ้นหลังจากที่วัฒนธรรมเขมรค่อยๆ สลายตัวลง จึงนับว่าเป็นรอยต่อสำคัญก่อนการเข้าสู่ยุคสมัย “อาณาจักรอยุธยา” รูปแบบศิลปกรรมจึงยังคงปรากฏอิทธิพลของเขมรอยู่ในขั้นแรกและค่อยๆ จางหายไปตามลำดับ

2.2.4.1 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในศิลปะแบบก่อนกรุงศรีอยุธยาจึงอาจแบ่งกลุ่มได้ 3 กลุ่ม
ดังนี้

กลุ่มที่ 1 อิทธิพลศิลปะทวารวดีและศิลปะเขมร

รูปภาพที่ 225 (ซ้าย)พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลา

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ จ.ลพบุรี (ที่มา: รศ.ดร.จีราวรณ แสงเพชร)

รูปภาพที่ 226 (กลาง)พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลา

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

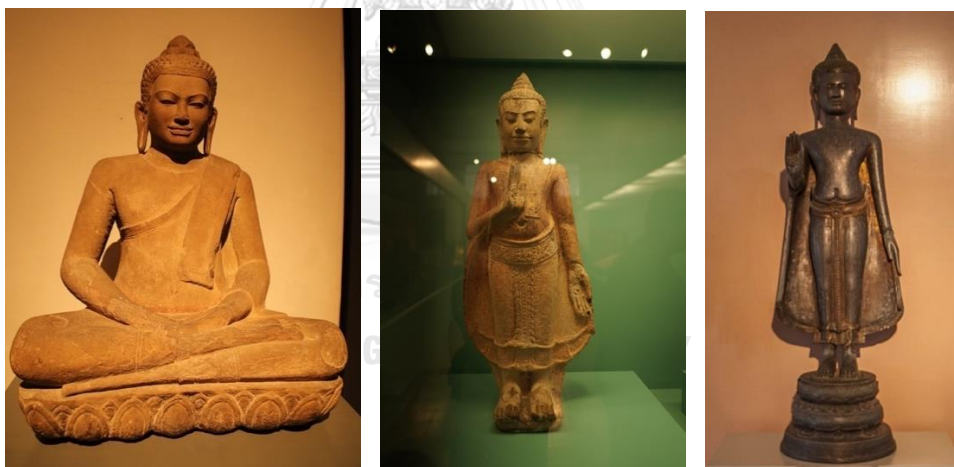
รูปภาพที่ 227 (ขวา)พระพุทธรูปประทับยืน พบที่วัดกุฎี จ.ปราจีนบุรี

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

กลุ่มที่ 2 อิทธิพลศิลปะร่วมแบบเขมร

รูปภาพที่ 228-229 พระพุทธรูปนาคปรกปางสมาธิ
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จ.ลพบุรี (ที่มา:ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 230 พระพุทธรูปปางสมาธิ ศิลาลา

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 231 (ซ้าย)พระพุทธรูปยืน หินทราย

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 232 (ขวา)พระพุทธรูปยืน สำริด

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จ.ลพบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)

กลุ่มที่ 3 รูปแบบศิลปะท้องถิ่นภาคกลาง

กลุ่มย่อยที่ 1 รูปแบบท้องถิ่น อันมีพัฒนาการต่อจากกลุ่มที่มีอิทธิพลศิลปะร่วมแบบเขมร

รูปภาพที่ 233 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 234 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด พบที่เมืองสรรค อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

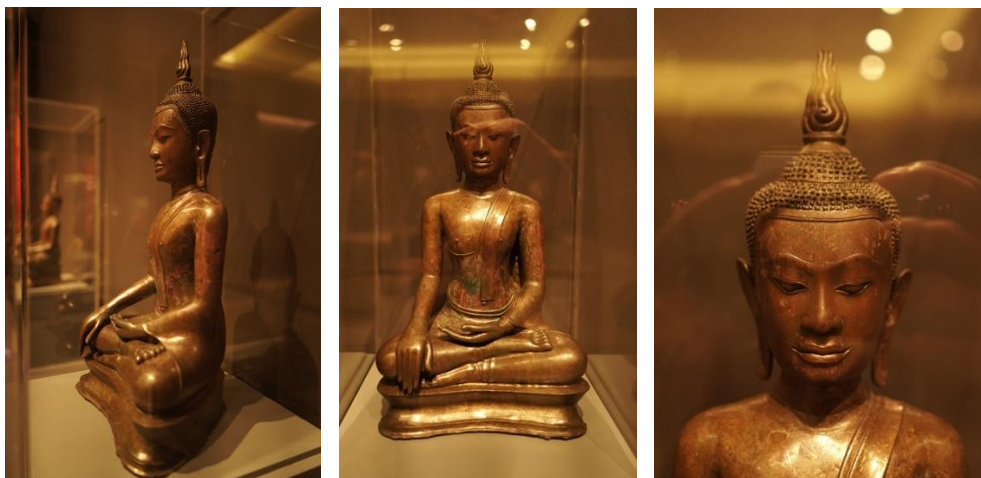
รูปภาพที่ 235 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

(ที่มา: ผู้วิจัย)

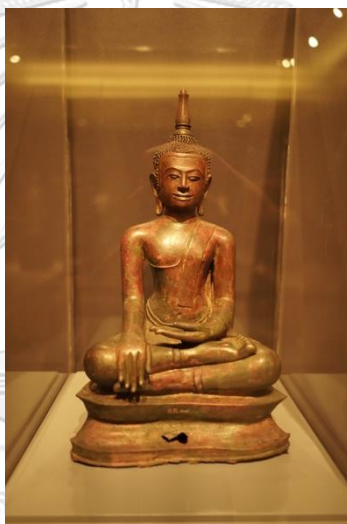
กลุ่มย่อยที่ 2 รูปแบบท้องถิ่น อันมีพัฒนาการโดยมีอิทธิพลสุโขทัยเข้ามาปะปน (แบบอยู่ทรงรุ่นที่ 2)

พระพุทธรูปศิลปะช่วงก่อนกรุงศรีอยุธยาในกลุ่มนี้ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับพระพุทธรูปในกลุ่มที่ปรากฏอิทธิพลจากศิลปะร่วมแบบเขมรเกือบทุกประการ หากมีเพียงรัศมีที่เป็นรูปคล้ายเปลวเพลิงหรือดอกบัวมีกลีบยาวแหลม กล่าวคือ มีขมวดพระเศวตขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยมีขนาดเล็กมากคล้ายหนามขนุนประดับเรียงกันอย่างเป็นระเบียบทั่วพระเศียรต่อเนื่องขึ้นไปจนถึงพระเศวตมาลาทรงสูงหรืออุษณิษะ ปรากฏไทรพระศก พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม สีพระพักตร์เคร่งขรึม พระขนงเชื่อมต่อกันเป็นรูปปีกกาและเป็นสันนูน พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกใหญ่ พระโอษฐ์แยะกว้าง พระวรกายเพรียวบาง ครองจีวรห่มเฉียง ชายสังฆาฏิพาดผ่านอังสะซ้ายยาวลงมาจรดนาภี ปลายตัดตรง และอาจพบชายสังฆาฏิที่แยกออกคล้ายเขี้ยวตะขาบ ประทับขัดสมาธิราบ เหนือฐานหน้ากระดานเรียบ

สำหรับพระพุทธรูปในกลุ่มนี้เป็นที่นิยมแพร่หลายอย่างมากบริเวณเขตพื้นที่ภาคกลาง โดยเฉพาะในช่วงก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยาเล็กน้อย และสมัยอยุธยาตอนต้น ตัวอย่างพระพุทธรูปในกลุ่มนี้ ได้แก่ พระพุทธไตรรัตนนายก(หลวงพ่อบ้านญะเชิง), พระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร, พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปางมารวิชัย ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุทุมพร, พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ปางมารวิชัย ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนารายณ์ เป็นอาทิ

รูปภาพที่ 236 พระพุทธรูปปางมารวิชัย จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 237 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พบที่ จ.กำแพงเพชร
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 238 พระพุทธรูปปางมารวิชัย

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

อนึ่ง สำหรับเศียรพระพุทธรูปจากวัดธรรมิกราช (จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา) เป็นที่ถกเถียงกันว่า รูปแบบศิลปกรรมสามารถจัดเข้าอยู่ในกลุ่มใด เนื่องจาก รัศมีหักหายไป หากเป็นรัศมีเปลว จะจัดอยู่ในกลุ่มนี้หรือแบบอุทธรุ่นที่ 2 แต่ถ้าหากว่า รัศมีที่หักหายกลับเป็นรูปคล้ายดอกบัวตูมหรือทรงกรวยแหลม ก็จะถูกจัดเข้ากับกลุ่มที่ 2 หรือแบบอุทธรุ่นที่ 1 นั่นเอง

รูปภาพที่ 239 เศียรพระพุทธรูปจากวัดธรรมิกราช

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.2.5 ประวัติศาสตร์และพระพุทธรูปในศิลปะอยุธยา โดยสังเขป

จากการศึกษาที่ผ่านมาของนักวิชาการอาวุโสตั้งแต่ สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพฯ เป็นต้นมาจนถึงนักวิชาการรุ่นใหม่ในปัจจุบัน ทำให้ได้ข้อสรุปที่สำคัญหลายประการและมีข้อเสนออันแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นแง่มุมทางการเมืองการปกครอง ศาสนา เส้นทางการค้า ตลอดจนงานศิลปกรรม ที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการ โดยเฉพาะงานศิลปกรรม ซึ่งสามารถสะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในอาณาจักรได้อย่างครอบคลุม หากแต่ในที่นี้จะขอกกล่าวแต่เพียงงานศิลปะประเภทประติมากรรมโดยเฉพาะ “พระพุทธรูป” ที่สร้างขึ้นในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ที่อาณาจักรอยุธยาดำรงอยู่นั้น เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจในวิวัฒนาการทางรูปแบบ โดยจะนำมาซึ่งข้อสังเกตบางประการที่ใช้ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

การกำหนดอายุสมัยของศิลปะในอยุธยา ซึ่งหมายรวมถึงพระพุทธรูปด้วยนั้น ในเบื้องต้นถูกกำหนดตามเกณฑ์ที่ใช้สถาปัตยกรรมเป็นหลักในการแบ่ง²⁰⁹ ได้แก่

สมัยอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. 1893 – 2031) ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) – สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

สมัยอยุธยาตอนกลาง (พ.ศ. 2031 – 2172) รัชกาลสมเด็จพระบรมราชาที่ 3 – พระเจ้าอาทิตยวงศ์

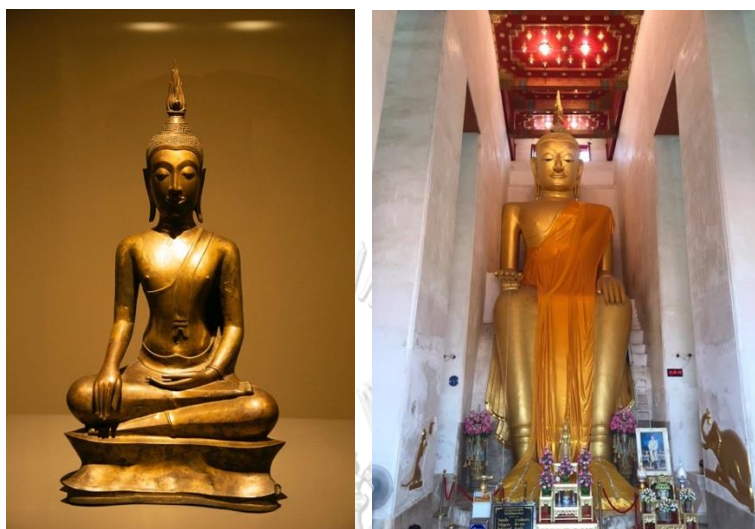
สมัยอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ. 2172 – 2310) รัชกาลพระเจ้าปราสาททอง – สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ (สิ้นสุทออาณาจักร)

ส่วนผลการศึกษาทางด้านรูปแบบศิลปะ พบว่า พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้นมีวิวัฒนาการสืบเนื่องและมีแบบแผนมาจากศิลปะแบบทวารวดี ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย(ศิลปะเขมรในดินแดนไทย) และศิลปะก่อนกรุงศรีอยุธยา²¹⁰ (ศิลปะละโว้หรือศิลปะลพบุรีตอนปลาย) ซึ่งแพร่หลายอยู่ในพื้นที่ภาคกลางก่อนที่พระเจ้าอู่ทองจะทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทั้งยังกำหนดเรียกพระพุทธรูปช่วงเวลาดังกล่าวอย่างกว้างขวางว่า “แบบอู่ทอง”

²⁰⁹ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะอยุธยา : งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน พิมพ์ครั้งที่ 4(นนทบุรี : เมืองโบราณ, 2560), หน้า 31 – 32.

²¹⁰ ผู้วิจัยเห็นว่าการเรียกศิลปะลพบุรีนั้นอาจจะไม่เหมาะสมเสียทีเดียว ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาก่อนกรุงศรีอยุธยา ดินแดนแถบภาคกลางจะมีศูนย์กลางอยู่ที่ลพบุรีก็ตาม แต่ก็ยังมีอาณาจักรโบราณใดมากำหนดได้อย่างแท้จริงประกอบกับมีอีกหลายเมืองที่สำคัญ เช่น เมืองสุพรรณบุรี เมืองสรรคบุรี เมืองชัยนาท เป็นอาทิ ที่ส่งอิทธิพลต่อการสร้างศิลปกรรมของอยุธยาในเวลาต่อมา จึงขอเสนอให้ศิลปะแบบลพบุรีอยู่ในฐานะของสกุลช่างเพียงเท่านั้น และกำหนดใช้คำว่า “ศิลปะก่อนกรุงศรีอยุธยา” แทน ดังที่กล่าวแล้วมาในข้างต้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับในสมัยอยุธยาตอนต้นยังคงนิยมทำตามอย่างฝีมือช่างเดิมในรูปแบบของพระพุทธรูปศิลปะก่อนกรุงศรีอยุธยา(ศิลปะท้องถิ่นภาคกลาง) หรือแบบอู่ทองรุ่นที่ 2 อยู่มากและเริ่มสร้างเป็นพระพุทธรูปแบบอู่ทองรุ่นที่ 3 ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นรูปแบบศิลปะท้องถิ่นอยุธยาในระยะแรกก็ได้

รูปภาพที่ 240 พระพุทธรูปแบบอู่ทองรุ่นที่ 3 ศิลปะอยุธยาตอนต้น
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 241 หลวงพ่อโต วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อ.เมืองสุพรรณบุรี จ.สุพรรณบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 242 หลวงพ่อโต วัดพัญญูเชิงวรวิหาร จ.พระนครศรีอยุธยา
(ที่มา: Pholtograph)

ข้อสังเกตประการสำคัญคือ การที่พระพุทธรูปแบบอู่ทองรุ่นที่ 2 ปรากฏอิทธิพลสุโขทัยเข้ามาปะปนแล้วนั้น อีกทั้งการถ่ายเทวัฒนธรรมจากสุโขทัยสู่อยุธยาที่ปรากฏเป็นแรงบันดาลใจจนก่อให้เกิดเป็นรูปแบบศิลปกรรมอยุธยาในระยะแรก เป็นความสอดคล้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงที่

อาณาจักรอยุธยาได้ผนวกอาณาจักรสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง หรือแม้แต่การสมรสระหว่างชนชั้นนำของอาณาจักรทั้งสอง ในแง่นี้ การเมืองการปกครองจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อรูปแบบศิลปกรรม ดังนั้น การสร้างศิลปกรรมจึงไม่สามารถแยกออกอย่างปัจเจกได้

อิทธิพลทางรูปแบบของพระพุทธรูป ศิลปะแบบสุโขทัยจึงปรากฏในพระพุทธรูปแบบอุทองรุ่นที่ 2 อย่างไม่ต้องสงสัย และจะส่งผลกระทบต่อรูปแบบพระพุทธรูปแบบอุทองรุ่นที่ 3 และพระพุทธรูปอยุธยาในภายหลัง

อนึ่ง หลักฐานที่สำคัญที่บ่งชี้ว่า พระพุทธรูปอุทองรุ่นที่ 3 สร้างขึ้นในช่วงอยุธยาตอนต้นคือ การค้นพบพระพุทธรูปในพระอุระของพระมิ่งคลบพิตร ดังที่ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัททดิศ ดิศกุล ได้ทรงศึกษาและจัดจำแนกไว้ ดังมีรายละเอียดดังนี้²¹¹

กลุ่มที่ 1 พระพุทธรูปในศิลปะจากนอกเขตแดนประเทศไทย ได้แก่ พระพุทธรูปศิลปะปาละ ลังกา ขวา พม่า ทิเบตและเนปาล รวม 7 องค์

กลุ่มที่ 2 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในดินแดนไทย ได้แก่ พระพุทธรูปศิลปะแบบทวารวดี ศรีวิชัย ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย พบเป็นจำนวนมาก 191 องค์ พระพุทธรูปแบบสุโขทัย 6 องค์ พระพุทธรูปแบบอุทองพบมากที่สุด 389 องค์ แบ่งเป็น อุทองรุ่นที่ 1 มี 7 องค์ อุทองรุ่นที่ 2 มี 26 องค์ ส่วนอุทองรุ่นที่ 3 พบมากที่สุด 356 องค์

ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการจึงสันนิษฐานว่า พระพุทธรูปแบบอุทองรุ่นที่ 3 น่าจะได้รับความนิยมมากที่สุดในทุกศตวรรษที่ 20 และรองลงมาคือ พระพุทธรูปอุทองรุ่นที่ 2 จึงจัดอยู่ในกลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ตอนกลางสมัยของอาณาจักร อยุธยาหาได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัยเพียงอย่างเดียว หากแต่มีแหล่งบันดาลใจจากศิลปะอื่น ๆ เพิ่มเติมในชั้นหลัง เช่น ศิลปะเขมร ศิลปะล้านนา ศิลปะลังกา ศิลปะจีน ศิลปะเปอร์เซีย และศิลปะพม่า ตามลำดับ ซึ่งการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากปัจจัยทั้งการสงครามและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมศาสนาหรือการค้าระหว่างอาณาจักร ซึ่งในรัชกาลของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ปรากฏหลักฐานสำคัญอันบ่งชี้ถึงความเกี่ยวข้องกับอิทธิพลศิลปะจากต่างประเทศคือ จีน และเปอร์เซีย ตลอดจนงานช่างสุโขทัย

²¹¹ หม่อมเจ้าสุภัททดิศ ดิศกุล, "โบราณวัตถุที่ค้นพบจากกรุปรางค์วัดราชบูรณะ รุ่นที่ 2" พระพุทธรูปและพระพิมพ์ ในกรุปรางค์วัดราชบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (พระนคร: กรมศิลปากรจัดพิมพ์, 2502), หน้า 15 – 16. อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย, หน้า 380

กล่าวคือ แบบอย่างเจดีย์ทรงปราสาท วัดราชบูรณะ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของอยุธยา ลวดลายประดับ และงานทางด้านจิตรกรรม²¹²

ช่วงท้ายของอยุธยาตอนต้น ในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ความบาดหมางระหว่างกรุงศรีอยุธยากับเมืองเชียงใหม่เกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ ทำให้ต้องเสด็จขึ้นไปประทับที่เมืองพิษณุโลกเพื่อทำสงครามกับพระเจ้าติโลกราช ซึ่งมีสาเหตุมาจากการแย่งชิงดินแดนเศรษฐกิจ กล่าวคือ อยุธยามีรายได้ส่วนหนึ่งจากการเป็นผู้ส่งสินค้าป่าไปยังดินแดนต่าง ๆ ภายนอกทวีป ซึ่งสินค้าป่าส่วนใหญ่มักได้มาจากทางตอนบนของทวีป และอาณาจักรสุโขทัยคือประตูซึ่งรับผ่านสินค้าเหล่านั้นเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การครอบครองดินแดนสุโขทัยจึงเป็นเหตุผลที่ดีต่ออาณาจักร และสุโขทัยทำหน้าที่ส่งผ่านสินค้าจากล้านนาลงมาอยุธยาแทนที่พม่าตอนล่าง²¹³ สงครามมีความยืดเยื้อกว่าสิบปีจึงยุติลงจากการที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงใช้พุทธศาสนาเป็นส่วนช่วยในการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับพระเจ้าติโลกราช หากแต่กลับเป็นเบื้องหลังทางการเมืองหรือกลศึกของฝ่ายอยุธยา กล่าวคือ พระบรมไตรโลกนาถทรงใช้สถานะของการเป็นพระภิกษุบิณฑบาตขอเมืองเชลียง แต่กลับไม่ประสบผลสำเร็จ²¹⁴ ในท้ายที่สุด อยุธยาได้เมืองเชลียง จึงทำสัญญาสงบศึกเป็นไมตรีต่อกันระหว่างกรุงศรีอยุธยากับล้านนา ไม่มีฝ่ายใดแพ้ชนะดังที่กล่าวมาแล้ว

ด้วยเหตุนี้ การแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างล้านนากับอยุธยาน่าจะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่รัชสมัยนี้(พุทธศตวรรษที่ 21) นำมาซึ่งลักษณะพิเศษบางประการต่อการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาภายในราชอาณาจักรอยุธยา อาทิ กลุ่มพระพุทธรูปทรงเครื่องและพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิเพชร และอาจจะเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างพระพุทธรูปสีหิงค์ สกุลช่างนครศรีธรรมราชก็ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²¹² สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะอยุธยา : งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน (นนทบุรี : เมืองโบราณ, 2560), หน้า 14.

²¹³ อุษณีย์ รงไชย, “ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาไทยและอาณาจักรอยุธยา พ.ศ. 1839 – 2310,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 114- 115.

²¹⁴ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, เดวิด เค. วัลยอาจ, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (เชียงใหม่ : สุริวงศบุ๊คเซ็นเตอร์, 2543), หน้า 59.

รูปภาพที่ 243 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พุทธศตวรรษที่ 20 – 21

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช (ที่มา: ผู้วิจัย)

ครั้งต่อมา ด้วยเหตุความไม่ลงรอยกับเมืองเชียงใหม่ซึ่งอยู่ใต้การปกครองของพม่าก่อนแล้ว จึงส่งผลให้เกิดกรณีพิพาทกับพม่าโดยตรงเมื่อเริ่มรัชกาลของสมเด็จพระไชยราชาใน พ.ศ.2081²¹⁵ สืบเนื่องจากแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และสมเด็จพระมหินทราธิราช อยู่อยุธยาจึงเสียแก่พม่าในปี 2112²¹⁶

ต่อมาในรัชกาลของสมเด็จพระมหาธรรมราชา อยู่อยุธยาอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าเกือบตลอดรัชกาลจนกระทั่ง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ ทรงประกาศเอกราชที่เมืองแครง พ.ศ. 2127 ก่อนจะเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2133²¹⁷ ต่อจากพระราชบิดา

ตลอดรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกล่าวได้ว่า มิได้ว่างเว้นจากการศึกสงครามเลย เนื่องจากพระองค์มีพระราชประสงค์ในการสร้างอาณาจักรให้กลับมามั่นคงอีกครั้งและขจัดอำนาจของพม่าด้วยการขยายอิทธิพลของอาณาจักรอยุธยาออกไป เหตุการณ์สำคัญคือ ศึกหงสาวดีทรงกระทำศึกยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชา พระองค์ทรงพยายามเข้าควบคุมอาณาจักรล้านนาโดยส่งคนเข้าปกครองและนำเจ้านายกลับไปเป็นตัวประกัน พระเจ้าเชียงใหม่ขอสวามิภักดิ์ต่ออาณาจักรอยุธยา ทั้งนี้ สมเด็จพระนเรศวรยังทรงขยายพระราชอำนาจออกไปทางเขตเมืองท่าฝั่งตะวันตกพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ยังมีสงครามกับเจ้ากรุงละแวกดินแดนกัมพูชาจนได้รับชัยชนะ สำหรับการปกครองในรัช

²¹⁵ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะอยุธยา : งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน (นนทบุรี : เมืองโบราณ, 2560), หน้า 15.

²¹⁶ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, เล่มที่ 1, หน้า 266.

²¹⁷ เรื่องเดียวกัน. หน้า 307..

สมัยของพระองค์ ทรงยกเลิกเมืองพระยามหานครและทรงจัดตั้งหัวเมืองต่าง ๆ นอกวงราชอาณาจักรเป็นสามกลุ่ม คือ เมืองเอก เมืองโท และเมืองตรี กล่าวโดยนัยคือการสลายอำนาจของผู้นำท้องถิ่นเดิม และเมืองหลวงสามารถควบคุมหัวเมืองได้โดยตรง อาทิ เมืองพิษณุโลก เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย เมืองกำแพงเพชร เมืองเพชรบูรณ์ เมืองนครราชสีมา เมืองตะนาวศรี เมืองพิชัย เมืองพิจิตร เมืองจันทบุรี เมืองไชยา เมืองพัทลุงและชุมพร เป็นต้น²¹⁸ ทำให้ประสิทธิภาพในการปกครอง ยังผลไปถึงการค้าทั้งภายในและภายนอกเติบโตขึ้นอย่างเต็มที่ตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ จวบจนถึงพระเจ้าทรงธรรม พ.ศ. 2171

ในช่วงปลายรัชกาลของสมเด็จพระนเรศวรปรากฏการขึ้นไปมัสการพระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ และพระพุทธรูปลีหังค์ด้วย ซึ่งเป็นธรรมเนียมของพระมหากษัตริย์อยุธยาและสืบมาในรัตนโกสินทร์ ครั้นต่อมาในรัชกาลของสมเด็จพระเอกาทศรถมีการสถาปนาพระพุทธรูปฉลองพระองค์ขึ้น

พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสแก่พระยารัตนบาล ให้รจนาพระพุทธรูปมาเป็นพระพุทธรูปสนองพระองค์ห้าพระองค์ องค์หนึ่งบุทองนพคุณทรงเครื่องมงกุฎกนกพลพาทูร์ตันย้อมประดับเนาวรัตน์ และบัลลังก์นั้นบุทองจำหลักประดับเพชรรัตน์ องค์หนึ่งบุทองนพคุณ บัลลังก์นั้นบุทองจำหลัก องค์หนึ่งเป็นพระพุทธรูปภูมิกานาคาสนะ พระพุทธรูปองค์นั้นรจนาด้วยนาคสวาด และเครื่องทรงนั้นทองจำหลักประดับเนาวรัตน์และบัลลังก์นั้นรจนาด้วยสวาด พระพุทธรูปภูมิกานาคาเงิน 2 องค์ และฐานเงินจำหลักสรรพางค์²¹⁹

เมื่อแล้วเสร็จจึงให้แต่งการพระราชพิธีไสเรื่อ และนำไปประดิษฐานที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ดาราม แล้วจึงให้มีการสมโภชขึ้นอีก 7 วัน ต่อมาในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นคือ ทรงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวง เคลื่อนย้ายพระมงคลบพิตรแล้วก่อพระมณฑปประดิษฐาน เป็นต้น ซึ่งหลังจากพระเจ้าทรงธรรมทรงเสด็จสวรรคต เมื่อพระชนมายุได้ 38 พรรษา ก่อให้เกิดปัญหาภายในราชสำนักอยุธยาเนื่องในการสืบราชสมบัติต่อจากพระองค์ เนื่องจากพระราชโอรสยังทรงพระเยาว์ การได้องค์ประมุขที่ไร้ความสามารถทำให้ง่ายต่อการควบคุม และเปิดโอกาสให้กลุ่มอำนาจอื่น ๆ โดยเฉพาะขุนนางที่มีความเข้มแข็งได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจแห่งองค์พระมหากษัตริย์แทน

²¹⁸ กรมศิลปากร, **เรื่องกฎหมายตราสามดวง** (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา(แผนกการพิมพ์), 2521), หน้า 176. อ้างถึงใน วราภรณ์ นพิตส์สุขกิจ, **ประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา** (นนทบุรี : สารคดี, 2560), หน้า 158.

²¹⁹ **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม)** (พระนคร : คลังวิทยา, 2517), หน้า 302.

รูปภาพที่ 244 พระมณฑลปิตร วัดมณฑลปิตร
(ที่มา: Supanut Arunoprayote)

สำหรับพระพุทธรูปศิลปะอยุธยาตอนกลาง วิวัฒนาการของรูปแบบเข้าสู่ความลงตัวเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะอยุธยาอย่างแท้จริงแล้ว การปรากฏของพระพุทธรูปศิลปะอยุธยาบริสุทธิ์ ประกอบไปด้วย กลุ่มพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อยประทับยืนปางประทานอภัย และกลุ่มพระพุทธรูปขัดสมาธิราบและขัดสมาธิเพชร

รูปภาพที่ 245 - 246 พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ปางประทานอภัย พุทธศตวรรษที่ 21 - 22
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 247 - 248 พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ปางประทานอภัย อิทธิพลศิลปะล้านนา
พุทธศตวรรษที่ 21 - 22 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 249 พระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ปางห้ามสมุทร
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 250 - 251 พระพุทธรูปปางมารวิชัย พุทธศตวรรษที่ 20 - 21
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 252 พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด เหนือฐานประดับเรื่องราวพญามาร
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 253 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดใหญ่ชัยมงคล จ.พระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

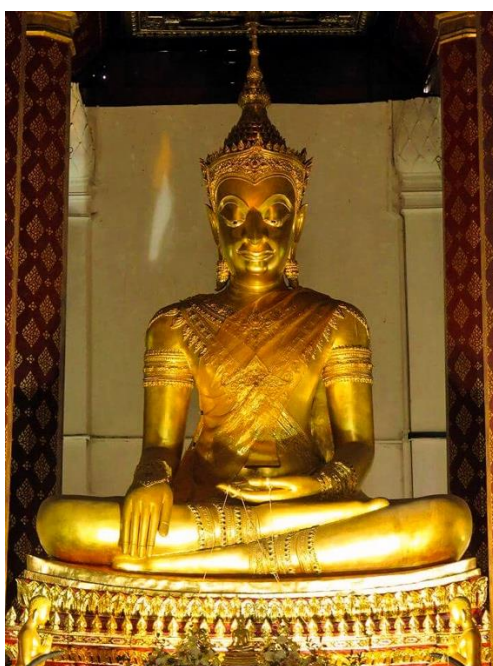
รูปภาพที่ 254 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดแม่นางปลื้ม จ.พระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

ครั้นถึงรัชกาล สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2172 – 2199) พระองค์ทรงสถาปนาราชวงศ์ปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา หลังจากที่สั่งสมอำนาจมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยังเป็นขุนนางในยุคเริ่มแรกของราชวงศ์สุโขทัยโดยยึดอำนาจจากพระอาทิตย์วงศ์ แล้วจึงปราบดาภิเษกขึ้นเป็น “สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง” การขึ้นครองราชย์ของพระองค์มีผลทำให้ราชวงศ์สุโขทัยสิ้นสุดลงอย่างถาวร และถ้าหากมองในแง่ของภูมิหลัง ซึ่งพระองค์มิได้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ใด ๆ การแสวงหาสิทธิอันชอบธรรมต่อการเป็นกษัตริย์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของพระราชอำนาจ จะสังเกตได้ว่า มีการสร้างและสถาปนาศาสนสถานหรือสถาปัตยกรรมอันมหัศจรรย์ต่าง ๆ ขึ้นอย่างมากมาย แง่ดังกล่าว อาจเป็นเพราะสร้างสถานะอันแสดงถึงบุญญาธิการหรือบุญบารมีและพระราชอำนาจอันยิ่งใหญ่ผ่านความเชื่อทางศาสนาให้เกิดความประจักษ์ขึ้น เช่น การสร้างวัดไชยวัฒนารามโดยสร้างขึ้นบริเวณที่เป็นนิวาสถานเดิมของพระองค์ เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ.2173

...และที่บ้านสมเด็จพระพันปีหลวงนั้น พระเจ้าอยู่หัวให้สถาปนาสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ มีพระระเบียงรอบและมุมระเบียงนั้น กระทำเป็นทรงเมรุทิพเมรุรายอันรจนา และกอบด้วยพระอุโบสถพระวิหารการเปรียญ และสร้างกุฎิถวายพระสงฆ์เป็นอันมากเสร็จแล้ว ให้นามชื่อวัดไชยวัฒนาราม...²²⁰

²²⁰ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) (พระนคร : คลังวิทยา, 2517), หน้า 341.

จึงโปรดให้ช่างไปถ่ายแบบอย่างพระนครหลวง และปราสาทกรุงกัมพูชามาเพื่อสร้างพระราชวังที่ประทับร้อนสำหรับเสด็จขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาท อีกทั้งยังทรงสถาปนา**วัดชุมพลนิกายาราม**²²¹ เป็นต้น การสร้างวัดวาอารามในรัชสมัยนี้ยังคงแผนผังและคติมาจากสมัยอยุธยาตอนต้น และมีขนาดใหญ่เทียบเท่ากันอีกด้วย ตลอดจนการรับอิทธิพลถึงต้นตำรับเขมรโบราณอีกด้วย²²² อย่างไรก็ตาม เรากลับพบพระพุทธรูปมีพัฒนาการที่ต่างไปจากพระพุทธรูปสมัยอื่น ๆ ของอยุธยา กล่าวคือ การสร้าง**“พระพุทธรูปทรงเครื่องต้นอย่างพระมหาจักรพรรดิ”**หรือ พระพุทธรูปนิมิตวิชิตมารโมลีโลก พระประธานในพระอุโบสถ **วัดหน้าพระเมรุ จ.พระนครศรีอยุธยา**นั่นเอง

รูปภาพที่ 255 พระพุทธรูปนิมิตวิชิตมารโมลีโลก พระประธานในพระอุโบสถ วัดหน้าพระเมรุ จ.พระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

²²¹ เรื่องเดียวกัน. หน้า 342 – 344.

²²² ศักดิ์ชัย สายสิงห์, พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย, หน้า 426. และ สันติ เล็กสุขุม, ศิลปะอยุธยา : งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน (นนทบุรี : เมืองโบราณ, 2560), หน้า 16.

รูปภาพที่ 256 พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ ปางประทานอภัย พุทธศตวรรษที่ 22 – 23 วิชัย
จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 257 พระพุทธรูปปางมารวิชัย

จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

ถึงกระนั้นพระพุทธรูปที่มีได้ทรงเครื่องก็มีรูปแบบศิลปะที่เหมือนกัน และอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบเฉพาะของพระพุทธรูปในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งมีพุทธลักษณะ ดังนี้ พระพักตร์ใหญ่และค่อนข้างเหลี่ยม พระขนงโค้งมาก เปลือกพระเนตรใหญ่ พระเนตรเรียว พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่งและใหญ่ พระโอษฐ์ให้กว้าง ทรงแยมพระโอษฐ์ พระโอษฐ์หยักเป็นคลื่นคล้ายกระจับ นอกจากนี้เทคนิคเชิงช่างยังต่างออกไป กล่าวคือ พระพุทธรูปศิลปะอยุธยาตอนปลายมักเป็นงานปูนปั้นลงรักปิดทอง²²³ ส่วนพระพุทธรูปศิลปะอยุธยาตอนต้น นิยมสร้างด้วยสำริดและหินทราย พระพุทธรูปในรัชกาลของพระเจ้าปราสาททองน่าจะเป็นต้นแบบให้กับพระพุทธรูปในรัชกาลต่อ ๆ ไป จนกระทั่งสิ้นสุดอาณาจักร

ด้วยเหตุการณ์บ้านเมืองในช่วงปลายของอยุธยา มีความวุ่นวายและเสถียรภาพนั้นลดลง ถึงแม้ยุคทองของกรุงศรีอยุธยาจะเกิดขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ก็ตาม รูปแบบทางศิลปกรรมก็คงมิได้พัฒนาแตกต่างไปจากสมัยก่อนหน้าเท่าใดนัก กล่าวคือ ถึงแม้รัชสมัยของพระองค์จะมีเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากในทางวรรณคดีและการต่างประเทศ แต่การติดต่อสัมพันธ์กับประเทศ

²²³ เรื่องเดียวกัน.

อื่น ๆ นั้นกลับส่งผลให้เกิดปัญหายุ่งยากทางการเมืองภายในเป็นอย่างสูง²²⁴ ทำให้การรับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้าสู่อาณาจักรเป็นอันมาก เช่น การเข้ามาเผยแพร่ของศาสนาคริสต์จากฝ่ายประเทศตะวันตก ศาสนาอิสลามจากเปอร์เซียและปัตตานี ทำให้เกิดการแก่งแย่งประโยชน์ทางการค้า ผลของการดำเนินนโยบายด้านต่างประเทศจึงทำให้เกิดแรงต้านชาติฝรั่งขึ้นโดยหวั่นวิตกว่า อยุธยาจะกลายเป็นเมืองของชาติตะวันตกและพระองค์จะหันไปนับถือศาสนาอื่นแทน กลายเป็นการสร้าง ความไม่พอใจให้แก่บรรดาขุนนางไทยและพระสงฆ์²²⁵ ในทางกลับกัน สมเด็จพระนารายณ์ก็ได้ทรง เปลี่ยนศาสนาตามอย่างชาวตะวันตกหรือเปอร์เซียแต่อย่างใด ซึ่งขณะเดียวกันความสนใจในพุทธ ศาสนาของพระองค์ยังปรากฏอยู่อย่างเด่นชัด เช่น ในเหตุการณ์การขึ้นไปตีอาณาจักรล้านนาและ อัญเชิญพระพุทธรูปสี่หิวก์แห่งเมืองเชียงใหม่ลงมายังกรุงศรีอยุธยา²²⁶ และคราวที่เสด็จไปยังพิษณุโลก

7...แลตั้งตำหนักตำบลช่องตา แลถวายสการบูชาพระชินราชพระชินศรี แลถวายพุทธ สมโภชด้วยการมหรสพสามวัน²²⁷

ครั้นถึง ในรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งนับว่าเป็นช่วงที่ศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก มีการส่งสมณทูตไปช่วยฟื้นฟูพุทธศาสนาที่ตกต่ำและตั้งพุทธศาสนานิกายสยามวงศ์ขึ้นใน ประเทศศรีลังกา²²⁸ และอีก 9 ปีถัดมา เสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าอีกครั้งในปี พ.ศ. 2310 ในรัชกาล สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ

นอกจากนี้ เรายังพบพระพุทธรูปหรือศิลปกรรมศิลปะแบบอยุธยานอกเขตราชธานีในบริเวณ พื้นที่ลุ่มแม่น้ำทางตอนใต้ของอาณาจักรอยุธยา หรือ ที่เรียกว่า “ปากใต้ และ ปากซีใต้” เช่น กลุ่ม พระพุทธรูปศิลปะอยุธยาที่พบในเขตจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดนนทบุรี รวมถึงกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

²²⁴ ชาลววิทย์ เกษตรศิริ, อยุธยา : ประวัติศาสตร์และการเมือง (กรุงเทพฯ : มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2548). หน้า 67.

²²⁵ ชาลววิทย์ เกษตรศิริ, อยุธยา : ประวัติศาสตร์และการเมือง, หน้า 67.

²²⁶ ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1 (พระนคร: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, 2510), หน้า 75. โดยอ่านคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับสำเนา “มารับเมืองเชียงใหม่ได้พระพุทธรูปสี่หิวก์...”

²²⁷ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม) (พระนคร : คลังวิทยา, 2517), หน้า 921.

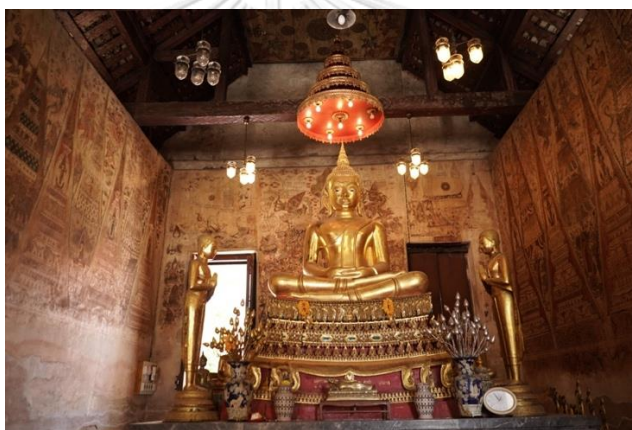
²²⁸ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, เล่มที่ 1 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด, 2534), หน้า 121.

ศิลปะอยุธยาสกุลช่างเพชรบุรี

รูปภาพที่ 258 พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดสระบัว ต. คลองกระแซง อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี

(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 259 พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดเกาะ ต.ท่าราบ อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี

(ที่มา: ผู้วิจัย)

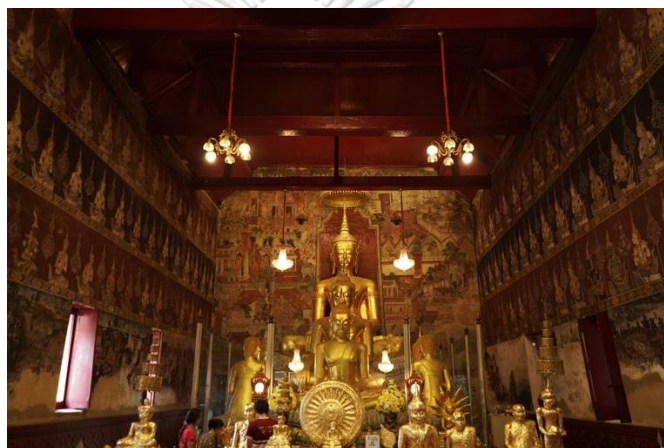

รูปภาพที่ 260 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดใหญ่สุวรรณาราม ต.ท่าราบ อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี

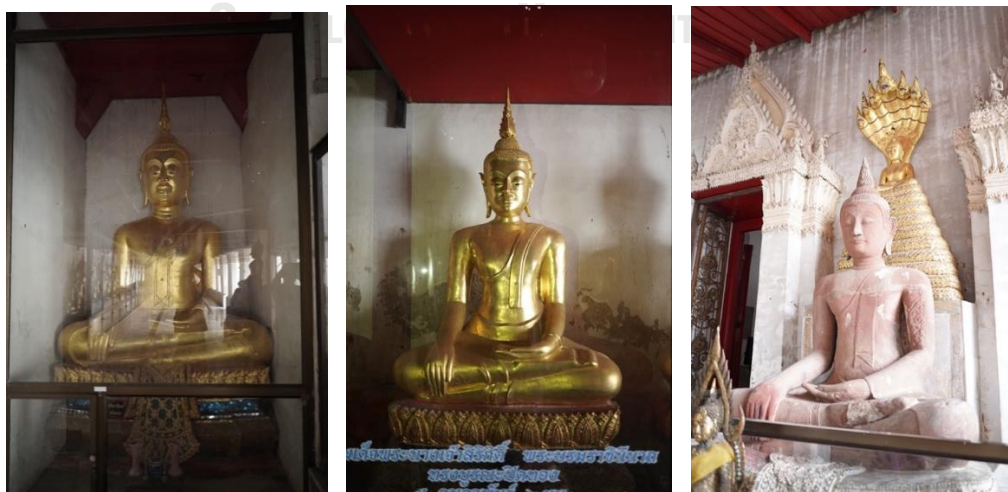
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 261 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 262 พระพุทธรูปประธานภายในพระวิหารหลวง
วัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 263 พระพุทธรูปภายในวัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมืองเพชรบุรี จ.เพชรบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)

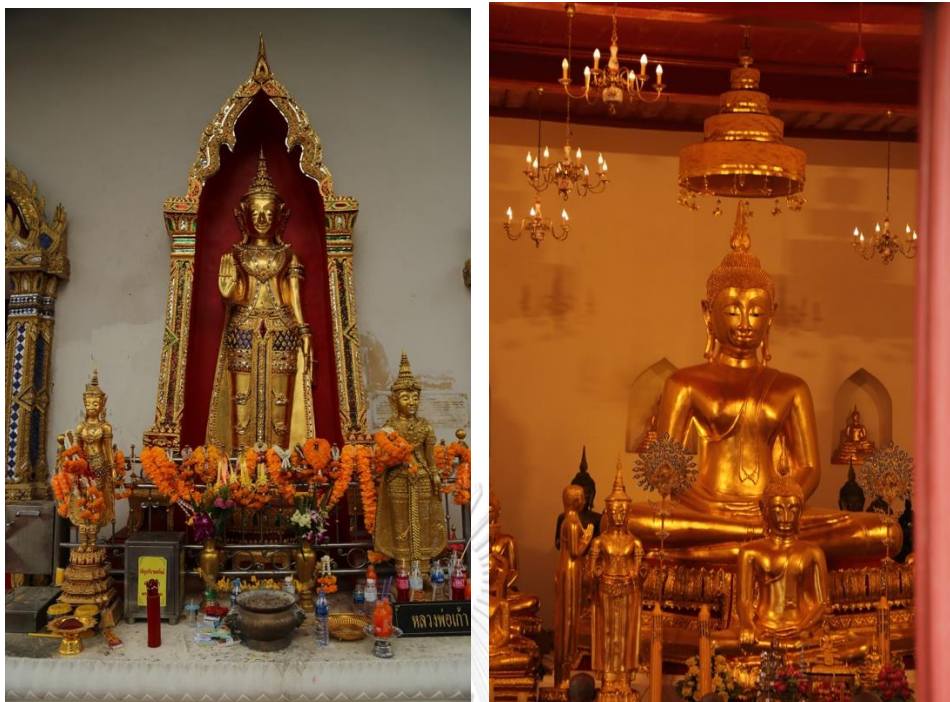
ศิลปะอยุธยาสกุลช่างนนทบุรี

รูปภาพที่ 264 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดเพลงร้าง ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 265 พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดโชติการาม(สามจีน) ต.บางไผ่ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 266 พระพุทธรูป ประดิษฐานภายใน วัดค้ำคาว ต.บางไผ่ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี
(ที่มา: ผู้วิจัย)

การปรากฏของรูปแบบศิลปกรรมที่เป็นสกุลช่างท้องถิ่นอันมีเอกลักษณ์เฉพาะแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า การรับส่งอิทธิพลของศิลปะอยุธยาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะถ่ายทอดมาสู่พระพุทธรูปในรัตนโกสินทร์ โดยมีพัฒนาการทางรูปแบบอย่างเป็นระบบและจะนำไปสู่การสร้างพระพุทธรูปสมัยปัจจุบันด้วยการเลียนแบบหรือจำลองสร้าง ตลอดจนเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนารูปแบบศิลปกรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นผลจากความเชื่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ซึ่งผูกติดกับความศักดิ์สิทธิ์แห่งพระปฎิมา เป็นสำคัญ

2.2.5 สมัยรัตนโกสินทร์

สภาพสังคม ศาสนา และการเมืองการปกครอง ระหว่างปี พ.ศ. 2325 – 2475 กับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา

1. จากอยุธยา ธนบุรี สู่ รัตนโกสินทร์ : อิทธิพลอันสืบเนื่อง กับการสร้างบ้านแปงเมือง ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 – 2

ก. สร้างบ้านแปงเมือง

นับแต่การเสียกรุงครั้งที่ 1 เป็นต้นมา จนสิ้นสุดอาณาจักรอยุธยา มีการเปลี่ยนแปลงและเกิดปัญหาที่ยุ่ยากเกิดขึ้นหลายประการทั้งการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ ระบบราชการ และแนวความคิดของชนชั้นนำล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมในสมัยอยุธยาเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและยังผลกระทบไปสู่กรอบคิดของพุทธศาสนาในหมู่ชนชั้นปกครอง

เมื่อก้าวเข้าสู่สมัยกรุงธนบุรี หลังจากที่สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงกอบกู้เอกราชคืนมา และทรงรวบรวมก๊กเหล่าที่แตกกระจายออกไปเข้าสู่อำนาจศูนย์กลางอีกครั้ง ด้วยความคิดที่มุ่งหมายจะฟื้นฟูบ้านเมืองให้เหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา หากแต่ยังมีพันสำเร็จก็เป็นอันต้องถึงกาลสิ้นสุดของราชธานีกรุงธนบุรี ซึ่งดำรงอยู่ในระยะเวลาเพียงแค่ 15 ปีเท่านั้น จึงย้ายราชธานีจากเมืองธนบุรีข้ามมาอีกฟากหนึ่งคือ ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในปี พ.ศ. 2325 โดยสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกษัตริย์ศึกแล้วจึงปราบดาภิเษกขึ้นเป็น “พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ” ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี อีกทั้งสถาปนาราชธานีขึ้นใหม่โดยพระราชทานนามพระนครแห่งใหม่ว่า

“กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบูรีรมย์อุดมราชินีเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์”²²⁹

ความสืบเนื่องของมรดกวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์จากราชอาณาจักรอยุธยาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยังคงปรากฏอยู่อย่างไม่เสื่อมคลายและเป็นธรรมดาที่การตั้งราชธานีใหม่นั้นจะเกิดความวุ่นวายและปัญหาขึ้นอย่างมาก ซึ่งแน่นอนว่าปัญหาต่าง ๆ เป็นความสืบเนื่องที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและยังไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใดในสมัยกรุงธนบุรี กล่าวคือ การ

²²⁹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เรียบเรียง, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ทรงตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 (กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2545), หน้า 31.

เปลี่ยนแปลงระบบและโครงสร้างของเศรษฐกิจ พุทธศาสนา และการปกครองจึงมีผลโดยตรงต่อสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอย่างไม่ต้องสงสัย อันเป็นพระราชภาระสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจะทรงต้องกระทำการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและทันท่วงที ไม่เพียงเท่านั้นการขึ้นครองราชย์ของพระองค์เป็นหนึ่งในปัญหาประการแรกๆที่ต้องดำเนินการ เนื่องจากกรณีการสวรรคตของพระเจ้ากรุงธนบุรีอาจสร้างความเคลงใจให้แก่ราษฎรอยู่ไม่น้อยกับความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ ฉะนั้น การลงหลักปักฐานสร้างบ้านแปงเมืองของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจำต้องกระทำโดยการสร้างถาวรวัตถุและประดิษฐานความศักดิ์สิทธิ์ลงในราชธานีแห่งใหม่นี้เพื่อให้เกิดความมั่นคงต่อจิตใจของผู้คนในราชอาณาจักร²³⁰ หรือการเรียกศรัทธาประชาชนผ่านความเชื่อพื้นฐานแห่งรัฐ กล่าวคือ พระองค์ทรงอาศัยวิธีการอัญเชิญวัตถุศักดิ์สิทธิ์ที่มีการรับรู้โดยสาธารณะจากตำนานความเชื่อ ซึ่งได้แก่ **พระแก้วมรกต** หรือ **พระพุทธรูปมหายานนิรันดรปฏิมากร** ที่อัญเชิญมาจากหัวเมืองลาว(เวียงจันทน์) เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกในแผ่นดินพระเจ้ากรุงธนบุรี เข้ามาประดิษฐานในพระบรมมหาราชวังเพื่อการสร้างสิทธิธรรมในการขึ้นครองราชย์ด้วยประการหนึ่ง และเด่นชัดขึ้นเมื่อการพระราชทานนามของราชธานีแห่งใหม่ให้มีความสอดคล้องต้องกับพระนามแห่งพระพุทธปฏิมา เมื่อพิจารณาจากความหมายของกรุงเทพมหานครฯ ที่แปลว่า **“พระนครอันเป็นที่ประดิษฐานและดำรงรักษาพระมหายานนิรันดรปฏิมากร มีสิริอันประเสริฐสำหรับพระบารมีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”**²³¹ จะเห็นได้ว่า ทรงมีพระราชประสงค์ คือ การประกาศสถานะทางสังคมในแง่ของบุญบารมีของพระมหากษัตริย์ ภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์จึงอยู่ในบริบทขององค์อัครศาสนูปถัมภก และอาณาจักรมีสถานภาพเป็นพระนครอันศักดิ์สิทธิ์แห่งพุทธศาสนา พร้อมกับสะท้อนความเป็นจักรพรรดิราชของพระมหากษัตริย์กรุงเทพฯ ได้อย่างแท้จริง

การประดิษฐานความศักดิ์สิทธิ์สู่ศูนย์กลางแห่งใหม่เพื่อสร้างสถานภาพของพระนครแห่งใหม่นี้ นอกจากจะประดิษฐานพระแก้วมรกตแล้วยังมี **พระบาง** พระพุทธรูปมาคู่บ้านของชาวหลวงพระบาง ที่อัญเชิญเข้ามาในคราวเดียวกันเข้าสู่พระนคร(กรุงเทพฯ) ตลอดจนการอัญเชิญพระพุทธรูปจำนวนทั้งหมด 1,288 องค์จากวัดร้างในหัวเมืองต่าง ๆ โดยประดิษฐานที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และพระราชทานไปยังวัดต่าง ๆ ที่มีการบูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยของพระองค์ทั่วพระนคร การเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปเข้าสู่ศูนย์กลางแห่งพระราชอาณาจักรเช่นนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้การ

²³⁰ วิราวรรณ นฤปิติ, การเมืองเรื่องพระพุทธรูป, หน้า 4.

²³¹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4 เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, 2554), หน้า 137.

แสดงออกถึงสถานะแห่งพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นจักรพรรดิราชาและธรรมิกราชาและความสำคัญในฐานะศูนย์กลางแห่งจักรวรรดิของราชธานีกรุงเทพฯ เกิดความประจักษ์ได้อีกนัยยะหนึ่งอย่างควบคู่กัน

แม้ว่า คติจักรพรรดิราชาที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนปลายอย่างชัดเจนและสงอิทธิพลมาสู่รัตนโกสินทร์ช่วงต้นรัชกาลเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ราชอาณาจักรนั้นกลับมิได้เป็นแนวคิดหรืออุดมการณ์สำคัญเท่าใดในราชสำนักรัตนโกสินทร์ในระยะต่อมา ซึ่งราชสำนักรัตนโกสินทร์ได้ให้ความสำคัญกับ “คติธรรมิกราชาธิราช” เป็นสำคัญ²³² เนื่องจากว่าเป็นคติความเชื่อที่พระมหากษัตริย์จะทรงปฏิบัติได้จริงมากกว่า ถึงแม้คติพระจักรพรรดิจะสอดคล้องกับพระราชอำนาจหรือภารกิจในการปกครองอาณาจักรซึ่งหมายถึง การเป็นผู้ชนะเหนือดินแดนอื่นใด ซึ่งจะเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งกับชนชั้นผู้ถูกปกครองอีกทั้งยังมีพื้นฐานของความเป็นนามธรรมอยู่มาก ราชสำนักในรัชกาลที่ 1 จึงมองว่า คติธรรมิกราชาธิราชมีความสัมพันธ์กับพระราชกรณียกิจหรือหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่อยู่บนพื้นฐานของความจริงเชิงประจักษ์ทั้งการเป็นผู้ทำนุบำรุงพระศาสนา, สามารถควบคุมดูแลพระสงฆ์ในจักรวรรดิให้ดำรงอยู่ในศีลธรรม และสั่งสอนเจ้าประเทศราช พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางตลอดจนไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์ให้เข้าใจในพุทธธรรม อีกทั้งยังทรงพิจารณาพิพากษาคดีและลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อให้จักรวรรดิมีความดีงามตามหลักพุทธศาสนาด้วยพระองค์เอง ซึ่งในแง่นี้ภารกิจของธรรมิกราชาทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายพุทธจักรต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติตนตามคติธรรมิกราชา คือ หนึ่งในรูปแบบของการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะอยู่ในสถานะของการเป็นบุคลาธิษฐานตั้งแต่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้วก็ตาม การทำให้พระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นผู้นำสูงสุดทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักรอย่างแท้จริง ตามคติธรรมิกราชจึงมีความสำคัญมากกว่าคติจักรพรรดิราชาด้วยเหตุนี้²³³

สิ่งที่บ่งชี้ได้ดีที่สุดประการหนึ่งที่แสดงถึงพระราชอำนาจแห่งพระมหากษัตริย์ที่อยู่เหนือสิ่งอื่นใดในพระราชอาณาจักรตามคติธรรมิกราชาธิราช ที่เปรียบดั่งพระโพธิสัตว์ได้อย่างแท้จริง คือ การที่พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีตรากฎหมายควบคุมพระสงฆ์ เพื่อที่ฝ่ายพระราชอาณาจักรสามารถทำการปกครองได้อย่างครอบคลุมและโดยตรง อีกทั้งการตั้งพระสังฆราชหรือการตั้งตำแหน่งพระราชาคณะขึ้นเป็นครั้งแรก การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้บังคับบัญชาคณะสงฆ์แต่ผู้เดียว เป็นความ

²³² สายชล วรรณรัตน์, “พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325-2352),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525). หน้า 201.

²³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 204.

พยายามที่จะทำให้เกิดคณะสงฆ์ที่มีเอกภาพภายใต้การปกครองดูแลของพระมหากษัตริย์ เนื่องด้วย “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง”²³⁴ นั้นเอง

นอกจากนี้ การทำหน้าที่ธรรมิกราชาด้วยการรักษาซึ่งพระพุทธศาสนาให้ดำรงสืบไปของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ยังปรากฏในการโปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนา พระไตรปิฎกชำระความขึ้นใหม่ขึ้นเป็น พระไตรปิฎกฉบับทองใหญ่

..พระบาลีและอรรถกถาฎีกาพระไตรปิฎกทุกวันนี้ เมื่อและผิดเพี้ยนวิปลาสอยู่เป็นอัน มากขณะนี้ จะเห็นเป็นเค้ามูลพระศาสนากระไรได้ อนึ่งท่านผู้รักษาพระไตรปิฎกมีอยู่ ทุกวันนี้ก็น้อยนัก ถ้าสิ้นท่านเหล่านี้แล้วเห็นว่าพระปริยัติศาสนา และปฏิบัติศาสนา และปฏิเวธศาสนา จะเสื่อมสูญเป็นอันเร็ววันก สัตว์โลกทั้งปวงจะหาที่พึ่งมิได้ใน อนาคตภายหน้า ควรจะทำนุบำรุงพระบรมพุทธศาสนาไว้ให้ถาวรวัฒนาการเป็น ประโยชน์ไปแก่เทพตามนุษย์ทั้งปวง จึงจะเป็นทางพระบรมโพธิญาณบารมี²³⁵

หากนับรวมแล้ว การสังคายนาในครั้งนี้นับเป็นครั้งที่ 9 แห่งพุทธศาสนา การต่าง ๆ ที่กล่าว มานั้น นอกเหนือจากการวิเคราะห์เชิงแนวคิดในกรอบของอุดมการณ์แห่งยุคสมัยแล้วย่อมเป็นการ แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงมีความเชื่อมั่นในพระราชหฤทัยที่จะทำนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

..จึงมีพระราชดำรัส ให้จัดการที่สังคายนา ณ วัดนิพพานาราม เหตุประดิษฐานอยู่ ระหว่างพระราชวังทั้ง 2 และครั้งนั้นจึงพระราชทานนามใหม่ให้ชื่อวัดพระศรีสรร เพ็ชญดารามแล้ว ทรงบริจาคพระราชทรัพย์แจกจ่ายเกณฑ์พระราชวงศานุวงศ์และ ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในทั้งพระราชวังหลวง พระราชวังบวรฯ พระราชวังหลัง ให้ ทำสำรับคาวหวานถวายพระสงฆ์ซึ่งชำระพระไตรปิฎกทั้งเช้าทั้งเพล เวลาละ 436 สำรับทั้งคาวหวาน พระราชทานเงินตรา ค่าขานนียโภชนียาหารสำหรับคู่ละบาท²³⁶

เมื่อการชำระความพระไตรปิฎกเสร็จสิ้นลง โปรดให้มีการเก็บรักษาไว้ในตู้ประดับมุก ตั้งไว้ในหอพระ มนเทียรธรรมกลางสระในวัดพระศรีรัตนศาสดารามภายในพระบรมมหาราชวัง และให้มีงานมหรสพ สมโภชพระไตรปิฎกขึ้นในครั้งนั้น

²³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 150 – 151.

²³⁵ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เรียบเรียง, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ทรง ตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1, หน้า 55.

²³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

ความฝักใฝ่และความสนพระราชหฤทัยในพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ มีปรากฏผ่านพระราชปฤจฉาที่มีไปมากับพระราชอาคณีสงฆ์ เพื่อให้ช่วยกันวินิจฉัยหาข้อยุติอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งแสดงออกถึงพระปัญญาบารมีที่ทรงให้ความสำคัญกับ**เหตุผลในเชิงประจักษ์**²³⁷ ดังเช่นพระราชปฤจฉาว่าด้วยปลาว่ายน้ำตามสำเภาฟังธรรม แลนกแขกเต้าซึ่งภาวนาอัฐิกรรมฐาน กลับชาติมาเกิดเป็นมนุษย์ได้สำเร็จมรรคผล

...ถึงปลา แลนก แขกเต้า ก็สร้าง บารมี มา ครบ แสนกลับ จึงได้พระอรหัต แต่หากไม่ว่า จะเฉพาะว่าแต่อาณิสย์ฟังพระธรรมแลบรรกรรมอัฐิกรรมฐาน ถ้าเป็นดั่งนั้น พระผู้มีเป็นเจ้าผู้เป็นธรรมกถิกสำแดงพระธรรมเทศนา ว่าเนื้อความให้ค้ำไว้ไม่อธิบายให้ตลอดเลย ผู้มีปัญญาน้อยได้ฟังนิทานอันใดเหมือนนิทานปลาแลนกแขกเต้า ก็จะเข้าใจว่าไม่พักสร้างบารมีนานถึงแสนกัลปหามีได้ แต่ได้ฟังธรรมบริกรรมอัฐิกรรมฐานแต่ครั้งเดียวชาติเดียวเท่านั้น ไปชาตินั้นก็จะได้พระอรหัตเปนมั่นคง **เมื่อเข้าใจดั่งนี้ก็จะไม่สร้างบารมีอื่นเลย จะถือเอาแต่ฟังธรรมบริกรรมกรรมฐานเท่านั้น จะขาดประโยชน์เสียจากบารมีนักหนา ได้โปรดให้โอวาทสั่งสอนพระสงฆ์ธรรมกถิก ทั้งปวง จงสำแดง ธรรมเทศนาในพระราชสถานก็ดี นอกพระราชสถานก็ดี ขอให้วิสัยจงแจ้งให้วิถถารกว้างขวางอย่าให้ค้ำเนื้อความไว้อย่างนี้...**²³⁸

อาตมภาพเห็นผิดอยู่ด้วย แต่นี้สืบไปภายหน้าอาตมภาพจะกล่าวตักเตือนพระสงฆ์ธรรมกถิกทั้งปวงให้สำแดงพระธรรมเทศนาโดยวิถถารให้สิ้นความสงสัยเหมือนด้วยพระราชดำริห์ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสติอารมณ์มาทั้งนี้พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ ขอถวายพระพร ฯ²³⁹

ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นอุดมการณ์ร่วมแห่งรัฐของรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แต่แนวความคิดของราชสำนักและชนชั้นนำที่มีต่อพุทธศาสนานั้นเปลี่ยนแปลงไปสู่ความจริงเชิงประจักษ์หรือพุทธศาสนาแบบมนุษยนิยมโดยมีความเชื่อในปัญญาของมนุษย์

²³⁷ สายชล วรรณรัตน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

²³⁸ พระราชปฤจฉาในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์แต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 5 มีทั้งพระบรมราชาธิบายเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยพระศาสนา (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2455 (ร.ศ. 131)), หน้า 64 – 65.

²³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

มากกว่าที่จะอิงอยู่กับพุทธศาสนาที่มีอุดมคติแบบเหนือธรรมชาติ²⁴⁰ ซึ่งน่าจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนแนวความคิดจนกระทั่งนำไปสู่การปฏิรูปพุทธศาสนาในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 โดยวชิรญาณภิกขุ หรือเจ้าฟ้ามงกุฎอีกด้วย²⁴¹ แต่ในทางตรงกันข้าม พุทธศาสนาที่ยังอิงอยู่กับความเชื่อที่เหนือธรรมชาติยังดำเนินไปอย่างควบคู่ในแนวราบโดยมีความสัมพันธ์กับชนชั้นผู้ถูกปกครองอย่างลึกซึ้ง

ค. พระพุทธปฏิมา

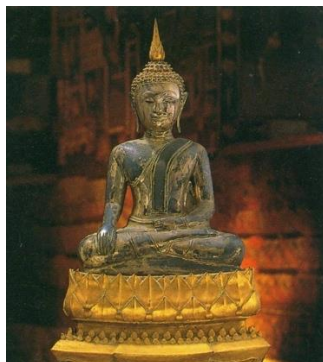
(1) พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 1: อัตลักษณ์อันสืบเนื่องจากศิลปะอยุธยา

สำหรับพระพุทธรูปสำคัญที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 1 ได้แก่ พระชัยหลังช้างและพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล ซึ่งเป็นการแสดงรูปแบบที่ทรงสร้างขึ้นในระยะก่อนและหลังครองราชย์ของพระองค์ กล่าวคือ พระชัยหลังช้างมีจุดมุ่งหมายในการอัญเชิญไปในพระราชสงครามเป็นสำคัญ ต่อมาเมื่อทรงเสด็จขึ้นครองราชย์จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระชัยขึ้นอีกองค์หนึ่งคู่กับพระชัยหลังช้างคือ พระชัยประจำรัชกาล หรือพระชัยใหญ่ ซึ่งภายหลังการสร้างพระชัยกลายเป็นธรรมเนียมอันสำคัญของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี, พระพุทธรูปฉลองพระองค์ พระพุทธจุลจักร ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายสมเด็จพระปฐมมหาชนกในลักษณะพระพุทธรูปทรงเครื่อง จักรพรรดิราชาธิราช และพระพุทธจักรพรรดิ ทรงสร้างขึ้นเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศลในพระองค์, พระคันธารราษฎร์ปางขอฝน และพระคันธารราษฎร์จีน ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานในพิธีพิรุณศาสตร์และพระราชพิธีที่ขมกลในกาลต่อมา โดยมีคติความเชื่อว่า ในแคว้นคันธาระทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียมีพญานาคตนหนึ่งชื่อ เอลาปัตตร์เป็นผู้ให้น้ำ แต่เดิมเคยทำให้เกิดอุทกภัยในแคว้นนั้น ต่อมาเมื่อหันมานับถือพุทธศาสนาแล้วจึงเป็นผู้ให้น้ำก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ อีกคติหนึ่งคือ ความตามนิทานในวาริชชาติกในพระชาติก่อนของพระพุทธเจ้ามาอธิบาย²⁴², อีก พระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ที่สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคล ก็สร้างขึ้นในสมัยเดียวกันนี้

²⁴⁰ สายชล วรรณรัตน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 77 – 119.

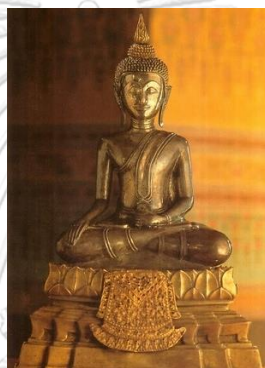
²⁴¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ลักษณะเหตุผลนิยมมิใช่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อพระวชิรญาณทรงตั้งธรรมยุตินิกาย หากแต่เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของความเคลื่อนไหวทางศาสนาในหมู่ชนชั้นนำนับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 แล้วเป็นอย่างน้อย และมีได้เป็นผลผลิตของแนวคิดจากต่างประเทศ ดูรายละเอียดใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ (นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน, 2555) หน้า 327 – 365.

²⁴² หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 12.

รูปภาพที่ 267 พระชัยหลังช้าง

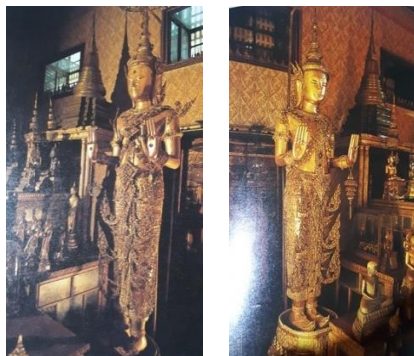
(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สิริวิวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 9.)

รูปภาพที่ 268 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สิริวิวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง

(กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 22.)

รูปภาพที่ 269 - พระพุทธจุลจักร (ซ้าย) รูปภาพที่ 268 พระพุทธจักรพรรดิ (ขวา)
 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สิริวิวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง
 (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 26,29.)

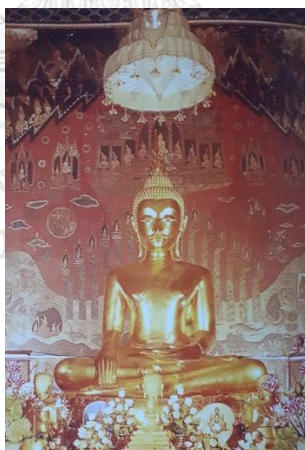
รูปภาพที่ 270 - 271 พระคันธารราษฎร์ปางขอฝน (ซ้าย) และ พระคันธารราษฎร์จีน (ขวา)
 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สิริวิวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง
 (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 32,35.)

รูปภาพที่ 272 พระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

(2) พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 2

ส่วนพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้แก่ พระพุทธจุฬารักษ์ พระประธานในพระอุโบสถ วัดราชสิทธาราม และพระพุทธธรรมิกราชโลกธาตุโลก พระประธานในพระอุโบสถ วัดอรุณราชวราราม เป็นอาทิ

รูปภาพที่ 273 พระพุทธจุฬารักษ์ พระประธานในพระอุโบสถ วัดราชสิทธาราม
(ที่มา: พระพุทธรูปสำคัญ พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร, 2545), หน้า 102.)

รูปภาพที่ 274 พระพุทธธรรมิกราชโลกธาตุดิลก พระประธานในพระอุโบสถ วัดอรุณราชวราราม
(ที่มา: ผู้วิจัย)

2. ความเฟื่องฟูแห่งพุทธศาสนา : ยุคทองแห่งการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา สมัยรัชกาลที่ 3

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ต่อจากพระราชบิดา ในปี พ.ศ. 2367 สถานการณ์บ้านเมืองเริ่มคลี่คลาย มีความสงบสุขร่มเย็นเพราะหาได้มีสงครามจากภายนอกโดยเฉพาะฝ่ายพม่าแต่อย่างใด เนื่องจากในช่วงเวลานี้เป็นขณะเดียวกันกับที่จักรวรรดิตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคเอเชียเป็นสำคัญ นับเป็นการเริ่มต้นของลัทธิล่าอาณานิคม ทำให้บ้านเมืองในแถบทะเลตะวันออกเฉยงใต้จำต้องเอาตัวรอดจากภัยคุกคาม อย่งไรก็ตาม ฝ่ายสยามหาได้มีปัญหาเกี่ยวกับชาวตะวันตกแต่อย่างใด และความสัมพันธ์เป็นไปในรูปแบบทางการค้ามากกว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบของสงคราม ในทำนองเดียวกัน ภายหลังกการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ราชสำนักไทยหรือชนชั้นนำมีความมั่นใจในความเจริญทางวัฒนธรรมของตนเป็นอย่างสูงโดยถือว่า วัฒนธรรมไทยมีความเจริญอันสูงสุดชาติหนึ่งในโลกและยอมรับเพียงความเจริญของวัฒนธรรมจีนเท่านั้นที่เห็นว่ามี ความเหนือกว่า ซึ่งสังเกตได้ว่าสยามมีความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นกับประเทศจีนเสมอมาโดยปรากฏ อิทธิพลจากจีนอย่างรอบด้านในช่วงต้นรัชกาลผ่านการค้าสำเภาทั้งนำเข้าและส่งออกสินค้าซึ่ง ดำเนินการโดยพระมหากษัตริย์ เจ้านาย ชนชั้นนำ และเอกชน เช่น พ่อค้าจีน และไพร่กระฎุมพี เป็น ส่วนสำคัญในการผลักดันที่ทำให้สยามมีรายได้เข้าสู่ท้องพระคลังเป็นจำนวนมหาศาลพระองค์ทรงมี พระราชดำริโปรดฯ ให้แบ่งเงินออกเป็น 3 กอง กล่าวคือ กองแรก สำหรับสร้างวัดที่ยังไม่แล้วเสร็จให้ สำเร็จจุลวง กองที่สอง สำหรับการดูแลบูรณะวัดวาอารามต่าง ๆ กองที่สาม สำหรับไว้ “ไถ่บ้านไถ่ เมือง” ในภายหน้าและการค้าสำเภายังส่งผลให้ระบบเงินตราหมุนเวียนมาสู่ราษฎรมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ เมื่อเงินตราหมุนเวียนเป็นวงกว้าง ผู้คนมีกำลังซื้อ กระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงผลผลิตให้

เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการปรับตัวทางสังคมเป็นอย่างมากในระยะนี้ นอกจากนั้นรายได้ส่วนหนึ่งจากการค้าทางเรือของหลวงนำมาบำรุงพุทธศาสนา บูรณะ ซ่อมแซม และสร้างวัดวาอารามขึ้นทั้งยังมีผลทำให้มีการนำเอาศิลปะแบบจีนเข้ามาผสมผสานกับศิลปะไทย²⁴³ เป็นต้น

บทบาทของชาวจีนปรากฏอยู่ในดินแดนไทยมาเนิ่นนานตั้งแต่ก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ผสมผสานคลุกเคล้ากับสังคมไทยเรื่อยมาเพราะอย่างน้อยพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาของชาวจีนและไทยมิได้มีความแตกต่างกันมากนัก ศิลปวัฒนธรรมจีนจึงปะปนอยู่กับดินแดนไทยในรูปของเครื่องบรรณาการ สีนค้ำ ถ้วย ชาม เครื่องประดับ ฯลฯ ต่อมาชาวจีนจำนวนมากยังเข้ารับราชการในรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีอาจด้วยพระเจ้าตากสินเองก็มีเชื้อสายจีนเช่นเดียวกัน แต่เมื่อถึงในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ศิลปวัฒนธรรมจีนเริ่มปรากฏเด่นชัดมากกว่าแค่สินค้ำ ถ้วย ชาม เกิดการก่อสร้างสถาปัตยกรรมเช่น อุโบสถ วิหาร ที่มีการก่อสร้างหลังคาแบบเก๋งจีน รวมทั้งมีรูปสลักหินขุนนาง ขุนศึกจีน โดยจากการนำเข้ามาเพื่อประดับตกแต่งพระราชวังและวัดโดยเฉพาะ²⁴⁴ นอกจากนี้ ชาวจีนแล้วยังมีชาวมุสลิมเข้ามามีบทบาทด้วยเช่นกันโดยสืบเชื้อสายจากชาวมุสลิมเดิมที่เดินทางเข้ามาตั้งแต่ในสมัยอยุธยาแล้ว ซึ่งได้แก่ เจ้าพระยาเอกอะหมัดรัตนธิบิต ต้นสายของตระกูลขุนนาง แต่ภายหลังมีการแยกสาขาออกมานับถือพุทธศาสนาเมื่อช่วงปลายกรุงศรีอยุธยา ซึ่งกลุ่มตระกูลขุนนางนี้จะกลายเป็นขุนนางข้าราชการที่มีอำนาจมากที่สุดในช่วงรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าพระยาพระคลัง(ดิศ บุนนาค) กระนั้นก็ตาม ชัยชนะของอังกฤษที่มีต่อพม่าในปีพ.ศ. 2368 และชัยชนะของอังกฤษในสงครามฝิ่นระหว่างจีนกับอังกฤษ ในปีพ.ศ. 2383 ทำให้ราชสำนักสยามต้องทบทวนแนวคิดและบทบาทของตะวันตกกันใหม่อีกครั้ง²⁴⁵

สำหรับวัฒนธรรมและวิทยาการของชาวตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามาในรัชสมัยนี้ ชนชั้นนำไทยมีความตื่นตัวและกระตือรือร้น ยังผลให้เกิดความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ตั้งแต่มีชนชั้นนำเดินทางเข้ามาเพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยามเป็นครั้งแรก โดยจะมีบทบาทสำคัญต่อการนำวิทยาการสมัยใหม่เข้ามา เช่น ความรู้และเครื่องมือทางการแพทย์ เครื่องจักรกล เทคโนโลยีและเทคนิคการพิมพ์ และการต่อเรือ พร้อมทั้งนำความรู้วิทยาศาสตร์แขนง

²⁴³ วราภรณ์ ทินานนท์, “การค้าสำเภาของไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 113 – 121.

²⁴⁴ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 (กรุงเทพฯ ศุภสภา), หน้า 42 – 43.

²⁴⁵ วิไลเลขา ถาวรอนสาร, **ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก** (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2545), หน้า 25 – 26.

ต่าง ๆ เข้ามาเผยแพร่แก่ชาวสยาม เป็นอาทิ ซึ่งถือกันว่าเป็นช่วงแรกของการรับวัฒนธรรมตะวันตก อย่างแท้จริง ถึงแม้ว่า ชาวตะวันตกจะเข้ามาในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ การรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมกลับยังไม่ปรากฏชัดเจนเท่าใดนัก

“ต่อไปภายหน้าศึกข้างญวนข้างพม่าคงจะหมดไป เหลือแต่ข้างฝรั่งจระวังไว้ให้ตีอย่า ให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดที่ควรจะเรียนรู้ก็จงเรียนรู้เข้าไว้ แต่อย่าเลื่อมใสไปเสีย ทีเดียว”²⁴⁶

จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความหวัดวิตกของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อชาวตะวันตกอย่างแท้จริง อาจด้วยทรงเกรงว่า หากรับอิทธิพลอย่างเต็มที่อาจทำให้เกิดการสูญเสียหรือจำต้องสละแนวปฏิบัติหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยเป็นประโยชน์มาก่อน ดังนั้น การรับวัฒนธรรมตะวันตกจึงเป็นไปอย่างสงวนท่าที กล่าวคือ ส่วนของวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา การเมือง การปกครอง จะถูกรับไว้อย่างกระตือรือร้น ส่วนวัฒนธรรมทางศาสนา และการปกครองจะผ่านการกลั่นกรองอย่างละเอียดและระมัดระวัง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าปฏิกริยาของสยามต่อชาติตะวันตกในรัชสมัยนี้ “เป็นช่วงของการตั้งหลัก”²⁴⁷

แม้ว่าการตอบสนองต่อปฏิกริยาของชาวตะวันตกที่เกิดขึ้นกับชนชั้นนำสยามอาจมีสาเหตุจากความหวาดระแวงต่อการรุกรานเป็นหลัก แต่การเรียนรู้และปรับปรุงตนเองเป็นสิ่งสำคัญเพื่อตั้งรับในความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น การตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงทัศนคติและโลกทัศน์บางประการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามความก้าวหน้าทางวิทยาการและความรู้สมัยใหม่โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์เพื่อจะได้ตั้งรับป้องกันหรือสร้างสภาพให้เกิดความมั่นคงแก่สถาบันหลักของสยามอย่างทันทั่วทั้งที่ การปรับแนวคิดจึงมีศูนย์กลางอยู่ที่ **การปฏิรูปพุทธศาสนา**²⁴⁸ ด้วยเหตุที่ว่า พุทธศาสนามีความผูกพันกับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ความมั่นคงของพุทธศาสนาจึงมีผลอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของผู้ปกครองหรือชนชั้นนำและอาณาจักร²⁴⁹ ซึ่งคติความเชื่อเนื่องในพุทธศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและสามารถเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนภายในอาณาจักรผ่านความเชื่อ ในทำนองเดียว การสร้างสิทธิอันชอบธรรมหรือการได้มาซึ่งอำนาจของ

²⁴⁶ เจ้าพระยาทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2547), หน้า 152.

²⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

²⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48 - 50

²⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51 - 52

พระมหากษัตริย์และชนชั้นนำเองก็ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านกระบวนการทางศาสนา อาทิ คติพระเจ้าจักรพรรดิราชา ธรรมิกราชา เทวราชา หรือแม้แต่พระโพธิสัตว์ การยกตนให้เป็นบุคลาธิษฐานและเป็นศูนย์กลางของสิ่งทั้งปวง นำมาซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ควรค่าแก่การสักการบูชาเปรียบดังเทพเจ้า โลกทัศน์ของสยามจึงผูกติดอยู่กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติเสมอมา เหตุนี้เจ้าฟ้ามงกุฎจึงมีความคิดที่มุ่งหวังจะปรับปรุงสาระของพุทธศาสนาให้มีลักษณะที่ทันสมัย มีความถูกต้องตามหลักการทั้งวัตรปฏิบัติ หลักธรรม และพระธรรมวินัย พระองค์ทรงเห็นว่า หลักคำสอนมีเนื้อหาออกไปทางมหายานในแง่ของการสร้างบุญโดยการบริจาค มากกว่าการปฏิบัติตนให้เกิดปัญญา มีศีลธรรม และมีสติ ในทำนองเดียวกัน ต้นเหตุสำคัญคือพระสงฆ์ขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม มิได้มีการพัฒนาองค์ความรู้ให้เปิดกว้างออกไป

คนที่บังเกิดมาอาศัยในพระพุทธศาสนาหาโลกามิข ไม่ได้มีความคิดประกอบพิธีโอดปบและจะรู้จักลอยแก่นักปราชญ์ทั้งหลายบ้างก็ไม่มี ก็เมื่ออธยาไศยใจคนเช่นนี้เป็นอย่างที่เห็นชัด อยู่ครหรือนักปราชญ์ผู้เห็นผู้รู้จะเชื่อใจเขาเหล่านั้นว่าเขาจะรักษาศีลบริสุทธิ์อยู่จริง เพราะอธยาไศยที่ไม่ดีมีอยู่แล้วก็คงจะก่อความชั่วความผิดทุจริตต่าง ๆ ที่เป็นการขัดขวางแก่พระศาสนามีมาอยู่นั่นเอง...²⁵⁰

สำหรับพระวินัยและหลักธรรมบางส่วนของ ธรรมยุติกนิกาย เกิดขึ้นภายหลังจากที่พระภิกษุวชิรญาณทรงพบพระสุเมธมุนี(ชาย) พระเถระจากเมืองมอญจากวัดบวรมงคล ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับวัดสมอรายที่พระองค์ทรงประทับจำพรรษาอยู่ในขณะนั้น ได้มากล่าวแสดงศาสนวงศ์ ทรงเห็นว่า พระมอญรูปนี้มีความน่าเลื่อมใสยิ่งนัก ด้วยเป็นพระที่มีความฉลาดในพระวินัย รู้พุทธวจนะ ชำนาญในอักขระจารณวิธี พระองค์จึงรับเอาวินัยวงศ์นั้นเป็นข้อปฏิบัติสืบมาในธรรมยุติกนิกายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2368 เป็นต้นมา²⁵¹ และการที่ทรงยอมรับวัตรปฏิบัติจากพระสงฆ์รามัญนิกายนั้นก็เพราะได้สืบสายวงศ์อันบริสุทธิ์มาจากลังกานั้นเอง²⁵²

²⁵⁰ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ว่าด้วยการในพระพุทธศาสนา (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรณากร, 2471), หน้า 6.

²⁵¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, “เทศนาพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” ใน **มหามกุฏราชานุสรณีย์ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ 4 ภาค 1** (พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2511), หน้า 11.

²⁵² พิชญา สุ่มจินดา, “ธรรมยุติกนิกาย : การศึกษาความสัมพันธ์กับสมณวงศ์ของลังก้าผ่านพุทธศิลป์,” **ไทยคดีศึกษา** 3, 1(ตุลาคม 2548 – มีนาคม 2549) : 160 – 231.

กระนั้นก็ตาม ทรงเห็นว่า หนทางเดียวที่จะทำให้พระศาสนา บริสุทธิ์ได้ คือการรื้อทิ้งซึ่งสิ่งรกรกร้างด้วยการปฏิรูปพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ พิธีการบวช วิธีการครองผ้า ที่สำคัญคือหลักธรรมแบบเดิม ที่ทรงมีพระราชประสงค์จะให้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนแบบเย็นเยือกมากด้วยสำนวนโวหารและ**อภินิหาร** มาเป็นหลักของสิ่งที่เป็นประจักษ์และสัจจะในการใช้อธิบายสาระทางพุทธศาสนาใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุและผลสามารถพิสูจน์ได้อย่างวิทยาศาสตร์ แนวคิดเช่นนี้น่าจะรับมาจากมิชชันนารี เจสสิ คาสเวลล์ และบาทหลวงปาลเลอกัวซ์ เมื่อครั้งทรงผนวช²⁵³ ดังพระบรมวินิจัยว่า

เมื่อสืบพงชาวดารบ้านเมืองต่างๆ อย่างพงชาวดารลังกาก็ได้ความว่า มีมากจนถึง ล่มจมไป ผู้มีสิทธิ์ต้องไปหาพิชพระสงฆ์อื่นมาเพาะเป็นหลายครั้ง ดูท่วงทีในคัมภีร์ต่างๆของผู้กล่าวเก่าๆ ก็ยังล่อๆ แหล่มๆ...²⁵⁴

แม้ว่า การปฏิรูปพุทธศาสนา โดยการตีความพระไตรปิฎกใหม่จะเน้นถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนาให้อยู่ที่หลักการของการดับทุกข์ ซึ่งเกิดจากการใช้ปัญญาและเหตุผล มากกว่าเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์อันเหนือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ทรงเห็นว่า หลักการนี้กลับไปสู่พุทธวจนะดั้งเดิมโดยมุ่งหมายที่จะดำรงพุทธศาสนวงศ์ให้บริสุทธิ์เหมือนครั้งบ้านเมืองดีในแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ขณะเดียวกันก็ยังสอดคล้องกับสังคมโลกสมัยใหม่อันมีหลักแห่งวิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ได้ในเชิงประจักษ์เป็นสำคัญ ดังนั้นจึงก่อตั้ง **ธรรมยุติกนิกาย** ขึ้นเพื่อสืบทอดพุทธศาสนาให้มั่นคงบริสุทธิ์สืบไปตามพระราชประสงค์ของเจ้าฟ้ามงกุฎได้อย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทางพุทธศาสนา กลับอยู่ในขอบเขตอันจำกัดในหมู่ของชนชั้นเจ้านายและขุนนางบางกลุ่มเท่านั้น ด้วยอาจเป็นเพราะว่า หากแนวคิดพุทธศาสนาแนวใหม่แพร่กระจายลงไปสู่ประชาชน ผลกระทบต่อความมั่นคงของอาณาจักรอาจเกิดขึ้นในวงกว้างยากที่จะควบคุมได้และมีอาจคาดเดาถึงผลกระทบเหล่านั้นโดยนัยแล้ว อาจเป็นเพราะทรงทราบดีว่า การสร้างความมั่นคงและความนิยมที่มีต่อพระองค์นั้นอาจสร้างขึ้นได้โดยตรงผ่านเครือข่ายชนชั้นนำไทยที่มีอำนาจและบทบาทในการบริหารงานแผ่นดินนั่นเอง **การสร้างเชื่อและมาตรฐานแห่งพุทธศาสนาขึ้นใหม่ภายใต้องค์ความรู้เชิงประจักษ์ การผสมผสานระหว่างแนวความคิดอันเป็นจารีตเดิมกับแนวคิดเชิงสังคมนิยมที่แพร่เข้ามาในระยะนี้ คือ**

²⁵³ สมคิด จิระทัศนกุล, งานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยฝัพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เล่ม 1(กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาวิชาการและสร้างองค์ความรู้ สถาบันศิลปสถาปัตยกรรมไทยเฉลิมพระเกียรติ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556) หน้า 49 - 50.

²⁵⁴ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ว่าด้วยการในพระพุทธศาสนา, หน้า 7.

ช่องว่างที่ถูกเติมเต็มจากความสำเร็จในการปฏิรูปพุทธศาสนาของเจ้าฟ้ามงกุฎภายใต้ความเข้าพระทัยอย่างลึกซึ้งและแท้จริง พุทธศาสนาแนวใหม่นี้จึงกลายเป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นข้อโต้แย้งกับชาตินิยมที่มีความเกี่ยวข้องกับสาระทางวิทยาศาสตร์และคริสต์ศาสนาได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นนอกจากจะมุ่งหาแก่นแท้แห่งพุทธศาสนาที่ถูกต้องบนพื้นฐานแห่งความจริงแล้ว การสถาปนาคณะสงฆ์ธรรมยุติของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ คือ ภาพสะท้อนของทัศนคติที่มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งของการเมืองและศาสนา ในฐานะที่ศาสนาเป็นวิธีสู่อำนาจทางการเมือง²⁵⁵ การตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นอาจเป็นความพยายามที่จะรวมศูนย์อำนาจในการควบคุมสถาบันพุทธศาสนาและยังสามารถกำจัดความเชื่อทางศาสนาแบบท้องถิ่นออกไปได้อีกทางหนึ่ง²⁵⁶ แต่สำหรับงานศิลปกรรมที่ปรากฏกลับแสดงให้เห็นชัดว่า มิได้ตัดความเชื่ออันเป็นท้องถิ่นออกไปอย่างสิ้นเชิงแต่อย่างใด โดยเฉพาะในงานจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถวัดต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงสถาปนาขึ้น แม้กระทั่งพระพุทธรูปปฏิมาที่กล่าวกันว่าเป็นสิ่งใหม่แต่เมื่อพิจารณาทางด้านรูปแบบศิลปะกลับพบว่า เป็นรูปแบบที่มีการพัฒนาการคลี่คลายจากพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ด้วย ในทำนองเดียวกันการปฏิรูปพุทธศาสนาของเจ้าฟ้ามงกุฎเองอาจมีความสอดคล้องกับความเคลื่อนไหวทางพุทธศาสนาที่ได้เริ่มมีมาในหมู่ชนชั้นนำซึ่งเกิดขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว²⁵⁷

อนึ่ง ภายหลังจากทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นแล้วนั้นเจ้าฟ้ามงกุฎยังทรงประทับอยู่ที่วัดสมอราย ได้ทรงสร้างพระสัมพุทธพรรณี(รูปภาพที่274) ขึ้นและโปรดให้ตั้งเป็นประธานในการสวดมนต์ของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต นับเป็นพระพุทธรูปองค์แรกที่มีรูปแบบตามพระราชานิยม คือ ไม่ปรากฏการสร้างอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูงแต่อย่างใด ทั้งยังเป็นรูปแบบศิลปกรรมแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ด้วยเช่นกัน พระสัมพุทธพรรณีองค์นี้นอกจากจะเป็นพระพุทธรูปที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญแห่งธรรมยุติกนิกายประการหนึ่งแล้ว ในทำนองเดียวกันยังเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขณะนั้น กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานที่อยู่บนองค์

²⁵⁵ นฤมล ธีรวัฒน์, “พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 49.

²⁵⁶ พรรณี บัวเล็ก, **สยามในกระแสการเปลี่ยนแปลง : ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5** (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2541), หน้า 45 – 46.

²⁵⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, **ปากไก่และใบเรือ** (นนทบุรี : ฟาเดียวกัน, 2555), หน้า 327 – 365. และใน สายชล วรรณรัตน์, “พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ.2325-2352),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) ซึ่งเชื่อว่าเป็นแนวทางหนึ่งของการตีความศาสนาที่มีมาตั้งแต่ปลายอยุธยาแล้ว

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และอิทธิพลทางความคิดในเชิงสังคมนิยม โดยอธิบายเรื่องต่าง ๆ บนข้อสรุปของเหตุและผลที่ประจักษ์ได้อย่างชาวตะวันตกที่กำลังแผ่ขยายปริมณฑลทางวัฒนธรรมตลอดจนโลกทัศน์ของชนชั้นนำสยามที่กำลังก้าวไปสู่ความศิวิไลซ์ นัยยะแห่งความสัมพันธ์แห่งการเปลี่ยนแปลงของสยามถูกนำเสนอผ่านรูปลักษณะแห่งพระพุทธรูปปฏิมานั้นเอง **พระสัมพุทธพรรณี** จึงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงและต้นแบบแห่งพระพุทธรูปปฏิมาสมัยใหม่อย่างแท้จริง

รูปภาพที่ 275 พระสัมพุทธพรรณี ประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธรูปปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง

(กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 324-325.)

2.1 พระพุทธรูปปฏิมา : อัตลักษณ์บางประการ งานช่างรัตนโกสินทร์

สำหรับพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 สามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะคือ กลุ่มที่สืบทอดแนวความคิดจารีตในแบบอุดมคตินิยม โดยเป็นการสืบทอดรูปแบบจากศิลปะอยุธยาที่ผ่านมาสู่ศิลปะรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ 1 - 2 กับ กลุ่มที่มีแนวความคิดในแบบสังคมนิยม²⁵⁸ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่สืบทอดแนวความคิดจารีตในแบบอุดมคตินิยม

ก. พระพุทธรูปฉลองพระองค์

²⁵⁸ ชื่นสุข กาญจนภิญโญวงศ์, “พระพุทธรูปปฏิมาสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5 : การเปลี่ยนแปลงคติการสร้างและรูปแบบศิลปกรรม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), หน้า 20 - 26.

พระพุทธรูปกลุ่มสำคัญที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างขึ้นเพื่ออุทิศพระราชกุศลแด่บูรพมหากษัตริย์ในอดีต และทรงอุทิศถวายพระราชกุศลในพระองค์เองและทรงอุทิศพระราชกุศลพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์²⁵⁹ โดยเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ หรือ พระพุทธรูปทรงเครื่องตันอย่างพระมหากษัตริย์พระจักรพรรดิ ลักษณะของพระพุทธรูป คือ พระพุทธรูปทรงประทับยืนแบบสมถังค์ พระหัตถ์ทั้งสองข้างยกขึ้นเสมอพระอุระ โดยหันฝ่าพระหัตถ์ออก แสดงปางประทานอภัย (ปางห้ามสมุทร) ทรงเครื่องตันอย่างพระมหากษัตริย์หรือพระจักรพรรดิ ในภายหลัง พระพุทธรูปในกลุ่มนี้ถูกจัดอยู่ในข่ายของพระพุทธรูปฉลองพระองค์ทั้งสิ้น²⁶⁰ อย่างไรก็ตาม พระพุทธรูปฉลองพระองค์ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับ พระพุทธรูปจักรและพระพุทธรูปจักรพรรดิที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งจะเป็นการสืบทอดรูปแบบต่อจากศิลปะอยุธยาด้วยเช่นกัน สำหรับพระพุทธรูปปฏิมาฉลองพระองค์ของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์จะประดิษฐานในพระบรมมหาราชวัง ภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้แก่ พระพุทธรูปพระพุทธรูปยออดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปพระพุทธรูปเลิศล้ำนภลัย พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระพุทธรูปฉลองพระองค์กรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย พระพุทธรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท พระพุทธรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ พระพุทธรูปฉลองพระองค์กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ และพระมหาศิริระจุมภูปฏิมากร

รูปภาพที่ 276 ภายในอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)

ที่มา: ห้องสมุด ศ.ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล “ภายในอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว)”

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thapra.lib.su.ac.th/supatlib> [20 มกราคม 2563]

²⁵⁹ ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธรูปปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ : สำนักพระราชเลขานุการ, 2535), หน้า 99.

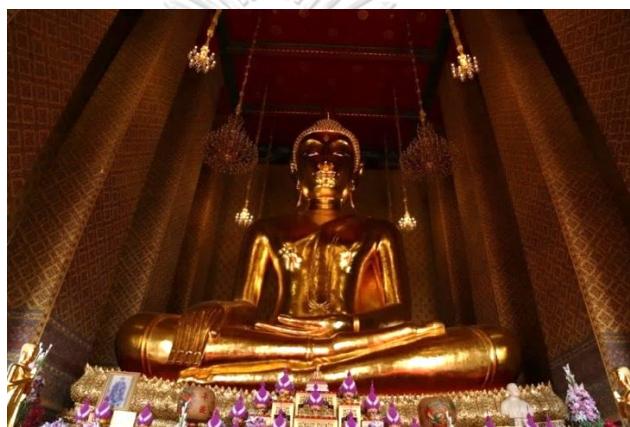
²⁶⁰ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, รู้เรื่องพระพุทธรูป (นนทบุรี : มิวเซียมเพรส, 2558), หน้า 169.

ข. พระพุทธรูปประธานประจำพระอุโบสถของวัดต่าง ๆ

พระพุทธรูปในกลุ่มนี้เป็นพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและนำไปประดิษฐานเป็นพระประธานในอุโบสถ พระวิหาร สำหรับวัดที่สถาปนาและบูรณะขึ้นใหม่ โดยพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นมีลักษณะร่วมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะสมัยรัชกาลที่ 3 คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยขนาดเล็กรียงกันอย่างเป็นระเบียบทั่วพระเศียร ต่อเนื่องขึ้นไปจนถึงอุษณีษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูงเหนือขึ้นไปเป็นพระรัศมีเป็นรูปเปลว พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปวงกลมกึ่งรูปไข่ พระขนงโก่ง เส้นของเปลือกกระหว่างพระเนตรกับพระขนงกว้าง หรือป้ายเป็นแผ่น พระเนตรเปิดและมองตรง พระนาสิกโด่งมีขนาดเล็ก พระโอษฐ์เล็กแถมพระโอษฐ์เล็กน้อย เส้นพระโอษฐ์มีความโค้งเล็กน้อยเกือบเป็นเส้นตรงคล้ายเรือประทุน พระพักตร์มีลักษณะที่เยาว์วัย หรือ **พระพักตร์อย่างหุ่น** ซึ่งอาจปรากฏมาก่อนแล้วตั้งแต่รัชกาลที่ 1-2 พระวรกายเพรียวบาง ครองจีวรท่มเฉียงเรียบไม่มีริ้วแถบพระวรกายจนแลเห็นเม็ดพระถัน **ชายสังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงบริเวณกึ่งกลางพระวรกายมาจรดพระนาภี สังฆาฏิมีลักษณะเป็นแผ่นใหญ่และส่วนปลายคล้ายผ้าทับซ้อนกันคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระชงฆ์โดยนิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ได้แก่ พระพุทธรูปตรีโลกเชษฐ พระประธานในพระอุโบสถ วัดสุทัศนเทพวราราม (รูปภาพที่ 276), พระพุทธรูปไตรรัตนนายก(พระโต) พระประธานในพระวิหารหลวง วัดกัลยาณมิตร (รูปภาพที่ 277) พระพุทธรูปขัมภุทมหาบุรุษลักษณะอสีตยานุบพิตร พระประธานในพระวิหาร วัดอรุณราชวราราม (รูปภาพที่ 279) พระเสถียรธมฺณี พระประธานในพระอุโบสถ วัดราชนันทาราม พระพุทธรูปมหาโลกาภินันทปฏิมากร พระประธานในพระอุโบสถ วัดเฉลิมพระเกียรติ จ.นนทบุรี (รูปภาพที่ 278) พระประธานในพระวิหารปางมารวิชัย วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร (รูปภาพที่ 280) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปประทับในอิริยาบถอื่น ๆ เช่น พระประธานในพระอุโบสถ วัดเครือวัลย์(รูปภาพที่ 281) เป็นพระพุทธรูปประทับยืน และพระพุทธรูปไสยาสน์ พระประธานในวิหารพระนอน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นต้น**

รูปภาพที่ 277 พระพุทธตรีโลกเชษฐ์ พระประธานในพระอุโบสถ วัดสุทัศนเทพวราราม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 278 พระพุทธไตรรัตนนายก(พระโต) พระประธานในพระวิหารหลวง วัดกัลยาณมิตรฯ
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 279 พระพุทธมหาโลกาภินันทปฏิมากร พระประธานในพระอุโบสถ วัดเฉลิมพระเกียรติ จ.
นนทบุรี (ที่มา: กสิณธร ราชโอรส)

รูปภาพที่ 280 พระพุทธซัมภูนุทมหาบุรุษลักขณาอสีตยานุบพิตร พระประธานในพระวิหาร
วัดอรุณราชวราราม (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 281 พระประธานในพระวิหารปางมารวิชัย วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร
(ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)

รูปภาพที่ 282 พระประธานในพระอุโบสถ วัดเครือวัลย์ (ที่มา: กันต์ สุสังกรกาญจน์)

ค.พระพุทธปฏิมาที่มีคติความเชื่อและรูปแบบเฉพาะในรัชกาลที่ 3

พระพุทธรูปในกลุ่มนี้มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากลุ่มใด โดยจะปรากฏเป็นแรงบันดาลใจทางรูปแบบและคติความเชื่อไปสู่รัชสมัยปัจจุบัน พระพุทธรูปในกลุ่มนี้ได้แก่ การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาเป็นกลุ่มและชุด ตามคติความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ซึ่งล้วนมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องของพระอดีตพุทธเจ้าและพระอนาคตพุทธเจ้า ตลอดจนพระพุทธรูปเจ้าในภัทรกัลป์เป็นสำคัญ ยิ่งผลมาสู่การสร้างพระพุทธรูป 28 องค์ เป็นพระประธานในวัดอัปสรสวรรค์ และ กลุ่มพระพุทธรูปประดิษฐานในปราสาทของวัดพิชยญาติการาม โดยปราสาทองค์กลางประดิษฐานพระพุทธรูป 4 องค์ หมายถึงพระพุทธรูปเจ้าในภัทรกัลป์ (รูปภาพที่ 282) ปราสาททิศตะวันออก ประดิษฐานพระพุทธรูปทรงเครื่อง ซึ่งหมายถึง พระศรีอาริยมตตริย หรือ พระอนาคตพุทธเจ้า(รูปภาพที่ 283) ซึ่งหันหน้าเข้าหาปราสาทประธานรับกับพระสมณโคดม ส่วนปราสาทด้านทิศตะวันตก ประดิษฐานพระพุทธรูป 4 รอย อันจะหมายถึงการเสด็จมาตรัสรู้ของพระพุทธรูปเจ้าในภัทรกัลป์ ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งหมด คือการสร้างตามคติความเชื่อเรื่อง พระพุทธรูปเจ้าในภัทรกัลป์อย่างไม่ต้องสงสัย

สำหรับรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมายังมีลักษณะอันเป็นรูปแบบรัตนโกสินทร์ตามแบบพระราชนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 ทุกประการ มีเพียงแค่พระศรีอาริยมตตริยที่มีความแตกต่างออกไปโดยมีลักษณะคือ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง และการครองจีวร สันหาฎิปรากฏลวดลายที่ขอบผ้าสบงเป็นลายดอกพิกุล ซึ่งเป็นที่นิยมและปรากฏมาแล้วในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยนี้ ส่วนลักษณะอื่น ๆ ยังคงรูปแบบตามแบบแผนของศิลปรัชกาลที่ 3 ไว้ทุกประการ นอกจากนี้พระพุทธรูปปฏิมาทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์หรือพระจักรพรรดิ ยังปรากฏที่วัดนางนอง ที่มีพระประธานเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องเช่นเดียวกัน (รูปภาพที่ 284)

รูปภาพที่ 283 พระพุทธรูปเจ้าในภัทรกัลป์ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 284 พระศรีอาริยเมตตรัย วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 285 พระประธานในพระอุโบสถ วัดนางนองวรวิหาร กรุงเทพฯ

(ที่มา: อีรนารถ ทองตะโก)

สำหรับกลุ่มพระพุทธรูปอันมีลักษณะแปลกใหม่คือ พระพุทธรูปครองจีวรลายดอก ซึ่งมีความนิยมสร้างกันเป็นอย่างมากในรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา ลักษณะของพระพุทธรูปภูมามีพัฒนาการโดยการผสมผสานระหว่างรูปแบบอันเป็นอุดมคติตามพุทธลักษณะและแบบแผนของพระพุทธรูปภูมาในรัชกาลที่ 3 กับลักษณะที่เหมือนจริงในเชิงสำนึกที่แสดงออกผ่านรูปแบบของจีวรด้วยส่วนหนึ่ง ซึ่งการทำจีวรลายดอกที่มีปรากฏนั้นน่าจะมาจากประเพณีถวายผ้าแพรมีลายแต่พระพุทธรูปตั้งแต่สมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก²⁶¹

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁶¹ รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, รู้เรื่องพระพุทธรูป, หน้า 166-167.

รูปภาพที่ 286 พระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทรครองจีวรลายดอกพิกุล
จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร (ที่มา: ผู้วิจัย)

ง. พระปาง : ต้นแบบพระพุทธรูปปางแห่งรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้น คือ พระพุทธรูปปาง ด้วยมีพระราชประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลให้เหมือนอย่างโบราณกษัตริย์ครั้งกรุงศรีอยุธยาได้เคยทรงบำเพ็ญ ทรงพระราชดำริตามความในพระราชพงศาวดาร²⁶² ว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงสร้างขึ้นนั้นทรงเห็นว่าเป็นสร้างรูปสัตว์ สิ่งเหมือนทำเครื่องเล่นอยู่ ไม่เป็นที่ชักชวนให้เลื่อมใสยินดี จึงทรงพระราชดำริยกอย่างใหม่ให้กรมสมเด็จพระปรมาณูชิตฯ ทรงตรวจพระอิริยาบถของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีปรากฏมาในพระคัมภีร์ต่าง ๆ จะมีสักกีย่าง กี่ปาง ในเวลานั้นตรวจกันได้ว่ามีทั้งหมด ๓๗ ปาง ประจวบเวลาที่พบแร่ทองแดงเมืองจันทักขึ้นใหม่ จึงโปรดให้หล่อพระพุทธรูปปางต่าง ๆ นั้นไว้ทั้ง ๓๗ ปาง เมื่อแล้วเสร็จก็ตั้งไว้ที่หอพระปริตร²⁶³

จึงดำรัสให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาณูชิตชินโนรส ครั้นยังทรงดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นอนุชิตชินโนรสทรงเลือกคั่นในคัมภีร์หลายฉบับถึงพระอิริยาบถและปางจากตอนต่าง ๆ ในพุทธประวัติ ได้จำนวนทั้งหมด 40 ปางแล้วจึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปปาง

²⁶² ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 105.

²⁶³ ปัจจุบัน ประดิษฐานไว้ในหอราชกฤษฎีกาและหอราชพงศาวดาร ทางด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, พระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อ้างถึงใน ตำราพระพุทธรูปปางต่างๆ ตามมติ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาณูชิตชินโนรส สถิติ ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (กรุงเทพฯ : คณะวัดพระเชตุพน, 2534), หน้า 7.

ต่าง ๆ ตามบัญญัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสขึ้นรวม 37 ปางด้วย
แร่ทองแดงจากเมืองจันทน์ก ดังนั้น

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>1. ปาง ประทานเอทิ ภิกษุ อุปสมบท ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระ รามธิบดีที่ 1</p>	 <p>รูปภาพที่ 287 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 175.)</p>	<p>พุทธลักษณะ พระอิริยาบถประทับนั่งแบบ ขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงาย บนพระเพลา พระหัตถ์ขวายกขึ้นตั้งหันฝ่าพระ หัตถ์ออกเบื้องหน้าจุ่มลงเล็กน้อย พระพักตร์ เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระ เนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว และพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา มีพระ เกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่ม เฉียงเรียบ ชายสังฆาฎิยาวจรดพระนาภีบริเวณ กึ่งกลางพระวรกายปลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานเชิง <p>พุทธประวัติ หลังจากโปรดปัญญาวัคค์แล้วเสร็จ โกณฑัญญะ จึงกราบทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์ตรัสว่า เอทิภิกษุ การอุปสมบทใน ครั้งนี้ถือเป็นพระสงฆ์องค์แรกของพุทธศาสนา หลังจากนั้นจึงโปรดประทานอุปสมบทปัญญา วัคคีย์อีก 4 องค์</p>
<p>2. ปางทรง พิจารณา ชราธรรม ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายพระเจ้า พลติเดช สมเด็จพระ</p>	 <p>รูปภาพที่ 288</p>	<p>พุทธลักษณะ พระอิริยาบถประทับนั่งแบบ ขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ทั้งสองจับพระ ชานู พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระ ขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรด พระอังสา มีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลว ไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรด พระนาภีปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
บรม ราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวง พะงั่ว) ต้น ราชวงศ์ สุพรรณภูมิ	(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สิริวิวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ตังกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 179.)	<ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวซ้อนกันสามชั้นเหนือฐาน แข็งสิงห์ พุทธประวัติ ในพรรษาที่ 45 พระพุทธองค์ทรง ประทับจำพรรษา ณ บ้านเวฬุคาม พระองค์ ทรงประชวรอาพาธหนัก ครั้นหายประชวรแล้ว ทรงแสดงธรรมแก่พระอานนทว่า “บัดนี้เราแก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยเสีย แล้ว ชนมายุคกาลแห่งเราถึง ๘๐ ปี เข้านี้แล้ว กายแห่งตถาคตย่อมเป็นประหนึ่งเกวียนชำรุดที่ ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่มิใช่สัมภาระเกวียนฉะนั้น”
3. ปางนาค ปรก ทรงอุทิสพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จ พระเจ้าทอง ล้น	 <p style="text-align: center;">รูปภาพที่ 289</p> (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สิริวิวุฒิ สุข สวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ตังกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 180.)	พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีรา สนะ) แสดงปางนาคปรก พระหัตถ์ทั้งสองวาง หายซ้อนกันบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาขวา ซ้อนทับพระหัตถ์ ซ้ายแสดงธยานมูทรา โดยมี รูปพญานาค 5 เศียร ขดล้อมองค์พระพุทธรูป เกือบถึงระดับพระอุระและแผ่พังพานเหนือ พระเศียร พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิก โด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบ จรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุ มาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่ม เฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีกลายเป็น ลายเขี้ยวตะขาบ หมายเหตุ อีกหนึ่งลักษณะที่พบ คือ ขนดนาค ทำเป็นพุทธบัลลังก์ และยังพบพระหัตถ์ที่แสดง ปางมารวิชัยด้วยเช่นกัน พุทธประวัติ ในสัปดาห์ที่ 6 หลังจากตรัสรู้ พระพุทธองค์จึงเสด็จไปประทับบำเพ็ญสมาธิ

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
		<p>ณ ใต้ต้นมุจลินทพฤกษ์ หรือต้นจิก ซึ่งอยู่ทาง ตะวันออกของต้นศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา 7 วัน เกิดอากาศวิปริตฝนตกพายุรุนแรง พญานาค ตนหนึ่งชื่อว่า มุจลินทาคราชอาศัยอยู่ในสระ ใหญ่ใกล้กัน ขึ้นมาแสดงอิทธิฤทธิ์แผ่พังพาน และวงขนดกายเป็น 7 รอบห้อมล้อมพระพุทธ องค์ มิให้ถูกต้องลมและฝน จนฝนและพายุสงบ ลงจึงแปลงกายเป็นมนุษย์เข้าเฝ้าพระสัพพัญญู เจ้าในคราวนั้น</p>
<p>4. ปางพระ เกศธาตุ ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ ราชราเมศวร</p>	 <p>รูปภาพที่ 290 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สิริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ตังกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 185.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วิรา สนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลาพระ หัตถ์ขวาทรงเสยพระเกศา พระพักตร์เป็นวงร พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบ ต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระ กรรณยาวเกือบจรดพระอังสา มีพระเกตุมาลา และรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียง เรียว ชายจีวรยาวจรดพระนาภีปลายเขี้ยว ตะขบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวซ้อนกันสามชั้นเหนือฐาน แข็งสิงห์บนฐานเขียงอีกต่อหนึ่ง <p>พุทธประวัติ เมื่อพระพุทธองค์ทรงเสวย ภัตตาหารที่ตปุสสะและภัตติกะถวายแล้ว ทั้ง สองคนได้ทูลปวารณาตนเป็นอุบาสกในพุทธ ศาสนา และทูลขอวัตถุอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อ สำหรับสักการบูชา พระพุทธองค์จึงยกพระ หัตถ์ขวาเสยพระเกศาได้พระเกศธาตุติดพระ หัตถ์มา 8 เส้น ประทานแก่บุคคลทั้งสอง</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>5. ปางขับ พระวัชกาลิ ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระราม ราชาธิราช</p>	 <p>รูปภาพที่ 291 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 187.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีรา สนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระ หัตถ์ขวายกขึ้นเป็นกิริยาโบกพระหัตถ์ พระ พักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ เรียวและพระกรรมยาวเกือบจรดพระอังสา มี พระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครอง จีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ พระวัชกาลิเดิมนั้นเป็นพราหมณ์ อาศัยอยู่ในเมืองสาวัตถี มีความพึงพอใจ เลื่อมใสในรูปโฉมของพระพุทธเจ้าแลดูไม่อิ่มตา อิ่มใจ จึงทูลขอบรรพชาด้วยคิดว่า หากได้บวช แล้วจะมีโอกาสติดตามดูพระพุทธรองค์ได้เต็มที่ และเฝ้าดูอย่างไม่หยุดหย่อน พระพุทธรองค์ทรง พิจารณาเห็นว่า ไม่เป็นวิธีอันถูกต้อง จึงโปรด ให้มาเฝ้าและแสดงถึงความไม่เที่ยงของร่างกาย ไม่ควรลุ่มหลง ธรรมต่างหากที่ยั่งยืน ผู้ใดเห็น ธรรม ผู้นั้นเห็นเรา แล้วตรัสให้พระวัชกาลิ ออกไปจากที่เฝ้า</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>6. ปางรับผล มะม่วง ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระมหานครี นทราธิราช</p>	 <p>รูปภาพที่ 292 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 189.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีรา สนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระ หัตถ์ขวาทรงจับผลมะม่วงเหนือพระชานุ พระ พักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา มี พระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครอง จีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาคี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ <p>ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง</p> <p>พุทธประวัติ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จออกจากเมืองราชคฤห์ไปยังเมืองสาวัตถี เวลารุ่งเช้าเสด็จใกล้ประตูเมือง มีนายอุทยาน ชื่อ คณชะ ชองเป็นผู้รักษาพระราชอุทยานของ กษัตริย์ได้นำผลมะม่วงสุกมาถวายพระพุทธ องค์ พระพุทธองค์ทอดพระเนตรพระอานนท์ พระอานนท์จึงนำบาตรวางเหนือพระหัตถ์และ เปลื้องจีวรปูลาดถวายเป็นพุทธอาสน์ พระ อานนท์ทรงคั้นเนื้อมะม่วงกระทำเป็น อัม พพานแล้ว ให้นายคณชะนำเมล็ดมะม่วงไป ปลูก ณ ที่นั้น</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>7. ปางกุตตกิจ</p> <p>ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมราชาที่ 2 เจ้าสามพระยา</p>	 <p>รูปภาพที่ 293</p> <p>(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 192.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ซ้ายประคองบาตรและพระหัตถ์ขวาจุ่มลงไปในบาตรเป็นกิริยาเสวย พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว และพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา มีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีปลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น <p>พุทธประวัติ ยศ บุตรแห่งเศรษฐีเมืองพาราณสีกับนางสุชาดา เป็นอยู่อย่างสุขสบาย เกิดความสลดใจและเบื่อหน่ายพลางลงจากเรือนเดินไปในลักษณะของคนใจลอย ถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พบพระพุทธองค์ทรงเดินจงกรมอยู่ จึงเข้าไปสนทนาและขอบรรพชาและเป็นพระอรหันต์ในเช้าวันนั้น พระยศ จึงนำเสด็จพระพุทธองค์ไปสู่เคหสถานแห่งตน เพื่อรับถวายภัตตาหารจากบุพการีและอดีตภริยา</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>8. ปางชี้พระ อัครสาวก ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระบรมไตร โลกนาถ</p>	 <p>รูปภาพที่ 294 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 194.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีรา สนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระ หัตถ์ขวายกขึ้นและพระดัชนีชี้ตรงเป็นกิริยา ทรงชี้พระหัตถ์ พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏ แคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระ นาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาว เกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระ เกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่ม เฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีปลายเป็น ลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ เวฬุวัน และทรงแสดงพระธรรมเทศนา ได้ทรง ทัศนาเห็นปริพาชกสองคนพาบวิวารมาแต่ไกล ตรัสบอกกับภิกษุทั้งหลายว่า ปริพาชกทั้งสอง เมื่อบรรพชาแล้วจะเป็นอัครสาวกของพระองค์ จึงมีพุทธปฏิภาตรัสพระนามพระอัครสาวกทั้ง สองตามนามแห่งมารดา คือ พระอุปติสสะ เป็นบุตรแห่งนางสารี ตรัสเรียกนามว่าสารีบุตร พระโกติยะเป็นบุตรของนางโมคคัลลี ตรัสเรียก นามว่า โมคคัลลานะ</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>9. ปาง ประธาน บาตร ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ อินทราชา ชาธิราช</p>	 <p>รูปภาพที่ 295 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 197.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีรา สนะ)พระหัตถ์ซ้ายประคองบาตรเบื้องล่าง พระ หัตถ์ขวาทรงลูบปากบาตร พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบ ต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระ กรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่ม แหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระ นาภีปลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ นายพณิชสองพี่น้อง คือ ตปุสสะ กับภัลลิกะ นำข้าวมธุมันถ(ข้าวสตู) ซึ่งเป็น เสบียงสำหรับเดินทางไกลไปถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ไม่มีบาตรจะทรงรับเครื่อง ไทยทานก็ทรงพระปริวิตกว่า จะควรรับสิ่งของ ถวายนี้ด้วยพระหัตถ์ประการใด ทำวจตุ มหาราช จึงนำบาตรศิลาที่มีพรรณรังสีสี่เหลี่ยมมา ถวายองค์ละใบ พระพุทธเจ้าทรงรับบาตรทั้งสี่ นั้นมาอธิษฐานรวมเข้าเป็นบาตรใบเดียวกัน</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>10. ปางห้ามมาร ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมราชาธิบตีที่ 2</p>	 <p>รูปภาพที่ 296 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 199.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระหันฝ่าพระหัตถ์ออกแสดงอาการห้าม พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ ในตอนที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ใต้ต้นอชปาลนิโครธ มีธิดามาร 3 ตน ชื่อนางตัมहा นางอรดี นางราคา เนรมิตร่างกายเป็นสตรีสวยงาม กระทำอติถีมายาด้วยประการต่างๆ หากแต่พระพุทธองค์ทรงมิได้หวั่นไหวกลับไปธิดามารเหล่านั้น ออกไป</p>
<p>11. ปางรับอุทกั ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมราชมหาพุทธางกูร</p>		<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาทือบาตรยื่นออกเป็นกิริยาทรงรับอุทกั พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีปลายเป็นลายเขี้ยว</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
	 <p style="text-align: center;">รูปภาพที่ 297</p> <p style="text-align: center;">(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 201.)</p>	<p style="text-align: center;">ตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข็งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ หลักจากที่พระพุทธองค์เสวยพระกระยาหารอันเป็นปัจฉิมภัตตบาตรแล้วนั้น ระหว่างที่เสด็จพุทธดำเนินไปนครกุสินารา รับสั่งให้พระอานนท์ไปหาน้ำมาถวายพระอานนท์กราบทูลว่า ธารแห่งนี้ตื้นเขินและไม่สะอาด ขอพระองค์เสด็จพุทธดำเนินไปยังแม่น้ำกุณฑลินทีเกิด พระพุทธองค์ดำรัสสั่งพระอานนท์ถึง 3 ครั้ง พระอานนท์จึงเอาบาตรไปทันใดที่ก้มลงตักน้ำในธารกลับใสสะอาดอย่างอัศจรรย์ จึงได้นำน้ำมาถวายแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า</p>
<p>12. ปาง เสวย มธุปายาส ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระราชภาติ ราช</p>	 <p style="text-align: center;">รูปภาพที่ 298</p> <p style="text-align: center;">(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 203.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ซ้ายประคองถาด พระหัตถ์ขวา ทำกริยาจุ่มลงในถาด พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจิวรห่มเฉียงเรียบ ชายจิวรยาวจรดพระนาภี</p> <p style="text-align: center;">ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข็งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ พระโพนสีด้ทรงรับข้ามธุปายาสจากนางสุชาดา พระองค์ทรงถือถาดข้านั้น</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
		เสด็จไปยังแม่น้ำเนรัญชรา สรงน้ำแล้วจึงเสวย ข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้น
<p>13. ปางฉันสมอ ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระชัยราชาธิราช</p>	 <p>รูปภาพที่ 299 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 206.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาทรงถือผลสมอ พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีปลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานข้างสิงห์บนฐานเชิงอีกที่หนึ่ง <p>พุทธประวัติ ทำวสัฏกะ ถวายไม้สีพระทนต์และผลสมอ เมื่อเช้าวันขึ้น 6 ค่ำ เดือนอาสาฬหะ พระพุทธองค์ได้ทรงใช้ไม้สีพระทนต์และเวทย์ผลสมอแล้วประทับอยู่ได้ร่มไม้เกต</p>
<p>14. ปางปลงอายุสังขาร ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระยอดฟ้า</p>	 <p>รูปภาพที่ 300 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวายกขึ้นทาบพระอุระ พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
	<p style="text-align: center;">พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 209.)</p>	<p>เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง พุทธประวัติ หลังจากที่พระยามารวสวัตีเข้าเฝ้าและกราบทูลเชิญพระสัพพัญญูเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน อวค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นก็ทรงมนสิการปลงอายุสังขารในวันมาฆบูชา รณมี ณ ปาวาลเจดีย์</p>
<p>15.ปาง ลำแดง โอฬาริก นิมิตร ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ</p>	<div style="text-align: center;"> <p style="text-align: center;">รูปภาพที่ 301 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 211.)</p> </div>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ซ้ายยกป้องพระอุระ พระหัตถ์ขวาวางคว่ำลงบนพระชานู พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น <p>เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง พุทธประวัติ ณ ปาวาลเจดีย์ พระผู้มีพระภาคเจ้าประสงค์จะให้พระอานนท์กราบทูลอาราธนาเพื่อดำรงอยู่ชั่วกัลป์หนึ่งหรือเกินกว่านั้น พระองค์จึงแสดงโอฬาริกนิมิตได้ตรัสโอภาสปริยายถึง 3 ทน แต่มารดลใจพระอานนท์เสีย จึงไม่สามารถจะรู้ความแล้วได้สติอาราธนา พระพุทธองค์จึงทรงขับพระอานนท์เสียจากที่นั้น</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>16. ปางสนเข็ม ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระมหินทราธิราช</p>	 <p>รูปภาพที่ 302 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุนทรียวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 214.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ)พระหัตถ์ทั้งสองข้างขึ้นเสมอพระอุระเป็นกิริยาจับด้ายข้างหนึ่งและเข็มข้างหนึ่ง พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข็งสี่เหลี่ยมฐานเชิงอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ เป็นพุทธจริยวัตรที่พระพุทธองค์ทรงตัดเย็บผ้าทำเป็นอุตราสงค์สังฆาฏิและอันตรวาสก</p>
<p>17. ปางนาคาวโลก ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ต้นราชวงศ์สุโขทัย</p>	 <p>รูปภาพที่ 303 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุนทรียวุฒิ</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมภังค์โดยพระหัตถ์ซ้ายห้อยลงหน้าพระเพลา พระหัตถ์ขวาทอดลงข้างพระวรกาย ส่วนพระองค์อยู่ในอาการเอี้ยวพระวรกายผินพระพักตร์ทอดพระเนตรไปทางเบื้องหลัง พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ สังฆาฏิซ้อนทับเหนือพระอังสาซ้ายห้อยยาวจรดพระนาภี ปลายตัดเป็นเส้นตรง</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
	<p>สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 217.)</p>	<p>ประกอบด้วยกليبบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานกลมบนฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกที่ หนึ่ง</p> <p>พุทธประวัติ หลังจากพระบรมศาสดาทรง แสดงธรรมเทศนาโปรดกษัตริย์ลิจฉวีและ กระทำมัตตกิจเสร็จแล้วเสด็จออกจากพระนคร ทรงหยุดยืนอยู่นอกประตูเมืองเวสาลีและมีพระ ดำรัสว่า ตถาคตจะเสด็จแลดูเมืองเวสาลีเป็นครั้ง สุดท้ายจะมีได้กลับมาเห็นอีกต่อไป จึงเรียก สถานที่นี้ว่า นาควาโลกเจดีย์</p>
<p>18. ปางห้าม สมุทร ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระนเรศวร มหาราช</p>	 <p>รูปภาพที่ 304 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 219.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมภังค์โดยพระ หัตถ์ทั้งสองข้างตั้งขึ้นหันฝ่าพระหัตถ์ออกเสมอ พระอุระเป็นกิริยาทรงห้าม พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบ ต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระ กรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่ม แหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจิวรห่มเฉียงเรียบ ชายจิวรยาวจรดพระ นาภีปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ <p>ประกอบด้วยกليبบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานเชิงรูปแปดเหลี่ยม</p> <p>พุทธประวัติ เหตุการณ์ที่ 1 คือ พระผู้มีพระ ภาคเจ้านั้นทรงแสดงปาฏิหาริย์เพื่อทำลาย มิถุนาภิภูษิตของชฎิลทั้งหลาย โดยทรงห้ามฝนที่ ตกหนัก มิให้เปียกท่วมที่ประทับของพระองค์</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
		<p>เอง ชกิลทั้งสามและบริวารจึงยอมอ่อนน้อมขอ บรรพชา²⁶⁴</p> <p>เหตุการณ์ที่ 2 คือ ขณะที่พระพุทธองค์ทรง ประทับ ณ นิโครธาราม ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ ทรง ห้ามพระประยูรญาติวิวาทกันด้วยเรื่องแย่งน้ำ</p>
<p>19. ปาง ถวายเนตร ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระเอกาทศ รถ</p>	 <p>รูปภาพที่ 305 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมถังค์โดยพระ หัตถ์ทั้งสองข้างห้อยประสานด้านหน้าพระ เพลลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย พระ พักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมี เป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชาย จีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยว ตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานกลมบนฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกที หนึ่ง <p>พุทธประวัติ เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วนั้น ประทับเสวยวิมุตติสุขแล้ว 1 สัปดาห์ ครั้งถึง สัปดาห์ที่ 2 พระพุทธเจ้าทรงประทับยืนทาง ตะวันออกเฉียงเหนือของต้นศรีมหาโพธิ์ ทรง</p>

²⁶⁴ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. พระพุทธรูปปางต่างๆ. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์(1977) จำกัด, 2552.

หน้า 44.กล่าวอ้างใน : กรมศิลปากรหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ พระพุทธรูปปางต่างๆ.(ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์),2500.

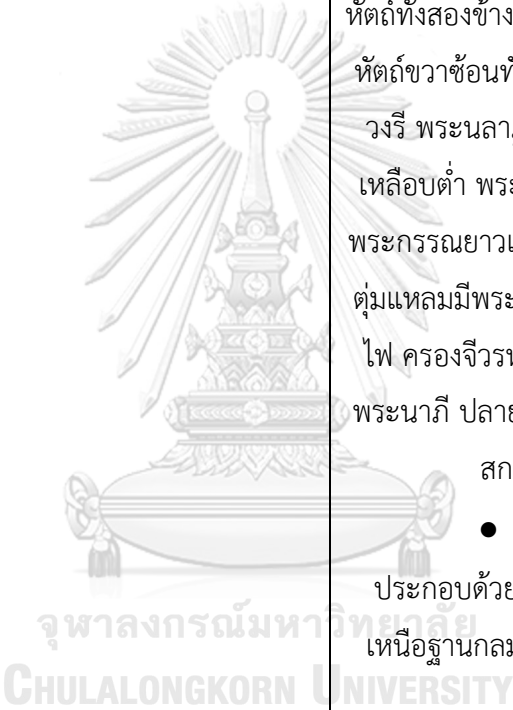
ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
	ตั้งกรู๊ป จากัด, 2535), หน้า 221.)	ลี้มพระเนตรโดยไม่กระพริบเป็นเวลาอีก 7 วัน บูชาพระศรึมหาโพธิ์ต้นนั้น สถานที่นี้เรียกว่า “อนิมิสเจตีย์”
<p>20.ปางห้าม พระแก่น จันทน์</p> <p>ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระศรีเสาว ภาค</p>	 <p>รูปภาพที่ 306</p> <p>ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรู๊ป จากัด, 2535), หน้า 224.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมถังค์ โดยพระ หัตถ์ซ้ายยกขึ้นตั้งหันฝ่าพระหัตถ์ออกเสมอพระ อุระ พระหัตถ์ขวาห้อยลงข้างพระวรกาย พระ พักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศอกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมี เป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ มีชาย จีวรซ้อนทับพระอังสาซ้ายยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ ขอบสบง(อันตรา วสก) ปรางูเป็นสองชั้น</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้นบน ฐานเชิงแปดเหลี่ยม <p>พุทธประวัติ พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปเทศนา โปรดพระพุทธรูปมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และ ประทับอยู่เป็นเวลาพรรษาหนึ่ง พระเจ้าปัส เสนทิโกศล มีความรำลึกถึงพระพุทธรูป จึง ตรัสให้นายช่างทำพระพุทธรูปขึ้นด้วยแก่น จันทน์แดง ประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่ พระพุทธรูปเจ้าเคยประทับ ครั้นพระพุทธรูป เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ พระแก่นจันทน์ลุก ขึ้นปฏิสนธการพระพุทธรูปด้วยปาฏิหาริย์ แต่ พระพุทธรูปตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไป</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>21. ปาง ประทับเรือ ขนาน</p> <p>ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ เจ้าทรง ธรรม</p>	 <p>รูปภาพที่ 307</p> <p>(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 226.)</p>	<p>ยังที่ประทับดั้งเดิม</p> <p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบห้อยพระบาท (ประลัมพทาสนะ) เหนือรัตนบัลลังก์โดยพระ หัตถ์ซ้ายวางคว่ำบนพระชานุส่วนพระหัตถ์ขวา วางข้างพระองค์ พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏ แคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระ นาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรณยาว เกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระ เกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่ม เฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภีกลายเป็น ลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือรัตนบัลลังก์ ฐานแข่งสิงห์ย่อมุมไม้สิบหกบนฐานเชิงแปด เหลี่ยม <p>พุทธประวัติ ครั้นพระเจ้าสุทโธทนะ ทรงสดับ ว่า พระราชาโอรสได้บรรลุ พระสัมมาสัมโพธิ ญาณแล้วและอยู่ในระหว่างการจาริกเผยแผ่ พระธรรมในดินแดนต่างๆ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ เหล่าอำมาตย์เดินทางไปทูลเชิญพระพุทธองค์ เสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ ซึ่งในแต่ละครั้งเหล่า อำมาตย์เกิดความศรัทธาเลื่อมใสขอบรรพชา ทุกราย พระกาฬทายีเถระซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ บรรพชา ทูลอาราธนาให้เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ พระสัพพัญญูเจ้าจึงออกเดินทาง เมื่อสุดแคว้น มทร มีน้ำใหญ่ขวางกั้น จึงเสด็จประทับบน บัลลังก์ในเรือขนานข้ามแม่น้ำไปยังกรุง กบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดพุทธบิดาและเหล่าประยูร ญาติ</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>22. ปางป่า เลไลย์ ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายพระ เชษฐาธิราช</p>	 <p>รูปภาพที่ 308 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 231.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบห้อยพระบาท (ปรลัมพปาทสนะ) โดยพระหัตถ์ซ้ายวางคว่ำ บนพระชานุ ส่วนพระหัตถ์ขวาวางหงายบน พระชานุเบื้องขวา พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบ ต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระ กรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่ม แหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระ นาภีปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ อันตราสกที่ ทรงปรากฏของซ้นสองชั้นภายใต้พระนาภี</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือก้อนศิลาที่ รองรับด้วยฐานกลม <p>พุทธประวัติ ในพรรษาที่ 10 เมื่อพระพุทธองค์ ทรงประทับที่ โขสิตารามเมืองโกสัมพี ครั้งนั้น เกิดพระสงฆ์สาวกไม่สามัคคีปรองดอง ประพฤตินอกโอวาท ด้วยอำนาจมานะทิฐิ พระพุทธร่องค์จึงเสด็จจาริกแต่พระองค์เดียวไป ยังป่าปาลีไลยกะ ทรงอาศัยพญากุญชรชาติ ทำ วัตรปฏิบัติ ต่อมาพญาวานรได้พบเห็นพญา ช้างทำวัตรปฏิบัติพระพุทธร่องค์ด้วยความ เคารพจึงเกิดเป็นกุศลจิต ครั้นเห็นรวงผึ้งเต็มรวง อยู่ก็นำมาถวายพระพุทธเจ้าเสวย พระพุทธ องค์ทรงจำพรรษา ณ ที่นั้น โดยมีพญาช้างปาลี ไลยกะ บำรุงรักษา</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>23. ปางรับ มรุปายาส ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ อาทิตย์ ยวงค์</p>	 <p>รูปภาพที่ 309 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 232.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบห้อยพระบาท (ปรลัมพทาสนะ) โดยพระหัตถ์ทั้งสองวาง หงายบนพระชานุเป็นกิริยารับ พระพักตร์ ค่อนข้างเป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมี เป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชาย จีวรยาวจรดพระนาภีปลายเป็นลายเขี้ยว ตะขาบ อันตรวาสกที่ทรงปรากฏของซ้อนสอง ชั้นภายใต้พระนาภี</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับบนปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวซ้อนกันสามชั้นเหนือก้อน ศิลาบนฐานเชิงกลม <p>พุทธประวัติ ภายหลังที่พระโพธิสัตว์ทรงเลิก กระทำทุกกรกิริยาแล้ว ในเช้าวันเพ็ญเดือนหก อันเป็นวันครบรอบพระชนษา 35 ปี มีบุตร กัญมณี ชื่อนางสุชาดา ปรรตนาจำทำการ บวงสรวงเทวดาจึงหุงข้าวมรุปายาสคือข้าวหุง สุกด้วยน้ำนมโคล้วน จัดใส่ถาดทองคำนำไปที่ ต้นมหาโพธิ์ นางสุชาดาเห็นพระโพธิสัตว์ ประทับอยู่สำคัญว่าจะเป็นเทวดาจึงน้อมนำข้าว มรุปายาสเข้าไปถวาย พระองค์ทรงรับข้าว มรุปายาสพร้อมทั้งถาดด้วยพระหัตถ์</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>24. ปางลอย ถาด</p> <p>ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระเจ้า ปราสาททอง ต้นราชวงศ์ ปราสาททอง</p>	 <p>รูปภาพที่ 310</p> <p>(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 235.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งโดยทรงคกพระชานูวาง พระหัตถ์ซ้ายบนพระชานูซ้าย ส่วนพระหัตถ์ ขวาทรงถือถาดเป็นกิริยาวางถาดในน้ำ พระ พักตร์ค่อนข้างเป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระ ขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรด พระอังสา พระศกเป็นตุ้มแหลมมีพระเกตุมาลา และรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียง เรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายตัดเป็น เส้นตรง อันตรวาสกปรากฏขอบสองชั้น</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับบนปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐานเชิงรูปสี่เหลี่ยม <p>พุทธประวัติ หลังจากเสวยข้าวมธุปายาสของ นางสุชาดาแล้วพระองค์ทรงลอยถาดทองคำที่ ใส่ข้าวมานั้นอธิษฐานทวนกระแสน้ำเนรัญชรา แล้วทรงพักกลางวันในป่าสาละวิน ริมฝั่งน้ำนั้น</p>
<p>25. ปางทรง รับหย้าคา</p> <p>ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายเจ้าฟ้า ไชย</p>	 <p>รูปภาพที่ 311</p> <p>(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 239.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมถังค์โดยพระ หัตถ์ซ้ายห้อยลงขนาดกบพระวรกายและยืน พระหัตถ์ขวาออกมาด้านหน้าเป็นกิริยาทรงรับ พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนง โค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระ โอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระ อังสา พระศกเป็นตุ้มแหลมมีพระเกตุมาลาและ รัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยว ตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
		<p>เหนือฐานกลมบนฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกทีหนึ่ง</p> <p>พุทธประวัติ หลังจากเสวยข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาและอธิษฐานลอยถาดในแม่น้ำแล้ว ครั้นเวลาเย็นเสด็จกลับสู่ต้นมหาโพธิ์ทรงรับหญ้าคา ๘ กำของพราหมณ์ชื่อโสตถิยะ</p>
<p>26. ปาง รำพึงธรรม ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ ศรีสุ ธรรมราชา</p>	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมภังค์โดยพระหัตถ์ทั้งสองข้างยกประสานที่พระอุระด้วย พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ้มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ อันตรวาสกปรากฏขอบสองชั้น</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ <p>ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น</p> <p>เหนือฐานกลมบนฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกทีหนึ่ง</p> <p>พุทธประวัติ ครั้นตบัสสะและภัลลิกะทูลลา กลับแล้ว พระพุทธองค์ทรงคำนึงว่า สิ่งที่พระองค์ได้ตรัสรู้แล้วนั้นเป็นสิ่งที่ลึกซึ้งสุขุมยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจ จึงทรงท้อพระทัยถึงกับจะไม่ทรงแสดงธรรมแก่มหาชน ครั้นทวนพิจารณาอีกว่า บุคคลย่อมมีปัญญาที่แตกต่างกัน เสมือบบัว 4 เหล่า คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - บุคคลที่มีอุปนิสัย ได้สดับคำสั่งสอนโดยสังเขปย่อมรู้เหตุผลและหลุดพ้นได้จำพวก

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
	 <p data-bbox="580 913 740 958">รูปภาพที่ 312</p> <p data-bbox="496 965 826 1122">(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง</p> <p data-bbox="475 1137 847 1240">(กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ตีงกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 171.)</p>	<p data-bbox="1114 353 1166 389">หนึ่ง</p> <ul data-bbox="906 412 1378 510" style="list-style-type: none"> - บุคคลที่มีอุปนิสัย ได้สดับคำสั่งสอนโดย พิศดารแล้ว ย่อมรู้เหตุผลหลุดพ้นได้จำพวก <p data-bbox="1114 524 1166 560">หนึ่ง</p> <ul data-bbox="890 577 1394 725" style="list-style-type: none"> - บุคคลที่มีอุปนิสัย ได้สดับคำสั่งสอนทั้ง โดยสังเขปและพิสดารแล้ว จึงจะสามารถหลุด พ้นได้ <ul data-bbox="890 748 1394 958" style="list-style-type: none"> - บุคคลที่มีอุปนิสัย ได้สดับคำสั่งสอนทั้ง โดยสังเขปและพิสดารแล้วยังไม่สามารถที่จะ เข้าใจ ต้องฝึกฝนพากเพียรศึกษาในสมณะและ วิปัสสนาต่อไปจึงรู้เหตุผลและหลุดพ้นได้ <p data-bbox="1075 972 1203 1008">จำพวกหนึ่ง</p> <ul data-bbox="890 1025 1394 1294" style="list-style-type: none"> - บุคคลที่มีอุปนิสัย ได้สดับคำสั่งสอนทั้ง โดยสังเขปและพิสดารแล้วยังไม่สามารถที่จะ เข้าใจ ถึงแม้ฝึกฝนพากเพียรศึกษาในสมณะและ วิปัสสนาก็ยังไม่สามารถเข้าใจรู้เหตุผลและหลุด พ้นได้จำพวกหนึ่ง <p data-bbox="890 1317 1394 1576">เมื่อทรงพิเคราะห์บุคคลแล้วทรงเห็นว่าคน 3 กลุ่มแรกสามารถที่จะล่วงรู้เหตุผลแห่งความ จริง ในชาติปัจจุบัน อีกจำพวกหนึ่งอาจจะตรัส รู้ได้ในอนาคตชาติ จึงตกลงพระทัยที่จะแสดง ธรรมสั่งสอนชาวโลกต่อไป</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>27. ปาง จกรมแก้ว</p> <p>ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ พระนารายณ์ มหาราช</p>	 <p>รูปภาพที่ 313</p> <p>(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นต์ งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 241.)</p>	<p>พระอิริยาบถเป็นพระพุทธรูปยืน โดยยกพระบาท ซ้าย พระหัตถ์ทั้งสองข้างประสานด้านหน้าพระ เพลลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย พระ พักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศอกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมี เป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชาย จีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยว ตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข่งสิงห์บนฐาน เชิงแปดเหลี่ยม <p>พุทธประวัติ เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จจากอนิมิสเจดีย์ทรงปรารถนาจะกระทำ ปาฏิหาริย์เพื่อระงับเสียซึ่งความสงสัยของ เทวดา จึงทรงเนรมิตที่รัตนจกรมขึ้นทางทิศ เหนือแห่งมหาโพธิ์พฤกษ์ และเสด็จดำเนิน จกรมอยู่ ณ ที่แห่งนั้นเป็นเวลา 7 วัน</p>

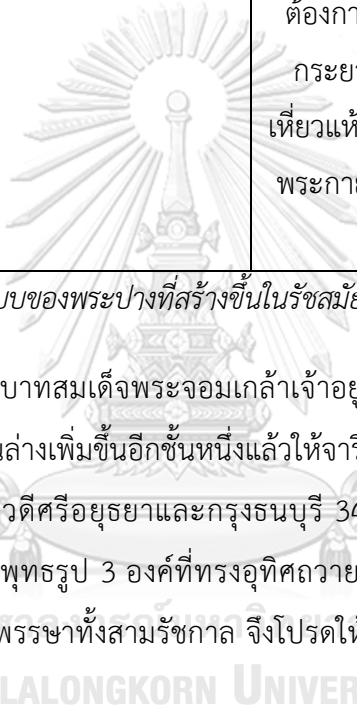
ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>28. ปางปลงกรรมฐาน ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระเพทราชา ต้นราชวงศ์บ้านพลูหลวง</p>	 <p>รูปภาพที่ 314 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 245.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมถังค์ โดยพระหัตถ์ซ้ายถือธำมรงค์และพระหัตถ์ขวายื่นออกไปเป็นกิริยารับ พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี</p> <p>ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น <p>เหนือฐานเขียงแปดเหลี่ยม</p> <p>พุทธประวัติ ครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ เขตวัน กรุงสาวัตถี นางปุณณทาสีถึงแก่กรรม เขาท้อศพด้วยผ้าขาวผืนใหญ่ทิ้งไว้ ณ ป่าช้า พระบรมศาสดาทรงดำริว่า จะชักผ้าบังสุกุลที่ใด พระอินทร์ทรงทราบในพระพุทธปริวิตกจึงลงมาชุกสระโบกขรณีด้วยพระหัตถ์ในพื้นศิลาและบันดาลน้ำใสสะอาดด้วยเทวฤทธิ์ พระพุทธองค์ทรงชักผ้าบังสุกุลบนแผ่นศิลาจนหายกลืนอสุภะ</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>29. ปางสรงน้ำฝน ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระสุริเยนทราธิบดี (พระเจ้าเสือ)</p>	 <p>รูปภาพที่ 315 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 249.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมถังค์ โดยทรงห่มอุทกสาฎกเฉวียงพระอังสาซ้าย ทรงห้อยพระหัตถ์ซ้ายและทรงยกพระหัตถ์ขวาเสมอพระอุระเป็นกิริยาอุบพระวรกาย พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว และพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ้มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ เกิดแล้งฝน ในเมืองสาวัตถี คนทั้งหลายปรารถนาจะให้ฝนตกจึงทูลเชิญให้พระพุทธรองค์เสด็จออกสู่ที่แจ้งเพื่อฝนจะตกด้วยพุทธานุภาพ พระองค์จึงทรงอนุวัตตามประสงค์ ผลัดผ้าทำกิริยาเหมือนสร่งน้ำด้วยพุทธานุภาพ ฝนจึงตกลงมาตามประสงค์ของประชาชน พระองค์จึงสร่งน้ำ ณ ที่นั้น</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>30. ปางอุ้มบาตร ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ</p>	 <p>รูปภาพที่ 316 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 250.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมถังค์ โดยใช้พระหัตถ์ทั้งสองข้างประคองบาตรด้านหน้า พระวรกาย พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจิวรห่มคลุม</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานกลมบนฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกทีหนึ่ง <p>พุทธประวัติ ตอนที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จบิณฑบาตร</p>
<p>31. ปางประดิษฐานพระพุทธรูปบาท ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายพระบรมราชาที่ 3 (สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ)</p>	 <p>รูปภาพที่ 317 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนโดยทรงกดปลายพระบาทซ้ายบนพระยาทขวาและพระหัตถ์ทั้งสองข้างประสานด้านหน้าพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจิวรห่มเฉียงเรียบ ชายจิวรยาวจรดพระนาภี ปลายจิวรตัดเป็นเส้นตรง อันตราวสภปรากฏ ขอบสองชั้นใต้พระนาภี</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
	<p>(กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 253.)</p>	<p>ประกอบด้วยกليبบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานกลมบนฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกทีหนึ่ง</p> <p>พุทธประวัติ พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจากวิหารเชตวันสู่ประเทศกัลยาณิลังกาทวีป เพื่ออนุเคราะห์พญานาคชื่อ มณีอักษะ ซึ่งนิมนต์พระภิกษุสงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธาน ฉันทอาหารทิพย์และนั่งเฝ้าอยู่ด้านหนึ่ง พระบรมศาสดาทรงอนุโมทนาการถวายอาหารอนั้นแล้วทรงประทับรอยพระพุทธรูปไว้บนยอดเขาสุมนภูฏ ฌ ลังกาทวีป</p>
<p>32. ปางเปิดโลก ทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าอุทุมพร</p>	 <p>รูปภาพที่ 318</p> <p>(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 257.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับยืนแบบสมถังค์ โดยพระหัตถ์ทั้งสองข้างอยู่ข้างพระวรกายและกางพระหัตถ์ออกไปทั้งสองข้าง พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มคลุม</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ <p>ประกอบด้วยกليبบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานกลมบนฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกทีหนึ่ง</p> <p>พุทธประวัติ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ถึงมนุษยโลกแล้ว กระทำปาฏิหาริย์ทรงบันดาลให้สรรพสัตว์มองเห็นซึ่งกันและกัน ทั้ง 3 โลก</p>

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
<p>33. ปางลีลา ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ เจ้าเอก ทัต</p>	 <p>รูปภาพที่ 319 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 259.)</p>	<p>พระอิริยาบถเป็นพระพุทธรูปปางลีลา โดยยกพระบาท ซ้ายจะก้าวกับทรงห้อยพระหัตถ์ซ้ายในท่าไกว ส่วนพระหัตถ์ขวาแยกเสมอพระอุระและหันฝ่า พระหัตถ์ออกไปเบื้องหน้า เป็นกิริยาทรงพระ ดำเนิน พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระ ขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรด พระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลา และรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียง เรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลาย เขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น เหนือฐานแข็งสี่เหลี่ยมฐานเขียงแปดเหลี่ยม <p>พุทธประวัติ อิริยาบถของพระพุทธองค์ที่ทรง เที่ยวจาริกเผยแผ่สั่งสอนพระธรรมแก่ ประชาชนตามดินแดนต่างๆ</p>
<p>34. ปางพุทธ กิริยา ทรงอุทิศพระ ราชกุศล ถวายสมเด็จพระ เจ้ากรุง ธนบุรี</p>	 <p>รูปภาพที่ 320 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้น ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 259.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีรา สนะ)โดยพระหัตถ์ทั้งสองข้างยกประสานที่พระ อุระด้วย พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย พระวรกายชูบผอม พระพักตร์เป็นวงรี พระ นลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณ ยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมี พระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครอง จีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประทับเหนือปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายซ้อนกันสามชั้น

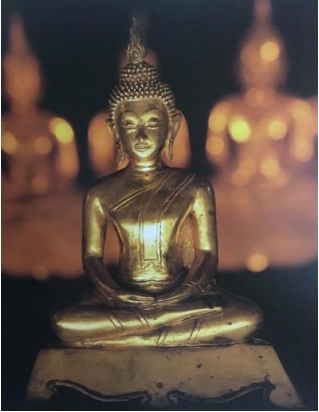
ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ/พุทธประวัติ
	 <p>ตั้งกรุ๊ป จากัด, 2535), หน้า 261.)</p>	<p>เหนือฐานข้างสิงห์บนฐานเชิงแปดเหลี่ยมอีกที่หนึ่ง</p> <p>พุทธประวัติ หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชาแล้วเที่ยวเสาะแสวงหาวิธีที่จะได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์ทรงดำริว่าการบำเพ็ญทุกรกิริยาอาจจะเป็นทางหนึ่งในการจะตรัสรู้ จึงทรงฝีกกายลัทธิห้ามความต้องการตามธรรมชาติเสียหมด ไม่เสวยพระกระยาหาร ทรมานร่างกาย จนพระวรกายเหี่ยวแห้ง พระฉวีเศร้าหมอง พระอัฐิปรากฏทั่วพระกาย จนในที่สุดทรงเห็นว่า ทางนี้มีใช้ทางพันทิวช้ จึงเลิกปฏิบัติ</p>

ตารางที่ 13 ตารางแสดงรูปแบบของพระปางที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 3

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หล่อฐานเชิงชั้นล่างเพิ่มขึ้นอีกชั้นหนึ่งแล้วให้จารึกข้อความทรงอุทิศพระราชากุศลถวายพระเจ้าแผ่นดินในกรุงทวารวดีศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี 34 องค์ และพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 3 องค์ ซึ่งพระพุทธรูป 3 องค์ที่ทรงอุทิศถวายรัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 นั้นตรงกับพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาทั้งสามรัชกาล จึงโปรดให้มีฉัตรแล้วจารึกพระนามที่ทรงขนานถวายใหม่ ดังนี้

ชื่อ	ภาพ	พุทธลักษณะ
<p>ปางขัดสมาธิเพชร</p> <p>พระพุทธรูปปางประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก</p>		<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิเพชร (วีชราสนะ) แสดงภูมิสปรมุทรา พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางคว่ำลงที่พระชานู พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลว</p>

ชื่อ	ภาพ	พุทธลักษณะ
	<p>รูปภาพที่ 321</p> <p>(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 156.)</p>	<p>ไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรด พระนาภีปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือฐานแข้ง <p>สิงห์บนฐานเขียงอีกทีหนึ่ง</p> <ul style="list-style-type: none"> ● มีฉัตรกางกั้นเหนือ <p>พระเศียร</p>
<p>ปางมารวิชัย</p> <p>พระพุทธรูปปาง ประจำพระ ชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระ พุทธเลิศ หล้านภาลัย</p>	 <p>รูปภาพที่ 322</p> <p>(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 165.)</p>	<p>พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วีราสนะ) แสดงภูมิสรรมุทรา พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางคว่ำลงที่พระชานุ พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและพระกรรณยาว เกือบจรดพระอังสา พระศกเป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูปเปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาวจรดพระนาภี ปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือฐานแข้ง <p>สิงห์บนฐานเขียงอีกทีหนึ่ง</p> <ul style="list-style-type: none"> ● มีฉัตรกางกั้นเหนือพระ <p>เศียร</p>

ชื่อ	ภาพ	พุทธลักษณะ
ปางสมาธิ พระพุทธรูปปาง ประจำพระ ชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว	 <p>รูปภาพที่ 323 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาใน พระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 171.)</p>	พระอิริยาบถประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบ(วี ราสนะ) แสดงธยานะมูทรา พระหัตถ์ทั้งสอง วางหงายซ้อนกันบนพระเพลา พระหัตถ์ขวา ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย พระพักตร์เป็นวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตร เหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวและ พระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา พระศก เป็นตุ่มแหลมมีพระเกตุมาลาและรัศมีเป็นรูป เปลวไฟ ครองจีวรห่มเฉียงเรียบ ชายจีวรยาว จรดพระนาภีปลายเป็นลายเขี้ยวตะขาบ <ul style="list-style-type: none"> ● ประทับเหนือฐานแข็ง ● มีฉัตรกางกั้นเหนือพระ ศีรษะ

ตารางที่ 14 ตารางแสดงรูปแบบของพระปางที่สร้างขึ้นเพื่อทรงอุทิศถวายรัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3

นอกเหนือจากนั้นในตำราพระพุทธรูปปางต่างๆ ตามมติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
 พระปรมาภิไธยชิโนรส มีพระพุทธรูปอีก 3 ปาง คือ 1.ปางยืน 2.ปางคันธนูราช 3.ปางไสยาสน์ ซึ่งรวม
 ทั้งหมด 40 ปาง ดังนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ
1. ปางยืน	 <p>รูปภาพที่ 324 (ที่มา: ตำราพระพุทธรูปปางต่างๆ ตาม มติ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม พระปรมาภิไธยชิโนรส สถิต ฦ วัด พระเชตุพนวิมลมังคลารามราช</p>	พระอิริยาบถประทับยืนแบบ สมถังค์ พระกรสองข้างทอดยาวแนบ พระวรกาย

ปาง	ภาพ	พุทธลักษณะ
	<p>วรมหาวิหาร (กรุงเทพฯ : คณะวัดพระ เชตุพน, 2534), หน้า 69</p>	
<p>2.ปางคันธา นุราช (คัน ธารราช) (พระพุทธรูป ปางขอฝน)</p>	<div style="text-align: center;"> <p>รูปภาพที่ 325</p> </div> <p>(ที่มา: ตำราพระพุทธรูปปางต่างๆ ตามมติ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาภิไธยชิโนรส สถิต ณ วัด พระเชตุพนวิมลมังคลารามราช วรมหาวิหาร (กรุงเทพฯ : คณะวัดพระ เชตุพน, 2534), หน้า 70.</p>	<p>ลักษณะที่ 1 พระอิริยาบถประทับ นั่งขัดสมาธิราบ(วีราสนะ) พระหัตถ์ ขวาแสดงกิริยาแก้ว พระหัตถ์ซ้าย หงายบนพระเพลา จุ่มพระหัตถ์ เล็กน้อยแสดงกิริยารับน้ำ</p> <p>ลักษณะที่ 2 พระอิริยาบถประทับยืน ทรงผ้าอุทกสาฎก พระหัตถ์ขวายกขึ้น แสดงกิริยาแก้ว พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้น เสมอบั้นพระองค์ในกิริยารองรับ น้ำฝน โดยเรียกพระพุทธรูปปางนี้ อีก ชื่อหนึ่งว่า “พระพุทธรูปปางขอฝน” ซึ่งปางนี้เป็นพุทธลักษณะที่สร้างขึ้นใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเลียนแบบ พุทธศิลปะแบบคันธาระ</p>
<p>3.ปาง ไสยาสน์</p>	<div style="text-align: center;"> <p>รูปภาพที่ 326</p> </div> <p>(ที่มา: ตำราพระพุทธรูปปางต่างๆ ตาม มติ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม พระปรมาภิไธยชิโนรส สถิต ณ วัด พระเชตุพนวิมลมังคลารามราช วรมหาวิหาร (กรุงเทพฯ : คณะวัดพระ เชตุพน, 2534), หน้า 77.</p>	<p>พระอิริยาบถบรรทมตะแคงขวา (สีห์ไสยา) หลับพระเนตร พระเศียร หนุนพระเขนย พระกรซ้ายทอดยาว แนบพระวรกาย พระหัตถ์ขวาหงาย วางแนบพื้นข้างพระเขนยพระบาททั้ง สองเหยียดเสมอกัน</p> <p>พุทธประวัติ พระพุทธองค์ทรงเสด็จ ดับขันธปรินิพพาน</p>

ตารางที่ 15 ตารางแสดงรูปแบบของพระปางตามมติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาภิไธยชิโนรส (ปางยืน, ปางคันธานุราช, ปางไสยาสน์)

และยังทรงกล่าวถึงพระพุทธรูปในปางหรือมุทราที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในพุทธประวัติ 7 สัปดาห์ หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ หรือเรียกโดยทั่วไปว่า “สัตตมหาสถาน” ซึ่งผู้วิจัยใช้ สัตตมหาสถานที่สร้างขึ้นในวัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพฯ เป็นสำคัญ ดังนี้

ปางพระพุทธรูป	รูปภาพ
<p>สัตตมหาสถานที่ 1 ได้ตรัสใน ควงไม้มหาโพธิ์</p>	 <p>รูปภาพที่ 327 (ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)</p>
<p>สัตตมหาสถานที่ 2 ถวายพระ เนตรบูชาพระมหาโพธิ์</p>	 <p>รูปภาพที่ 328 (ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)</p>

ปางพระพุทธรูป	รูปภาพ
<p>สัตตมหาสถานที่ 3 เสด็จจจกรม เหนือจจกรมแก้ว</p>	 <p>รูปภาพที่ 329 (ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)</p>
<p>สัตตมหาสถานที่ 4 ทรง พิจารณาพระไตรปิฎกในเรือน แก้ว</p>	 <p>รูปภาพที่ 330 (ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)</p>
<p>สัตตมหาสถานที่ 5 ทรงเข้า สมาบัติในร่มไม้้อชपालนิโครธ</p>	 <p>รูปภาพที่ 331 (ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)</p>

ปางพระพุทธรูป	รูปภาพ
สัตตมหาสถานที่ 6 นาคปรกรม ไม้จิก	 <p data-bbox="938 819 1098 864">รูปภาพที่ 332</p> <p data-bbox="847 875 1198 913">(ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)</p>
สัตตมหาสถานที่ 7 เสด็จอยู่ร่ม ไม้เกตพระอินทร์ถวายสมอ ท้าวจตุโลกบาลถวายบาตรตะปู ศพลีกรถวายสตุ๊ก้อน	 <p data-bbox="938 1290 1098 1335">รูปภาพที่ 333</p> <p data-bbox="847 1346 1198 1384">(ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)</p>

ตารางที่ 15 ตารางแสดงรูปแบบของพระปางที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ในพุทธประวัติ 7 สัปดาห์

อย่างไรก็ดี พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ตามบัญญัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นดังกล่าว นั้นเป็นแบบอย่างศิลปะและลักษณะทางประติมานวิทยาของสกุลช่างกรุงเทพฯ ที่สำคัญ²⁶⁵ อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานและแรงบันดาลใจในการสร้างและตีความสำหรับพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในปัจจุบัน

²⁶⁵ ไขศรี ศรีอรุณ, พระพุทธรูปปางต่างๆในสยามประเทศ : ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปตั้งแต่มหากษัตริย์จนถึงมหาปรินิพพาน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด, 2561), หน้า 45. และ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. พระพุทธรูปปางต่างๆ. (กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์(1977) จำกัด, 2552), หน้า 13.

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีแนวความคิดในแบบสังคมนิยม

เป็นผลจากการปฏิรูปพุทธศาสนาภายใต้การนำของเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ขณะทรงผนวช จนนำไปสู่การเกิดพุทธลักษณะในรูปแบบใหม่ขึ้น ดังปรากฏในพระสัมพุทธพรรณี และพระสัมพุทธสิริ พระพุทธรูปในกลุ่มนี้จะปรากฏรูปแบบสืบต่อไป ภายหลังจากที่เจ้าฟ้ามงกุฎทรงเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 4 อย่างโดดเด่น

3. การเปลี่ยนแปลง ภายใต้บริบททางการเมืองการปกครอง ศาสนา และศิลปกรรม ยุคสมัยรัชกาลที่ 4

3.1 บริบททางสังคมและการเมือง

เมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎได้รับการทูลอัญเชิญให้ขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรี จากพระบรมวงศานุวงศ์และกลุ่มขุนนางข้าราชการ โดยเฉพาะกลุ่มตระกูลขุนนาง เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วนั้น เราจะเห็นว่า อำนาจสิทธิในการเลือกบุคคลขึ้นสืบราชสมบัติกลับตกอยู่ในมือของขุนนางกลุ่มเดียวกันกับที่เลือกให้กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 3 แทนที่จะเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ กล่าวคือ ภายหลังจากการสวรรคตอย่างฉับพลันของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การอัญเชิญรัชทายาทขึ้นสู่ราชบัลลังก์กลับมีปัญหาขึ้นเล็กน้อย เนื่องจากพระเจ้าลูกยาเธอที่อยู่ในขั้นที่สามารถจะสืบราชบัลลังก์ต่อไปได้คือ เจ้าฟ้ามงกุฎทรงเป็นพระราชโอรสที่มีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะเสด็จขึ้นครองราชย์อย่างสมบูรณ์ พระองค์ทรงพระราชสมภพจากพระอัครมเหสี คือ สมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ หากแต่พระองค์มิได้ทรงอยู่ในสภาวะที่จะเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ เพราะเหตุว่าไม่มกลุ่มขุนนางที่สนับสนุนพระองค์มากพอ ขณะที่ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ “พระองค์เจ้าชายทับ” พระราชโอรสที่ถือประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเรียม นั้นมีความพร้อมมากกว่าในทุก ๆ ด้าน ทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ ความรู้ความสามารถในการปกครอง ที่สำคัญไปกว่าคือ มีความสนิทสนมกับพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางที่มีอำนาจโดยเฉพาะกลุ่มขุนนางตระกูลขุนนางนำโดยเจ้าพระยาพระคลัง(ดิศ บุนนาค) พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา(ทัต บุนนาค) ซึ่งมีอำนาจบารมีและทรงอิทธิพลมากที่สุดในบรรดากลุ่มขุนนางตระกูลอื่น ๆ จึงทูลอัญเชิญพระองค์เจ้าชายทับเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี

การขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่งผลกระทบบ่าสู่เจ้าฟ้ามงกุฎโดยตรง พระองค์จึงเสด็จออกผนวชโดยไม่มีกำหนดสักภายในปีเดียวกัน พระองค์ทรงได้รับพระนามฉายาว่า “วชิรญาณภิกขุ” ซึ่งการครองสมณเพศนั้นกลับมิได้ปิดกั้นการศึกษาค้นคว้าวิชาการสาขาต่าง ๆ ของพระองค์ นอกเหนือจากการศึกษาด้านศาสนาที่มีความรู้อันแตกฉานทั้งบาลีและพระไตรปิฎก

แล้ว พระองค์ก็กลับมีความสนใจและใช้เวลาศึกษาในวิทยาการของชาวตะวันตก เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ตลอดจนประวัติศาสตร์ อีกด้วย

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระเมตตาให้พวกบาทหลวงและมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์นั้นได้ใช้ห้องที่วัดบวรนิเวศวิหารเป็นสำนักงาน การที่พวกบาทหลวงและมิชชันนารีนำวิชาการแพทย์เข้ามารักษา นำเครื่องจักร เครื่องกลที่ผลิตด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัยเข้ามาคงมีจุดประสงค์เพื่อดึงดูดคนให้หมู่คนไทย มีความเลื่อมใสและนำไปสู่การเข้ารับในที่สุด มิชชันนารีมักจะยืนยันในอานุภาพแห่งพระเจ้า ที่มีส่วนช่วยให้คนไข้หายจากอาการเจ็บป่วยและโรคต่าง ๆ ในระหว่างการรักษา จึงมีการชักจูงคนไข้ไปในขณะเดียวกัน แต่ก็มิอาจทำให้หมู่ชาวไทยเกิดความชื่นชมยินดีและเข้ารับนับถือศาสนาอย่างเดียวกับชาวตะวันตกได้แต่อย่างใด อาจเพราะหลายครั้งที่มิชชันนารีเองก็ยากที่จะตอบกลับกับคำถามที่ว่า “หากกราบไหว้พระเยซูเหมือนกราบไหว้พระพุทธรูปนั้น เขาจะสามารถหายจากโรคได้อย่างนั้นหรือ”²⁶⁶

การปฏิรูปพุทธศาสนาและแนวพระราชดำริ ตลอดจนพระราชกรณียกิจที่เกิดขึ้นขณะยังทรงผนวชอยู่ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญให้กับสยาม การเปิดโลกทัศน์และปริมณฑลแห่งความรู้ของชนชั้นนำสยามเพื่อตั้งรับกับอิทธิพลจากตะวันตกที่จะถาโถมเข้ามาได้เป็นอย่างดีทันทั่วทั้ง ภาวลักษณะของสังคมไทยจึงเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิงเมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระองค์และชัดเจนที่สุดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 5

สำหรับแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่ดีที่ล้ำค่าอาณานิคมของจักรวรรดิตะวันตกรุ่งเรืองขึ้นเป็นอย่างมาก สยามจำต้องเปิดประเทศรับการเข้ามาของชาวตะวันตกอย่างเต็มรูปแบบ และทำสนธิสัญญาพระราชไมตรีทางการค้ากับประเทศอังกฤษ, ฝรั่งเศส และอเมริกา สถานการณ์ในประเทศจึงอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ด้วยความหวั่นวิตกว่ามหาอำนาจชาติตะวันตกจะใช้แสนยานุภาพทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ายึดครองสยามฝั่งลึกอยู่ในจิตใจของชาวสยามอยู่ทุกลมหายใจ รัชกาลที่ 4 ทรงปรับภาพลักษณ์ของประเทศในด้านต่าง ๆ ให้มีความทันสมัยแบบตะวันตกโดยการเลือกรับเพียงบางส่วน ขณะที่ยังคงไว้ซึ่งรากฐานความคิดทางการเมืองและวัฒนธรรมอันมีพุทธศาสนาเป็นแกนหลัก ซึ่งไปสัมพันธ์กับการปฏิรูปศาสนา ซึ่งเป็นการปรับตัวและปรับปรุงโลกทัศน์ ตลอดจนเปิดรับวิทยาการต่าง ๆ ภายใต้การนำของพระองค์ ซึ่งนำประโยชน์มาสู่สยามอย่างมากมาย เช่น การสร้างถนน การใช้เรือกลไฟ การปรับปรุงระบบการผลิตทางการเกษตรโดยใช้เครื่องจักรกล ปรับปรุงระบบการพิมพ์ของหลวงและการผลิตเงินตราโดยทรง

²⁶⁶ ยอร์ช ฮอลล์ แพลตัส, ซามูเอล เรโนลส์เฮาส์, **บุรุษใจดี** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บุญเรือง, 1928), หน้า 27.

สั่งซื้อแท่นพิมพ์และเครื่องจักรผลิตเหรียญกษาปณ์ รวมไปถึงด้านการทหารที่มีการฝึกหัดแบบ ตะวันตกและนำอาวุธสมัยใหม่เข้ามา การปรับมาตรฐานเวลา เป็นอาทิ²⁶⁷

การปรับตัวเพื่อตอบรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อสภาพสังคมไทยด้วยแนวคิดอัน ผสมผสานระหว่างของเดิมกับของใหม่ ได้ส่งผลต่อการปกครองภายในที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การ ปรับสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์จากท้าวผู้ศักดิ์สิทธิ์ในระบบเทวราชามาเป็น**มหาบุรุษ**ผู้มี หน้าที่ปกป้องพุทธศาสนาและประชาชน โดยในสวนนี้จะสัมพันธ์กับพุทธศาสนาแนวใหม่ตามแนว พระราชดำริที่ทรงวางรากฐานไว้ก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์ จะทำให้พระองค์สามารถพัฒนาประเทศ ไปสู่ความทันสมัยท่ามกลางกระแสธารแห่งความคิดเชิงวิทยาศาสตร์และการปกครองแบบตะวันตกได้ ดังนั้น การที่มีได้ปฏิเสธแนวความคิดดั้งเดิมในพุทธศาสนาท้องถิ่นยังคงทำให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็น บุคคลาธิษฐานและคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์เป็นสำคัญ และสถานภาพของพระมหากษัตริย์ยังคงเป็น ความสัมพันธ์ในแนวเดียวกับราษฎรไม่เปลี่ยนแปลงเช่นกัน เพียงแต่การผนวกกับความคิดทางการ ปกครองจากตะวันตกอาจทำให้ข้อบังคับสำหรับพระมหากษัตริย์สยามต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ สอดคล้องมากขึ้น เช่น การกล่าวอ้างถึงสิทธิเหนือดินแดนอาณาเขตประเทศราช การแสดงตนเป็น อธิราช เจ้าจักรวรรดิแบบก่อนสมัยใหม่ในความสัมพันธ์กับประเทศราชต่าง ๆ สยามไม่ได้เป็นรัฐ เอกภาพที่มีอธิปไตยบูรณภาพเหนือดินแดน แต่ล้อมรอบไปด้วยรัฐบรรณาการ บริบทความสัมพันธ์ ระหว่างนานาชาติจึงผิดยุคผิดสมัย²⁶⁸ ซึ่งน่าจะส่งผลต่อความจำเป็นในการสถาปนารูปแบบของรัฐใหม่ ด้วยสำนึกใหม่อันมีเอกภาพทางการเมืองบน**พื้นที่ที่มีการกำหนดขอบเขตของอำนาจที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากกว่าระเบียบจารีตของรัฐเดิม**ที่สามารถขยายและหดลงได้คล้ายกับหีบเพลง ซึ่ง ข้อความที่ปรากฏในพระราชสาส์นที่ส่งไปยังต่างประเทศหลายฉบับ เป็นการสร้างมโนภาพสมัยใหม่ที่จะสามารถช่วยให้มองเห็นเค้าลางเขตแดนหรือขอบเขตพระราชอาณาจักรสยามได้ ก่อนจะเป็น รูปธรรมเมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 5

สมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏ พระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม เป็นใหญ่ได้ครอบครอง พระราชอาณาจักรสยามราษฎรแวดล้อมด้วยนานาประเทศราชชนบทต่างๆ ทุกทิศ คือลาวโยน ลาวเฉียงในทิศพายัพแลอุดร ลาวกาวแต่ทิศอีสานจนบูรพ กัมโพชาเขมร

²⁶⁷ พัสวีสิริ เปรมกุลนันท์, *วัด-วังในพระราชประสงค์พระจอมเกล้าฯ* (กรุงเทพฯ : มติชน, 2560), หน้า 11.

²⁶⁸ ธงชัย วินิจจะกุล, *โฉมหน้าราชาชาตินิยม* (นนทบุรี : ฟาเดียวกัน, 2559), หน้า 36.

แต่บูรพจนอาคนย์ เมืองมลายูเป็นอันมาก แต่ทิศทักษิณจนหริดี แลบ้านเมือง
กะเหรี่ยงบางเหล่าแต่ทิศประจิมจนพายัพ...²⁶⁹

โดยอีกนัยหนึ่ง การที่องค์ความรู้ชุดใหม่เข้ามาแทนที่องค์ความรู้เดิม การให้ความหมายและจัดการกับพื้นที่ด้วยระบบสัญลักษณ์ชุดใหม่ โดยเฉพาะเรื่องพื้นที่และเขตแดน กลายเป็นปัจจัยในการสร้างตัวตนของประเทศขึ้นมา²⁷⁰ การค้นหา(สร้าง)ตัวตนในอดีตผ่านการค้นคว้าจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีก็เป็นสิ่งหนึ่งของความเป็นสมัยใหม่ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน **การค้นพบศิลาจารึกหลักที่ 1** ในระหว่างเสด็จออกธุดงค์ไปยังหัวเมืองเหนือ ขณะยังทรงเป็นพระวชิรญาณภิกขุถือเป็นหมุดหมายสำคัญ ที่ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าอดีตหรือประวัติศาสตร์ของไทยขึ้นตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา รวมถึงการสร้างประวัติศาสตร์ให้กับความเป็น(รัฐ)ไทย โดยเฉพาะ**การก่อตัวของราชธานีแห่งแรกของไทย อย่างสุโขทัย** ซึ่งทำให้การค้นคว้าตัวตนในอดีตของสยามมีทิศทางค่อนข้างชัดเจน โดยสัมพันธ์กับแนวคิดรูปแบบรัฐสมัยใหม่ และน่าจะอธิบายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยกับสยามได้อย่างเห็นภาพมากขึ้น ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระบรมราชาธิบายถึงวรรณคดี โบราณคดี และโบราณสถานโบราณวัตถุ ทรงเล็งเห็นความสำคัญของจารึกในการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของบ้านเมืองในอดีตเป็นอย่างดี อาทิ ตำนานพระพุทธรชินราช พระพุทธรชินศรี และพระศรีศาสดา โดยเนื้อหาส่วนใหญ่จะอ้างอิงจาก พงศาวดารเหนือ แต่มีส่วนที่ทรงพระบรมราชาธิบายเพิ่มเติม ถึงการสร้างเมืองพิษณุโลกอันมีเขตแดนที่ใกล้เคียงกับสยาม และทรงเชื่อมโยงเรื่องราวของพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ว่าเป็น **“ฝีมือช่างสยาม”** เป็นหลัก และพระพุทธรูปทั้งสามองค์ มีความเป็นมาคู่กับพระมหากษัตริย์สยามตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและสืบต่อมาในกรุงรัตนโกสินทร์ ในแง่ที่การเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชสักการะพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์โดยเฉพาะพระพุทธรชินราช จึงเป็นที่นับถือมาโดยตลอด เป็นอาทิ

...ครั้งนั้นพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก มีพระราชสาส์นให้ทูลเชิญไปถวายสมเด็จพระเจ้า
กรุงสยาม ณ เมืองศรีสขนาลัยสวรรคโลก ซึ่งเป็นเมืองเดิมของพระราชเทวี ขอช่าง

²⁶⁹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชสาส์นในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานไปยังประเทศอเมริกาและประเทศฝรั่งเศส (กรมศิลปากร: พระนคร,2502), หน้า 5.

²⁷⁰ ธงชัย วินิจจะกุล, โฉมหน้าราชาชาตินิยม, หน้า 99.

พราหมณ์มาช่วยปั้นหุ่นพระพุทธรูป เพราะเวลานั้นมีคนเล่าเรื่องราวสรรเสริญช่างเมืองศรีสัชชนาลัยสวรรคโลกมาก ว่าทำพระพุทธรูปได้งามๆ ตีๆ ...²⁷¹

การสร้างประวัติศาสตร์และให้ความหมาย ผ่านการกล่าวอ้างถึงความเป็นเจ้าของและให้ความสำคัญของวัตถุเช่นนี้ อาจก่อให้เกิดความหมายและความสำคัญของสิ่งนั้นมีความคลาดเคลื่อนด้วยขณะที่ช่วงเวลาในอดีตมีอาจกระทำได้ในทำนองเดียวกัน พระพุทธรูปและโบราณวัตถุจำนวนมากไม่ว่าจะเคยอยู่ในหัวเมืองชั้นนอกหรือประเทศราชมาก่อน ไม่ว่าจะอดีตจะเป็นลาวเฉียง ลาวกลาง ลาวกลาง รัฐปัตตานีที่ขึ้นต่อกรุงเทพฯ และถูกเรียกว่าเป็นพวกลาวพวกแขกก็ตาม สุดท้ายก็ถูกความรู้ทางโบราณสยามจัดรวมเข้าไประวัติศาสตร์ของรัฐสยามในที่สุด²⁷² เป็นที่น่าสังเกตว่า การทำให้สุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรก และเป็นบ้านเมืองในอุดมคติในเชิงรัฐจารีตของชนชั้นนำสยาม น่าจะเกิดขึ้นเป็นอย่างดีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงกระนั้น **พระพุทธรูปที่ทรงสร้างขึ้นใหม่ตามแบบพระราชานิยมก็หาได้ปรากฏอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยแต่อย่างใด**

จากเหตุการณ์ที่ประเทศอังกฤษยิงเมืองตรังกานู และฝรั่งเศสเข้ายึดครองเมืองหลวงพระบางและเขมร สยามจึงเสียดินแดนหัวเมืองลาวและดินแดนกัมพูชาให้กับฝรั่งเศสในปี 2410 แต่ในทางตรงกันข้าม ไทยเองมิได้เสียดินแดนแต่อย่างใด ผู้ที่เสียดินแดนอย่างแท้จริงคือ เหล่าประเทศราชต่างๆ ที่สยามได้รวบรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งจากการรบหรือการยอมเข้ามาสวามิภักดิ์ ในฐานะเมืองเครือข่ายที่ยอมรับอำนาจและความคุ้มครองจากสยามนั่นเอง และหลังจากเสียดินแดนเขมรให้กับฝรั่งเศสเพียง 1 ปี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคตในปีถัดมา

3.2 พระพุทธปฏิมาทรงสร้าง

ก. พระพุทธรูปแบบพระราชานิยม : รูปแบบอุดมคติสู่สังคมนิยมอย่างตะวันตก

...ทูลกระหม่อมไม่โปรดจะให้มีพระเกตุมาลา ด้วยพระอรชรกถาจารย์หรืออะไร อธิบายไว้ว่า พระเกตุมาลานั้นเกิดขึ้นด้วยอำนาจทรงสมาธิ อาจะกลั่นหายใจ ลมจึงดันขึ้นเบื้องบนทำให้มีพระเกตุมาลา ทูลกระหม่อมตรัสว่า **หัวเป็นปุ่มก็ไปเข้ากับ**

²⁷¹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2496. **ตำนานพระพุทธชินราช พระพุทธชินศรี และพระศรีศาสดา.** (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร), 6-7, จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานศพคุณปู่ อิศรางกูร ณ อยุธยา.

²⁷² สมเด็จพระบรมราชินีนาถราชานุกาพ, **นิทานโบราณคดี** (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2539), หน้า 51.

ลักษณะบุรุษโทษ ไม่ควรแก่พุทธลักษณะเลย...ที่สุดทุลกระหม่อมก็ทรงหักหัวหัก
 หางเอาว่าพระเศียรมีปุ่มไม่ได้²⁷³

สำหรับพระพุทธรูปในพระตำราของเจ้าฟ้ามงกุฎอาจเป็นผลจากการที่ทรงทำการปฏิรูปพุทธศาสนา โดยพื้นฐานแนวความคิดของนิกายธรรมยุติกอาจมีแรงกระตุ้นส่วนหนึ่งจากปัจจัยภายนอก อันเนื่องมาจากองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และอิทธิพลทางความคิดในเชิง “สัจนิยม” ที่นำเสนอผ่านการอธิบายเรื่องราวต่างๆ อันเป็นเหตุและผลอย่างประจักษ์ ซึ่งเป็นวิทยาการของชาวตะวันตกที่แพร่เข้ามาในสยามขณะนั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปฏิเสธแนวคิดเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์เหนือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและเรื่องไตรภูมิโลกสี่ฐานอันเป็นโลกทัศน์ที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

ธรรมยุติกนิกาย จึงเป็นทั้งการ “ฟื้นฟู” และ “ต่อยอด” จากมาตรฐานเก่าตามจารีตพุทธศาสนาพร้อมกันกับการปรับตัวให้สอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์และ “เหตุผลนิยม” ของตะวันตก ผลของการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำที่มีต่อพุทธศาสนา อาจทำให้มุมมองที่มีต่อพระพุทธรูปเจ้ามีการปรับเปลี่ยน จากเดิมที่พระพุทธรูปเจ้าคือ บุคคลในอุดมคติหรือบุคลาธิษฐานอันอยู่ในสถานะนามธรรม มาเป็นพระพุทธรูปเจ้าที่มีความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวความคิดนี้อาจอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมาหรือการแสดงออกทางด้านศิลปะในแบบพระราชนิยมได้ อีกประการหนึ่ง กล่าวคือ เมื่อพิจารณาตรวจสอบลักษณะของจิ๋วที่ปรากฏรอยยับย่นของผ้าก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีความเกี่ยวข้องอันใดกับพระไตรปิฎกหรือพระบาลี แม้กระทั่งอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกเองก็มีเพียงพอที่จะอธิบายได้เช่นกัน เพราะลักษณะสมจริงของจิ๋วที่มีริ้วตามธรรมชาติ ปรากฏมาก่อนแล้วในพระพุทธรูปคันธารราฐ รัชสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะจีน เป็นอาทิ

แนวพระราชดำริของพระองค์ยังคงสืบต่อมาภายหลังจากเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงสร้างพระพุทธรูปตามแบบพระราชนิยมขึ้นอีกหลายองค์โดยมีการพัฒนาการจากรูปแบบอุดมคติไปสู่สัจนิยมอย่างเห็นได้ชัด จากรูปแบบศิลปะกรรมของพระพุทธรูปรัตน (รูปภาพที่ 333) พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ 4 พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รูปภาพที่ 335) และพระพุทธรูปที่ประทับนั่งท่ามกลางกลุ่มพระอสีติมหาสาวก (รูปภาพที่ 337) พระคันธารราฐ(รูปภาพที่ 336) ตลอดจนพระนรินทราย (รูปภาพที่ 338)

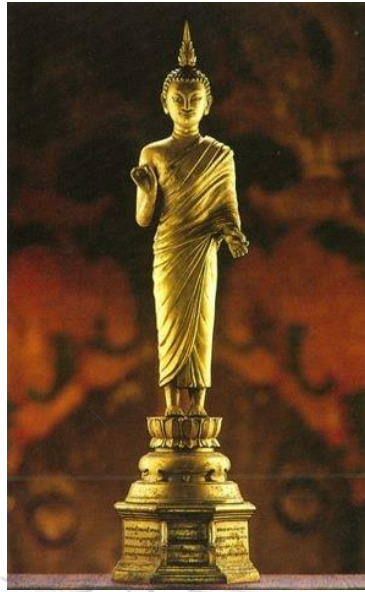
²⁷³ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้า เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, *สาส์นสมเด็จพระเจ้า*, เล่มที่ 17, (กรุงเทพฯ: องค์การการค้าสุสภา, 2505), 278.

รูปภาพที่ 334 พระพุทธปริตร ประดิษฐาน ณ หอศาสตราคม ในพระบรมมหาราชวัง
(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง
(กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 346 - 348.)

รูปภาพที่ 335 (ซ้าย)พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ 4 ประดิษฐานภายในหอพระสุลาลัยพิมาน ในหมู่
พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง รูปภาพที่ 335 (ขวา)พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 328.)

รูปภาพที่ 336 พระคันธารราษฎร์ยืน ประดิษฐานภายในหอพระสุลาลัยพิมาน
 ในหมู่พระมหามณเฑียร พระบรมมหาราชวัง
 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท
 อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 349.)

รูปภาพที่ 337 พระพุทธรูปที่ประทับนั่งท่ามกลางกลุ่มพระอสีติมหาสาวก
 (ที่มา: ภัทรชนน ศักดิ์ศิริสัมพันธ์)

รูปภาพที่ 338 พระนรินทราย

(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวดี สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 352.)

จึงอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธปฏิมาแบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรูปแบบที่สืบเนื่องและคลี่คลายมาจากพระพุทธรูปในพระราชนิยมของรัชกาลที่ 3 ประกอบกับพระบรมราชวินิจฉัยส่วนพระองค์ เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางความคิดในขณะนั้น กลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของพระพุทธปฏิมาอีกรูปแบบหนึ่งในศิลปะรัตนโกสินทร์ ซึ่งจะส่งผลต่อรูปแบบการครองจีวรของพระพุทธรูปในท้องถิ่นตั้งแต่สมัยนี้สืบมาจนปัจจุบัน เช่น พระพุทธปฏิมาที่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ท่านได้สร้างขึ้นในหลายๆพื้นที่ โดยมีช่วงเวลาที่คาบเกี่ยวกันระหว่างรัชกาลที่ 3 ถึง รัชกาลที่ 5 ได้แก่ พระมหาพุทธพิมพ์ วัดเกศไชโย จ.อ่างทอง (รูปภาพที่ 399) (ได้รับการบูรณะในสมัยรัชกาลที่ 5) พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร วัดอินทวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (รูปภาพที่ 340) พระปางอุ้มบาตร วัดกลางคลองข่อย ต.คลองข่อย อ.โพธาราม จ.ราชบุรี พระพุทธไสยาสน์ วัดสะดือ อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา พระพุทธรูปปางมารวิชัย วัดพิศเพียน (วัดกุฎีทองปัจจุบัน) ต.พิศเพียน อ.มหาราช จ.พระนครศรีอยุธยา

รูปภาพที่ 339 (ซ้าย)พระมหาพุทธพิมพ์ วัดเกศไชโย จ.อ่างทอง (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 340 (ขวา)พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร วัดอินทรวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
(ที่มา: ผู้วิจัย)

สำหรับการสร้างพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรของสมเด็จพระพุฒาจารย์(โต พรหมรังสี) จะได้รับการสืบทอดไปสู่การสร้างพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 9 โดยพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกาฬศิลา) วัดท่าซุง จ.อุทัยธานี ซึ่งได้รับความนิยมแพร่หลายเป็นอย่างมาก

ข. พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตามแบบจารีต

ถึงแม้ว่า พระองค์จะทรงคิดค้นรูปแบบใหม่ของพระพุทธรูปขึ้นมาขึ้น และมีพระราชประสงค์ให้สร้างขึ้นอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายในรัชสมัยของพระองค์แล้วก็ตาม หากแต่พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตามแบบจารีตเดิมมีปรากฏอยู่ไม่น้อยเช่นกัน การปรากฏการสร้างพระพุทธรูปแบบอุดมคตินิยมมักพบเป็นการสร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่บูรพมหากษัตริย์ และการจำลองพระพุทธรูปในอดีตเป็นสำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปประจำพระชนมวารรัชกาลที่ 1 – 2 เป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร และพระพุทธรูปประจำพระชนมวารกรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี กับพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี พระบรมราชชนนีในรัชกาลที่ 4 เป็นพระพุทธรูปปางถวายเนตร²⁷⁴ พระพุทธรูปวัดอรุณราชวราราม กรุงเทพฯ และพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่

²⁷⁴ พัสวีสิริ เปรมกุลนันท์, วัด-วังในพระราชประสงค์พระจอมเกล้าฯ, หน้า 143.

เองก็ทรงสร้างขึ้นตามแบบพระพุทธรูปแบบبودมคติจารีต เนื่องด้วยทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธรูปหิ๊งค์ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้จำลองพระพุทธรูปหิ๊งค์อันประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ มาเป็นพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของพระองค์ อนึ่ง ธรรมเนียมการสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลนี้เอง²⁷⁵

ค. พระพุทธรูปที่มีจารึกและการประดิษฐานตราพระบรมราชสัญลักษณ์

พระพุทธรูปในกลุ่มนี้เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถใช้เป็นข้อสังเกตประการหนึ่งของงานศิลปกรรมในรัชกาลที่ 4 โดยมีปรากฏจารึกข้อความประกอบการสร้างหรือปฏิสังขรณ์งานศิลปกรรมต่างๆ รวมทั้งยังมีความนิยมใช้ตราพระบรมราชสัญลักษณ์เพื่อสื่อแสดงถึงองค์พระมหากษัตริย์ในงานศิลปกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานศิลปกรรมส่วนพระองค์ที่ปรากฏตราพระบรมราชสัญลักษณ์รูปพระมหามงกุฎในหลายแห่ง²⁷⁶ ความนิยมในการประดิษฐานตราพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำรัชกาลยังคงมีสืบมาในรัชกาลที่ 5

อย่างไรก็ดี ผศ.ดร. พัศวีสิริ เปรมกุลนันท์ ได้ให้ข้อสังเกตประการสำคัญจากการศึกษากลุ่มพระพุทธรูปภายในถ้ำเขาหลวง ว่า “สำหรับการประดิษฐานพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำรัชกาลที่ ๕ ฝัทธิพิพของพระพุทธรูปภายในถ้ำเขาหลวงน่าจะสืบเนื่องมาจากพระราชดำริในรัชกาลที่ ๔ ที่โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๑ – ๓ ที่พระพุทธรูปของพระพุทธรูปประธานในพระอารามสำคัญเนื่องในรัชกาลนั้น ๆ ซึ่งต่อมามีกันว่าเป็นวัดประจำรัชกาล แม้กระทั่งตัวของพระองค์เองด้วย นอกจากนั้นที่ฐานของพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษารัชกาลที่ ๔ ก็มีการประดับตราพระมหามงกุฎอันเป็นตราพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำรัชกาลที่ ๔ อีกด้วย²⁷⁷

ในแง่ดังกล่าว มีความเป็นไปได้ว่า แนวความคิดเรื่องการประดิษฐานพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์และพระปรมาภิไธยย่อประจำพระองค์ในพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์บนฝัทธิพิพในรัชสมัยรัชกาลที่ ๑ อาจมีความสัมพันธ์สืบเนื่องจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

²⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

²⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189.

²⁷⁷ เรื่องเดียวกัน.

4. การปฏิรูปสยามแบบ “พลิกแผ่นดิน” รัชสมัยรัชกาลที่ 5

4.1 บริบททางสังคมและการเมือง

ภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพิริยดิศประชาชาติ ได้รับการทูลเชิญขึ้นครองราชย์สมบัติต่อจากพระราชบิดา เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระชันษาเพียง 15 ปีแต่ด้วยยังทรงพระเยาว์ การขึ้นครองราชย์ของพระองค์จึงมีกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยจึงต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในแง่นี้ การเป็นผู้สำเร็จราชการนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีอำนาจมากที่สุดในบรรดาขุนนาง และเป็นตระกูลใดมิได้นอกจากขุนนางกลุ่มตระกูลขุนนาค ที่สร้างสมอำนาจมีมาแต่ปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 2 ผู้สำเร็จราชการ จึงเป็นคณของตระกูลขุนนาคอีกเช่นเดียวกัน ซึ่งได้แก่เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์(ช่วง บุนนาค) การสืบราชสมบัติในช่วงนี้ได้รับความสนใจจากกลุ่มจักรวรรดิชาติตะวันตกโดยสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด และพร้อมที่จะเข้ามาแทรกแซงตลอดเวลา สถานการณ์ของสยามในขณะนั้นหมิ่นเหม่ที่จะเสียทีให้แก่กลุ่มอำนาจเก่าและชาติตะวันตก สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ทรงเจริญพระชนมายุท่ามกลางกระแสธารให้การเปลี่ยนแปลงจากความเก่า อันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ไปสู่การเรียนรู้โลกทัศน์และความเจริญทางวิทยาการให้เท่าทันชาติตะวันตก พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2411

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าถึงความลึกซึ้งของสถานการณ์อันล่อแหลม²⁷⁸ และทรงตระหนักดีว่า พระราชอำนาจของพระองค์อยู่ในสถานะที่ไม่มั่นคง เนื่องจากในช่วงระยะแรกอำนาจการบริหารประเทศถูกควบคุมโดยกลุ่มผู้สำเร็จราชการ คือ กลุ่มขุนนางตระกูลขุนนาค (Old Siam) และ กลุ่มวังหน้า (Conservative Siam) ซึ่งสะท้อนในพระบรมราโชวาทพระราชทานแด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร

...คือทูลกระหม่อมเสด็จสวรรคตในขณะนั้นเปรียบเหมือนคนที่ศีรษะขาดแล้ว จับเอาแต่ร่างกายขึ้นตั้งไว้ในที่สมมติษัตริย์ เหลือที่จะพรรณนาถึงความทุกข์อันต้องเป็นกำพว้าในอายุเพียงเท่านั้นและความหนักของมงกุฎอันเหลือที่คอจะทานไว้ได้ ทั้งมีศัตรูซึ่งมุ่งหมาย

²⁷⁸ ธิดา สาระยา, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ-เจ้าแผ่นดินสยาม (นนทบุรี : เมืองโบราณ, 2561), หน้า 27.

อยู่โดยเปิดรอบข้าง ทั้งภายในและภายนอกหมายเอาทั้งในกรุงและต่างประเทศ ทั้ง
โรคภัยในกายเบียดเบียนแสนสาหัส...²⁷⁹

พระองค์ทรงดำเนินวิเทโศบายในการสร้างฐานพระราชอำนาจและตั้งอำนาจการบริหารราชการแผ่นดินกลับคืนสู่องค์พระมหากษัตริย์ ด้วยพระปรีชาชาญทรงกระทำด้วยวิถีทางสมัยใหม่โดยมิได้ลงไปทำลายอำนาจนั้นโดยตรง แต่ทำให้อำนาจเก่าหมดไปตามกระแสของการพัฒนาประเทศ ทรงวางแนวสำหรับโครงสร้างอำนาจใหม่ไว้ทั้งหมด 4 ลักษณะ²⁸⁰ คือ การตั้งกลุ่มการเมือง เช่น กลุ่มสยามหนุ่ม ในปี พ.ศ. 2416 โดยมีองค์พระมหากษัตริย์เป็นผู้นำ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นพระเจ้าน้องยาเธอที่ได้รับการศึกษาอย่างดีแบบตะวันตกและขุนนางหนุ่ม กลุ่มท่านผู้ที่ประชุมวัดพระแก้วทั้งปวงรวมตัวกันในปี 2424 ประกอบด้วย กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ พระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ซึ่งปฏิญาณตนต่อพระพักตร์พระแก้วมรกตแสดงความจงรักภักดีต่อองค์รัชกาลที่ 5 และกลุ่มสนับสนุน ปฏิรูปรัฐบาลหรือ คอเวนแนนต์ริฟอร์ม เพื่อการคานอำนาจของสมเด็จพระเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ พระองค์ทรงตั้งสภาช่วยในการบริหารบ้านเมือง กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศแต่งตั้ง เคนัน ซิลออฟสแตต เป็นสภาที่ปรึกษามีหน้าที่ถวายคำปรึกษาและความเห็นต่าง หรือสภานิติบัญญัติในปัจจุบัน นอกจากนี้ ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2417 ทรงประกาศแต่งตั้ง ปรีวีเคาน์ซิล หรือสภาที่ปรึกษาในพระองค์ ทำหน้าที่คล้ายสภาองคมนตรีในปัจจุบัน²⁸¹ สำหรับการปฏิรูปองค์กร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติหอรัษฎากรพิพัฒน์ และจัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ในปี 2416 มีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดเก็บรวบรวมรายได้แผ่นดินไว้ที่เดียวกัน และแก้ไขระบบเศรษฐกิจการเงินการคลังอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดระเบียบการปกครองใหม่ พระองค์ทรงวางโครงร่างทางการบริหารงานของรัฐบาล แบ่งออกเป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยจัดตั้งกระทรวงขึ้นแทนที่การปกครองแบบจตุสดมภ์ โปรดฯ ให้เสนาบดีรับผิดชอบแต่ละกระทรวง และที่สำคัญ การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงนำเอาระบบการปกครองของรัฐที่มีเขตแดนที่ชัดเจนมาแทนที่ระบบการสร้างอำนาจทางการเมืองแบบหลวมๆ เหนือแคว้นแคว้นแดนดินที่เคยครอบครองนั่นเอง²⁸² การจัดระเบียบการปกครองใหม่นี้ทำให้สถาบัน

²⁷⁹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, *ชุมนุมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 ภาคปกิณกะ ภาค 1* (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2493), หน้า 13.

²⁸⁰ ธิดา สาระยา, *พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ-เจ้าแผ่นดินสยาม*, หน้า 56.

²⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

²⁸² ผาสุก พงไพจิตร และคริส เบเคอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ* (กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พรีนติ้งเฮาส์, 2542), หน้า 360.

พระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงขึ้น เพราะทรงสามารถรวมอำนาจมาไว้ที่ศูนย์กลาง คือ องค์พระมหากษัตริย์²⁸³ **รัฐชาติสยามที่สร้างขึ้นใหม่จึงอยู่ภายใต้การปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางสถาบันพระมหากษัตริย์และราชสำนักโดยแท้จริง**

ไม่เพียงเท่านั้น การปฏิรูปได้ขยายวงกว้างออกไปจนถึงปริมณฑลแห่งพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน แม้ว่าการปฏิรูปพุทธศาสนาอาจเกิดขึ้นเมื่อในรัชกาลก่อนก็ตาม แต่การปฏิรูปในรัชสมัยนี้จึงเป็นเพียงการต่อยอด จากแนวพระราชดำริในพระบรมชนกนาถ รัชกาลที่ 4 กล่าวคือ เป็นการขับเคลื่อนภายใต้หลักการและแนวความคิดในเชิงสังคมนิยมอันเป็นรากฐานสำคัญของธรรมยุติกนิกาย เป็นสำคัญ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดการศึกษาพระศาสนามากยิ่งขึ้น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นผู้ดำเนินการโดยกำหนดรูปแบบการศึกษาให้**อยู่ในระดับเดียวกันทั่วทั้งราชอาณาจักร** ความเปลี่ยนแปลงทางพุทธศาสนาและกรอบคิดทางความเชื่อในแบบอุดมคติตามจารีตที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจทำให้สถานะของพระมหากษัตริย์เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงจินตภาพ โดยทำให้พระมหากษัตริย์มีคุณสมบัติของผู้ปกครองในมิติที่ต่างออกไปจากกรอบความคิดที่ถูกสร้างผ่านกระบวนการพิธีกรรมและระบบการจัดวางโครงสร้างทางสังคม ตลอดจนการแสดงออกผ่านศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่อย่างสม่าเสมอของการปกครองแบบรัฐจารีต โดยในแง่นี้ เท่ากับเป็นการยอมรับในอำนาจที่แท้จริงในโลกสากลอย่างไร้ข้อกังขาใด ๆ และนำไปสู่การปฏิรูปที่เกิดขึ้นดังกล่าว อีกนัยหนึ่ง แม้ว่าการปฏิรูปจะเป็นส่วนหนึ่งของผลประโยชน์แห่งชาติก็ตาม หากถ่วงถ่วงกันตามจริงการปฏิรูปประเทศก็เป็นหนึ่งในวิถีทางในความพยายามที่ต้องการการสร้างและฟื้นฟูพระราชอำนาจแห่งพระมหากษัตริย์ด้วยเช่นกัน

ดังนั้น การปฏิรูปประเทศอาจมิได้มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกเท่าใดนัก แต่ในทางกลับกันกับปัญหาภายในอาจกลายเป็นปัจจัยหลักในการปฏิรูปสยามในระหว่างปี พ.ศ. 2411 – 2435 เสียด้วยซ้ำ ซึ่งในประเด็นทางการเมืองเหล่านี้มีผู้ศึกษาไว้อย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงไม่ขอกกล่าว

สำหรับการเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทั้งในเอเชียและยุโรป ผนวกกับการว่าจ้างชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการในราชสำนักสยาม ตลอดจนการวางรากฐานการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ อย่างไรก็ดี ถึงแม้ไม่ถูกปกครองโดยเจ้าอาณานิคมชาวต่างชาติ ความเป็นสมัยใหม่และโครงการพัฒนาและการแสวงหาความศิวิไลซ์ก็ดำเนินไปเต็มกำลัง ภาวะสมัยใหม่ในรัชสมัยนี้จึงถูกแสดงออกในหลายลักษณะ และมีความซับซ้อนยิ่ง กล่าวคือ การที่มีอาจหลีกเลี่ยงความเป็นตะวันตกได้ แต่ก็สามารถจะเป็นอย่างตะวันตกโดย

²⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

ทั้งหมด และก็ไม่สามารถจะกลับไปสู่ความเป็นไทยแบบจารีต และขณะเดียวกันก็มีได้เต็มใจที่เป็น ตะวันตก²⁸⁴ หรือในสภาวะกระอักกระอ่วนกลืนไม่เข้าคายไม่ออกนั่นเอง สิ่งเหล่านี้สะท้อนอยู่ในการสร้าง งานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ในที่สุด

4.2 พระพุทธรูปในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีปรากฏใน 3 ลักษณะ กล่าวคือ

ลักษณะแรก เป็นการสืบทอดรูปแบบการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาตามแบบพระราชนิยมของ พระชนกนาถ อาทิ พระพุทธรูปนฤมลธรรมโมภาส ประดิษฐานที่พระราชวังบางปะอิน อ.บางปะอิน จ. พระนครศรีอยุธยา (รูปภาพที่ 341), พระพุทธรูปอังคีรส วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม (รูปภาพที่ 342), พระพุทธรูปปัญญาอัคคะ พระวิหารเก๋ง วัดบวรนิเวศวิหาร (รูปภาพที่ 343)

รูปภาพที่ 341 (ซ้าย)พระพุทธรูปนฤมลธรรมโมภาส ประดิษฐานที่พระราชวังบางปะอิน อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 342 (กลาง)พระพุทธรูปอังคีรส วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 343 (ขวา)พระพุทธรูปปัญญาอัคคะ พระวิหารเก๋ง วัดบวรนิเวศวิหาร (ที่มา: ผู้วิจัย)

²⁸⁴ ธงชัย วินิจจะกุล, โฉมหน้าราชาชาตินิยม, หน้า 35,

ลักษณะที่สอง เป็นการย้อนกลับไปสร้างพระพุทธรูปตามอย่างศิลปะอินเดียแบบคันธาระ ผสมผสานกับแนวความคิดร่วมสมัยและพระราชดำริส่วนพระองค์ เช่น พระพุทธรูปปางถวายเนตร ที่ทรงมีพระราชปรารภกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และโปรดฯให้นายทอร์นาลี ช่างชาวอิตาเลียน เป็นผู้ปั้นหล่อ

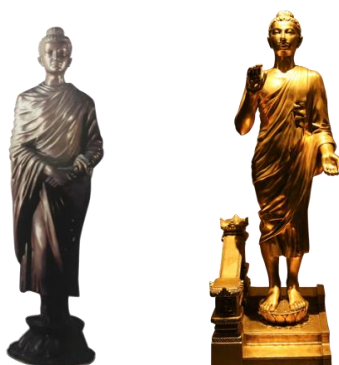
...เรื่องคิดปั้นพระพุทธรูปนี้คงจะได้ทรงทราบเมื่อครั้งรังสิตเข้ามาบ้าง เป็นเรื่องที่ตั้ง
ตั้งอยู่ในใจหม่อมฉันกับรังสิตมานาน แต่หากคนปั้นไม่ได้ตั้งใจ **อยากเห็นพระเป็นคน**
อยากให้เห็นน่าเป็นคนฉลาด อุดทน มีความคิดมาก ไม่ใช่ทำน่าบึ้ง ไม่ใช่ นั่งยิ้มกริม
ไม่ใช่ นั่งหลับผลอไผล ให้เต็มอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ น่าตาพระพุทธรูปเจ้าของหม่อม
ฉันเป็นเช่นนี้...²⁸⁵

พระพุทธรูปองค์นี้(รูปภาพที่344) จึงมีลักษณะคล้ายคนจริงตามธรรมชาติ ครองจีวรเป็นริ้ว
ตามธรรมชาติคลุมพระอังสาทั้งสองข้าง มีชายลูกบวบพาดพระกรซ้าย ไว้พระเกศยาวเกล้าเป็นมวย
ขนาดใหญ่ เป็นอาทิ ซึ่งพระพุทธรูปในลักษณะนี้คงได้เคยทอดพระเนตรมาก่อนในคราวเสด็จประพาส
ประเทศอินเดีย²⁸⁶ นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปคันธาระราช ปางขอฝน และพระพุทธรูปปางบำเพ็ญ
กรกิริยา เป็นอาทิ ซึ่งมีรูปแบบและแนวความคิดในเชิงสังขนิยมที่คล้ายคลึงกัน

ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลจากอิทธิพลแนวความคิดแบบตะวันตกเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นนัยยะที่ไม่
ควรมองข้าม กล่าวคือ มิติพัฒนาการของพระพุทธรูปปฏิมาที่กำลังเข้าใกล้ความเป็นสังขนิยมอย่าง
ตะวันตกเข้าไปทุกขณะ อาจมีผลต่อการสร้างพระพุทธรูปในสมัยอื่น ๆ ต่อมา โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 9
และรัชกาลปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด

²⁸⁵ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
มีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,
2472), 141.

²⁸⁶ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว., ศิลปกรรมในประเทศไทย ภูมิหลังทางปัญญา – รูปแบบทางศิลปกรรม (กรุงเทพฯ:
ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2558), 519-520.

รูปภาพที่ 344 (ซ้าย) พระพุทธรูปปางถวายเนตร นายทอร์นาลี ช่างชาวอิตาลี ช่างชาวอิตาเลียน เป็นผู้ปั้นหล่อ (ที่มา:พิริยะ ไกรฤกษ์, พระพุทธปฏิมา อัครลักษณะพุทธศิลป์ไทย (กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), 2551), หน้า 453.)

รูปภาพที่ 345 (ขวา) พระพุทธรูปคันธารราษฎร์ ปางขอฝน (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลักษณะที่สาม คือ การจำลองพระพุทธรูปสำคัญอย่าง พระพุทธชินราช(รูปภาพที่346) เข้ามาประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร เนื่องจากเมื่อคราวที่พระองค์ทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อปีพ.ศ. 2409 และได้ตามเสด็จพระราชบิดาไปนมัสการพระพุทธชินราชที่จังหวัดพิษณุโลก และทรงลงพระราชดำริว่า

...แลด้วยได้ตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เห็นพระพุทธรูปลักษณะแห่ง**พระพุทธชินราช** ว่างามหาพระพุทธรูปองค์ใดเปรียบมิได้...²⁸⁷

การที่ให้ความสำคัญกับศิลปกรรมในอดีตอย่างชัดเจนในช่วงปลายรัชกาล กลับเป็นการสะท้อนถึงแนวคิดของการคลี่คลายในความศรัทธาและเป็นที่เคารพเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนชแห่งองค์พระพุทธปฏิมา ได้กลับกลายมามีบทบาทที่สำคัญน้อยกว่า “**ความงาม**” ในเชิงศิลปะและคุณค่าในเชิงอายุเวลาไปเสียแล้ว อย่างก็ตาม การจำลองพระพุทธรูปแบบโบราณจะกลายเป็นที่

²⁸⁷ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชปรารภเรื่องพระพุทธชินราช (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2465), หน้า 42 – 43. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิง กลิ่น พิษณุโลกกาธิปไตย บัว.

นิยมสืบมาในปัจจุบัน²⁸⁸ ขณะเดียวกันยังสะท้อนถึงพระราชดำริที่มีต่อสุโขทัย ซึ่งยังคงปรากฏอยู่ในสถานะของราชธานีแห่งแรก ไม่เปลี่ยนแปลง

...เมืองสุโขทัยเป็นราชธานีมหานครใหญ่อยู่กรุงสยามฝ่ายเหนือ ต่อนั้นมาอำนาจใหญ่ ซึ่งเป็นอิสรภาพทั่วไปในแผ่นดินสยามจะเปลี่ยนแปลงยกย้ายไปตามกำลังอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินในพระนครต่าง ๆ หรือจะยกย้ายพระราชธานีและพระบรมราชวงศ์ในแผ่นดินสยามกันเองนั้น ต่อไปอย่างไรก็ไม่ได้กล่าวแต่คงเข้าใจว่า ชาตินิยมสยามได้ตั้งขึ้นแล้ว เป็นพระราชอาณาจักรหนึ่งสืบมาจนบัดนี้...²⁸⁹

ทั้งยังถูกพัฒนาจนเป็นระบบและมีเอกภาพเป็นอย่างมาก ภายใต้การเขียนประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชธานีภาพและชนชั้นนำไทยอีกหลายท่าน มีผลทำให้แนวคิดนี้มีความมั่นคงและแข็งแรงเป็นอย่างมากในเวลาต่อมา

...เมืองสุโขทัยเป็นราชธานีมหานครใหญ่อยู่กรุงสยามฝ่ายเหนือ ต่อนั้นมาอำนาจใหญ่ ซึ่งเป็นอิสรภาพทั่วไปในแผ่นดินสยามจะเปลี่ยนแปลงยกย้ายไปตามกำลังอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินในพระนครต่าง ๆ หรือจะยกย้ายพระราชธานีและพระบรมราชวงศ์ในแผ่นดินสยามกันเองนั้น ต่อไปอย่างไรก็ไม่ได้กล่าวแต่คงเข้าใจว่า ชาตินิยมสยามได้ตั้งขึ้นแล้ว เป็นพระราชอาณาจักรหนึ่งสืบมาจนบัดนี้...²⁹⁰

ในทำนองเดียวกัน ความพยายามที่จะแสวงหาประวัติศาสตร์ชาติสยามยุคโบราณอันอุดมคติ ก็เพื่อเน้นในความโดดเด่นของสยามในหมู่ของชาติที่มีเอกราช และสถานะของพระมหากษัตริย์สยามว่ามีสถานะเทียบเท่ากับกษัตริย์ยุโรป ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเป็นเจ้าอธิราชและความยิ่งใหญ่แห่งจักรวรรดิในแถบทะเลตะวันออกเฉียงใต้ได้อีกทางหนึ่งเช่นเดียวกัน เช่น การโปรดเกล้าฯ

²⁸⁸ ชื่นสุข กาญจนภิญโญวงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

²⁸⁹ โสภานะ มูล, วรรณกรรมเรื่อง "ชาติไทย" ของปัญญาชนหัวก้าวหน้า ระหว่าง พ.ศ. 2490-2505 (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 31. อ้างถึงใน งาม วัชรประดิษฐ์, "พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชาติในประเทศไทย พ.ศ. 2411 – 2487," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 163.

²⁹⁰ โสภานะ มูล, เรื่องเดียวกัน หน้า 31. อ้างถึงใน งาม วัชรประดิษฐ์, "พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชาติในประเทศไทย พ.ศ. 2411 – 2487," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 163.

ให้มีการรวบรวมพระพุทธรูปสำคัญมาประดิษฐานไว้ในระเบียงพระอุโบสถของวัดเบญจมบพิตรฯ อาจมุ่งหมายให้เป็นสถานที่จัดแสดงพระพุทธรูปที่สำคัญและงดงามของประเทศ ในฐานะพิพิธภัณฑ์ ซึ่งขณะเมื่อสร้างวัดนี้อยู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปสำหรับประดิษฐานไว้ ณ วัดนี้ ควรจะเลือกพระพุทธรูปโบราณซึ่งสร้างขึ้นในประเทศและสมัยต่างกัน และเป็นของที่งามมีอยู่เป็นอันมากรวบรวมมาตั้งแสดงให้มหาชนเห็นแบบอย่างพระพุทธรูปต่าง ๆ โดยทางตำนาน จึงโปรดให้สร้างพระระเบียงขึ้นในวัดนี้ และโปรดให้เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้า(สมเด็จพระยาธรรมาดิลกธรรมราชภูษิตินภมาทร) ที่จะคิดจัดหาพระพุทธรูปแบบต่าง ๆ มาตั้งในพระระเบียงตามพระราชดำริ การเสาะแสวงหาพระพุทธรูปแบบต่าง ๆ มาตั้งในพระระเบียงวัดนี้ มีความบังคับหลายอย่างคือ จะต้องเป็นพระพุทธรูปที่แล้วด้วยฝีมือช่างเอกที่นาชม 1 ต้องต่างกันอย่าง 1 และต้องมีขนาดไล่เลี่ยกันอย่าง 1²⁹¹

ซึ่ง ชาตรี ประกิตนันทการ ได้เสนอว่า การรวบรวมพระพุทธรูปมาประดิษฐานในครั้งนี้ล้วนมีความแตกต่างกันทั้งรูปแบบศิลปกรรมและที่มา โดยพระพุทธรูปแต่ละองค์ถูกอัญเชิญมาจากหัวเมืองที่อยู่ใต้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์สยาม น่าจะมีส่วนในการสะท้อนความสัมพันธ์ต่อแนวคิดเรื่องสมบูรณาญาสิทธิราชย์²⁹² หากแต่ข้อเสนอของรุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล เป็นข้อเสนอในเชิงปฏิเสธแนวคิดดังกล่าวที่น่าสนใจว่า พระพุทธรูปที่อัญเชิญมาบางส่วนเป็นของที่ได้จากญี่ปุ่นและพม่า ซึ่งก็ไม่เคยตกอยู่ภายใต้อาณัติของสยามแต่ประการใด อีกทั้งพระพุทธรูปหลายองค์เป็นการหล่อขึ้นใหม่ โดยการจำลองจากของจริง นอกจากนี้ เป็นที่น่าสงสัยว่า พระพุทธรูปในระเบียงคหวัดเบญจมบพิตรฯ ไม่ปรากฏพระพุทธรูปที่นำมาจากหัวเมืองที่อยู่ใต้กว่าเมืองเพชรบุรีลงไป เป็นต้นว่า รัฐปัตตานี เมืองนครศรีธรรมราช เป็นอาทิ²⁹³

สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นว่า การรวบรวมพระพุทธรูปมาประดิษฐานในครั้งนี้อาจเป็นเพียงบริบทในแง่ของสะสมส่วนตัว (Collection) โดยพระองค์เป็นดังผู้สะสม (Collector) ซึ่งอาจทำให้สามารถมองไปถึงนัยยะทางการเมืองเรื่องของการรวมศูนย์หรือพระราชอำนาจและสถานะของ

²⁹¹ พระพุทธเจ้าหลวงกับวัดเบญจมบพิตร, วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เนื่องในวันปิยมหาราช วันที่ 23 ตุลาคม 2531, หน้า 172.

²⁹² ชาตรี ประกิตนันทการ, พระพุทธรูปในประวัติศาสตร์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (กรุงเทพฯ : มติชน, 2551), หน้า 50.

²⁹³ รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล, “คติ ความเปลี่ยนแปลง นัยยะแฝง : พระพุทธรูปในระเบียงคหวัดเบญจมบพิตรฯ,” ตำราวิชาการ ฉบับพิเศษ, เนื่องในโอกาสครบรอบ 150 ปีวันประสูติสมเด็จพระยาธรรมาดิลกธรรมราชภูษิตินภมาทร, (ธันวาคม 2555), หน้า 71 – 102.

พระมหากษัตริย์ก็ได้เช่นเดียวกัน กระนั้นก็ตามบริบทของพิพิธภัณฑน์นั้นก็กลับมีความหมายที่เป็น
 สาธารณะ จึงอาจกล่าวได้ว่าระเบียบรอบพระอุโบสถเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑน์ที่ใช้สำหรับการแสดง
 นิทรรศการถาวรอันเป็นของสะสมส่วนตัวของพระมหากษัตริย์ **พื้นที่ดังกล่าวจึงอยู่ในบริบทที่ทับ
 ซ้อนอย่างแยกไม่ออกระหว่างความเป็นส่วนตัวกับความเป็นสาธารณะนั่นเอง**

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอที่มีความเฉพาะเจาะจงเรื่องความสัมพันธ์ของพระราชอำนาจ
 พระมหากษัตริย์สยาม และแนวคิดสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่สามารถปกครองเหนือประเทศราชนั้น
 อาจต้องทบทวนกันใหม่

รูปภาพที่ 346 พระพุทธชินราช(จำลอง) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

(ที่มา: ผู้วิจัย)

5. อุดมการณ์ชาตินิยม “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” แห่งยุคสมัยรัชกาลที่ 6

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ถึงแม้ว่าภัยจากจักรวรรดินิยมจะคลี่คลายลงแต่บรรยากาศของ
 ประเทศในทางการเมืองการปกครองกลับมีความไม่มั่นคงต่อเสถียรภาพของราชบัลลังก์ ด้วย
 วิกฤตการณ์ ร.ศ. 130 และเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ตลอดจนมีอาจเข้ากับกลุ่มพระบรมวงศานุ
 วงศ์และขุนนางอำนาจเก่าได้ พระองค์จึงทรงเน้นสร้างความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ในหมู่ขุน
 นางราชการและราษฎรของพระองค์²⁹⁴

การสร้างฐานพระราชอำนาจจำเป็นต้องสร้างผ่านกระบวนการแนวคิดชาตินิยมและภาพลักษณ์
 ของพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดเป็นอุดมการณ์ร่วมแห่งรัฐ ทรงเน้นให้ประชาชนเกิด

²⁹⁴ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, ปฏิวัติ 2475 และรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
 มนุษยศาสตร์, 2555), หน้า 33.

จิตสำนึกในความรู้สึกรักชาติ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นสำคัญ

...ความจริงอันแน่นอนแห่งข้อความที่ว่าชาติทุกชาติย่อมอาศัยความจริงรักภักดี เป็นความอันหนึ่งอันเดียวกัน ความกล้าหาญ และความพยายามอันมั่นคงแห่งชนชาวชาตินั้น การที่จะอาศัยหรือหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากข้างอื่นนั้นเป็นความหลงอย่างใหญ่ที่สุด ซึ่งถึงจะต้องลำบากเท่าใดๆ ก็ตามที นับว่าเป็นสิ่งซึ่งควรและจำเป็นต้องทำลายให้เสียศูนย์ลงจงได้ประเทศสยาม ต้องหวังหากำลังจากชาวไทย อาวุธไทยต้องรักษาดินแดนไทย และชาติไทยที่จะหวังมั่นคงอยู่ต่อไปได้ ก็ต้องอาศัยกำลังและความรู้สึกรักชาติอันแท้จริงแห่งบุคคลซึ่งเป็นไทยโดยฉะเพาะ...²⁹⁵

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำให้ความหมายของ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ประสานกันอย่างแนบแน่นด้วยวิธีการที่หลากหลาย ผ่านบทละคร วรรณกรรมที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น ตลอดจนในการพระราชทานพระบรมราโชวาท และโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยแบบจารีต และทรงแสดงให้เห็นอยู่เสมอว่า “ชาติไทยหรือสยาม” เป็นชาติที่มีความเก่าแก่และมีศิลปวัฒนธรรมอันสูงส่งมาแต่บรรพกาล มิจำเป็นต้องตามอย่างใคร เป็นต้นว่า ทรงเขียนบทความและโคลงกลอนสรรเสริญเอกราชของไทย และตำหนิติเตียนต่อวัฒนธรรมจากต่างชาติ ในมุมมองของภัยที่จะเข้ามา เช่น ภัยจากการรุกรานด้วยวิถีกำลังทหาร ภัยของการเลียนแบบวัฒนธรรมชาติตะวันตก ตลอดจนลัทธิทางการเมือง เป็นต้น

นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงเริ่มต้นปลูกความสนใจให้พสกนิกรชาวซึ่งกับสมบัติที่เราประเมินคุณค่าต่ำมาตลอดเวลาตั้งแต่รัชกาลก่อน นั่นคือ ศิลปะสยามทุกรูปแบบ โดยการนำเอาประวัติศาสตร์ภายในชาติเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจและร่วมมือร่วมใจกันที่จะสร้างความเป็นหนึ่งเดียว และทรงโปรดเกล้าฯ จัดตั้งกรมศิลปากรขึ้นในปี พ.ศ. 2455 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำนุบำรุงและพัฒนาศิลปะและงานฝีมือของประเทศภายใต้บังคับเดียวกันและจัดให้มีการเผยแพร่งานฝีมือช่างไทยให้รู้จักกันโดยทั่วไป ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ร่วมกัน คือ “ความเป็นไทย”

²⁹⁵ อัสวาทุ, เมืองไทยงตื้นเกิด ([ม.ป.ท.] : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2481), หน้า 4.

...เมื่อรำลึกถึงพงษาวดารแล้ว ก็จะทำให้รู้สึกว่ ไทยเราไม่เหมือนชาติที่ตั้งตัวขึ้นใหม่ เราเป็นชาติที่ตั้งตนได้มานั้นแล้ว จนมีสมบัติสั่งสมไว้แล้ว คือ ความเป็นปึกแผ่นและความเปนไทย อันเปนสมบัติซึ่งชนกของเราได้หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำและยอมสละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อหาสมบัติอันนี้สั่งสมไว้ เราทั้งหลายที่เกิดมาเป็นลูกหลาน ได้รับมรดกอันนี้แล้วจึงควรต้องพยายามรักษาสมบัติอันนี้ไว้ให้มั่นคง และถ้ายังสามารถทำสมบัตินั้นให้งอกงามขึ้นได้ด้วยอีกก็ยิ่งจะดี สมควรเปนไทยลูกหลานนักรบแท้ๆ²⁹⁶

จึงส่งผลทำให้เกิดการย้อนกลับไปหาหรือสร้างงานศิลปกรรมแบบจารีตประเพณีหรือตามแบบแผนของศิลปะโบราณสยาม ซึ่งสะท้อนออกมาในกลุ่มงานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งล้วนมีรูปแบบที่แสดงถึงแรงบันดาลใจจากอดีตโดยเฉพาะต้นเค้าจากสุโขทัยอย่างเด่นชัด²⁹⁷ อีกทั้งยังมีการบูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปที่ได้มาจากเมืองศรีสขณาไลย คราวเสด็จประพาสหัวเมืองเหนือ ครั่งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร อันมีพุทธลักษณะต้องตามพระราชหฤทัย ซึ่งองค์พระเหลือเพียงแต่พระเศียร พระหัตถ์ข้างหนึ่ง และพระบาท จึงอัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ ครั้นเมื่อได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว จึงโปรดฯให้ช่างทำการปั้นหุ่นสถาปนาขึ้นให้บริบูรณ์เต็มองค์ โดยมีพระอัฐารส พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยเป็นต้นแบบก่อนจะเชิญไปประดิษฐานยังพระวิหารพระปฐมเจดีย์ ต่อมาถวายพระนามว่า “พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชบุชนียบพิตร” อันเป็นศิลปะแบบสุโขทัย นอกจากนี้ยังทรงพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง” ขึ้น ซึ่งเป็นการย้ำชัดว่า ถึงความสำคัญของสุโขทัยในพระราชดำริของพระองค์

...ไม่ช้าถนพระร่วงจะสูญจริงๆ จะไม่มีใครชี้ได้ถูกอีกต่อไปว่าอยู่ตรงไหน และพยานแห่งความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยเราในโบราณกาลก็จะหมดไปอีกอย่างหนึ่ง...²⁹⁸

กล่าวอย่างถึงที่สุด การกระทำของพระองค์เป็นการสะท้อนหรือบ่งชี้ให้เห็นถึงพระราชนิมิตที่มีต่อศิลปะสุโขทัยอย่างลึกซึ้ง อีกทั้งทรงใช้ประวัติศาสตร์สุโขทัยในการยืนยันว่า “ชาติไทย” มี

²⁹⁶ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *ปลุกใจเสือป่า* (พระนคร : โรงพิมพ์อำนวยการศิลป์, 2484), หน้า 5.

²⁹⁷ กฤษณก ลิมวัฒนานนท์ชัย, “พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อการก่อรูปของงานสถาปัตยกรรมแบบ “รักชาติ” ในรัชสมัย (พ.ศ. 2453 – 2468),” วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2557): 1376.

²⁹⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *เที่ยวเมืองพระร่วง* (กรุงเทพฯ: พระจันทร์, 2526), หน้า 31-32.

ความเจริญทั้งทาง “ฝีมือและความคิด” มาแต่โบราณ สามารถสร้างสรรค์ผลงานอันมีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของตน²⁹⁹ ผ่านงานพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ของพระองค์เอง กล่าวโดยสรุปได้ว่า **สาระของ “ความเป็นไทย” ในรัชสมัยของพระองค์ มีพื้นฐานทางความคิดโดยมีสุขุขทัยเป็นเป้าหมายในอุดมคติอย่างไม่ต้องสงสัย**

จะเห็นว่า การเขียนโครงเรื่องประวัติศาสตร์ชาติไทยนับแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา มักเป็นการเน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ ที่สืบสายวงศ์ตระกูลมาจากสุขุขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตามลำดับ มีความเปลี่ยนแปลงสืบเนื่องของแต่ละราชวงศ์ไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การขึ้นครองราชย์ พระราชกรณียกิจ การพระราชพิธี ตลอดจนการสร้างอัตลักษณ์ของชาติและเชิดชูความสูงส่งของวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

สำหรับพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สำคัญ คือ พระพุทธมณีรัตนปฏิมากร หรือ พระแก้วมรกตน้อย อันสลักจากหินหยกสีเขียวเข้ม(Nephrite) โดยรูปแบบศิลปกรรมมีการปรับปรุงให้มีความสมจริงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพระพักตร์และลักษณะของจีวร ได้ฐานปรากฏจารึกเครื่องหมายการค้า(Brand) ว่า “FABERGÉ 1914” ซึ่งเป็นห้างเครื่องทองและอัญมณีประจำราชสำนักรัสเซีย รวมถึงชนชั้นสูงของยุโรป มีชื่อเสียงในการผลิตงานประณีตศิลป์ เป็นผู้ดำเนินการแกะสลักพระพุทธรูปองค์นี้ ซึ่งน่าจะมีผลต่อรูปแบบศิลปกรรมขององค์พระเช่นกัน

รูปภาพที่ 347 (ซ้าย) พระพุทธมณีรัตนปฏิมากร หรือ พระแก้วมรกตน้อย

หอพระสุลาลัยพิมาน พระบรมมหาราชวัง (ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 348 (ขวา) พระร่วงโรจนฤทธิ์ ประดิษฐานที่พระวิหารด้านทิศเหนือของพระปฐมเจดีย์

วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จ.นครปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)

²⁹⁹ สายชล สัตยานุรักษ์, “การสถาปนาความหมาย”ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,” วารสารมนุษยศาสตร์สาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2555): 15-16.

อีกแห่งหนึ่งที่ไม่ควรมองข้าม คือ มุมมองที่มีต่อพระพุทธรูปนั้นเริ่มคลี่คลายและเปลี่ยนไปสู่คุณค่าในเชิงวัตถุมากกว่าคุณค่าทางจิตใต้ โดยมีบริบทเป็นเพียง งานประณีตศิลป์หรือของที่ระลึกตลอดจนศิลปวัตถุเท่านั้น แต่เมื่อผ่านพิธีกรรมบริบทแห่งวัตถุนั้นเปลี่ยนกลับไปสู่หน้าที่และบริบทเดิมแห่งพระพุทธรูปปฏิมา กล่าวคือ การเป็นสิ่งแทนองค์พระพุทธเจ้า ซึ่งก่อปรไปด้วยความศรัทธาที่ตนเอง และอีกองค์หนึ่งคือ พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ซึ่งบูรณะขึ้นใหม่ ประดิษฐานไว้ที่พระวิหารด้านทิศเหนือของพระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร และพระปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานในพระบรมมหาราชวัง

รูปภาพที่ 349 พระปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หอพระสุลาลัยพิมาน พระบรมมหาราชวัง

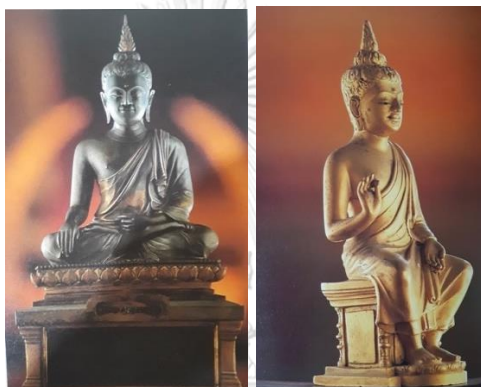
(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธรูปปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 436.)

6. รัชสมัยรัชกาลที่ 7 – 8 : การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

ด้วยผลแห่งสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการขาดดุลยภาพของประเทศ จึงส่งผลกระทบต่อเป็นอย่างมากในสมัยถัดมา ซึ่งภายหลังจากที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงต้องรับพระราชภาระอย่างมหาศาล ทรงดำรงอยู่ท่ามกลางวิกฤตการณ์อย่างรอบด้าน ทำให้รัฐจำต้องรัดเข็มขัดมากยิ่งขึ้นมากกว่ารัชสมัยก่อนหน้าเป็นเท่าทวี ด้วยการตัดทอนงบประมาณต่าง ๆ ของทางราชการลงในทุก ๆ ระดับ ทั้งการยุบหน่วยงานบางหน่วยงานลง การปลดข้าราชการออกจากตำแหน่ง แม้กระทั่งในส่วนของพระมหากษัตริย์เองก็ทรงต้องเสียสละเช่นกัน ทรงยินยอมให้มีการตัดค่าใช้จ่ายส่วนพระองค์ที่มาจากรัฐส่วนกลาง และสามารถเรียกเก็บภาษีเหมือนกับประชาชนทั่วไปด้วย ซึ่งอาจสร้างความไม่พอใจต่อหลายฝ่าย สถานการณ์ยิ่งย่ำแย่ลงไปอีกเมื่อเกิดความขัดแย้งและช่วงชิงอำนาจ

ของพระบรมวงศานุวงศ์ด้วยกันเอง และฝ่ายขุนนางเริ่มเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางของระบบการปกครองมากยิ่งขึ้น จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ในเวลาต่อมา ซึ่งในประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวได้รับการศึกษาไว้อย่างกว้างขวางทั้งในด้านการเมืองการปกครอง ตลอดจนแนวความคิดของชนชั้นนำในระบอบนี้ เกินกว่าขอบเขตของรูปแบบศิลปะ จึงไม่ขอสรุปในประเด็นดังกล่าว ณ ที่นี้

สำหรับพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยนี้ มีรูปแบบศิลปกรรมที่สะท้อนถึงพระราชนิยม ความนิยมในรูปแบบแห่งสำนึกนิยมที่มาจากอิทธิพลจากตะวันตก ซึ่งน่าจะคงความสืบเนื่องมาจากรูปแบบพระพุทธรูปในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

รูปภาพที่ 350 – 351 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล(ซ้าย) และพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา(ขวา)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หอพระสุลาลัยพิमान พระบรมมหาราชวัง

(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธรูปปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 449,450.)

รูปภาพที่ 352 (ซ้าย)พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี พระ
 ที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง รูปภาพที่ 353 (ขวา)พระปางประจำรัชกาล
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หอราชพงศานุสร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 (ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง (กรุงเทพฯ: บริษัท
 อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 455,459.)

พระพุทธรูปปฏิมา: พัฒนาการรูปแบบศิลปกรรม

สมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 7

2325 - พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1
 พระพุทธอภัยมงคลสมันต์ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธชินราช (ปางสมาธิ)
 พระพุทธชินราช (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)

2367 - พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3
 พระพุทธเจ้าใหญ่ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)

2394 - พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4
 พระพุทธเจ้าใหญ่ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)

2411 - พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)

2453 - พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)

2468 - พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)
 พระพุทธรูปปางสมาธิ (ปางสมาธิ)

รูปภาพที่ 353 แผนภาพแสดงพัฒนาการทางรูปแบบศิลปะในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 7 (ที่มา: ผู้วิจัย)

บทที่ 4

พระพุทธปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10

จากหลักฐานการสร้างพระพุทธปฏิมาในรัชสมัยของรัชกาลที่ 9 เป็นต้นมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน (พ.ศ. 2489 – 2562) ปรากฏการสร้างที่มีความหลากหลายของรูปแบบและคติการสร้าง โดยพบการสร้างพระพุทธปฏิมาที่มีความสืบเนื่องทางรูปแบบจากอดีต ทั้งการสร้างตามราชประเพณีของพระมหากษัตริย์ และการสร้างโดยประชาชนที่สืบต่อลงมาเป็นสายสกุลช่าง หรือการสร้างตามความเชื่อท้องถิ่น รวมถึงเกิดปรากฏการณ์ใหม่ที่นิยมการย้อนกลับไปเอาแบบอย่างโบราณต่างยุคสมัยมาผสมผสานกัน เกิดเป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการสร้างสรรค์ในช่วงระยะเวลานี้ ตลอดจนการสร้างพระพุทธรูปในศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัยอันเกิดจากการตีความโดยศิลปิน เป็นต้น ผู้วิจัยจึงทำการแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่โดยสังเขป คือ (1) กลุ่มพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ (2) กลุ่มพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆของประเทศไทย ดังนี้

1. กลุ่มพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา กล่าวคือ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ครั้งดำรงพระอิสริยยศ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ. 2489 – 2559)

พระพุทธรูปสำคัญที่สร้างขึ้นตามพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ มักสร้างขึ้นเนื่องในวาระโอกาสสำคัญต่างๆ โดยมีรูปแบบและพระราชประสงค์แตกต่างกันออกไปตามพระบรมราชวินิจฉัยในแต่ละพระองค์ การสร้างพระพุทธปฏิมาในพระองค์สามารถแบ่งกลุ่มย่อยออกได้เป็น การสร้างพระพุทธรูปตามโบราณราชประเพณีของพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่บูรพกษัตริย์พระองค์ก่อน พระบรมราชบุพการี อาชีพพระพุทธรูปประจำรัชกาล พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร และสร้างเพื่ออุทิศถวายเป็นพระราชกุศลในพระองค์เอง หรือธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับพระมหากษัตริย์ เช่น พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา พระพุทธรูปชัยวัฒน์ประจำรัชกาล เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบการสร้างพระพุทธปฏิมาอันเนื่องมาจากพระราชประสงค์ในกรณีพิเศษเพื่อเฉลิมพระเกียรติในพระราชพิธีต่างๆ และพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อพระราชทานแก่พสกนิกร เป็นอาทิ

(1). พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9

(1.1) การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาตามโบราณราชประเพณี

การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาตามโบราณราชประเพณี จำแนกออกได้ 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ พระพุทธรูปประจำรัชกาล พระพุทธรูปชัยวัฒน์ประจำรัชกาล พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร และพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในครั้งทรงผนวชของพระมหากษัตริย์ ดังนี้

(1.1.1) พระพุทธรูปประจำรัชกาล

พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลต่าง ๆ นั้น อันเป็นราชประเพณีที่สืบเนื่องมาจากในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พระองค์โปรดให้มีการหล่อฐานเพิ่มขึ้นและกะไหล่ทองสำหรับพระพุทธรูป 37 ปาง ซึ่งหล่อตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อแล้วเสร็จทรงพระราชอุทิศถวายแด่พระมหากษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตามลำดับจึงถือเป็นราชประเพณีสืบมาที่พระมหากษัตริย์จะทรงสร้างพระปางประจำรัชกาลเพื่ออุทิศถวายแด่พระมหากษัตริย์รัชกาลก่อน กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระปางประจำรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงสร้างพระปางประจำรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงสร้างพระปางประจำรัชกาลที่ 6 เป็นอาทิ ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระพุทธรูปปางประจำรัชกาลที่ 7 และรัชกาลที่ 8 ตามราชประเพณีสืบมา³⁰⁰

ก. พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7

ประวัติการสร้าง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรดำเนินการปั้นหุ่นและหล่อ และเสด็จพระราชดำเนินทรงเททองหล่อพระพุทธรูปเมื่อ พ.ศ. 2499³⁰¹ และทรงสถาปนาไว้ในบวรพุทธศาสนา อุทิศส่วนพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลที่ 7

³⁰⁰ เพลินพิศ คำราษฎร์, พระพุทธรูปปฏิมารัชกาลที่ 9 ทรงสร้าง (กรุงเทพฯ : หจก. ไอเดีย สแควร์, 2533), หน้า 1.

³⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หล่อด้วยเงินและกะไหล่ทอง ลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างกลม พระขนงต่อกัน เป็นรูปปีกกา มีอุณาโลมที่กึ่งกลางพระนลาฏ พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรณยาว พระเกศายกต่อเนื่องขึ้นไปตลอดจนถึงพระอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็น พระรัศมีรูปเปลวเพลิง ทรงประทับนั่งห้อยพระบาทเหนือบัลลังก์พระบาททั้งสองวางบนฐานบัวที่ซ้อน เหนือฐานเขียงอีกชั้นหนึ่ง พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ออก พระหัตถ์ขวาทรง ยกขึ้นเสมอพระอุระ พระหัตถ์จีบเป็นวง โดยใช้ปลายพระอังคุฐ(นิ้วโป้ง)แตะกับปลายพระดัชนี(นิ้วชี้) ส่วนนิ้วพระหัตถ์อื่นๆชี้ขึ้น หรือกรีดนิ้วพระหัตถ์ ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา มีริ้วจีวรแบบ ธรรมชาติ องค์พระพุทธรูปปางกันด้วยฉัตรทองคำลายฉลุ 5 ชั้นเหนือพระเศียรขององค์พระพุทธรูป ที่ ฐานมีคำจารึกว่า

รัชกาลที่ 41 พ.ศ. 2468 ถึง พ.ศ. 2477

พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลที่ 7 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญไป ประดิษฐาน ณ หอพระราชพงศานุสร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

รูปภาพที่ 354 พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 13)

ข. พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
อานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 (รูปภาพที่ 356)

ประวัติการสร้าง

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรดำเนินการปั้นหุ่นและหล่อ และเสด็จพระราชดำเนินทรงเททองหล่อพระพุทธรูปเมื่อ พ.ศ. 2499³⁰² และทรงสถาปนาไว้ในบวรพุทธศาสนา อุทิศส่วนพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลที่ 8

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล หล่อด้วยเงิน และกะไหล่ทอง ลักษณะพระพักตร์กึ่งรีกึ่งเหลี่ยม พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกใหญ่ ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยทั่วพระเศียร ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษนิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ส่วนรายละเอียดพระพักตร์นั้น พระขนงโก่ง พระนลาฏแคบ พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอกหรือเกือบจรดพระอังสา ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา ชายสังฆาฏิยาวลงมาเหนือพระถัน ปลายตัดเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ ถัดลงมามีเส้นขอบสงเว้ารอบพระองค์ ทรงประทับนั่งขัดสมาธิเพชรโดยไขว้พระขงฆ์ มองเห็นฝ่าพระบาททั้งซ้ายและขวาเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงาย ระหว่างพระขงฆ์ปรากฏชายจีวรคล้ายรูปพัด พระหัตถ์ทั้งสองข้างยกขึ้นอยู่ในระดับพระอุระ โดยพระหัตถ์ซ้ายจับนิ้วพระหัตถ์เป็นวง (พระอังคุฐและพระดัชนีจรดกัน ส่วนนิ้วพระหัตถ์อื่นๆชี้ขึ้น พระหัตถ์ขวายกขึ้นอยู่ในท่าประคองพระหัตถ์ซ้าย แสดงปางปฐมเทศนา เหนือพระเศียรขององค์พระพุทธรูปกางกั้นด้วยฉัตรทองฉลุ 5 ชั้น ที่ฐานมีคำจารึกว่า

อปร.

รัชกาลที่ 42

พ.ศ. 2477 ถึง พ.ศ. 2489

พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลที่ 7 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญไปประดิษฐาน ณ หอพระราชพงศานุสร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

³⁰²เพลินพิศ กำราญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

รูปภาพที่ 355 พระพุทธรูปปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล

รัชกาลที่ 8

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 15)

(1.1.2) พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล (รูปภาพที่)

ประวัติการสร้าง

ราชประเพณีสร้างพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล เริ่มต้นขึ้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีพระราชดำริว่า พระชัยวัฒน์ประจำพระองค์ที่อัญเชิญไปในราชการศึกสงคราม ซึ่งเรียกว่า พระชัยหลังช้างนั้นได้อัญเชิญไปประดิษฐานหน้าพุทธบัลลังก์พระพุทธรูปมหายานรัตนปฏิมากร เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปคู่พระบารมีมาด้วยกัน จึงขาดพระพุทธรูปสำหรับถวายพระราชสักการะ ณ พระราชมณเฑียร จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ขึ้นแทน ถวายนามว่า พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล เมื่อในคราวต่อมาจึงถือเป็นราชประเพณีที่จะต้องหล่อสร้างพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลสำหรับพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 โดยยังมีได้สร้างพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาลตามราชประเพณี ในการพระราชพิธีจึงต้องอัญเชิญพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สมเด็จพระบรมอัยกาธิราชออกประดิษฐานเป็นประธานในการพระราชพิธีแทน ครั้นถึง พ.ศ. 2495 เสด็จพระราชดำเนินกลับจากสวิตเซอร์แลนด์มาประทับพระนคร

เป็นการถาวร ใน พ.ศ. 2506 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลขึ้นตาม
บูรพราชประเพณี โดยมีนายพิมาน มูลประมุข เป็นประติมากรปั้นหุ่นพระพุทธรูป

รูปแบบศิลปกรรม

พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองคำมีหน้าตักกว้าง 7 นิ้ว พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาด
เล็ก ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือ
เกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปไข่ พระนลาฏกว้าง
พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว และพระกรรณยาวลงมาถึงกึ่งกลาง
พระศอก ครองอุตราสงค์เรียบ ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา สังฆาฏิพาดบนพระอังสาซ้ายห้อยยาวลงมา
จรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาว
เสมอกันวางฝ่าพระหัตถ์คว่ำเหนือพระชานู พระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพลาอยู่ในกิริยาถือพัด ประทับ
นั่งขัดสมาธิเพชรโดยการไขว้พระขงฆ์ มองเห็นฝ่าพระบาททั้งสองข้างเหนือฐานบัวหงายซ้อนกัน 3 ชั้น
ซึ่งอยู่บนฐานสิงห์และฐานเชิงตามลำดับ บนฐานเชิงปรากฏคำจารึกว่า

คำจารึกด้านหน้า

มานส์ วีริย์ ขนติ ภูมิ เว อธิยา พลั

อิทธิงคโต ส รณเขตติ ปณฺธิโต ชยวตฺตโน

(คำแปล) ความตั้งใจมุ่งมั่น ความเพียร ความมีขันติ เป็นพลังที่เป็นเหตุให้ประสบ

ความสำเร็จโดยแท้ ผู้บรรลุถึงความสำเร็จนั้น เป็นบัณฑิต ได้รับความชนะมากย่อมให้

เกิดความสุขยินดี

(ที่มา) สมเด็จพระญาณสังวรมุขขึ้นถวาย

คำจารึกด้านหลัง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงหล่อเมื่อ

ณ วันพฤหัสบดีที่ 31 ตุลาคม พุทธศักราช 2506³⁰³

เบื้องหน้ามีผ้าทิพย์ขนาดใหญ่จำหลักลายลงยาห้อยปกคลุมฐานบัวและฐาน
สิงห์ เหนือพระเศียรขององค์พระพุทธรูปกางกั้นด้วยฉัตรทองคำฉลุ 5 ชั้น พัดหรือตาลปัตรที่ถือ
นั้นมีลักษณะเรียวแหลมคล้ายรูปใบโพธิ์หล่อด้วยเงินจำหลักลาย

³⁰³ เพลินพิศ คำราญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

รูปภาพที่ 356 พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 21)

(1.1.3) พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา

พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา คือ พระพุทธรูปเท่าจำนวนพระชนมพรรษา ซึ่งธรรมเนียมการสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาเริ่มมีขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

...ทรงมีพระราชศรัทธาสั่งสร้างพระพุทธรูปด้วยเงินเป็นน้ำหนักองค์ละซังห้าตำลึง เท่าพระชนมพรรษาปีละองค์ ทรงสร้างถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระบาทสมเด็จพระเลิศหล้านภาลัยด้วยทั้งสองพระองค์ ... ในรัชกาลที่ 1 นั้นเป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิเพชรพระหัตถ์ห้อย ในรัชกาลที่ 2 เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย รัชกาลที่ 3 เป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ขวาซ้อนพระหัตถ์ซ้าย ... พระพุทธรูปทั้งสามสำหรับนี้มีฉัตรเงินกาไหล่ทองจำหลักปรัสามชั้นกัน เท่าจำนวนที่ได้เสด็จดำรงสิริราชสมบัติ นอกจากนั้นเท่าจำนวนพระชนมพรรษา เมื่อยังไม่ได้เสด็จดำรงราชสมบัตินั้นไม่มีฉัตร... 304

³⁰⁴พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน (พระนคร: กรมศิลปากร, 2496), หน้า 187 – 188.

สำหรับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีการสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา ดังนี้

(1.1.3.1) พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 50 พรรษา

ประวัติการสร้าง

เนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระชนมายุครบ 50 พรรษา เมื่อ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2520 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาขึ้นโดยมี นายแก้ว หนองบัว เป็นผู้ปั้นหุ่นพระพุทธรูปปางลีลาและปางห้ามญาติและเป็นคนหล่อพระพุทธรูปทั้งหมด ส่วนนายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ เป็นผู้ปั้นหุ่นพระพุทธรูปปางนาคปรกและปางสมาธิ และทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีหล่อพระพุทธรูป ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2520 จำนวน 4 องค์ คือ พระพุทธสยามาภิวัฒนบพิตร ภูมิพลนริศทสสหัสสทิวส์รัชการี ปัณณาสวรรษศรีอุภัยมหามงคล พระพุทธสกลสันติกรบพิตร บรมจักริศรสถิตมงคล พระพุทธรูปปางนาคปรก และพระพุทธรูปปางสมาธิ เมื่อแล้วเสร็จ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีเบิกพระเนตร ฉลองพระพุทธรูป ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2520

ก. พระพุทธสยามาภิวัฒนบพิตร ภูมิพลนริศทสสหัสสทิวส์รัชการี ปัณณาสวรรษศรีอุภัยมหามงคล

พระนามมีความหมายว่า “พระ(พุทธเจ้า)บพิตร ผู้ยังสยามรัฐให้เจริญยิ่ง เป็นมหามงคลแห่งศรี คือ มิ่งมงคล 2 อย่างคือ สมเด็จพระภูมิพลผู้ทรงเป็นใหญ่แห่งนครจน เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมาได้ همینวันเศษและเจริญพระชนมพรรษาครบ 50 พรรษา” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติได้ همینวันเศษ และได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรในท้องถิ่นชนบททั่วราชอาณาจักร เพื่อพระราชทานความร่มเย็นเป็นสุข

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธสยามาภิวัฒนบพิตร ภูมิพลนริศทสสหัสสทิวส์รัชการี ปัณณาสวรรษศรีอุภัยมหามงคล เป็นพระพุทธรูปปางลีลา โดยถ่ายแบบจากพระพุทธรูปลีลาศิลปะแบบสุโขทัยเป็นต้นแบบในการสร้าง พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะรูปวงรี พระหนุสอบลง พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวและเหลือบต่ำ พระนาสิกโค้ง พระโอษฐ์เรียวแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรณทั้งสองข้างเรียวแหลมและยาวลงมาถึง

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปสลักรูปพิตร บรมจักริศรสถิตมงคล มีพุทธลักษณะคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษนิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายวงรีมีพระหนุสอบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางของพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา พระวรกายมีพระอังสาใหญ่บั้นพระองค์เล็กโดยครองอุตราสงค์เรียบห่มคลุมพระอังสา ปล่อยชายจีวรให้ห้อยลงมาเป็นเส้นตรง ด้านข้างพระวรกายทั้งสองข้าง ปรากฏขอบสบงสองชั้นที่บั้นพระองค์และจีบทบห้อยลงมาเบื้องหน้า จนเกือบจรดข้อพระบาทหรือกึ่งกลางของพระขงฆ์ พระหัตถ์ทั้งสองข้างยกขึ้นเสมอพระอุระและหันฝ่าพระหัตถ์ออกแสดงปางห้ามญาติ ประทับยืนแบบสมถังค์เหนือฐานปัทมาสน์ประกอบด้วยกลีบบัว หงายบัวคว่ำมีเกสรบัวประดับปัทมาสน์วางซ้อนอยู่เหนือฐานเชิงผังแปดเหลี่ยม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันจันทร์ ตรงกับวันพระบรมราชสมภพของพระองค์

รูปภาพที่ 358 พระพุทธรูปสลักรูปพิตร บรมจักริศรสถิตมงคล

(ที่มา: พริยะ ไกรฤกษ์, **ลักษณะไทย พระพุทธรูปภูมิอัตลักษณ์พุทธศิลป์ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2551, หน้า 78)

ค. พระพุทธรูปปางนาคปรก

มีขนาดหน้าตักกว้าง 9 นิ้ว มีความหมายว่า “พระเสาร์ซึ่งเป็นองค์อภิบาลพระชนมายุแล้ว 10 ปี พ้นจากเป็นองค์อภิบาล”³⁰⁶

³⁰⁶ เพลินพิศ คำราญ, **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 36.

รูปแบบศิลปกรรม

พุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปวงรีโดยพระหนุสอบลง พระนลาฏกว้าง พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยักคล้ายคลื่นและแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา ครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิด พระอังสาขวา สังฆาฏีขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรดบั้นพระองค์ ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย แสดงปางสมาธิ ทรงประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบบนชนดนาค 3 ชั้น ลักษณะนาคเป็นแบบนาค 7 เศียร

รูปภาพที่ 3599 พระพุทธรูปปางนาคปรก

(ที่มา: พิริยะ ไกรฤกษ์, ลักษณะไทย พระพุทธปฏิมาอัครลักษณะพุทธศิลป์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2551, หน้า 78)

ง. พระพุทธรูปปางสมาธิ

มีขนาดหน้าตักกว้าง 9 นิ้ว มีความหมายว่า “พระพุทธานุสสติซึ่งเป็นองค์อภิบาลพระชนมายุต่อจากพระเสารีกำหนด 19 ปี”³⁰⁷

รูปแบบศิลปกรรม

พุทธลักษณะมีความใกล้เคียงกับพระพุทธรูปปางนาคปรก โดยมีพระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูป

³⁰⁷ เพลินพิศ กำราญ, เรื่องเดียวกัน. หน้า 36.

วงรีโดยพระหนุสอบลอง พระนลาฏกว้าง พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยักคล้ายคลื่นและแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา ครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา สันมาฏิกขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรดชั้นพระองค์ ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางสมาธิ ทรงประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบเหนือฐานปัทมาสน์รองรับด้วยฐานเชิงอีกชั้นหนึ่ง

รูปภาพที่ 360 พระพุทธรูปปางสมาธิ

(ที่มา: พิริยะ ไกรฤกษ์, ลักษณะไทย พระพุทธรูปภูมิอัตลักษณ์พุทธศิลป์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2551, หน้า 78)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1.1.3.2) พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษามหามงคล 5 รอบ 60

พรรษา

ประวัติการสร้าง

พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 5 รอบ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นโดยออกแบบตามพระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์ โดยมีนายแก้ว หนองบัว เป็นผู้ปั้นหล่อ เมื่อแบบเสร็จแล้วพระองค์ทรงทอดพระเนตรและทรงแก้ไขตามพระราชประสงค์ ครั้นเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2530 พระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเททองหล่อพระพุทธรูปองค์ดังกล่าว ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และในภายหลังจากการตกแต่งพระพุทธรูปแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงบรรจุพระพิมพ์ผงจิตรลดาไว้ที่ฐานกลีบบัวของพระพุทธรูป และให้สมโภชขึ้น เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2530

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 5 รอบ มีขนาดหน้าตักกว้าง 18 นิ้ว หล่อด้วยโลหะผสมทองแดงและกะไหล่ทองอย่างหนา พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูงเหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปวงรีโดยพระหนุสอบลง พระนลาฏกว้าง พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยักคล้ายคลื่นและแสดงอาการยิ้ม พระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรณยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา ครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา สังฆาฏิขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรดบั้นพระองค์ ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางสมาธิ ทรงประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบบนปัทมาสน์บัวคว่ำบัวหงายโดยมีพระพิมพ์จิตรลดาประดับบนกลีบบัว และมีฉัตรทองคำฉลุ 5 ชั้น กางกั้นเหนือองค์พระพุทธรูป

รูปภาพที่ 361 พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษามหามงคล 5 รอบ 60 พรรษา

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 35)

(1.1.3.3) พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 72 พรรษา

ก. พระพุทธมหาราช ฉ ปริวัตร (รูปภาพที่)

ประวัติการสร้าง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปด้วยทองคำ แบบพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาล เนื่องในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ ในปีพุทธศักราช 2542 โดยกาญจนาภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวงเป็นหน่วยงานที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในครั้งนี้ ซึ่งพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาครบ 6 รอบนั้นจะยึดเอาพุทธลักษณะของพระพุทธรูป

ปฏิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ 9 เป็นต้นแบบ หากแต่โปรดเกล้าฯให้ปรับแก้พุทธลักษณะบางประการในเรื่องของสัดส่วน และรายละเอียดของฉัตร ตาลปัตร และผ้าทิพย์ ทั้งยังโปรดเกล้าฯให้ลงยาราชาชาติเพิ่มเติมด้วย เมื่อแล้วเสร็จจึงพระราชทานพระนามพระพุทธรูปปฏิมาองค์นี้ว่า “พระพุทธรมหาราช ฉปริวัฒน์” ซึ่งมีความหมายว่า พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในโอกาสครบ 6 รอบของพระมหाराชาเจ้า

รูปแบบศิลปกรรม

มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็กที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษนิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปไข่ พระนลาฏกว้าง พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโค้ง พระโอษฐ์เรียว และพระกรรณยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ ครองอุตราสงค์เรียว ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา สังฆาฏิพาดบนพระอังสาซ้ายห้อยยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวเสมอกันวางฝ่าพระหัตถ์คว่ำเหนือพระชานุ พระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพลาอยู่ในกิริยาถือพัด ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรโดยการไขว้พระขงฆ์ มองเห็นฝ่าพระบาททั้งสองข้างเหนือฐานบัวทรงซ้อนกัน 3 ชั้นซึ่งอยู่บนฐานสิงห์และฐานเขียงตามลำดับ ที่ฐานเขียงด้านหน้าจารึกอักษรว่า “พระพุทธรมหาราช ฉ ปริวัฒน์” ส่วนด้านหลังเป็นจารึกคำแปลว่า “พระพุทธรูปสร้างขึ้นในโอกาสครบ 6 รอบของพระมหाराชาเจ้า” เบื้องหน้าประดับผ้าทิพย์ขนาดใหญ่จำหลักลายลงยาสี ห้อยปกคลุมฐานบัวและฐานเขียงซึ่งดังกล่าวมีฉัตรทองคำฉลุ 5 ชั้นกางกั้นพระพุทธรูปปฏิมา พัดหรือตาลปัตรที่ถือนั้นมีลักษณะเรียวแหลมคล้ายรูปใบโพธิ์หล่อด้วยเงินจำหลักลาย

รูปภาพที่ 362 พระพุทธรมหาราช ฉ ปริวัฒน์

(ที่มา: กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง)

**ข.) พระพุทธรูปปางห้ามสมุทรหมางคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ
ประวัติการสร้าง**

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ในรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดงานพระราชพิธีเพื่อเฉลิมพระเกียรติและสร้างพระพุทธรูปเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ ในการครั้งนี้ด้วย โดยมีนายโสฬส พุทธรักษ์ ประติมากรของกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบและปั้น

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปในการพระราชพิธีหล่อพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรหมางคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 ตามเวลาพระฤกษ์ 17.39 – 18.09 น. ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เมื่อหล่อพระพุทธรูปแล้วเสร็จ กรมศิลปากรรับหน้าที่ดำเนินการตกแต่งปิดทองและประดับอัญมณีจนสำเร็จเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องอันสมบูรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิธีฉลองสมโภช เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พุทธศักราช 2542

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปปางห้ามสมุทรหมางคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องมีขนาดสูง 175 เซนติเมตร มีฐานสูง 57 เซนติเมตร มงกุฎสูง 45 เซนติเมตร ลักษณะพระพักตร์กลม พระขนงโก่ง พระเนตร พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาว ทรงพระมหามงกุฎประดับอัญมณี ครองจีวรห่มคลุม ทรงเครื่องประกอบด้วย สังวาล ข้อพระกร ข้อพระบาท

รูปภาพที่ 363 พระพุทธรูปปางห้ามสมุทรหมางคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 39)

(1.1.3.4) พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 84 พรรษา

ประวัติการสร้าง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจัดสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ 84 พรรษาขึ้นและพระราชทานพระนามพระพุทธรูปนี้ว่า “**พระพุทธรธรรมิกราชบพิตร ภูมิพลนริศ จตุราสีติวรมงคล**” อันมีความหมายว่า “พระพุทธรเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมิกราช สร้างถวายในวาระมหามงคลที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษา”

พระพุทธรูปองค์นี้ประดิษฐาน ณ พระตำหนักเปี่ยมสุขวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศ โดยเป็นองค์ที่สร้างขึ้นด้วยเนื้อเงินบริสุทธิ์ อีกองค์หนึ่ง

รูปแบบศิลปกรรม

มีพุทธลักษณะที่จำลองแบบตามพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาที่ทรงโปรดเกล้าให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2520 กล่าวคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปไข่และเรียว พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวแสดงอาการแย้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างเรียวแหลมและยาวลงมาถึงกึ่งกลางของพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา พระวรกายมีพระอังสาใหญ่บนพระองค์เล็กโดยครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรเรียบแนบพระวรกาย ปล่อยชายจีวรให้ห้อยลงมาเป็นเส้นโค้งด้านข้างพระวรกายด้านซ้ายขององค์พระพุทธรูป ไม่ปรากฏขอบสงที่บนพระองค์ ชายสังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรดบนพระองค์ พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นเสมอพระอุระและหันฝ่าพระหัตถ์ออกจิบเป็นวง โดยพระอังคุฐและพระดัชนีสัมผัสกัน นิ้วที่เหลือกกรีดหรือชี้ขึ้นแสดงปางแสดงธรรม พระหัตถ์ขวาทอดลงข้างพระวรกายในกิริยาไกวแขน สันพระบาทขวยยกขึ้นเล็กน้อยในท่ากิริยาก้าวเดิน แสดงปางลีลา มีฐานปัทมาสน์รองรับเป็นกลีบบัวคว่ำบัวหงายและมีฐานแปดเหลี่ยมรองรับอีกชั้นหนึ่ง องค์พระสร้างด้วยทองคำร้อยละ 99.99 สูงตลอดพระรัศมี 38 เซนติเมตร น้ำหนักสุทธิ 17,310 กรัม ส่วนฐานแปดเหลี่ยมสร้างด้วยทองคำขวาน้ำหนักบริสุทธิ์ 4,398 กรัม

รูปภาพที่ 364 พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 84 พรรษา

(ที่มา: กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง)

(1.1.4) พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ก. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
อานันทมหิดล รัชกาลที่ 8

ประวัติการสร้าง

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรดำเนินการปั้นหุ่นและหล่อ นายพิमान มูลประมุข เป็นประติมากรในครั้งนี้ และพระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเททองหล่อพระพุทธรูปนี้ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2499 ณ ศาลาวรสภาภิรมย์ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต แล้วเชิญประดิษฐานคู่กับพระบรมอัฐิ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปปางประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เป็นพระพุทธรูปปางถวายเนตร ซึ่งเป็นปางประจำวันอาทิตย์อันเป็นวันพระราชสมภพของพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เป็นพระพุทธรูปสำริด กะไหล่ทอง พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกใหญ่ ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ส่วนรายละเอียดพระพักตร์มีความสมจริงคล้ายบุคคล พระขนงโก่ง พระเนตรเปิดมองตรงไปเบื้องหน้า พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณทั้งสองข้างยาว พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางลงประสานกันด้านหน้าพระเพลลา พระหัตถ์ขวาทับพระหัตถ์ซ้าย ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางจนแลเห็นเม็ดพระถันขวา สังขاطิพาดลงจากพระอังสาซ้ายแบบเฉวียงป่า ซึ่งเป็นลักษณะของการครองจีวรแบบพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ริ้วจีวรมีลักษณะเป็นแบบธรรมชาติ ประทับยืนแบบสมถะกึ่งคู้เหนือฐานปัทมาสน์ 3 ชั้น มีเกสรบัวประดับ ฐานบัวตั้งอยู่เหนือฐานกลมบนฐานเขียนผังแปดเหลี่ยม

รูปภาพที่ 365 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 17)

ข. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ

พลอดุลยเดช

ประวัติการสร้าง

ในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารปางห้ามญาติ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันจันทร์อันเป็นวันพระบรมราชสมภพ และด้วยตั้งแต่พระองค์ทรงเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 เป็นต้นมานั้นยังมิได้มีการสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารขึ้นในรัชกาลนี้เลย จึงใช้วโรกาสนี้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารขึ้นในครั้งเดียวกันนี้

พระพุทธรูปองค์นี้ นายแก้ว หนองบัว เป็นผู้ปั้นหล่อ โดยได้รับการแก้ไขให้ เป็นไปตามพระราชประสงค์ จึงโปรดฯ ให้ดำเนินการพิธีเททองหล่อพระพุทธรูป ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2530 และโปรดเกล้าฯ ฉลองสมโภชพระพุทธรูปประจำพระชนมวารในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2530 เมื่อแล้วเสร็จจึงัญเชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมวารไปประดิษฐานร่วมกับพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล ณ หอพระสุลาลัยพิमानในหมู่พระมหามณเฑียร

รูปแบบศิลปกรรม

พุทธลักษณะของพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปไข่ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางของพระศอก หรือเกือบจรดพระอังสา พระวรกายมีพระอังสาใหญ่บนพระองค์เล็กโดยครองอุตราสงค์

เรียบห่มคลุมพระอังสา ปล่อยชายจีวรให้ห้อยลงมาเป็นเส้นโค้งด้านข้างพระวรกายทั้งสองข้าง ปรากฏขอบสงสองชั้นที่บั้นพระองค์และจีบทบห้อยลงมาเบื้องหน้าจนเกือบจรดข้อพระบาทหรือกึ่งกลางของพระชงฆ์ พระหัตถ์ซ้ายทอดลงข้างพระวรกาย ส่วนพระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระและหันฝ่าพระหัตถ์ออกแสดงปางประทานอภัย หรือ อภัยมุทรา ประทับยืนแบบสมถังค์เหนือฐานปัทมาสน์ ประกอบด้วยกลีบบัวหงายบัวคว่ำมีเกสรบัวประดับปัทมาสน์วางซ้อนอยู่เหนือฐานเขียนผังแปดเหลี่ยม

รูปภาพที่ 366 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 37)

ค. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรม

ราชชนนี

รูปแบบศิลปกรรม

เป็นพระพุทธรูปสำริด กะไหล่ทอง พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเล็กกลมควม้วนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ส่วนรายละเอียดพระพักตร์มีความสมจริงคล้ายบุคคล พระพักตร์มีลักษณะค่อนข้างกลม พระขนงโก่ง พระเนตรเปิดมองตรงไปเบื้องหน้าด้วยอาการสังวร พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาว พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางลงประสานกันด้านหน้าพระเพลา โดยพระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรเรียบไม่มีริ้วและบางจนแลเห็นเม็ดพระถันขวา สังฆาฏิขนาดใหญ่พาดลงจากพระอังสาซ้ายจรดพระนาภี ประทับยืนแบบสมถังค์เหนือฐานปัทมาสน์ 3 ชั้น มีเกสรบัวประดับ ฐานบัวตั้งอยู่เหนือฐานกลมบนฐานเขียนผังแปดเหลี่ยม มีส่วนสูงจากฐานถึงยอดพระเกตุมาลา 31.5 เซนติเมตร

รูปภาพที่ 367 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
(ที่มา: พิริยะ ไกรฤกษ์, ลักษณะไทย พระพุทธรูปภูมิอัตลักษณ์พุทธศิลป์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2551, หน้า 85)

(1.1.5) พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์พุทธบูชาครั้งที่
พระมหากษัตริย์ทรงผนวช: พระพุทธนาราวันตบพิตร

ประวัติการสร้าง

การสร้างพระพุทธรูปเป็นอนุสรณ์พุทธบูชา เมื่อพระมหากษัตริย์ได้ทรง
ผนวช ประดิษฐานไว้ที่พระปิ่นหยง วัดบวรนิเวศวิหารนั้น เริ่มต้นขึ้นในรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระ
จุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชในปี พ.ศ. 2416 ครั้นทรงลาผนวชแล้วได้ทรงสร้างพระพุทธรูป
ปางห้ามสมุทร ถวายพระนามว่า พระพุทธรุณินนาท เป็นอนุสรณ์ที่ได้ทรงผนวชในพุทธศาสนา จึงถือ
เป็นราชประเพณีสืบมา

ครั้งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรง
ผนวชระหว่างวันที่ 22 ตุลาคม ถึงวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 เมื่อทรงลาผนวชแล้วจึงโปรดเกล้า
ฯ ให้สร้างพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2499 โดยสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ได้ถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “**พระพุทธนาราวันตบพิตร**”

รูปแบบศิลปกรรม

มีพุทธลักษณะที่คล้ายกับ พระพุทธรุณินนาท เกือบทุกประการ น่าจะเป็นการ
ถ่ายแบบมาสร้างใหม่อีกครั้ง ลักษณะสำคัญของพระพุทธนาราวันตบพิตร คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ด
พระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ เหนือขึ้นไป
เป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ไม่ปรากฏอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง ลักษณะพระพักตร์กลม พระขนงโค้ง
พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณทั้งสองข้างสั้นคล้ายใบหูมนุษย์ ครอง

อุตราสงค์แบบห่มคลุมปิดพระอังสาทั้งสองข้าง จีวรมีริ้วแบบสมจริงตามธรรมชาติ พระหัตถ์ทั้งสองข้างยกขึ้นในระดับพระอุระ และหันฝ่าพระหัตถ์ออกแสดงปางห้ามสมุทร ประทับยืนแบบสมถังค์บนฐานบัวคว่ำบัวหงายที่ซ้อนอยู่บนฐานแข้งสิงห์และฐานเขียงและฐานแปดเหลี่ยมตามลำดับ โดยมีจารึกที่ฐานว่า

พระพุทธนาราวันตบพิตร ศุภมัสตุ พระพุทธศาสนากาลล่วงแล้ว 2499 พรรษา วันที่ 22 ตุลาคมมาส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนาได้เสด็จออกผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จมาประทับบำเพ็ญสมณปฏิบัติ ณ พระปิ่นหย้า วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ทรงสถาปนาพระพุทธปฏิมาพระองค์นี้ขึ้นไว้ในพระบวรพุทธศาสนา เมื่อ ณ วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2499 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ได้ถวายพระนามว่า พระพุทธนาราวันตบพิตร เชิญขึ้นประดิษฐานไว้ ณ พระปิ่นหย้า เป็นพระราชกุศลสืบไป

รูปภาพที่ 368 พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์พุทธบูชาครั้งที่พระมหากษัตริย์ทรงผนวช: พระพุทธนาราวันตบพิตร

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 19)

(1.2) พระพุทธปฏิมาอันเนื่องมาจากพระราชประสงค์ในกรณีพิเศษ

(1.2.1) พระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร.

ประวัติการสร้าง

ในปี พ.ศ. 2506 พระเทพมงคลรังสี (ดี พุทฺธโชติ) ขณะดำรงสมณศักดิ์ พระมงคลรังษีวิสุทธี และมีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ขณะดำรงสมณศักดิ์พระสาสนโสภณ เป็นที่ปรึกษา ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต อัญเชิญพระปรมาภิไธย ภาปร. ประดับเหนือผ้าทิพย์ของพระพุทธรูปปางประทานพรที่จัดสร้างเพื่อเป็น

ที่ระลึกและเพื่อให้ประชาชนได้มีไว้สักการบูชา ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดกฐินต้น ณ วัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี ขนาดหน้าตักกว้าง 24 นิ้ว สำหรับประดิษฐานในพระอุโบสถวัดเทวสังฆาราม 1 องค์ และขนาดหน้าตักกว้าง 9 นิ้ว จำนวน 9,999 องค์ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเช่าบูชา ซึ่งรูปแบบของพระพุทธรูปนั้นใช้แบบเดียวพระพุทธรูปที่ทางโรงพยาบาลศิริราชสร้างขึ้นในคราวฉลอง 72 ปีศิริราช ซึ่งมีพระธรรมจินดาภรณ์(ทองเจือ จินดาโร) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นผู้ออกแบบ ซึ่งรูปแบบจะมีลักษณะที่ต่างกันเล็กน้อยคือ พระหัตถ์ขวาที่พาดลงให้นิ้วพระหัตถ์กระดิกมากขึ้น และเพิ่มผ้าทิพย์ประดับพระปรมาภิไธย ด้านหน้าของฐานพระพุทธรูป

อย่างไรก็ตาม การสร้างพระพุทธรูปปางประทานพร ภปร. ในครั้งนี้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ต่อมาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้ทรงทราบ จึงพระราชทานพระราชดำริว่า น่าจะได้มีการหล่อสร้างพระพุทธรูปปางประทานพรนี้ขึ้นอีกครั้ง ที่วัดบวรนิเวศวิหาร จึงได้มีการดำเนินการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต สร้างพระพุทธรูปปางประทานพร ภปร. ขึ้นเป็นครั้งที่ 2 พระพุทธรูปปางประทานพร ภปร. ที่หล่อขึ้นในครั้งที่ 2 นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำริให้ช่างศิลป์ กรมศิลปากรปั้นหุ่นขึ้นใหม่ และได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยส่วนพระพุทธรูปลักษณะทั้งปวง ซึ่งจะกลายเป็นต้นแบบพุทธศิลป์แบบรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 9 ทั้งยังได้พระราชทานภาพิตสำหรับจารึกที่ฐานเป็นสัญลักษณ์ของชาติว่า

หทยชาติยา สามคคิย สติสยขานเนน โภชิสย รกขนติ

แปลความว่า คนชาติไทยจะรักษาความเป็นไทยอยู่ได้ด้วยมีสติสำนึกอยู่ในความสามัคคี

ส่วนฐานด้านหลังคณะกรรมการมีมติให้จารึกว่า

เสด็จพระราชดำเนินในพิธีหล่อ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2508

อนึ่ง พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานที่วัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี จึงเป็นพระพุทธรูปที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระปรมาภิไธย ภปร. ประดับที่ผ้าทิพย์เป็นครั้งแรก และที่วัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งที่ 2 ตามลำดับ

รูปแบบศิลปกรรม

พุทธลักษณะของพระพุทธรูปปางประทานพร ภ.ป.ร. คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว แยมพระโอษฐ์

เล็กน้อย พระกรรมทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก หรือเกือบจรดพระอังสา ครองอุตราสงค์
ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง พระอังสา
กว้าง พระวรกายเพรียวบาง สันขาภูษิตขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรด
บั้นพระองค์ ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ หงายฝ่าพระหัตถ์ พระ
หัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางประทานพร ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐาน
บัวคว่ำบัวหงายซ้อนชั้น 3 ชั้นเหนือฐานแข่งสิงห์และฐานเชิงตามลำดับ ประดับผ้าทิพย์บริเวณ

กึ่งกลางของฐานและประดับอักษรพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. อีกทั้งยังปรากฏ
จารึกบริเวณฐานเชิงด้านหน้าดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น

รูปภาพที่ 369 พระพุทธรูปปางประทานพร ภปร.

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 23)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1.2.2) พระพุทธรูปนาราชบพิตร

ประวัติการสร้าง

พระพุทธรูปนาราชบพิตร เป็นพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริสร้างขึ้นเพื่อพระราชทานแก่ทุกจังหวัดในประเทศไทย
ให้เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด เมื่อ ปีพุทธศักราช 2508

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศาสตราจารย์ นายไพฑูริย์ เมืองสมบุญ นาย
ช่างกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร บั้นหุ่นพระพุทธรูปนาราชบพิตร ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และ
ทรงแก้ไขพระพุทธรูปลักษณะด้วยพระองค์เองจนพอพระราชหฤทัยแล้ว จึงได้โปรดเกล้าให้เททองหล่อ
พระพุทธรูป เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2509

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระพุทธรูปประจำจังหวัด ประดิษฐานไว้ ณ ศาลากลางจังหวัดของทุกจังหวัด และเป็นพระพุทธรูปประจำหน่วยทหาร ประดิษฐานไว้ ณ กองบัญชาการหน่วยทหาร

จังหวัดแรกที่ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานพระพุทธรูปประจำจังหวัด ก็คือ จังหวัดหนองคาย ซึ่งได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2510 ในโอกาสนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสแก่ชาวจังหวัดหนองคาย มีความสำคัญที่ขออัญเชิญมาเฉพาะบางตอน ดังนี้

...ข้าพเจ้ามาเยี่ยมท่านคราวนี้ ได้นำพระพุทธรูปมามอบให้ด้วยพระพุทธรูปองค์นี้ ข้าพเจ้าสร้างขึ้นเพื่อมอบไว้เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด ที่ฐานบัวหงายข้าพเจ้าได้บรรจุพระพิมพ์องค์หนึ่ง ซึ่งทำขึ้นด้วยผงศักดิ์สิทธิ์ อันได้มาจากจังหวัดต่างๆ ทั่วราชอาณาจักร...

...พระพุทธรูปองค์นี้ นอกจากจะถือว่าเป็นนิมิตหมายแห่งคุณพระรัตนตรัย อันเป็นที่เคารพสูงสุดแล้ว ข้าพเจ้ายังถือเสมือนเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศไทย และความสามัคคีกลมเกลียวกันของประชาชนชาวไทยอีกด้วย ข้าพเจ้าจึงได้บรรจุพระพิมพ์ที่ทำขึ้นด้วยผงศักดิ์สิทธิ์ทั่วราชอาณาจักรดังกล่าว และนำมามอบให้แก่ท่านด้วยตนเอง...

...ขออานุภาพแห่งพระพุทธรูปทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พ้นจากทุกข์ภัยทุกประการ บันดาลให้เกิดความสุขสวัสดิ์ มีความก้าวหน้ารุ่งเรืองในการประกอบอาชีพ และมีความสมัครสมานกัน ในอันที่จะร่วมกันสร้างเสริมความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าให้แก่บ้านเมืองของเราสืบไป... 308

พระพุทธรูปทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สร้างขึ้นด้วยมวลสารอันศักดิ์สิทธิ์ได้มาจากประชาชนและส่วนในพระองค์เอง กล่าวคือ

ส่วนในพระองค์

1. ดอกไม้แห้งจากมาลัยที่ประชาชนได้ทูลเกล้าฯ ถวายในการเสด็จพระราชดำเนินเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร และได้ทรงแขวนไว้ที่องค์พระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากรตลอดฤดู จนถึงคราวเปลี่ยนเครื่องทรงใหม่ ดอกไม้แห้งนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมไว้
2. เส้นพระเจ้าซึ่งเจ้าพนักงานได้รวบรวมไว้หลังจากทรงพระเครื่องใหญ่ทุกครั้ง
3. ดอกไม้แห้งจากมาลัยที่แขวนพระมหาเศวตฉัตรและด้ามพระขรรค์ชัยศรีในพระราชพิธีฉัตรมงคล
4. สีซึ่งขูดจากผ้าใบที่ทรงเขียนภาพฝีพระหัตถ์
5. ชิ้นและสีซึ่งทรงขูดจากเรือใบพระที่นั่ง ขณะที่ทรงตกแต่งเรือใบพระที่นั่ง

ส่วนที่มาจากประชาชนทุกจังหวัดทั่วพระราชอาณาจักร ได้แก่ วัตถุเครื่องผสมที่มาจากต่างจังหวัดนี้ กระทรวงมหาไทยได้นำทูลเกล้าฯถวาย เป็นวัตถุที่ได้มาจากปูชนียสถานหรือพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพบูชาในแต่ละจังหวัด อันได้แก่ ดินหรือตะไคร่น้ำแห้งจากปูชนียสถาน เปลวทองคำปิดพระพุทธรูป ผงรูปหน้าที่บูชาและบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้เคยนำมาใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก³⁰⁹

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปนารายณ์ เป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดหน้าตักกว้าง 23 เซนติเมตร สูง 40 เซนติเมตร ที่บัวฐานด้านหน้าบรรจุพระพิมพ์ พระสมเด็จจิตรลดา ไว้อีกองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงสร้างด้วยพระหัตถ์พระองค์เอง ซึ่งประกอบด้วยพระผงศักดิ์สิทธิ์ต่างๆด้วยกัน

พระพุทธรูปนารายณ์ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูงเหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระศกทั้งสองข้าง สันขาภูขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรดบั้นพระองค์ ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ คว่าฝ่าพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลา หงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนชั้น 3 ชั้น โดยประดับพระพิมพ์จิตรลดาไว้เบื้องหน้าในตำแหน่งกึ่งกลางของฐานปัทมาสน์

³⁰⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 13 - 14.

รูปภาพที่ 370 พระพุทธรูปนวราชพิตร

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 25)

จะเห็นได้ว่า พระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร. และพระพุทธรูปนวราชพิตร มีลักษณะและรูปแบบศิลปกรรมที่คล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก มีเพียงการแสดงพระหัตถ์เท่านั้นที่ต่างออกไป ด้วยเหตุนี้ พระพุทธรูปนวราชพิตรคือรูปแบบศิลปะที่พัฒนามากจากพระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร. อย่างแท้จริง ไม่เพียงแต่รูปแบบศิลปกรรมที่คล้ายคลึงกันเท่านั้น นัยยะของการสร้างพระพุทธรูปทั้งสององค์ยังเหมือนกันอีกด้วย กล่าวคือ พระพุทธรูปทั้งสององค์สร้างขึ้นในช่วงเวลาที่ประเทศไทยเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริและพระราชประสงค์ให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ดังนั้นพระพุทธรูปทั้งสององค์จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชน ผลจากการสร้างพระพุทธรูปปางประทานพร และพระพุทธรูปนวราชพิตร จึงนำไปสู่การสร้างพระพุทธรูปในลักษณะของการ”เฉลิมพระเกียรติ” ภายใต้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในพื้นที่แห่งอุดมการณ์ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างแท้จริง ซึ่งรูปแบบศิลปกรรมที่สร้างขึ้นนั้นจะถูกกำหนดกรอบความคิดด้วยการนำความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น พระราชประวัติ พระราชลักษณะ แม้กระทั่งรูปแบบพระพุทธรูปทรงสร้าง และพระพุทธรูปประจำพระชนมวารตลอดจนวาระหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ มาใช้ควบคู่กับรูปแบบศิลปกรรมตามภูมิวัฒนธรรม เช่น การสร้างพระพุทธรูปปางประจำพระชนมวาร ขนาดความสูง 9.84 เมตร ซึ่งตัวเลขของขนาดนั้นมีความหมายเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ในรัชกาลที่ 9 ด้วยความสูง 9 เมตร และจุด 84 คือ ครบรอบ 84 พรรษา) หรือ แม้แต่การสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารโดยมีรูปแบบผสมผสานศิลปกรรมท้องถิ่น

ซึ่งพระพุทธรูปปฏิมาในลักษณะดังกล่าวสามารถสังเกตเห็นได้จากการประดิษฐานตราพระบรมราชสัญลักษณ์ พระปรมาภิไธยย่อ ตลอดจนตราสัญลักษณ์ประจำวาระสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ พระพุทธรูปในลักษณะนี้มีปรากฏทั่วทุกพื้นที่ของประเทศไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรักและศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีอยู่อย่างมั่นคงของประชาชน ผู้วิจัยจึงขอกำหนดเรียกกลุ่มพระพุทธรูปปฏิมาในลักษณะนี้ว่า “**พระพุทธรูปได้รั่มพระบารมี**”

(1.2.3) พระพุทธมงคลสารกร วัดป่าซางงาม จ.ลำพูน

ประวัติการสร้าง

แต่เดิมวัดป่าซางงาม เป็นวัดร้าง ซึ่งมีความเก่าแก่โดยสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2376 ต่อมาจึงมีการสร้างขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2451 โดยพระภิกษุจากเมืองยอง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า มาทำการบูรณะและสร้างเสนาสนะต่าง ๆ เพิ่มขึ้น

สำหรับพระพุทธรูปประดิษฐานภายในศาลาพิศาลประชาสามัคคี ศาลาการเปรียญวัดป่าซางงาม อันเป็นพระพุทธรูปประจำอำเภอป่าซาง พระพุทธรูปองค์นี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อ และพระราชทานนามเมื่อ พ.ศ. 2513

รูปแบบศิลปกรรม

พุทธลักษณะของพระพุทธรูป คือ มีหน้าตักกว้าง 30 นิ้วพระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์กลม พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวยาวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยุก แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง สันขาปฏิบาทผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พุทธลักษณะตามแบบพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัย ส่วนพระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ หงายฝ่าพระหัตถ์ โดยพระดรรชนีจับเป็นวงกับพระอังคุฏ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลหาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางประทานพร ซึ่งเป็นพุทธศิลป์แบบรัตนโกสินทร์ ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนชั้น 3 ชั้นเหนือฐานแข้งสิงห์และฐานเขียนตามลำดับ ประดับผ้าทิพย์บริเวณกึ่งกลางของฐานและประดับอักษรพระนามพระพุทธรูปที่ได้รับพระราชทาน

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบและความสำคัญ ซึ่งน่าจะเป็นการสร้างพระพุทธรูปตามแบบของพระพุทธรูปปางประทานพร ภ.ป.ร. เพียงแต่คงลักษณะบางประการของพุทธศิลป์แบบ

สุโขทัย อนึ่ง พระพุทธมิ่งมงคลสารกร จึงน่าจะจัดอยู่ในกลุ่มพระพุทธรูปที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นอีก
องค์หนึ่ง

รูปภาพที่ 371 พระพุทธมิ่งมงคลสารกร วัดป่าซางงาม จ.ลำพูน

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 49)

(1.2.4) พระพุทธวโรธานัมโมภาส วัดวาลุการาม (วัดแหลมทราย) จ.

ชุมพร

ประวัติการสร้าง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้า
สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (พระอิสริยยศในขณะนั้น) เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อพระ
ประธานประจำพระอุโบสถ วัดวาลุการาม ณ บริเวณหน้าพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร
กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่พระครูอดุล
วีรวัฒน์(สินโร เขมาภิตโต) เจ้าอาวาสวัดวาลุการาม ขณะนั้น นำไปประดิษฐานเป็นพระประธานใน
พระอุโบสถ วัดวาลุการาม และพระราชทานนามว่า “พระพุทธวโรธานัมโมภาส”

รูปแบบศิลปกรรม

พระเศียรประดับด้วยเม็ดยพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นก้น
หอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูป
เปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวยาวเหลือบต่ำ พระ
นาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยัก แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ
หรือเกือบจรดพระอังสา พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิด
พระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดยพระศกทั้งสองข้าง สันฆาฏีพาดผ่านพระ
อังสาซ้ายทอดยาวลงมาเสมอพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ
คว่ำฝ่าพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับ
นั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานเขียง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสร้างขึ้นเลียนแบบพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัย

หมวดใหญ่ ประดิษฐานเหนือบุษบกโดยประดับผ้าทิพย์อันมีพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. บนผ้าทิพย์อีกทีหนึ่ง

พระพุทธรูปโรธานธัมโมภาส น่าจะเป็นต้นแบบให้กับพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัยอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อพระราชทานเป็นพระพุทธรูปประธานแก่วัดต่างๆ อาทิ พระพุทธรูป พระประธานในพระอุโบสถ วัดประชาไสยิตาราม จ.สมุทรสงคราม เป็นต้น

รูปภาพที่ 372 พระพุทธรูปโรธานธัมโมภาส วัดวาลุการาม (วัดแหลมทราย) จ.ชุมพร

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 105)

(1.2.5) พระพุทธสาวิชัยมงคล วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร ต.พระแท่น

อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี

ประวัติการสร้าง

วัดพระแท่นดงรัง หรือพระแท่นดงรัง สร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด สันนิษฐานว่าคงจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา เพราะได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธในประเทศลังกา เนื่องจากในสมัยพระเจ้าบรมโกศ ได้นำพันธุ์พระศรีมหาโพธิมาจากเกาะลังกา และเกิดมีพระพุทธรูปขึ้นที่เมืองสระบุรีและพระแท่นดงรังในแขวงเมืองราชบุรี (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี) นับถือกันว่าเป็นบริโศกเจดีย์³¹⁰

³¹⁰ ฝ่ายรับสมัครนักศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. “ประวัติวัดพระแท่นดงรังวรวิหาร”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://katin.bu.ac.th/katin08.html>, [ม.ป.ป.].

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาในนามมัสการพระแท่นดงรัง ๒ ครั้งคือ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๒ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันวิสาขบูชา วางศิลาฤกษ์พระอุโบสถหลังใหม่ ทรงลงพระปรมาภิไธยบนแผ่นศิลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปลูกต้นโพธิ์ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงปลูกต้นรัง และเมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถและเททองหล่อพระประธานและพระพุทธรูปจำลอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ยกวัดพระแท่นดงรังเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เพื่อเฉลิมพระเกียรติในพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

สำหรับพระพุทธรูปพระประธานภายในพระอุโบสถ น่าจะเกิดจากพระราชดำริของพระองค์เอง จึงจัดให้อยู่ในกลุ่มของพระพุทธรูปที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น

รูปแบบศิลปกรรม

พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวยาวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยุก แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระคอหรือเกือบจรดพระอังสา พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง สังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุคว่ำฝ่าพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนชั้นเหนือฐานสิงห์อีกทีหนึ่ง บนผ้าทิพย์ประดิษฐานอักษรพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร.

จากรูปแบบของพระพุทธรูปสลัวิสัยมงคล จึงเป็นพระพุทธรูปสร้างขึ้นเลียนแบบพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัย หมวดใหญ่ และคงจะได้รับพระบรมราชวินิจฉัยจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอย่างเป็นทางการเป็นแน่

รูปภาพที่ 373 พระพุทธรูปสลักรูปปางสมาธิ วัดพระแท่นดงรังวรวิหาร

ต.พระแท่น อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 49)

(1.2.6) พระพุทธมหาวชิราลงกรบวรพัฒนาสามัคคีประสาธน์ สัปต
ปตลยพราขเทพรักษานามากิโยย ทศบารมีธรรมวิสัยสถิตพิชิตมาร วชิรอลังการ สยามนวภูบาล
นฤมิต สันติศิริพิศิษฐโรจนประสงค์ โลกวิทูธำรงปาริสุทธิ วิมุตตปัญญาปรมาภิธาน วรฤทธิอนันต
กาลมารวิชัย บรมไตรโลกนาถ รัชทายาทธรรมรังสรรค์มหันตเดชามหารังสฤษฏ์ วัตวชิราลงกรณ
จ.นครราชสีมา

ประวัติการสร้าง

วัตวชิราลงกรณวรารามวรวิหาร วัตสำคัญวัตนี้นั้น เมื่อครั้งเริ่มก่อตั้งวัด พระ
ธรรมปาโมกข์ (ทิม อุทาฒโม) เจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ได้ทำหนังสือกราบทูลขอ
พระมหากษัตริย์คุณ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระ
ราชดำเนินเพื่อทรงวางศิลาฤกษ์ ซึ่งเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2506 พระองค์ได้เสด็จฯ ทรงวาง
ศิลาฤกษ์วัดแห่งนี้ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณฯ ในขณะนั้น

ในปี พ.ศ. 2510 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จ
พระราชดำเนินเพื่อทรงถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ ณ วัดแห่งนี้ โดยครั้งนั้นพระองค์ได้มี
พระราชดำรัสกับ พระเทพสุทธาจารย์ เจ้าอาวาสวัด ความสำคัญตอนหนึ่งว่า

“เมื่อวัดเจริญก็ควรให้โรงเรียนเจริญด้วย ขออาราธนาพระคุณเจ้า ช่วยหา
พระที่มีความรู้ความสามารถ มาช่วยอบรมศีลธรรมขั้นพื้นฐานของพระพุทธศาสนา และประเพณีอันดี
งามของไทย แก่ประชาชนและเยาวชนของชาติ เพื่อเสริมพลังสามัคคีธรรมในการพัฒนาประเทศชาติ
ทั้งในปัจจุบันและอนาคต”

และเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2510 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณฯ ในขณะนั้น ระหว่างที่เสด็จนิวัตประเทศไทยจากประเทศอังกฤษ ระหว่างที่ทรงปิดเทอมการศึกษา ได้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงทำพิธีเปิดซุ้มประตูเข้าวัดทางถนนมิตรภาพ

เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2515 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกวัดชิวราลงกรณวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เพื่อเฉลิมพระเกียรติในการพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2515

และในวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2520 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในขณะนั้น ได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดแห่งนี้ ทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์พระมณฑปหินอ่อนครอบรอยพระพุทธรูปจำลอง

สำหรับการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา พระประธานภายในพระอุโบสถ เริ่มต้นขึ้นเมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2521 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแบบพระพุทธรูปลักษณะ ขนาดของพระพุทธรูป คือ ขนาดหน้าตัก 1.50 เมตร ปางมารวิชัย และพระราชทานนามพระพุทธรูปปฏิมากรองค์พระประธานสำหรับพระอุโบสถวัดสำคัญแห่งนี้โดยมีความหมายเพื่อความสงบสันติ ความเป็นสิริมงคล และความเจริญรุ่งเรือง ว่า

“พระพุทธรูปมหาวชิราลงกรณบวรพัฒนสามัคคิยประสาธน์ สัปตปดลยุพราชเทพรักษา นามากิโยย ทศบารมีธรรมวิสัยสถิตพิชิตมาร วชิร-อลังการ สยามนวภูบาลณมิติ สันตสิริพิชิตฐโรจนประสงค์ โลกวิทูธำรงปาริสุทธิ์ วิมุตตปัญญาปรมาภิธาน วรฤทธิอนันตกาลมารวิชัย บรมไตรโลกนาถ รัชทายาทธรรมรังสรรค์มหันตเดชามหารังสฤษฏ์”

ต่อมาเมื่อการก่อสร้าง “วัดชิวราลงกรณวรารามวรวิหาร” แล้วเสร็จสมบูรณ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในขณะนั้น ได้เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกอบพิธีตักลูกนิมิตผูกพัทธสีมาพระอุโบสถ เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2524

รูปแบบศิลปกรรม

พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกขนาดใหญ่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นพระรัศมีคล้ายรูปดอกบัวตูม พระพักตร์มีลักษณะกึ่งรีกึ่งเหลี่ยมด้วยเพราะมีความสมจริงอย่างมนุษย์ธรรมดา พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็กและแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์ พระกรรณทั้งสองข้างยาว พระพาหาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเรียบบางไม่มีริ้ว ชายสังฆาฏิพาดผ่านบนพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นสายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ข้างซ้าย

วางบนพระเพลา หงายฝ่าพระหัตถ์ ส่วนพระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระขงฆ์ นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวไม่เท่ากันเป็นธรรมชาติ ประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบบนฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนบนเชิงอีกชั้นหนึ่ง

รูปภาพที่ 374 พระพุทธมหาวชิราลงกรบวรพัฒนาศาสน์คดียประสาธน์ สัปตปดลยุพราชเทพรักษา
นามาภิไธย ทศบารมีธรรมวิสัยสถิตพิชิตมาร วชิรอลังการ สยามนวภูบาลนฤมิต สันติศิริพิศิษฐโรจน
ประสงค์ โลกวิทูธำรงปาริสุทธิ วิมุตตปัญญาปรมาภิธาน วรฤทธิอนันตกาลมารวิชัย บรมไตรโลกนาถ
รัชทายาทธรรมรังสรรค์มหันตเดชามหารังสฤษฏ์ วัตวชิราลงกรณ์ จ.นครราชสีมา
(ที่มา: คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, **กฐินพระราชทาน
วัตวชิราลงกรณวรากรมววิหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์ จำกัด), 2559, หน้า 18)

(1.2.7) พระพุทธไทยงามมงคลศพลธรรมสาธิต วัดไทยงาม จ.สระบุรี ประวัติการสร้าง

วัดไทยงาม แต่เดิมมีชื่อว่า วัดสนมลาว ตั้งอยู่ในบริเวณเขตพระราชฐานฝ่าย
ใน คือ ตำแหน่งของพระสนเอกชาวเวียงจันทน์ในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991 – 2031)
และร้างไป ชุชนจึงพร้อมใจกันสร้างขึ้นเพื่อแทนวัดสนมลาวเดิม ซึ่งห่างออกไปประมาณ 500 เมตร
และยังคงเรียกชื่อเดิมของวัดที่ร้างไป ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วัดไทยงาม ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2520 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราช
ดำเนินไปทรงยกช่อฟ้า และมีพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. ประดิษฐานที่
หน้าบันของพระอุโบสถ

ในวันที่ 19 เมษายน 2522 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลย
เดช เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงเททองหล่อพระพุทธรูปพระประธาน

ภายในพระอุโบสถ ณ วัดไทยงาม และมีพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. ประดิษฐานบนผ้าทิพย์ อีกทั้งพระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปไทยงามมงคลทศพลธรรมสาธิต”³¹¹

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปไทยงามมงคลทศพลธรรมสาธิต เป็นพระพุทธรูปขนาดหน้าตักกว้าง 175.26 เซนติเมตร มีพระพุทธรูปลักษณะ คือ พุทธลักษณะของพระพุทธรูปปางประทานพร ภ.ป.ร. คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างคล้ายรูปวงกลม พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเปิดมองตรง พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงเกือบจรดพระอังสา ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง สังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ หงายฝ่าพระหัตถ์ โดยพระดรรชนีจับเป็นวงกับพระอังคุฐ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางประทานพร ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวหงาย ประดับผ้าทิพย์บริเวณกึ่งกลางของฐานและประดับอักษรพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร.บนผ้าทิพย์

รูปภาพที่ 375 พระพุทธรูปไทยงามมงคลทศพลธรรมสาธิต วัดไทยงาม จ.สระบุรี

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 63)

³¹¹ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 62.

(1.2.8) พระพุทธรูปราชูปถัมภ์ไตรรัตน์อัครรังสรรค์ วัดธรรมบูชา ต.ท้าย

ตลาด อ.เมืองสุราษฎร์ธานี จ.สุราษฎร์ธานี

ประวัติการสร้าง

วัดธรรมบูชา เป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ในบริเวณป่าช้าเก่า ชาวบ้านในแถบนั้นเรียกว่า ป่าช้าดอนเลียบ ภายหลังสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงให้ชื่อวัดว่า วัดธรรมยุติการาม และทรงเปลี่ยนให้ใหม่อีกครั้งว่า วัดธรรมบูชา เมื่อ พ.ศ. 2454 พร้อมกับได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2491 และยังมีพระพุทธรูปประธานภายในพระอุโบสถของวัด จึงทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานพระประธานจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9

วันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2523 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อพระพุทธรูป ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร และพระราชทานให้ไปประดิษฐาน ณ วัดธรรมบูชา จังหวัดสุราษฎร์ธานีและมีพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. ประดิษฐานบนผ้าทิพย์ อีกทั้งพระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปราชูปถัมภ์ไตรรัตน์อัครรังสรรค์”

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปราชูปถัมภ์ไตรรัตน์อัครรังสรรค์ มีขนาดหน้าตักกว้าง 3 เมตร มีพระพุทธรูปลักษณะ คือ พระพุทธรูปปางประทานพร ภ.ป.ร. คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างคล้ายรูปวงรีหรือรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเปิดมองตรง พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงเกือบจรดพระอังสา ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง สันขาภิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ หงายฝ่าพระหัตถ์ โดยพระดรรชนีจับเป็นวงกับพระอังคุฏ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางประทานพร ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวหงาย ประดับผ้าทิพย์บริเวณกึ่งกลางของฐานและประดับอักษรพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. บนผ้าทิพย์

รูปภาพที่ 376 พระพุทธรูปราชูปถัมภ์ไตรรัตน์จักรังสรรค์ วัดธรรมบูชา

ต.ท้ายตลาด อ.เมืองสุราษฎร์ธานี จ.สุราษฎร์ธานี

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 65)

1.2.9 พระพุทธรูป พระประธานในพระอุโบสถ วัดประชาโฆสิตาราม ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

ประวัติการสร้าง

วัดประชาโฆสิตาราม เป็นวัดเก่าแก่มาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เดิมชื่อ “วัดนางนกแขวก” ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4

ใน พ.ศ. 2485 เปลี่ยนชื่อเป็น วัดประชาโฆสิตาราม ในสมัยของพระครูสมุทรวิจารณ์(วิจารณ์ ฐานวิจาโร) หรือหลวงพ่อกลิ เจ้าอาวาสในขณะนั้น มีการสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ มีพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2514 จึงยังไม่มีพระพุทธรูปประธานประจำอุโบสถ

วันที่ 22 พฤษภาคม 2522 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (อิสริยยศในขณะนั้น) เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงประกอบพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถหลังใหม่ พร้อมทั้งมีพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. ประดิษฐานที่หน้าบันพระอุโบสถหลังใหม่ด้วย

วันที่ 7 มิถุนายน 2523 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ(พระอิสริยยศในครั้งนั้น) เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อพระพุทธรูปพระประธานภายในพระอุโบสถ และมีพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. ประดิษฐานบนผ้าทิพย์

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปพระประธาน มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์คล้ายรูปไข่หรือรูปวงรี พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยุกและเล็ก แยมพระ

โอษฐ์เล็กน้อย พระกรรมทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง สังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเสมอพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ คว้าฝ่าพระหัตถ์ โดยนิ้วพระหัตถ์ยาวไม่เท่ากันตามธรรมชาติ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานเขียง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสร้างขึ้นเลียนแบบพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัย หมวดยิ่งใหญ่ ประดิษฐานเหนือบุษบกโดยประดับผ้าทิพย์อันมีพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. บนผ้าทิพย์อีกทีหนึ่ง

รูปภาพที่ 377 พระพุทธรูป พระประธานในพระอุโบสถ วัดประชาโฆสิตาราม

ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 69)

1.2.10 พระพุทธกาญจนธรรมสถิต วัดพระราม 9 กาญจนนาภิเชก

กรุงเทพมหานคร

ประวัติการสร้าง

วัดพระราม 9 กาญจนนาภิเชก เป็นพระอารามหลวงในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งถือกำเนิดขึ้นในปี 2538 ตามแนวโครงการพระราชดำริในพระองค์ เพื่อให้เป็นแบบอย่างของวัดขนาดเล็กในชุมชนเมือง เน้นความเรียบง่าย ประหยัด และ

สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด พร้อมทั้งเป็นศูนย์รวมแห่งความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน การออกแบบสถาปัตยกรรมในวัดพระราม 9 นั้น นาวาอากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสถาปัตยกรรม สถาปนิก 10 กรมศิลปากร (อดีตอธิบดีกรมศิลปากร) เป็นผู้รับหน้าที่

ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2539 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ทรงวางศิลาฤกษ์พระอุโบสถวัดพระราม 9 กาญจนภิเษก และทรงเปิดอาคารเรียนโรงเรียนพระราม 9 กาญจนภิเษก

สำหรับพระประธานประจำพระอุโบสถวัดพระราม 9 กาญจนภิเษก นับเป็นสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงคัดเลือกด้วยพระองค์เอง กล่าวคือ แรกเริ่มนั้นนาวาเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น ได้ออกแบบไว้ 3 แบบ คือ พระพุทธรูปปางประจำพระชนมวาร (ปางห้ามญาติ) แบบหนึ่ง พระพุทธรูปปางสมาธิ แบบหนึ่ง และพระพุทธรูปแบบชัยวัฒน์ (มีตาลปัตรบังพระพักตร์) อีกแบบหนึ่ง เมื่อนำทูลเกล้าฯ ถวายให้ทอดพระเนตรไม่ทรงโปรด โปรดให้เป็น “พระพุทธรูปปางมารวิชัย”³¹²

นาวาเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น จึงต้องน้อมรับพระราชกระแสรับสั่ง ออกแบบพระพุทธรูปเพิ่มเติมอีก 4 แบบ โดยทั้งหมดเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ดังนี้

1. พระพุทธรูปแบบคันธารราษฎร์
2. พระพุทธรูปปางมารวิชัยลักษณะกึ่งจริง ตามแนวพุทธศิลป์รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7
3. พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย ในซุ้มเรือนแก้วที่ออกแบบใหม่
4. พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้น

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเลือกแบบพระพุทธรูปปางมารวิชัยลักษณะกึ่งจริง ตามแนวพุทธศิลป์รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 พร้อมทั้งพระราชทานแก้ไขแบบด้วยพระองค์เอง คือ ทรงแก้ไขแนวเส้นหลังของอัครสาวกซ้ายขวาจากน้อมประนมมือ เป็นหลังตรงประนมมือ เมื่อแบบพระพุทธรูปแล้วเสร็จ จึงทำการปั้นหุ่น โดยมี นายนนทิวรรณ จันทนะผะลิน คณบดีคณะจิตรกรรมประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากรขณะนั้น เป็นประติมากรผู้ปั้นแบบพระพุทธรูป

³¹² ศรีนิตย์ บุญทอง. วัดพระราม 9 กาญจนภิเษก. กรุงเทพฯ : กองประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2546.

วันที่ 5 ธันวาคม 2543 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามพระประธานประจำพระอุโบสถวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษกว่า “พระพุทธรูปกาญจนธรรมสถิต” และในวันที่ 4 มิถุนายน 2544 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในพิธียกฉัตรพระประธาน “พระพุทธรูปกาญจนธรรมสถิต” และทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระเศียร ในการนี้ยังมีการจัดงานสมโภชวัดเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และเฉลิมฉลองวัดที่สมบูรณ์อีกด้วย

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปกาญจนธรรมสถิต เป็นพระพุทธรูปหล่อโลหะผสมทองเหลืองและทองแดงปิดทอง ขนาดความสูงจากฐานถึงปลายรัศมี 180 เซนติเมตร ขนาดหน้าตักกว้าง 120 เซนติเมตร มีพระอัครสาวกพระโมลีคัลลานะ และพระสารีบุตร อยู่เบื้องซ้ายและเบื้องขวาลำดับ

ส่วนพุทธลักษณะขององค์พระพุทธรูปปฏิมา คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดปานกลาง ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ และมีความสมจริง พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวยาวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวยาวสมจริง แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก หรือเกือบจรดพระอังสา ครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง จีวรมีลักษณะสมจริงตามธรรมชาติ สันขาภูขนาดใหญ่วาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีถึงพระเพลา ปลายเป็นตัดตรง แสดงการครองผ้าแบบพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ คว้าผ้าพระหัตถ์ โดยนิ้วพระหัตถ์ยาวไม่เท่ากันตามธรรมชาติ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบ เหนือฐานเขียงซ้อนบนฐานเกษรของดอกบัวและฐานบัว คว้าบัวหงายซ้อนชั้น 3 ชั้น และฐานเขียง ตามลำดับ

รูปภาพที่ 378 พระพุทธกาญจนธรรมสถิต วัดพระราม 9 กาญจนภิเษก กรุงเทพมหานคร
(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 41)

(2). สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

(2.1) การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาตามโบราณราชประเพณี

(2.1.1) พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา

ก. พระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ที่ขามเฒ่ามณฑล: พระพุทธรูปประจำพระ
ชนมพรรษา 5 รอบ 60 พรรษา

ประวัติการสร้าง

เมื่อครั้งฉลองพระชนมายุ 60 พรรษา 12 สิงหาคม 2535 สมเด็จพระนางเจ้าฯ ได้ทรงสร้างพระพุทธรูปปฏิมากรถวายเป็นพระราชอนุสติ แต่สมเด็จพระสุริโยทัยโดยทรงประดิษฐานไว้บนคอรชงของพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์เป็นครั้งใหญ่ แล้วมีการสมโภชพระเจดีย์อีกครั้งเป็นพระราชพิธี

นอกจากนี้ กองบัญชาการทหารสูงสุดได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างพระพุทธรูปจำลองจากองค์ต้นแบบ ด้วยทองคำเงิน โลหะปิดทอง และโลหะรมดำกับเหรียญรูปไข่ ทองคำ เงิน นวโลหะ และทองแดง ให้ประชาชนเข้าไปสักการบูชา เพื่อนำเงินรายได้เข้ามูลนิธิสมเด็จพระสุริโยทัยด้วย สำหรับพระพุทธรูปปฏิมาทรงสร้างนั้นมีลำดับเหตุการณ์ดังนี้

เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2534 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ (พระอิสริยยศขณะนั้น) ได้เสด็จประกอบพิธีมังคลาภิเษก เสกดิน เสกน้ำ พระพุทธรูปต้นปั้นหุ่นที่อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วันที่ 16 สิงหาคม 2534 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ เสด็จที่โรงหล่อกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร กิ่งอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

วันที่ 23 สิงหาคม 2534 เสด็จฯ ในพระราชพิธีมังคลาภิเษก ณ อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อนึ่ง พระราชพิธีมังคลาภิเษกในครั้งนี้ วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่พระราชอาณาจักรเจริญพระพุทธมนต์ไปพร้อมกันอีกด้วย

วันเสาร์ที่ 31 สิงหาคม 2534 เวลา 17.30 น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ ในงานพระราชพิธีสมโภชพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระเกตุมาลาขององค์พระปฐมมาพระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ที่ขามมุงคที่ทรงอัญเชิญขึ้นประดิษฐาน กับทรงประกอบพระราชพิธีอัญเชิญเจดีย์พระบรมธาตุจำลองขึ้นสู่ที่บรรจุบนคอระฆังขององค์พระเจดีย์ศรีสุริโยทัย

หลังจากนั้น เวลา 18.45 น. ได้เสด็จฯ ไปยังบริเวณทุ่งมะขามหย่องเพื่อทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัย ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ณ บริเวณทุ่งมะขามหย่องนั้นเพื่อเป็นสถานที่ประดิษฐานของสมเด็จพระสุริโยทัยที่ทรงขาดคอช้าง ณ สมรภูมิตั้งนั้น หลังจากที่มีสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จขึ้นครองราชย์ได้เพียง 7 เดือน

ทั้งนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรและทรงเลือกสถานที่ดังกล่าวด้วยพระองค์เอง ทุ่งมะขามหย่อง อยู่ในทุ่งฝั่งตะวันออกด้านเหนือห่างจากพระราชวังไปประมาณ 2 กม. มีวัดกุฎีเขาทอง ซึ่งสมเด็จพระรามาเมศวรทรงสร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.1930 เมื่อเสียกรุงครั้งแรก พ.ศ.2112 พระเจ้าบุเรงนองได้สร้างพระเจดีย์ใหญ่ขึ้นเป็นที่ระลึกที่วัดนี้ต่อมาเจดีย์ชำรุดหักพังลง พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศได้ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่เป็นเจดีย์รูปย่อเหลี่ยมไม้สิบสองแบบไทย แต่ฐานพระเจดีย์ยังคงเป็นฐานทักษิณแบบพม่า

สำหรับพระพุทธรูปปฏิมาทรงสร้างพระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ขามมุงค” แปลว่า “พระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นมิ่งมงคลแห่งสมเด็จพระสุริโยทัย และทรงเจริญพระชนมพรรษาแห่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ”³¹³

พระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ที่ขามมุงค ปั้นแบบโดย รศ. วิชัย สิทธิรัตน์ ศิลปินแห่งชาติ โดยมีพระพุทธรูปทรงเครื่อง สมัยอยุธยาตอนกลาง ที่ สมเด็จพระพุทธรูปาพจนบดี (ทองเจือจินตนาโร) เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ผู้ประทานให้เป็นต้นแบบ

รูปแบบศิลปกรรม

³¹³ พล.ต.ท.วิธาร วรรณพราหมณ์. “พระพุทธรูปสุริโยทัยสิริกิติ์ขามมุงค ”. ต่วย’ตูน 37. 24(2551): 4-11

พัลลภสิริ เปรมกุลนันท์. วัด-วังในพระราชประสงค์พระจอมเกล้าฯ. (กรุงเทพฯ : มติชน), 2560. หน้า 4-11

พระพุทธรูปปฏิมานี้ เป็นพระพุทธรูปประทับยืนขนาดเท่ากับความสูงของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ คือ 1.63 เมตร มีพุทธลักษณะคือ เป็นพระพุทธรูป ประทับยืนแบบสมภังค์ทรงเครื่อง หล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์และลงรักปิดทอง ทรงมงกุฎเทริด พระพักตร์ คล้ายรูปวงรี หรือรูปไข่ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโคง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาวและทรงพระกมลทนต์ทั้งสองข้าง พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นเสมอพระอุระหันฝ่าพระหัตถ์ออก แสดงปางประทานอภัย ส่วนพระหัตถ์ขวาทอดตัวลงขนานไปกับพระโสณีและฝ่าหงายพระหัตถ์ออก แสดงปางประทานพร เครื่องทรงจะประกอบด้วย กรองคอ ห้อยทับทรวง ทรงพาหุรัด ทองพระกร ทองพระบาท ปรากฏขอบสงประดับลายรักร้อยกลีบบัว และมีจีบหน้านาง ยาวลงมาจรดข้อพระ บาท ครองจีวรเรียบบางแนบกับพระวรกาย พระอังสากว้าง บั้นพระองค์เล็ก พระวรกายเพรียวและ สมส่วน ประทับอยู่บนฐานบัววางทรงกลมรองรับด้วยฐานเขียงย่อมุมไม้สิบสองและฐานสิงห์และฐาน เขียงย่อมุมอีกทีหนึ่งตามลำดับ ซึ่งเป็นการสร้างตามแบบพระพุทธรูปปฏิมาทรงเครื่องน้อย อันรูปแบบ ศิลปกรรมอยุธยา

รูปภาพที่ 379 พระพุทธรูปสุริยอทัยสิริกิติ์ที่ขามเฒ่ามณฑล: พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา

5 รอบ 60 พรรษา

(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 122)

ข. พระพุทธรูปชมงคลประชาชนาค: พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา

ประวัติการสร้าง

เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ (พระชนมายุ 60 พรรษา) สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

สภาผู้แทนราษฎร ร่วมกับคณะกรรมการจัดงานนิทรรศการการบินนานาชาติเฉลิมพระเกียรติ และประชาชนทุกหมู่เหล่า ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดสร้างพระพุทธรูปเพื่อเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสสำคัญดังกล่าว

การจัดสร้างพระพุทธรูป คณะกรรมการดำเนินโครงการฯ ได้กราบบังคมทูล พระมหากษัตริย์คุณ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงเททอง และเป็นองค์ประธานในพิธีพุทธาภิเษก ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ต่อมาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ในพิธีมหาพุทธาภิเษก สำหรับพระนามของพระพุทธรูปปฏิมาองค์นี้ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงประทานพระนามว่า “พระพุทธรัชฆมงคลประธานาถ” มีความหมายว่า “พระพุทธรเจ้าทรงเป็นมงคลแห่งความเป็นพระราชา ทรงเป็นที่พึ่งแห่งประชาชน”

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรัชฆมงคลประธานาถ เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะผสม มีพุทธลักษณะคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปวงรีโดยพระหนุสบอลง พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวยาวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยักคล้ายคลื่นและแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา สังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นริ้วซ้อนทับกันอย่างเป็นธรรมชาติ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ ส่วนพระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระขงฆ์ พระหัตถ์มีความยาวไม่เท่ากันตามธรรมชาติ ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรหรือวัชรसनะ ประทับบนฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนชั้น รองรับด้วยฐานสิงห์และฐานเขียงสลักลาย ด้านหน้าบริเวณกึ่งกลางของฐานประดับผ้าทิพย์และประดิษฐานพระนามาภิไธยย่อ สก.

รูปภาพที่ 380 พระพุทธรูปขมกมลประชนาถ: พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 6 รอบ 72 พรรษา
(ที่มา: กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง)

**ค. พระสัมพุทธโคดม สิริกิตีบรมราชินีนาถจตุราสีตววรรษมงคล:
พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 7 รอบ 84 พรรษา**

ประวัติการสร้าง

เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 12 สิงหาคม 2559 มหาเถรสมาคมและรัฐบาล ทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปและพระราชทานพระนามพระพุทธรูปว่า “พระสัมพุทธโคดม สิริกิตีบรมราชินีนาถจตุราสีตววรรษมงคล” ซึ่งมีความหมายว่า “พระสัมพุทธโคดม องค์เป็นมงคลสร้างเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษา”

วันที่ 11 สิงหาคม 2560 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเททองหล่อ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

เมื่อพระพุทธรูปได้รับการตกแต่งจนแล้วเสร็จ จึงได้นำพระพุทธรูปเข้าเฝ้าฯ น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณฯ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิตแล้วอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต

รูปแบบศิลปกรรม

พระสัมพุทธโคดม สิริกิตีบรมราชินีนาถจตุราสีตววรรษมงคล เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยทองคำ ขนาดสูงจากฐานถึงพระรัศมี 38 เซนติเมตร พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบต่อเนื่องขึ้นไปจนถึงอุษณิษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นพระรัศมีรูปเปลวเพลิง มีพระพักตร์คล้ายวงรี หรือรูปไข่โดย

พระหนูสอปลง พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยัก คล้ายคลื่นและแสดงอาการแยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอหรือเกือบจรดพระอังสา ทรงครองจีวรห่มเฉียงเรียบไม่มีริ้วเปิดพระอังสาขวา สังฆาฏิกขนาดเล็กพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภีน้อยหรือบั้นพระองค์ พระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระและหันฝ่าพระหัตถ์ออก นิ้วพระหัตถ์จีบเป็นวงโดยใช้พระอังคฺฐกับพระดัชนีสัมผัสกัน แสดงปางวิตรรกะมุทรา หรือแสดงธรรม ส่วนพระหัตถ์ซ้ายทอดยาวลงมาขนานกับพระวรกายอยู่ในกิริยาไกว สันพระบาทข้างซ้ายยกขึ้นในกิริยาของการก้าวเดิน พระพุทธรูปมีแสดงปางลีลา รองรับด้วยฐานปัทมาสน์เป็นกลีบบัวคว่ำบัวหงายซ้อนชั้น รองรับด้วยฐานเชิงผังวงกลมและผังแปดเหลี่ยมอีกชั้นหนึ่งตามลำดับ

รูปภาพที่ 381 พระสัมพุทธโคดม สิริกิติ์บรมราชาธิราชเจ้าสุริยวงศาธิบดีอัครมหาเสนาบดี
 ฐานมณฑล 7 รอบ 84 พรรษา

(ที่มา: กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง)

(2.2) พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ก. พระพุทธรูปโลกนถยานบพิตร สิริกิติ์ธรรมโสภณมณฑล

ประวัติการสร้าง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (พระอิสริยยศขณะนั้น) ทรงมีพระราชดำริให้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ขึ้นอีกองค์หนึ่ง จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการคัดเลือกพระพุทธรูปที่มีความงดงาม แล้วโปรดเกล้าฯ ให้นายแก้ว หนองบัว เป็นประติมากรปั้นหุ่นและหล่อพระพุทธรูปในครั้งนี้

ในวันที่ 24 พฤษภาคม 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปเพื่อทรงเททองหล่อ พระพุทธรูป ณ บริเวณศาลาแดงหน้าพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร ด้านทิศตะวันออก

วันที่ 1 กรกฎาคม 2520 เมื่อพระพุทธรูปได้รับการตกแต่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดพระเนตรและบำเพ็ญพระราชกุศลฉลอง ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร ถวายพระนามว่า “พระพุทธรูปโลกนฤณบพิตร สิริกิติ์ธรรมโสถถิมงคล” พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญประดิษฐานไว้บนฐานชุกชี ด้านตะวันตกของพระพุทธรูปชินสีห์

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปโลกนฤณบพิตร สิริกิติ์ธรรมโสถถิมงคล เป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ กะไหล่ทอง มีความสูงเท่ากับพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ คือ 163 เซนติเมตร พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบต่อเนื่องขึ้นไปจนถึงอุษณีษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นพระรัศมีรูปเปลวเพลิง มีพระพักตร์คล้ายวงรี หรือรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวยาวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยาบคล้ายคลื่นและแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก ทรงครองจีวรห่มคลุม ปล้อยชายจีวรให้ห้อยลงมาเป็นเส้นตรงตามธรรมชาติทางด้านข้างพระวรกายทั้งสองข้าง ปรากฏขอบสบงสองชั้นที่บนพระองค์และจีบทบห้อยลงมาเบื้องหน้าจนเกือบจรดข้อพระบาทหรือกึ่งกลางของพระชงฆ์ พระหัตถ์ทั้งสองยกประสานกัน โดยพระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายบนพระอุระ ประทับยืนแบบสมถังค์บนฐานบัวคว่ำบัวหงายมีเกสรของปัทมาสน์รองรับเป็นชั้นแรก และมีฐานเชิงรองรับฐานปัทมาสน์อีกชั้นหนึ่งตามลำดับ

รูปภาพที่ 382 พระพุทธวิโลกนญาณบพิตร สิริกิติ์ธรรมโสถถิมงคล
(ที่มา: พิริยะ ไกรฤกษ์, ลักษณะไทย พระพุทธปฏิมาอัครลักษณะพุทธศิลป์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2551, หน้า 444)

ข. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ปี 2535

เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 12 สิงหาคม 2535 จึงจัดสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถขึ้น และในวันที่ 25 มิถุนายน 2535 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จฯ ไปทรงเททองหล่อ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

รูปแบบศิลปกรรม

พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยขนาดเล็กและแหลมเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบต่อเนื่องขึ้นไปจนถึงอุษณีษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูงเหนือขึ้นไปเป็นพระรัศมีรูปเปลวเพลิง มีพระพักตร์คล้ายวงรี หรือรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยักคล้ายคลื่นและแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรณยาวลงมาเกือบจรดพระอังสา ทรงครองจีวรห่มเฉียงเรียบไม่มีริ้ว ปล่อยชายจีวรให้ห้อยลงมาเป็นเส้นตรงตามธรรมชาติทางด้านข้างพระวรกายทั้งสองข้าง ชายสังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดด้วยยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ ปรากฏขอบสองชั้นที่บนพระองค์และจีบทบห้อยลงมาเบื้องหน้าจนเกือบจรดข้อพระบาทหรือกึ่งกลางของพระขงฆ์ พระหัตถ์ทั้งสองยกประสานกัน โดยพระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายบนพระอุระ ประทับยืนแบบสมถังค์บนฐานบัวคว่ำบัวหงายมีเกสรของปัทมาสน์รองรับเป็นชั้นแรก และมีฐานเขียงรองรับฐานปัทมาสน์อีกชั้นหนึ่งตามลำดับ บริเวณฐานด้านล่างปรากฏจารึกข้อความว่า

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเททองหล่อ วันที่ 25 มิถุนายน พุทธศักราช 2535 ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ

(2.3) พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเนื่องในพระราชประสงค์พิเศษ

ก. พระพุทธชินวรรมณี พระสมเด็จสิริกิติ์

ประวัติการสร้าง

วัดศาลโคตม เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะธรรมยุต ที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันตก เลขที่ 100 หมู่ที่ 7 ตำบลทับยา อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสิงห์บุรี มีเนื้อที่ประมาณ 8 ไร่ 1 งาน 89 ตารางวา เดิมเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลาง ราวปี พ.ศ. 2190 ชาวบ้านเรียก "วัดศาลโคตร" และต่อมาเพี้ยนกลายเป็น "วัดศาลาโค่น" อีกทั้งยังถูกทิ้งร้าง ต่อมาจึงได้ค้นพบเศียรพระพุทธรูปเก่าที่บริเวณริมแม่น้ำหน้าวัดร้างจึงเรียกว่า "หลวงพ่อเศียร" เพราะมีเพียงเศียรไม่มีองค์พระหลวงพ่อ ได้แสดงอภินิหารเป็นที่เลื่องลือว่า มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างนัก จึงนำไปสู่การทำองค์พระขึ้นใหม่ด้วย การก่ออิฐถือปูน ส่วนพระเศียรสร้างขนาดใหญ่กว่าเดิม แล้วนำ "เศียรพระ"(เดิม) บรรจุไว้ภายใน

ภายหลังพระธรรมปาโมกข์ เห็นว่านามวัดไม่เป็นมงคล จึงได้ขนานนามวัดใหม่ว่า "วัดศาลโคตม" หมายถึง วัดของสมเด็จพระสมณโคตม ปราภภูหลักฐานตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2518 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2519

ในปี พ.ศ. 2517 ความทราบถึงหม่อมหลวงบัว กิติยากร พระชนนีในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ มีศรัทธารับเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์อุโบสถหลวงพ่อเศียร วัดศาลโคตม โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ จำนวน 20,000 บาท เป็นทุน เริ่มสร้างอุโบสถ และทรงมีพระราชศรัทธา พระราชทานพระราชานุญาต ให้เชิญอักษรพระนามภิไธย ส.ก.ประดิษฐานไว้หน้าบันอุโบสถของหลวงพ่อเศียร ถวายไว้เป็นพุทธรูปในพระพุทธศาสนาเป็นหลังแรก³¹⁴

ในปี พ.ศ. 2521 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูป (หลวงพ่อพระเศียร) วัดศาลโคตม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสิงห์บุรี ขึ้น โดยเสด็จพระราชดำเนินทรงเททองหล่อ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พุทธศักราช 2521

³¹⁴ ทองเอนดอทคอม. "วัดศาลโคตม". [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tong-en.com/merit/8/content/83/>, 2560. สืบค้น 9 เดือน มีนาคม 2563

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปชินวรมุณี มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปวงกลม พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็กแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาว ครองจีวรห่มเฉียงเรียบไม่มีริ้วเปิดพระอังสาขวา จีวรบางแนบพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง สังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระอังสากว้าง บั้นพระองค์เล็ก พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางสมาธิ ทรงประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบบนปัทมาสน์บัวคว่ำบัวหงายซ้อนชั้นรองรับด้วยฐานสิงห์และฐานเชิงตามลำดับ ด้านหน้าของฐานบริเวณกึ่งกลางต่อจากองค์พระพุทธรูปประดับผ้าทิพย์ประดิษฐานอักษรพระนามาภิไธยย่อ สก. ภายใต้พระชฎามงกุฎ เบื้องล่างของฐานปรากฏจารึกข้อความว่า

พระพุทธรูปชินวรมุณี (หลวงพ่อเศียร) วัดศาลโคตม อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี รุ่น ๙ พิเศษ

รูปภาพที่ 383 พระพุทธรูปชินวรมุณี พระสมเด็จจสิริกิติ์

(ที่มา: หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, พระพุทธรูปปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง,

(กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 486)

ข. พระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาจารย์อนุสรณ์ ประวัติการสร้าง³¹⁵

การสร้างพระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาจารย์อนุสรณ์ เกิดขึ้นจากความเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม ฐานิสฺสโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม อันนำมาซึ่งพระราชศรัทธาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่ทรงช่วยสานต่อ จึงทรงรับโครงการจัดสร้างพระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาจารย์อนุสรณ์ ไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ นอกจากนี้เป็นเครื่องหมายแห่งการสืบสานทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นโครงการหล่อพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่อันเป็นศูนย์รวมความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของเหล่าพุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างยิ่งอีกด้วย

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยม ฐานิสฺสโร) ให้นามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “พระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาจารย์อนุสรณ์” อันเป็นนามที่มีความหมาย 3 ประการ คือ เป็นพระพุทธรูปซึ่งเป็นที่พึ่งของประชาชนชาวไทยและชาวโลก อย่างหนึ่ง เป็นพระพุทธรูปซึ่งเป็นที่พึ่งของสามโลก ได้แก่ โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และยมโลก อย่างหนึ่ง และเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึง พระพุทธรูปแห่งบามิยัน ประเทศอัฟกานิสถานอีกอย่างหนึ่ง ด้วยเห็นว่า

...ประชาชนที่อาศัยโดยรอบบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ต่างประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ฟังมาแล้วฝนไม่ตกมาหลายปี การขนส่งบรรทุกน้ำมาใช้ก็เป็นเรื่องยากและใช้เงินมากพอสมควร ...ได้ฟังมาว่าเนื้อที่ตรงนี้ดี แต่กักน้ำไม่อยู่ ก็คิดว่าหากเราสร้างพระพุทธรูปสักองค์หนึ่งก็ต้องสร้างปางคณาจารย์หรือปางขอฝน บางทีอาจจะช่วยให้ฝนฟ้าตกได้...”

ในปี 2549 สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้เริ่มปั้นหุ่นต้นแบบพระพุทธรูปด้วยตนเองและใช้เวลาหลายปีเพื่อเตรียมพื้นที่การก่อสร้าง รวมทั้งบอกบุญกับผู้ที่มีจิตศรัทธา และศิษยานุศิษย์ อย่างสม่ำเสมอ แม้แต่กระทั่งที่เจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าอาพาธอยู่ก็ตาม

วันที่ 28 พฤษภาคม 2553 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีเจริญพระพุทธมนต์ และทรงสดับพระธรรมเทศนา ณ วัดชนะสงคราม สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า จึงได้ถวายพระพรถึงเรื่องความตั้งใจที่จะสร้างพระพุทธรูปดังกล่าว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงรับเป็นพระราชอุระที่จะทรงช่วยให้สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม

...โครงการนี้ เกิดจากความริเริ่มของเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า... ท่านได้ปรารภกับข้าพเจ้าเรื่อง ความตั้งใจที่จะสร้างพระพุทธรูปองค์สำคัญขึ้น วัตถุประสงค์คือ เพื่อเป็นศูนย์

³¹⁵ มุลินธิพระพุทธเมตตาประชาไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์

วัดทิพย์สุคนธาราม. “พระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคณาจารย์อนุสรณ์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.phrabuddhametta.or.th/home/th>. [ม.ป.ป.]. สืบค้น 13 มีนาคม 2563.

รวมความเคารพของพุทธศาสนิกชนอีกแห่งหนึ่ง และเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระพุทธรูปแห่งบามิยัน... รวมทั้งเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษา กับเพื่อเป็นเกียรติแก่ข้าพเจ้าที่จะมีอายุ 80 ในปีหน้า เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบ ข้าพเจ้าก็รับปากกับเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชว่า ข้าพเจ้าจะขอร่วมทำบุญและจะพยายามสนับสนุนโครงการนี้ ให้ดำเนินไปจนสำเร็จ บัดนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ท่านได้มรณภาพแล้ว... ข้าพเจ้าจึงรับเป็นผู้อุปถัมภ์โครงการ และพิจารณาว่าจะดำเนินการให้ลุล่วงตั้งความตั้งใจของเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า... พระพุทธรูปองค์นี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ท่านเป็นผู้ออกแบบ ดูแลแก้ไข และเลือกทำเลที่จะประดิษฐานด้วย ตามแบบเป็นพระพุทธรูปปางคันธารราช หรือที่เรียกว่า ปางขอฝน หล่อด้วยโลหะสำริด จะสูง ๓๒ เมตร... ยืนบนฐานที่สูงประมาณ 8 เมตร มีพุทธลักษณะงามมาก...

เมื่อสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยมนามฐานิสสร) ละสังขาร สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณรับโครงการสร้างพระพุทธรูปเมตตาฯ ไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ในวันที่ 12 พฤษภาคม 2554 ภายใต้ชื่อ “โครงการจัดสร้างพระพุทธรูปเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคันธารราชอนุสรณ์ ในพระบรมราชินูปถัมภ์” ทำให้การดำเนินการสำเร็จลุล่วงตามลำดับ

ในครั้งนั้น พลอากาศตรีอาวุธ เงินชูกลิ่น อธิบดีกรมศิลปากร และศิลปินแห่งชาติ เข้าร่วมเป็นประธานคณะกรรมการดำเนินงานและการออกแบบเพื่อกำหนดผังบริเวณ กลุ่มอาคารสถาปัตยกรรมต่างๆ ตลอดจนรูปแบบของพระพุทธรูปที่ดำเนินการตามต้นแบบพุทธลักษณะเดิมที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าริเริ่มไว้

สำหรับการสร้างพระพุทธรูปเมตตาฯ นั้นยังมีการดำเนินการสร้างหุ่นองค์พระพุทธรูปจำลองขึ้นเพื่อนำไปทดสอบในเรื่องของแรงลมและแรงแผ่นดินไหวใน “อุโมงค์ลม” ภายหลังจากที่ผ่านขั้นตอนการทดสอบด้านพลศาสตร์โครงสร้างแผ่นดินไหว ซึ่งสามารถต้านทานได้ 9.7 ริคเตอร์ และเลือกใช้เทคโนโลยีการหล่อที่ดีที่สุด เพื่อให้องค์พระสามารถตั้งอยู่ได้เป็นเวลานานับ 1,000 ปี อีกด้วย

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปองค์นี้ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบพระพุทธรูปศิลาจำหลักนูนสูงบนเพิงผาที่บามิยัน ประเทศอัฟกานิสถาน ไว้อย่างครบถ้วน พุทธลักษณะของพระพุทธรูปเมตตาฯ มีลักษณะที่มีการผสมผสานความเป็นอุดมคติกับความสมจริงเข้าด้วยกัน กล่าวคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไม่มีพระรัศมี พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปวงรีโดยพระหนูนั่น สอบลง มีลักษณะคล้ายคนจริง พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์แสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาว ครองจีวรห่มคลุมมีริ้วตามธรรมชาติตาม

แบบอย่างพระพุทธรูปศิลปะแบบคันธารราฐ พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นหันฝ่าพระหัตถ์ออก นิ้วพระหัตถ์จีบ เป็นวงโดยใช้พระอังคฺฐกับพระตฺชนีสัมผัสกัน แสดงปางวิตรรกะมุทรา หรือแสดงธรรม ในกิริยาเรียกฝน ส่วนพระหัตถ์ซ้ายทอดยาวลงโดยฝ่าพระหัตถ์หงายขึ้นในระดับของพระโสณิ(สะโพก) ในกิริยารองรับน้ำฝน ประทับยืนแบบสมถังค์บนฐานบัวหงายซ้อนชั้น รองรับด้วยฐานสิงห์และฐานเขียงฝังแปดเหลี่ยมตามลำดับ

รูปภาพที่ 384 พระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคันธารราฐอนุสรณ์

(ที่มา:มูลนิธิพระพุทธเมตตาประชาไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

วัดทิพย์สุคนธาราม. “พระพุทธเมตตาประชาไทยไตรโลกนาถคันธารราฐอนุสรณ์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://www.phrabuddhametta.or.th/home/th>. [ม.ป.ป.]. สืบค้น 13 มีนาคม 2563.)

(3). พระพุทธปฏิมา ที่พระบรมวงศานุวงศ์ และสมเด็จพระสังฆราชทรงสร้าง

(3.1) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ก. พระพุทธรูปเชรามิค

ประวัติการสร้าง

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ขณะประทับที่วังสระปทุม เวลาบ่ายหากไม่มีทรงมีแขก พระองค์จะทรงงานปั้น งานดอกไม้ งานปักภาพ หรืองานโครเซต์ งานอดิเรกของพระองค์ ตั้งแต่ทรงพระเยาว์จนทรงเจริญพระชนมายุนั้นได้แก่ การวิ่งเล่น การออกกำลังกาย กีฬาที่โปรดมีอาทิ แบดมินตัน ซี่ม้า เดินขึ้นเขาเพื่อเก็บดอกไม้ เกมต่าง ๆ และ สกกี ซึ่งทรงจนถึงพระชนมายุ 80 พรรษา ตลอดจนเปตอง ซึ่งโปรดมากเมื่อมีพระชนมายุสูงขึ้น งานอดิเรกนอกจากนั้น ได้แก่ การอ่านหนังสือ การถ่ายรูป ถ่ายหนัง การเรือน เช่น การทำครีว การเย็บปักถักร้อย การถักไหมพรม การปัก และการหาเงินเพื่อการกุศล เป็นต้น ส่วนงานประดิษฐ์ที่เป็นผลจากงานอดิเรกของพระองค์ จำแนกได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ การเขียนเครื่องกระเบื้อง การทำเครื่องเคลือบดินเผา การปั้นพระพุทธรูป การปักภาพและการเก็บดอกไม้ภูเขามาอัดแห้ง งานประดิษฐ์ต่าง ๆ

นั้นพระองค์ทรงจัดทำขึ้นด้วยพระประสงค์หลายประการ ทั้งเพื่อทรงใช้สำหรับพระองค์เอง สำหรับพระราชทานพระราชโอรสธิดาพระนัดดา ตลอดจนข้าราชการและบุคคลทั่วไปในโอกาสอันควร และยังทรงให้สำหรับจำหน่ายหรือพระราชทานแก่ผู้มาขอพระราชทานไปจำหน่าย เพื่อหารายได้บำรุงกิจการกุศลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

...หลังจากที่แม่ทำงานปั้นอยู่หลายปี แม่มีความคิดว่า อยากจะปั้นพระพุทธรูป แม่เลือกปั้นพระพุทธรูปปางสมาธิและเคลือบสีเขียว ...แบบนี้ใช้พระพุทธรูปองค์เล็กๆ ขนาดสูงเพียง 4 – 5 ซม. ซึ่งมีพระกริ่ง สมเด็จพระสังฆราช กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น นพวงศ์) และพระพุทธรูปบางองค์ที่มีมูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 ...³¹⁶

ซึ่งความตอนหนึ่งในหนังสือ เวลาเป็นของมีค่า กล่าวว่า พระพุทธรูปที่สมเด็จพระเจ้าสร้างขึ้นในช่วงแรกประมาณ 20 องค์ จะไม่มีพิมพ์ องค์พระจึงมีขนาดไม่เท่ากัน ภายหลังเพื่อให้องค์พระมีขนาดสม่ำเสมอและเพื่อให้เสียเวลาน้อยลง จึงให้ครูเป็นผู้ทำพิมพ์ให้ พระพุทธรูปทุกองค์จะมีหมายเลขกำกับ

...แม่จะให้ผู้ที่รู้จักและอยากได้เข้าไป บางองค์จะให้เป็นของขวัญ...³¹⁷

พระพุทธรูปโดยปกติจะมีขนาดหน้าตักประมาณ 5 ซม. และมีพระพุทธรูปพิเศษอีกชุดหนึ่ง คือ

1. พระพุทธรูปหน้าตัก 9 เซนติเมตร สององค์ ถวายสมเด็จพระญาณสังวรหนึ่งองค์ และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณเข้าไป 1 องค์
2. พระพุทธรูปที่มีทับทิมที่ฐาน 2 องค์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 หนึ่งองค์ และสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ หนึ่งองค์
3. พระพุทธรูปสีขาว เป็นของท่านผู้หญิงทัศนาวลัย ศรสงคราม

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปสี่พระหัตถ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นพระพุทธรูปเซรามิก โดยมีรูปแบบศิลปกรรมเป็นแบบกึ่งนามธรรม (Semi - Abstract) โดยยังเห็นเค้า

³¹⁶ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, เวลาเป็นของมีค่า (กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน แกรมมี่, 2539), หน้า 89.

³¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

กลางของพระพักตร์ จีวร และปาง กล่าวคือ พระเศียรจะมีเส้นพระเกศาต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูง หากแต่ไม่มีพระรัศมี ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา มีสังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายในลักษณะของฉเวียงป่าเหมือนกับการครองผ้าแบบพระสงฆ์ในภพธรรมยุติ พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายบนพระเพลา ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานเขียง ภายใต้ฐานของพระพุทธรูปจะมีข้อความระบุว่า สร้างขึ้นเมื่อใด อย่างหนึ่ง พระนามของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ว่า สักวาเลย์ อย่างหนึ่งและหมายเลขของพระพุทธรูปอีกอย่างหนึ่ง

รูปภาพที่ 385 พระพุทธรูปเชรามิค

(ที่มา: สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์, เวลาเป็นของมีค่า (กรุงเทพฯ : ดันอ้อ แกรมมี่, 2539), หน้า 89.)

ข. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี คู่พระสรীর่างการ ณ อนุสรณ์รังษีวัฒนา

พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี คู่พระสรীর่างการ ณ อนุสรณ์รังษีวัฒนา เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะผสม ปิดทองคำแท้ 100 เปอร์เซ็นต์ วัตถุประสงค์มหาสิมาราม จัดสร้างถวายเป็นพระกุศล³¹⁸

รูปแบบศิลปกรรม

เป็นพระพุทธรูปสำริด กะไหล่ทอง พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลว พระขนงโก่ง พระพักตร์เป็นรูปคล้ายวงรีหรือรูปไข่พระเนตรเปิดมอง

³¹⁸ กรมศิลปากร หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, จดหมายเหตุงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชกุมารี เล่มที่ 2 (กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2541), หน้า 726 - 727.

ตรงไปเบื้องหน้าด้วยอาการสักร พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรมทั้งสองข้างยาว พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางลงประสานกันด้านหน้าพระเพลา โดยพระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้าย ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรเรียบไม่มีริ้วและบางจนแลเห็นเม็ดพระถันขวา สังฆาฏิพาดลงจากพระอังสาซ้ายจรดพระนาภี ประทับยืนแบบสมถ์เห็นฐานปัทมาสน์ 3 ชั้น มีเกสรบัวประดับ ฐานบัวตั้งอยู่เหนือฐานกลมบนฐานเขียนผังแปดเหลี่ยม

พระพุทธรูปองค์นี้น่าจะจำลองมาจากพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงสร้างถวาย หากแต่รูปแบบศิลปกรรมมีการปรับเปลี่ยน คือ พระพักตร์มีลักษณะเป็นรูปไข่หรือรูปวงรี ชายจีวรด้านหลังจะตกลงมาเป็นเส้นตรงโดยสมมาตรทั้งสองข้าง และ สังฆาฏิมีขนาดเล็กกว่า

(3.2) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

(3.2.1) พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์พุทธบูชา ครั่งผนวช ณ ตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร

ก. พระศาสดา (จำลอง)

ประวัติการสร้าง

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในระหว่างที่ยังทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ทรงเททองหล่อพระพุทธรูปองค์นี้ไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์พุทธบูชา ครั่งผนวช ณ ตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๑³¹⁹

รูปแบบศิลปกรรม

พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียร อย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปไข่ หรือกลมแบน พระนลาฏกว้างปานกลาง พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยักคล้ายคลื่น และพระกรรมยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก ครองอุตราสงค์เรียบ ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา สังฆาฏิเป็นแผ่นเล็กพาดผ่านบนพระอังสาซ้ายห้อยยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระพาหาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวเสมอกันวางฝ่าพระหัตถ์คว่ำเหนือพระชงฆ์ พระหัตถ์ซ้ายวางหงายเหนือพระเพลา แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงายและฐานเขียน

³¹⁹ กรมศิลปากร, การพระราชพิธีทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร, (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี), 2546. หน้า 129, 286-287.

ตามลำดับ ด้านหน้าฐานบริเวณกึ่งกลางประดิษฐานพระปรมาภิไธยย่อ มวก. ด้านหลังมีจารึกที่ฐาน
พระว่า ข

วชิราลงกรณ วัดบวรนิเวศวิหาร ๒๐ พ.ย. ๒๕๒๑

รูปภาพที่ 386 พระศาสดา (จำลอง)

(ที่มา: สายไหม จบกาศึก, การพระราชพิธีทรงผนวช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยาม
มกุฎราชกุมาร, (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี), 2546)

ช. พระพุทธมหาวชิรมารวิชัย

ประวัติการสร้าง

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในระหว่างที่ยังทรงผนวชเป็น
พระภิกษุ ได้เสด็จพระราชดำเนิน มาถวายสักการะพระปฐมเจดีย์ และได้ทรงเททองหล่อพระพุทธรูป
องค์นี้ไว้ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๑ ปัจจุบันทางวัดพระปฐมเจดีย์ได้อัญเชิญขึ้น
ประดิษฐานไว้ ณ แท่นที่บูชา ที่ชานมุขหน้าพระวิหารหลวง องค์พระปฐมเจดีย์และต่อมา ในปี พ.ศ.
๒๕๒๗ ได้รับพระราชทานนามพระพุทธรูปนี้ว่า “พระพุทธมหาวชิรมารวิชัย”³²⁰

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธมหาวชิรมารวิชัย เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยได้รับแรงบันดาลใจจาก
พระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนสิ่งหนึ่ง หรือ พระพุทธรูปศิลปะแบบล้านนาตอนต้น กล่าวคือ พระเศียร
ประดับด้วยเม็ดพระศกขนาดใหญ่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรต่อเนื่องขึ้นไปถึง
อุษณิษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นพระรัศมีคล้ายรูปดอกบัวตูม พระพักตร์ค่อนข้าง
กลม พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็กและแสดงอาการยิ้มพระ
โอษฐ์ พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก หรือเกือบจรดพระอังสา พระวรกายอวบอ้วน
ครองจีวรห่มเฉียงเรียบบางไม่มีริ้ว ชายสังฆาฏิพาดผ่านบนพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาเหนือพระถัน

³²⁰ เรื่องเดียวกัน.

ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ข้างซ้ายวางบนพระเพลา หงายฝ่าพระหัตถ์ ส่วนพระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระชานุ นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวไม่เท่ากันเป็นธรรมชาติ ประทับนั่งแบบขัดสมาธิเพชร โดยเห็นฝ่าพระบาททั้งสองข้าง บนฐานเขียง ด้านล่างของฐานประดับพระนามขององค์พระ คือ พระพุทธมหาวชิรมารวิชัย

รูปภาพที่ 387 พระพุทธมหาวชิรมารวิชัย
(ที่มา: ผู้วิจัย)

(3.2.2) พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระพุทธทักษิณชัยมงคล

ประวัติศาสตร์

วัดมหาธาตุวิชัยมงคล ตั้งอยู่ที่บ้านบางโพง ต.นาเหนือ อ.อ่าวลึก จ.กระบี่ สร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2483 ในที่ดินบริจาคของนายเปล้า ทองศิริ นายมัน เฟงกิจ และนายน่วม คำพันธ์ บนพื้นที่กว่า 100 ไร่ บริเวณรอบวัดเป็นสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของกระบี่ เดิมวัดแห่งนี้ชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดบางโพง” ซึ่งตั้งตามชื่อหมู่บ้านที่ตั้ง วัดบางโพงได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2496 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 30 เมตร ยาว 70 เมตร ได้ทำพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2519 มีเจ้าอาวาสปกครองติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน 4 รูป โดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน (รูปที่ 4) คือ พระราชวชิรากร (พิศาล ปุรินทโก) ซึ่งท่านถือเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาวัดบางโพงแห่งนี้

เนื่องในวโรกาสมงคลสมัยที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ดำรงพระราชอิสริยยศในขณะนั้น ทรงมีพระชนมายุครบ 50 พรรษา ในปี พ.ศ. 2545 นับว่าเป็นวโรกาสสำคัญยิ่งที่ปวงชนทุกหมู่เหล่าพร้อมใจกันถวายพระพรชัยมงคล และเพื่อสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่พระองค์ทรงมีต่อปวงชนชาวไทย ดังนั้นพระสงฆ์พร้อมด้วยข้าราชการทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชนและชาวจังหวัดกระบี่ร่วมกันจัดสร้างพุทธสถานและมหาธาตุเจดีย์ขึ้น มีขนาดความสูง 59 เมตร บนพื้นที่ 59 ไร่ 133 ตารางวา ที่ตำบลนาเหนือ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ โดยมีอาตมาภาพเป็นประธานคณะกรรมการ อำนวยการฝ่ายบรรพชิต ผู้ว่าราชการจังหวัดกระบี่ เป็น

ประธานคณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์และพระครูปลัดพิศาล ปุณฺโณ ฐานานุศักดิ์ในขณะนั้น เป็นประธานงานดำเนินโครงการ โดยมุ่งหวังให้สถานที่แห่งนี้เป็นบุญสถานคู่พระพุทธศาสนาชั่วกาลนาน³²¹

โครงการจัดสร้างพุทธสถานและมหาธาตุเจดีย์เฉลิมพระเกียรติ 50 พรรษามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารในพระองค์

พร้อมกันนี้ ยังพระราชทานพระบรมราชาอนุญาตให้เชิญอักษรพระปรมาภิไธย ม.ว.ก. (เมื่อขณะที่ยังทรงเป็นสยามมกุฎราชกุมาร) ประดิษฐานที่ ฐานด้านหน้าพระพุทธรูปประจำพระชนมวาร เพื่อ พระราชทานให้แก่ผู้บริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลสมทบทุนสร้างมหาธาตุเจดีย์

อีกทั้งพระราชทานพระราชนุญาตเชิญอักษรพระปรมาภิไธยย่อ ม.ว.ก. ประดิษฐานที่หน้าบรรณศาลาที่ประทับ ภายในบริเวณมณฑปมหาธาตุเจดีย์ แห่งนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญ พระปรมาภิไธยย่อ ม.ว.ก. ขึ้นประดิษฐานที่หน้าบรรณอุโบสถ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร ใช้ชื่อว่า “พระพุทธรูปทักษิณชัยมงคล” และพระราชทานนามวัด บางโองว่า “วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์”

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ัญเชิญ พระปรมาภิไธยย่อ ม.ว.ก. ประดิษฐานหน้าบรรณ องค์มหาธาตุเจดีย์และประดิษฐานที่หน้าบานวิหาร จัตุรมุข ณ วัดแห่งนี้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างพระยอดขุนพล ขนาดฐานกว้าง 3 เซนติเมตร สูง 5 เซนติเมตร จำนวน 84,000 องค์เพื่อบรรจุไว้ใน พระมหาธาตุเจดีย์ของ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และเพื่อมอบให้แก่ผู้ร่วมอนุโมทนาบุญด้วย

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปทักษิณชัยมงคล เป็นพระพุทธรูปประทับยืนแบบสมถังค์ทรงเครื่อง ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ หล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์ ทรงมงกุฎเทริด พระพักตร์คล้ายรูปวงรี หรือรูปไข่ พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโค้ง พระโอษฐ์เล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาวและทรงพระกมลทั้งสองข้าง พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นเสมอพระอุระหันฝ่าพระหัตถ์ออกแสดงปางประทานอภัย ส่วนพระหัตถ์ขวาทอดตัวลงขนานไปกับพระโสณีและฝ่าหงายพระหัตถ์ออกแสดงปางประทานพร เครื่องทรงจะประกอบด้วย กรองศอ ห้อยทับทรวง ทรงพารุรัต ทองพระกร ทองพระบาท ปรางค์ขอบสง

³²¹ กรุงเทพธุรกิจ. “๑๐ เรื่องเล่าพระเจ้าอยู่หัว องค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.bangkokbiznews.com/event/10kingsstories/history11.php>, [ม.ป.ป.].

ประดับลายรักร้อยกลีบบัว และมีจีบหน้านาง ยาวลงมาจรดข้อพระบาท ครองจีวรเรียบบางแนบกับพระวรกาย พระอังสากว้าง บั้นพระองค์เล็ก พระวรกายเพรียวและสมส่วน ประทับอยู่บนฐานบัวแฉกทรงกลมรองรับด้วยฐานเชิงผังวงกลมตามลำดับ เบื้องหน้าบริเวณกึ่งกลางของฐานต่อจากฐานบัวแฉกประดับผ้าทิพย์ประดิษฐานพระปรมาภิไธยย่อ ม.ว.ก.

รูปภาพที่ 388 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร พระพุทธทักษิณชัยมงคล
(ที่มา: ผู้วิจัย)

(3.3) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ

(3.3.1) พระพุทธสิรินาคเภษัชยคุรุจุฬารักษ์

ประวัติการสร้าง

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ซึ่งโปรดให้จัดสร้างขึ้น โดยถอดแบบจากพระพุทธรูปประจำโรงพยาบาลจุฬารักษ์ ซึ่งจะอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ ตำนกทิพย์พิมาน อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นศูนย์รวมจิตใจแก่ข้าราชการบริพาร รวมถึงประชาชนในพื้นที่

เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2561 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี(พระอิสริยยศในขณะนั้น) ทรงเททองหล่อพระพุทธสิรินาคเภษัชยคุรุจุฬารักษ์ โดยเสด็จฯไปยังวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ราชวรวิหาร เขตพระนคร การนี้ทรงวางพวงมาลัยและทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จากนั้นเสด็จเข้า สู่ พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธอังคีรส พระประธานพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7, พระบรมราชสรีรางคาร พระบาทสมเด็จพระ

ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และพระราชสรีรางคาร สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 / ทรงศีล สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายศีล จบแล้ว ทรงเป็นประธานในพิธีเททองหล่อพระพุทธรูปสิริภาคเภัชยคุรุจุฬารณ์ ซึ่งโปรดให้จัดสร้างขึ้น³²² ตามคติมหายานเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปเจ้าแห่งการรักษาโรค ตรีสรูมาเพื่อช่วยโปรดสัตว์โลกให้พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน ปลดเปลื้องความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานของมนุษย์ทั้งโรคทางกาย ทางใจ และโรคทางกรรม

พระพุทธรูปสิริภาคเภัชยคุรุจุฬารณ์ ออกแบบตามพระวินิจฉัยศาสตราจารย์ ดร. สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี โดยศาสตราเมธี นนทิวรรชณ์ จันทนะพะลิน ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม) พ.ศ.๒๕๔๙³²³

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปสิริภาคเภัชยคุรุจุฬารณ์ ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะขอมเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรกบนพระหัตถ์มีหม้อยา ความสูง 1 เมตร 97 เซนติเมตร พุทธลักษณะ คือ พระพักตร์ค่อนข้างคล้ายรูปสี่เหลี่ยม พระขนงโค้ง พระเนตรเปิด แยมพระโอษฐ์ พระนาสิกแบน พระกรรณยาว ทรงสวมมงกุฎทรงกรวยหรือชฎามุกุฏ อนึ่ง พระพักตร์มีความสมจริงใกล้เคียงบุคคลจริงมากกว่าเป็นอุดมคติ เครื่องทรงจะประกอบด้วย กรองศอ พาหุรัด กำไลข้อพระกร ข้อพระบาท พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางหยายบนพระเพลาในกิริยาทรงถือน้ำอมฤตอยู่บนพระหัตถ์ ประทับนั่งบนขนด นาค 7 ชั้น ที่รองรับด้วยฐานบัวทรงซ้อนชั้นอีกทีหนึ่งตามลำดับ มีเศียรนาค 9 เศียรแผ่พังพานอยู่ด้านบน บริเวณด้านหน้าของขนดนาคต่อจากองค์พระพุทธรูปประดับชายผ้าทิพย์ ประดิษฐานพระปรมาภิไธยย่อ จภ.

³²² ข่าวในพระราชสำนัก วันที่ 7 พฤษภาคม 2561. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.youtube.com/watch?v=-uoQ9pU0R1I>, 2561. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.

³²³ โรงพยาบาลจุฬารณ์, “พระพุทธรูปสิริภาคเภัชยคุรุจุฬารณ์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.chulabhornhospital.com/Detail/65/ พระพุทธรูปสิริภาคเภัชยคุรุจุฬารณ์ที่ระลึกโรงพยาบาลจุฬารณ์, 2560. สืบค้น 28 มกราคม 2562.

รูปภาพที่ 389 พระพุทธสิรินาคเภษัชยคุรุจุฬารณ

(ที่มา: โรงพยาบาลจุฬารณ, “พระพุทธสิรินาคเภษัชยคุรุจุฬารณ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.chulabhornhospital.com/Detail/65/พระพุทธสิรินาคเภษัชยคุรุจุฬารณที่ระลึกโรงพยาบาลจุฬารณ, 2560. สืบค้น 28 มกราคม 2562.)

(3.4) สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา

(3.4.1) พระพุทธเพชรรัตนสุวัฒนามัยมหามุนีชินสีห์วิสุทธิโสภาคย์

ประวัติการสร้าง

วัดสิริจันทรมิตรวรวิหาร หรือ วัดเขาพระงาม เดิมเป็นวัดร้าง ต่อมาในปี ๒๔๕๕ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ จันทร์ สิริจันโท เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร กับพระสงฆ์อีกรูป ได้รุดลงมาพักและสร้างพระพุทธรูปที่เขา ทั้งยังได้บูรณะปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุสำคัญ และเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดแห่งนี้ ได้พระราชทานนามวัดว่า วัดสิริจันทรมิตร นับจากนั้นสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปทรงบำเพ็ญพระกุศลและพระราชทานทรัพย์บำรุงพระอารามอยู่เสมอ โดยเฉพาะทรงสร้าง “พระพุทธเพชรรัตนสุวัฒนามัยมหามุนีชินสีห์วิสุทธิโสภาคย์” พระประธานพระอุโบสถ โดยจำลองพระพุทธรูปลักษณะจากพระพุทธรูปชินสีห์ วัดบวรนิเวศวิหาร³²⁴

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธเพชรรัตนสุวัฒนามัยมหามุนีชินสีห์วิสุทธิโสภาคย์ มีพุทธลักษณะเช่นเดียวกับพระพุทธรูปชินสีห์ อันเป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัยในหมวดพระพุทธรูปชินราช กล่าวคือ

³²⁴ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย. “ปก.ลพบุรีร่วมกฐินพระราชทานของมูลนิธิเพชรรัตน-สุวัทนา”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [http://www.disaster.go.th/mobile/th/inner-cms-detail.php?mykey=perimeter_fence&cid=7496&page=17#&slider1=3, \[ม.ป.ป.\]](http://www.disaster.go.th/mobile/th/inner-cms-detail.php?mykey=perimeter_fence&cid=7496&page=17#&slider1=3, [ม.ป.ป.]).

พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปไข่ หรือกลมแป้น พระนลาฏกว้างปานกลาง พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยุกคล้ายคลื่น และพระกรรณยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ ครองอุตราสงค์เรียบ ห่มเฉียง เปิดพระอังสาขวา สังฆาฏีเป็นแผ่นเล็กพาดผ่านบนพระอังสาซ้ายห้อยยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระพาหาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก พระหัตถ์ขวาแสดงปางมารวิชัย นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวเสมอกันวางฝ่าพระหัตถ์คว่ำเหนือพระขงฆ์ พระหัตถ์ซ้ายวางหงายเหนือพระเพลา แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงายและฐานเขียงตามลำดับ

รูปภาพที่ 390 พระพุทธเพชรรัตนสุวทันามัยมหามุนีชินสีห์วิสุทธิสโสภาภย
(ที่มา: ผู้วิจัย)

(3.4.2) พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ก. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ประวัติการสร้าง

สร้างขึ้นเมื่อวันอังคารที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 เนื่องในวันคล้ายวันประสูติ พระชันษาครบ 80 ปี โดยได้ประกอบพิธี ณ มณฑลพิธีวังรื่นฤดี สุขุมวิท 38 กรุงเทพมหานคร พระพุทธรูปประจำพระชนมวารองค์นี้จะเชิญออกมาประดิษฐานในพระพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ เช่น งานบำเพ็ญพระกุศลวันประสูติ งานพระศพ หรืองานบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย แต่เดิมถ้ามีงานพระพิธีบำเพ็ญพระกุศลในวังรื่นฤดีก็จะอัญเชิญพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ออกมาประดิษฐานบนโต๊ะหมู่บูชา³²⁵

³²⁵ คุณหญิงวินิตา ดิถียนต์, *ดวงแก้วแห่งพระมงกุฎเกล้า* (กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2552)

นอกจากนั้น ยังได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนพระแท่นราชบัลลังก์ประดับมุก ภายใต้อพราหมณ์มหาเศวตฉัตร ตลอดระยะเวลาแห่งการประดิษฐานพระศพ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท³²⁶

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ เป็นพระพุทธรูปที่หล่อด้วยเงิน มีพุทธลักษณะคือ เป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์(ปางประจำวันอังคารซึ่งเป็นวันประสูติ) ในพระอิริยาบถบรรทมตะแคงขวา พระกรซ้ายวางทอดยาวแนบเสมอพระองค์ พระหัตถ์ขวาตั้งขึ้นอยู่ในกิริยารับพระเศียร พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงต่อเนื่องกันไปทั่วพระเศียร ต่อเนื่องขึ้นไปจนถึงอุษณิษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูงเหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์เป็นรูปไข่ พระขนงโก่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณทั้งสองข้างยาว ครองจีวรห่มเฉียงเรียบเปิดพระอังสาขวา พระบาทเหยียดเสมอกันทั้งสองข้าง เบื้องหลังองค์พระมีพระประภาศรัสมิ์ องค์พระประทับบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย รองรับด้วยฐานบัวประดับลาย และฐานเขียงรองรับอีกชั้นหนึ่ง โดยจารึกอักษรพระนาม “สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ”

รูปภาพที่ 391 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

(ที่มา: จดหมายเหตุงานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ (กรุงเทพฯ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2557) หน้า 549.)

ข. พระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสร้ารงการ

ประวัติการสร้าง

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสร้ารงการของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะผสม ปิดทองคำแท้ 100 เปอร์เซ็นต์ มีฐานขนาดกว้าง 0.45 เมตร วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม จัดสร้างถวายเป็นพระกุศล โดยมีนายธนเดช – นางเอกรัตน์ พรนิมมาก แห่งโรงหล่อสำนักพุทธนิมิตมงคล ดำเนินการปั้นหล่อ และปิดทององค์พระ

³²⁶ จดหมายเหตุงานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ (กรุงเทพฯ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2557) หน้า 549.

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารองค์นี้จำลองแบบจากพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ ทรงหล่อขึ้นเนื่องในโอกาสฉลองพระชันษา 80 ปี เมื่อปี 2548

วันพุธ ที่ 28 มีนาคม 2555 เวลา 17.00 น. พิธีเททองหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคาร พระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ โดยมีสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมพโร) เจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม (ต่อมาภายหลังได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ในรัชกาลที่ 10) เป็นประธานในพิธี

เมื่อพระพุทธรูปได้รับการแต่งและปิดทององค์พระจนเสร็จสมบูรณ์แล้ว จึงอัญเชิญขึ้นประดิษฐานคู่พระสรีรางคาร ภายในเสาวภาประดิษฐาน สุสานหลวง วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ในวันพฤหัสบดี ที่ 12 เมษายน 2555³²⁷

รูปแบบศิลปกรรม

เป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์(ปางประจำวันอังคารซึ่งเป็นวันประสูติ) ในพระอิริยาบถบรรทมตะแคงขวา พระกรซ้ายวางทอดยาวแนบเสมอพระองค์ พระหัตถ์ขวาตั้งขึ้นอยู่ในกิริยารับพระเศียร พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงต่อเนื่องกันไปทั่วพระเศียร ต่อเนื่องขึ้นไปจนถึงอุษณิษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์เป็นรูปไข่ พระขนงโก่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรมทั้งสองข้างยาว ครองจีวรห่มเฉียงเรียบเปิดพระอังสาขวา พระบาทเหยียดเสมอกันทั้งสองข้าง เบื้องหลังองค์พระมีพระประภารัศมี องค์พระประทับบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย รองรับด้วยฐานบัวประดับลายโดยจารึกอักษรพระ พ.ร. ไว้เบื้องหน้า ภายใต้พระชฎามหากฐิน และฐานเชิงรองรับอีกชั้นหนึ่ง ส่วนด้านหลังมีข้อความจารึกว่า

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สร้างถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ประดิษฐานคู่พระสรีรางคาร ณ เสาวภาประดิษฐาน ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕³²⁸

327 เรื่องเดียวกัน , หน้า 548.

328 เรื่องเดียวกัน , หน้า 549.

รูปภาพที่ 392 พระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคาร

(ที่มา: จดหมายเหตุงานพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ (กรุงเทพฯ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2557) หน้า 549.)

(3.5) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

(3.5.1) พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ก. พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ประวัติการสร้าง

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ในครั้งเมื่อทรงเจริญพระชนมายุ 80 พรรษา ปี พ.ศ. 2546 โดยทอดพระเนตรแบบและประธานพระวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง และทรงเททองหล่อเมื่อ ปี 2546³²⁹

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปสำริด กะไหล่ทอง พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกใหญ่ ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูงเหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ส่วนรายละเอียดพระพักตร์มีความสมจริงคล้ายบุคคล พระขนงโค้งพระเนตรเปิดมองตรงไปเบื้องหน้า พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรมทั้งสองข้างยาว พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางลงประสานกันด้านหน้าพระเพลา พระหัตถ์ขวาทับพระหัตถ์ซ้าย ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางจนแลเห็นเม็ดพระถันขวา สังขมาภูผาดลงจากพระอังสาซ้ายแบบเฉวียงป่า ซึ่งเป็นลักษณะของการครองจีวรแบบพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย รีวจีวรมีลักษณะเป็นแบบธรรมชาติประทับยืนแบบสมถังค์เหนือฐานปัทมาสน์ 3 ชั้น มีเกสรบัวประดับ ฐานบัวตั้งอยู่เหนือฐานกลมบนฐานเขียนผังแปดเหลี่ยม

³²⁹ จดหมายเหตุงานพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (กรุงเทพฯ : สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2553).

รูปภาพที่ 393 พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

(ที่มา: กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง)

ข. พระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระสรีรางคาร ณ วัดราชบพิธ

ประวัติการสร้าง

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ องค์นี้จำลองมาจากพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ในครั้งเมื่อทรงเจริญพระชนมายุ 80 พรรษา ปี พ.ศ. 2546

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารองค์จำลองนี้หล่อด้วยโลหะผสม มีทองคำส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ ที่ท่านผู้หญิงทัศนาวลัย ศรสงคราม มอบให้นำมาเป็นทองชนวน องค์พระพุทธรูปสูง 18 นิ้ว ฐานพระพุทธรูปสูง 9 นิ้ว ปิดด้วยทองคำเปลว 100 เปอร์เซ็นต์

เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2551 เวลา 14.14 น. เททองหล่อพระพุทธรูป ณ ลานหน้าพระอุโบสถ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม จัดสร้างโดยเสด็จพระราชกุศล โดยพระธรรมมวเรธี (อัครชิโน) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และคณะบุคคลที่เคยตามเสด็จ ดำเนินงานและหล่อโดยนายธนเดช – นางเอกรัตน์ พรนิ่มมาก แห่งโรงหล่อสำนักพุทธนิมิตมงคล ดำเนินการปั้นหล่อ และปิดทององค์พระ พระพุทธรูปประจำพระชนมวารองค์นี้ วันที่ 18 พฤศจิกายน 2551 เชิญขึ้นประดิษฐานประจำแท่น³³⁰

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร มีพุทธลักษณะเช่นเดียวกับพระพุทธรูปประจำพระชนมวารที่พระอัครโปรตฯ ให้สร้างขึ้น ในครั้งเมื่อทรงเจริญพระชนมายุ 80 พรรษา ปี พ.ศ. 2546

³³⁰ เรื่องเดียวกัน.

(3.6) ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี

(3.6.1) พระพุทธรัชมมงคลอุบลพิตร

ประวัติการสร้าง

ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาฯ พระองค์ทรงมีพระศรัทธาสร้างไว้ในพระบวรพุทธศาสนา ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก พระราชทานนามว่า พระพุทธรัชมมงคลอุบลพิตร ทั้งนี้ เมื่อสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาฯ ยังพระราชทานไปยังวัดต่างๆ หรือเสด็จโดยพระราชกุศล อีกด้วย

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรัชมมงคลอุบลพิตร เป็นพระพุทธรูปเลียนแบบศิลปะแบบอู่ทอง (สมัยละโว้หรือ อยุธยาตอนต้น) มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่มีขนาดเล็กและแหลม แต่ยังมีลักษณะที่ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียร ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะค่อนข้างคล้ายรูปสี่เหลี่ยม มีกรอบพระพักตร์ พระนลาฏกว้าง พระขนงโค้งและต่อกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็กแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรณยาว ซึ่งลักษณะพระพักตร์นั้นมีความสมจริงอย่างมนุษย์ธรรมดา ครองจีวรห่มเฉียงเรียบเปิดพระอังสาขวา สังขاطิพาดผ่านพระอังสาซ้าย ทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายตัดตรง พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางบนพระเพลา โดยพระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางสมาธิ ทรงประทับนั่งขัดสมาธิราบ บนฐานบัวและฐานเขียงตามลำดับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รูปภาพที่ 394 พระพุทธรัชมมงคลอุบลพิตร

(ที่มา: ผู้วิจัย)

(3.6.2) พระพุทธไตรรัตน์โลกนาถ พระพุทธรูปประจำพระองค์ วัดคุณพุ่ม

ประวัติการสร้าง

สำหรับวัดคุณพุ่ม เดิมชื่อวัดหนองในดง สร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2463 ตั้ง อยู่ที่บ้านหนองในดง ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร โดยหลวงพ่อเสื่อ ลูกศิษย์หลวงพ่อเงิน พร้อมด้วยชาวบ้านหนองในดงได้ร่วมกันสร้างวัดเล็ก ๆ ขึ้น และหลวงพ่อเงินได้ให้หลวงพ่อเสื่อ ลูกศิษย์มาจำพรรษาที่นี้ เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก และพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากวัดตั้งอยู่ใน ถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลความเจริญ เมื่อปีพุทธศักราช 2551 ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ทรงโปรดประทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ ให้กับทางวัดดำเนินการซ่อมแซม บูรณะปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญรวมถึงศาสนสถานต่างๆ ภายในวัดขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ใช้เป็นสถานที่ ศึกษาเล่าเรียนและเป็นศูนย์รวมจิตใจรวมถึงการจัด กิจกรรมต่างๆ ของราษฎรบ้านหนองในดง ต่อมา เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พุทธศักราช 2551 ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ทรงโปรดประทานเปลี่ยนชื่อจากวัดหนองในดงเป็นวัดคุณพุ่ม เพื่อให้เป็นวัดประจำพระองค์ พร้อม ประทานพระพุทธรูปประจำพระองค์ พระพุทธรัตนไตรโลกนาถ มาประดิษฐาน ณ วิหารด้วย เพื่อให้ เป็นที่สักการบูชาของพุทธศาสนิกชน และยังเป็นทีประดิษฐานอนุสาวรีย์ “คุณพุ่ม เจนเซน” พระโอรสในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี นำซึ่งความปลาบปลื้มและ สำนึกในพระกรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรัตนไตรโลกนาถ มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุ มาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปกลม พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยักสมจริง พระกรรณยาว ครองจีวรห่ม ฉียงบางเรียบไม่มีริ้ว ขอบจีวรสองชั้น เปิดพระอังสาขวา แลเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง ชายสังฆาฏิ พาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระเพลา ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวา วางบนพระชานุ คว่ำฝ่าพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนชั้น บนฐานเชิงอีกทีหนึ่ง เบื้องหน้าบริเวณ กึ่งกลางของฐานต่อจากฐานบัวหงายซ้อนชั้น ประดับผ้าทิพย์ประดิษฐานตราประจำพระองค์

รูปภาพที่ 341 พระพุทธรูปไตรยรัตนโลกนาถ วัดคุณพุ่ม

(ที่มา: ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง, “วัดคุณพุ่ม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thailowernorth.com/>, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ธันวาคม 2561.)

(3.6.3) พระอุบลบันดาลประทานพรในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดีศูนย์บริการทางหลวงลำตะคอง จ.นครราชสีมา

รูปแบบศิลปกรรม

เป็นพระพุทธรูปปางลีลา โดยถ่ายแบบจากพระพุทธรูปลีลาศิลปะแบบสุโขทัย เป็นต้นแบบในการสร้าง พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะค่อนข้างคล้ายรูปวงกลม พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวและเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็กแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาว พระวรกายมีพระอังสาใหญ่บนพระองค์เล็ก โดยครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรมีริ้วแบบธรรมชาติ สันขาภูพาตผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาในลักษณะของการครองผ้าแบบพระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นเสมอพระอุระและหันฝ่าพระหัตถ์ออกจับเป็นวง โดยพระอังศูลและพระตักนี้สัมผัสกัน นิ้วที่เหลือกหรือชี้ขึ้นแสดงปางแสดงธรรม พระหัตถ์ขวาทอดลงข้างพระวรกายในกิริยาไกวแขน สันพระบาทขวายกในท่ากิริยาก้าวเดิน แสดงปางลีลา มีฐานปัทมาสน์รองรับเป็นกลีบบัวคว่ำบัวหงายและมีฐานเชิงผังสี่เหลี่ยมและผังวงกลมรองรับตามลำดับ

รูปภาพที่ 395 พระอุบลบันดาลประทานพรในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี
 วดีศูนย์บริการทางหลวงลำตะคอง จ.นครราชสีมา
 (ที่มา: ศูนย์บริการทางหลวงลำตะคอง จ.นครราชสีมา)

(3.6.4) พระพุทธรูปปางประจำวันประสูติ ของทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี

ประวัติการสร้าง

ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระราชากุศล และเป็นพุทธานุชาในบวรพระพุทธศาสนา

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปปางประจำวันประสูติ มีพุทธลักษณะคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปวงกลม พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์หยักสมจริง แสดงอาการยิ้ม พระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาว ซึ่งลักษณะพระพักตร์นั้นมีความสมจริงมากขึ้น ครองจีวรห่มเฉียง บางเรียบไม่มีริ้ว ขอบจีวรสองชั้น เปิดพระอังสาขวา แลเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง ชายสังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระเพลา ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานบัวหงายซ้อนชั้น 2 ชั้น โดยมีเกสรดอกบัวรองรับองค์พระปฏิมา โดยฐานบัวจะซ้อนอยู่บนฐานเตี้ย ฐานสิงห์ และฐานเชิงตามลำดับ เบื้องหน้าบริเวณกึ่งกลางของฐานต่อจากฐานบัวหงายซ้อนชั้น ประดับผ้าทิพย์ประดิษฐานตราประจำพระองค์

รูปภาพที่ 396 พระพุทธรูปปางประจำวันประสูติ ของทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา

สิริวัฒนาพรรณวดี

(ที่มา: ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี)

(3.7) พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

(3.7.1) พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

สร้างในคราวทรงเจริญพระชันษา 5 รอบ ในพ.ศ. 2508 ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในห้องพระเจ้า วังรื่นฤดี

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก มีพุทธลักษณะคือ พระเศียรเป็นเส้นพระเกศา พระพุทธรูปมีพระพักตร์ค่อนข้างกลม พระนลาฏค่อนข้างแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณสั้น ไม่มีพระเกตุมาลาทรงสูงหรืออุษณีษะ พุทธลักษณะตามแบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งมีลักษณะที่ใกล้เคียงความเป็นมนุษย์จริงมากขึ้น องค์พระพุทธรูปครองจีวรห่มคลุม จีวรมีริ้วเหมือนริ้วผ้าตามธรรมชาติ ประทับนั่งแบบวัชรसनะ (ขัดสมาธิเพชร) บนขนดนาคสามชั้น นาคสร้างเป็นลักษณะคล้ายงูใหญ่แผ่แม่เบี้ย แต่ส่วนหัวเป็นนาคมีหนึ่งเศียร อ้าปาก โดยแผ่ปรกฟงพานองค์พระเป็นซุ้ม วางพระหัตถ์ขวาซ้อนบนพระหัตถ์ซ้ายเหนือพระเพลา มีพุทธลักษณะคล้ายพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

รูปภาพที่ 397 พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี
(ที่มา: กรมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย)

(3.8) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ

(3.8.1) พระพุทธรูปพระชันษา 5 รอบ 60 พรรษา
พระพุทธรูปประจำพระชันษา 5 รอบ 60 พรรษา

ประวัติการสร้าง

พระพุทธรูปประจำวันประสูติ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ซึ่งมีพระดำริให้จัดสร้างขึ้นเนื่องในโอกาสเจริญพระชันษา ๖๐ ปี วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

ทั้งนี้ยังทรงมีพระวินิจฉัยถึงการออกแบบร่วมกับสำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ให้พระพุทธรูปมีพุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ศิลปะสุโขทัยร่วมสมัย ด้านหลังออกแบบให้ธรรมจักรอยู่เหนือนักษัตรประจำปีประสูติ คือ ปีระกาหรือปีไก่ ซึ่งแสดงถึงพระประสงค์ในการจรโลงพระพุทธรูป โดยเป็นพระพุทธรูปที่เน้นความเรียบง่าย อ่อนช้อย ให้ความรู้สึถึงความอุดมสมบูรณ์และความมีเมตตาแก่ผู้พบเห็น สะท้อนถึงพระเมตตาของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ ที่ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจต่างๆ เพื่อราษฎร ด้วยพระจริยวัตรอันงดงาม

วันที่ ๒๐ เม.ย. ๒๕๖๐ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ เสด็จไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ในการนี้ ทรงจุดธูปเทียนนมัสการบูชาพระพุทธรูปชินสีห์ พระประธานพระอุโบสถ และทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายสักการะพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จากนั้นทรงเททองหล่อ "พระพุทธรูปพระชันษา 5 รอบ 60 พรรษา" เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐ เสด็จในพิธีพุทธาภิเษก ณ พระอุโบสถ วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธานาคินินนาท วรราชาทินัดดามาตุ สักกฐีวราชมงคล มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะ คล้ายรูปวงรีโดยพระหนุสบอลง พระนลาฏกว้างปานกลาง มีพระอุณาโลม พระขนงโค้ง พระเนตร เหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์แสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาว ซึ่งลักษณะ พระพักตร์นั้นมีความสมจริงอย่างมนุษย์ธรรมดา ครองจีวรห่มเฉียงมีริ้วประติษฐ์พริ้วไหว เปิดพระ อังสาขวา สังฆาฏิขนาดเล็กวาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาบริเวณกึ่งกลางระหว่างพระถันและ พระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับ พระหัตถ์ซ้ายแสดงปางสมาธิ ทรงประทับนั่งแบบขัดสมาธิราบเหนือฐานปัทมาสน์รองรับด้วยขนดนาค 3 ชั้น บริเวณกึ่งกลางด้านหน้าของขนดนาคประดับผ้าทิพย์ ประดิษฐานพระนามย่อ สล. ส่วน ด้านหลังปรากฏฐาน 7 เศียรแผ่พังพาน ซึ่งฐานนาคจะรองรับด้วยฐานเชิงอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งมีข้อความ พระพุทธานาคินินนาท วรราชาทินัดดามาตุ สักกฐีวราชมงคล ตามลำดับ

รูปภาพที่ 398 พระพุทธานาคินินนาท วรราชาทินัดดามาตุ สักกฐีวราชมงคล: พระพุทธรูปประจำพระ
ชั้นชา 5 รอบ 60 พรรษา
(ที่มา: ผู้วิจัย)

(3.9) พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา

(3.9.1) พระพุทธรัตนเอกโกเมนทร์

ประวัติการสร้าง

วัดพัชรกิติยาการาม จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2546 เดิมชื่อวัดหนองน้ำเพชรมงคล ต่อมาปี 2558 พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ประทานพระอนุญาตให้เชิญพระนามประกอบเป็นชื่อวัด เป็นกรณีพิเศษ โดยเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2558 สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีมติประกาศเปลี่ยนชื่อวัดหนองน้ำเพชรมงคล เป็น วัดพัชรกิติยาการาม ปัจจุบันมีพระครูปลัดณัฐกิตติ์ กิตติญาโณ เป็นเจ้าอาวาส มีภิกษุสงฆ์ จำพรรษา 8 รูป

วันที่ 2 พ.ย.2560 เวลา 14.53 น. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จไปยังวัดพัชรกิติยาการาม ตำบลหนองหว้า จังหวัดหนองบัวลำภู โอกาสนี้ทรงวางพวงมาลัยและทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการท้ายที่นั่ง ถวายสักการะพระพุทธรัตนเอกโกเมนทร์ พระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 6 เมตร สูง 8.20 เมตร ซึ่งจัดสร้างขึ้นตามพระดำริของพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา โดยความร่วมมือของประชาชนผู้มีจิตศรัทธา เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นอนุสรณ์สถานมรดกทางพุทธศิลป์ที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภู จากนั้น ทรงเป็นประธานถวายผ้าพระกฐิน ซึ่งพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กฐินสามัคคีขึ้น เพื่อนำปัจจัยสมทบทุนก่อสร้างอุโบสถของวัด

สำหรับ พระพุทธรัตนเอกโกเมนทร์ ทรงสร้างถวาย ทรงประทานนาม พร้อมประทานพระอนุญาตให้ใช้พระนามย่อประดิษฐาน ณ ฐานพระพุทธรูป และประทานพระบรมสารีริกธาตุบรรจุในพระเศวต และทรงประกอบพิธีพุทธาภิเษก เพื่อถวายศูนย์ปฏิบัติธรรมหนองน้ำเพชรมงคล เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2553

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรัตนเอกโกเมนทร์ มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะค่อนข้างคล้ายรูปวงกลม พระนลาฏกว้าง พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เล็กแสดงอาการยิ้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาว ครองจีวรห่มเฉียงเรียบไม่มีริ้ว เปิดพระอังสาขวาจนแลเห็นเม็ดพระศกสันขาภิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียว บั้นพระองค์เล็ก คล้ายกับพระพุทธรูปในศิลปะแบบสุโขทัย พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ ส่วนพระหัตถ์ขวาวางคว่ำระหว่างบนพระขานและพระชงฆ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานบัวคว่ำบัวหงายบนฐานลูกฟัก รองรับด้วยฐานบัว

และฐานเขียงอีกชั้นหนึ่งตามลำดับ ด้านหลังมีซุ้มเรือนแก้ว ส่วนบริเวณด้านหน้าของฐานประดิษฐานพระนามย่อ พ.ภ.

รูปภาพที่ 399 พระพุทธรัดนเอกโกเมนทร์

(ที่มา: ผู้วิจัย)

(3.9.2) พระพุทธรูปประจำวันประสูติ

ประวัติการสร้าง

เนื่องในวาระอันเป็นมงคลที่พระเจ้าหลานเธอฯพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จมาทรงงานในตำแหน่งอัยการ ณ จังหวัดอุดรธานี เมื่อเดือนเมษายน 2552 และได้เสด็จมาบำเพ็ญพระกุศล อันเกี่ยวเนื่องกับพระบรมธาตุธรรมเจดีย์ และพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ อุปถัมภ์บำรุงการก่อสร้างพระบรมธาตุธรรมเจดีย์ ในหลายวาระ อาทิ

วันที่ 9 เมษายน 2551 เสด็จเป็นประธานบรรจุพระพุทธรูปส่วนพระองค์ หน้าตัก 5 นิ้ว อัญเชิญขึ้นประดิษฐาน ณ คอระฆัง พระบรมธาตุธรรมเจดีย์

วันที่ 19 พฤษภาคม 2551 เสด็จเป็นองค์ประธานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุภายในพระเศษพระพุทธรูปหามณีศรีรัตนอุดมญาณโมลี และอัญเชิญแผ่นสแตนเลสมงคลหุ้มยอดพระเจดีย์เป็นปฐมฤกษ์

พระอุดมญาณโมลี (จันทร์ศรี จันททีโป) และคณะกรรมการดำเนินงานก่อสร้างพระบรมธาตุธรรมเจดีย์ จึงเห็นควรจัดสร้างระเบียงพระเจดีย์ขึ้น 2 หลัง โดยได้รับพระกรุณาธิคุณพระเจ้าหลานเธอฯพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงประทานอนุญาตให้ใช้พระนาม “พัชรกิติยาภา” เป็นชื่อพระระเบียงทิศตะวันออก โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ในวาระอันเป็นมงคลที่ได้เสด็จมาทรงงาน ณ สำนักงานอัยการจังหวัดอุดรธานี และทรงมีพระศรัทธา อุปถัมภ์บำรุงการก่อสร้างพระบรมธรรมธาตุเจดีย์
2. เพื่อจัดแสดงพระประวัติ พระกรณียกิจ ของสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาที่ได้เสด็จมาบำเพ็ญพระกุศล ณ พระบรมธาตุเจดีย์
3. เพื่อจัดแสดงประวัติวัดโพธิสมภรณ์ ประวัติการสร้างพระบรมธรรมธาตุเจดีย์
รายนามผู้บริจาค

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ทรงมีพระประสงค์จะจัดสร้างพระพุทธรูปประจำวันประสูติ เพื่อประดิษฐานเป็นพระประธาน ณ พระระเบียงพัชรกิติยาภา พร้อมแท่นประดิษฐาน และตราพระนามาภิไธยย่อ “พภ” ซึ่งพระอุดมญาณโมลี (จันทร์ศรี จนฺททีโป) และคณะกรรมการดำเนินงานก่อสร้าง ยินดีอนุโมทนาในพระกุศลเจตนา ประกอบกับคณะศิษยานุศิษย์ มีจิตศรัทธาจะจัดสร้างพระพุทธรูปถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อประดิษฐาน ณ พระเจดีย์พิพิธภัณฑสถาน ชั้น 2 พระบรมธาตุธรรมเจดีย์ และได้รับพระกรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นจาก พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จเป็นองค์ประธานเททองหล่อพระพุทธรูป เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2552 ณ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ ซึ่งการดำเนินงานจัดสร้างพระพุทธรูปได้เสร็จบริบูรณ์แล้ว ในวาระอันเป็นมหามงคลที่ได้อาราธนาพระพุทธรูป จากกรุงเทพมหานคร มาประดิษฐานชั่วคราวภายในพระอุโบสถวัดโพธิสมภรณ์ เพื่อให้ประชาชนได้กราบสักการะ และร่วมบำเพ็ญกุศล ภายหลังจากที่พระเจ้าหลานเธอฯ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จกลับจากการไปทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา คาดว่าประมาณต้นปี 2553 และจะเสด็จมาเป็นประธาน ประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่พระเศียรพระพุทธรูป และน้อมถวายพระพุทธรูป เพื่ออัญเชิญขึ้นประดิษฐานเป็นการถาวร ณ พระบรมธาตุธรรมเจดีย์ วัดโพธิสมภรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี³³¹

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปประจำวันประสูติ มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์มีลักษณะคล้ายรูปวงรีหรือรูปไข่โดยพระหนุสบอลง พระนลาฏกว้างปานกลาง มีพระอุณาโลม พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระ

³³¹ กลุ่มงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. “พิธีอัญเชิญพระพุทธรูปประจำวันประสูติ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://atc.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=353:2009-12-28-07-53-40&catid=66:2009-07-17-07-44-56&Itemid=248, [ม.ป.ป.].

นาสิกโด่ง พระโอษฐ์แสดงอาการแยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณยาว ซึ่งลักษณะพระพักตร์นั้นมีความสมจริงอย่างมนุษย์ธรรมดา ครองจีวรห่มเฉียงมีริ้วประดิษฐ์ เปิดพระอังสาขวา เห็นเม็ดพระถัน สันขาภูผาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางสมาธิ ประทับนั่งขัดสมาธิราบ บนฐานเขียง

รูปภาพที่ 400 พระพุทธรูปประจำวันประสูติ
(ที่มา: ผู้วิจัย)

(3.10) พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์

3.10.1 พระพุทธปฏิมาสิรินิรมิต

ประวัติการสร้าง

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ทรงมีพระดำริให้กองทุนพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ได้ดำเนินการจัดทำ “โครงการจัดสร้างพระพุทธปฏิมาสิรินิรมิต” เพื่อประดิษฐานเป็นพระประธานภายในวิหารวัดธาราธิปไตยชัยประดิษฐ์ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ถวายเป็นพระราชากุศลแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ซึ่งเป็นอีกหนึ่งโครงการที่ต่อเนื่องจากโครงการบูรณะวิหารวัดธาราธิปไตยชัยประดิษฐ์

เมื่อปีพุทธศักราช 2553 พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ขอพระราชทานนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ขอพระราชทานนามพระพุทธรูปพระประธานดังกล่าว ที่ทรงน้อมเกล้าฯ สร้างถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามพระพุทธรูปว่า “พระพุทธปฏิมาสิรินิรมิต”

นิรมิต” ซึ่งหมายถึง “พระพุทธรูปปฏิมาที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ทรงสร้างขึ้น” ออกแบบโดย นายเข็มรัตน์ กองสุข ศิลปินแห่งชาติ ปี 2555 สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม)

ในปี 2560 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร(พระอิสริยยศของรัชกาลที่ 10 ขณะนั้น) ทรงพระกรุณาโปรดฯ พระราชทานพระราชนุญาตเชิญอักษรพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. ประดิษฐานภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฎซึ่งมีพระอนุโลมประดิษฐานอยู่ภายในส่วนยอดพระมหาพิชัยมงกุฎมีพระรัศมีโดยรอบ ไปประดิษฐานบริเวณกลีบบัวด้านหน้าของพระพุทธรูปปฏิมาสิริภานิรมิต

วันที่ 22 มิถุนายน 2561 พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ เสด็จเป็นประธานในพิธีเททองหล่อ “พระพุทธรูปปฏิมาสิริภานิรมิต” โดยมีพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอาทิตยาทรกิติคุณ เฝ้ารับเสด็จ ที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ซึ่งในการนี้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประธานพระเมตตาธิบดีเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พร้อมประธานแผ่นทอง เงิน นาก จารอักขระเข้าร่วมพิธี และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ยังได้เสด็จไปกราบนมัสการพระเถรานุเถระยังวัดต่างๆ เพื่อเจริญพุทธมนต์ และรับมวลสารวัตถุมงคล อันศักดิ์สิทธิ์ อัญเชิญมาประกอบพิธี อาทิ สมเด็จพระวันรัต เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร ถวายแผ่นทองจารอักขระเข้าร่วมพิธี, พระธรรมรัตนติกาล เจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรวิหาร ถวายผงทองคำจากการล้างผิวทองบุรณะพระพุทธรูปโลกเชษฐ ในพระอุโบสถวัดสุทัศน์ และชนวนพระกริ่งวัดสุทัศน์ฯปี 2555 เข้าร่วมพิธี และพระธรรมมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดโสธรวรารามวรวิหาร ฉะเชิงเทรา ถวายชนวนจากการหล่อองค์พระพุทธรูปโสธร ประจำทิศทั้ง 4 ของมหาวิหาร ปี 2560 เข้าร่วมพิธีด้วย³³²

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปปฏิมาสิริภานิรมิต เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะbronze ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปศิลปะแบบล้านนา กล่าวคือ พระพุทธรูปล้านนาแบบเชียงแสนสิ่งหนึ่ง ผสมผสานกับพุทธลักษณะศิลปะสมัยคุปตะของอินเดีย ทวารวดี ศรีวิชัย และศิลปะแบบหริภุญชัย จนเกิดเป็นศิลปะที่มีรูปแบบเฉพาะและมีลักษณะของการเป็นศิลปะแบบร่วมสมัย ในรัชกาลที่ 9 พุทธลักษณะที่สำคัญของพระพุทธรูปปฏิมาสิริภานิรมิต คือ ประทับนั่งขัดสมาธิเพชร (วัชรसनะ) พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปคล้ายดอกบัวตูม พระพักตร์มี

³³² สื่อประชาสัมพันธ์ ของ กองทุนพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์. “โครงการจัดสร้างวัตถุมงคล พระพุทธรูปปฏิมาสิริภานิรมิต”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

[https://www.facebook.com/siribhaofficial.fund/photos/pcb.618173715193112/618174865192997/?type=3&theater,](https://www.facebook.com/siribhaofficial.fund/photos/pcb.618173715193112/618174865192997/?type=3&theater)
2561.

ลักษณะคล้ายรูปไข่ พระชนงโคง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ขนาดเล็ก พระกรรณทั้งสองข้างยาว ซึ่งลักษณะของพระพักตร์มีความสมจริงใกล้เคียงกับมนุษย์ พระอังกว้าง พระวรกายเพรียวบาง บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวาแลเห็นเม็ดพระถัน จีวรเรียบและบางแนบติดพระวรกายคล้ายผ้าเปียกน้ำ มีริ้วแบบประดิษฐ์ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะอินเดียแบบคุปตะ ชายสังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดลงมาสั้นเหนือพระถัน พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาโดยหงายฝ่าพระหัตถ์ขึ้น พระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระขงฆ์ นิ้วพระหัตถ์ยาวไม่เท่ากันตามธรรมชาติ ประทับนั่งขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย บริเวณตรงกลางประดับผ้าทิพย์ที่ประดิษฐานพระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร. ซึ่งซ้อนทับบนฐานสลักกลายเป็นรูปงู 2 ตัวพันกัน บนฐานรูปทรงวงกลมด้านล่างอันเป็นรูปปั้นของพระแม่ธรณีบีบมวยผมต่อเนื่องด้วยลายน้ำจากพระเกศาของพระแม่ธรณีบนฐานเชิงผังวงกลมซึ่งด้านล่างจะประดับลายสัญลักษณ์ของปีนักษัตร ซึ่งสัญลักษณ์ปีนักษัตรตรงกลางคือ ปีเถาะ อันเป็นปีพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชตามลำดับ ด้านหลังปรากฏลายพระหัตถ์ของพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ เป็นชื่อพระพุทธรูปว่า “พระพุทธรูปภูมิาสิริภานิรมิต”

รูปภาพที่ 401 พระพุทธรูปภูมิาสิริภานิรมิต

(ที่มา: ปรีชา ชัยสร)

(3.11) พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอาทิยาทร

(3.11.1) พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเนื่องในกรณีพิเศษ

ก. พระพุทธรูปอาทิยาทรประธานาถ

ประวัติการสร้าง

วัดชัยहर่า เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดจันทบุรี แห่งที่ 32 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เดิมเป็นที่พักสงฆ์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2514 ได้รับการบริจาคที่ดินจาก นายวันชัย ชั่ว

สำอากค์ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี 2555 โดยพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ทรงมีความเลื่อมใสศรัทธา และทรงเห็นว่าตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร จึงได้ประทานทรัพย์ส่วนพระองค์บูรณปฏิสังขรณ์และพัฒนาวัด และได้เสด็จมาทรงบำเพ็ญพระกุศลหลายครั้ง จึงทำให้วัดและชุมชนโดยรอบเกิดการพัฒนา ทั้งด้านเส้นทางคมนาคม และการส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชน ปัจจุบันมี พระครูปลัดพิทักษ์ ปภาโส เป็นเจ้าอาวาส มีพระสงฆ์จำพรรษา 7 รูป

สำหรับพระพุทธรูปทรงสร้างนั้น เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2562 เวลา 16.19 น. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ เสด็จมายังวัดชัยยี่หระ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี โดยนายวิฑูรย์ ศรีนาม ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีนำข้าราชการ ประชาชนเฝ้ารอรับเสด็จ ทรงเททองหล่อพระพุทธรูปเทยารพระชานาถ ซึ่งพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ประทานทรัพย์ส่วนพระองค์จัดสร้าง ร่วมกับทางวัด และพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก 39 นิ้ว เนื้อโลหะสัมฤทธิ์ “พระพุทธรูปเทยารพระชานาถ หมายถึง พระพุทธรูปที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ” สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งของประชาชน เมื่อแล้วเสร็จจะอัญเชิญประดิษฐานเป็นพระประธานประจำอาคารปฏิบัติธรรมของวัดชัยยี่หระ โดยในปี 2558 ได้เสด็จมาทรงวางศิลาฤกษ์อาคารปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม และศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน³³³

รูปแบบศิลปกรรม

พระพุทธรูปเทยารพระชานาถ มีพุทธลักษณะ คือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศก ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เนื้อขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโค้งต่อกันเป็นรูปปีกกา พระเนตรเรียวยาวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียวยาวหักคล้ายรูปคลื่น แยมพระโอษฐ์ พระกรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอก หรือเกือบจรดพระอังสา พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง สังฆาฏิขนาดใหญ่พาดผ่านพระอังส้ายาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระหัตถ์ขวาวางบนพระชานุ คว้าฝ่าพระหัตถ์ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาหงายฝ่าพระหัตถ์ แสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานบัวบัวหงายซ้อนชั้นบนฐานสิงห์และฐานเชิงตามลำดับ บริเวณกึ่งกลางด้านหน้าของฐานต่อจากองค์พระปฏิมาประดับผ้าทิพย์ประดิษฐานพระนามย่อ อ.ก.

333

SBL บันทึกประเทศไทย. “วัดชัยยี่หระ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.sbl.co.th/ดูหน้า-22815-วัดชัยยี่หระ.html>, 2560.

สืบค้น 28 มีนาคม 2562.

รูปภาพที่ 402 พระพุทธรูปทิวาทรประธานาถ

(ที่มา: SBL บันทึกรประเทศไทย. “วัดชัยยี่หระ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [http://www.sbl.co.th/ดูหน้า-22815 - วัดชัยยี่หระ.html](http://www.sbl.co.th/ดูหน้า-22815-วัดชัยยี่หระ.html), 2560. สืบค้น 28 มีนาคม 2562.)

ข. หลวงพ่อเงินแสนล้าน วัดแสงแก้วโพธิญาณ ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ประวัติการสร้าง

พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าอทิยาทร กิติคุณ ทรงมีพระศรัทธาส่วนพระองค์สร้างพระพุทธรูปเงิน “ หลวงพ่อเงินแสนล้าน ” ถวายพระภาวนารัตนญาณ วิ. (ครูบาอริยชาติ อริยจิตโต) เนื่องในโอกาส อายุวัฒนมงคล ครบ 37 ปี พระภาวนารัตนญาณ วิ. (ครูบาอริยชาติ อริยจิตโต)³³⁴

รูปแบบศิลปกรรม

หลวงพ่เงินแสนล้าน เป็นพระพุทธรูปที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง หรือศิลปะแบบล้านนาตอนต้น พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกขนาดใหญ่ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นพระรัศมีรูปดอกบัวตูมหรือต่อมกลม พระวรกายอวบอ้วน ครองจีวรห่มเฉียงเรียบไม่มีริ้ว ชายสังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดด้วยยาวลงมา เหนือพระถัน พระหัตถ์ทั้งสองข้างวางบนพระเพลาโดยพระหัตถ์ขวาซ้อนทับพระหัตถ์ซ้ายแสดงปางสมาธิ ประทับนั่งแบบขัดสมาธิเพชรบนฐานบัว มีพระนามย่อ

³³⁴ ข่าวในพระราชสำนัก วันที่ 7 มกราคม 2561. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.youtube.com/watch?v=ajsip80Y6mM>, 2561. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.

อก. (พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทร กิติคุณ) ประดิษฐานอยู่ที่ฐานพระ สร้างด้วยเงินบริสุทธิ์ น้ำหนัก 3.2 กิโลกรัม ขนาดหน้าตัก 5 นิ้ว

ค. พระพุทธอภินิหารศาสตามหาสำเร็จทันใจ – วัดแสงแก้วโพธิญาณตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

ประวัติการสร้าง

พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ มีพระประสงค์ให้สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาไว้ในบวรพระพุทธศาสนา ประดิษฐานที่วัดแสงแก้วโพธิญาณ ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีลำดับการสร้างดังนี้

17 ตุลาคม 2560 พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ทรงจัดสร้างขึ้นและทรงเป็นประธานในพิธีเททองหล่อ โดยใช้เวลาหล่อพร้อมขัดแต่งองค์พระ 20 ชั่วโมง จึงแล้วเสร็จสมบูรณ์ เป็นที่มาของชื่อ "พระพุทธอภินิหารศาสตามหาสำเร็จทันใจ" มีความหมายว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นแสงสว่างแห่งโลก ผู้ได้กราบไหว้จะสำเร็จทันใจ

วันที่ 18 ตุลาคม 2560 เวลา 15.19 น. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ เสด็จไปทรงบำเพ็ญพระกุศลถวายพระพุทธรูป "พระพุทธอภินิหารศาสตามหาสำเร็จทันใจ" ณ วัดแสงแก้วโพธิญาณ บ้านใหม่แสงแก้ว ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ด้วยมีพระประสงค์จะถวายเป็นพุทธบูชาไว้ในบวรพระพุทธศาสนา ประดิษฐานไว้ภายในวิหารหลวงลายคำของวัดแสงแก้วโพธิญาณ เพื่อเป็นที่สักการบูชาของพุทธศาสนิกชนสืบต่อไป³³⁵

รูปแบบศิลปกรรม

องค์พระหล่อด้วยทองเหลือง ขนาดสูง 1 เมตร 90 เซนติเมตร มีพุทธลักษณะส่วนฐานเป็นศิลปะแบบล้านนา ส่วนองค์พระเป็นศิลปะแบบสุโขทัย เป็นพระพุทธรูปปางเปิดโลก ทรงเครื่องจักรพรรดิ³³⁶

³³⁵ ข่าวในพระราชสำนัก วันที่ 17 – 18 ตุลาคม 2560. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

http://thainews.prd.go.th/th/website_th/news/news_detail/TNROY6010190010023, 2560. สืบค้น 20 กันยายน 2562

³³⁶ เรื่องเดียวกัน.

2. กลุ่มพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย

ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาออกตามพื้นที่ภูมิภาคต่างๆ ทั้งหมด 6 ภูมิภาค กล่าวคือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคใต้ และภาคกลาง ดังนี้

2.1 เขตภาคเหนือ

ภาคเหนือ เป็นภูมิภาคที่อยู่ด้านบนสุดของไทย มีลักษณะภูมิประเทศอันประกอบไปด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อน ต่อเนื่องมาจากทิวเขาฉานโยมาในประเทศพม่าและประเทศลาว ภาคเหนือมีภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าสะวันนา เหมือนกับพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ การที่มีพื้นที่อยู่เหนือระดับน้ำทะเลและมีเส้นละติจูดอยู่ตอนบนทำให้สภาพอากาศของภาคเหนือเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลอย่างเห็นได้ชัด เช่น มีฤดูหนาวที่หนาวเย็นกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ภูมิประเทศของภาคเหนือประกอบด้วยเทือกเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อน และมีพื้นที่สำคัญของประเทศหลายจุด เช่น พื้นที่ทางด้านตะวันตกสุดของประเทศที่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ทางด้านเหนือสุดของประเทศที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จุดสูงสุดของประเทศที่ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ภาคเหนือยังเป็นพื้นที่แรกของประเทศที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน โดยจุดแรกที่แม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศไทยอยู่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ภาคเหนือมีพื้นที่รวมทั้งหมด 93,690.85 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.06 ของพื้นที่บนผิวโลก

เขตแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาคอื่น ๆ ของภาคเหนือ เรียงตามเข็มนาฬิกา ได้แก่ ทิศตะวันตกและทิศเหนือติดกับประเทศพม่า ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดกับประเทศลาว ทิศใต้ติดกับภาคกลาง พื้นที่จังหวัดพิษณุโลก และ สุโขทัย ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้มีพื้นที่ติดกับภาคตะวันตก บริเวณจังหวัดตาก

จังหวัดในภาคเหนือ กำหนดโดยคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2521 และประกาศใช้โดยราชบัณฑิตยสถาน เป็นการแบ่งตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประเพณี สังคม วัฒนธรรม และภาษา เป็นการแบ่งระบบ 6 ภูมิภาค ประกอบไปด้วย 9 จังหวัด ตามลักษณะภูมิภาคตามธรรมชาติที่ตั้งอยู่ในเขตภูเขา ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดอุตรดิตถ์

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงยึดตามการแบ่งเขตการปกครองตามการประกาศใช้ของราชบัณฑิตยสถานเป็นสำคัญ เพื่อใช้แบ่งเขตพื้นที่การศึกษาและเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

2.1.1 จังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป เฉลิมพระเกียรติ สมณะวิปัสณา กรรมฐาน (องค์สีขาว-องค์ สีทอง)	เพทอง หล่อเมื่อ วันที่ 31 มกราคม 2550	อุทยาน หลวงราช พฤษ์ ต. แม่ทะยง อ. เมือง เชียงใหม่ จ. เชียงใหม่	หล่อจากใบโพธิ์ทองแดง ที่พสก นิกรทุกหมู่เหล่า ร่วมเขียน ข้อความถวายพระพร 179,500 ใบ จากงานมหกรรมพืชสวนโลก เฉลิมพระเกียรติฯ ราชพฤษ์ 2549 จังหวัดเชียงใหม่ (ระหว่าง วันที่ 1 พฤศจิกายน 2549 – 31 มกราคม 2550) เพื่อน้อมเกล้าถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน 2 วโรกาส คือ องค์พระสีขาว ในวโรกาสทรง ครองสิริราชย์สมบัติครบ 60 ปี (ใบโพธิ์จำนวน 111,525 ใบ) ออกแบบโดย นนทิวรรธน์ จันท	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 อธิพลศิลปะ ร่วมสมัย	 <p>รูปภาพที่ 403 พระพุทธรูปเฉลิมพระ เกียรติสมณะวิปัสณากรรมฐาน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	หลวงพ่อบุญรอด	-	วัดพระธาตุ ดอยคำ ต. แม่ทะยง อ. เมือง เชียงใหม่	นวมะลิน พระพุทธรูปสำคัญของวัดพระ ธาตุดอยคำ ประดิษฐานอยู่ กลางแจ้ง	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 404 หลวงพ่อบุญรอด (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
3.	พระพุทธรูปปาง ไสยาสน์	-			ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะล้านนา สกุด ช่างท้องถิ่นที่ใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 405 พระพุทธรูปปางไสยาสน์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธเบิกฟ้า ประธานพร	-	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	 <p>ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9</p>		<p>รูปภาพที่ 406 พระพุทธเบิกฟ้าประธานพร พร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

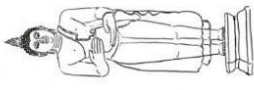

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูป ทิมมิ่งมงคล	-	วัดดอย สัพพัญญู ต. ดอนเปา อ. แม่วาง จ. เชียงใหม่	เป็นหนึ่งในศาสนาวัตถุและศาสน สถานที่สำคัญของวัดดอย สัพพัญญู ด้วยมีการสร้าง พระพุทธรูป 4 องค์ หน้าต่าง ทิศต่างปางกัน กล่าวคือ ทิศตะวันออก พระพุทธรูปปาง ทิวชฎวันออก ถวายเนตร ทิศเหนือ พระพุทธรูปปางรำพึง ทิศใต้ พระพุทธรูปปางห้ามญาติ ซึ่งพระพุทธรูปสี่ทิศนี้เป็นคติ ความเชื่อที่ปรากฏในหลายพื้นที่ รวมถึงท้องถิ่นล้านนา	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 407 พระพุทธรูปทิมมิ่งมงคล (ที่มา: วัดดอยสัพพัญญู. “ประวัติวัดดอย สัพพัญญู”. ออนไลน์. เข้าถึงได้จาก: http://sappanyoo.blogspot.com/, 2554. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>
6.	พระพุทธรูปเจ้า		วัดเด่นสะหลี	พระประธานในพระวิหารพระเจ้า	ศิลปะล้านนา รุ่นที่	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
	ทันใจ (พระเจ้า ทันใจ)		ศรีเมืองแกม ต.อินทขิล อ.แม่แตง จ. เชียงใหม่	ทันใจ มาตามหน้าบุญ	1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 408 พระพุทธรูปเจ้าทันใจ (พระเจ้าทันใจ) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
7.	พระพุทธรูป ศาสดา นวมินท รมหาจักรีราชา นุสรณ์ สิริ พระราชเสนา พิพัฒน์	3 กรกฎาคม 2530	พระมหาธาตุ นภเมทนีดล ดอยอิน ทนนท์ อ. จอมทอง จ. เชียงใหม่	พระพุทธรูปเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระปรมินท รมหาภูมิพลอดุลยเดช ในโอกาส ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 409 พระพุทธรูปบรมศาสดา นว</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
8.	พระพุทธรูป สี่ชายมงคล	พ.ศ. 2536	พระ มหาธาตุ ภพลภูมิสิริ ตอยอิน ทนต์ อ. จอมทอง จ. เชียงใหม่	พระพุทธรูปเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ใน โอกาสที่ทรงเจริญพระ ชนมพรรษา 5 รอบ และได้รับ พระราชทานนามจากสมเด็จพระ นางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	<p>มินทรมหาจักรีราชนาสุรณ์ สิริพรราชา สถาพรพัฒนา</p> <p>(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 108.)</p>
	รูปถ่ายที่ 410 พระพุทธรูปสี่ชาย มงคล					

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
9.	พระพุทธ อสีติวัสสาผาสุก ศิริกาศ	18 ธันวาคม พ.ศ. 2550	มณฑล บุรีรัมย์พระ มหาธาตุ เจดีย์ ดอย อินทนนท์ อ. จอมทอง จ. เชียงใหม่	เป็นพระพุทธรูปปางเปิดโลก หล่อด้วยทองเหลืองลงรักปิดทอง ความสูง 80 นิ้ว ก่องทัพอากาศได้จัดสร้างถวายเป็นพระราชกุศล เนื่องในโอกาสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา ครบ 80 พรรษา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2550 พระนามว่า “พระพุทธอสีติวัสสาผาสุกศิริกาศ” มีความหมายว่า “พระพุทธปกเกล้าปกกระหม่อม ชาวกองทัพอากาศ	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3	(ที่มา: กongsathathat.com, [ม.ป.ป.]) รูปภาพที่ 411 พระพุทธอสีติวัสสาผาสุก ศิริกาศ (ที่มา: กongsathathat.com, [ม.ป.ป.]) อสีติวัสสาผาสุก ศิริกาศ

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป	
				และประชาชนชาวไทยทุกหมู่ เหล่า ให้ร่วมเขียนเป็นสฐข” โดย ประกอบพิธีพุทธาภิเษก ณ อุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เขต พระนคร กรุงเทพมหานคร เมื่อ วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2550 และอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ มณฑป บริเวณพระมหาธาตุเจดีย์ ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2551			
10.	พระจักรพรรดิ ทรงเครื่อง ล้านนา		วัดป่าตารา ภิมย์ ต.ริม ใต้ อ.แมริม จ.เชียงใหม่	ณ หอพระกรรมฐานพระพุทธร จนวราภรณ์ (หลวงปู่จันทร์ กุสโล)	พระพุทธรูป ทรงเครื่อง ศิลปะ ล้านนา	 <p>รูปภาพที่ 412 พระจักรพรรดิทรงเครื่อง</p>	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
11.	พระอิมมัลลอคค กาล		วัดท่าตอน ต.ท่าตอน อ. แม่เมาะ จ. เชียงใหม่	พระพุทธรูปอิมมัลลอคคกาล เป็น พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร เป็น พระพุทธรูปประจำวันพุธ ซึ่งเป็น พระประจำวันเกิดของ สมเด็จพระ พุทธเจ้าองค์ปฐม (วัด ปากน้ำ) เป็นพระพุทธรูปหล่อ สัมฤทธิ์ สูง 9 เมตร	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3	 รูปภาพที่ 413 พระอิมมัลลอคคกาล (ที่มา: ผู้วิจัย)
12.	พระพุทธ นรินทรชัย หรือ พระองค์ขาว	พ.ศ. 2526		พระพุทธรูปนรินทรชัย หรือ พระองค์ขาว เป็นพระพุทธรูป องค์ใหญ่หน้าตักกว้าง 9 เมตร สี ขาวนวล เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐ ถือปูน	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	 รูปภาพที่ 414 พระพุทธรูปนรินทรชัย หรือ

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
13.	พระพุทธมหา จักรพรรดิ (พระ เจ้าเศรษฐีเก๋ ล้านโนภูมิ)	พ.ศ. 2547	วัดพระธาตุ ดอยสะเก็ด ต.เชิง ดอย อ.ดอย สะเก็ด จ. เชียงใหม่	<p>พระโพธิธิรังษี เจ้าคณะอำเภอดอย สะเก็ด พระอารามหลวง กล่าว การสร้างพระพุทธรูปมหาจักรพรรดิ (พระมหาเศรษฐีเก๋ล้านโนภูมิ)องค์ ใหญ่นี้ ใช้เวลานานกว่า 10 ปี ตั้งแต่มีพิธีเททองหล่อขึ้นที่วัด พระธาตุดอยสะเก็ด ปี 2547 จนกระทั่งแล้วเสร็จ ได้นำไปจัดที่ จ.นครปฐม เพิ่มเสร็จสิ้นเมื่อต้น เมษายนนี้ นับเป็นพระพุทธรูปที่มี พุทธลักษณะสวยงาม และองค์ ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ เพื่อเฉลิม พระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเจริญพระ ชนมพรรษาครบ 84 พรรษา</p>	<p>พระพุทธรูป ทรงเครื่อง ศิลปะ ล้านนา</p>	<p>พระองค์ขาว (ที่มา: ผู้วิจัย)</p> <p>รูปภาพที่ 415 พระพุทธมหาจักรพรรดิ (พระเจ้าเศรษฐีเก๋ล้านโนภูมิ) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				พระพุทธรูปมหาจักรพรรดินี หัน พระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก เข้า สู่เมืองเชียงใหม่ หน้าตัก 9 เมตร 84 เซนติเมตร		
14.	พระพุทธรุ ปฏิมากร ประธานพร	พ.ศ. 2535	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์พระบรมราชินีนาถในมหา มงคลวโรกาสทรงเจริญ พระชนมายุ 60 พรรษา วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2535 และได้รับ พระราชทานพระบรมโกศโยธอ ส.ก. มีขนาดหน้าตักกว้าง 9.99 เมตร สูง 25 เมตร ในส่วนชั้นล่างใช้เป็นที่จัด แสดงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านล้านนา	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง) ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3 - 5	 <p>รูปภาพที่ 416 พระพุทธรุมหาปฏิมากร ประธานพร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
15.	พระพุทธรูป ครากิมงคล	27 มีนาคม พ.ศ. 2539	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ลัยเชียงใหม่	<p>พระพุทธรูปประจำมหาวิทยาลัย ในวาระอันเป็นมหามงคลวโรกาส ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในปี 2539 และในโอกาสที่เมือง เชียงใหม่มีอายุครบ 700 ปี มูลนิธิพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สมาคม นักศึกษาเก่า มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ พิจารณาเห็นสมควรที่คณาจารย์ ข้าราชการ นักศึกษา และศิษย์ เก่าของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทุก คนจะได้นำมรณสารถึงโอกาสอัน เป็นมหามงคลจึงได้พร้อมใจกัน ดำเนินการจัดสร้างวัตถุมงคลที่</p>	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสน สิงห์สอง)	 <p>รูปภาพที่ 417 พระพุทธรูปคณาภิ มงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ระลึกขึ้น โดยกำหนดเป็นโครงการสร้าง พระพุทธรูปศิลปะล้านนา เหรียญพระครูบาศรีวิชัย รูปหล่อลอยองค์พระครูบาศรีวิชัย และแผ่นปูนปั้นตำพระครูบาศรีวิชัยแบบหม่อมคุณ เพื่อเป็นที่ระลึกมงคลและเป็นที่สักการะบูชาในการจัดสร้างวัดมงคลพระโลกิ์ครั้งนี้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีความปลื้มปิติเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้รับพระกรุณาธิคุณจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกที่ได้ทรงพระราชทานนามพระพุทธรูปที่จัดสร้างว่า "พระพุทธรูปมงคลาภิมงคล" เพื่อเป็นพระพุทธรูป</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
16.	พระพุทธราช มณฑลเชียร	พ.ศ. 2543	วัดมณฑลเชียร ต.ศรีภูมิ อ. เมือง เชียงใหม่ จ. เชียงใหม่	ประจำมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยได้จัดให้มีพิธีเท ทอง ณ วัดพระธาตุดอยสุเทพ พ.ศ. 2543 วัดราชมณฑลเชียรได้รับ การบูรณะครั้งใหญ่โดยการ อุปถัมภ์ของศาสตราจารย์ ดร. อุกฤษ และท่านผู้หญิงมณฑินี มงคลนาวิน พระวิหารหลวง สถาปัตยกรรมไทยล้านนา 2 ชั้นที่ เห็นในปัจจุบันนี้สร้างขึ้นใน ช่วงเวลาดังกล่าว ตัวอาคาร ประดับด้วยลวดลายปูน	พระพุทธรูป ทรงเครื่อง ศิลปะ ล้านนา	 <p>รูปภาพที่ 418 พระพุทธราชมณฑลเชียร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
17.	พระเจ้าหลวง ทันใจ		วัดสุทัศนวิมล (วัดพระนอน ขอนตาล) ต. ริมใต้ อ.แม่ ริม เชียงใหม่	ปั้น และแกะด้วยปูนปั้น สวยงามมาก ชั้นหนึ่งเป็นสถานที่ ทำบุญของพุทธศาสนิกชน ส่วน ชั้นที่สองใช้เป็นสถานที่ทำสังฆ กรรมของพระภิกษุ และสามเณร รวมถึง พระประธานในพระวิหาร และพระอุโบสถหลังใหม่ 2 ชั้นที่ สร้างขึ้นในช่วงเวลานี้	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสน สิงห์สอง) ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 419 พระเจ้าหลวงทันใจ (ที่มา: ผู้วิจัย)
18.	พระเจ้าทันใจ			-	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสน สิงห์สอง) ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 420 พระเจ้าทันใจ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
19.	พระเจ้าทันใจ	พฤษภาคม 2553	วัดสันติธรรม ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ. เชียงใหม่	<p>วัดสันติธรรม/พิธีเททองหล่อพระเจ้าทันใจ เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2553 วันวิสาขบูชา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 ปีชวด ฉศก มณฑลพิธีวัดสันติธรรม เวลา 6.29 น. ภูมิปาโล ฤกษ์ โดยมี พระธรรมกิตติเมธี กรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะภาค เป็นประธานเททองหล่อพระพุทธรูปโสภณ เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ - ลำพูน - แม่ฮ่องสอน (ธ) จุดเทียนชัย - พระเจ้าประธานพรทันใจวัดสันติธรรม โดย ความปรารถนาของ พระเดชพระคุณ หลวงพ่อพระครูวิมลธรรมรัต (ศรีนวล วิมล) เจ้าอาวาสวัดสันติธรรม และคณะ</p>	<p>พระพุทธรูป ทรงเครื่อง ศิลปะ ล้านนา ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3, 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 421 พระเจ้าทันใจ (ที่มา: วัดสันติธรรม. “ประวัติการสร้างพระเจ้าประธานพรทันใจ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: จาก: http://www.santidham.com/tanjai/tanjai%20history.html, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ศรัทธา มีคุณธนี อดิวิณี , คุณกมล - ผวงพกา ตรีวัฒนกุล, คุณศิริรัตน์ ชื่อสุวรรณ เป็นประธาน ได้บริจาคปัจจัยจำนวน สองแสนบาท เพื่อสร้างพระเจ้าทันใจ ปางประทานพร ทรงเครื่องถักนา เพื่อประดิษฐาน ณ ศาลาปฏิบัติธรรมชั้น 2 สำหรับนายช่างผู้ได้รับผิดชอบในการปั้นและหล่อ พระเจ้าประทานพรทันใจ รวมทั้งสร้างซุ้มปูนปั้นเพื่อประดิษฐานบนศาลาปฏิบัติธรรมชั้น 2 นั้น ได้แก่ ช่างป้อม บ้านแม่ปูคา อำเภอสนัก้าแพง จังหวัดเชียงใหม่</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
20.	<p>พระพุทธ ปาฏิหาริย์มิ่ง ขวัญพระเมือง แก้ว นพบุรีศรี นครพิงค์ เชียงใหม่หรือ พระเจ้าเจ็ดต้อ (จำลอง) จำนวน 2 องค์ เงิน – ทอง</p>	พ.ศ. 2554	<p>วัดศรี สุพรรณ ถ. วัลลัย ต. ห้วยยา อ. เมือง จ. เชียงใหม่</p>	<p>พระครูพิทักษ์พิทักษ์คุณ เจ้าอาวาส วัดศรีสุพรรณ นายณรงค์ ทรง อารมณ์ ผอ.สำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ และคณะกรรมการวัด ร่วมกัน จัดทำโครงการจัดสร้างพระพุทธ ปาฏิหาริย์มิ่งขวัญพระเมืองแก้ว นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ หรือ พระเจ้าเจ็ดต้อองค์เงินและองค์ ทองจำลองเท่าองค์จริง ที่ ประดิษฐานในอุโบสถเงินอยู่ก่อน แล้ว เพื่อให้ศรัทธาประชาชน โดยเฉพาะสุภาพสตรีได้สักการะ ใกล้ชิด เนื่องจากพระพุทธ ปาฏิหาริย์องค์จริงในอุโบสถห้าม สตรีขึ้นซึ่งเป็นที่มาแห่งโครงการนี้</p>	<p>ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสน สิงห์สอง)</p>	 <p>รูปภาพที่ 422 พระพุทธปาฏิหาริย์มิ่ง ขวัญพระเมืองแก้ว นพบุรีศรีนครพิงค์ เชียงใหม่หรือ พระเจ้าเจ็ดต้อ (จำลอง) จำนวน 2 องค์ เงิน – ทอง (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.1.2 จังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป ประธานยศ บารมี	พ.ศ. 2552	วัดร่องขุน ต.ป่า อ้อดอนชัย อ. เมือง เชียงใหม่ เชียงราย จ. เชียงราย	ตำราจตุรภาค 5 เป็นเจ้าภาพ จัดสร้าง เนื่องในโครงการพัฒนา ปรับปรุงภูมิทัศน์ ระบบ บริหารงานและสร้างศูนย์รวม จิตใจข้าราชการตำรวจจตุรภาค 5 โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก อ. เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปิน แห่งชาติ แห่งชาติ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 423 พระพุทธรูปประธานยศ บารมี (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	พระพุทธรูป เมตตาแห่ง รัชกาลที่ 9	พ.ศ. 2557		ผลงานศิลปะของ อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปินแห่งชาติ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY			 รูปภาพที่ 424 พระพุทธเมตตาแห่ง รัชกาลที่ 9 (ที่มา: Art Eye View. “ชมพระ สองพระ สอง ใจ เกลิมชัย โขชัยพิพัฒน์”. [ออนไลน์]. เข้าถึง ได้จาก: https://mgronline.com/celebonline/de tail/9570000141713, 2557 . สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)
3.	พระประธาน			จัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นพระประธาน	ศิลปะแบบ	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
	วัดร่องขุน		 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ในโบสถ์วัดร่องขุน โดยมี อ.บำรุงศักดิ์ กองสุข ร่วมกันกับ อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ออกแบบและปั้นต้นแบบ</p>	<p>รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 425 พระประธาน วัดร่องขุน (ที่มา: PANTIP.COM. “กระตุ้มรวมภาพถ่ายพระพุทธรูป...ชุดที่ ๘ ...ตอนสถาปนา-เชียงใหม่-แพร่-พะเยา-เชียงราย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://topicstock.pantip.com/religious/topicstock/2009/12/Y8696744/Y8696744.html, 2552. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรัช มงคลบพิตร โลกนาถ	ราว พ.ศ. 2548	วัดร่องเสือเต้น อ.เมืองเชียงราย จ. เชียงราย	ผลงานทางศิลปะที่วัดร่องเสือเต้น แห่งนี้เป็นที่ฝีมือของ สกลานก หรือ นายพุทธา กาบแก้ว ศิลปิน ท้องถิ่นชาวเชียงราย ซึ่งเคยเป็น ลูกศิษย์ของอาจารย์เฉลิมชัย เป็น ผู้สร้างและออกแบบ พระพุทธรัชมงคลบพิตรโลกนาถ ขนาดหน้าตักกว้าง 5 เมตร สูง 6.5 เมตร โดยมีพระรอดลำพูน จำนวน 88,000 องค์ และแก้ว แหวนเงินทองหลายสิ่งถูกฝังอยู่ใต้ พระพุทธรูปองค์นี้ รวมทั้งบริเวณ พระเศียรก็ได้บรรจุพระบรม สารีริกธาตุ ซึ่งได้รับพระราชทาน จาก สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระ สังฆราช สกลมหาสังฆปริ นายก รวมทั้งยังได้รับ	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 426 พระพุทธรูปมงคลบพิตร โลกนาถ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูป ปางห้าม ญาติ		จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	พระราชทานนามพระพุทธรูป มงคลบพิตรโลกนาถ ที่ หมายความว่า “พระพุทธรูปเจ้าทรง เป็นมงคล เจ้าในความเป็นราชา เป็นที่พึ่งในสามโลก” ซึ่งทำให้ใคร หลายคนต่างพากันศรัทธาสักการะ เพื่อสิริมงคลในชีวิตให้กับตัวเอง อีกด้วย	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 427 พระพุทธรูปปางห้ามญาติ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.	พระแสงแก้ว โพธิญาณ	ช่วง พ.ศ. 2549 - 2554	วัดแสงแก้ว โพธิญาณ ต. เจดีย์หลวง อ. แม่สรวย	พระประธานในอุโบสถของวัดแสง แก้วโพธิญาณ	พระพุทธรูป ทรงเครื่อง ศิลปะ ล้านนา	 รูปภาพที่ 428 พระแสงแก้วโพธิญาณ (ที่มา: ผู้วิจัย)
7.	พระศรี สัมมาสัม พุทธเจ้า (พระ เจ้าต้นหลวง	พ.ศ. 2550 - 2554	วัดข้าวแคว่ ต. บ้านดู่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	พระพุทธรูปมาประธาน ประจำ พระมหาวชิราลงหลวงพญาเจ้ามิ่ง รามหาราช	ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 2 (แบบเชียงแสน สิงห์สอง) ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้างขึ้น ใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 429 พระศรีสัมมาสัมมา พุทธเจ้า (พระเจ้าต้นหลวง) (ที่มา: ผู้วิจัย)

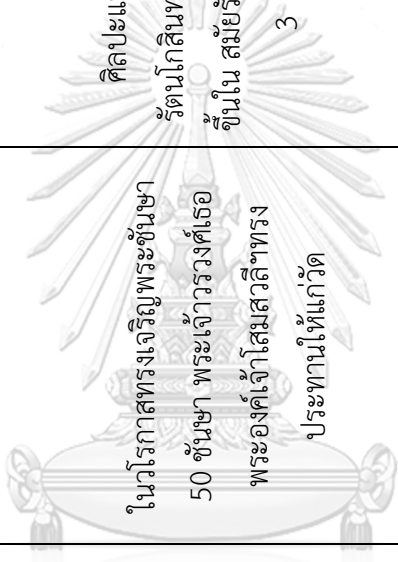

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
8.	พระพุทธรูป เชียงแสน สิงห์หนึ่ง ปางแสดง ธรรม	พ.ศ. 2553	วัดห้วยพระสิทธิ์ ต. ป่าหุ่ง อ. พาน จ. เชียงราย	พระพุทธรูปองค์นี้ได้รับการบรรจุ พระบรมสารีริกธาตุ โดยมีครูบา เจ้าเหนือชัย เป็นผู้อธิษฐานจิตใน ครั้งนั้น	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง) ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 430 พระพุทธรูปเชียงแสน สิงห์หนึ่ง ปางแสดงธรรม (ที่มา: ผู้วิจัย)
9.	พระพุทธรูป ปางสมาธิ พระพุทธรูป ดม อุดมโชค	ก่อสร้าง ตั้งแต่ พ.ศ. 2550	วัดดอยอินทรี (พุทธอุทยาน) พระประธาน พุทธอุทยาน เฉลิมพระเกียรติ	ชาวบ้านในตำบลดอยฮาง ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลดอย ฮาง สำนักรบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 15 กลุ่มปฏิบัติการกิจบริหารงาน ด้านป่าไม้เชียงราย สำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย พุทธสมาคมจังหวัดเชียงราย และ จังหวัดทหราบกเชียงราย ได้ ร่วมกันสร้างพระพุทธรูปปางตรัส	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะอินเดีย แบบ คันธาระ	 รูปภาพที่ 431 พระพุทธรูปปางสมาธิ พระพุทธรูปดม อุดมโชค (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
10.	พระพุทธรูป ปาง บรินิพพาน		พระประธานใน อุโบสถพุทธรูชา มหาบรินิพพาน วัดดอยอินทรี (พุทธอุทยาน) ต.ดอยฮาง อ. เมือง จ. เชียงราย	รู้โดยมีหน้าตักกว้าง 10.09 เมตร สูง 15.10 เมตร	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะอินเดีย แบบ คันธาระ	 <p>รูปภาพที่ 432 พระพุทธรูปปาง บรินิพพาน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
11.	พระพุทธรูป จอมเกศ มหามิ่งคลา นุสรณ์ ร. 9	พ.ศ. 2537	<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราชรัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี สร้างไว้ ณ วัดพระธาตุจอมแก้ว ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ได้ทำการวางศิลาฤกษ์ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530 บริเวณด้านหน้าอุโบสถ แต่ไม่มีการก่อสร้างเป็นเวลานานหลายปี ต่อมาในปี พ. ศ. 2537 เจ้าคณะอำเภอพานได้ประชุมกรรมการโดยมี นายบรรจง สุทธิคมน์ นายอำเภอพาน ในที่ประชุมมีมติตกลงสร้างพระพุทธรูปดังกล่าวแต่ย้ายไปก่อสร้างที่ใหม่ ได้ทำพิธีวางศิลา</p>	<p>ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะล้านนา สกุดช่างท้องถิ่น (อาจมีต้นแบบพระอัญญา รส ศิลปะล้านนา ประดิษฐานที่วัดเจดีย์หลวง)</p>	<p style="text-align: center;"></p> <p>รูปภาพที่ 433 พระพุทธรูปจอมเกศมหามิ่งคลานุสรณ์ ร. 9 (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ฤกษ์ ในวัน ศุกร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ 2537 โดยได้ทำการก่อสร้างจนแล้วเสร็จและได้ประกอบพิธีบรรจุพระหทัย(หัวใจ) ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 และตั้งขนานนามว่า “พระพุทธจอมเกษมทามังคลานุสรณ์ ร.๙” รวมระยะเวลาก่อสร้าง 1 ปี ใช้ทุนทรัพย์ในการก่อสร้าง 2,500,000 บาท พระพุทธรูปสูงจากฐานที่ประทับยืน 18.90 เมตรรวมความสูงจากฐานทั้งหมด 26.90 เมตร</p>		

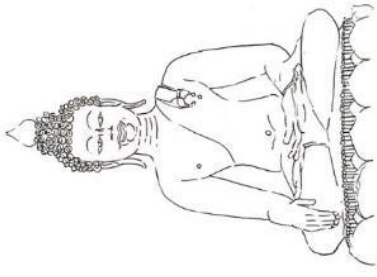
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
12.	พระพุทธรูป ล้านต้อ เชียงแสนสี่ แผ่นดินนา	พ.ศ. 2547	ริมแม่น้ำโขง สามเหลี่ยม ทองคำ	เนื่องจากในมหามงคลสมัยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญ พระชนมายุครบ 6 รอบ 72 พรรษา ในวันที่ 12 สิงหาคม 2547 กระทรวงมหาดไทย คณะสงฆ์และจังหวัดเชียงรายได้ จัดสร้างพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นมา เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล ขนาดหน้าตักกว้าง 9.99 ม. สูง 15.99 ม. น้ำหนัก 69 ตัน	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 434 พระพุทธรูปล้านต้อ เชียงแสนสี่แผ่นดินนา</p> <p>(ที่มา: ที่เที่ยวบล็อก. “นมัสการพระพุทธรูปล้านต้อ จังหวัดเชียงราย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://thiteaw.blogspot.com/2017/05/phrachangsaensiphendin.html, [ม.ป.ป.] สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

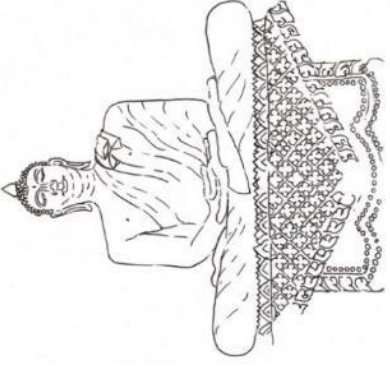
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
13.	พระรัตนมง คลmani เบื้อง ขวาของ พระประธาน พระศรีมิ่งคล สวัสดี เบื้อง ซ้ายของพระ ประธาน	2550	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	 <p>ในวโรกาสทรงเจริญพระชนษา 50 ชันษา พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลีฯทรง ประทานให้แก่วัด</p>	<p>ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3</p>	 <p>รูปภาพที่ 435 พระรัตนมงคณmani เบื้อง ขวาของ พระประธาน พระศรีมิ่งคลสวัสดี เบื้องซ้ายของพระ ประธาน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
14.	พระเจ้า อินทร์สถาน หรือพระเจ้า พุทธทศ ปรมัตต์	พ.ศ. 2555 - 2557	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พระพุทธทศปรมัตต์ ทำด้วย หวายองค์ใหญ่ที่สุดในโลก สืบ สานวัฒนธรรม อนุรักษ์พุทธ ศาสนา โดยพระเจ้าอินทร์สถาน เป็นฝีมือของ สล่าองค์ แสงคำ หรือช่างองค์ แสงคำ เกิดจาก ความศรัทธาอย่างแท้จริงต่อพุทธ ศาสนา ใช้เวลาสร้าง 1 ปี 9 เดือน 14 วัน จึงแล้วเสร็จ และมี การสมโภชพระเจ้าอินทร์สถาน ตามแบบประเพณีพื้นเมือง</p>	<p>ศิลปะล้านนา สกฤ ช่างท้องถิ่น ศิลปะพม่า</p>	 <p>รูปภาพที่ 436 พระเจ้าอินทร์สถาน หรือ พระพุทธทศปรมัตต์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
15.	พระพุทธรูป รัตนกร นุ ดีวิสุตานุสร มงคล หรือ พระหยก เชียงราย	พ.ศ. 2534	วัดพระแก้ว เชียงราย ถนนไตรรัตน์ ต. เวียง อ.เมือง จ. เชียงราย	สร้างถวายสมเด็จพระศรีนคริน ทราบรมราชชนนี เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระศรี นครินทราบรมราชชนนี มี พระชนมายุครบ 90 พรรษา ชาว เชียงรายได้ร่วมกันสร้างพระแก้ว มรกตองค์ใหม่ชื่อ “พระพุทธร รัตนกรนุดีวิสุตานุสรณ์” หรือ “พระหยกเชียงราย” ขึ้นเพื่อ เฉลิมพระเกียรติ ที่ “วัดพระแก้ว” หนึ่งในวัดสำคัญเก่าแก่ของ เชียงราย	ศิลปะล้านนา สกถ ช่างพะเยา	 <p>รูปภาพที่ 437 พระพุทธรูปรัตนกร นุ ดีวิสุตานุสรณ์ หรือพระหยกเชียงราย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
16.	พระสิงห์ สถานชะมมาร	วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 จนถึง วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2552	วัดหิริญญาวาส	ใช้เวลา 85 วัน ด้วยความร่วมมือร่วมแรง ร่วมอันแรงกล้าของชาวบ้านใน หมู่บ้านเกาะช้าง และ พุทธศาสนิกชนผู้ใจบุญ โดย ชาวบ้านต่างคนต่างนำ เครื่องไม้ เครื่องมือที่ทำ จักสานได้มาช่วยกัน เหลาตอกให้ เป็นเส้นจำนวนเป็นแสนเส้น จึง สำเร็จ	ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 438 พระสิงห์สถานชะมมาร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
17.	พระพุทธรูป เชียงแสน สิงห์หนึ่ง พระประธาน พุทธมณฑล สมโภช 750 ปี เมือง เชียงราย	พ.ศ. 2554	พุทธมณฑล สมโภช 750 ปี เมืองเชียงราย	พุทธมณฑลประจำจังหวัด เชียงราย ณ บ้านต้นงิ้ว ต.บัวสลี อ.แม่ลาว จ.เชียงราย เพื่อน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อม ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสมหา มงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ 84 พรรษา 5 ธันวาคม พ.ศ. 2554 โดยกลุ่มประติมากร ช. ปฏิมากรรม อินต๊ะศรี จำกัด	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 439 พระพุทธรูปเชียงแสน สิงห์หนึ่ง พระประธานพุทธมณฑล สมโภช 750 ปี เมืองเชียงราย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
18.	พระศรีศากย มุนี (พระพุทธเจ้า องค์ ปัจจุบัน)	พ.ศ. 2533	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดพระธาตุสัน ขวาง	พระเจ้าทันใจองค์นี้จึงถือเป็น พระประจำ ตำบลท่าสุต ใน ปัจจุบันพระเจ้าทันใจถือเป็น พระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งในวัด โดยได้กระทำการสร้างแบบ ล้านนาโบราณดั้งเดิม คือ	ศิลปะล้านนา สกุด ช่างท้องถิ่น	 <p>รูปภาพที่ 440 พระศรีศากยมุนี (พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
19.	พระเจ้า ทันใจ	19 ธันวาคม พ.ศ. 2547 วางศิลา ฤกษ์ และ เสารี่ที่ 22			ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
		มกราคม พุทธศักราช 2548 ประกอบ พิธีเททอง		มีการขึ้นรูปองค์พระให้สำเร็จ ภายในหนึ่งคืน และมีการบรรจุ หัวใจขององค์พระพร้อม พระ บรม		 <p>รูปภาพที่ 441 พระเจ้าทันใจ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
20.	พระพุทธรูป มหาเมตตา คุณ		วัดหมื่นพุทธ เมตตาคุณาราม	ได้รับพระราชทานนามจาก สมเด็จพระญาณ-สังวร สมเด็จพระ สังฆราช สกลมหาสังฆ ปริณายก นามว่า “พระพุทธรูปมหา เมตตาคุณ” แกะสลัก ด้วยหิน อ่อน จากประเทศสาธารณรัฐ ประชาชนจีน หน้าตักกว้าง 2.50 เมตร สูง 3.50 เมตร เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัย	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง อื่นๆ (ศิลปะจีน)	 <p>รูปภาพที่ 442 พระพุทธรูปมหาเมตตาคุณ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				เขียนแสดผสมเคลือบแบบจีน		

2.1.3 จิ้งหวัดลำพูน

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	สมเด็จพระ บรมมหา จักรพรรดิจอม มุนีศรีสุริยวงศ์	22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558	วัดป่าคะ ยอมใต้	พระประธานในอุโบสถ	พระพุทธรูป ทรงเครื่อง ศิลปะล้านนา	 <p>รูปภาพที่ 443 สมเด็จพระบรมมหา จักรพรรดิจอมมุนีศรีสุริยวงศ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธเฉลิม สิริราช	17 มิถุนายน พ.ศ. 2536	วัดศรีดอน ชัย	สร้างขึ้นจากศรัทธาของประชาชน ร่วมกับนายเดบักคิม ชาวจีน จาก ประเทศมาเลเซีย เพื่อถวายเป็นพระราช กุศลเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรง ครองราชย์ครบ 50 ปี โดยจังหวัดลำพูน กราบบังคมทูลขอพระราชทานนาม พระพุทธรูป ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่พระราชทานนาม	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 444 พระพุทธเฉลิมสิริราช (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	สมเด็จพระองค์ ปฐม	พ.ศ. 2555 - 2556	วัดป่าขาง งาม	โครงการสร้างสมเด็จพระองค์ปฐม พร้อมวิหารแก้ว	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวด พระพุทธชิน ราช (นิวพระ หัตถ์เท่ากัน) ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>		<p>สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 445 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (ที่มา: วัดป่าซางงาม)</p>
4.	พระไภษัชยคุรุ	2559	วัดกุฎีป่าลาน	-	<p>ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบ เชียงแสนถึงที่ หนึ่ง) และศิลปะ จีน</p>	 <p>รูปภาพที่ 446 พระไภษัชยคุรุ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระประธาน ภปร.			สร้างขึ้นเพื่อรำลึกพระมหากษัตริย์คุณ และถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานในวิหารครอรอยพระพุทธรูป บาทห้วยต้ม		 <p>รูปภาพที่ 447 พระประธาน ภปร. (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
6.	พระชัยมงคล จตุรทิศธรรม ญาณ			เป็นพระประธาน ปางเปิดโลก และพระ ฐานแก้วบรรจุพระศรีระติพยของหลวงปู่ ประดิษฐานในวิหารพระเม็งแก้ว		 <p>รูปภาพที่ 448 พระชัยมงคลจตุรทิศ ธรรมญาณ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
7.	พระมหาศรี โคตมขมหมามุนี (ปางประทาน พรสัมฤทธิ์ผล)	รับมอบ วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2559	ริชดาพิพย์ สถานแดน ธรรม"รัชตะ ธรรมสถาน"	พระพุทธรูปหินทรายสีเหลืององค์ยืน ขนาด ๒๐x๒๐ ตารางเมตร สูงจากฐาน สีเหลือง ๑๐ เมตร จากพื้นฐานรองรับ รวมความสูง ๑๒ เมตร	ศิลปะอินเดีย แบบคุปตะ ตอนต้น ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 449 พระมหาศรีโคตมขมหมามุนี (ปางประทานพรสัมฤทธิ์ผล) (ที่มา: ผู้วิจัย)
8.	สมเด็จพระองค์ ปฐมแก้วมณี รัตน์ พระประธาน ในวิหารรัชดา ธรรมะมาตา		อำเภอป่า ซาง จังหวัด ลำพูน	รูปแบบพุทธศิลปกรรมแบบล้านนา ประยุกต์ แบบท่อยพระบาท ผสมพุทธ ศิลปกรรมสุโขทัย แบบสิงห์ ๒ ขนาด ความสูง ๕.๓๙ เมตร หน้าตักกว้าง ๒ เมตร (๔ คอก) ประทับนั่งบนแท่น ธรรมบัลลังก์	ศิลปะล้านนา สกุลช่าง ทองถิ่น ศิลปะ สุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะทวาร- วดี	 รูปภาพที่ 450 สมเด็จพระองค์ปฐมแก้วมณี รัตน์ะ วิหารรัชดาธรรมะมาตา (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.1.4 จักรพรรดิลาปาง

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	สมเด็จพระพุทธ สิทฺธิพุทธพลาญาน พิชิตมารวิกรม ปฐมสัมมา สัมโพธิญาณ ศรี พระฉาน บรรพต	23 กันยายน พ.ศ. 2555	วัดพระ เจ้าตุ๋น พระฉาน	พระประธานในวิหารสมเด็จพระ ปฐม พุทธ	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียง แสนสิงห์หนึ่ง) ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 451 สมเด็จพระพุทธสิทฺธิพุทธ พลาญาน พิชิตมารวิกรม ปฐมสัมมา สัมโพธิญาณ ศรีพระฉานบรรพต (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	พระพุทธรูปอยู่ ทองอุทุมพรพิสัย	วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2552	วัดพระ จอมเกล้า ราชา นุสรณ์ (เฉลิมพระ	บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จัดสร้างเป็นครั้งที่ 4 เพื่อน้อม ถวายเป็นพระราชกุศลเฉลิมพระ เกียรติพระบาทสมเด็จพระจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ใน	ศิลปะอยุธยา	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			เกียรติศรบ 200 ปี)	โอกาสที่วันพระบรมราชสมภพ ครบ 205 ปี 18 ตุลาคม 2552 และน้อมถวายเป็นพระราชกุศล เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เฉลิมพระชนมพรรษา 82 พรรษา 5 ธันวาคม 2552		 <p>รูปภาพที่ 452 พระพุทธรูปอยู่ทองอุดม ทรัพย์</p> <p>(ที่มา: อุทยานธรรมพระพุทธรูปอยู่ทองอุดม ทรัพย์. “พระพุทธรูปอยู่ทองอุดมทรัพย์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.uthong-udomsub.com/, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	สมเด็จพระองค์ปฐม	-	วัด เขียงราย	-	พระพุทธรูป ทรงเครื่อง ศิลปะ ล้านนา	 <p>รูปภาพที่ 453 สมเด็จพระองค์ปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

4.	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรณิชนวรัตน์	พ.ศ. 2559	วัดถ้ำผาแดง สามถ้ำ สำนักปฏิบัติธรรม พรหมรังสี		ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเขียนแผ่นสิงห์หนึ่ง) ศิลปะอินเดียแบบคันธาระ	 <p>รูปภาพที่ 454 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรณิชนวรัตน์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
5.	พระโภชเชษฐมงคล (พระกริ่งกลาง)	19 เมษายน พ.ศ. 2557	วัดรัตนคูหาถ้ำผากล้วย	พระโภชเชษฐมงคล (พระกริ่งกลาง) ขนาดกว้างประมาณ 50 นิ้ว หล่อจากทองแดงบริสุทธิ์ น้ำหนักกว่า 1,500 กิโลกรัม จากอะไหล่ที่หมดสภาพใช้งานแล้วของ กฟผ.แม่เมาะ มูลค่ากว่า 3.5 ล้านบาท ประดิษฐานเป็นพระประธานประจำอุโบสถของวัด	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเขียนแผ่นสิงห์หนึ่ง) ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 455 พระโภชเชษฐมงคล (พระกริ่งกลาง) (ที่มา: ชยันต์ พลอาสา)</p>

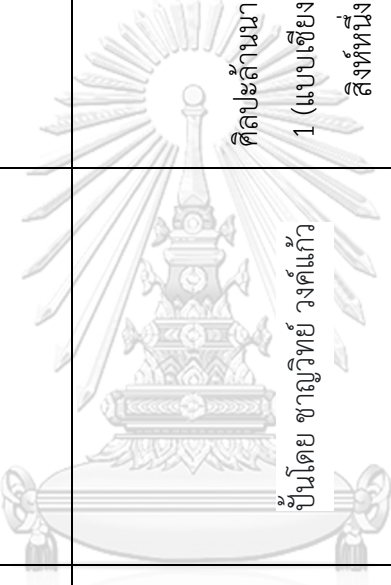

6.	พระพุทธรูปปาง เปิดโลก	6 ตุลาคม พ.ศ. 2559	วัดสันติ นิคม	พระพุทธรูปประดิษฐานหน้า อุโบสถ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 456 พระพุทธรูปปางเปิดโลก (ที่มา: ผู้วิจัย)
7.	พระศรีสัักยบุตร พุทธโคดม	-	วัดถ้ำสุโข เกษม สวรรค์	พระประธานในอุโบสถสร้างตาม พระราชนิยมแบบรัชกาลที่ 4 ไม่มี พระเกตุมาลาทรงสูง โดยจำลองมาจากพระพุทธร อังคีรส วัดราชบพิธฯ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 4 - 5	 รูปภาพที่ 457 พระศรีสัักยบุตรพุทธโค ดม (ที่มา: ผู้วิจัย)

8.	พระโคตมพุทธเจ้า	พ.ศ. 2554-2555	สำนักสงฆ์ ดอยวังเือ	<p>การทำให้พระพุทธรูปเรืองแสงได้นั้นเกิดจากการผสมสารฟอสฟอรัส (phosphor) ที่หล่อเข้าไปในตัวพระเพื่อให้เกิดปฏิกิริยาเวลาอยู่ในที่มืดจนทำให้เรืองแสง ได้เริ่มหล่อองค์พระเมื่อปี 2554-2555 ใช้เวลาก่อสร้าง 1 ปี 8 เดือน จนแล้วเสร็จ พระพุทธรูปเรืองแสงคือ พระพุทธเจ้าองค์ที่ 28 ในโครงการสร้าง พระพุทธรูป 28 องค์</p>	<p>พระพุทธรูปทรงเครื่อง ศิลปะล้านนา</p>	 <p>รูปภาพที่ 458 พระโคตมพุทธเจ้า (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
9.	พระพุทธรูปปางนาคปรก	พ.ศ. 2545	วัดศรีสุบรรพต (วัดสามัคคีบุญญาราม)	<p>หลวงปู่หลวง กตปุญโญ จึงมีดำริโครงการที่จะสร้าง “พระพุทธรูปปางนาคปรก” องค์ใหญ่ ขนาดหน้าตักกว้าง ๙.๙๙ เมตร สูง ๒๘ เมตร เพื่อปกป้องคุ้มครองแล้วนำไปประดิษฐานไว้ ณ วัดศรีสุบรรพต (วัดสามัคคีบุญญาราม) บ้านทุ่งสามัคคี ต.พระบาท อ.</p>	<p>ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 459 พระพุทธรูปปางนาคปรก (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

				<p>เมือง จ.ลำปาง จากนิมิตของท่าน</p>		
<p>10. พระพุทธเจ้า ตอกसान</p>	<p>วันอังคารที่ 3 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547</p>	<p>วัดพระ ธาตุจอม ก้อย</p>	<p>ความยาวองค์พระพุทธรูปเจ้า ตอกसानได้ความยาว 12 เมตร 2 เซนติเมตร มีชาวบ้านที่มีศรัทธา อันแรงกล้า จากทุกที่ได้มา ช่วยกันช่วยจัดตอกและเหลาตอก รวมทั้งการบริจาคปัจจัยและ อุปกรณ์ในการสร้าง จนการสร้าง ได้สำเร็จ เป็นองค์พระพุทธรูปเจ้า ตอกसान ซึ่งเกิดจากแรงศรัทธาจาก ชาวบ้านและมีมือของสถาปนิก ชาวพม่า เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 3 ก.พ.2547 และเสร็จเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2547</p>	<p>ศิลปะล้านนา สกล ช่างท้องถิ่น</p>	 <p>รูปภาพที่ 460 พระพุทธเจ้าตอกसान (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>	

11.	พระพุทธรูป สี่ตระราช	-	อ่างเก็บน้ำ แม่จาง	หลวงปู่สอจึงมีดำริจัดสร้างพระ พุทธสิริสี่ตระราช องค์จำลองขึ้น ขนาดหน้าตัก 39 นิ้ว จำนวน 2 องค์ เพื่อน้อมเกล้าถวายเป็น พระบรมมถวาย พระบาทสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระ นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อ พระราชทานให้ การไฟฟ้าฝ่าย ผลิตแห่งประเทศไทย อนุรักษ์ไป ประดิษฐานไว้ ณ เชื้อนภูมิพล จังหวัดตาก และเชื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อจึงกลายเป็น พระพุทธรูปประจำหน่วยงานของ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	ศิลปะทวารวดี ศิลปะล้านช้าง	 <p>รูปภาพที่ 461 พระพุทธรูปสี่ตระราช (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
-----	-------------------------	---	-----------------------	--	-------------------------------	--

12.	พระพุทธรูป มงคลมุนีศรีเช กลางค์	29 พฤศจิกายน 2558	วัดมิ่งเมือง มูล	พระพุทธรูปสำคัญของวัดมิ่งเมือง มูล	พระพุทธรูป ทรงเครื่อง ศิลปะ ล้านนา	 รูปภาพที่ 462 พระพุทธรูปมงคลมุนีศรี เขลางค์ (ที่มา: ผู้วิจัย)
13.	พระพุทธรูป แกะสลัก พระ ประธานใน อุโบสถวัดสา แพะพนาราม	เริ่มสร้าง ตั้งแต่วันที่ 10 พ.ค. 2544 และ มาเสร็จสิ้น เมื่อปี 2553	วัดบ้านสา แพะ พนาราม	พระพุทธรูปแกะสลักจากหิน ทรายสีชมพูหน้าตักกว้าง 4 เมตร สูง 7 เมตร นำหนักประมาณ 25 ตัน โดยฝีมือของพ ระครูสันติ พนารักษ์ เจ้าอาวาสที่วัดสาแพะ พนาราม	ศิลปะล้านนา สกุด ช่างท้องถิ่น	 รูปภาพที่ 463 พระพุทธรูปแกะสลัก พระประธานในอุโบสถวัดสาแพะ พนาราม (ที่มา: ผู้วิจัย)

14.	สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	-	วัดศรีชุม	โครงการสร้างสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรูป ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 464 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ที่มา: ผู้วิจัย)
15.	พระเจ้าด้าย เงินพันใจ ปาง สะดุ้งกลับ(กลับ ร้ายกลายเป็นดี)	เทพอั้งโน วันที่ 1 มกราคม 2562	วัดป่า โพธิญาณ รังสีบ้านไร่ ช่วงเปา ต. ปงแสน ทอง จ. ลำปาง	 ปั้นโดย ช่างวิทย์ วงศ์แก้ว	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	 รูปภาพที่ 465 พระเจ้าด้ายเงินพันใจ ปางสะดุ้งกลับ(กลับร้ายกลายเป็นดี) (ที่มา: ช่างวิทย์ วงศ์แก้ว)

2.1.1.5 จั๋งหวัดแพร่

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรู้อสุวดี ประธานพร	2546	วัดพงษ์ สุนันท์	<p>จัดสร้างโดย ดร.ปลอดประสพ สุรัสวดี พร้อมชาวบ้าน จ.แพร่ และคณะผู้มีจิตศรัทธาทัวไป ร่วมกันจัดสร้างขึ้นเนื่องในโอกาส ที่แม่เจ้าไข่มุกข์ วงศ์บุรี ประชชา ศรัยสรเดช มีอายุครบ 80 ปี โดย ได้รับพระเมตตาจากสมเด็จพระ ญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาปรินายก ทรงประทาน พระบรมสารีริกธาตุเพื่อบรรจุใน พระเศวตมาลาของพระพุทธร อสุวดีประธานพร และบรรจุฝัง ทองคำทวงพ้อพระพุทธรโกศศิวิริ ชัยศากยมหามุนี</p>	<p>ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง) ศิลปะอินเดีย แบบ คันธาระ</p>	 <p>รูปภาพที่ 466 พระพุทธรู้อสุวดีประธาน พร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	สมเด็จพระศรี รุ่งเรืองเมือง โกศัย	2546	วัดพงษ์ สุนันท์	สร้างขึ้นในสมัยของพระครูศรีวร คุณพระมหาแก้ว อมโร (อินเต็ม) เป็นเจ้าอาวาส	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 467 สมเด็จพระศรีรุ่งเรือง เมือง โกศัย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
3.	สมเด็จพระพุทธ ศากยมุนีบรม ราชูปถัมภ์	2546	วัดพงษ์ สุนันท์	สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระราช กุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เนื่องใน โอกาสทรงครองราชย์ครบ 60 ปี	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 468 สมเด็จพระพุทธศากยมุนี บรมราชูปถัมภ์</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป (ที่มา: ผู้วิจัย)
4.	พระพุทธรูป चित มารปรทาน สันติสุข สวัสดิ ชินสีห์ธรรม บพิตร	พ.ศ. 2511	สถาบัน ประจักษ์ พิทักษ์ป่า	พระพุทธรูป "चितมาร" เดิมเรียกว่า "หลวงพ่อเศียรขาด" เป็นพระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานอยู่ภายในบริเวณสถาบันประจักษ์พิทักษ์ป่า หรือโรงเรียนป่าไม้เดิม หลวงพ่อเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของนักศึกษาโรงเรียนป่าไม้แพร์ และประชาชนทั่วไป เป็นพระพุทธรูปที่ได้รับการบันทึกว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ 1 ใน 20 ของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทย ปี พ.ศ.2511 โรงเรียนป่าไม้แพร์ โดยนายณรงค์ กฤตานุกุล	ศิลปะล้านนา สกุลช่างแพร์	 <p>รูปภาพที่ 469 พระพุทธรูปचितมาร ปรทานสันติสุข สวัสดิชินสีห์ธรรม บพิตร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระเจ้ายืน	พ.ศ. 2505	วัดพระธาตุ จอมแจ้ง	ผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะศิษย์เก่าโรงเรียนป่าไม้แพร์ ได้บูรณะพระพุทธรูปองค์นี้ เป็นการใหญ่มีการระดมทุนจากศิษย์เก่าและงบประมาณจากกรมป่าไม้	ศิลปะล้านนา สกฤต ช่างแพร์	 <p>รูปภาพที่ 470 พระเจ้ายืน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.	พระพุทธรูป จอม สวรรค์		วัดจอม สวรรค์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY		ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะอินเดีย แบบคันธาระ	 รูปภาพที่ 471 พระพุทธรูปจอมสวรรค์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
7.	พระพุทธรูป โกศย สิริชัยมหาศากย มุนี หรือ พระ พุทธโกศย	22-24 เมษายน พ.ศ. 2498	วัดพระบาท มิ่งเมือง จังหวัดเชียงใหม่	เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองจังหวัดแพร่ ได้สร้างขึ้นตามตำราสำคัญก่อนที่ จะสร้างพระพุทธรูปโกศยขึ้น พระครูธรรมสารสุจิต วัดพระบาท มิ่งเมืองวรวิหาร ได้พบหนังสือใบ ลานผูกหนึ่ง เป็นตำราว่าด้วยการ สร้างพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ถ้า สร้างพระพุทธรูปตรงกับวันขึ้น 1- 2-3 ค่ำ เดือน 7 เหนือ หรือเดือน 5 ใต้ จะได้พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคู่เมือง จึงมีการกำหนดที่ จะสร้างพระพุทธรูป ขึ้นในวันที่ 22-23-24 เมษายน 2498 ตรง กับวันขึ้น 1-2-3 ค่ำ	ศิลปะล้านนา สกฤ ช่างแพร่ ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรูป ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 472 พระพุทธรูปโกศยสิริชัยมหา ศากยมุนี หรือ พระพุทธรูปโกศย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
8.	พระพุทธเมตตา มงคลคีรีมุนี ประธานาถ หรือ พระ เจ้าตันหลวง กลางนา	พ.ศ. 2559	วัดนาคูหา	สร้างเพื่อเป็นพระประธานลาน ธรรม ด้านนพระพุทธรูปปางฉน ดูกลม โดยพระมหาชาญชัย ชี ตินโร (ราชโร) และคณะศรัทธา	ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง) ศิลปะล้านนา สกุลช่างแพร่	 รูปภาพที่ 473 พระพุทธเมตตามงคลคีรี มุนีประธานาถ หรือ พระเจ้าตันหลวง กลางนา (ที่มา: ผู้วิจัย)
9.	พระพุทธ โลกนาถพิตร	พ.ศ. 2534	วัดพระธาตุ ซ้อแอ	หน้าตักกว้าง 3.6 เมตร สูง 7 เมตร โดยมีเจ้าประคุณสมเด็จพระ พุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธ โร ป.ธ.9) เป็นประธานเททอง หล่อและเบิกพระมนตร	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 474 พระพุทธโลกนาถพิตร (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
10.	พระเจ้าองค์ หลวง	-	วัดพระธาตุ หนองจันทร์	พระเจ้าองค์หลวง หน้าตักกว้าง 9 วา 3 คอก สูง 15 เมตร เป็น พระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัด แพร่	ศิลปะล้านนา สกulpt ช่างแพร่ ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 475 พระเจ้าองค์หลวง (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
11.	พระพุทธรูปปาง ลีลา	พ.ศ. 2515 - 2517	วัดสะแก (วัดป่าสุคันธ ธรรมาราม)		ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 476 พระพุทธรูปปางลีลา (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
12.	พระพุทธรูป มาร (องค์ จำลอง)		วัดพระพุทธ วิจิตรมาร	พระประธานในอุโบสถของวัด	ศิลปะล้านนา สกุน ช่างแพร์	 รูปภาพที่ 477 พระพุทธรูปวิจิตรมาร (องค์ จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)
13.	พระพุทธรูป กนกสหัส มงคล	-	วัดโพธิ์ บุปผาราม	พระเจ้าทันใจ บรรจุหัวใจพระเจ้า	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดคี่ใหญ่ ศิลปะล้านนา สกุนช่างท้องถิ่น	 รูปภาพที่ 478 พระพุทธรูปกนกสหัส มงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
14.	องค์พระผุด		พุทธอุทยาน ดอยผา สวรรค์ บ้าน นาคูหา	ศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาโพธิวงศาจา ริยาราม พุทธอุทยานดอยผา สวรรค์ เฉลิมพระเกียรติ ร. 9 ได้ปรับปรุงให้เป็นพุทธสถานแห่ง การท่องเที่ยวที่สวยงามท่ามกลาง ธรรมชาติ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 479 องค์พระผุด (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
15.	สมเด็จพระพุทธ นรินทร์นมหาราช (พระเจ้ายืน) เฉลิมพระเกียรติ รัชกาลที่ 9				ศิลปะล้านนา สกุด ช่างแพร์	 <p>รูปภาพที่ 480 สมเด็จพระพุทธนรินทร์ นมหาราช (พระเจ้ายืน) เฉลิมพระเกียรติ รัชกาลที่ 9 (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
16.	พระพุทธรูป ศิลปะต่างๆ	ตั้งแต่ปี 2507 เป็น ต้นมา	วัดพระธาตุสุ โทนมงคล	สร้างขึ้นจากตำริและมีมือข้างของ พระครูบาเมตรี วัฒนเมธี(บุญมี) และคณะ		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;"> จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY </p>			
						 <p>รูปภาพที่ 481 พระพุทธรูปศิลปะต่างๆ</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป (ที่มา: ผู้วิจัย)
						 <p>รูปภาพที่ 482 พระพุทธรูปศิลปะต่างๆ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.1.6 จักรพรรดินาน

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป

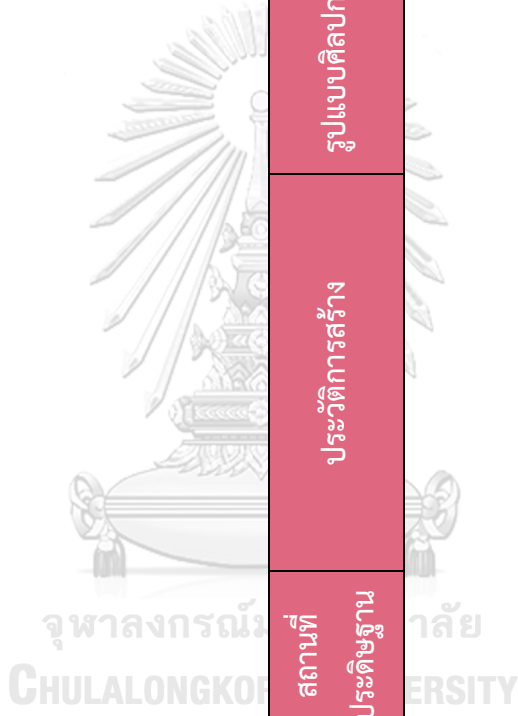
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป พระปฐมสมโพธิ วัดพระปฐมเจดีย์ เมืองน่าน	พ.ศ. 2542	วัดพระธาตุ เขาน้อย เมืองน่าน	ประชาชนจังหวัดน่าน ร่วมใจกัน สร้างพระพุทธรูป พระปฐมสมโพธิ ตามมณฑลน่านบุรีศรีเมืองน่าน เพื่อเทอดพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเจริญพระ ชนมพรรษาครบ 6 รอบ 72 พรรษา 5 ธันวาคม 2542	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 483 พระพุทธรูปปฐมสมโพธิ น่านบุรีศรีเมืองน่าน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
2.	พระพุทธรูป ชินราช จำลอง	-	วัดหนอง แดง	พระประธานในอุโบสถ	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรูป ชินราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรักษา	วันเสาร์ที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2561	โรงพยาบาล พระยุพราช อำเภอปัว	ประดิษฐานเป็นองค์พระประธาน ประจำห้องพระ ตึกผู้ป่วยพิเศษ สงฆ์อาพาธและผู้ป่วยทั่วไป โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชปัว	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง) ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3	รูปภาพที่ 484 พระพุทธรชินราช จำลอง (ที่มา: ผู้วิจัย) รูปภาพที่ 485 พระพุทธรักษา (ที่มา: ผู้วิจัย)
4.	พระพุทธรการุณ	พ.ศ. 2556	สำนักสงฆ์ ดอยญูซาง		ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)ศิลปะ แบบรัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัย รัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 486 พระพุทธรการุณ (ที่มา: ผู้วิจัย)

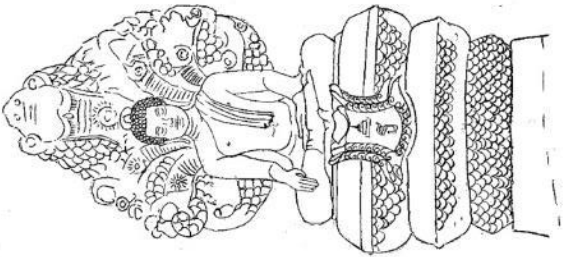
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	สมเด็จพระพุทธ นิมิตมิ่งมงคล ประทานพระเลิศ อุดมบารมี	12 สิงหาคม พ.ศ. 2559	วัดดอนมูล	พระประธานในอุโบสถหินอ่อน ทรงเรือสำเภา	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะอินเดีย แบบ คันธาระ	 รูปภาพที่ 487 สมเด็จพระพุทธนิมิตมิ่ง มงคลประทานพระเลิศอุดมบารมี (ที่มา: ผู้วิจัย)
6.	พระประธานใน ศาลาปฏิบัติ ธรรม	วางศิลา ฤกษ์วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2554	วัดพระธาตุ แช่แห้ง พระ อารามหลวง	พระประธานศาลาปฏิบัติธรรม องค์นี้ได้รับการบรรจุพระ องค์นี้ได้รับกายในองค์ 84,000 องค์ อยู่ภายในองค์ พระพุทธรูป	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะล้านนา สกุลช่างน่าน	 รูปภาพที่ 488 พระประธานในศาลา ปฏิบัติธรรม (ที่มา: ผู้วิจัย)

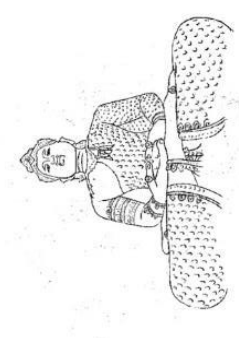
2.1.7 จักรหัตถ์พระเยา

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
-------	-------------------	------------	----------------------	-----------------	----------------	------------------

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป (พระเจ้าพรหม มหาร)	พ.ศ 2537	วัดอนาลโย ทิพย์ ราม ต.สัน ป่าม่วง อ. เมือง จ. พะเยา	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงโปรดเกล้าให้สมเด็จพระ เจ้าอยู่หัววิจิตรวงกรณ บดินทร เทพวารกูร ทรงหล่อพระเศ มาลา พร้อมทรงถวายนามพระ ปรมาภิไธย ย่อ ภปร และ สก ประทับติดไว้ที่ฐานพระเศ (พระปางประจำพระชนมวาร) และถวายพระพุทธรูปประทับไว้ บนเขาวัดอนาลโยเมื่อ ปี พ.ศ 2541 เพื่อให้สาธุชนมากราบ ไหว้ถึงปัจจุบัน และเป็นพระพุท ธรูปปางเดียวที่สูงและใหญ่ที่สุด ของประเทศ ที่ตั้งประดิษฐานอยู่ บนเขาวัดวิจิตรหรือดอยบุษราคัม	ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง) ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 489 พระพุทธรูป (พระเจ้าพรหมมหาร) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูปชวาคา รังกษ์	พ.ศ. 2557- 2558	มหาวิทยาลัย ลัยพะเยา	มหาวิทยาลัยพะเยาได้รับ พระราชทานพระราชานุญาต จากสมเด็จพระพรรัตนราชสุตา ฯ สยามบรมราชกุมารี ให้จัด กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระ เทพรัตนราชสุตา ฯ สยาม บรมราชกุมารี เนื่องในโอกาส ทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษา วันที่ 2 เมษายน 2558 และ พระราชทาน พระราชานุญาต ให้ มหาวิทยาลัยพะเยาจัดสร้าง พระพุทธรูปขนาดปรก ส.ธ. ให้เป็น พระพุทธรูปประจำ มหาวิทยาลัยพะเยา ต่อมาโปรด เกล้า ฯ พระราชทานนาม พระพุทธรูปขนาดปรกประดิษฐาน พระ นามาลีโยย ส.ธ. ว่า “พระ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะศรีวิชัย	 <p>รูปภาพที่ 490 พระพุทธรูปชวาคารังกษ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>พุทธศตวรรษที่ ๑๓ ซึ่งหมายถึง พระพุทธรูปที่มีพญานาคคุ้มครอง รักษา โดยจำลองแบบมาจาก พระพุทธรูปนาคปรกแห่งเมืองศรีหริ ที่สร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 18 พระหัตถ์</p>		
3.	<p>หลวงพ่อกะ ยาภรณ์มณีศรี ปฐม</p>	พ.ศ. 2545	<p>วัดพระธาตุ จอมคีรี</p>	<p>เกิดจากการสร้างตามนิมิตของ พระครูสุนทรวิจิตร เจ้าอาวาส วัดพระธาตุจอมคีรี เจ้าคณะตำบลบ้านถ้ำ</p> <p>หลวงพ่อกะยาภรณ์มณีศรี ปฐม ที่จิวรประดับด้วย แก้ว เพชรนิลจินดา ปิดด้วยทองคำ เซรามิคพร้อมกับติดองค์ พระพุทธรูปและเทพพนม อย่าง ละ 108 องค์ กับองค์พระ ทรงเครื่องด้วย โดยองค์พระ</p>	<p>ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง) ศิลปะล้านนา สกุลช่างพะเยา</p>	 <p>รูปภาพที่ 491 หลวงพ่อกะยาภรณ์ มณีศรีปฐม (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูป แกะสลัก บน หน้าผา		วัดห้วยผา เกียง	ทรงเครื่อง มีความสูง 7 เมตร หน้าตักกว้าง 5.50 เมตร ใช้ งบประมาณในการก่อสร้าง จำนวน 1.7 ล้านบาท	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะอินเดีย แบบคันธาระ ศิลปะสุโขทัย แบบทวารวดีใหญ่	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>			 <p>รูปภาพที่ 492 พระพุทธรูปแกะสลัก บน หน้าผา (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระเจ้า 28 พระองค์	เสาร์ที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดบุญเกิด	<p>พระเจ้า 28 พระองค์ ที่มีกร จำลองจากพระพุทธรูปชื่อดังจาก วัดต่างๆทั่วประเทศ ทั้งพระ พุทธ ชินราช พระแก้วมรกต หลวง พ่อโสธร หลวงพ่อพระใส รวมทั้ง พระชื่อดังต่างจากแต่ละวัดใน พื้นที่ของประเทศไทย ได้ถูก รวบรวมไว้ภายในพระวิหารของ วัดบุญเกิด เพื่อให้พุทธ ศาสนิก ชนได้เข้าสักการบูชา ซึ่งถือว่า เป็นวัดที่มีพระประธานจำนวน มากที่สุดเ็นล้านนา ซึ่งการสร้าง พระเจ้า 28 พระองค์ โดยเกิด จากความคิดพระครูสุวรรณ คณาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดบุญเกิด โดยมีนายสเน่ห์ หนองบัว เป็น ช่างสร้าง</p>	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 493 พระเจ้า 28 พระองค์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				น่าจะได้รับแรงบันดาลใจจากวัด อัมพรสวรรค์ และคติพระพุทธรูปเจ้า 28 พระองค์		

คณาธิการมหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.1.8 จั๋งหวัดแม่ฮ่องสอน

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระเจ้าอินทร์ सान	พ.ศ. 2555	วัดจองคำ - จองกลาง	พระพุทธรูปแม่ฝ้ายสถาน ขนาดหน้า ตักกว้าง 2 เมตร สูง 2.5 เมตร ใน พระเกศ บรรจุพระบรม สารีริกธาตุ เพื่อเฉลิมฉลองพุทธช ยันตี 2,600 ปี แห่งการตรัสรู้ของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประดิษฐานอยู่บนศาลาการ เบริยญของวัดจองกลางเดิม	ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง) ศิลปะล้านนา สกุล ช่างท้องถิ่น	 รูปภาพที่ 494 พระเจ้าอินทร์สถาน (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	พระพุทธ โลกุตรมัทมณี	พ.ศ. 2555	วัดพระธาตุ แม่เย็น	-	ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	 รูปภาพที่ 495 พระพุทธโลกุตรมัทมณี (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป ศาสดาสามันตี มณฑล		วัดพระนอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY		ศิลปะไทยใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 496 พระพุทธรูปศาสดา สามัคคีมณฑล (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูป พิชิตมาร ประทานชัย มงคล	พ.ศ. 2552	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	<p>อาจารย์ชานนท์ บุรี ได้มีดำริให้ จัดสร้างขึ้นเมื่อคราวเป็นประธาน ทอดกฐินสามัคคีในปี 2552 ของ วัดป่าขาม ร่วมกับก้านัน สงกรานต์ บุญหล่อ และคุณ ประสงค์ คำมูล โดยอาจารย์ชา นนท์ บุรีได้จัดทางงบประมาณและ แบบมาให้เจ้าอาวาสและ คณะกรรมการจัดช่างและเริ่ม ดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2552 เพื่อเป็นการ เฉลิมพระเกียรติและถวายเป็น พระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัว โดยอยู่ในความ ควบคุมดูแลของพระอธิการเกษม จิตฺตโมเม เจ้าอาวาส เมื่อสำเร็จ เรียบร้อยแล้วจึงตั้งเชิญขึ้น</p>	ศิลปะล้านนา สกulpt ช่างท้องถิ่น	 <p>รูปภาพที่ 497 พระพุทธรูปพิชิตมาร ประทานชัยมงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	หลวงพ่отันใจ ศรีเมืองปาย ประชาชนาถ		วัดหลวง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	ประดิษฐานเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2552 โดยอาจารย์ชานนท์ บุรีดี ถวายนามว่า “พระพุทธรูปนิมิตมิตร พิชิตมาร”	ศิลปะใหญ่ ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	 รูปภาพที่ 498 หลวงพ่отันใจศรีเมือง ปาย ประชาณาถ (ที่มา: ผู้วิจัย)
6.	พระพุทธร ธรรมนถนาท		วัดกลาง ศาลาเฉลิม มงคล	พระนอนไม้แกะสลัก ปาง ปรินิพพาน องค์นี้ สร้างขึ้นเพื่อ เป็นการเฉลิมพระเกียรติและ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่	ศิลปะใหญ่	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระ ชนมพรรษาครบ 80 พรรษา		รูปภาพที่ 499 พระพุทธธรรมเมธนาท (ที่มา: ผู้วิจัย)
7.	พระพุทธรูป สิทโธมงคล	วันศุกร์ที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547	วัดทุ่งโป่ง	ใช้เวลาสร้าง ๓ ปี ชาวบ้านเรียก กันว่า พระเจ้าพาราจะแข่งช่วง พระพุทธรูปและเครื่องทรงสร้าง ด้วยทองเหลือง องค์พระจากฐาน ถึงยอดพระเกศ สูง 108 นิ้ว และ มีขนาดหน้าตักกว้าง 80 นิ้ว เท่ากับพระชนมายุขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อ ถวายเป็นพระราชกุศลในวโรกาส อันเป็นมหามงคลที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง เจริญพระชนมายุครบ 80 พรรษา อีกเหตุของการสร้างที่สำคัญ คือ เกิดจากความตั้งใจของท่านเจ้า	ศิลปะพม่า ศิลปะไทยใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 500 พระพุทธสิทโธมงคล สิทโธมงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
8.	สมเด็จพระมหา สมณโศดม		วัดทรายขาว	<p>อวาสที่อยากจะอนุรักษ์ศิลปะแบบไทใหญ่ไว้ และที่สำคัญวัดนี้ยังมีพระประธานองค์ใหญ่ไว้ให้ชาวบ้านได้กราบไหว้และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ</p> <p>ประดิษฐานอยู่กับพระเจดีย์ทรงปราสาท</p>	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสน สิ้นที่สอง)	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
9.	หลวงพ่อดโต พระพุทธรูปมิ่ง มงคล	12 มีนาคม พ.ศ. 2532	วัดพระธาตุ จอมทอง	พระพุทธรูปปูนปั้น สูง 15 เมตร หน้าตักกว้าง 10 เมตร	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสน สิงห์สอง) ศิลปะล้านนา สกฤ ช่างท้องถิ่น	รูปภาพที่ 501 สมเด็จพระมหาสมณ โคตม (ที่มา: ผู้วิจัย) รูปภาพที่ 502 หลวงพ่อดโต พระพุทธรูป มิ่งมงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)
10.	พระเจ้าพาราชู ตองเป้ หรือ พระพุทธร สามัคคีอิชฐาน มหาจักรพรรดิ	พ.ศ. 2553 - 2554	สวนธรรม ภูสมะ	พระปลัดจิตพิพัฒน์ ออกศบัญญัติ ได้ อิชฐานเพื่อจะสร้างพระบรมเนน เขา คือ.. "พระเจ้าพาราชูตองเป้" และสร้างสะพานชูตองเป้ให้ สำเร็จในปีเดียว และสำเร็จ ภายในเวลา 8 เดือน ได้สำเร็จตั้ง	ศิลปะพม่า ศิลปะไทใหญ่	รูปภาพที่ 503 พระเจ้าพาราชูตองเป้

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				ที่ได้อิฐฐานไว้ จึงได้ชื่อว่า "สะพานอิฐฐานสำเร็จ" "ชูตองเป้" เป็นภาษาไทยใหญ่ แปลว่า อิฐฐานสำเร็จสัมฤทธิ์ผล		หรือ พระพุทธสามัคคีอิฐฐานมหา จักรพรรดิ (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.1.9 จักรวัตตุรติตต์

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	หลวงพ่อก เมตตาชัย มงคล	พ.ศ. 2531	วัดบุญพา ราม	โดยมีช่างบุญมาศิลป์ ช่าง ต.เมือง เก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย เป็นผู้รับ งานก่อสร้าง อำนวยการสร้างโดย พ่อไถย แม่แถม ปานสมบัติ และ ผู้มีจิตศรัทธา ถือเป็นพระองค์ ใหญ่ที่สุดใน จ.อุตรดิตถ์	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะล้านนา สกulpture ช่างท้องถิ่น	
2.	พระพุทธร สุวรรณ เมตรา หรือ หลวงพ่อก สุวรรณ เมตรา	พ.ศ. 2489	วัดคิ่งตะเภา	พระครูธรรมกิจจาภิบาล (หลวง พ่อกลม) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัด ดอยท่าเสาอยู่ในขณะนั้น (ท่าน เป็นคนคิ่งตะเภาโดยกำเนิด) ได้ ปรารถนาให้จัดสร้างพระพุทธรูปขึ้น เพื่อนำไปประดิษฐานเป็นพระ ประธานในอุโบสถวัดคิ่งตะเภาที่ ได้สร้างขึ้นใหม่ จึงได้ทำพิธีเททอง	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ อื่นๆ (ศิลปะสกุล ช่างท้องถิ่น อุตรดิตถ์)	

รูปภาพที่ 504 หลวงพ่อกเมตตาชัยมงคล
(ที่มา: ผู้วิจัย)

รูปภาพที่ 505 พระพุทธสุวรรณเมตรา
หรือ หลวงพ่อกสุวรรณเมตรา

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป (ที่มา: ผู้วิจัย)
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>หล่อขึ้น ณ วัดดอยท่าเสา โดยมี พระเกจิอาจารย์ที่เป็นที่นับถือ เลื่อมใสในขณะนั้นนั่งปรก อธิษฐาน พระพุทธสุวรรณเกศตรา เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สำคัญ ในจังหวัดอุตรดิตถ์ องค์พระหล่อ ด้วย โลหะปางมารวิชัย หน้าตัก กว้าง ๔๗ นิ้ว สูง ๖๒ นิ้ว (ตลอด ถึงพระรัศมี) มีพุทธลักษณะสมัย สุโขทัย</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	หลวงพ่ เพชร พระ อกแตก	พ.ศ. 2493	วัดบ้านแก่ง ใต้	ปี พ.ศ. 2468 ขณะนั้นก็มีมีการ สร้างองค์พระประธานขึ้นมาด้วย ชื่อว่า หลวงพ่อเพชร ซึ่งทำด้วย ศิลาแลง ในปี พ.ศ. 2493 หลวง พ่อเพชรผู้ร่อนมาก ทาง กรมการวัดก็มีความเห็นพ้อง ต้องกันว่าจะสร้างพระพุทธรูป ขึ้นมาอีก 1 องค์ โดยครอบทับ องค์เดิมไว้ภายใน	ศิลปะล้านนา สกุลช่างท้องถิ่น อื่นๆ (ศิลปะสกุลช่าง ท้องถิ่น อุดรดิตถ์)	 <p>รูปภาพที่ 506 หลวงพ่อเพชร พระอก แตก (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระผาง		 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) โปรดให้อัญเชิญองค์พระประธาน ที่เรียกกันว่า “พระผาง” ลงมายังวัดเบญจมบพิตร กรุงเทพฯ โดยตั้งฐานพระไว้ที่เดิม อย่างไรก็ตาม พระผางยังคงประดิษฐานอยู่ วัดเบญจมบพิตรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา มีได้ส่งคืนกลับ จังหวัดอุดรธานี แต่อย่างใด</p> <p>พ.ศ. ๒๕๔๗ คณะนักศึกษาวินยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตรป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๔๑ และหลักสูตรป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ ๑๑, จังหวัดอุดรธานี, กรม</p>	<p>ศิลปะอยุธยา อื่นๆ (ศิลปะสุโขทัย ท้องถิ่น เมืองผาง อุดรธานี)</p>	 <p>รูปภาพที่ 507 พระผาง (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ศิลปากร และพุทธศาสนิกชน ได้ร่วมกันบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระฝางสว่างบุรี และจัดสร้างบานประตูวัดพระฝางจำลอง รวมทั้งจัดสร้างองค์พระฝางจำลองเพื่อนำกลับไปประดิษฐาน ณ วัดพระฝางสว่างบุรี โดยคณะกรรมการ วปอ. ๔๑ - ๑๑ ได้ทำการขอพระบรมราชานุญาตจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อจัดสร้างองค์พระฝางจำลองในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ตามหนังสือพระราชทานพระบรมราชานุญาตที่ ๑๑๒/๔๗ ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๗</p> <p>พิธีหล่อพระฝางทรงเครื่อง (จำลอง) องค์ใหม่ จัดขึ้นที่ วัด</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>เบญจมาบพิตร โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระปางทรงเครื่อง เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ และวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงประกอบพิธีเบิกพระเนตร พระพุทธรูป พระปางจำลอง ณ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร</p> <p>การจัดสร้างองค์พระปางจำลองแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และได้เชิญมาประดิษฐานยังวัด</p>		

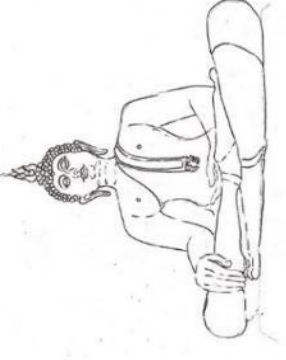
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>พระฝางสว่างคบุรี เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ โดย อัญเชิญมาจากกรุงเทพมหานคร โดยเครื่องบินมายังสนามบิน พิษณุโลก ในวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยมีการจัดงาน เฉลิมฉลอง ที่จังหวัดพิษณุโลก ๗ วัน ๗ คืน ในวันที่ ๒๔ ถึง ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑ และได้ อัญเชิญมายังวัดพระฝางสว่างคบุรีในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยมีการจัดพิธีต้อนรับ พระฝางทรงเครื่องจำลองและมี การจัดมหรสพสมโภช การแสดง แสงสีเสียง ประวัติของเมืองฝาง และพระพุทธรูปพระฝาง อย่าง ยิ่งใหญ่ ๙ วัน ๙ คืน</p>		

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

2.2 กลุ่มจังหวัดสุโขทัย

2.2.1 จังหวัดสุโขทัย

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระประธานใน อุโบสถหลังเก่า (บูรณะใหม่)	พ.ศ. 2531	วัดราชธานี สุโขทัย	นายอนันต์ ชูโชติ อธิบดีกรม ศิลปากร เป็นประธานในพิธีเจริญ พระพุทธมนต์ และร่วมประกอบ พิธีเบิกเนตรพระประธาน เนื่องใน พิธียกช่อฟ้าและสมโภชอุโบสถ (หลังเก่า) วัดราชธานี โดยมีนายสุ ชาติ ทิศะสุข รองผู้ว่าราชการ จังหวัดสุโขทัย นางประนอม คลัง ทอง รองอธิบดีกรมศิลปากร ผู้บริหารกรมศิลปากร วัฒนธรรม จังหวัดสุโขทัย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร และ ประชาชนร่วมงาน	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 508 พระประธานในอุโบสถ หลังเก่า(บูรณะใหม่) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

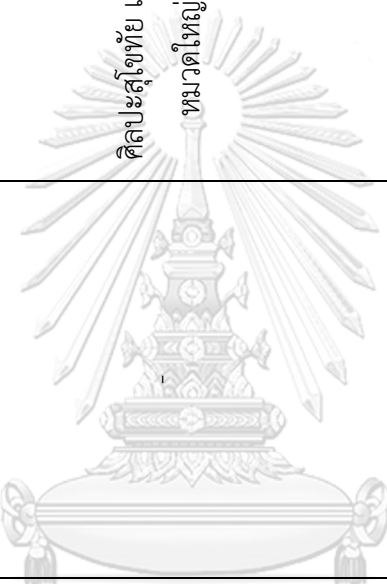

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระสมเด็จพุทธ สิริชัยธรรม โสภิต	พ.ศ. 2554	วัดบึงกรอบ ศรีทราวม	นายจันทร์ - นางสายบัว กุหลาบ ร่วมกับคณะสงฆ์และ พุทธศาสนิกชนชาวสุโขทัย ได้ จัดสร้างขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 รูปภาพที่ 509 พระสมเด็จพุทธสิริชัย ธรรมโสภิต (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระพุทธมหาไค ดม	พ.ศ. 2545	วัดบึงกุเต่า	สร้างโดย พระครูอุดมปัญญาวิมล เจ้าอาวาสเป็นประธาน และคณะ ศรัทธาจากคุณประสิทธิ์ คุณ สำราญ คงคำจัดสร้างเพื่อเป็น พุทธบูชาประดิษฐานบริเวณหน้า วัด องค์พระมีขนาดหน้าตัก 5 วา	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 รูปภาพที่ 510 พระพุทธมหาไคดม (ที่มาภาพ: SBL magazine บันทึกประเทศไทย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูป จำลอง	-	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดระฆัง ทอง	-	ศิลปะสุโขทัย แบบ ทรวดใหญ่	<p>ไทย ฉบับที่ 68, “จังหวัดสุโขทัย” หน้า 93. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://issuu.com/sblmagazine/docs/68 สืบค้นวันที่ 25 พฤศจิกายน 2562.)</p> <p>รูปภาพที่ 511 พระพุทธรูปจำลอง (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
5.	พระพุทธรูป ศรีสุโขทัย	3 เมษายน พ.ศ. 2536	วัดโสมภราม	สร้างด้วยแรงบุญบันดาลจากใจที่ เต็มไปด้วยบุญกุศลของ พระครู สุทธิธรรมมานัฐรักษ์(ณรงค์ ภู	ศิลปะสุโขทัย แบบ ทรวดใหญ่	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พัต) อดีตเจ้าอาวาสวัดโสมภ ราม ได้คิดสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ สักการะกราบไหว้ของสาธุชน ทั่วไป และตั้งใจสร้างให้สวยงามที่สุด ตั้งนั้น เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2536 ได้เริ่มวางศิลาฤกษ์โดยมีเจ้าคุณ พระสุขวโรทัย(ห้อม อม โรม) เจ้าคณะจังหวัดสุโขทัยเป็น ประธานวางศิลาฤกษ์ และมีพระ ครูพิศาลวิริยคุณ (สิงโต เทศกาล) เจ้าอาวาส วัดปิงทองหลวง กรุงเทพมหานคร เป็นประธาน อุบลมภ์การก่อสร้างฝ่าย สงฆ์ นาย สมศักดิ์ เทพสุ</p>		 <p>รูปภาพที่ 512 พระพุทธรูปรมิศรีสุโขทัย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>หิน เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พร้อมด้วยศรัทธาจากชาวบ้านวัด โสภารามและพุทธศาสนิกชนทั่ว ประเทศที่บริจาคทั้งทรัพย์สินและ แรงกายแรงใจมาช่วยกัน สร้าง จนแล้วเสร็จโดยใช้เวลา การสร้าง 2 ปี 3 เดือน 10 วัน ใช้บงก่อสร้าง ประมาณ 7 ล้านบาทเศษ และได้รับ พระราชทานนามจากรัชกาลที่ 9 ใน วันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2 540 จึงได้หนังสือจากกองงาน เลขที่ ก.ถ.๐๐๐๓/๔๗๕๙ พระราชทานนามพระสุโขทัยองค์ ใหม่ว่า “พระพุทธพระมีศรี</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.	พระพุทธโรจนะ ศรีสุโขทัย ประธานาถ	เททอง หล่อเมื่อ วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2556	ลานพระ พุทธมณฑล ทุ่งทะเล หลวง	สุโขทัย” (หมายความว่าพระ ผู้มีความมั่งมีศรีสุขพร้อมทั้ง บารมี)	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 513 พระพุทธโรจนะศรีสุโขทัย ประธานาถ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
7.	พระพุทธรูปลีลา		 <p>วัดหัวฝาย</p>	 <p>ศิลปะสุโขทัย แบบ ทรวดใหญ่</p>	 <p>รูปภาพที่ 514 พระพุทธรูปลีลา (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>	

2.2.2 จังหวัดกำแพงเพชร

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระซุ้มกอ		วัดเทพโพนเฒ่า ต.ในเมือง อ. เมือง จ. กำแพงเพชร	จัดสร้างโดยกษัตริย์ของ คุณ อิทธิพล บำรุงกุล หรือ “ดีเจมีด” วัดบาง		 รูปภาพที่ 515 พระซุ้มกอ (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	หลวงพ่อโม่ พระท่ามฝน เมือง	พ.ศ. 2519	วัดเทพโพนเฒ่า ต.ในเมือง อ. เมือง จ. กำแพงเพชร	ได้รับการบูรณะในปี 2519 โดย สร้างองค์พระครอบพระพุทธรูป องค์เดิมไว้ภายใน รูปแบบ ศิลปกรรมจึงปรากฏเป็นศิลปะ รัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 (ทองถิ่น กำแพงเพชร)	 รูปภาพที่ 516 หลวงพ่อโม่ พระท่ามฝน เมือง

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระพุทธรูป ปรภากร	วันที่ 22 กันยายน 2524 - วันที่ 31 มกราคม 2526	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดคูยาง	พระพุทธรูปปรภากร เมื่อสร้าง แล้วเสร็จจึงदानอนการลงรักปิด ทองในปี 2530 นำหนักทอง สองพันเจ็ดสิบกี้ กิโลกรัม ต่อมาทางวัดคูยาง ได้ขอ พระราชทานนามจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า พระพุทธรูป จิรปรภากร เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2527	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวกดีใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 517 พระพุทธรูปปรภากร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูป โศคนิ	14 เมษายน พ.ศ.2549	วัดป่าธรรม ธารา อ.ปาง ศิลาทอง จ. กำแพงเพชร	<p>ในโอกาสที่คุณแม่เข็มลิ้ง แซ่ฮึ้ง มีความประสงค์จะสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิดจึงได้ขอสร้างพระพุทธรูปยืนประจำวันพุทธ เพื่อเป็นพระประธานกลางสรวงน้ำเฉลิมพระเกียรติแห่งนี้ เพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของศาสนา และอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวร ได้ถวายพระนามว่า “พระพุทธรูปโศคนิ” โดยเริ่มดำเนินการเททองหล่อองค์พระพุทธรูปโศคนิ ตั้งแต่วันที่ 14 เมษายน 2549 ที่โรงหล่อบุญชูจังหวัดนครปฐม คิดเป็นมูลค่าประมาณ 550,000 บาท(ห้าแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)</p>	<p>ศิลปะสุโขทัย แบบ ทรวดไทย ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3</p>	 <p>รูปภาพที่ 518 พระพุทธรูปโศคนิ (ที่มา: วัดป่าธรรมธารา กำแพงเพชร อ.ปาง ศิลาทอง จ.กำแพงเพชร..โครงการจัดสร้าง พระพุทธรูปโศคนิ ปางอุ้มบาตร เฉลิมพระเกียรติฉลองครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐” . [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://wadpathammata.blogspot.com/, 2557. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูป มณฑลบุรีไพบร์ พินาศธรรม ธารา	พ.ศ. 2545 - 2546	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	วัดป่าธรรมธาราได้ดำเนินการ โครงการสร้างพระยืนใหญ่ ขนาด สูง 12 เมตร นำหนักทองเหลือง ประมาณ 20 ตัน ฐานคอนกรีตสูง 4 เมตร รวมความสูงจากพื้นดิน ทั้งสิ้น 21 เมตร เพื่อประดิษฐาน ในบริเวณวัดเพื่อใช้ประกอบพิธี ทางศาสนา โดยจัดพิธีเททองหล่อ องค์พระถึง 3 ครั้ง คือ วันที่ 12 พฤศจิกายน 2545, วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2546 และวันที่ 27 กรกฎาคม 2546	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 519 พระพุทธรูปมณฑลบุรีไพบร์ พินาศธรรมธารา (ที่มา: วัดป่าธรรมธารา กำแพงเพชร อ.ปาง ศิลาทอง จ.กำแพงเพชร. “โครงการจัดสร้าง พระประธานยืนใหญ่พระพุทธรูปมณฑลบุรีไพบร์ พินาศธรรมธารา”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://wadpathammata.blogspot.com/, 2557. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>
6.	หลวงพ่พระ นอน	15 มีนาคม พ.ศ. 2515	วัดบ่อสาม แสน	หลวงพ่พล กุสโลตตเจ้าอาวาส ได้ชักชวนชาวบ้านเพื่อสร้างหลวง พ่พระนอนขึ้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2515 เมื่องค์พระนอนที่	ศิลปะท้องถิ่น กำแพงเพชร	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>สร้างโดยช่างราชูรณ์จะไม่งดงามเท่าพระนอนที่สร้างโดยช่างหลวง แต่เป็นการปั้นตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ทั้งองค์พระยังเป็นที่เคารพนับถือของชาวปอสามแสน ในความศักดิ์สิทธิ์ เป็นความภูมิใจ และเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ อย่างแท้จริง</p> <p>การที่วัดบ่อสามแสน เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนและวัดนี้เอง ที่ทำให้วัดได้กลายเป็นแหล่งรวมใจของคนในชุมชน และประเพณีให้พระนอนของวัด กลายเป็นประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่งที่วัดและชุมชนร่วมกันจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนมีนาคม</p>		<p>รูปภาพที่ 520 หลวงพ่อพระนอน ที่มา: Lek Ko</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
7.	พระพุทธรูป ประธานประจำ อุโบสถ		วัดสังขามุ ภาพ	งานจะจัดขึ้น 3 วัน 3 คืน / การสร้างวัดสังขามุภาพส่วน หนึ่งในโครงการสร้างวัด ของ สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคลา จารย์ (สมเด็จพระ วรปุณโย ป.ธ. 9) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษี เจริญ ซึ่งได้แก่ วัดพุทธามุภาพ จ. น่าน วัดธรรมามุภาพ จ.แพร่ และ วัดสังขามุภาพ จ.กำแพงเพชร พระพุทธรูปจึงมีรูปแบบเดียวกัน กับพระพุทธรูปในเครือของวัด ปากน้ำ ภาษีเจริญ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 521 พระพุทธรูปประธาน ประจำอุโบสถ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
8.	พระพุทธรุ ोजना ณมณี	-	วัดดอนไพร วัลย์	ประชาชนชาวจ.กำแพงเพชร ร่วมกันจัดสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระ เกียรติพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องใน โอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ครบ 80 พรรษา ด้วยเหตุแห่ง ความรักภักดีที่มีต่อองค์พระ มหากษัตริย์จึงทำให้เกิดโครงการ	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดวัดใหญ่	 รูปภาพที่ 522 พระพุทธรุोजनाณมณี (ที่มา: ผู้วิจัย)
9.	พระพุท ธุมินทรอสีต วิสต์ สามังคภา ณุสรณ์	พ.ศ. 2550	ลานรวมใจ เทิดไถ่องค ราชัน	ประชาชนชาวจ.กำแพงเพชร ร่วมกันจัดสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระ เกียรติพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องใน โอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ครบ 80 พรรษา ด้วยเหตุแห่ง ความรักภักดีที่มีต่อองค์พระ มหากษัตริย์จึงทำให้เกิดโครงการ	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรุช ิน ราช (นึ่งพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 523 พระพุทธรุณมทรอสีตวิ สต์ สามังคภา ณุสรณ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				จัดสร้างตามรวมใจเทิดไท้องค์ ราชันขึ้น		

2.2.3 จังหวัดพิษณุโลก

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระอัญญาสศรี สุคตทศพลญาณ บพิตร (จำลอง)	พ.ศ. 2555	วัดวิหารทอง พระราชวัง จันทน์ ตำบล ใน เมือง อำเภอ เมือง พิษณุโลก พิษณุโลก	ส่วนหนึ่งของโครงการอนุรักษ์ และพัฒนาปราสาทราชวังจันทน์และ ศูนย์ประวัติศาสตร์พระราชวัง จันทน์ ซึ่งองค์จริง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ โปรดเกล้า ฯ ให้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่ พระวิหาร วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ (สกุลช่างพิษณุโลก)	 รูปภาพที่ 524 พระอัญญาสศรีสุคตทศ

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	หลวงพ่อทอง ไหลมา		จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดจันทน์ ตะวันออก	หลวงพ่อทองไหลมามีความสูง ประมาณ 18 ศอก เป็น พระพุทธรูปปางอุ้มบาตรประทับ ยืนสูงมาก อยู่กึ่งกลางลานกว้างของ วัด	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3, 9	<p>พญานกอินทรี (จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p> <p>รูปภาพที่ 525 หลวงพ่อทองไหลมา (ที่มา: พิษณุโลก Style by Nene. “วัด จันทร์ตะวันออก”. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก: http://nenedigital.blogspot.com/2015/07/blog-post_14.html, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	หลวงพ่อ ใหญ่ หรือ สมเด็จพระบรม โลกเชษฐวิสุทธิ ยา สัตถาเทว มณูสถานัง	พ.ศ. 2535	วัดคลอง เรือ ตำบล วังทอง อำเภอวัง ทอง พิจิตรโลก	หลวงพ่อใหญ่ หรือ สมเด็จพระ บรมโลกเชษฐวิสุทธิยา สัตถาเทว มณูสถานัง สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2535งบประมาณที่ใช้สร้างใน ขณะนั้น ประมาณ 5 ล้านบาท โดยพระอาจารย์ทวี เจ้าอาวาสวัด คลองเรือ อำเภอวังทอง จังหวัด พิจิตรโลก ในสมัยนั้นได้สร้าง หลวงพ่อใหญ่ประทับนั่ง หน้าตัก กว้าง 9 วา 19 นิ้ว สร้างเพื่ออารัง พระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2535 และได้ถวายพระ นามท่านว่า "สมเด็จพระบรม โลกเชษฐวิสุทธิยาสัตถาเทว มณูสถานัง" ชาวบ้านส่วนใหญ่จะ เรียกว่า ว่า "หลวงพ่อใหญ่"	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 526 หลวงพ่อใหญ่ หรือ สมเด็จพระบรมโลกเชษฐวิสุทธิ ยา สัตถาเทว มณูสถานัง (ที่มา: Phitsanulok hotnews “เชิญชวน บูรณะหลวงพ่อใหญ่วัดคลองเรือ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.phitsanulokhotnews.com/ 2013/05/27/37628, 2556. สืบค้นวันที่ 25 พฤศจิกายน 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรชินราช (จำลอง)	พ.ศ. 2558	วัดศรีมงคล จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	พระประธานในอุโบสถ	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิวพระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 527 พระพุทธรชินราช(จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
5.		พ.ศ. 2558	วัดสีกัด น่าน	พระประธานในอุโบสถหลังใหม่	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิวพระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 528 พระพุทธรชินราช(จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

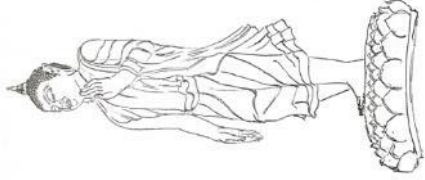
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.		-	วัดแหลม เจดีย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	พระประธานในอุโบสถ	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 529 พระพุทธรชินราช(จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
7.		พ.ศ. 2555	วัดมะต๋อง	พระประธานในวิหาร	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 530 พระพุทธรชินราช(จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

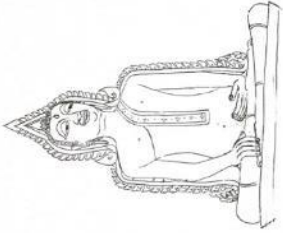
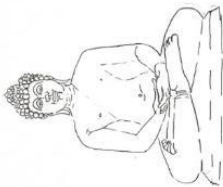
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
8.		พ.ศ. 2501	วัดวังวน	พระประธานในอุโบสถ	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 531 พระพุทธรชินราช(จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)
9.		-	วัดห้วยดั่ง	พระประธานในอุโบสถ	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 532 พระพุทธรชินราช(จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
10.	พระพุทธรูป นเรศวรมิ่งคลา ปุระ	เริ่มต้น สร้าง เมื่อ 9 สิงหาคม 2550 แล้ว เสร็จในปี พ.ศ. 2554	พุทธมณฑล เฉลิมพระ เกียรติ จังหวัด พิษณุโลก	พระพุทธรูปนเรศวรมิ่งคลาปุระ เป็น หนึ่งในโครงการสร้างพุทธมณฑล ประจำจังหวัดพิษณุโลก เพื่อ เฉลิมฉลองในโอกาสที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราช สมบัติครบ 60 ปี ในปี 2549 จึง จัดกิจกรรมเพื่อเทิดพระเกียรติ และจากมติทางเถรสมาคม เห็นชอบให้โครงการสร้างพุทธ มณฑล จังหวัดพิษณุโลกเป็น โครงการเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งได้รับการออกแบบโดย ม. นเรศวร	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 533 พระพุทธรูปนเรศวรมิ่งคลา ปุระ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3.1 จังหวัดกาฬสินธุ์

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป บานมิ่งมงคล เฉลิมพระเกียรติ	พ.ศ. 2558	เกาะกลาง บึงบัวบาน ต.บัวบาน อ. ยางตลาด จ. กาฬสินธุ์	คณะสงฆ์ ประชาชน และ เทศบาลตำบลบัวบาน ร่วมกัน พัฒนาตำบลบัวบานให้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ โดยมีกรม จัดสร้างพระพุทธรูปประจำตำบล บัวบานขึ้น โดยมีขนาดความสูง 11.50 เมตร และฐาน ความสูง 4.5 เมตร ทั้งนี้การสร้าง พระพุทธรูปยังสร้างขึ้นเพื่อเฉลิม พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องใน โอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 88 พรรษาในปี พ.ศ. 2558	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 534 พระพุทธรูปบัวบานมิ่งมงคล เฉลิมพระเกียรติ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรชินราช		วัดราชอุทิศ วราราม ต. โนนແหลม ทอง อ.สหัส ขันธ์ จ. กาฬสินธุ์		ศิลปะทองถิ่นอีสาน ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 535 พระพุทธรชินราช (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระมณฑลชัย สิทธิโรจนฤทธิ์ ประสิทธิพร		วัดพุทธนิมิต (ภูค่าง)	-	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	 รูปภาพที่ 536 พระมณฑลชัยสิทธิโรจนฤ ทธิประสิทธิพร (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพรหมภูมิ ปาโล	วางศิลา ฤกษ์เมื่อ วันที่ 14 เมษายน 2551	วัดพุทธาวาส พุทธสถานภู สิงห์	พระพรหมภูมิปาโล แปลว่าพระผู้ ยิ่งใหญ่และเปี่ยมด้วยพรหมวิหาร ธรรม พัทธกัณฑ์คุ้มครองภูมิสถานทั่ว ปริมณฑล เป็นพระพุทธรูปปาง มารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 10.50 เมตร สูง 15.50 เมตร ฐานพระสูง 2.30 เมตร รวมความ สูงทั้งหมด 17.80 เมตร	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 รูปภาพที่ 537 พระพรหมภูมิปาโล (ที่มา: ผู้วิจัย)
5.	พระพุทธรูปสมเด็จพระ ชุ่มเย็นมิ่งเมือง กาฬสินธุ์ องค์ จำลอง	พ.ศ. 2540	พุทธอุทยาน เกาะแก้ว เบญจรัตน์ อ่างเก็บน้ำ ห้วยสังเคียบ		ศิลปะล้านช้าง	 รูปภาพที่ 538 พระพุทธรูปสมเด็จพระ ชุ่มเย็นมิ่งเมืองกาฬสินธุ์ องค์จำลอง (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.	พระพุทธรูป สัมฤทธิ์นรีโรคนัน ตราย (หลวงพ่ องค์ดำ-ชุ่มเย็น) องค์จำลอง	วันจันทร์ ที่ 11 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2539	วัดกลาง ประดิษฐาน ณ หอบุชบก ใหม่ หน้า พระวิหาร หลวงพ่ องค์ดำ-ชุ่ม เย็น		ศิลปะล้านช้าง	 <p>รูปภาพที่ 539 พระพุทธสัมฤทธิ์นรีโรคนัน ตราย (หลวงพ่องค์ดำ-ชุ่มเย็น) องค์ จำลอง (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.3.2 จังหวัดขอนแก่น

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระนอน	พ.ศ. 2557	วัดป่า กิตติญา นุสรณ์		ศิลปะอินเดีย	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
						รูปภาพที่ 540 พระนอน (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	พระพุทธรูป ธรรมามงคลอุบล รัตน์ หรือหลวง พ่อใหญ่	พ.ศ. 2514 - 2515	วัดพระ บาทภูพาน คำ	มีขนาดหน้าตักกว้าง 18 เมตร สูง 40 เมตร ประดิษฐานอยู่บนไหล่ เขาภูพานคำ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 541 พระพุทธรูปธรรมามงคล อุบลรัตน์ หรือหลวงพ่อใหญ่ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป วิลาส	พ.ศ. 2552	วัดป่าธรรม อุทยาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY		ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 542 พระพุทธรูปวิลาส (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูป มุนีศรีมิ่งมงคล	พ.ศ. 2554- 2558	พุทธ มณฑล จังหวัด ขอนแก่น ต.ศิลา อ. เมือง จ.: ขอนแก่น	โครงการจัดสร้างพุทธมณฑล จังหวัด เป็นโครงการร่วมเฉลิม ฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ใน ปีพ.ศ. 2549 จังหวัดขอนแก่น พร้อมกับคณะ สงฆ์จังหวัดขอนแก่น จึงได้มี แนวคิดจัดสร้าง “พุทธมณฑล อีสาน จังหวัดขอนแก่น” เพื่อเป็น การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล และร่วม เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใน โอกาสมหามงคลเฉลิมพระ ชนมพรรษา 7 รอบ 84 พรรษา โดยพุทธมณฑลที่จะจัดสร้างขึ้น นั้น เป็นสถานที่สำคัญทาง พระพุทธศาสนาที่มีลักษณะ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 543 พระพุทธรูปตากมุนีศรี มิ่งมงคล (ที่มา: สุชาติ พรหมมี)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>เกี่ยวกับพุทธมณฑล ที่จังหวัดนครปฐม เป็นสถานที่ประชุมอบรม สัมมนา และปฏิบัติธรรมของประชาชน พระภิกษุสงฆ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขนาดใหญ่ ซึ่งจะช่วยเหลือเสริมภาพลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น (City Image) และการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่น ในฐานะจังหวัด ศูนย์กลางของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางได้อีกทางหนึ่ง พระประธาน พุทธมณฑลอีสาน จังหวัดขอนแก่น เป็นพระพุทธรูป</p>		

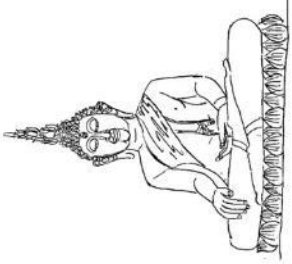
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>หล่อสำริด ปางลีลา โดยมีต้นแบบใน ลักษณะเดียวกับ พระศรีศากยทัตตพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี พระประธานพุทธมณฑล ศาลายา จังหวัดนครปฐม โดยพระประธานพุทธมณฑลอีสาน จังหวัดขอนแก่น จะมีความสูง 20.90 เมตร (จากฐานบัวถึง ยอดเศศิมเพ็) อันสืบถึงวาระการเฉลิมฉลอง เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงสิริพระชนมายุครบ 84 พรรษา</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระศรีปัญญา ปฏิฐาน หรือ หลวงพ่พระศรี 50 ปี มข.	พ.ศ. 2558	ณ แหล่ง ภูมิปัญญา ตั้งแผ่นดิน ในวาระ 50 ปี มหาวิทยาลัย ขอนแก่น	มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีดำริใน การสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็น สักการบูชาและเป็นสิริมงคลแก่ บุคลากรและประชาชนทั่วไป ใน วาระ 50 ปี ของการสถาปนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น รศ.ดร. นิยม วงศ์พงษ์คำ รองอธิการบดี ฝ่ายศิลปวัฒนธรรมและชุมชน สัมพันธ์ ผู้ได้รับมอบหมายให้ ดำเนินการสร้าง ได้กำหนด รูปแบบการสร้างพระพุทธรูปจาก ฐานความรู้งานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง พระพุทธรูปในภาคอีสาน ใน การสร้างพระพุทธรูปไม่ในโอกาส สำคัญยิ่งนี้ มีกระบวนการมีส่วน ร่วมจากบุคลากรและชุมชนหลาย	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 544 พระศรีปัญญาปฏิฐาน หรือ หลวงพ่พระศรี 50 ปี มข. (ที่มา: ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น. “พระศรีปัญญาปฏิฐาน หลวงพ่พระศรี ๕๐ ปี มข.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://cac.kku.ac.th/, 2561. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

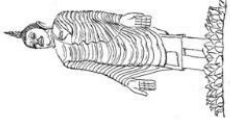
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ฝ่าย ตั้งแต่นั้นตอนการออกแบบ และคัดเลือกไม่มั่งคดตลอดจน กระบวนการแกะสลักองค์พระซึ่ง มุ่งสะท้อนความงดงามของ พระพุทธรูปผ่านศิลปะและ วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน จึงสำเร็จ เป็นพระพุทธรูปไม้สักทององค์ ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 240 ซม. สูง 320 ซม. นับเป็น พระพุทธรูปไม้องค์ใหญ่ที่สุดที่ สะท้อนอัตลักษณ์ของอีสานตาม ต้นแบบของหลวงพ่อพระใสที่ สร้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิ ราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง มีชื่อ ว่า “หลวงพ่อพระศรี 50 ปี มข.” หรือ “พระศรีปัญญาสุภุริ</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ฐาน” หมายถึง หลวงพ่อพระศรี ที่ประดิษฐานไว้ ณ แหล่งภูมิ ปัญญาตั้งแผ่นดิน ในวาระ 50 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีพิธีกรรมที่ผนวกเข้ากับงาน บุญประเพณีฮีตเดือน 3 คือ บุญ ข้าวจี่ วิถีวัฒนธรรมอีสาน ใน วันที่ 14-15 กุมภาพันธ์ 2558 ณ วัดไชยศรี ต.สาวะถี อ. เมือง จ.ขอนแก่น</p>		

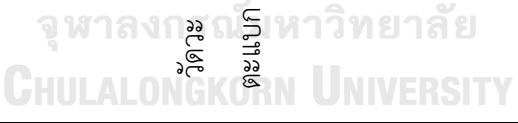

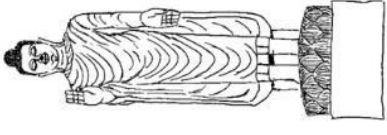
2.2.3 จังหวัดชัยภูมิ

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	หลวงพ่อกุ้ม เมือง		วัดโนน ศิลา บ้าน นาแพนง		ศิลปะท้องถิ่น อีสาน	 รูปภาพที่ 545 หลวงพ่อกุ้มเมือง (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูปชัยภูมิ พิทักษ์	พ.ศ.2512	วัดชัยภูมิ พิทักษ์ (วัด ผาเก็ง บ้านนา คานท์ก.ต. กุดชุมแสง อ.หนองบัว แดง จ. ชัยภูมิ)	พระพุทธรูปชัยภูมิพิทักษ์” สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2512 โดย นายประมุท ศรีทธา ทิพย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ในขณะนั้น มองเห็นพื้นที่บริเวณผาเก็ง มีบรรยากาศร่มรื่น จึงคิดที่จะอนุรักษ์ และพัฒนาให้เป็นพื้นที่อุทยาน โดย สร้างพระพุทธรูปปางประทานพร ยืน ตระหง่านเป็นศรีสง่า ประดิษฐานอยู่ที่ หน้าผาเก็ง ซึ่งเป็นหน้าผาที่มีความ สำคัญทางประวัติศาสตร์ของ อำเภอหนองบัวแดง ตั้งอยู่ระหว่าง ภูเขาสองลูกที่มาบรรจบกัน บางครั้ง ชาวบ้านจะเรียกว่า “ช่องบุญกว้าง” ซึ่งเป็นเส้นทางลัดที่ใช้เป็นที่หมายใน การเดินทางจากหุบเขาภูเขียว (ทิวเขา เพชรบูรณ์) มายังจังหวัดชัยภูมิ ผาเก็ง	ศิลปะท้องถิ่น อีสาน ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 546 พระพุทธรูปชัยภูมิพิทักษ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				จะอยู่ทางฝั่ง ภูเขาเป็นจุดที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพเบื้องล่างได้อย่างชัดเจน คำว่า ผาเกิ้ง หรือ อีเกิ้ง เป็นภาษาอีสาน หมายถึง พระจันทร์ ดั่งนั้น ผาเกิ้ง จึงเป็นชื่อผาที่มีลักษณะครึ่งวงกลมยื่นออกไปมองดูเหมือนพระจันทร์เสี้ยว		
3.	พระประธานปาง เปิดโลก	สร้างในสมัย ของพระ อาจารย์ กุหลาบ อุตตมธัมโม เจ้าอาวาส	วัดถ้ำแก้ว แดง อ. ภักดีชุมพล จ.ชัยภูมิ		ศิลปะท้องถิ่น อีสาน ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 547 พระประธานปาง ปางเปิดโลก (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูปองค์ ใหญ่ ปาง ประทานพร				<p>ศิลปะ ท้องถิ่นอีสาน ศิลปะสุโขทัย แบบหมวด ใหญ่ ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3</p>	 <p>รูปภาพที่ 548 พระพุทธรูปองค์ใหญ่ ปางประทานพร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธโมฬี คันธารราษฎร์ บุรีศรีชัยภูมิ นครเขตนคร	พ.ศ. 2516	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดวะ ตะแบก</p>		ศิลปะ ท้องถิ่นอีสาน ศิลปะสุโขทัย แบบหมวด ใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 549 พระพุทธโมฬี คันธารราษฎร์บุรีศรีชัยภูมินครเขตนครเขต (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.2.4 จังหวัดมหาสารคาม

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรชินราช (จำลอง)	-	 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดป่า พนงซอน		ศิลปะสุโขทัย แบบ หมอวัดพระพุทธรชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 550 พระพุทธรชินราช (จำลอง) (ที่มา: มหัทศวรรษดอทคอม. “ศิลปะล้านช้าง สิม วัดป่าพนงซอน วัดที่ควรค่าแก่การ ไปกราบ สักการะ ที่ จ.มหาสารคาม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.mahatsachan.com/travel-tips/1822.html , 2562. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.		พ.ศ. 2556	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดหนองหู ลิง	โครงการสร้างอุโบสถรูปทรงเรือ อนันตนาคราช มีความกว้าง 20 เมตร ความยาว 40 เมตร ลงมือ ก่อสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 สร้างจากเนื้อนวโลหะ เหตุที่เลือก ปางนี้เพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่เข้า มาภายในอุโบสถ เปรียบเสมือน ว่าได้เข้ามารับฟังพระธรรมคำสั่ง สอนจากพระพุทธองค์	 <p>ศิลปะทวารวดี ศิลปะท้องถิ่นอีสาน</p>	 <p>รูปภาพที่ 551 พระพุทธรูปชัยมงคล เมทนีดลสารคามพิทักษ์ พระประธานประจำอุโบสถ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธกัณทร วิชัยอภิสมัย ธรรมนายก	20 เมษายน พ.ศ. 2524	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิททยา ลัย มหาสารค ราม	พระพุทธรูปปางสมาธิเพชร วัสดุโลหะสำริด ขนาดหน้าตักกว้าง 35 นิ้ว สูง 82 นิ้ว ต้นแบบของพระพุทธรูปองค์นี้ได้จากพระพิมพ์ดินเผากัณทรวิชัย ขุดพบที่ตำบลโคกพระ อำเภอกัณทรวิชัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ได้ทรงประกอบพิธีเททองหล่อพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี มีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหา	ศิลปะทวารวดี ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 552 พระพุทธกัณทรวิชัย อภิสมัยธรรมนายก (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูปลีลา	พ.ศ. 2500	วัดบวรป้อม สาทราม	สังขปริณายก (วาสนมทาเถระ) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2524	อิทธิพลศิลปะ รัตนโกสินทร์และ ท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 553 พระพุทธรูปลีลา (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

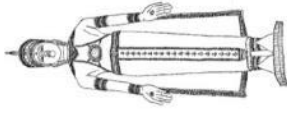
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธ มงคลนวราช บพิตร		วัดศรี สวัสดิ์ บรรพต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	นายสมบุรณ์ นางพัช ควบธีรนนท์ ประธานอนุปติเมภ พระมหาอัครวิวัฒน์ กิติญาโณ ประธานในการจัดสร้าง	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่น อีสาน	 <p>รูปภาพที่ 554 พระพุทธมงคลนวราช บพิตร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.2.5 จังหวัดเลย

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.		พ.ศ. 2539	อุคกจีว	หล่อด้วยเพอร์ลสมเรซินสีทองทั้งองค์ สูง 19 เมตรฐานกว้าง 7.2 เมตร สร้างขึ้นโดยกองทัพภาคที่ 2 และประชาชนเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครบ 6 รอบ เมื่อ พ.ศ. 2542 และในมหามงคลแห่งราชพิธีราชาภิเษก ครบ 50 ปี พ.ศ. 2543 สร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 2 ก.พ. 2544	ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 555 พระพุทธรูปนวมินทรมงคล สถาปนาคราภิรักษ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

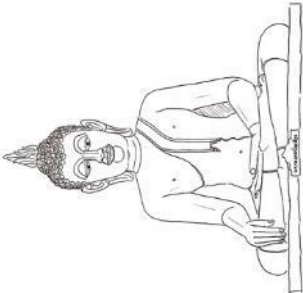
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธเจ้า โกสีย์ยาคุรุ ไวฑูรย ประภา จอม แพทย์ (พระ กริ่งปวเรศ)		วัดสมเด็จ วัดสมเด็จ เจ็ดยอด	วัดสมเด็จเจ็ดยอดเมือง เป็นพระอาราม ที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราช ชนนีได้ทรงพระราชทานเงินซื้อที่ดิน สร้างวัดนี้ บนยอดเขาประดิษฐานองค์ พระพุทธเจ้าโกสีย์ยาคุรุไวฑูรยประภา จอมแพทย์ เป็นพระพุทธรูปลักษณะ นั่งขัดสมาธิราบ เหมือนปางมารวิชัย แต่พระหัตถ์เบื้องซ้ายถือหม้อน้ำมนต์ ประทับขัดสมาธิเพชรบนฐานบัวคว่ำ บัวหงาย พระพุทธเจ้าโกสีย์ยาคุรุ ไวฑูรยประภา จอมแพทย์ (พระกริ่งปว เรศ) บรรจุองค์พระบรมสารีริกธาตุเพื่อ บรรจุไว้ที่องค์พระปฏิมากรนี้		 <p>รูปภาพที่ 556 พระพุทธเจ้าโกสีย์ยาคุรุ ไวฑูรยประภา จอมแพทย์ (พระกริ่งปว เรศ) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
3.	พระ สีหปัญญา แจ่ม สาม แดนโลกธาตุ	พ.ศ. 2549	วัดป่าห้วย ลาด	-	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
					ศิลปะอินเดีย คันธาระ	 <p>รูปภาพที่ 557 พระสัมพันธัญญ์แจ้ สาม แดนโลกธาตุ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
4.	พระพุทธ ศากยมุนีศรี เชียงใหม่	พ.ศ. 2551 - 2552	วัดคูช้าง น้อย อำเภอ เชียงคาน จังหวัดเลย			 <p>รูปภาพที่ 558 พระพุทธศากยมุนีศรี เชียงใหม่ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระรัตนม หามิ่งมงคล บรมไตร โลกนาถ	เริ่ม ก่อสร้าง 13 ตุลาคม 2552	อ.ทาสี จ. เลย	พระบางเมืองเลย เป็นการสร้างถอด แบบมาจากพระบางทรายขาว เป็น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมือง จังหวัดเลย ซึ่งถ่ายแบบจากพระบาง หลวงพระบางอีกทีหนึ่ง การสร้างพระ บางเมืองเลยจำลองมีประวัติเกี่ยวข้องกับ กับการสร้างบ้านสร้างเมือง พระบาง	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 559 พระรัตนหามิ่งมงคล บรมไตรโลกนาถ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
6.	พระบาง เมืองเลย	1 มิถุนายน พ.ศ. 2558	อาทิวาศรี สุทธาวาส พระอาราม หลวง (เลย หลง)	พระบางเมืองเลย เป็นการสร้างถอด แบบมาจากพระบางทรายขาว เป็น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมือง จังหวัดเลย ซึ่งถ่ายแบบจากพระบาง หลวงพระบางอีกทีหนึ่ง การสร้างพระ บางเมืองเลยจำลองมีประวัติเกี่ยวข้องกับ กับการสร้างบ้านสร้างเมือง พระบาง	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะล้านช้าง	

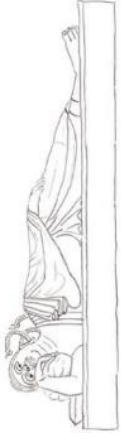

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>เมืองเลยกลายเป็นศูนย์กลางของจังหวัดไปแล้ว การสร้างพระบางในแต่ละครั้งจะเกิดเหตุการณ์ฝนตกชาวบ้านจึงเชื่อว่าพระบางนำความร่มเย็นมาสู่ชาวเมือง</p>		 <p>รูปภาพที่ 560 พระบางเมืองเลย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.2.6 จังหวัดอำนาจเจริญ

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.		14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2506	พุทธอุทยาน (เขาดาน พระบาท) อ. เมือง จ. อำนาจเจริญ	พระมณฑปเมืองแต่เดิมเป็น พระพุทธรูปที่คดงหงาย และ ประชาชนร่วมกัน ก่อสร้างขึ้น สำเร็จเพียงแค่ค้ำ โครงองค์พระโดยยังไม่มีการเศียร และพระกร ประดิษฐานบนฐาน กว้าง 5.25 เมตร ยาว 10 เมตร สูง 4.58 เมตร ต่อมาคณะสงฆ์ และประชาชนชาวจังหวัด อุบลราชธานี ได้เจริญศรัทธาไปยัง จอมพล ประภาส จารุเสถียร รอง นายกรัฐมนตรี และ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยขณะนั้น ให้ ช่วยอุปถัมภ์การดำเนินการ	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสน สิงห์สอง) ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 561 พระมณฑปเมือง (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ก่อสร้างพุทธรูปขึ้นมา องค์นี้ให้ลู่ลงไป รวมทั้ง ปรับปรุงบริเวณเขาคานพระบาท ให้เป็นพุทธอุทยาน ในกรณีนั้น จอมพลประภาส จารุเสถียรได้รับ เป็นประธานกรรมการ พร้อมทั้ง ตั้งคณะกรรมการในการจัดสร้าง ขึ้น องค์พระเสร็จสมบูรณ์ ใน วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2507 และ ได้ทำพิธีพุทธภิเษกเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2508 ออกแบบโดยจิตร บัวบุศย์ ศิลปินแห่งชาติ</p>		

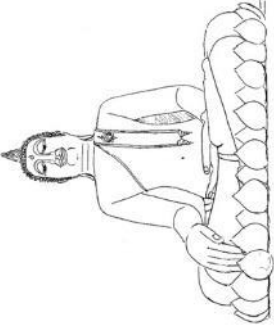
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรองค์ ทรงสัมมา สัมโพธิญาณ		วัดป่าศรีสุข เกษม	คณะสงฆ์และชาวบ้าน ต.หนองไธ ร่วมกันดำเนินการก่อสร้าง พระพุทธรูปปางมารวิชัย สีขาว องค์ บนหน้าผา เพื่อความ เป็นสิริมงคล สำหรับ พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้บูชา เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจด้วย	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะอินเดีย	 รูปภาพที่ 562 พระพุทธรองค์ทรงสัมมา สัมโพธิญาณ (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระศรีรัตนตรัย รัตน์	พ.ศ.2529	วัดกุญมดี		ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 รูปภาพที่ 563 พระศรีรัตนตรัยรัตน์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธ โพธิญาณภัทร มหาราช หรือ พระนอนถ้ำแสง เพชร		วัดถ้ำแสง เพชร	มีความยาว 19 เมตร บุด้วย กระเบื้องโมเสกสีขาวทั้งองค์	ศิลปะอินเดีย ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 564 พระพุทธโพธิญาณภัทร มหาราช หรือ พระนอนถ้ำแสงเพชร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
5.	พระพุทธรูป นาคศาสดา	13 ธันวาคม พ.ศ. 2545	วัดป่าศรีวิชัย สุวรรณาราม เป็นสำนัก ปฏิบัติธรรม ประจำ จังหวัด อำนาจเจริญ แห่งที่ 4 ต. คำโพน อ.	สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ สังฆราชสกลมหาสังฆปริ นายก ทรงประทานพระนามว่า “พระพุทธรูปพัฒนาคศาสดา” องค์ พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 17 สูง 34 เมตร จัดพิธีสมโภชเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2547	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะอินเดีย	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			ปทุมราช วงศา จ. อำนาจเจริญ			รูปภาพที่ 565 พระพุทธรูปพัฒนา ศาสดา (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.2.7 จังหวัดยโสธร

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูปองค์ ใหญ่	พ.ศ. 2551 - 2552	วัดพรหม วิหาร ต. สาวท อ. เลิงนกทา จ.ยโสธร	องค์พระหน้าตัก 26 ศอก (13 เมตร สูง 28 เมตร) พร้อมด้วย พระอัครสาวก	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 รูปภาพที่ 566 พระพุทธรูปองค์ใหญ่ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธชิน ตัวโรภาสศิริกุด ชุมประฆานมถ บพิตร		สำนักงาน เทศบาล ตำบลกุด ชุมพัฒนา	พระพุทธรูปประจำตำบล	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 567 พระพุทธชินันตัวโรภาสศิริ ริกุดชุมประฆานมถบพิตร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
3.	หลวงพ่อรำรวย	พ.ศ.2556	วัดบ้าน โพนงอย	เพื่อเป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจ ของชาวบ้าน	ศิลปะแบบสุโขทัย ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 568 หลวงพ่อรำรวย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

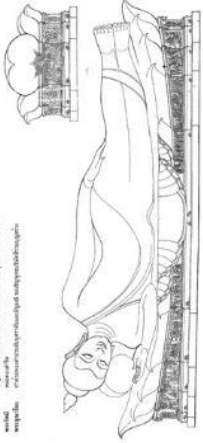
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูปนิมิต		วัดป่าธรรม นิมิต	นามแปลว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็น ที่พึ่งแห่งโลก ถวายพระนามโดย สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ สังฆราช สกลมหาสังฆปริ นายก องค์พระมีขนาดหน้าตัก กว้าง 2.31 ม.	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 569 พระพุทธรูปนิมิต (ที่มา: ผู้วิจัย)
5.	พระพุทธรูป โลกนาถ		วัดพระ พุทธบาท	นามแปลว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็น ที่พึ่งแห่งโลก ถวายพระนามโดย สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระ สังฆราช สกลมหาสังฆปริ นายก องค์พระมีขนาดหน้าตัก กว้าง 2.31 ม.	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง)	 รูปภาพที่ 570 พระพุทธรูปโลกนาถ (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.2.8 จังหวัดร้อยเอ็ด

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรัดน มงคลมхамณี	พืธีวางศิลา ฤกษ์ 9 พฤษภาคม 2514 แล้ว เสร็จ พ.ศ. 2522	วัดบูรพภิก ราม อ. เมืองจ. ร้อยเอ็ด	สร้างโดยพระราชปริชาญาณมุนี (พุทธาสิริวุฑ โฒ)อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพภิกราม แรงบังดาลใจในการสร้างเกิดจาก พระราชปริชาญาณมุนี ได้นำ คณะสงฆ์ และญาติโยม ไป นมัสการหลวงพ่อโต วัดอินทร วิหาร กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพุทธ ปฏิมาปางอุ้มบาตรขนาดใหญ่ จึง เกิดแรงศรัทธาที่จะสร้างพระพุทธร ปฏิมาปางประทานพรที่สูงที่สุดใน โลก	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 571 พระพุทธรัดน มงคลมхамณี (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูปยืนตี มทามุนีบพิธ	10 กรกฎาคม พ.ศ. 2557	วัดเหนือ	องค์พระมี ขนาดหน้าตักกว้าง 9.29 ม. สร้างถวายเป็นพุทธรูปชา ฉลองพุทธชยันตี 2600 ปีแห่ง การตรัสรู้ และเนื่องในโอกาส ฉลองอายุครบ 80 ปี พระราชาธรร มานุวัตร เจ้าอาวาสวัดเหนือ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 572 พระพุทธรูปยืนตีมทามุนี บพิธ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.2.9 จังหวัดอุดรธานี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป ไสยาสน์ โลกนาถศาสดา มหา牟尼	พิธีวางศิลา ฤกษ์ เมื่อ วันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2549	วัดป่าภูก้อน จ.อุดรธานี	<p>พระพุทธรูปไสยาสน์โลกนาถศาสดามหามุนีนี้จัดสร้างขึ้นเพื่อ น้อมเกล้าฯ ถวาย เป็นพระราชกุศลในมหามงคลวิโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2549</p> <p>179การจัดสร้างอยู่ภายใต้ การดูแล ของคณะกรรมการปิยธรรม มูลนิธิ อัญเชิญตราสัญลักษณ์งานเฉลิม พระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม</p>	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง) ศิลปะอินเดีย	 <p>รูปภาพที่ 573 พระพุทธรูปไสยาสน์</p> <p>โลกนาถศาสดามหามุนี</p> <p>(ที่มา: วัดป่าภูก้อน. “โครงการสร้างพระพุทธรูปไสยาสน์หินอ่อนขาว”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.watpaphukon.org/, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 28 มกราคม 2563.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พ.ศ.2554 ประดิษฐาน ณ ผา ทิพย์ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2554</p> <p>12 กันยายน พ.ศ.2552 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลย เดชทรวงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระนามองค์พระ พุทธรูปนี้ว่าเสยาสันที่สร้างขึ้น ใน วโรกาสนี้ ทรงมีพระนามว่า “พระพุทธรูปเสยาสันโลกนาถ ศาสดาตามหานี้” อันมี ความหมายว่า “พระ พุทธรูปเสยาสันแห่งพระมหามุนีผู้ ทรงเป็นบรมครูที่ทรงเป็นที่พึ่ง ของชาวโลก”</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป	
				<p>พระพุทธไสยาสน์โลกนาถ ศาสดามหามุนีเป็นพุทธปฏิมา ไสยาสน์ขนาด</p> <p>ใหญ่ปางปรินิพพาน สร้างด้วย เทคนิคแกะสลักหินอ่อนสีขาว ได้รับการออกแบบ และ แกะสลักโดย นายริศ รัตน์วิมล ร่วมกับ นาย เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ เป็นที่ ปรึกษาด้านศิลปะ³³⁷</p>			

³³⁷ ประวัติการสร้างองค์พุทธไสยาสน์ และการตกแต่งพระวิหาร (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ม.ป.ป.), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

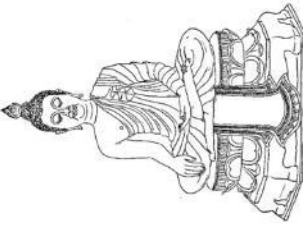
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	โลกาธิปไตยดั่ง (พระเจ้าใหญ่)	พฤษภาคม พ.ศ. 2537	วัดโพธิ์ชัย บ้านพันดอน ตำบลพัน ดอน อำเภอกุม ภวาปี จังหวัด อุดรธานี	เป็นพระพุทธรูปคันธารราษฎร์ หรือพระพุทธรูปปางขอฝนหน้า ตักกว้าง 6 เมตร 9 นิ้ว สูง 12 เมตร องค์พระและฐานมีความ สูงรวม 30 เมตร ประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัย ตำบลพันดอน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ภายในบรรจุ พระบรม ศาสิริกธาตุ โดยมีพระ ราชวิทยาลัยเกษตร (หลวงพ่อดุณ บริสุทโธ) วัดบ้านไร่ เป็น ประธานวางศิลาฤกษ์ สร้างขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสทรง ครองราชย์ครบ 50 ปี พ.ศ. 2539	คันธารราษฎร์ ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 574 พระพุทธบาทมีโลกาธิปไตย (พระเจ้าใหญ่) (ที่มา: Sukit Yodladda)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระใหญ่เขา ช่องขาด	วางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2549	วัดเขาช่อง ขาด บ้าน หนองบัวเงิน หมู่ที่ 8 ต. อุ้มผาง อ. หนองวัวซอ จ.อุดรธานี	และสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหา สังฆปริณายก ได้ถวายพระนาม พระพุทธรูปว่า “พระพุทธบาทมี โลการิบัติ ดำรง” มีความหมายว่าพระ บาทมีของพระพุทธองค์ดำรงอยู่ เป็นใหญ่ในโลก	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะสุโขทัย แบบหมวกใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 575 พระใหญ่เขาช่องขาด (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรชัย มงคลมหาชน อภิญญ์ (หลวงพ่อทนต์)	สมโภชน์ที่ 28 ธันวาคม 2560 ถึง 4 มกราคม 2561	วัดกุทอง เทพนิมิตร	เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก 12 เมตร องค์กร พระสูง 17 เมตร รามฐาน พระพุทธรูปสูง 22 เมตร	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 576 พระพุทธรชัยมงคลมหาชน อภิญญ์ (หลวงพ่อทนต์) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.2.10 จักรวัตบุรุษ

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป สัมมาสัมพุทธเจ้า สถิตกรามาราม มุนินทร์	2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526	สวนเฉลิมพระ เกียรติ 72 พรรษา อำเภอเสด็จ	สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองในงาน สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 200 ปี สมเด็จพระอริ ยวงศาตญาณ (วาสน์) สมเด็จพระสังฆราช ได้ ประทานนามว่า "พระพุทธร ูปสัมมาสัมพุทธเจ้าสถิตกร ามารามมุนินทร์" ซึ่งมี ความหมายว่า "พระพุทธรูป จอมปราชญ์ อันราชา อำเภอสัตก แหล่งที่สมบุรณ์ (ร่วมใจ) สร้างขึ้นเพื่อเตือนใจ ให้ยึดมั่นในความสงบสุข"	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 รูปภาพที่ 577 พระพุทธรูปสัมมา สัมพุทธเจ้าสถิตกรามารามมุนินทร์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธศรีโพธิ์ อุตตโมภาส หรือ หลวงพ่อ องค์ดำ		วัดทุ่งโพธิ์ (ธรรมยุต)	พระพุทธประธานประจำศาลา อาวธปัญญาอนุสรณ์	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 4 - 5 ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 578 พระพุทธศรีโพธิ์อุตตโม ภาส หรือ หลวงพ่อองค์ดำ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป โคนชัย มหามิ่ง มงคล	พ.ศ. 2553	สวนพุทธ อุทยานเฉลิม พระเกียรติ ตำบลบ้านไทร อำเภอประ โคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ทออุทยาน เฉลิมพระ เกียรติ	พระพุทธรูประโคนชัย มหามิ่ง มงคล” สร้างเป็นพุทธรูปชา เฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมายุครบ 84 พรรษา พ.ศ. 2554 ซึ่งได้ ดำเนินการมาตั้งแต่ก่อสร้าง มาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2553 ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อ วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553	ศิลปะเขมร	 <p>รูปภาพที่ 579 พระพุทธรูประโคนชัย มหามิ่งมงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรชัย มงคลเฉลิมพระ เกียรติ		ตำบลสองชั้น อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์		ศิลปะอินเดีย ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 580 พระพุทธรชัยมงคลเฉลิม พระเกียรติ (ที่มา: ทิพยภรณ์ ทองแจ่ม)</p>
5.	พระพุทธร สี่พันญญุศุโคโต		มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์		ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 581 พระพุทธรสี่พันญญุศุโคโต (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.	สมเด็จพระพุทธ สมณโคดม บรม ศาสดา	พ.ศ. 2539	วัดบ้านตา เสาอ.ห้วยราช จ.บุรีรัมย์	<p>เพื่อต้องการให้ประชาชนชาว อีสานที่ไม่สามารถเดินทางไป กราบไหว้องค์จริงที่ ประดิษฐานอยู่ ณ พุทธ มณฑล อำเภอพุทธรณชล จังหวัดนครปฐมได้สามารถ เดินทางมากกราบไหว้สักการะ ที่นั่นแทน ซึ่งถือเป็นแห่งแรก และแห่งเดียวในภาคอีสาน ที่ ได้จัดสร้างพระพุทธรูปปาง ลีลาขนาดใหญ่เพื่อให้ชาวพุทธ ผู้มีจิตศรัทธาได้กราบไหว้ขอ พรเพื่อเป็นสิริมงคล ทั้งยังสามารถใช้ประกอบพิธี สำคัญทางศาสนาต่างๆ ของ พระภิกษุและประชาชน</p>	<p>ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 582 สมเด็จพระพุทธสมณโค ดม บรมศาสดา (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

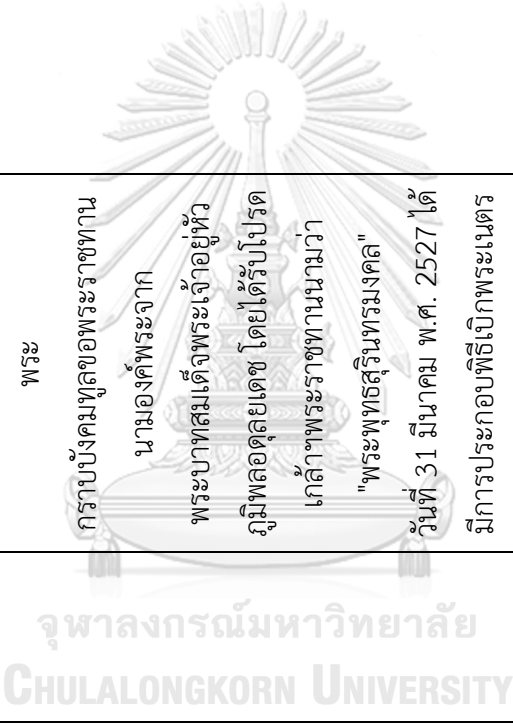
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
7.	พระพุทธรูป ไสยาสน์	พ.ศ. 2535	วัดเขาพระ อังคาร	พระประธานประจำพระ อุโบสถ	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะอินเดีย	 รูปภาพที่ 583 พระพุทธรูปไสยาสน์ (ที่มา: ผู้วิจัย)
8.	พระพุทธรูปชินราช (จำลอง)	พ.ศ. 2522			ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรูปชิน ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 584 พระพุทธรูปชินราช(จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
9.	พระสุภัทร บพิตร	พ.ศ. 2512	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขากะแดง	<p>พระสุภัทรบพิตรจัดสร้างโดย นายสุรวุฒิ บุญญานุสาสน์ ผู้ว่าราชการ จังหวัดบุรีรัมย์ในขณะนั้น ร่วมกับหลวงพ่อบุญมา ปัญญาโชโต อดีตเจ้าอาวาส วัดเขากะแดง สมาชิกสภาจังหวัด และชาว จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกัน จัดสร้างพุทธปฏิมาขนาด ใหญ่ขึ้น ที่บริเวณยอด เขากะแดง เพื่อให้เป็น พระพุทธรูปประจำจังหวัด บุรีรัมย์ เพื่อเป็นที่สักการบูชา ของพุทธศาสนิกชน ทั่วไป มีการวางศิลาฤกษ์การ สร้างเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม</p>	<p>ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่</p>	 <p>รูปภาพที่ 585 พระสุภัทรบพิตร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พ.ศ.2512 สร้างเสร็จสมบูรณ์ และทำพิธี พุทธภิเษกเมื่อปีพ.ศ.2514 งบประมาณให้องค์พระสร้าง ทั้งสิ้น 299,000 บาท และได้ ขอบริจาค เงินสำนักงานสลากกินแบ่ง รัฐบาลจำนวน 199,000 บาท มาสมทบในการก่อสร้างองค์ พระ</p>		

2.2.11 จังหวัดสุรินทร์

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป รมงคล	เริ่มการ ดำเนินงาน วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 และเริ่ม ก่อสร้างใน วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2518 แล้วเสร็จใน วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2520	เจ้าพนม สวาย	พระพุทธรูปทรงมณฑลจิตสร้าง ขึ้น เพื่อเป็นพระพุทธรูปประจำ เมืองสุรินทร์ ได้ดำเนินโครงการโดยพล.ต.ต. วิเชียร ศรีมันตร ผู้ว่าราชการ จังหวัดในขณะนั้น เองต้นใน การหา ทุนทรัพย์ในการจัดสร้าง ได้ สร้างพระจอมสุรินทร์สำหรับให้ เช่าบูชาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ สร้าง พระพุทธรูปองค์ใหญ่ ประดิษฐานไว้บนเขาพนมสวาย ซึ่งอยู่ในบริเวณยอดพนมเปรี๊ยะ (เขาช่าย) โดยมอบให้พุทธสมาคมจังหวัด	ศิลปะท้องถิ่น อิสาน ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวกใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 586 พระพุทธรูปสุรินทร์มณฑล (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

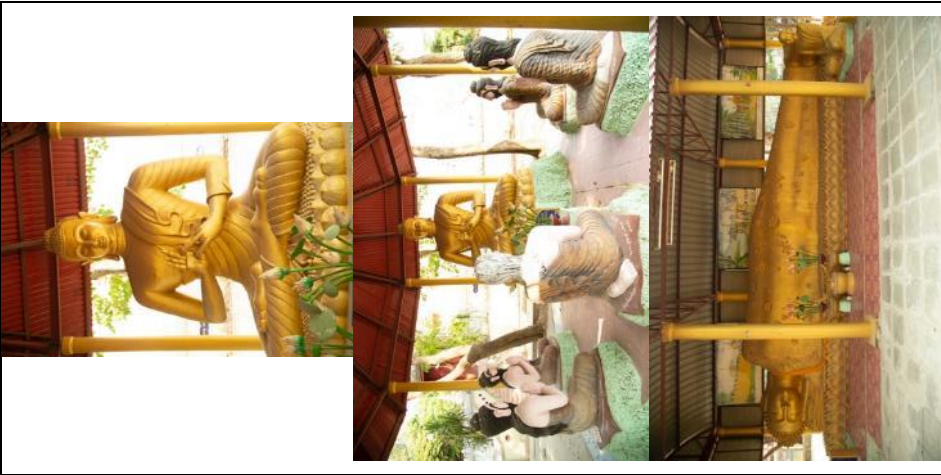
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>สุรินทร์เป็นฝ่ายดำเนินการ กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบองค์พระ</p> <p>กราบบังคมทูลขอพระราชทานนามองค์พระจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยได้รับโปรดเกล้าฯพระราชทานนามว่า "พระพุทธสุรินทรมงคล" วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2527 ได้มีการประกอบพิธีเบิกพระเนตรองค์พระพุทธสุรินทรมงคล รวมทั้งได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ ไปบรรจุไว้ ณ บริเวณพระนาถิ</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป สยามบุรีพิทักษ์		วัดเขา ศาลาอตุล ฐานะจิวโร	สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหา สังฆปริณายก ถวายนามพระพุทธรูปเมื่อ เมษายน 2543	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง) ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 4 - 5	 <p>รูปภาพที่ 587 พระพุทธรูปรมีสยามบุรี พิทักษ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระเจ้า 5 พระองค์		วัดมิ่งมงคล ราม หรือ วัดช้าง หมอบ	คณะศรัทธาสร้างถวาย	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรูป ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 588 พระเจ้า 5 พระองค์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
4.	พระพุทธรูปปาง ต่าง ๆ ในพุทธ อุทยาน			-	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;"> จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY </p>			

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>			 <p>รูปภาพที่ 589 พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในพุทธอุทยาน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูปปาง ต่าง ๆ ในพุทธ อุทยาน		 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดพรหม สุรินทร์</p>		ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p data-bbox="539 1352 1054 1464">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p> 			

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>			 <p>รูปภาพที่ 590 พระพุทธรูปปางต่างๆใน</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
						<p>พุทธอุทยาน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
6.	<p>พระพุทธรูป ไสยาสน์</p>		<p>วัดป่าไทร วิเวก</p>		<p>ศิลปะท้องถิ่น อีสาน</p>	 <p>รูปภาพที่ 591 พระพุทธรูปไสยาสน์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.2.12 จังหวัดศรีสะเกษ

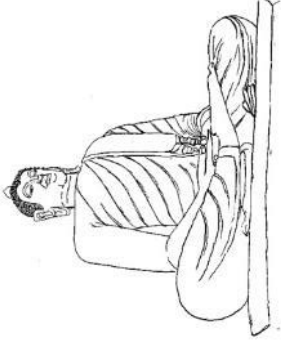
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	องค์สมเด็จพระ ปฐมบรมศาสดา ที่ 1 (พระเจ้า ทันใจ)		 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดหนอง ตะเคียน</p>		ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดพระพุทธรูป ราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 592 องค์สมเด็จพระปฐมบรม ศาสดาที่ 1 (พระเจ้าทันใจ) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

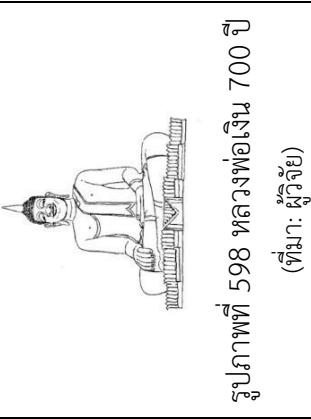
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธเจ้า 28 พระองค์		จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	ลานพระพุทธเจ้า 28 พระองค์	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 593 พระพุทธเจ้า 28 พระองค์ (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระศรีอริย เมตไตรย์				ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3,9	 รูปภาพที่ 594 พระศรีอริยเมตไตรย์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	หลวงพ่อใหญ่ นาคปรก	พ.ศ. 2550	พุทธวิหาร มหาเจดีย์ ภายใน สถาบันพุทธ โธโลยี ภาวนา บารมี หลวงปู่ เครื่อง วัต สรณะ กำแพง ใหญ่	ปณิธานของหลวงปู่เครื่อง สุภัท โธ ซึ่งขอให้ช่วยกันสร้างพุทธ วิหารหลวงพ่อนาคปรกใหญ่ ที่สุดในโลก หน้าตักกว้าง 299 นิ้ว ซึ่งคาดว่า ต้องใช้เงิน ประมาณ 50 ล้านบาท เพื่อให้ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับ พุทธศาสนิกชนชาวศรีสะเกษ และชาวไทยทั่วประเทศ	ศิลปะร่วมแบบ เขมร ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 595 หลวงพ่อใหญ่นาคปรก (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูป องค์ใหญ่ หรือ หลวงพ่อใหญ่		ถ้าพระ ใหญ่	ถ้าพระใหญ่ สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2518 นำโดยพ่อค้ามา แม่กอง พ่อจ้อย พ่อเหรียญ ชาวบ้านโคกเจริญ และหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมกันสร้าง พระพุทธรูปหน้าตักกว้าง 8 เมตร สูง 8 เมตร	ศิลปะแบบสุโขทัย ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 596 พระพุทธรูปองค์ใหญ่ หรือ หลวงพ่อใหญ่ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.2.13 จักรหวัดอุบลราชธานี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรตรี โพธิญาณ (หลวงพ่อโต)	พ.ศ. 2535	วัดป่าวิเวก ธรรมชานี	ปางสมาธิ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ขนาดหน้าตักกว้าง 9.65 เมตร สูง 13 เมตร	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดดใหญ่ ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเขียนแสนสิงห์ หนึ่ง) ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้างขึ้น ใน สมัยรัชกาลที่ 4 - 5	 รูปภาพที่ 597 พระพุทธรตรี โพธิญาณ (หลวงพ่อโต) (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	หลวงพ่ोजเงิน 700 ปี		วัดปากน้ำ (บึงสะพัง)		ศิลปะล้านช้าง ท้องถิ่นอีสาน	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์ วัดมณีวงศา ราม</p>	 <p>รูปภาพที่ 598 ทลวงพเงิน 700 ปี (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>		 <p>รูปภาพที่ 599 พระบาง(จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
3.	พระบาง (จำลอง)			ผลงานของ คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล	ศิลปะล้านช้าง	

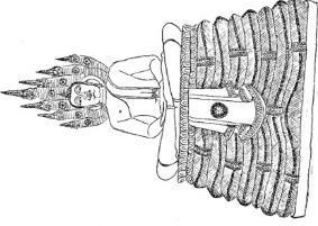
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูปเจ้า จอมเมือง	พ.ศ. 2524	พิพิธภัณฑ สถาน แห่งชาติ อุบลราชธานี	<p>เมื่อครั้งเริ่มสร้างอนุสาวรีย์เจ้าคำผง (พระปฐมบรมราชสุริยวงศ์) เจ้าเมืองอุบลราชธานีคนแรก ได้มีการขอบริจาคโลหะประเภทต่างๆ เพื่อใช้ในการหล่อรูปเจ้าคำผง เนื่องจากมีโลหะเงินอยู่มากซึ่งถ้าหากนำไปหล่อรวมกับโลหะอื่นๆแล้ว จะทำให้เกิดสีต่างๆ จึงได้รวบรวมโลหะเงินเหล่านั้นหล่อพระพุทธรูปขึ้นอีกองค์หนึ่ง โดยจัดพิธีหล่อและพุทธานิเษกที่วัดศรีอุบลรัตนาราม ภายพระนามว่า “พระพุทธรูปเจ้าจอมเมือง” จึงได้มอบให้กับทางจังหวัดเพื่อนำไปประดิษฐาน ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัด(หลังเก่า) (ปัจจุบันคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี)</p>	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 600 พระพุทธรูปเจ้าจอมเมือง (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูปโยพิธิ มงคล (หลวงพ่อกิ่งใหญ่ เชียงใหม่)	วางศิลา ฤกษ์ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2549	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธสถาน ครองราชย์ 60 ปี	ศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธแห่งนี้ ญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาชาว จ. อุบลราชธานี รวมถึงพุทธศาสนิกชน อีกจำนวนมากจากทั่วประเทศ ได้ ร่วมกันสร้างขึ้นไว้เป็นพุทธบูชา เพื่อ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิ พลอดุลยเดชมหาราชา เนื่องใน วโรกาสที่พระองค์ทรงครองสิริราช สมบัติครบรอบ 60 พรรษา จึงได้ กำหนดให้มีการวางศิลามงคล 9 ธันวาคม พ.ศ. 2549 โดยถือเอาว่า การสร้างพระพุทธรูป ใหญ่ขึ้นมาครั้งนี้ เพื่อถวายเป็นพระ ราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงกำหนดงาน ให้มีลงท้ายด้วยเลข 9 ส่วนองค์พระมี	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสนสิงห์ หนึ่ง) ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้างขึ้น ใน สมัยรัชกาลที่ 4 - 5	 <p>รูปภาพที่ 601 พระพุทธรูปโยพิธิ มงคล (หลวงพ่อกิ่งใหญ่เชียงใหม่) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				ขนาดหน้าตัก 19.19 ม.		
6.		วัน พฤหัสบดี ที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดแสงเกษม	มีขนาดหน้าตักกว้าง 19 เมตร สูง 39 เมตร โดยมีสิ่งทีดลบรรดาใจให้เริ่มสร้างพระพุทธรัดมนูณีศรีเมืองเดซอยู่ 3 ประการ 1. พระครูวิบุลธรรมธาตา เจ้าคณะอำเภอเดชอุดม ได้ไปนมัสการการสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ที่ประเทศอินเดีย ได้อัญเชิญ พระบรมสารีริกธาตุ มาประดิษฐาน ณ เจดีย์วัดแสงเกษม แต่เมทันได้ก่อสร้างท่านมรณะภาพเสียก่อน พระครูเกษมวิริยคุณ รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้ดำเนินการ สร้างพระพุทธรัดมนูณีศรีเมืองเดซ	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 602 พระพุทธรัดมนูณีศรีเมืองเดซ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>2. นับตั้งแต่พระครูเกษมวิริยคุณอุปสมบทในพระศาสนา มีใจรักในการเรียนพระธรรม และปฏิบัติวิปัสสนา มาโดยตลอด เมื่อท่านนั่งสมาธิจะปรากฏมีพระพุทธรูปมาในมิติบ่อยๆ องค์กรบ้าง องค์ใหญ่บ้าง จึงทำให้เห็นขึ้นในใจว่า เราเดินทางถูกแล้ว ด้วยพุทธรูปที่เกิดขึ้นนั้น มีความสวยงาม มีสีสดใสแจ่มแจ้ง ได้คิดสร้างพระรัตนบุษีศรีเมืองเดชาขึ้น</p> <p>3. เพื่อเป็นการบูชาคุณพระศาสนา และบูรพาจารย์ พระครูเกษมวิริยคุณ พร้อมด้วยข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน พร้อมใจกันสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
7.	พระพุทธเชม รัฐวรมงคล		วัดโพธิ์ ต. เขมราษฎร์ อ. เขมราษฎร์ จ. อุบลราชธานี	สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาส พระเจริญพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ 72 พรรษา พ.ศ. 2557	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสนสิงห์ สอง)	 รูปภาพที่ 603 พระพุทธเชม รัฐวรมงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)
8.	พระเจ้าใหญ่ ทันใจ		วัดหลวงปู่คำ บุญมีโต (วัด กุดชมพู)	-	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 รูปภาพที่ 604 พระเจ้าใหญ่ทันใจ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
9.	พระพุทธรูป 84 องค์		วัดบึงขี้เหล็ก	สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล ที่ 9 เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระ ชนมพรรษา 84 พรรษา	ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 605 พระพุทธรูป 84 องค์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
10.	พระเจ้าใหญ่ ปางนาคปรก		วัดบึงเขา หลวง		ศิลปะสุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 606 พระเจ้าใหญ่ปาง นาคปรก (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
11.	พระเจ้าใหญ่ แสนสุขสม ประสงค์		วัดคำขวาง อำเภอวาริน ชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี	ประวัติการสร้าง	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 607 พระเจ้าใหญ่ปาง นาคปรก (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
12.	พระพุทธ มทิทธาดล(พระ เจ้าใหญ่ชุมคำ)		วัดชุมคำ อำเภออุตุ ชำบูน จังหวัด อุบลราชธานี	ขนาดหน้าตักกว้าง 11 เมตร ความ สูงจากพื้นดินถึงเศศ 22 เมตร เป็น แทนพระ 6 เมตร องค์พระ 16 เมตร ก่อสร้างเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2508	ศิลปะท้องถิ่นอีสาน	 <p>รูปภาพที่ 608 พระพุทธมทิทธาดล (พระเจ้าใหญ่ชุมคำ) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.2.14 จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูปลีลา	สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2543	สวนพุทธ มณฑล นครราชสีมา	สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษาของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 609 พระพุทธรูปลีลา (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธสกุล สีมามงคล	24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2510 - 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2512	วัดเทพ พิทักษ์ ปทุมณาราม อำเภอปาก ช่อง จังหวัด นครราชสีมา	<p>พระพุทธสกุลสีมามงคล ดำเนินการก่อสร้างพลเอกพงษ์ บุญคุ้มกันต์ และศิษย์ ยานุศิษย์หลวงพ่อดลี ด้วยไตรรงค์ ถึงเฝ้าของ หลวงพ่อดลี (พระ สุทธิธรรมรังสีคัมภีร์เมธาจารย์) พระนักปฏิบัติชานครราชสีมา ซึ่ง เมื่อครั้งยังดำรงชีวิตอยู่ได้ มอบหมายให้ พลเอกพงษ์บุญคุ้ม กันต์ดำริสร้างพุทธรูปขึ้นมาขนาด ใหญ่ ที่เนินเขาสี่เหลี่ยมด้วยเศียร รูปองค์ที่เขาสี่เหลี่ยมแล้วได้ พิจารณาว่า บริเวณเชิงเขาน่าจะมีพระพุทธรูป ขนาดใหญ่เป็นที่สักการบูชาแก่ ชาวดงพญาเย็นแห่งนี้ จึงเริ่มดำเนินการตั้งตั้งแต่ปี 2510</p>	<p>ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 610 พระพุทธสกุลสีมามงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป ประธานพร	-	วัดบ้านไร่ อ. ด่านขุนทด	แล้วเสร็จในปี 2512 จึงถวายโดย เสด็จเป็นพระราชกุศลเป็นพระ บรมราชาอนุสรณ์พิเศษแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ พลอดุลยเดช และกราบบังคมทูล ขอพระราชทานนาม ทั้งขอ พระราชทานพระบรมโกศโยธยา ของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนาง เจ้าสิริกิติ์	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 611 พระพุทธรูปประธานพร</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป (ที่มา: ผู้วิจัย)
4.	พระพุทธรูป วิมุติโคตรมะ จักรวาลัง (พระพุทธรูปเจ้า ปางเปิดโลก)	พ.ศ. 2554	วัดวิมุติธรรม	สร้างถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ พลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เนื่องใน วโรกาสมหามงคลเฉลิมพระ ชนมพรรษาครบ 7 รอบ 84 พรรษา 5 ธันวาคม พ.ศ. 2554 โดยมูลนิธิ ดร.เทียม โชควัฒนา และคณะศิษย์พระครูธรรมธร ประภาส(หลวงปู่ต๋อง) กิตติคุณ และศรัทธาญาติโยม	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่	 รูปภาพที่ 612 พระพุทธรูปวิมุติโคตร มะจักรวาลัง(พระพุทธรูปเจ้าปางเปิดโลก) (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.2.15 จังหวัดมุกดาหาร

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระเจ้าใหญ่ แก้วมุกดา ศรี ไตรรัตน์	พ.ศ.2554	วัดรอยพระพุทธรูป บาทภูมิโนรมย์ อ. เมือง จ.มุกดาหาร	พระพุทธรูปเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาส เฉลิมพระ ชนมพรรษา 84 พรรษา พระเจ้าใหญ่แก้วมุกดาศรีไตร รัตน์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดใหญ่สีขาวवलเด่นสง่า ขนาดหน้าตัก 39.99 เมตร สูง 59.99 เมตร รวมความสูงจาก ฐานถึงยอดเศียร 84 เมตร	ศิลปะท้องถิ่น อีสาน ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 613 พระเจ้าใหญ่แก้วมุกดา ศรีไตรรัตน์ (ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย), 2562. หน้า 187.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป มงคลมุกดาหาร	3 พฤษภาคม 2538	หอแก้วมุกดาหาร เฉลิมพระเกียรติ กาญจนาภิเษก	จัดสร้างขึ้นพร้อมกับหอแก้ว มุกดาหารฯ เป็นพระพุทธรูป เนื้อเงินแท้บริสุทธิ์ หน้าตัก กว้าง 20 นิ้ว	ศิลปะสุโขทัย แบบทวารวดีใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 614 พระพุทธรูปมงคล มุกดาหาร</p> <p>(ที่มา: ท่องเที่ยวทั่วไทย ไม่ไปไม่รู้. “หอแก้ว</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
						มุกดาหาร". [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.bansasuk.com/travel/Art%20glass/ , [ม.ป.ป.]. สืบค้น 28 มกราคม 2562.)

2.4 ภาคกลาง

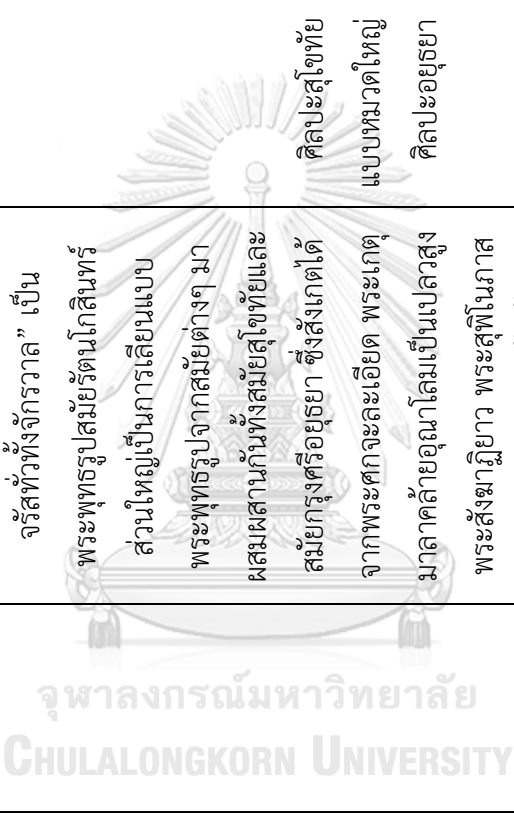

2.4.1 กรุงเทพมหานคร

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.		พ.ศ. 2535	วัดธรรมมงคล	เป็นพระพุทธรูปหยกเขียวใหญ่ ที่สุดในโลก หนัก 1.66 เมตร สูง 2.2 เมตร พระราชาธรรม เจดียงจาร์ย (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธร) เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคล ได้มีมติเห็นพหุมติเขียวบริสุทธิ์ ก้อนใหญ่ที่สุดในโลก กำเนิดขึ้น แล้ว (ซึ่งหลวงพ่อใช้เวลาออกออย ถึง 5 ปี) เวลาตีสามช่วงจำพรรษา	ศิลปะอินเดีย ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์	 รูปภาพที่ 615 พระพุทธรูปมงคลธรรมศรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>เวลาเดียวกับ ค้นพบหยกก้อน มัทมา น้ำหนัก 32 ตัน ที่เมือง แวนคูเวอร์ รัฐบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พุทธศักราช 2534 ชุด ค้นพบโดย นายจอห์น สก็ลเลอร์ ซึ่งขุดพบที่เหมืองทอง แต่ สันนิษฐานว่าถิ่นกำเนิดหยกก้อน นี้คือยอดเขาคิงส์เมาท์เทน ซึ่ง เคลื่อนตัวมาที่บ่อทองคำ คำนวณ การเดินทางโดยประมาณ 8,000 ถึง 10.000 ปี มาเป็นกรรมสิทธิ์ และดำเนินการส่งลงเรือเพื่อ นำมาประเทศไทยในเดือน มกราคม พุทธศักราช 2535 โดย เรือชื่อ “Luahne” ถึงวัดธรรม มงคลวันที่ 1 กุมภาพันธ์</p>	 <p>ไทย</p>	<p>(ที่มา: วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. “วัดธรรม มงคลกาญจนนทวิหาร”. [ออนไลน์]. เข้าถึง ได้จาก: #/media/ไฟล์:Jadebuddha.jpg. 2549. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พุทธศักราช 2535</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรง ให้พระนามว่า “พระพุทธรมงคล ธรรมศรีไทย”</p>		
2.	พระพุทธรูป ภ.ป.ร.(หลวงพ่อ องค์ดำ)	พ.ศ. 2519			<p>หลวงพ่อองค์ดำ หรือ พระพุทธรูป ภ.ป.ร. ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราช ดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ วไลยอลงกรณ์ อัครราชกุมารี เสด็จ หล่อ เพื่อเป็นพระประธานใน วิหารของพระวิริยะมงคลมหา เจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์ เมื่อวันที่ 21 เมษายน พุทธศักราช 2519</p>	<p>ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัย รัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.		พ.ศ. 2525	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>เวลา 16.49 น. เป็นวันเดียวกัน กับทรงวางศิลาฤกษ์พระวิริยะ มงคลมหาเจดีย์ศรีรัตนโกสินทร์</p> <p>พระประธานทางทิศตะวันออก ประดิษฐาน ณ ชั้น 2 ของพระ มหาเจดีย์สร้างเมื่อ พุทธศักราช 2525 ความสูง 18 คอก โดยพระ ญาณวิริยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธร) มาพร้อมกับพระองค์ดำ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ภูมิอดุลยเดช ทรงเป็นประธาน ในการเททอง</p>	 <p>ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่</p>	<p>ภาพ-9-มหามงคล-25-06-2559-2560, 2559. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p> <p>รูปภาพที่ 617 พระอัญญาพิศ (ที่มา: วัดธรรมมงคล. “ภาพ 9 มหามงคล 25- 06-2559”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.dhammamongkol.com/ ภาพ-9-มหามงคล-25-06-2559-2560, 2559. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูป ภาสคาศา	พ.ศ. 2553	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ความหมายชื่อพระสุพรรณิภาส คือ “แสงสว่างอันสวยงาม เจิดจรัสทั่วทั้งจักรวาล” เป็นพระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เป็นการเลียนแบบพระพุทธรูปจากสมัยต่างๆ มาผสมผสานกันทั้งสมัยสุโขทัยและสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสังเกตได้จากพระศอกจะละเอียด พระเกตุมาลาคล้ายอุณาโลมเป็นเปลวสูง พระสังฆาฎิยาว พระสุพรรณิภาส ศาสดา ออกแบบและปั้นขึ้นจากนิมิต พระเทพเจดีย์จาจารย์ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิริวิโร) ทำจากเนื้อโลหะสัมฤทธิ์ จากประเทศเครือรัฐออสเตรเลีย (Australia) หน้าตัก 8 เมตร 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 618 พระพุทธรูปในภาส ศาสดา (ที่มา: วัดธรรมมงคล. “มาฆบูชา สวดมนต์ เวียนเทียน ณ วัดธรรมมงคล 19/02/62 (เย็น)”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.dhammamongkol.com/ มาฆบูชา-สวดมนต์-เวียนเทียน-6924, 2562. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>เซนต์เมตร สูง 11 เมตร ฐานหน้า 11 ต้นเศษ</p> <p>เตาหล่อพระ กว้างหนึ่งเมตร ยาวสองเมตรกว่าๆ ต่อหนึ่งชิ้น โดยใช้คอมพิวเตอร์แสดงภาพ เชื่อมรอยต่อทุกมิติ ใช้เวลาหลอม เกือบ 2 ปี ในกาหล่อแบ่งเป็น สามช่วง ช่วงที่ 1 ขยายขอบอันตร วาสก (สวง) ลงไป ช่วงที่ 2 ถึง พระอุระ (อก) ช่วงที่ 3 พระ พักตร์ (ใบหน้า) ถึงรัศมี ส่วนพระ ศก (ผม) แบบขมวดกลมรูปหอย นำมาติดภายหลัง เกือบ 500 ชิ้น ทำจากหินอ่อนไวท์ คาร์รารา (White Carrara) (ประเทศอิตาลี) สลักลายรูปดอกบัวทาง สูง จากพื้น 2.5 เมตร</p>		

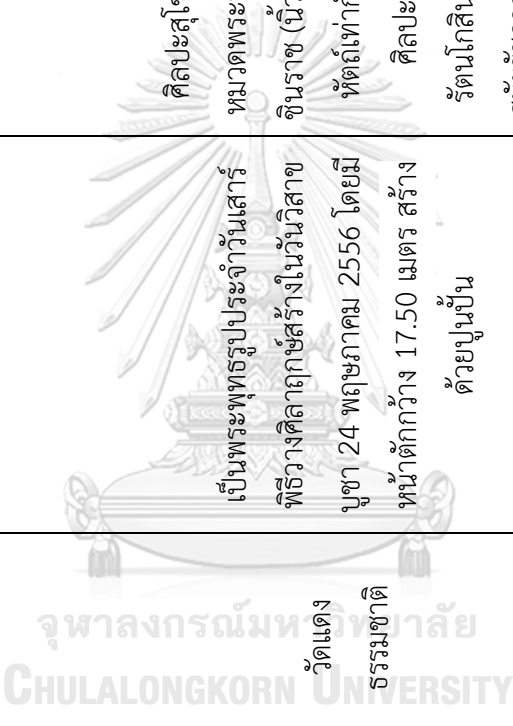

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูป บพิตร	19 สิงหาคม พ.ศ.2530	วัดศรีทศเทพฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้หล่อ ‘พระพุทธรูปบพิตร’ เพื่อประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถ และเสด็จพระราชดำเนินทอดองค์ด้วยพระองค์เองเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2530 พร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระพุทธรูปราช (นิ้วพระหัตถ์เท่ากัน) ศิลปะล้านนา ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 619 พระพุทธรูปบพิตร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.	พระพุทธรชินนราช	พ.ศ. 2512	วัดพุทธบูชา แขวงบางมด เขตบางมด กรุงเทพฯ	สร้างขึ้นในปี 2512 โดย เลียนแบบพระพุทธรชินนราช เป็น ผลงานของ อาจารย์ บูรณ์เขตต์	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธรชินนราช (นิ้ว พระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 620 พระพุทธรชินนราช (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
7.	พระพุทธรู ชิน นทร	พ.ศ 2495	วัดธาตุทอง พระอาราม หลวง	ออกแบบโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์ สร้างขึ้นใน สมัย รัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 621 พระพุทธรูชินนทร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
8.	หลวงพ่อเพชร		วัดบางมดไสรธำ ราม (วัดกลาง นา)	จำลองจาก หลวงพ่อเพชร วัดท่า หลวง จ.พิจิตร มาประดิษฐาน เป็นพระประธานของวัด	ศิลปะ ล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสน สิ่งหนึ่ง) (ท้องถิ่นพิจิตร)	 <p>รูปภาพที่ 622 หลวงพ่อเพชร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.4.2 จักรพรรดินนทบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระปางนาค ปรก	24 พฤษภาคม พ.ศ. 2556	 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดแดง ธรรมชชาติ	เป็นพระพุทธรูปประจําวันเสาร์ พิธีวางศิลาฤกษ์สร้างในวันวิสาข บูชา 24 พฤษภาคม 2556 โดยมี หน้าตักกว้าง 17.50 เมตร สร้าง ด้วยปูนปั้น	ศิลปะสุโขทัย หมวดยุคพระพุท ธินราช (นูนพระ หัตถ์เท่ากัน) ศิลปะ รัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 623 พระปางนาคปรก (ที่มา: จักรพรรดินนทบุรี. “พิธีงานบุญอายุวัฒน มงคล ๖๙ ปี ๔๘ พรรษา พระครูปริชาพัฒน์ โสภณ เจ้าอาวาสวัดแดงธรรมชาติ เจ้าคณะ ตำบลโพธิ์ท่าทราย และรองพระประปาจนาค ปรก”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://honthaburi.go.th/51719.html , 2561. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	หลวงพ่อลำไฉ		วัดกุ ประดิษฐานเป็นพระประธานใน วิหารหลังใหม่ของวัด		ศิลปะอินเดีย สมัยคันธาระ ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบ เซียงแสนสิงห์ หนึ่ง)	 รูปภาพที่ 624 หลวงพ่อลำไฉ (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระพุทธรูป ชัย	พ.ศ. 2552	วัดบางจาก		ศิลปะอยุธยา สกุลช่างท้องถิ่น นนทบุรี	 รูปภาพที่ 625 พระพุทธรูปชัย (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระประธาน ประจำอุโบสถ	พ.ศ. 2503	วัดชลประทาน รังสิต		ศิลปะ รัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 626 พระประธานประจำ อุโบสถ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.4.3 จังหวัดนครนายก

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระสัมพุทธ สักยมุนีโลกนาถ		วัดศรีเกษาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย HUALONGKON UNIVERSITY	สร้างด้วยยกการก่ออิฐถือปูนมีขนาด หน้าตักกว้าง 18 เมตร สูง 30 เมตร สร้างอยู่บนยอดเขาสูงจาก พื้นดินประมาณ 150 เมตร สร้าง ขึ้นเพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระ พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ต่อมา จึงได้รับพระราชทานนามว่า “พระสัมพุทธสักยมุนีโลกนาถ”	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระหัตถ์แตกต่างกัน)	 รูปภาพที่ 627 พระสัมพุทธสักยมุนีโลกนาถ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป ปางปฐมเทศนา (ปางแสดง โอวาทปาติ โมกข์)	เริ่ม ก่อสร้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 มาแล้ว เสร็จในปี พ.ศ.2555	พุทธอุทยาน มาชบูชา สวน พุทธชัยนิตี	พระพุทธรูปปางแสดง โอวาทปาติโมกข์ ,ขนาดหน้าตัก กว้าง 9 เมตร สูง 13.5 เมตร ประดิษฐานอยู่ท่ามกลางหมู่พุทธ สาวก ซึ่งมีขนาดหน้าตัก 90 เซนติเมตร จำนวน 1,250 องค์ แสดงถึงวันจาตุรงคสันนิบาต หรือการประชุมใหญ่ในวันมาชบูชา พุทธอุทยานแห่งนี้สร้างขึ้นใน โอกาสพุทธชยันตีครบ 2,600 ปี แห่งการตรัสรู้ของสมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบ เชียงใหม่ หนึ่ง) ศิลปะ รัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 4 - 5	 <p>รูปภาพที่ 628 พระพุทธรูป ปฐมเทศนา(ปางแสดงโอวาทปาติ โมกข์) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป ประธานลาน ปฏิบัติธรรม (หลวงพ่อโต)		วัดบุญนาครักขิ ตาราม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	ประธานของลานปฏิบัติธรรม	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระหัตถ์เท่ากัน) สกุลช่างท้องถิ่น	 <p>รูปภาพที่ 629 พระพุทธรูปประธาน ลานปฏิบัติธรรม (หลวงพ่อโต) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูปลีรีซั	เททอง หล่อ วันที่ 29 พฤษภาคม 2559	วัดจุฬาราม วนาราม	เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทรงเครื่อง สร้างจากทองเหลือง น้ำหนักประมาณ 2,000 กิโลกรัม มีขนาดหน้าตักกว้าง 80 นิ้ว พระ สุวรรณมณีประดิษฐ์ตั้งชื่อพระประธาน เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2561	ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ พระพุทธรูป ทรงเครื่องศิลปะ ล้านนา	 <p>รูปภาพที่ 630 พระพุทธรูปลีรีซั (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.4.4 จังหวัดปทุมธานี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	สมเด็จพระ สุวรรณปทุม พุทธพจนวรา ภรณ์		วัดดอนใหญ่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ปรินิพพาน มหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ หนากลาง เจ้าอาวาสเจ้าอาวาสวัด พิชัยญาติการามวรวิหาร ได้ ประทานชื่อให้คือ “สมเด็จพระ สุวรรณปทุมพุทธพจนวราภรณ์”	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบ เชียงแสนสิงห์ หนึ่ง) ศิลปะ รัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 4 – 5 ศิลปะอินเดีย สมัย คันธาระ	 รูปภาพที่ 631 สมเด็จพระสุวรรณปทุม พุทธพจนวราภรณ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป ศรีวิชัย		วัดเปรมประชา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	เป็นพระพุทธรูปที่จำลองมาจาก ลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ ตรงตามพระไตรปิฎกและหนังสือ ลักษณะมหาบุรุษ ซึ่งหากใคร ประพาศปฏิบัติธรรมมากขึ้น ก็จะมี พบพระพุทธรูปลักษณะเช่นนี้อยู่ ในศูนย์กลางกายฐานที่ ๗ ของ ตนเอง ซึ่งเป็นข้อมูลของทางวัด	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระหัตถ์เท่ากัน) สกุลช่างท้องถิ่น	 รูปภาพที่ 632 พระพุทธรูปเคลศรีวิชัย (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระพุทธรูป ธรรมกาย		วัด ธรรมกาย		ศิลปะ รัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 633 พระพุทธรูปธรรมกาย (ที่มา: ธรรมกาย. “พระธรรมกาย”.)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				อย่างไรก็ดี รูปแบบของพระ ประธานของวัดพระธรรมกายจะ กระจ่ายตัวและนำไปใช้กับวัดใน เครือ ซึ่งมีรูปแบบศิลปกรรมอัน เป็นศิลปะแบบร่วมสมัย		[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.dhammadakya.net categories/สมาธิ/พระธรรมกาย, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 15 มกราคม 2563.)

2.4.5 จักรพรรดินครปฐม

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระศรีศากยทศ พลญาณ ประธานพุทธ มณฑลสุพรรณบุรี	พ.ศ. 2497	พุทธมณฑล จ.พิจิตร	กล่าวในบทถัดไป	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 - 5	 <p>รูปภาพที่ 634 พระศรีศากยทศพล ญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	สมเด็จพระองค์ปฐม เครื่องทรง จักรพรรดิ ล้านนา/สุโขทัย / อุทอง / ลพบุรี และ พระพุทธรูปปาง ประทานพร ประทับนั่งบน บัลลังก์	พ.ศ. 2547	วัดเจริญ ราษฎร์บำรุง หรือ วัดหนอง พวงน อ. กำแพงแสน จ. นครปฐม	องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 5 เมตร 9 นิ้ว หล่อเมื่อ พ.ศ. 2547 เนื้อทองเหลืองหนัก 16 ตัน	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 พระพุทธรูป ทรงเครื่องศิลปะ ล้านนา	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
						 <p>รูปภาพที่ 635 สมเด็จพระองค์ปฐมเครื่อง ทรงจักรพรรดิล้านนา/สุโขทัย / อุทยาน / ลพบุรี และพระพุทธรูปปางประทาน พรประทับนั่งบนบัลลังก์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.4.6 จักรพรรดิเพชรบูรณ์

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.		25 มิถุนายน พ.ศ. 2554	วัดธรรมยาน ต.นาเฉลียง อ. หนองไผ่ จ. เพชรบูรณ์	 พระประธานในมหาวิหารหลวง พ้อม	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระที่ตัดเท่ากัน)	 รูปภาพที่ 636 สมเด็จพระพุทธรธรรม ยาน (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูปเจ้า 5 พระองค์		วัดพระธาตุผา ซ้อนแก้ว อ. เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์	สร้างขึ้นเพื่อเป็นการร่วมน้อม ถวายเป็นพระราชกุศล เนื่องใน มหาวโรกาสเฉลิมฉลองพระชนม์ มายุ 85 พรรษา ขององค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิ พลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 และเป็นการสืบสาน พระพุทธศาสนา	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 637 พระพุทธรูปเจ้า 5 พระองค์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูปมหา ธรรมราชาเฉลิม พระเกียรติ	พ.ศ. 2553	พุทธอุทยาน เพชรบุรี	เป็นหนึ่งในโครงการเฉลิมพระ เกียรติพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในโอกาสพระ ราชพิธีมหามงคลพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 ทางจังหวัดเพชรบุรีจึงได้ ร่วมกันสร้าง “พระพุทธรูปธรรม พรราชา พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช มหาราช” ซึ่งมีหน้าตักกว้าง ขนาด 11.984 เมตร อันมี ความหมายว่า เลข 1 ตัวแรก หมายถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ พลอดุลยเดชมหาราชทรงเป็น พระมหากษัตริย์เอก เป็นหนึ่งใน	ศิลปะทวารวดี (ละโว้)	 <p>รูปภาพที่ 638 พระพุทธมหาธรรม ราชาเฉลิมพระเกียรติ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ดวงใจของชนชาวไทย เลข 1 ตัวที่สอง หมายถึง พระ พุทธมหาราชมรณาฯ ซึ่งมีเพียง องค์เดียวในโลก เป็นพระพุทธรูป คู่บ้านคู่เมืองเพชรบูรณ์ เป็นองค์ พระที่อันเชิญมาประกอบพิธีอัญ พระตำหนักอันศักดิ์สิทธิ์ของเมือง เพชรบูรณ์ เลข 9 หมายถึง รัชการที่ 9 แห่ง บรมราชจักรีวงศ์ เลข 84 หมายถึง วโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเจริญพระชนมายุ 84 พรรษา ต่อมาในวันที่ 26 กันยายน 2554 สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฯ เสด็จพระราชดำเนินมา</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>ประกอบพิธีบรรจุพระบรม สารีริกธาตุที่ปลายยอดจุลมงกุฎ และเบิกพระเนตรองค์พระพุทธร มหารธรรมราชาเฉลิมพระเกียรติฯ ณ พุทธอุทยานเพชรบูรณ์ จังหวัด เพชรบูรณ์ พระพุทธรูปมหารธรรมราชาเฉลิม พระเกียรติ เป็นการจัดองแบบ สร้าง จาก พระพุทธมหารธรรม ราชา วัดไตรภูมิ เพชรบูรณ์</p>		

2.4.7 จังหวัดสิงห์บุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธ สุวรรณมงคล มหา牟尼	ประกอบพิธี วางศิลาฤกษ์ วันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 4 ตรง กับวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2517	วัดพิบูลทอง ต.พิบูลทอง อ.ท่าช้าง จ.สิงห์บุรี	พระพุทธสุวรรณมงคลมหา牟尼 เป็นพระพุทธรูปนั่งปางประทาน พร ภายในองค์พระผูกเหล็กเป็น โครง หล่อคอนกรีตด้วย ปูนซีเมนต์ ทรงประทับนั่งบน พื้นฐานบัวและชุกชี ประดับด้วย โมเสกทองคำรวมชาติ 24 เค จากประมณฑลชาติ มีขนาดหน้า ตักกว้าง 11 วา 2 ศอก 7 นิ้ว สูง 21 วา 1 ศอก 3 นิ้ว ใช้ งบประมาณในการก่อสร้าง ประมาณ 20,554,985 บาทเศษ ริเริ่มการก่อสร้างโดย พระธรรม มุนี (หลวงพ่อแพ เขมังกโร) อดีต เจ้าอาวาสวัดพิบูลทอง และอดีต เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี (มหานิกาย)	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 639 พระพุทธสุวรรณมงคล มหา牟尼 (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานพระนามว่า “พระพุทธรสุวรรณมงคลมัทมณี” แต่ชาวบ้านมักเรียกกันโดยทั่วไปว่า “หลวงพ่อใหญ่” วัตถุประสงค์ในการจัดสร้างระบุไว้ 3 ประการดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อเป็นพุทธานุสสติถึง ปัญญาคุณ พระกรุณาคุณ และพระวิสุทธิคุณ 2. เพื่อเป็นต้นมานุสรียะสงเคราะห์ผู้ได้เห็นเกิดความเลื่อมใส กราบไหว้เกิดบุญ และ 3. เพื่อเป็นบุญนิธิ ผู้บริจาคถือว่าสร้างคุณทรัพย์บำรุงการศึกษา สืบอายุพระพุทธศาสนา <p style="text-align: right;">อายุพระพุทธศาสนา</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.		เริ่มสร้างปี พ.ศ. 2556 - 2559	วัดม่วงชุม ต. ไม้ดัด อ. บางระจัน จ. สิงห์บุรี	หนึ่งในโครงการสร้างอุทยาน ธรรมะของวัดม่วงชุม	ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียง แสนสิ่งหนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 640 พระพุทธรูปหิรัญคัมภีร์มิ่งมงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
3.	พระพุทธรูปรัตนมง คลสัมฤทธิ์	พ.ศ. 2555	วัดกฤษณเวฬุ พุทธาราม (วัดไผ่ดำ)	<p>คณะสงฆ์วัดกฤษณเวฬุพุทธาราม (วัดไผ่ดำ) ร่วมกันจัดสร้าง พระพุทธรูปเพื่อถวายเป็นพระ ราชกุศลแด่สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี จึงกราบบังคมทูลขอพระ บรมราชานุญาตจัดสร้างขึ้น พระองค์ทรงโปรดเกล้าตามความ นุ้ยและมีพระราชวินิจฉัยให้สร้าง พระพุทธรูปปางสมาธิ หน้าตัก</p>	<p>● = ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 ● = ศิลปะ สุโขทัยหมวดใหญ่ สร้างตามแบบ พระพุทธรูปหิรัญคัม ภีร์มิ่งมงคล</p>	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>25 นิ้ว และพระราชทานนามว่า พระพุทธรัตนมงคลสัมฤทธิ์ มีความหมายว่า พระพุทธรูปที่ อำนวยความสุข ความร่มเย็น ยัง ประโยชน์ให้สำเร็จด้วยแก้ว 3 ประการ คือ พุทธรัตนะ ธรรม รัตนะ สังฆรัตนะ ต่อมาทรงเสด็จพระราชดำเนิน ถวายผ้าพระกฐินและทรงบรรจุ พระบรมสารีริกธาตุในพระเกตุ มาลา ทรงเจิมและสุทรา ใน วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555</p>		 <p>รูปภาพที่ พระพุทธรัตนมงคลสัมฤทธิ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.4.8 จักรหวัดอ่างทอง

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป มหานวมินทร์ ศากยมุนีศรี วิเศษชัยชาญ	9 มีนาคม พ.ศ. 2534 - 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2550	วัดม่วง จังหวัดมวก	หลวงพ่อกษม อาจารย์สุโธ เป็นผู้ วางศิลาฤกษ์ ด้วยตัวของท่านเอง เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2534 และ ต่อมา วันที่ 2 พฤษภาคม 2534 ได้ทำพิธีตอกลงเข็มเสาเอก หลวง พ่อกษมเป็นประธานดำเนินการ ก่อสร้าง ร่วมกับลูกศิษย์และ ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาเข้า มาร่วมกันก่อสร้างองค์พระ ทำให้ ได้มีเงินทุนมากพอ ในการ ก่อสร้าง การหล่อหลอมสร้างองค์ พระ ใช้วัสดุ อิฐ หิน ปูน ทราย หลวงพ่อกษมใช้เงินทุกบาท ทุกสตางค์ จากผู้มาบริจาคในวัด เงินจากที่ หลวงพ่อกษมปฏิบัติกิจนิมนต์ เงิน จากการทอดกฐิน ทอดผ้าป่า และงานบุญต่างๆในวัด และ	ศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 641 พระพุทธรูปมหานวมินทร์ ศากยมุนีศรีวิเศษชัยชาญ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พร้อมด้วยคณะศิษย์ของหลวงพ่อดำ โดยหลวงพ่อดำได้ควบคุมการก่อสร้างเองมาตลอด หลวงพ่อดำ เกษมได้ตั้งนามองค์พระเอาไว้ว่า "พระพุทธรุทมนพรมินทร์ศากยมนินศรีวิเศษชัยชาญ" พระนามนี้หลวงพ่อดำเกษมตั้งใจสร้างองค์พระนี้ เพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 องค์พระมีขนาดหน้าตัก 63.05 เมตร ความสูงจากฐานองค์พระถึงยอดเกศา วัดได้ 95 เมตร ใช้เงินประมาณ 104,261,089.65 บาท</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	สมเด็จพระ พุทธนวโลกตต ธรรมบพิตรศรีเมือง ทอง (สมเด็จพระ พระศรีเมือง ทอง)และสมเด็จพระ พุทธนว โลกตตรธรรมบพิ ตรศรีเมืองเงิน (สมเด็จพระศรี เมืองเงิน	พ.ศ.2516	วัดต้นสน อ.เมือง อ่างทอง จ.อ่างทอง	การสร้างสมเด็จพระพุทธรนว โลกตตรธรรมบพิตรศรีเมืองทอง นำ โดยโดยพระราชสุวรณโมลีอดีต เจ้าอาวาสวัดต้น สน ได้มีพระครูอนุศาสนโสภณ เป็นเลขาฯช่วยในการก่อสร้างมา โดยตลอด พระราชสุวรณโมลีได้ ก่อสร้างมาจนถึงพระอุระขององค์ พระพุทธรูป ก็ได้มรณภาพลงเมื่อ วันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2523 พระครูอนุศาสนโสภณจึงได้รับ ช่วงทำการก่อสร้างเรื่อยมา 7 มีนาคม พ.ศ.2528 สมเด็จพระ พระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม บรมราชกุมารี ทรงเสด็จพระราช ดำเนินแทนพระองค์ ทรง ประกอบพิธีสมพระเกศ	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิว พระหัตถ์เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 642 สมเด็จพระพุทธรนว โลกตตรธรรมบพิตรศรีเมืองทอง (สมเด็จพระ พระศรีเมืองทอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
						 <p>รูปภาพที่ 643 สมเด็จพระพุทธนว โลกตรัมมปิตรีเมืองเงิน (สมเด็จพระ ศรีเมืองเงิน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.4.9 จักรหวัดนครสวรรค์

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธ วัชรชัยบพิตร	3 กรกฎาคม พ.ศ 2559	วัดป่าสิริ วัฒนวิสุทธิ	<p>สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานที่ยอดเขา โพธิ์สัตว์ เพื่อเฉลิมฉลองถวายเป็นพระ ราชกุศล เนื่องในโอกาสที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอด ุลยเดชฯ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 70 ปี และถวายสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระ ชนมพรรษาครบ 84 พรรษา</p>	ศิลปะ สุโขทัยหมวด ใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 644 พระพุทธ วัชรชัยบพิตร (ที่มา: วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ ในพระองค์ ฯ. “ประวัติวัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ ในพระองค์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://watpasiriwattanasut.com, 2551. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป นพรัตน์วัช รชัยบพิตร	พ.ศ. 2539	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	สร้างขึ้นในปีมหามงคลสมัยที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอด ดุลยเดชมหาราช ทรงครองสิริราช สมบัติครบ 50 ปี ซึ่งเป็นปีกาญจนา ภิกษุ พระเทพโฆสิตี ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชผาติการาม เจ้าคณะเขตดุสิต (ธรรมยุต) กรุงเทพฯ ฯ ซึ่งเป็นผู้ริเริ่ม สร้างวัดปสิริวัฒนวิสุทธิ์ ในพระองค์ ฯ ขึ้น ได้ดำริรวบรวมพระพุทธรูปปาง ต่างๆ ประจำวันของเทพนเคราะห์ทั้ง 9 พระองค์ มีพระอาทิตย์เทพ จันท เทพ เป็นต้นและคนทั้งหลายนำมา เป็นนิมิตหมายแห่งวันเกิดของตน และ เทพแต่ละองค์ก็จะมีพระพุทธรูปปาง ต่างๆ ที่เคารพนับถือบูชาประจำ พระองค์ มนุษย์ทั้งหลายที่ได้ถือ นิมิตหมายแห่งเทพประจำวันเกิด ก็	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 645 พระพุทธรูปเอกนพรัตน์วัช รชัยบพิตร (ที่มา: กรวิก จันทรวงศ์, พระพุทธรูป นพรัตน์วัชรชัยบพิตร, (นครสวรรค์ : วัดป่า สิริวัฒนวิสุทธิ์ ในพระองค์ฯ), 2557.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>จะต้องยอมรับนับถือพระพุทธรูปที่ประกอบด้วยพุทธจริยาปางต่างๆ มาประจำตัวด้วย จึงเป็นที่มาของพระพุทธรูปประจำวันเกิดทั้ง 7 วัน โดยเพิ่มวันพุทธกลางคืนคือพระราหูและพระเกตุเข้าอีก ๒ พระองค์ จึงรวมเป็น 9 องค์ เรียกว่า เทพนพเคราะห์ สำหรับบูชาแล้ร้กษามุขย์ให้มีความสุข ความเจริญ</p> <p>พระพุทธรูปเอกนพรัตน์ เป็นพระพุทธรูป 3 องค์ 3 สมัย 4 อริยาบถ 10 ปาง ในฐานเดียวกันคือ ประทับยืนสมัยสุโขทัย ประทับนั่งสมัยเชียงแสน และปางไสยาสน์สมัยอยุธยา รวมพุทธจริยา 10 ปาง ประทับยืน 5 ปาง ดังนี้</p> <p>1. ปางประทับรอยพระพุทธรูปบาท (พระ</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;"> จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY </p>	<p>กาญจนภิเษกเป็นองค์ ประธาน)</p> <p>2. ปางรำพึง ประจักษ์นศุภร์</p> <p>3. ปางห้ามญาติ ประจักษ์นจันทร์</p> <p>4. ปางถวายเนตร ประจักษ์นอาทิตย์</p> <p>5. ปางอุ้มบาตร ประจักษ์นพุทธ ประทับ นั่ง 3 ปาง คือ</p> <p>6. ปางนาคปรก ประจักษ์นเสาร์ มี นาค 9 เศียร</p> <p>7. ปางสมาธิ ประจักษ์นพทุสยบตี</p> <p>8. ปางปาลีโยภัก ประจักษ์นพุทธ กลางคืน</p> <p>ประทับบรรทม (ไสยาสน์) 2 ปาง</p> <p>9. ปางไสยาสน์ ประจักษ์นอังคาร</p> <p>10. ปางพระเกศธาตุ ประจักษ์นพระเกตุ(พระหัตถ์แฉะพระเศียร) โดยมี วัตถุประสงคเ็นการสร้าง คือ เพื่อ</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>แสดงถึงพระพุทธรูปที่ประดิษฐานเป็นพุทธรูปของสาธุชน</p> <p>2. เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นมรดกไทย</p> <p>3. เพื่อเป็นราชสักการบูชาระหว่างปี 50 ปีในการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีในปีพุทธศักราช 2539 ของรัชกาลที่ 9</p> <p>4. เพื่อแสดงธรรมที่ตนศรัทธาในการร่วมมือของผู้สะอาดบริสุทธิ์ให้สันติสุขแก่โลกและสังคมอย่างแท้จริง</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป สี่พักตร์	วางศิลาฤกษ์ วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2553	พุทธอุทยาน นครสวรรค์ ต.ปากน้ำโพ อ.เมือง นครสวรรค์ จ. นครสวรรค์	<p>เนื่องในปีมหามงคล พุทธศักราช 2549 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี และ พ.ศ. 2550 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง เจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา รัฐบาลจึงจัดทำโครงการสร้างพุทธมณฑลประจำจังหวัดเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งทางจังหวัดนครสวรรค์เป็น 1 ใน 9 จังหวัด ได้รับคัดเลือกให้จัดสร้างพุทธอุทยานในลักษณะเดียวกันกับพุทธมณฑล จ.นครปฐม</p> <p>การจัดตั้งพุทธมณฑลจังหวัด นครสวรรค์ จึงกำหนดขึ้นโดยมี วัตถุประสงค์ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อเป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 	ศิลปะ สุโขทัย แบบ หมวดพระ พุทธชินราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน) ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 646 พระพุทธรูปสี่พักตร์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>2. เพื่อเป็นศูนย์กลางของ พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด นครสวรรค์</p> <p>3. เพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม พักผ่อนร่างกายและจิตใจ ของ ประชาชนทั่วไป</p> <p style="text-align: center;">สิ่งก่อสร้างประกอบด้วย</p> <p>1. พระประธานพุทธอุทยาน นครสวรรค์</p> <p>2. สิ่งขียนี่สถาน 4 ตำบล ได้แก่ ประสูติ ตรัสรู้ บรมเสนา และ ปรินิพพาน</p> <p>สำหรับพระประธานของพุทธมณฑล นครสวรรค์ ได้รับพระราชทานนาม จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2553 พร้อมทั้ง</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พระราชทานอักษร พระนามาภิไธย “ส.ธ.” ประดิษฐานบนผ้าทิพย์ ขนาดของพระ มีขนาดหน้าตักกว้าง 9 วา (18 เมตร) ซึ่งมีความหมายถึง พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน คือที่ 9 และสูง 45 เมตร (ขนาดเท่าตึก 11 ชั้น) หมายถึง 45 ปี ที่พระพุทธองค์ ทรงเดินทางเผยแผ่พระศาสนา ก่อนจะ ล่วงถึงปรินิพพาน</p> <p>ภายในฐานซุกซิกะให้ผู้ศรัทธานำ พระพุทธรูปขนาดหน้าตัก 5 นิ้ว ประดิษฐาน 84,000 องค์ เทียมเท่า พระธรรมชั้น 84 และเลข 84 คือ พระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว</p> <p>อนึ่ง พระพุทธศรีศัพทัญญู มีการบรรจุ สมเด็จพระแก้วเจ้าเอกทัศ พระพุทธรูป</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพุทธรูปปาง เปิดโลกโชด อุดม	พ.ศ.2552	วัดเจริญผล อ.บรรพต พิสัย จ. นครสวรรค์	ในวันอาทิตย์ที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2560 พระพุทธรูปศรีสุทนต์พญญู จำลองแบบจาก พระศรีสรวรรค์ สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ในโอกาส ครบรอบ 100 ปี พระครูอุทิศวิริคุณ (วุฒิ หลวงกิจจา) ฉลองและสมโภชน์องค์พระเมื่อปี พ.ศ. 2555	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 สกุลช่าง ท้องถิ่น	 รูปภาพที่ 647 พระพุทธรูปปางเปิดโลก โชชอุดม (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.4.10 จังหวัดพิจิตร

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป ไสยาสน์	พ.ศ. ๒๕๑๕ ค.ศ. ๑๙๗๒ พ.ศ. ๒๕๑๕ ๒๕๑๕ ๒๕๑๕	วัดสุโขทัย (พระนอน) ต.วังตะกั่ว อ. บางมูลนาก จ.พิจิตร	ท่านพระครูวิจารณ์บริหารกิจ (สุรินทร์ ฐิตพล) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันนี้ ได้ ปรารภกับคณะศิษยานุศิษย์ว่ามี ความประสงค์จะสร้างพระพุทธรูปสัก หนึ่งองค์ บนที่ดินที่ซื้อใหม่ด้านหลัง วัด โดยสร้างเป็นพระพุทธรูปไสยาสน์ ความยาว ๒๕ วา เพื่อถวายไว้ในพระ ศาสนาและได้ประกาศบอกบุญระยยะ หนึ่ง ต่อมา ท่านพระครูปลัดอนันต์ พิพิธธัญโญ (ภายหลังได้รับสมณศักดิ์ เป็น ท่านเจ้าคุณพระราชาธรรมา โกศล) เจ้าอาวาสวัดจันทราภิราม (ท่า ซุง) จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งเป็นศิษย์รูป หนึ่งของท่านพระครูวิจารณ์บริหารกิจ ได้ นำไปฝากฝังปฏิบัติธรรมอยู่กับ หลวง พ่อพระราชาพรหมญาณ อติตเจ้า	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ - ๙	 <p>รูปภาพที่ 648 พระพุทธรูปไสยาสน์ (ที่มา: Readme before you journey. “สักการะพระนอนยาว 55 เมตร ที่วัดสุโขมา ราม จ.พิจิตร” . [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://th.readme.me/p/20521, 2561. สืบค้น 28 มกราคม 2563.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>อวาสวตพาตุง ทราบเรื่องจึงได้รับ ภาระดำเนินการเริ่มตั้งแต่ให้ สถาปนิกออกแบบองค์พระให้ได้พุทธ ลักษณะที่งดงาม ให้วิศวกรคำนวณ โครงสร้างอาคารและฐานราก รวมทั้ง เป็นผู้นำสถาปนิกและช่างศิขย์รวบรวม ปัจจัยในการก่อสร้าง และซื้อที่ดิน ขยายเพิ่มเติมจากเดิมเป็น 27 ไร่ และได้เริ่มงานก่อสร้างโดยดอก เส้าเต็ม เพื่อรองรับฐานองค์พระและ วิหาร ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 การก่อสร้างได้ดำเนินไปตามลำดับมา จนถึงปัจจุบัน ดังนี้ วันที่ 20 มกราคม 2551 ทำพิธีเท คอนกรีตหล่อองค์พระ (องค์พระและ เสาวิหารเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังวิหารเป็นโครงสร้างเหล็ก มุงด้วย</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>แผ่นเมทัลลิก)</p> <p>วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2552 ทำพิธีเท คอนกรีตหล่อส่วนพระเศียร และทำ พิธีบรรจุพระพุทธรูปเสยสนจำลอง ขนาด 9 นิ้ว และพระเครื่องพระพุทธรูป เสยสน</p> <p>วันที่ 23 มกราคม 2554 ทำพิธีบรรจุ พระเนตรที่ทำด้วยนิล จากอำเภอฟ่อ พลอย จังหวัดกาญจนบุรี และเปลือก หอยมุก จากเกาะสมุย จังหวัดสุ ราษฎร์ธานี</p> <p>วันที่ 7 พฤษภาคม 2554 ทำพิธีเท ทองหล่อพระพุทธรูปที่วัดจันทรา ราม(ท่าซุง) จังหวัดอุทัยธานี โดย จำลองแบบลายลักษณ์ 108 ประการ จากพระพุทธรูปพระพุทธรูปเสยสน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัด</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>โพธิ์) ซึ่งเป็นงานลงรักประดับมุก โดยฝีมือช่างสิบหมู่ สมัยรัชกาลที่ 3 โดยประยุกต์เป็นงานหล่อด้วยโลหะสัมฤทธิ์ และปั้นลายเป็นลักษณะนูนสูง โดยประติมากรช่างสิบหมู่ในสมัยปัจจุบัน ซึ่งดำเนินการติดตั้งแล้วเสร็จในเดือนพฤศจิกายน 2554</p> <p>วัตถุประสงค์ในการสร้าง คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 84 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2554 2. เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งความสมัครสมานสามัคคีของประชาชนชาวไทยทั่วทุกสารทิศ 3. เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม 		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>4. เป็นสวนสาธารณะสำหรับออกกำลังกาย และฝึกผ่อนคลายใจ</p> <p>5. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดพิจิตร สำหรับบองค์พระนอน มีขนาดความยาว 55.29 เมตร กว้าง 9.42 เมตร</p>		
2.	<p>หลวงพ่อพระ พุทธประทาน พร</p>	พ.ศ.2499	<p>วัดเขาพระ ต.หัวดง อ.เมือง พิจิตร จ.พิจิตร</p>	<p>การก่อสร้างหลวงพ่อพระพุทธรูป ประทานพร เมื่อปี พ.ศ.2499 โดย การนำของทำนวิศิลา ภัทรประสิทธิ์ พร้อมกับชาวบ้านเขาพระและ ใกล้เคียง</p>	<p>ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 และ 9 ศิลปะ ทวารวดี</p>	 <p>รูปภาพที่ 649 หลวงพ่อพระพุทธรูป ประทานพร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป มงคล หรือ หลวงพ่อดี ตะพานหิน	พ.ศ. 2511 - 2513	วัด เทวประสาท	<p>พระพุทธรูปมงคล หรือหลวงพ่อดีตะพานหิน เป็นพระพุทธรูปปางประทานพร ประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง หน้าตักกว้าง 20 เมตร เฉพาะองค์พระสูง 30 เมตร แท่นฐานที่นั้งสูง 4 เมตร ความสูงทั้งสิ้น 34 เมตร สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก</p> <p>ลำดับเหตุการณ์การสร้าง ดังนี้</p> <p>เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2511 นายแสวง ศรีมาเสริม ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตรได้มาเป็นประธานในพิธีบรรจุพระบรมธาตุสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กภายในองค์พระกลวง</p> <p>พ.ศ. 2513 รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ว่า “พระพุทธรูปมงคล” ตามชื่อของตำบลห้วยเกตุ</p>	<p>ศิลปะสุโขทัย</p> <p>แบบหมวดพระพุทธรูปราช (นิ้วพระหัตถ์เท่ากัน)</p> <p>สกุลช่างท้องถิ่น</p> <p>ศิลปะ</p> <p>รัตนโกสินทร์</p> <p>รัชกาลที่ 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 650 พระพุทธรูปมงคล หรือหลวงพ่อดีตะพานหิน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระพิจิตรพุทธ มงคลวิโรจ นวธรรมโมภาส	พ.ศ. 2556	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดถ้าชาละ วัน	<p>และได้จัดงานฉลองขึ้นเมื่อ วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2513</p> <p>เป็นพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะ ทองเหลือง สร้างขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2556 โดยถอดพิมพ์จากพระพิจิตร กสิบบัว บริเวณด้านหน้าและหลัง ของฐานบัวคว่ำบัวหงาย มีพระพิจิตร เกศศต ประดิษฐานอยู่จำนวน 38 องค์</p>	<p>ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียง แสนสิงห์หนึ่ง)</p>	 <p>รูปภาพที่ 651 พระพิจิตรพุทธมงคล วิโรจนวรมโฆภาส (ที่มา: SBL บันทึกประเทศไทย. “วัดถ้าชา ละวัน”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <a href="http://www.sbl.co.th/ดูหน้า-22734-วัด
ถ้าชาละวัน.html">http://www.sbl.co.th/ดูหน้า-22734-วัด ถ้าชาละวัน.html, 2560. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

2.4.11 จังหวัดอุทัยธานี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	สมเด็จพระเจ้า หรือ สมเด็จ พระพุทธรูป	15 มีนาคม พ.ศ. 2535	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันทาซุง	เกิดจากคำริและนิมิตของหลวงพ่ พระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกษิ ด้า) จึงสั่งให้ นายประเสริฐ แก้วมณี ปั้นรูปขึ้นตามลักษณะที่ต้องการ จึงดำเนินการจัดสร้างสมเด็จพระเจ้า ขึ้น โดยมีลำดับเหตุการณ์ ดังนี้ วันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2535 เวลา 18.00 น. ทำพิธีบวงสรวง ที่ปะรำพิธี ...วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2535 เวลา 8.00 น ทำพิธีบวงสรวงที่ปะรำพิธีเท ทองอีกครั้งหนึ่ง เวลา 14.00 น. พิธี เททองหล่อองค์พระพุทธรูป โดยมี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสาม พระยา เป็นประธานในพิธี การสร้างสมเด็จพระเจ้าในครั้งนี้ ถือ เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสมเด็จพระ	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (มี พระหัตถ์เท่ากัน) ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 652 สมเด็จพระเจ้า หรือ สมเด็จพระพุทธรูป (ที่มา: วัดจันทาราม (วัดท่าซุง). “ประวัติการ สร้างวิหารสมเด็จพระเจ้า”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.watthasang.com/, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	หลวงพ่ोजิน ไหลมาเทมา	พ.ศ. 2529	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	องค์ปฐมที่วัดเนินแดนไทยในเวลาต่อมา พระพุทธรูปยืน 30 คอก สร้างเป็น พระพุทธรูปประทับยืนอุ้มบาตร เดิม เรียกว่า "หลวงพ่อดโต" (สร้างคล้ายกับ ที่ วัดอินทรวรวิหาร กรุงเทพฯ) เนื่องจากในปี พ.ศ. 2528 พระราช พรหมยาน ป่วยหนัก จึงได้ตั้งจิต อธิษฐานว่าถ้าหายแล้วจะทำการ สร้างพระพุทธรูปสูง 30 คอก เป็น การตอบแทน	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 – 5	 <p>รูปภาพที่ 653 หลวงพ่ोजินไหลมาเท มา (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	หลวงพ่อโต	พ.ศ. 2532- 2540	วัดผาท่ง อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี	องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 23 เมตร สูง 52 เมตร จัดสร้างขึ้นโดย คณะศรัทธาศิษยานุศิษย์ของสมเด็จพระ พระพุทธเมตตาจารย์ (โต พรหมรังสี) และ ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างขึ้น ถวายเป็น พุทธบูชา	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3	 <p>รูปภาพที่ 654 หลวงพ่อโต (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.4.12 จังหวัดสุพรรณบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูปโคตม	พ.ศ.2500 - 2512	จังหวัดสุพรรณบุรี วัดไผ่โรงวัว	สร้างโดยดำริของพระครูอุทัย ภคานทร (หลวงพ่อบอม) อดีตเจ้า อาวาสวัดไผ่โรงวัว โดยมีความตั้งใจ ว่าจะสร้างให้เป็นพุทธรูปที่มี ขนาดใหญ่กว่าพุทธรูปขนาดใหญ่ ที่ประเทศญี่ปุ่น องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 5 วา 1 ศืบ (10 เมตร 12 นิ้ว) หล่อด้วย สำริดหนัก 50 ตัน ประทับอยู่บนรัตนบัลลังก์สมเด็จพระ พุทธโคตม นับเป็นพุทธรูปมีองค์ แรกของวัดไผ่โรงวัว	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 655 พระพุทธรูปโคตม (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	สมเด็จพระกุน สันโธ	พ.ศ. 2518 - 2523		สร้างขึ้นด้วยวัสดุคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดหน้าตักกว้าง 20 วา (40 เมตร) สูงเฉพาะองค์พระ 28 วา 2 ศอก (57 เมตร) ฐานองค์พระสูง 3 วา 2 ศอก (7 เมตร) โดยตั้งใจจะสร้างให้มีขนาด ที่ใหญ่ที่สุดในโลก	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 656 สมเด็จพระกุนสันโธ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป ศรีศรีสุวรรณภูมิ	1 มีนาคม 2557 - 1 พฤษภาคม 2561	พุทธมณฑล จังหวัด สุพรรณบุรี เขาคาเทียม และภูผา มังกรบิน เขต โบราณสถาน ในเมืองอุทอง อ.อุทอง จังหวัด สุพรรณบุรี	การก่อสร้างพุทธมณฑลประจำ จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อใช้เป็นอุทยาน ทางพระพุทธศาสนา และให้เป็น ศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา ประจำจังหวัดสุพรรณบุรี การสร้างองค์พระพุทธรูปเกิดจาก การริเริ่มของพระธรรมพุทธิมงคล (สอิ่ง สิริโนโท) เจ้าอาวาสวัดป่าเล ไลยก์วรวิหาร อ.เมืองสุพรรณบุรี ที่ ปรึกษากษัตริย์เจ้าคณะจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเลือกปางพระพุทธรูปที่สร้างขึ้น คือ ปางโปรดพุทธมารดา องค์พระมี ขนาดหน้าตักกว้าง 25 เมตร สูง 35 เมตร	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 สกุลช่างท้องถิ่น สุพรรณบุรี	 <p>รูปภาพที่ 657 พระพุทธรูปศรีศรีศรี สุวรรณภูมิ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.4.13 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	หลวงพ่อใหญ่ เทพนิมิตร พิชิตมาร		วัดบันได ต.บางระกำ อ.นครหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา	จำลองแบบจาก พระพุทธรูปนิมิตวิชิต มารโมลิตีศรีสรรเพชญบรมไตร โลกนาถ วัดหน้าพระเมรุ ประดิษฐานบริเวณลานธรรม ของวัด บันได	ศิลปะอยุธยา	 รูปภาพที่ 658 หลวงพ่อใหญ่เทพ นิมิตรพิชิตมาร (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	พระพุทธรูปเมตตา มหาลาภ	วางศิลา ฤกษ์ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2557	วัดไผ่ล้อม ต.สะพานไทย อ.บางบาล จ. พระนครศรีอยุธยา	สร้างขึ้นตามเจตนารมณ์ของ พระ สุนทรธรรมมานูวัตร หรือ หลวงพ่อ เอียด อินทวโรโส เจ้าอาวาส โดยกำหนดให้ออกพระพิมพ์ขนาดหน้า ตัก 14 เมตร สูง 25 เมตร ก่อสร้าง เสร็จจตุสมบุรณ์ เมื่อปี พ.ศ. 2560 งบประมาณ 29 ล้านบาท ประกอบด้วย พิธีเบิกเนตรและสมโภชน์พระพุทธรูป เมตตามหาลาภในวันศุกร์ ที่ 21	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะล้านนา	 รูปภาพที่ 659 พระพุทธรูปเมตตา มหาลาภ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				ธันวาคม พ.ศ. 2561		
3.	พระพุทธรูป อโยธยาภักดี นุสรณ์	พ.ศ. 2554	สวนสาธารณะ เฉลิมพระ เกียรติฯ หันตรา (อนุสรณ์สถาน แห่งความ จงรักภักดี พง หันตรา) เขต พื้นที่ของวัด สุทธาวาส	เป็นพระพุทธรูปปางประจำพระชน มวาร ขนาดความสูง 9.84 เมตร ซึ่ง ตัวเลขของขนาดนั้นมีความหมายเพื่อ เฉลิมพระเกียรติ ในรัชกาลที่ 9 ด้วย ความสูง 9 เมตร และจุด 84 คือ ครบรอบ 84 พรรษา) ตั้งนั้น วัดอุประสงค์ในการสร้างคือ สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9	ศิลปะอโยธยา ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 660 พระพุทธรูปอโยธยา ภักดีนุสรณ์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.4.14 จังหวัดลพบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรัดน สัตตพิเนต ปาง นาคปรกพลบุรี	พ.ศ. 2555	วัดวงเทพ ศูนย์ปฏิบัติ ธรรมเกาะ สวรรค์ - วง พนา	องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 10 เมตร สูง 25 เมตร สร้างขึ้นจากคณะ ศรัทธาญาติโยม นำโดยพระครูอาทร ศาสนกิจ และได้รับประทานนามจาก สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช โดยมีพระเทพวิริยาภรณ์ เจ้าอาวาส วัดหัวลำโพงเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และ ดร.รัตนา สมสกุลรุ่งเรือง ประธานมูลนิธิร่วมกตัญญูเป็น ประธานฝ่ายฆราวาส บริจาคสมทบ ทุนในการก่อสร้าง	ศิลปะร่วมแบบ เขมร (บายน) ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 661 พระพุทธรัดนสัตต พิเนต ปางนาคปรกพลบุรี (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูปปาง ปฐมเทศนา	พ.ศ. 2557	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัดถ้ำเขา ปรางค์	องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 32 เมตร สูง 56 เมตร โดยบรรจุพระ บรมสารีริกธาตุในส่วนของพระเกศ มาลา องค์พระสร้างด้วยวัสดุ คอนกรีตเสริมเหล็ก พระพุทธรูปองค์ นี้สร้างขึ้นจากดำริของพระครูคัมภีร์ ปัญญาคุณ เจ้าอาวาสวัดถ้ำเขา ปรางค์ โดยสร้างตามรูปแบบของ พระพุทธรูปปางประทานปฐมเทศนา ศิลปะอินเดีย แบบคุปตะ	ศิลปะอินเดีย แบบหลังคุปตะ	 <p>รูปภาพที่ 662 พระพุทธรูปปางปฐม เทศนา (ที่มา: Sean Clarke)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป ช.ลพบุรี	พ.ศ. 2553	วัดเขาวง พระจันทร์ ต.ห้วยโป่ง อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี	องค์พระก่อด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดหน้าตักกว้าง 45 เมตร สูง 75 เมตร เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2553 ใช้ระยะเวลาในการก่อสร้าง องค์พระ 8 ปี (โดยประมาณ) โดยมีลำดับเหตุการณ์ดังนี้ 30 มกราคม พ.ศ. 2561 จัดพิธีถวาย พระนามใหม่ว่า "พระพุทธรูป 25 เมษายน พ.ศ. 2561 ประกอบ พิธีสมโภชพระพุทธรูป โดยสมเด็จพระ พระวันรัต วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นองค์ ประธาน	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบ เชียงแสนสิงห์ หนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 663 พระพุทธรูป (ที่มา: พระครูปลัดมนัส ชยธมโม)</p>

2.4.15 จังหวัดสระบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรัด นมฉันทาบพิตร ชลสิทธิ์มิ่งมงคลชัย	พ.ศ. 2550	เขื่อนป่าสัก ชลสิทธิ์ อ.วัง ม่วง จ. สระบุรี	องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 9 เมตร สูง 14 เมตร สร้างขึ้นโดยมี จุดประสงค์เพื่อถวายเป็นพระราช กุศลและเฉลิมพระเกียรติแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องในวโรกาสทรงเจริญ พระชนมพรรษา 84 พรรษา ในปี พ.ศ. 2554	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระหัตถ์เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 664 พระพุทธรัดนมฉันทาบ มहाบพิตรชลสิทธิ์มิ่งมงคลชัย (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	หลวงพ่อใหญ่	พ.ศ. 2502	วัดชัยบอน อ.แก่งคอย จ.สระบุรี	วัดชัยบอนเริ่มต้นสร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2502 โดยหลวงปู่สำลี ปภากโส ต่อมา จึงสร้างางหลวงพ่อใหญ่ในปีพ.ศ. 2504 จนถึงปีพ.ศ. 2515 ใช้เวลาทั้งหมด 11 ปี จึงแล้วเสร็จ	ศิลปะ รัตนโกสินทร์สกุล ช่างท้องถิ่น ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบ เชียงใหม่)	 รูปภาพที่ 665 หลวงพ่อใหญ่ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
					หนึ่ง) ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่	

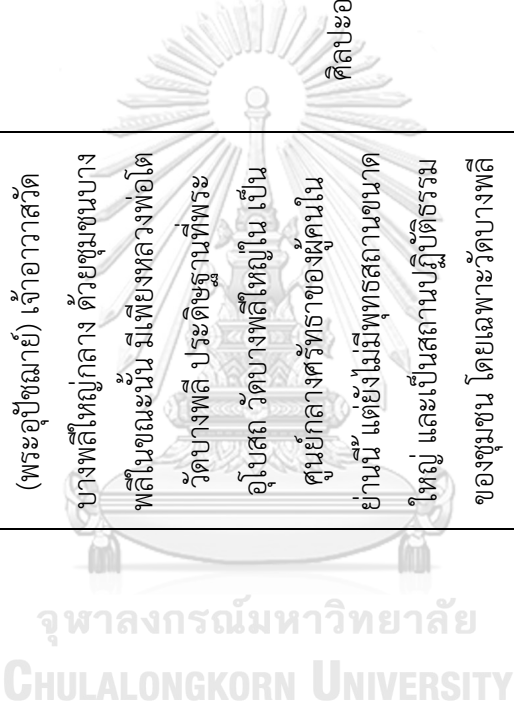

2.4.16 จังหวัดสมุทรสงคราม

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรชินราช		วัดเกตุเมธี ศรีวราราม	เนื่องจาก เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2506 ท่านพ่อบัวชุมสิงห์ (เจิม คุณมา บุตร) พร้อมด้วยญาติมิตรเป็นผู้มอบ ถวายที่ดินให้สร้างวัด ท่านพ่อบัวชุม สิงห์ผู้ปรารถนาและเพียรพยายาม ท่าน เป็นผู้บุกเบิกและค้นหาที่สร้างบารมี ได้เปิดสถานที่นี้เป็นสำนักปฏิบัติ ธรรม ตั้งนั้น พระพุทธรชินราช พระประธานในอุโบสถ จึงน่าจะสร้าง	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธรชินราช (นิ้ว พระหัตถ์เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 666 พระพุทธรชินราช (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				ขึ้นหลังจากนั้นเป็นต้นมา		

2.4.17 จังหวัดสมุทรปราการ

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูปสมุทรมงคล	เททอง หล่อ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2527	วัดกลางวงรีวิหาร ต.ปากน้ำ อ.เมือง สมุทรปราการ จ.สมุทรปราการ	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระอิสริยยศขณะนั้น) เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระพุทธรูป ณ วัดกลางวงรีวิหาร	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 667 พระพุทธรูปสมุทรมงคล (ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพฯพจนานุกรม : โรงพิมพ์มหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 75.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	สมเด็จพระ ศากยมุนีศรี สุเมธะพิตร	พ.ศ.2521	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>มีดำริการสร้าง และดำเนินการก่อสร้างโดย พระครูพิศาลคุณกิจ (พระอุปัชฌาย์) เจ้าอาวาสวัดบางพลีใหญ่กลาง ด้วยชุมชนบางพลีในขณะนั้น มีเพียงหลวงพ่อบุโตนี่ วัดบางพลี ประดิษฐานที่พระอุโบสถ วัดบางพลีใหญ่ใน เป็นศูนย์กลางศรัทธาของผู้คนในย่านนี้ แต่ยังไม่มียุทธสถานขนาดใหญ่ และเป็นสถานปฏิบัติธรรมของชุมชน โดยเฉพาะวัดบางพลีใหญ่กลาง ไม่มีสิ่งขีดหน้าชุดาที่สามารถชักจูงประชาชนมาร่วมงานการกุศลกับวัดได้ คนที่ศรัทธามีจำนวนน้อย วัดก็ยากที่จะพัฒนาขาดปัจจัยรายได้ ไม่มีใครมาช่วยจึงจัดสร้างถาวรวัตถุ</p>	ศิลปะอยุธยา	 <p>รูปภาพที่ 668 สมเด็จพระศากยมุนีศรี สุเมธะพิตร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>ขึ้นเพื่อใช้เป็นสิ่งสูงใจประชาชนให้เข้าวัด และยังใช้เป็นปฏิบัติธรรมได้อีกด้วย</p> <p>สำหรับองค์พระนอนองค์นี้ได้รับแรงบันดาลใจมาจาก พระพุทธไสยาสน์ วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ</p>		

2.5 เขตภาคตะวันตก

2.5.1 จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ลำดับ	นาม พระพุท ธูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐา น	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุท มหาปโย จรรย์	พ.ศ. 2557	วัดสะพาน ชี้เหล็ก	 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย JULALONGKORN UNIVERSITY</p>	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 สกุลช่าง ท้องถิ่นโดยมี เค้าจาก พระพุทธรูป สุโขทัยเข้า มาปะปน	 <p>รูปภาพที่ 669 พระพุทธรูปมหาปโยจรรย์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุท ธูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐา น	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุท ธูป ปางเทศ	พ.ศ. 2514	วัดไกล กังวล	<p>พระครูอดุลบรรณสารมีคณนบ้นถือมากจนเป็นที่เคารพของบุคคลทั่วไป ท่านได้ปรับปรุงปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่างๆเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับจนเห็นสมควรที่จะขอจัดตั้งยกฐานะขึ้นเป็นวัดได้ โดยมีขุนจงจิตรราชาการ หัวหน้าหมวดพระราชวังไกลกังวล ขณะนั้น เป็นผู้ขออนุญาตพร้อมด้วยกรมการร่วมอีก 3-4 ท่าน และมีนายจรัส ลำดับวงศ์ เป็นไวยาวัจกร ขอวิสุงคามสีมาจัดตั้งวัดขึ้น โดยขอพระราชทานนามวัดว่า “วัดวังไกลกังวล” แต่ไม่ทรงโปรดฯและให้เปลี่ยนใหม่โดยตัดคำว่า “วัง” ออก เป็น “วัดไกลกังวล” จึงทรงอนุญาตและได้กำหนดการวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างอุโบสถขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2514 โดยมี พลเรือเอก หม่อมเจ้ากาฬวราภรณ์ ดิษณุ ดิศกุล สมุหราชองครักษ์ เสด็จแทนพระองค์ ในโอกาสเดียวกันนี้ก็ได้ทำการเทพของหล่อพระ</p>	ศิลปะ สุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 670 พระพุทธรูปปางเทศ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุท ธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐา น	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>ประธานประจำในอุโบสถมาจนทุกวันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานนามพระประธานประจำอุโบสถของไกลกังวลว่า “พระพุทธรูปเอก” แปลว่า “พระพุทธรูปเจ้าผู้ทรงคุณครอง”</p>		
3.	พระพุทธรูป ลีลาగాย จนวน บพิตร	พ.ศ. 2539	วัดทางสาย	<p>จัดสร้างขึ้นโดยคณะสงฆ์วัดทางสาย คณะกรรมการเทิดพระเกียรติ และประชาชนชาวไทยผู้มีจิตศรัทธา เพื่อประดิษฐานเป็นพระพุทธรูปประจำพระมหาเจดีย์ อันน้อมเกล้าถวาย เป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี มีพิธีเททองหล่อ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร โดยสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีดังกล่าว</p>	ศิลปะ สุโขทัย แบบ หมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 671 พระพุทธรูปลีลาగాยจนวนบพิตร (ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬา ลงกรณ์ราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 153.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุท ธูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐา น	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>นอกจากนี้ พระปฐมมฤมิตราสัญลักษณ์ในโอกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีที่บริเวณฐานบัวด้านหน้าเพื่อแสดงถึงวาระในการสร้างดังกล่าว</p>		
4.	พระพุท ทธรูป กิติสิริชัย	พ.ศ. 2531		<p>สร้างขึ้นโดยชาวบางสะพาน คณะสงฆ์วัดทางสาย คณะกรรมการเทิดพระเกียรติ และประชาชนชาวไทยผู้มีจิตศรัทธา เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายแด่ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ทั้งนี้ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกประธานเถลิงนามว่า “พระพุทธรูปกิติสิริชัย”</p>	ศิลปะ อินเดียสมัย คันธาระ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 672 พระพุทธรูปกิติสิริชัย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นามพระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูป ชินราช มุนีศรี ประจวบ	พ.ศ. 2539	วัดคลอง วาฬ ต. คลองวาฬ อ.เมือง ประจวบคี รีขันธ์ จ. ประจวบคี รีขันธ์	ได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ว่า “พระพุทธรูป ราชมุนีศรีประจวบ” และมีพระบรมราชานุญาต ให้อัญเชิญพระบรมเกศไปประดิษฐานบนผ้า ทิพย์ฐานขององค์พระพุทธรูป	ศิลปะ สุโขทัย แบบ หมวดพระ พุทธรูปชินราช (นิ้วพระหัตถ์ เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 673 พระพุทธรูปชินราชมุนีศรี ประจวบ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.5.2 จังหวัดเพชรบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป วัชรมงคล		วัดศรีวงศ ต.หนองชุม พล อ.เขา้อย จ.เพชรบุรี	องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 11.73 เมตร สูง 17.25 เมตร ได้รับพระราชทานนามจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2542 ทั้งนี้ องค์พระพุทธรูปวัชรมงคลยังประดิษฐานตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2535	ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 – 5	 <p>รูปภาพที่ 674 พระพุทธรูป วัชรมงคล (ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 115.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	หลวงพ่อกู่ ทอง	26 มิถุนายน พ.ศ. 2557	วัดช้างแหง กระเจาดี ต.สามพระ ยา อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี	 <p>สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานไว้บนยอดเขา และ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวของ ต.สามพระยา จ.เพชรบุรี</p>	ศิลปะอยุธยา	 <p>รูปภาพที่ 675 หลวงพ่อกู่ทอง (ที่มา: สถานีวิทยุ 88 Click FM Hua Hin. “ผู้สนับสนุนรายการ”. [ออนไลน์]. เข้าถึง ได้จาก: http://www.88clickfmhuahin.pkt.cc/ ?page_id=381, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 15 กันยายน 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป เปิดโลก นimitr พิชิตมาร	26 มกราคม พ.ศ.255 7	วัดยางนาค กัลลเทศน์	เนื่องจากชาวเกาะเหรียญแถบหนองหญ้าปล้อง ยังเป็นชุมชนที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่ มีตัวตนที่ไม่สอนปรัชญาในการดำเนินชีวิตได้ เหมือนกับปวารณาตนเข้ามา เป็น พุทธศาสนิกชน พระใบฎีกาฉวย ปิยสีโล เจ้าอาวาสวัดยางนาคกัลลเทศน์ จึงมีศรัทธา บายที่จะทำให้อาจารย์ได้ร่วมแรงร่วมใจกัน สร้างชุมชนเกาะเหรียญที่หนองหญ้าปล้องนี้ให้ เป็นชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการร่วมแรงร่วมใจ กันสร้างพระพุทธรูปใหญ่ประจำชุมชน และ ทำให้อาจารย์เป็นศูนย์กลางจิตใจของชาว เกาะเหรียญในดินแดนแห่งนี้ จึงถือเป็นต้น กำเนิดของการสร้าง	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 676 พระพุทธรูปเปิดโลก นimitrพิชิตมาร (ที่มา: “พระพุทธรูปเปิดโลกนimitrพิชิตมาร วัดยางนาคกัลลเทศน์”. [ออนไลน์]. เข้าถึง ได้จาก: https://www.google.com/maps, 2563. สืบค้น 30 มิถุนายน 2563.)
4.	หลวงพ่ ใหญ่(พระ	พ.ศ. 2532	วัดบางท ต.บางทร	สร้างขึ้นเป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของชาว ต. บางทรก และพื้นที่ใกล้เคียง	ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 สกุล	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
	สายธารา ทิพย์)		อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี		(ช่างท้องถิ่น เพชรบุรี)	 รูปภาพที่ 677 หลวงพ่อใหญ่(พระ สายธาราทิพย์) (ที่มา: ผู้วิจัย)
5.		พ.ศ. 2557	วัด สมุทโรศิตม ต.แหลม ผักเบี้ย อ. บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	สร้างขึ้นเป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของชาว ต. แหลมผักเบี้ย และพื้นที่ใกล้เคียง องค์พระมีขนาดหน้าตัก 4 เมตร 9 นิ้ว	ศิลปะอยุธยา ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (ช่าง ท้องถิ่นเพชรบุรี)	 รูปภาพที่ 678 หลวงพ่ออุทอง (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.5.3 จังหวัดราชบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูมหา คันธาราช (พระนั่งเมือง แก้ว)		วัด ป่าพุทธาราม ต.นางแก้ว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี	สร้างขึ้นจากดำริของพระสุรินทร รตนโชโต โดยแกะสลักจากหินในถ้ำ เป็นพระพุทธรูปลอยตัว ใช้เวลา แกะสลักอยู่ถึง 6 ปี องค์พระพุทธรูป สูง 3 เมตร 9 เซนติเมตร นำแบบมาจากหลวงพ่อกว วัดพระ ปฐมเจดีย์ จ.นครปฐม โดยสร้างใหม่ ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น	สร้างขึ้นจาก แนวคิดร่วมสมัย และการสร้างด้วย แรงบันดาลใจจาก อดีต คือ ศิลปะอินเดียสมัย คันธาระและ ศิลปะ ทวารวดี ซึ่งเป็น พื้นฐานวัฒนธรรม เดิมของ จ.ราชบุรี	 <p>รูปภาพที่ 679 พระพุทธรูมหาคันธาราช (พระนั่งเมืองแก้ว) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป กิตติพิพัฒน์	30 เมษายน พ.ศ. 2535	วัดถ้ำสิงโต ทอง	ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ ทาน ผู้หญิงมณฑินี มงคลนาวิน ดำเนินการก่อสร้างอุโบสถ เป็น อุโบสถที่สร้างเพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ครบ 60 พรรษา (พ.ศ.2535) เป็นสถาปัตยกรรม พระราชทานสมัยรัชกาลที่ 3 ได้สร้าง พระพุทธปฏิมา พระ ประธาน ในพระอุโบสถ ได้รับ พระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปกิต ติพิพัฒน์” มีความหมายว่า “พระพุทธเจ้าซึ่งทรงไว้ด้วย สิริ และ เกียรติ” ซึ่งสมเด็จพระญาณ สังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหา สังฆปริณายก ทรงเป็นประธานเท ทอง เมื่อวันที่ 9 มีนาคม	สร้างขึ้นตามแบบ แผนของศิลปะ สุโขทัย แบบ หมวดีใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 680 พระพุทธรูปกิตติพิพัฒน์ (ที่มา: Dr. Ukrit Mongkolnavin. “ศาสน สถาน (๑)”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://dr-ukrit- mongkolnavin.com/?page_id=6653, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 30 มิถุนายน 2563.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>2535 ตรงกับวันแรม 9 ค่ำ เดือน 4 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ขนาดหน้าตัก กว้าง 2.99 เมตร ฝีมือการ ออกแบบของ คุณไข่มุกด์ ชูโต ปฏิมากรแห่งราชสำนักฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระราชา โปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระราชา อนุญาตให้อัญเชิญพระนามาภิไธย “ส.ภ.” ประดิษฐานที่หน้าบันพระ อุโบสถ โดยมีพระราชกระแสรับสั่ง ว่า “เป็นอุโบสถหลังแรกที่มี นามาภิไธย ของพระองค์ท่าน ประดิษฐานอยู่”</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พ.ศ.2538 ในปี พ.ศ.2542 ทางวัดได้ มีลิติตแจ้งไปยังสำนักเลขาธิการ พระบรมมหาราชวัง ขอประดับ ตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่อง ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ ที่ฐานฝ่าทิพย์ ของพระพุทธรูป รัตนโกสินทร์มทามณี องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 8 วา 9 นิ้ว สูง 30 เมตร</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรูปฉาย	วันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2510 - วันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512	วัดถ้ำถ้ำ เชิง อุทยานหิน เชิง	เริ่มสร้างโดยสมเด็จพระสังฆราชอริ ยวงศาตญาณ (จวน อุฏฐายี) วัด มกุฏกษัตริยาราม จังหวัดพระนคร เสด็จวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2510 เวลา 13:00 น. สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2512	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 683 พระพุทธรูปฉาย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.5.4 จังหวัดกาญจนบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป พระ ภา.ร. ทองผาภูมิ กาญจนธรรม พิทักษ์	พ.ศ. 2508 - 2522	วัด ทองผาภูมิ ต.ท่าขนุน อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี	สร้างขึ้นโดยการนำของพระครูกาญจน ประสิทธิ์(หลวงพ่ออาบ) พร้อมด้วย ประชาชน อ.ทองผาภูมิ ร่วมกันจัดสร้างขึ้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอด ดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารีและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า จุฬารามณ์วลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (พร อิสริยยศขณะนั้น) ทรงประกอบพิธีเบิก พระเนตรและบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ พระเศียร ในวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2529 พร้อมทั้งพระราชทานนามและมีพระบรมรา ชาอนุญาตให้อยู่เชิญพระบรมภาทิโยย ภ.ป.ร. ประดับที่ผ้าทิพย์ องค์พระมีขนาดหน้าตัก 9 เมตร สูง 9 เมตร	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 684 พระพุทธรูปพระ ภา.ร. ทองผาภูมิ กาญจนธรรมพิทักษ์ (ที่มา: Apirak Peanthong)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป มทไยอิน	พ.ศ. 2530	วัด ทุ่งลาดหญ้า ต.ลาดหญ้า อ.เมือง กาญจนบุรี จ.กาญจนบุรี	<p>จัดสร้างขึ้นโดยกองทัพบก กองทัพเรือ และ กองทัพอากาศ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530</p> <p>ทั้งนี้ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดสร้างด้วยเช่นกัน คือ พระเถระนั้น หล่อด้วยทองคำหนัก 72 บาท ซึ่งมาจาก 72 จังหวัด</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปมทไยอิน”</p>	<p>ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 685 พระพุทธรูปมทไยอิน (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	สมเด็จพระพุทธ บรมไตร โลกนาถ หรือ หลวงพ่อนิล ประทานพร	พ.ศ. 2544	วัดเขาวง จินดาราม	<p>นำโดยพระครูเด่นชัย และประชาชนในพื้นที่ อ.บ่อพลอยร่วมกันสร้างขึ้นซึ่งได้รับความ ร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านโดยนำเอานิล ซึ่ง ถือเป็น อัญมณี ที่มีชื่อเสียงของ อ.บ่อพลอย มา บริจาคสมทบทุนสร้าง จนสามารถก่อสร้าง หลวงพ่อนิลประทานพรขึ้นจนแล้วเสร็จและ มีพิธีเบิกเนตร ในปีพ.ศ. 2545 สำหรับ หลวงพ่อนิลประทานพรนี้ เป็นพระพุทธรูป ปางประทานพร ที่สร้างขึ้นจากนิลทองคำ และใช้ النيلในการก่อสร้างทั้งหมดถึง 49,000 กิโลกรัม หรือ 49 ตัน หนักกว้าง 9 เมตร สูง 49 เมตร ถือเป็นพระพุทธรูปที่สร้างจาก นิลทองคำใหญ่ที่สุดในโลก</p>	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (สกุลช่าง ท้องถิ่น กาญจนบุรี)	 <p>รูปภาพที่ 686 สมเด็จพระพุทธบรมไตร โลกนาถ หรือ หลวงพ่อนิลประทานพร (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	หลวงพ่อดำ	31 ธันวาคม พ.ศ.25 54	วัดดอน ชะเอม	โครงการการจัดสร้างอุโบสถหลังใหม่ พร้อม ทั้งจัดสร้างพระประธานเพื่อประดิษฐาน องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 5.9 เมตร สูง 7.59 เมตร การประกอบพิธีเททองหล่อ หลวงพ่อดำ มีพระพรหมโลก เจ้าคณะภาค 14 วัดสามพระยา เป็นประธาน	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3	 <p>รูปภาพที่ 687 หลวงพ่อดำ</p> <p>(ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอนชะเอม อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี. “วัดดอนชะเอม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: fhttp://www.donchaem.go.th/, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 28 มกราคม 2563.)</p>
5.	พระพุทธรูป สแตนเลส	พ.ศ.25 54	วัดปากลำขา แข็ง	ขนาดกว้าง 8 เมตร สูง 12 เมตร ซึ่งเป็น พระพุทธรูปที่ทำด้วยสแตนเลส องค์ใหญ่ ที่สุดในโลกสร้างสรรคจากแรงศรัทธาของ ประชาชน ที่ช่วยกันบริจาคสร้างซึ่งเพื่อน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.	หลวงพ่อชิน ประธานพร	พ.ศ. 2516	วัดถ้าเสือ ต.ท่าม่วงชุม อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี กาญจนบุรี	หัวในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา องค์พระสูง 9 วา 9 นิ้ว หน้าตักกว้าง 5 วา 3 คอก 9 นิ้ว ถือว่าเป็นพระพุทธรูปปาง ประทานพรองค์ใหญ่ที่สุดในจังหวัด กาญจนบุรี	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระหัตถ์ เท่ากัน) ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 689 หลวงพ่อชิน ประธานพร (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
7.	สมเด็จพระเจ้า ปฐม 8 คอก	พ.ศ. 2550	วัดท่าขนุน ต.ท่าขนุน อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี	เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย อยู่บนยอดเขา วัดท่าขนุน พระสมุห์สมพงษ์ เขมจิตโต เป็น ประธานสร้าง โดยมีพระประยูรฯ ฐานรโต เป็นเจ้าภาพ ทำการก่อสร้างค้างอยู่ พระครู วิลาศกาญจนธรรม มาดำเนินการสร้างต่อ จนแล้วเสร็จเมื่อ ปี พ.ศ. 2550	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 690 สมเด็จพระเจ้าปฐม 8 คอก (ที่มา: วัดท่าขนุน. “สิ่งสำคัญภายในวัดท่า ขนุน”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.watthakhanun.com, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 28 มกราคม 2563.)</p>
8.	พระพุทธรูป สมเด็จพระเจ้า ปฐม หน้าตัก 21 คอก	พ.ศ. 2555		สร้างขึ้นโดยพระครูวิลาศกาญจนธรรม ด้วย แม่แบบของพระครูโพธิธรรมาคุณ วัดสระ พัง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ใน วาระฉลอง 2600 ปีพุทธชยันตี เพื่อถวาย เป็นพระราชกุศล ในวโรกาสที่สมเด็จพระ นางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญ	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>พระชนมายุ 80 พรรษา</p> <p>ใต้ฐานพระพุทธรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช 21 ศอก</p> <p>เป็นห้องสมุดขนาดใหญ่มีความกว้างถึง 900 ตารางเมตร</p>		<p>รูปภาพที่ 691 พระพุทธรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช</p> <p>บรู๊น หน้าตัก 21 ศอก</p> <p>ที่มา: (ที่มา: รัตทาขนิม. “สิ่งสำคัญภายในวัดท่าขมิ้น”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.watthakhanun.com, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 28 มกราคม 2563.)</p>

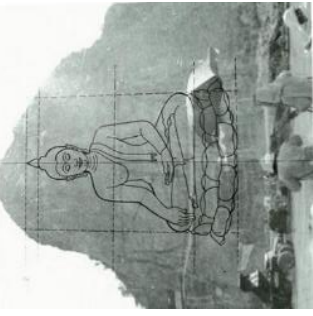

2.6 ภาคตะวันออก

2.6.1 จังหวัดชลบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	สมเด็จพระ พุทธญาณ นเรศวร์	14 สิงหาคม พ.ศ. 2523	วัดญาณสัง วราราม วรมหาวิหาร อ.บางละมุง จ.ชลบุรี	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินไปทรงงของหล่อ เมื่อ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2523 ณ อุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร และทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม ว่า สมเด็จพระ พุทธพุทธญาณนเรศวร์ ความหมาย คือ การสร้างเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแต่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สำหรับองค์พระพุทธรูปมีขนาดหน้าตัก กว้าง 2.9 เมตร สูง 3.5 เมตร โดยสร้างตามแบบพระพุทธรูปชินสีห์ ศิลปะ สุโขทัย	สร้างตามแบบ ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (นิ้ว พระหัตถ์เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 692 สมเด็จพระพุทธญาณ นเรศวร์ (ที่มา: วิทยาลัยวารวรามหาวิหาร ใน พระบรมราชูปถัมภ์. “สมเด็จพระพุทธญาณ นเรศวร์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://watyanasangvararam.com/?p=363 , [ม.ป.ป.]. สืบค้น 28 มกราคม 2563.)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระศรีอารีย เมตไตรย		CHULALONGKORN UNIVERSITY	<p>องค์พระศรีอริยเมตไตรย ออกแบบโดย อาจารย์เพื่อ หรือพิทักษ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ ประจำปีพุทธศักราช 2528 โดยออกแบบตามนิมิตของผู้มีจิตศรัทธาในการสร้าง คือ คุณประนอม ทัดตานนท์ การสร้างพระศรีอริยเมตไตรยนี้ มีการเตรียมการสร้างตั้งแต่พุทธศักราช 2507 กระทั่งสร้างแล้วเสร็จเมื่อพุทธศักราช 2527 คณะผู้สร้างจึงได้นำมเกลาฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ตามวัตถุประสงค์ของการสร้าง และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญมาประดิษฐานที่วิหารพระศรีอริยเมตไตรยแห่งนี้ เมื่อพุทธศักราช 2530</p> <p>องค์พระศรีอริยเมตไตรย เป็นพระพุทธรูปสีทองเหลืองอร่ามทั้งองค์ทองเหลืองที่ใช้หล่อองค์พระได้จากฝา</p>		<p>รูปภาพที่ 693 พระศรีอารียเมตไตรย (ที่มา: ผู้วิจัย)</p> <p>(ที่มา: วัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร ในพระบรมราชูปถัมภ์. “วิหารพระศรีอริยเมตไตรย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://watyanasangwararam.com/?p=82, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 28 มกราคม 2563.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>บาตรจำนวน 84,044 ผา หมายถึง 84,000 พระธรรมวินัย รวมกับ 12 ราศี และอวัยวะทั้ง 32 ของมนุษย์</p>		
3.	<p>พระพุทธรูป มหาวิชัย อุตตโมภาส ศาสดา (พระพุทธรูป แกะสลัก หน้าผาเขาชี จรรย์</p>	<p>โครงการ เริ่มขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537</p>	<p>CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พระพุทธรูปแกะสลักหน้าผาเขาชีจรรย์ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการพัฒนาพื้นที่วัดญาณสังวราราม จ. ชลบุรี โดยมีสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์และมีเจตนารมณ์สร้างขึ้นเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เป็นพระพุทธรูปแกะสลักหินประจักษ์กาลที่ 9 ในวาระทรงครองราชย์ฯ 50 ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยฯ สรุปได้ว่า สมควรจัดสร้างเป็นแบบลายเส้น แต่ให้ลึกและชัดเจนเห็นเป็นรูปพระพุทธรูปในระยะใกล้จะดีกว่าการ</p>	<p>สร้างขึ้นโดยมีพื้นฐานทางรูปแบบจากศิลปะสุโขทัยและล้านนา ซึ่งเคยปรากฏในพระพุทธรูปทรงสร้างคือ พระพุทธนารายณ์พิตร อันเป็นแบบศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 694 พระพุทธมหาวิชัยอุตตโมภาสศาสดา (พระพุทธรูปแกะสลักหน้าผาเขาชีจรรย์)</p> <p>(ที่มา: ดร.เดชา หลวงพิทักษ์ชุมพล, ธรณีวิทยาการ. “พระพุทธรูปแกะสลักเขาชีจรรย์ - ของสำคัญ” . [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.geothainet/kaocheecha-n-01_2555. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
	พระพุทธรูป			<p>สร้างแบบปูนดำ ซึ่งไม่เหมาะสมเพราะจะมีปัญหาในด้านการบินอนุรักษ์ชาติตลอดจนระยะเวลาและค่าก่อสร้าง เพราะเป็นเขาหินปูนและให้มีการตรึงการด้านความปลอดภัยโดยกั้นพื้นที่ด้านหน้าใกล้องค์พระเป็นเขตห้ามเข้าเด็ดขาด</p> <p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระราชทานนามว่า “พระพุทธรูปท้าวชิวอดตโมโสภาสตา” หมายความว่า พระพุทธรูปเจ้าท้าวชิวอดตโมโสภาสตา</p> <p>เป็นพระศาสดาที่รู้เรื่องสว่างประเสริฐสุด</p> <p>เพียงมหาชิวระ</p> <p>ในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2539 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินมา</p>		 <p>รูปภาพที่ 695 พระพุทธรูปท้าวชิวอดต โมโสภาสตา (พระพุทธรูปแกะสลักหน้าผาเขาชิวระ) จรรย์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	พระศรีรัตน ไตรญาณภาพ	พ.ศ. 2498	วัดสุทธาวาส ต.หนองบัว อ.บางละมุง จ.ชลบุรี	ทรงก่อกำเนิดหินแกะสลักลายเส้นเป็น ปฐมฤกษ์ ³³⁸ พระศรีรัตนไตรญาณภาพ หรือ หลวงพ่อโต เป็นพระพุทธรูปปางไสยาสน์ สร้างขึ้นโดย พระอาจารย์เปลี่ยน ใช้ปางมัตเป็นรูปองค์ พระ เพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธรูปองค์ สำหรับเป็นที่สักการบูชาและยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวบ้านมาบยายเสียดพันที่ ใกล้เคียง เดิมทีประดิษฐานอยู่ใต้ต้น มะม่วงและย้ายไปยังกุฏิเจ้าอาวาสและ ศาลาตามลำดับ ต่อมาในสมัยของพระครู วิจิตรธรรมสาร(จันทงค์ คงคปญโญ) เจ้า อาวาส ได้กระทำการนำปูนมาถมองค์พระ	ได้รับอิทธิพลจาก รัตนโกสินทร์ ตอนต้น ผสมผสานกับ ศิลปะท้องถิ่น	 รูปภาพที่ 696 พระศรีรัตนไตรญาณ ภาพ (ที่มา: ผู้วิจัย)

³³⁸ ดร.เดชา หลวงพิทักษ์ชุมพล, ธรณีวิทยาการ. “พระพุทธรูปแกะสลักเขาชีจรรย์ – การเริ่มต้น” . [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.geothai.net/kaocheechan-0/>, 2555. สืบค้น 20

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธ ลีหังค์ จำลอง	พ.ศ. 2508	หอพระพุทธ ลีหังค์ อ.เมือง จ.ชลบุรี	ให้มีความคงทนถาวร พร้อมทั้งสร้างวิหาร เพื่อประดิษฐานสำหรับหลวงพ่อดำ โดยเฉพาะ ข้าราชการและประชาชนร่วมกันจัดสร้าง ขึ้นเพื่อเป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด ประกอบพิธี เททองหล่อเมื่อ 18 เมษายน 2503 หน้าศาลากลางจังหวัด ต่อมาใน หลวงรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระ นางเจ้าฯ เสด็จมาทรงเปิดหอพระพุทธ ลีหังค์ เมื่อ 8 มกราคม พ.ศ. 2509	จำลองรูปแบบ ศิลปกรรมจาก พระพุทธลีหังค์ ที่ ประดิษฐาน ณ พระที่นั่ง พุทธไธสวรรย์	 รูปภาพที่ 697 พระพุทธลีหังค์ จำลอง (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.6.2 จังหวัดจันทบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
-------	-------------------	------------	----------------------	-----------------	--------------------	------------------

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	สมเด็จพระ มงคลมุนีเพริ พินาศศาสดา จารย์		วัดเขาสุทิม ต.เขาบายศรี อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี	วันที่ ๑๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระ พระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทน พระองค์ ทรงประกอบพิธีตัดทวย ลูกนิมิต ณ อุโบสถวัดเขาสุทิม ทรง บรรจุพระบรมสารีริกธาตุภายใน เจดีย์หยก และทรงเปิดแพรป้าย พระพุทธรูป “พระมงคลมุนีเพริ พินาศ ศาสดาจารย์”	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 698 สมเด็จพระมงคลมุนี เพริพินาศศาสดาจารย์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป ปักข์พิริธรรม	เททอง หล่อเมื่อ 3 เมษายน พ.ศ. 2520	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ มา ทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระประธาน พระอัครสาวกทั้งสอง และ พระอานนท์ เพื่อประดิษฐาน ณ อุโบสถวัดเขาสกิม และมีพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญพระปรมาภิไธยย่อ ภ.ป.ร.ประดิษฐานบนผ้าทิพย์ สำหรับองค์พระพุทธรูปมีขนาดหน้าตักกว้าง 247.5 ซม. สูง 275 ซม. หล่อด้วยโลหะบิตทอง ต่อมาในปี 2540 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประทานนามว่า “พระ</p>	<p>ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 – 5</p> <p>ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9</p> <p>ศิลปะอินเดีย สมัย คันธาระ</p>	 <p>รูปภาพที่ 699 พระพุทธรูปปักข์พิริธรรม</p> <p>(ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, (กรุงเทพฯ ทศวรรษ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562, หน้า 57.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.		สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2540- 2547	วัดสะพาน เลือก ต.ทุ่งเบญจา อ. ท่าใหม่ จ.จันทบุรี	<p>พุทธบารมีปกปัถวีธรรม”</p> <p>การสร้างพระนอนโดยมีการกำหนดให้มีความหมายที่แฝงปริศนาธรรมกล่าวคือ องค์พระมีความยาว 56 เมตร หมายถึง บทพุทธคุณ(อิติปิโส) ที่มี 56 พยางค์ และมีความสูงจากฐานถึงพระเศียร 16 เมตร ซึ่งหมายถึง สวรรค์ 16 ชั้น สร้างตามคติเรื่องพระพุทธเจ้าโปรดอสูรนาราหู โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างคือ สร้างถวายเป็นกุศลให้กับหลวงพ่อบุระสังค์ เจ้าอาวาสรูปแรก ซึ่งกระทำความดีความดีไว้มากมาย คณะพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจึงเห็นชอบให้เลือกพระประจำวัน</p>	 <p>ศิลปะ รัตนโกสินทร์ สกุลช่างท้องถิ่น</p>	 <p>รูปภาพที่ 700 พระพุทธไสยาสน์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				อังคาร ซึ่งเป็นวันเกิดของหลวงพ่อหลวงพ่อประสงค์ นั่นเอง		
4.	พระพุทธรูป รัตนคากมณี	พ.ศ.2552	พุทธมณฑล จังหวัด จันทบุรี	เพื่อร่วมถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 พร้อมทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้พุทธมณฑลประจำจังหวัด เป็นสถานที่ปฏิบัติกิจการพระพุทธศาสนา และศูนย์รวมพุทธศาสนิกชน สำหรับองค์พระประธานนั้นออกแบบโดย อ.ศรัทธา หอมสวัสดิ์	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 ศิลปะ ทวารวดี ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะล้านนา รุ่น ที่ 1 (แบบเชียง แสนสิ่งหนึ่ง)	 <p>รูปภาพที่ 701 พระพุทธรูปรัตนคากมณี</p> <p>ยมนี</p> <p>(ที่มา: GotoKnow. “พระประธานประจำพุทธมณฑลจันทบุรี”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.gotoknow.org/posts/361375, 2553. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

2.6.3 จังหวัดตราด

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระประธาน ประจำพุทธ มณฑลจังหวัด ตราด	พ.ศ.2551	พุทธมณฑล จังหวัดตราด	มีวัตถุประสงค์ของการก่อสร้างคือ เพื่อร่วมถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่อง ในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระ ชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 พร้อมทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ พุทธมณฑลประจำจังหวัด เป็น สถานที่ปฏิบัติกิจการ พระพุทธศาสนา สำหรับองค์พระประธาน พุทธมณฑล ประจำจังหวัดตราด นำรูปแบบและ ศิลปะจากประเทศอินเดีย มีความสูง 9.99 เมตร ใช้หินทรายแกะสลักเป็น องค์พระประธาน	ศิลปะอินเดียหลัง คุปตะ และ ศิลปะ รัตนโกสินทร์	 <p>รูปภาพที่ 702 พระประธานประจำ พุทธมณฑลจังหวัดตราด (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป ธรรมภูมิमुख สลิตย์	พ.ศ.2536	วัดธรรมภา มุข (ไร่ป่า)	ชาวตำบลเนินทราย อำเภอเมือง ตราด จังหวัดตราด ร่วมใจกันสร้าง เพื่อเป็นที่เคารพสักการะ และเป็น หนึ่งในโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของ ต.เนินทราย อ.เมืองตราด จ. ตราด องค์พระมีขนาดความสูง 5.40 เมตร	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 ต้นแบบจากพระ ศรีศากยะทศพลฯ	 <p>รูปภาพที่ พระพุทธรูปธรรมภูมิमुख สลิตย์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
3.	พระพุทธรูป ชินราช (จำลอง)	พ.ศ.2535	วัดหนอง บอน	องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 4 เมตร สูง 7 เมตร สำหรับการประกอบพิธี เททองหล่อ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชา เสด็จมาเป็นประธานในพิธี บริเวณ	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธรูปชินราช (นิ้ว พระที่ตักเท่ากัน)	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				หน้าอุโบสถวัดหนองบอน		 <p>รูปภาพที่ 703 พระพุทธรูปจีนราช (จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>
4.	พระพุทธรูป หยก	พ.ศ.2542	วัดท่าโสม	สร้างขึ้นจากหยกที่นำมาจากเมืองจีน โดยนำมาประดิษฐานเป็นพระ ประธานประจำอุโบสถหลังใหม่ในปี พ.ศ.2542	ศิลปะอยุธยา และ ศิลปะ รัตนโกสินทร์	 <p>รูปภาพที่ 704 พระพุทธรูปหยก (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
5.	พระพุทธรชินราช (จำลอง)	พ.ศ.2555	วัดสลักเพชร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY	ประธานประจําอุโบสถหลังใหม่	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธรชินราช (นิ้ว พระหัตถ์เท่ากัน)	 <p>รูปภาพที่ 705 พระพุทธรชินราช (จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

2.6.4 จั๋งหวัดระยอง

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธโฆษา ชินราชจอม มุนี พระพุทธชิน ราช (จำลอง)	พ.ศ. 2496	วัดสารนาถ ธรรมาราม	<p>พระพุทธโฆษาชินราชจอมมุนี เป็นพระ ประธานประจำมหาธาตุโอบสถ เป็น พระพุทธรูปขนาดกลาง หน้าที่กประมาณ 3 ศอกคือ ประดับด้วยซุ้มเรือนแก้ว จำลองแบบมาจากพระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก และมีอัครสาวกประกอบ ซ้าย-ขวา เช่นเดียวกับพระพุทธชินราช พระพุทธโฆษาชินราชจอมมุนีนี้ ได้ ประกอบพิธีหล่อที่วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2495 พระมหารัชชมงกุฎเกล้าจาร์ย จึงมอบ ให้คุณแม่บุญเรือน โตงบุญเติม และ คณะศิษยานุศิษย์ดำเนินการจัดสร้าง โดย มีพิธีเททองหล่อขึ้นอีกครั้งเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2495 จนแล้วเสร็จในปีถัด มา ในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2499 จึงทำพิธี</p>	<p>ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช ซุ้ม เรือนแก้ว และ ครองจีวรเป็นริ้ว สมจริงในแบบ ศิลปะ รัตนโกสินทร์</p>	 <p>รูปภาพที่ 706 พระพุทธโฆษาชินราช จอมมุนี พระพุทธชินราช (จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

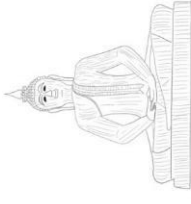
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีสร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>อยู่เชิญไปประดิษฐานจากวัดสัมพันธวงศ์ ไปยังวัดสارانนถรรณมาราม ซึ่งกระทำการสมโภชขึ้นอีกเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน ในระหว่างนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 7 ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงยกนพปฎลเศวตฉัตรถวายพระประธาน “พระพุทธโฆสาศิโนราชอมมุนี” ในอุโบสถ วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2499 พระเดชพระคุณ พระมหาธีรชงมิ่งคลาจารย์ ได้ถวายพระนาม พระประธานว่า “พระพุทธโฆสาศิโนราชอมมุนี ประเสริฐศรีสารสิทธิ์ มหศักดิ์อัคคฤทธิ์ กรุณามหาศาล ศุภลักษณ์เจริญจิต ศุภมิตรพิชิตมาร อิทธิพลมงคลกาล ประสาธน์สุขทุกข์ภัย</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป โชติญาณ		วัดพลองไส ต.ชากพง อ.แมกลอง จ. ระยอง	สุทธินิยานอุทุมเมตต โลภเชษฐอันวยชัย เกษมสันต์นิราศกัณฑ์ บรมนารทศดา”	ได้รับอิทธิพล ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ และ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ โดย มีความแพร่หลาย ในรัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 707 พระพุทธรูปโชติญาณ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระสมเด็จจิโต ธรรมาเทพ สมุทรา พระ ปางห้ามสมุทร			องค์พระมีความสูง 15 เมตร	ลักษณะโดยทั่วไป ได้รับศิลปะ สุโขทัย แบบ หมวดใหญ่ และ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ใน การแสดงปาง	รูปภาพที่ 708 พระสมเด็จจิโตธรรมาเทพ สมุทรา พระปางห้ามสมุทร (ที่มา: ผู้วิจัย)
4.	หลวงพ่ไใหญ่ ชัยมงคล		วัดเขาถ้ำ ระฆังทอง อ.แกลง จ.ระยอง	สร้างในสมัยของพระครูใบฎีกาสมบุญ อติภักโธ	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 สกุด ช่างท้องถิ่น และ น่าจะได้รับ อิทธิพลศิลปะ อินเดียส่วนหนึ่ง	รูปภาพที่ 709 หลวงพ่ไใหญ่ชัยมงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.6.5 จังหวัดฉะเชิงเทรา

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป มหาลาภ		วัดหัวสวน อ.บางคล้า จ. ฉะเชิงเทรา	พระประธานประจำอุโบสถแสนเลิศที่ สร้างขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.2553 จากดำริของ พระครูภาวนาจริยคุณท่านเจ้าอาวาสวัด ด้วยเงินบริจาคและแรงศรัทธาของ พุทธศาสนิกชนโครงการสร้างอุโบสถหลัง ใหม่จึงสำเร็จลง	ศิลปะรัตนโกสินทร์	 รูปภาพที่ 710 พระพุทธรูป มหาลาภ (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	พระพุทธรูป ธรรมาธรรมะ บาท	วันที่ 17 กรกฎ าคม พ.ศ.2 557	วัดบ้านนาเทพ ธาราม ต.บางกะเฒ่า อ. เมืองฉะเชิงเทรา จังหวัด ฉะเชิงเทรา	พระพุทธรูปปางอุ้มบาตรหน้าหลวงพ่อไส ธรรมาธรรมะ หลวงพ่อโต สูง 19 เมตร โดย สร้างขึ้นเพื่อเฉลิม พระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 84 พรรษา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2554 จากดำริของ พระครูวิโรจน์กิตติภัทร เจ้าอาวาส โดยมีลำดับเหตุการณ์ดังนี้	ศิลปะอยุธยา ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	

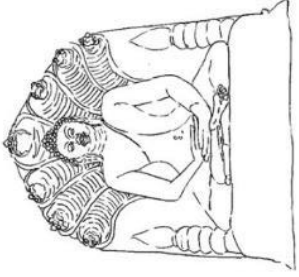
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	หลวงพ่อก สถาน(หลวง พ่อโสธร (จำลอง))		วัดอุดมมงคล	เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2557 ทำการยกเศียรพระเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2557 และก่อสร้างเสร็จในเดือน มีนาคม 2558	สร้างขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากหลวงพ่ โสธร โดยผสมผสานกับศิลปะพื้นถิ่นในเขตภาคเหนือคือการใช้ไม้สานเป็นองค์พระพุทธรูป	รูปภาพที่ 711 พระพุทธโสธร ปางอุ้มบาตร (ที่มา: ผู้วิจัย) รูปภาพที่ 712 หลวงพ่อกสถาน หรือหลวงพ่โสธร (จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
4.	สมเด็จพระเจ้า ปฐม(พระ พุทธชินราช จำลอง) พระพุทธรูป ธร (จำลอง)		วัดวิริยะ ธรรมาราม วิหารพระราช พรหมยาน	การสร้างสรรคอาคารเสนาสนะ ต่าง ๆ ภายในวัดเกิดจากดำริของพระ ภานุมาตราชานุรักษ์ ซึ่งกระทำตามแนวทาง ของครูบาอาจารย์ คือ ตามปฏิปทาของ หลวงพ่อกุญชรสังขมา หรือ พระราชพรหม ยาน (วิริยะ ถาวโร) วัดท่าซุง จ.อุทัยธานี สิ่งก่อสร้างภายในวัดจึงมีลักษณะ เช่นเดียวกับวัดท่าซุง	สร้างตามแบบศิลปะ สุโขทัย แบบหมวด พระพุทธรูปชินราช (นิ้ว พระหัตถ์เท่ากัน)	 รูปภาพที่ 713 สมเด็จพระเจ้าปฐม (พระพุทธรูปชินราชจำลอง) พระพุทธรูปธร (จำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)
5.	หลวงพ่อกุญ ชร (จำลอง)	พ.ศ. 2556	วัดประ ศาสนโสภณ (วัดบ้านกุฎ) ด.ท่าพลับ อ. บ้านโพธิ์ จ. ฉะเชิงเทรา	องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 16.33 เมตร สูง 25.80 เมตร โดยการทำก่อสร้างองค์ หลวงพ่อกุญชร ขึ้นมา เนื่องจากที่วัดบาง กุฎแห่งนี้ยังมีจุดเด่นให้ประชาชนเข้า มากราบไหว้ คณะศรัทธา พุทธบริษัทจึงได้ ร่วมกับทางวัดจัดสร้างองค์หลวงพ่อกุญชร องค์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยนี้ ขึ้นมาในปี พ.ศ.2556 และประกอบพิธีอัญเชิญพระ	สร้างขึ้นตามแบบของ หลวงพ่อกุญชรทุก ประการ ซึ่งเป็น พระพุทธรูปศิลปะ อยุธยา ปรากฏการ จำลองเนื่องด้วย ความเชื่อและศรัทธา ตลอดจนเพื่อเป็น	 รูปภาพที่ 714 หลวงพ่อกุญชร (จำลอง) (ที่มา: “วัดประศาสนโสภณ - Wat Prasat Sophon” .ออนไลน์. เข้าถึงได้ จาก:

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่ สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	อิทธิพลรูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
6.	หลวงพ่อ ใหญ่ ประทานพร	พ.ศ. 2535	วัดพระธาตุวาโย อ.สนมชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา	ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ในปี พ.ศ.2535 สร้างแล้วเสร็จในปี 2537 องค์กร หลวงพ่อบรมพุทธรูป สูง 29 เมตร หน้าตักกว้าง 20 เมตร ใช้งบประมาณใน การสร้างประมาณ 15 ล้านบาท	แหล่งท่องเที่ยว	https://www.youtube.com/watch?v=lbrF5t26J-E , 2560. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.) รูปภาพที่ 715 หลวงพ่อบรม ประทานพร (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.6.6 จังหวัดปราจีนบุรี

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรवार วดีศรีปราจีนลี รินธรโลกนาถ	2 เมษายน พ.ศ.2557	พุทธรวน อุทยานโลก เขาอโศก ต.เนินหอม อ.เมือง ปราจีนบุรี จ.ปราจีนบุรี	พระปางนาคปรกองค์ใหญ่ขนาดหน้า ตัก 14.9 เมตร สูงกว่า 34 เมตร โดยสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม บรมราชกุมารี ในโอกาสเฉลิมพระ ชนมพรรษา 5 รอบ 60 พรรษา 2 เมษายน 2558 ทั้งนี้ พระองค์ยังทรงพระราชทาน ตราสัญลักษณ์ “สธ.” ประดิษฐาน ด้านหน้าฐาน และพระราชทานนาม ว่า “พระพุทธรวารวดีศรีปราจีน ลี รินธรโลกนาถ”	สร้างขึ้นจากแรง บันดาลใจใน ศิลปะจากอดีต คือ ศิลปะทวารวดี ซึ่ง ในอดีตพบมากใน เขต จ.ปราจีนบุรี	 รูปภาพที่ 716 พระพุทธรวารวดีศรี ปราจีนสิรินธรโลกนาถ (ที่มา: ผู้วิจัย)
2.	พระพุทธรลีลา	พ.ศ.2554	วัดบางคาง ต.รอบเมือง อ.เมือง จ.	สร้างขึ้นจากการนำของพระครูสุนทร ธรรมประยูต เจ้าอาวาสวัดบางคาง	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			ปราจีนบุรี			 รูปภาพที่ 717 พระพุทธรูปลีลา (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระนอนปาง โปรดสุภัททะ	-	วัดป่า พุทธคุณ ต.ตงบัง อ. ประจันต คาม จ. ปราจีนบุรี	ประดิษฐานเหนือวิหารพุทธธรรม เอนกประสงค์บุญบารมี สร้างขึ้นตาม นิมิตของเจ้าอากาศ	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (สกุลช่างท้องถิ่น)	 รูปภาพที่ 718 พระนอนปางโปรด สุภัททะ (ที่มา: lek ko)

2.7 ภาคใต้

2.7.1 จังหวัดสงขลา

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป สงขลา นครินทร์	พ.ศ.2534	วิหารพระพุทธ ศรีสงขลา นครินทร์ อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา	พระพุทธรูปศรีสงขลานครินทร์” เป็น พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราช ชนนี เป็นเนื้อสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง 78 เซนติเมตร พระพุทธรูปองค์นี้มี พุทธลักษณะแบบเดียวกับพระ พุทธรูปองค์ ซึ่งน่าจะได้รับแรงบันดาลใจ ในการสร้างอย่างแน่นอน ทั้งนี้ พระพุทธรูปศรีสงขลานครินทร์ยังเป็น พระพุทธรูปประจำจังหวัดสงขลาอีก ด้วย	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบ เชียงแสนสิงห์ หนึ่ง) ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะสกุลช่าง นครศรีธรรมราช	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป มงคล	พ.ศ.2542	ยอดเขาคอหงส์ สวนสาธารณะ	สร้างขึ้นเนื่องในโอกาสพระราชพิธี มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่	 <p>รูปภาพที่ 719 พระพุทธรูปศรีสงขลา นครินทร์</p> <p>(ที่มา: ทำพระจันทร์ทองคำคอม. “พระพุทธรูป สงขลานครินทร์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.thaprachan.com/product_img/3198/SD15043198A-2657.jpg, [ม.ป.ป.]. 19 มิถุนายน 2563.)</p>

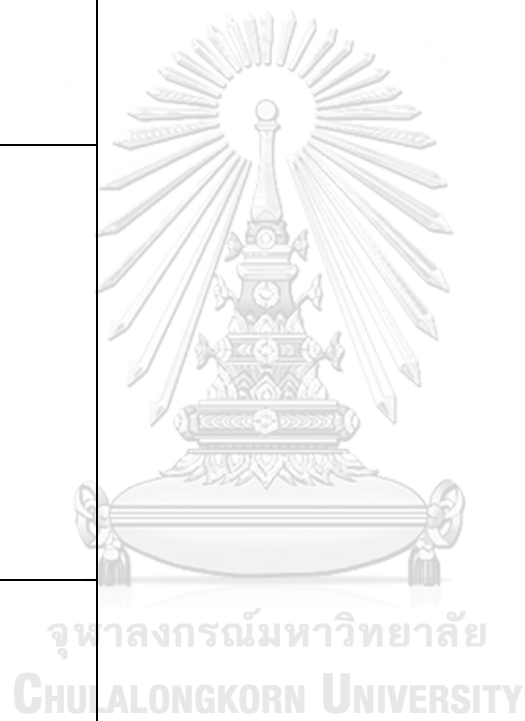
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
	มหาราช		เทศบาลเมือง หาดใหญ่ ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จ. สงขลา	<p>รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานเมื่อ 12 ตุลาคม พ.ศ.2542 และในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2543 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเททองหล่อในส่วนพระหัตถ์ของพระพุทธรูป วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2543 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาเป็นประธานในพิธีเททองหล่อส่วนพระเกตุมาลาของพระพุทธรูป</p> <p>พระพุทธรูปทรงกลมทวารวดี สำหรับองค์พระพุทธรูปมีขนาดความสูง 19.90 เมตร หล่อด้วยโลหะแล้ว จึงปิดทอง ออกแบบโดย ร.ศ.ภิญโญ</p>	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 720 พระพุทธรูปทรงกลมทวารวดี (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
3.	พระพุทธรูป ลาภดำรงค์	วันที่ 28 กันยายน พ.ศ.2529	วัดปลักคำ ต.โคกม่วง อ.คลองหอยโข่ง จ.สงขลา	สร้างขึ้นจากดำริของพระครูวิระเขม คุณ (หลวงพ่อก่อม เขมวิโร) เจ้า อาวาส ใช้งบประมาณในการสร้าง ราว 50 ล้านบาท ซึ่งเกิดจากแรง ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งชาว ไทยและต่างประเทศ สำหรับองค์ พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 8 เมตร สูง 12 เมตร	ศิลปะสกุลช่าง นครศรีธรรมราช ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	
4.	พระพุทธรูป มหามงคล บพิตร (พระ พุทธชินราช จำลอง)	พ.ศ.2518	วิหารพระพุทธ มหามงคล บพิตร (น้ำน้อย) ต.น้ำน้อย อ.หาดใหญ่ จ.	สร้างขึ้นจากการนำของพระราช พรหมยาน(หลวงพ่อกษิสังค์) เจ้า อาวาสวัดท่าซุง จ.อุทัยธานี ตามคำ บอกเล่าจากนิมิตของหลวงพ่อกเอง จึง มีการติดต่อขอซื้อที่ดินจากนางกัมไถ่	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระ พุทธชินราช (มี พระหัตถ์เต้าเท้าน)	รูปภาพที่ 721 พระพุทธลาภดำรงค์ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			สงขลา	<p>ชูโตชนะ เพื่อจะขอซื้อที่ดินหากแต่เจ้าของกลับถวายให้หลวงพ่อดังนี้ไม่มีค่าใช้จ่าเลยใดๆ ดังนี้จึงเริ่มดำเนินการก่อสร้างวิหาร โดยหลวงพ่อพระราชมหายาน (พระมหาวิริยะถาวร) "ถาศิลิณดำ" วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี เป็นประธานในการก่อสร้าง พร้อมด้วยคณะศิษย์ทั้งภาคกลางและภาคใต้ โดยมีหม่อมหลวงวรวัฒน์ นวรัตน์ ผู้อำนวยการไฟฟ้าฝ่ายผลิต จังหวัดกระบี่ เป็นผู้ประสานงานกับ คุณเชิดศรี สุขสวัสดิ์ โดยมีนางได้ ชูโตชนะ เป็นผู้อุทิศที่ดินบริเวณนี้ให้ ปัจจุบันที่ดินถวายเป็นที่รพียสินส่วนพระมหาทักษัตริย์ศรีเมื่อสร้างวิหารเสร็จสิ้น พ.ล.อ. บุญชัย บำรุงพงศ์ ได้มอบ</p>		 <p>รูปภาพที่ 722 พระพุทธรูปปางมณฑล บพิตร (พระพุทธรูปนราขจำลอง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พระพุทธรูปที่อันเชิญมาจาก กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2519 หลวงพ่อให้ชื่อว่า "พระพุทธ มหามงคลบพิตร" ตามชื่อเดิมของ พระที่ฝังอยู่ใต้ดิน ต่อมาในวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2519 พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุใน พระเกตุมาลา พระพุทธมณฑล บพิตร เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2519</p>		
5.	พระนอน แถมพ่อ	พ.ศ 2537	เกาะยอ	-	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 723 พระนอนแถมพ่อ (ที่มา: วัดพระนอนแถมพ่อ. "ประวัติวัด พระนอนแถมพ่อ". [ออนไลน์]. เข้าถึงได้</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
						จาก: http://travelsongkha.blogspot.com/2015/10/blog-post.html , 2558. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)

2.7.2 จังหวัดพังงา

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป มงคลชัยนาค ปรก (พระพุทธรูป ปางนาคปรกที่ ใหญ่ที่สุดใน แถบอันดามัน)	พ.ศ. 2540 - 2542	วัดราษฎร์ อุโบสถ (วัดบาง เหรียญ) ต. บางเหรียญ อ.ทับปุด จ. พังงา	สร้างขึ้นจากดำริพระวิสิฐพัฒนวิธาน (พระอาจารย์ชัย) โดยมีมูลเหตุเกิด จากนิมิตของพระอาจารย์ชัย โดยมี วัตถุประสงค์ในการก่อสร้างเพื่อเป็น ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนใน เขตพื้นที่ภาคใต้และฝั่งทะเลอันดามัน และเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ สักการะบูชาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของ ต.บางเหรียญ อ.ทับ ปุด จ.พังงา	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (สกุลช่างท้องถิ่น)	 <p>รูปภาพที่ 724 พระพุทธรูปมงคลชัย นาคปรก (พระพุทธรูปปางนาคปรกที่ใหญ่ที่สุด ในแถบอันดามัน) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป ญาณโสมภิต	5 ธันวาคม 2542	วัดสามัคคี ธรรม (ป่าสัก) อ.คุรุบุรี จ.พิจิตร	สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกา ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวฯ ทรงเจริญพระ ชนมพรรษา 72 พรรษา ประดิษฐาน เป็นพระประธานประจำอุโบสถ คน ทั่วไปเรียกว่า "พระพุทธรูปภูมิภาคเฉลิม พระเกียรติ 72 พรรษา มหาราช	ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9	 รูปภาพที่ 725 พระพุทธรูปดิญาณโสมภิต (ที่มา: ผู้วิจัย)
3.	พระพุทธรูป ธรรมิกราชสี หนาทมงคล	17 มีนาคม พ.ศ.2551		สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกา ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม พ.ศ.2550	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบ เขียนเส้นสิงห์ สอง) ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาล ที่ 9	 รูปภาพที่ 726 พระพุทธรูปธรรมิกรา ราชสีหนาทมงคล (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.7.3 จังหวัดภูเก็ต

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป มงคลเอก นาคคีรี (หินอ่อน และ ทองเหลือง)	โครงการ สร้าง พระพุทธรูป กสิน อ่อน เริ่มต้น ตั้งแต่ปี 2545, เทพของ หล่อ พระพุทธรูป ทองเหลือง	พุทธ อุทยาน ยอดเขานาคเกิด ตำบลกะ รน อำเภอ เมือง จังหวัด ภูเก็ต	พระพุทธรูปมงคลเอกนาคคีรีมีเหตุการสร้างจากมีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคที่ดินบนภูเขาสูง มองเห็นทัศนียภาพทิวเกาะภูเก็ต ให้แก่วัดกิตติสังฆาราม ด้วยเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ วัตถุประสงค์สังฆาราม คณะกรรมการวัดประชาชน และพุทธศาสนิกชน จึงได้จัดทำโครงการสร้าง “พระพุทธรูปมงคลเอกนาคคีรี” และพัฒนาจนกลายเป็นพุทธอุทยานประจำเมืองภูเก็ต และก่อตั้งโครงการ “สร้างพระถวายเป็นพ่อ หล่อพระถวายเป็นแม่” โดยที่องค์หนึ่งสร้างขึ้นเพื่อถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งหล่อด้วยทองผสมน้ำหนัก 22 ตัน มีขนาดหน้าตักกว้าง 5.49 เมตร สูง 12.19 เมตร อีกองค์หนึ่ง สร้างขึ้น	ศิลปะ รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (สกุลช่างท้องถิ่นภูเก็ต) ศิลปะสกุลช่าง นครศรีธรรมราช องค์ทองเหลือง ศิลปะสุโขทัย แบบหมวกใหญ่ ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง) ศิลปะ	 <p>รูปภาพที่ 727 พระพุทธรูปมงคลเอกนาคคีรี (หินอ่อน และทองเหลือง) (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช คือ พระพุทธรูปมิ่งมงคลเอก นาคคีรี ซึ่งมีขนาดหน้าตักกว้าง 25.45 เมตร ความสูง 45 เมตร โครงสร้างคอนกรีตเสริม เหล็ก ประดับด้วยหินอ่อนหยกขาว “สุริย กัณฑ์” (สุริยกัณฑ์) จากประเทศพม่า ใช้ งบประมาณในการก่อสร้าง 80 ล้านบาท โดย มีนายประสิทธิ์ ลับเหลี่ยม ประติมากร ผู้ออกแบบและปั้นปูนโครงสร้าง อาจารย์จร ศักดิ์ เจ้ากรมทอง สถาปนิกผู้ดูแลการจัดสร้าง นายชลสิทธิ์ นักพัฒนาพยางค์ นายช่างศิลปกรรม ที่ปรึกษาด้านพุทธศิลป์ และออกแบบภูมิทัศน์ โดยรวม และนายบูรพา รอดอิทธิ์ นายช่าง ศิลปกรรมประดับผิวหินอ่อนหยกขาว ต่อมา ได้รับการถวายพระนามจากสมเด็จพระญาณ สังวรสมเด็จพรสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก</p>	<p>รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9</p>	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				ยก ว่า “พระพุทธรูปมิ่งมงคลเอโกนาคคีรี” พร้อม ตราตั้งให้เป็นพระพุทธรูปประจำเมืองภูเก็ต เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2551		

2.7.4 จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูปสี่องค์ ราชภัฏนครศรี ธรรมราช	พ.ศ.2555	มหาวิทยาลัย ราชภัฏ นครศรีธรรม ราช	ปีพุทธศักราช 2555 นับเป็นปีสำคัญ เพราะเป็นปีที่สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าตรัสรู้ครบ 2,600 ปี ที่เรียก กันว่า “ปีสัมพุทธยัตติ” ประกอบกับ เป็นปีที่สมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงเจริญ พระชนมพรรษา 80 พรรษา และ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยาม มกุฎราชกุมารทรงเจริญพระ	ศิลปะสกุล ช่าง นครศรีธรรมราช	

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ชนมพรรษา 60 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราชและจังหวัด นครศรีธรรมราช จึงทำโครงการก่อสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ไว้เป็นที่สักการบูชาอีกแห่งหนึ่งชื่อว่า “พระพุทธรูปหิรัญคังคาราภิรมย์” โดยจำลองจาก หอพระพุทธรูปหิรัญคังคาราภิรมย์ พระพุทธรูปที่ บริเวณศาลากลางจังหวัด นครศรีธรรมราช</p> <p>สำหรับองค์พระพุทธรูปมีขนาดหน้าตักกว้าง 9.84 เมตร สูง 26 เมตร (2,600 ซม.) มีความหมายเป็นนัยว่า เริ่มสร้างในสมัยรัชกาลที่ 9 คราวที่ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 84 พรรษา และในช่วงเวลาครบ 2,600</p>		 <p>รูปภาพที่ 728 พระพุทธรูปหิรัญคังคาราภิรมย์ (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				ปีแห่งการตรัสรู้ ทั้งนี้ มีการบรรจุ หัวใจพระเจ้าภายในองค์พระพุทธร สีหิงค์ ในวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2557		
2.		26 สิงหาคม พ.ศ.2517	วัดพระ มหาธาตุ วรมหาวิหาร ต.ในเมือง อ.เมือง นครศรีธรรม ราช จ. นครศรีธรรม ราช	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ พลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระ ราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า จุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระพุทธร สีหิงค์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2517 ณ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร จ.นครศรีธรรมราช เพื่อ ประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัด พระมหาธาตุ วรมหาวิหาร โดย	ศิลปะสกุลช่าง นครศรีธรรมราช	 <p>รูปภาพที่ 729 พระพุทธรูปสีหิงค์จำลอง (ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย), 2562. หน้า 53.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				<p>จำลองมาจากพระพุทธรูปสี่องค์ประจำเมืองนครศรีธรรมราช ที่ประดิษฐานภายในหอพระพุทธรูปสี่องค์ บริเวณศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช สำหรับองค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 38 ซม. สูง 42.67 ซม.</p>		

2.7.5 จังหวัดกระบี่

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป พระทนต์ปฎิมา ประธานพร สก.	พ.ศ.2547	วัดแก้วโกร วาราม พระ อารามหลวง ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.กระบี่	หล่อขึ้นด้วยแรงศรัทธาของชาว ปากน้ำ อ.เมืองกระบี่ เพื่อ ประดิษฐานภายในพระอุโบสถหลัง ใหม่ของวัด โดยมีวัตถุประสงค์ในการ สร้างคือ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาส ทรงเจริญพระชนมพรรษา 72 พรรษา เช่นเดียวกับพระอุโบสถ	ศิลปะสกุล ช่าง นครศรีธรรมราช ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาล ที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 730 พระพุทธรูป ประธานพร สก. (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป ชีจักรพรรดิ มุนีสัมพุทธชยันตีศรีคลองพน ตีศรีคลองพน	พ.ศ.2555	วัดคลองพน ต.คลองพน อ.คลองทอม จ.กระบี่		ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาล ที่ 9	 รูปภาพที่ 731 พระพุทธรูปชีจักรพรรดิ มุนีสัมพุทธชยันตีศรีคลองพน (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.7.6 จังหวัดตรัง

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูปสี่องค์ ศรีตรังพรหม ประชาวมหาโชค	24 มีนาคม พ.ศ.2555	วัดกะพัง สุรินทร์ พระ อารามหลวง อ.เมืองตรัง	สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานเป็นพระ ประธานประจำอุโบสถ	ศิลปะสกุลช่าง นครศรีธรรมราช (ท้องถิ่นเมืองตรัง)	 <p>รูปภาพที่ 732 พระพุทธรูปสี่องค์ศรีตรัง พรหมประชาวมหาโชค (ที่มา: ผู้วิจัย)</p>

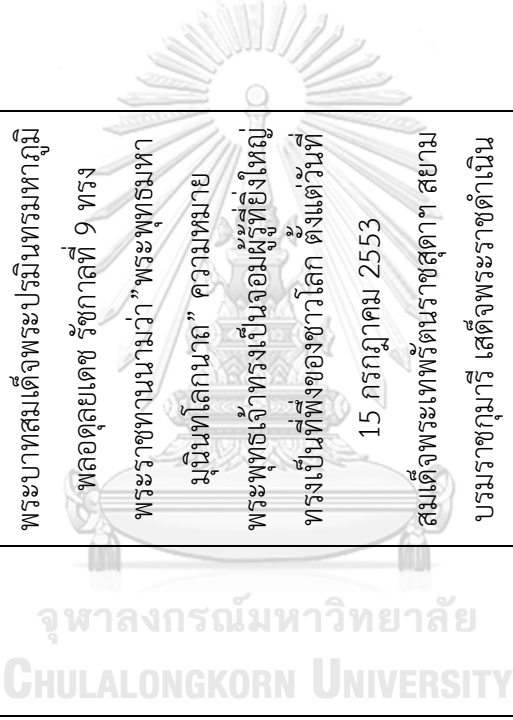
2.7.7 กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จังหวัดปัตตานี, นราธิวาส, ยะลา)

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
1.	พระพุทธรูป มิ่งมงคล	วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2509	พระพุทธรูป อุทยานเขา กง วัดเขากง มงคลมิ่ง มิตรปฐิฐา ราม ต.ลำภู อ.เมือง นราธิวาส จ.นราธิวาส	สร้างขึ้นในช่วงปี 2509 – 2512 โดย พุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาว ไทยเชื้อสายจีน การดำเนินการ ก่อสร้างดำเนินงานภายใต้กระทรวง มหาดไทย โดยจอมพล ประภาส จารุเสถียร ได้ตั้ง คณะกรรมการดำเนินการก่อสร้าง องค์พระ และพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ บริเวณเขากง หมายถึงให้เป็นพระพุทธรูป ปฏิมาขนาดใหญ่ประจำภาคใต้ พระพุทธรูปทักษิณมิ่งมงคลเริ่มวางศิลา ฤกษ์ก่อสร้าง เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2509 โดยมีจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นประธานฝ่ายฆราวาส สมเด็จพระสังฆราช มกุฏกษัตริยาราม เป็นประธานฝ่าย สงฆ์	ศิลปะสกุลช่าง นครศรีธรรมราช ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาล ที่ 9	 <p>รูปภาพที่ 733 พระพุทธรูปทักษิณมิ่ง มงคล (ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวง วัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ใน รัชกาลที่ 9, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562. หน้า 154.)</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			<p style="text-align: center;">จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเป็นประธานในพิธีพุทธภิเษก พระพุทธรูปที่กษัตริย์มณฑลและบรรจ พระบรมสารีริกธาตุที่พระอุระเบื้อง ซ้าย เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2513 การสร้างพระพุทธรูปที่กษัตริย์ มณฑล มีวัตถุประสงค์ในการสร้าง คือ เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในโอกาสฉลองสิริราช สมบัติครบ 60 ปี สำหรับองค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 17 เมตร ความสูงจากใต้พระเพลาถึง ยอดพระเศวตบัลลังก์ 23 เมตร ความ สูงจากระดับดินบนยอด เนินเขาถึงยอดพระเศวตบัลลังก์ 28</p>		

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
2.	พระพุทธรูป มกายมงคล ประยูรเกศานน ที่สุพิธาน	8 พฤศจิกายน พ.ศ.2537	วัดปากน้ำ อุบัติมภ์ จังหวัดยะลา	<p>เมตร ความสูงจากพระหนุถึงยอดพระเกศบัวตูม 9 เมตร พระพักตร์กว้าง 5 เมตร ฐานกว้าง 11 เมตร ฐานยาว 18 เมตร ฐานสูง 4.30 เมตร ออกแบบโดยจิตร บัวบุศย์</p> <p>สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสมงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา 60 พรรษา ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ นำโดย คุณประยูร - คุณเกศินี พนิชยานนท์และครอบครัว พร้อมด้วยคุณนะศิษย์หลวงพ่อวัดปากน้ำตลอดพุทธศาสนิกชน อำเภอเบตงและจังหวัดใกล้เคียงร่วมกันจัดสร้างขึ้น</p> <p>ทั้งนี้ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถพระราชทานนามและเสด็จทรงบรรจุพระบรม</p>	ศิลปะล้านนา รุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสนสิงห์สอง)	 <p>รูปภาพที่ 734 พระพุทธรูปมกายมงคลประยูรเกศานนที่สุพิธาน</p>

ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
				สาริกธาดุบนยอดฉัตร เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2536 สำหรับองค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 9.99 เมตร สูง 14.29 เมตร นำหนักประมาณ 40ตัน		(ที่มา: พริยะ ไกรฤกษ์, พระพุทธรูปภูมิภาค อัครลักษณะพุทธศิลป์ไทย, (กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด(มหาชน)), 2551. หน้า 197.)
3.	พระพุทธรูป มุนินทโลกนาถ	1 พฤษภาคม พ.ศ.2514	บนเทือกเขา สันกาลาศีรี อุทยาน แห่งชาติ น้ำตก ทรายขาว ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี	สร้างขึ้นจากดำริของพระครูธรรมกิจโกศล (พระอาจารย์นอง ธัมมภูโต) อดีตเจ้าอาวาส โดยปรึกษาเจ้าคุณโศภนธรรมคุณ วัดนาประดู่ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัดปัตตานี จึงเห็นพ้องร่วมกันจัดสร้างพระพุทธรูปปางยมกปาฏิหาริย์ กำหนดวางศิลาฤกษ์ โดยมีสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าพระกัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งทั้งสองพระองค์ได้เสด็จมาเพื่อประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อ	ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาล ที่ 9	 รูปภาพที่ 735 พระพุทธรูปมุนินท โลกนาถ (ที่มา: กรมการศาสนา กระทรวง วัฒนธรรม, 89 พระพุทธรูปสำคัญ ใน รัชกาลที่ 9, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562.

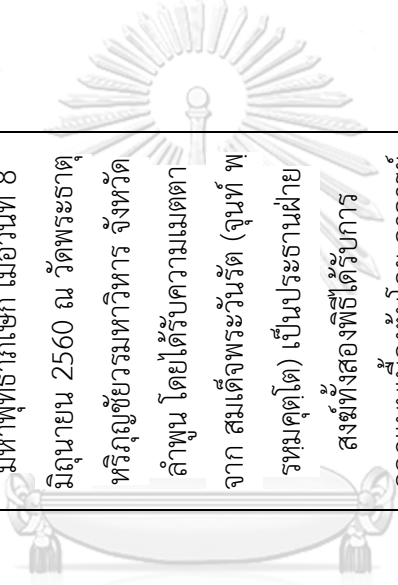
ลำดับ	นาม พระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบ ศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
			 <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>วันที่ 1 พฤษภาคม 2514 และสร้างเสร็จเมื่อต้นปีพ.ศ. 2553 ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานนามว่า "พระพุทธมหามุนีทโลคนาถ" ความหมาย พระพุทธเจ้าทรงเป็นจอมผู้รู้ที่ยิ่งใหญ่ ทรงเป็นที่พึ่งของชาวโลก ตั้งแต่วันที่ 15 กรกฎาคม 2553 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน มาทรงประกอบพิธีเบิกเนตร พระพุทธรูป วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2556</p>		หน้า 53.)

3. พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10

ลำดับ	นามพระพุทธรูป	ปีที่สร้าง	สถานที่ประดิษฐาน	ประวัติการสร้าง	รูปแบบศิลปกรรม	รูปภาพพระพุทธรูป
	พระเจ้าปดถุณี	พ.ศ. 2561	วัดดับภัย ต. ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่		ศิลปะล้านนา รุ่น 1 (แบบเชียงแสน ลึงห์หนึ่ง) ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์สร้างขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 3, 9	 <p>รูปภาพที่ 736 พระเจ้าปดถุณี (ที่มา: OKNATION BLOG. “วัดดีที่ได้โรงเรียน วัดดับภัย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://oknation.nationtv.tv/blog/JobHoPra/2018/08/31/entry-1,2561. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>

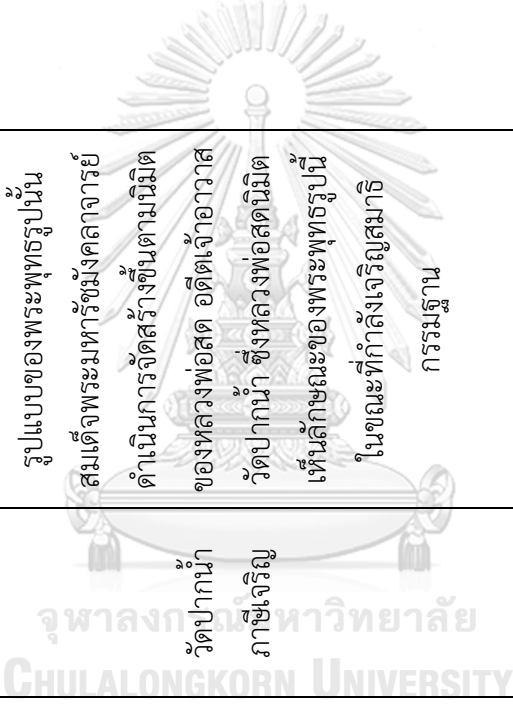

	<p>พระพุทธรูป ไชยสุภมงคล</p>	<p>20 เมษายน 2560</p>	<p>ศูนย์ การศึกษา มหาวิทยาลัย เชียงใหม่</p>	<p>มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดสร้าง "พระพุทธรูปไชยสุภมงคล" สำหรับอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ ศูนย์การศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ "ทริภูม ไชย" จ.ลำพูน อาจารย์อำนวย กิ่งทองอินทร์ ได้ เปิดเผยถึงแนวคิดในการ ออกแบบเพื่อจัดสร้าง "พระ พุทธรูปไชยสุภมงคล" ว่า "มีแนวทางการออกแบบการ จัดสร้างพระพุทธรูปให้มีพระ พุทธลักษณะแบบศิลปะล้านนา (เชียงใหม่-ลำพูน) แบบเชียง แสน (ลिंगที่ 1) ปางมารวิชัย เป็น หลักมาผสมผสานกับศิลปะแบบ สุโขทัย ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการ สร้างแบบสุโขทัยแต่มีลักษณะ ของล้านนาซึ่งมีความเหมาะสม</p>	<p>ศิลปะล้านนา รุ่น 1 (แบบเชียงแสน ลिंगที่หนึ่ง) ศิลปะทริภูมไชย ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่</p>	 <p>รูปภาพที่ 737 พระพุทธรูปทริภูมไชย สุภมงคล (ที่มา: เชียงใหม่นิวส์. "ขอเชิญร่วมพิธีเททอง หล่อ พระพุทธรูปไชยสุภมงคล และ สนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักศึกษาที่ขาดแคลน ทุนทรัพย์". [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/589521/, 2560. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>
--	----------------------------------	---------------------------	---	---	--	--

				ที่จะเป็นต้นแบบในการสร้าง มีขนาด หน้าตักกว้าง 1.26 เมตร สูงจากฐานที่นั่ง 1.68 เมตร มีฐานรองรับติดกับองค์พระสูงประมาณ 0.50 เมตร หล่อด้วยโลหะทองสัมฤทธิ์ปิดทองทั้งองค์			
	พระพุทธรูปมหาจุฬา บารมีศรีทริภุญชัย ทริภุญชัยมูลนิธิ สงฆ วิชาการยุบุนนสส วิสติวสสปร ปุนณมมงคลกาลิก เสฏฐวารุตตม	21 ธันวาคม 2560	มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ ลำพูน	นามของ พระพุทธรูปมหาจุฬา บารมีศรีทริภุญชัย มี ความหมายว่า “องค์โมกัล มังคลอันบริบูรณ์แห่งปิติลลิต แห่งการเกิดขึ้นของวิทยาลัย แห่งสงฆ์อันตั้งอยู่ในเมืองทริภุญ ชัย เป็นองค์ประเสริฐและสูงสุด อย่างยิ่ง” เป็นพระพุทธรูป ประจำ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราช วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน	ศิลปะทริภุญไชย ศิลปะล้านนา รุ่น 1 (แบบเชียงแสน สิงห์หนึ่ง) ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่		รูปภาพที่ 738 พระพุทธรูปมหาจุฬา บารมีศรีทริภุญชัย ทริภุญชัยมูลนิธิ สงฆ วิชาการยุบุนนสส วิสติวสสปร

			<p style="text-align: center;"> จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY </p>	<p>พระพุทธรูปว่า “พระพุทธริ บุญไชยสุมงคล” โดยมีพิธี ทอดหล่อเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2560 ณ ลานสัก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และพิธี มหาพุทธภิเษก เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2560 ณ วัดพระธาตุ ศรีบุญชัยรวมทิวहार จังหวัด ลำพูน โดยได้รับความเมตตา จาก สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พ รหมคฺคฺโต) เป็นประธานฝ่าย สงฆ์ทั้งสองพิธีได้รับการ ออกแบบเบื้องต้นโดย อาจารย์ อำนาจ กัมพะอินทร์ อดีต คณบดีคณะวิจิตรศิลป์และอดีต ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่</p>		<p>จังหวัดลำพูน. “พระพุทธริบุญไชย สุมงคล”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.hec.oop.cmu.ac.th/a boutorg.php?menu_sub_id=9, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>
--	--	--	--	---	--	---

	<p>สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระสังฆราช</p>	<p>องค์แรก หล่อเมื่อ วันที่ 5 ธันวาคม 2559 และองค์ที่ 2 วันที่ 15 เมษายน 2560</p>	<p>ณ ที่พักสงฆ์ ธรรมวิเวก(วัด ป่าหนองแสง) ต.ห้วยเตย อ. กุตรัง จ. มหาสารคาม</p>	<p>โครงการสมเด็จพระสังฆราช มหาจักรพรรดิประทีปทรงกำลัง แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จะ จัดสร้าง พระพุทธรูปสมเด็จพระสังฆราช ทรงเครื่องจักรพรรดิ ประทีป ทรงกำลังแผ่นดินธรรมแผ่นดิน ทอง จะจัดสร้างทั้งสิ้นจำนวน 111 องค์ ในระยะเวลา 11 ปี โดยประดิษฐานทุกจังหวัดทั่ว ประเทศไทย เพื่อให้เป็นที่ตั้ง แห่งคุณพระรัตนตรัย อันเป็นที่ เคารพสูงสุด และเป็นนิมิต หมายสำคัญ ของการปกป้อง รักษา ดูแลผืนแผ่นดินไทยแห่งนี้ ให้สงบ ร่มเย็น ภัยพิบัติและเหตุ เภทภัยทุเลาเบาบาง ให้แผ่นดิน แห่งนี้ อยู่ในเขตของกุศลกรรม และคุณความดีทั้งปวง ในเขต</p>	<p>ศิลปะแบบ รัตนโกสินทร์สร้าง ขึ้นใน สมัยรัชกาล ที่ 3, 9</p>	 <p>รูปภาพที่ 740 สมเด็จพระสังฆราช มหาจักรพรรดิประทีปทรงกำลัง แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง (ที่มา: ที่พักสงฆ์ธรรมวิเวก วัดป่าหนองแสง ตำบลห้วยเตย อำเภอกุตรัง จังหวัด มหาสารคาม. “วัดป่าหนองแสง”. ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.facebook.com/450607261682360/photos/pcb.1438702299539513/1438702042872872/?type=3&theater, 2560. สืบค้น 20 ธันวาคม 2562.)</p>
--	---	---	--	--	--	---

	<p>หลวงพ่อพระใส (จำลอง)</p>	<p>23 กุมภาพันธ์ 2563</p>	<p>โรงพยาบาล หนองคาย</p>	<p>เพื่อนำไปประดิษฐานที่ศาลา หลวงพ่อพระใสหน้าอาคารพระ สิริบุญโน้ตเมตตา (อาคารผู้ป่วย ใน ๑๐ ชั้น) ณ โรงพยาบาล หนองคาย ซึ่งมีขนาดหน้าตัก 72 ซม.</p>		 <p>รูปภาพที่ 741 หลวงพ่อพระใส (จำลอง) (ที่มา: “หลวงพ่อพระใส”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.facebook.com/LuangPhorPhraSai/photos/a.175241775870920/2328488533879556/?type=3&theater, 2562. สืบค้น 30 มีนาคม 2561.)</p>
--	---------------------------------	-----------------------------------	------------------------------	---	---	--

	<p>พระพุทธรูป ธรรมกายมงคล</p>	<p>พ.ศ. 2560</p>	<p>วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ</p>	<p>รูปแบบของพระพุทธรูปนั้น สมเด็จพระมหารัชมังคโลกจารย์ ดำเนินการจัดสร้างขึ้นตามนิมิต ของหลวงพ่อดล อดีตเจ้าอาวาส วัดปากน้ำ ซึ่งหลวงพ่อดลนิมิต เห็นลักษณะของพระพุทธรูปนี้ ในขณะที่กำลังเจริญสมาธิ กรรมฐาน</p>		 <p>รูปภาพที่ 742 พระพุทธรูปธรรมกาย มงคล</p> <p>(ที่มา: “พระพุทธรูปธรรมกายมงคล”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://i.pinimg.com/originals/1b/01/67/1b016794baf91fee055f4c48f00a071a.jpg, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 25 มิถุนายน 2563.)</p>
--	-----------------------------------	------------------	--------------------------------	---	---	--

บทที่ 5 บทวิเคราะห์

จากการศึกษาลักษณะ รูปแบบ แนวคิด คติความเชื่อ ตลอดจนพัฒนาการด้านรูปแบบศิลปกรรมในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 ผลการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10

1.1 พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ก.พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ครั้นดำรงพระอิสริยยศ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ. 2489 – 2559)

รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงสร้างขึ้นสามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นมีรูปแบบศิลปกรรมอันสืบทอดจากรูปแบบของพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะรัตนโกสินทร์ ซึ่งปรากฏทั้งรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นตามแบบแผนศิลปะรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 3 แต่เป็นธรรมเนียมการสร้างมาแต่รัชกาลที่ 1 คือ พระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาล และการสร้างตามแบบพระราชนิยมในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 – 5 โดยพระพุทธรูปปฏิมานั้นไม่ปรากฏอุษณิษะหรือพระเกตุมาลาทรงสูงและครองจีวรห่มคลุมตามแบบพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย เช่น พระพุทธรูปนารายณ์ตบพิตร พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นเมื่อครั้งทรงผนวช ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับพระพุทธรูปนินนาท ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงสร้างขึ้น

แม้กระทั่ง การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาปางประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ซึ่งยังไม่ได้มีการสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2499 ให้แล้วเสร็จโดยมีรูปแบบศิลปกรรมในลักษณะเดียวกันกับพระพุทธรูปปฏิมาประจำพระชนมวารของรัชกาลที่ 7 ที่ทรงสร้างขึ้นก่อนจะสละราชบัลลังก์ กล่าวคือ พระพุทธรูปปฏิมามีพระเศวตห้อยเรียงกันไปทั่วพระเศียรอย่าง

เป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระเนตรเหลือบต่ำ มีอุณาโลม พระขนงโก่ง พระโอษฐ์เล็ก ครองจีวรลักษณะสมจริงคล้ายกับพระพุทธรูปศิลปะอินเดียแบบคันธาระ พระหัตถ์ขวายกขึ้นโดยหันฝ่าพระหัตถ์ออก และใช้พระอังคุฐและพระดัชนีจีบเป็นวง แสดงปางแสดงธรรม พระหัตถ์ซ้ายวางลงบนพระเพลหาหงายฝ่าพระหัตถ์ ประทับนั่งห้อยพระบาทบนบัลลังก์เหนือฐานบัว ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลจากศิลปะทวารวดีอีกประการหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาลักษณะโดยรวมแล้ว พระพุทธรูปปฏิมาที่รัชกาลที่ 7 สร้างนั้น อาจมีแรงบันดาลใจมาจาก พระพุทธรูปปฏิมา คันธารราชภูริ ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ก็ได้

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นนั้นจะออกแบบโดยใช้รูปแบบศิลปกรรมศิลปะสุโขทัยมาเป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีแรก คือ การสร้างตามแบบแผนพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัยแบบหมวดใหญ่ทุกประการ โดยเฉพาะพระพุทธรูปปฏิมาปางประจำพระชนมวาร ซึ่งมีต้นแบบจาก พระอัฐฐารส เป็นอาทิ

กรณีที่สอง คือ การหยิบยืมรูปแบบบางประการของพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัยแบบหมวดใหญ่มาใช้ในการออกแบบร่วมกับรูปแบบและแนวความคิดของศิลปะสมัยอื่นๆ อย่างศิลปะรัตนโกสินทร์ ศิลปะล้านนา โดยผ่านพระบรมราชวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง เช่น พระพุทธรูปปางประทานพร ภปร. และพระพุทธรูปนวราชบพิตร ตลอดจนพระพุทธรูปปฏิมาปางประจำพระชนมวาร รัชกาลที่ 8 ที่ถึงแม้จะสร้างขึ้นตามรูปแบบของพระศรีศากยทศพลญาณฯ ก็ตาม แต่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแรงผลักดันอันมาจากศิลปะสุโขทัยในพระพุทธรูปปฏิมาทรงสร้างด้วยเช่นกัน

อนึ่ง หลังจากสร้างพระพุทธรูปนวราชบพิตร แล้วนั้น พระพุทธรูปที่ทรงสร้างขึ้นในภายหลังส่วนใหญ่ล้วนมีรูปแบบพระพักตร์เช่นเดียวกันกับพระพุทธรูปนวราชบพิตร อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะพระพุทธรูปในอิริยาบถประทับนั่ง จะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับพระพุทธรูปนวราชบพิตรเกือบทุกประการ ดังนั้น **พระพุทธรูปนวราชบพิตร จึงถือเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มพระพุทธรูปทรงสร้างอย่างแท้จริง**

ข. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เมื่อครั้งยังทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ มิได้มีแนวความคิดแตกต่างจากการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาของพระราชสวามีแต่อย่างใด ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง คือ การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ย้อนกลับไปนำรูปแบบศิลปกรรมในอดีตมาเป็นแรงบันดาลใจต่อการออกแบบ ซึ่งปรากฏทั้งอิทธิพลศิลปะสุโขทัย ล้านนา ออยุธยา **มิได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบแต่อย่างใด** เช่น พระพุทธสุริยอภัยสิริกิติ์ที่มายุวมงคล พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 5 รอบ 60 พรรษา ที่มีรูปแบบการสร้างตามพระพุทธรูปปฏิมาทรงเครื่องน้อย ศิลปะสมัยอยุธยา, พระสัมพุทธโคดม สิริกิติ์บรมราชินีนาถจตุราสีติวรรษมงคล พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 7 รอบ 84 พรรษา เป็นพระพุทธรูปปฏิมาลีลา ศิลปะสุโขทัย เป็นต้น

กลุ่มที่สอง คือ การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ย้อนกลับไปนำรูปแบบศิลปกรรมในอดีตมาเป็นแรงบันดาลใจต่อการออกแบบแต่**มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบร่วมกับแนวความคิดร่วมสมัยและรูปแบบของศิลปะรัตนโกสินทร์** เช่น พระพุทธรัชมงคผลประชานาถ สร้างตามแบบพระพุทธรูปศิลปะล้านนาแบบเชียงแสนสิ่งสอง แต่ออกแบบให้เป็นปางสมาธิ ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพระปางที่สร้างขึ้นรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา, พระพุทธวิโลกนญาณบพิตร สิริกิติ์ธรรมโสถถิมงคล โดยลักษณะแล้วเป็นพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัยอย่างชัดเจน แต่การแสดงปางถูกออกแบบให้เป็น ปางรำพึง ซึ่งเป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค. พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10

รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างสามารถแบ่งออกได้ 2 ระยะ กล่าวคือ ระยะแรก เป็นการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาเมื่อครั้งยังทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร กับระยะที่สอง เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 10 แห่งราชวงศ์จักรี ในปี พ.ศ. 2559 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะแรก พระพุทธปฏิมาทรงสร้างนั้นปรากฏการสร้างตามรูปแบบศิลปกรรมในอดีต กล่าวคือ การจำลองสร้าง ซึ่งพบในพระศาสดา(จำลอง) ซึ่งจำลองจากพระศรีศาสดา ศิลปะสุโขทัย หมวดพระพุทธรูปชินราช ประดิษฐาน ณ วัดบวรนิเวศวิหาร และ พระพุทธรูปมหาวิชัย ซึ่งสร้างตามแบบแผนของพระพุทธปฏิมาศิลปะล้านนา แบบเชียงแสนสิ่งหนึ่ง สำหรับพระพุทธรูปทักษิณชัยมงคล พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร เป็นการสร้างตามแบบแผนของพระพุทธรูปศิลปะรัตนโกสินทร์ โดยแสดงปางห้ามญาติและออกแบบเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องที่กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในช่วงปลายรัชสมัยของรัชกาลที่ 9

ระยะที่สอง เมื่อเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติในปี พ.ศ. 2559 แล้วนั้น พบการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาแบบราชสำนักที่ปรากฏการสร้างขึ้นเพียง พระคันธารราษฎร์ ปางขอฝน เท่านั้นที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นและทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2562 และโปรดเกล้าฯ ให้เชิญออกประดิษฐานเป็นประธานในพระราชพิธีพืชมงคล ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

โดยรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธปฏิมา คันธารราษฎร์ ปางขอฝน รัชกาลที่ 10 คือ เป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง แบบวิราสนะ หรือขัดสมาธิราบ แสดงปางขอฝน ด้วยการยกพระหัตถ์ขวาขึ้นกวักเรียกฝน และพระหัตถ์ซ้ายจะหงายฝ่าพระหัตถ์รองรับฝน พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกที่ หมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณิษะหรือเกตุ มาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปทรงคล้ายดอกบัวตูม พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ เรียว กับพระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา องค์พระพุทธรูปครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิดพระอังสา มีชายอุตราสงค์พาดคลุมบนพระอังสาซ้าย พระวรกายเพรียวบาง พระพุทธรูปประทับนั่งเหนือปัทมาสน์ประกอบด้วย กลีบบัวคว่ำและกลีบบัวหงายเหนือฐานแข่งสิงห์ ซึ่งประดับอักษรพระปรมาภิไธย ย่อ วปร. บนผ้าทิพย์บริเวณกึ่งกลางด้านหน้าของฐานองค์พระพุทธปฏิมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบศิลปกรรมที่มีอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยหมวดใหญ่ เช่น พระพักตร์และพระวรกาย ศิลปะล้านนาแบบเชียงแสน เช่น พระรัศมีดอกบัวตูม ชายสังฆาฏิสั้น ประทับนั่งเหนือฐานบัว และศิลปะรัตนโกสินทร์ช่วงรัชกาลที่ 4 – 5 แสดงออกผ่านแนวความคิดและลักษณะสมจริงของพระพักตร์ หลอมรวมกันกลายเป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธปฏิมาในสมัยปัจจุบัน

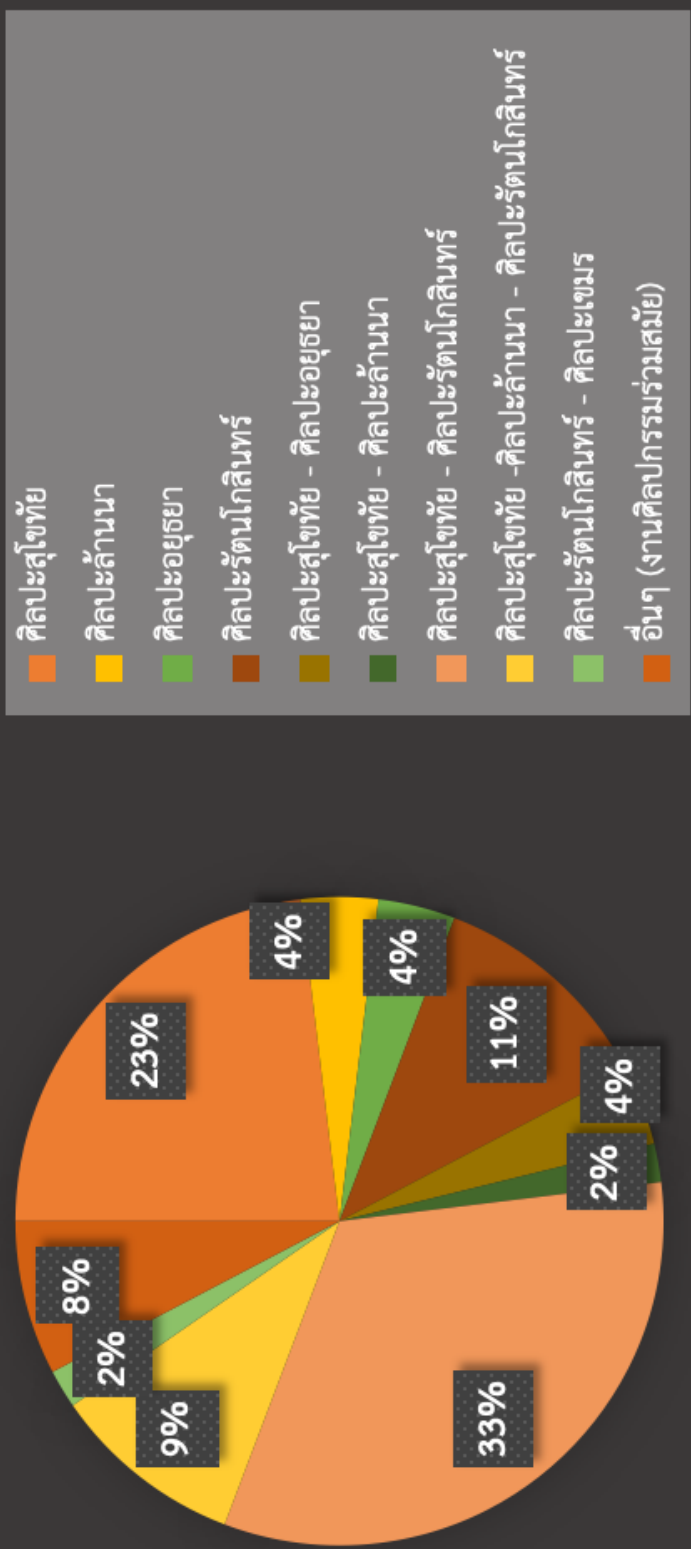
ง. พระบรมวงศานุวงศ์

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นนั้นจะออกแบบโดยใช้รูปแบบศิลปกรรมในอดีตมาเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับรูปแบบศิลปะรัตนโกสินทร์ เช่น พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ, พระพุทธสิรินาคเภัชชยคุรุจุฬารักษ์ ที่นำรูปแบบของศิลปะเขมรมาเป็นแรงบันดาลใจ, พระอุบลบันดาลประทานพรในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี, พระพุทธานุชาตินนาท วรราชาทินัดดามาตุ สักกวิธรรมมงคล ที่มีพื้นฐานของพระพุทธรูปสุโขทัยเป็นหลัก, พระพุทธรูปปางประจำวันประสูติ ของพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เป็นต้น

กลุ่มที่สอง พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยเกิดจากการแนวความคิดร่วมสมัย และมีรูปแบบที่เป็นงานศิลปกรรมร่วมสมัย เช่น พระพุทธรูปเซรามิก ที่สร้างขึ้นด้วยฝีพระหัตถ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และ พระพุทธปฏิมาสิริภานิรมิต ที่สร้างขึ้นจากการหลอมรวมเอาศิลปะต่างยุคเข้าด้วยกัน โดยยังมีความร่วมสมัยในเชิงสุนทรียภาพตามแบบของงานศิลปะร่วมสมัย

กลุ่มที่สาม การสร้างตามแบบแผนของพระพุทธรูปในศิลปกรรมจากอดีต โดยที่มิได้มีการปรับเปลี่ยนหรือผสมผสานแนวคิดอื่นใดเข้าไป เช่น พระพุทธเพชรรัตนสุวทันามัยมามุณีชินสีห์วิสุทธิโสภาคย์ ซึ่งสร้างตามแบบศิลปะสุโขทัยแบบหมวดพระพุทธชินราช, พระพุทธรัชมงคลอุบลพิตร ซึ่งสร้างตามแบบพระพุทธรูปในศิลปะอยุธยา, พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

กลุ่มพระพุทธรูปที่มาที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

รูปภาพที่ 743 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปกรรมที่พบในพระพุทธรูปภูมิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มสถาบันพระมหากษัตริย์

1.2 พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยประชาชน

1.2.1 ภาคเหนือ

ก. จังหวัดเชียงใหม่

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่มีรูปแบบอันสืบเนื่องจากรูปแบบศิลปกรรมในอดีตของท้องถิ่นล้านนา(สกุลช่างเชียงใหม่) อันมีรูปแบบเฉพาะอย่างพระพุทธรูปล้านนาระยะแรกหรือพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิ่งหนึ่ง และพระพุทธรูปทรงเครื่องแบบล้านนา ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างมากในช่วงปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และต้นรัชสมัยรัชกาลที่ 10

กลุ่มที่สอง แม้ว่าจะยังคงสืบทอดรูปแบบของพระพุทธรูปล้านนาระยะแรกเอาไว้ แต่หากจะใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบหรือแรงบันดาลใจเพียงเท่านั้น แล้วจึงผสมผสานให้เข้ากับแนวความคิดคติความเชื่อร่วมสมัย โดยมีอิทธิพลรูปแบบศิลปกรรมจากรัตนโกสินทร์ทางภาคกลาง โดยเฉพาะการแสดงปางของพระพุทธรูปเข้ามาปะปน ตลอดจนลักษณะของจีวรที่เป็นริ้วประดิษฐ์หรือ การครองจีวรแบบเฉียงป่าตามแบบธรรมยุติกนิกาย และที่สำคัญยังพบการสร้างพระพุทธรูปลีลาที่มีรูปแบบบันดาลใจจากพระศรีศากยะทศพลญาณฯ พระประธานประจำพุทธมณฑลอย่างแพร่หลาย

กลุ่มที่สาม พระพุทธรูปปฏิมาที่มีรูปแบบศิลปะที่เกิดจากการตีความของศิลปิน ซึ่งถือเป็นพัฒนาการทางรูปแบบที่สำคัญ เนื่องจากว่า บริบทของงานศิลปะถูกแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นรูปเคารพและมีบริบทของการเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งรูปแบบนี้จะเป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่มีความนิยมในระดับหนึ่ง

ข. จังหวัดเชียงราย

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏในจังหวัดเชียงราย ซึ่งจะแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่มีรูปแบบอันสืบเนื่องจากรูปแบบศิลปกรรมในอดีตของท้องถิ่นล้านนา(สกุลช่างเชียงแสน) โดยพระพุทธรูปแบบเชียงแสนปรากฏเป็นแรงบันดาลใจมากที่สุด โดยพบว่า จะนิยมการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในแบบเชียงแสนสิ่งหนึ่งและเชียงแสนสิ่ง

สองอย่างควบคู่กัน อีกทั้งยังมีพัฒนาการจากการรับอิทธิพลการแสดงปางจากศิลปะรัตนโกสินทร์ทางภาคกลางทำให้เกิดรูปแบบและคติการสร้างอย่างใหม่ขึ้นอีกรูปแบบหนึ่ง

ส่วนพระพุทธรูปทรงเครื่องแบบล้านนา ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างมากในช่วงปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 9 อนึ่ง พระพุทธรูปปฏิมาทรงเครื่องที่สร้างขึ้นนั้นมักมีคติการสร้างจากพุทธประวัติตอนพระพุทธรูปเจ้าทรงปราบพระเจ้าชมพูดีเป็นหลัก

กลุ่มที่สอง เกิดจากแนวความคิดในการย้อนกลับไปนำเอารูปแบบศิลปกรรมของศิลปะอินเดียมาประยุกต์เข้ากับคติความเชื่อของไทย ซึ่งปรากฏอย่างมากในช่วงปลายรัชกาล และองค์พระพุทธรูปปฏิมา มักจะมีสีขาและประดิษฐานอยู่บนยอดเขาเป็นส่วนใหญ่

กลุ่มที่สาม เกิดจากการตีความ และคิดค้น ตลอดจนสืบทอดรูปแบบบางประการจากรูปแบบศิลปกรรมในอดีต โดยศิลปิน ซึ่งทำให้เกิดการทับซ้อนระหว่าง ศิลปวัตถุ กับ รูปเคารพทางศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบของพระพุทธรูปในกลุ่มนี้ได้รับความนิยมเป็นที่แพร่หลาย ทั้งยังสามารถกำหนดบทบาทและทิศทางของรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมาได้อย่างทรงพลัง เพราะเกิดการกระทำตามจนเป็นกระแสนิยม หรือลอกเลียนแบบ จนในท้ายที่สุดแล้วกลายเป็น อัตลักษณ์เฉพาะ และสกุลช่างศิลปิน ตามลำดับ

ค. จังหวัดลำพูน

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดลำพูน ปรากฏการสร้างอย่างหลากหลายทั้งการสร้างพระพุทธรูปที่มีแหล่งบันดาลใจจากพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิ่งสองเป็นหลัก แต่การปรับเปลี่ยนและผสมผสานลักษณะทางศิลปกรรมจากทางภาคกลางขึ้นไป โดยเฉพาะพระพุทธรูปแบบปาง และยังปรากฏการสร้างพระพุทธรูปตามแบบศิลปกรรมในอดีตคือ พระพุทธรูปเชียงแสนสิ่งหนึ่ง และพระแก้วมรกต ตลอดจนการรับแนวคิดคติความเชื่อร่วมสมัยที่กำลังได้รับความนิยมอย่าง คติความเชื่อเรื่อง พระอดีตพุทธ หรือพระพุทธรูปเจ้าองค์แรก(สมเด็จพระเจ้าองค์ปฐม) เกิดเป็นพระพุทธรูปที่ลักษณะพระพักตร์ตามแบบพระพุทธรูปศิลปะล้านนาเกือบทุกประการหากแต่ การแสดงปาง หรืออิริยาบถจะได้รับการปรับเปลี่ยนไปตามคตินั้นๆ อาทิ พระพุทธรูปทรงเครื่องแบบพระมหาจักรพรรดิ พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทแสดงธรรมจักรมูทรา เป็นต้น

ง. จังหวัดลำปาง

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดลำปาง ปรากฏการสร้างโดยมีภูมิวัฒนธรรมอันเป็นศิลปะล้านนา ซึ่งจะส่งผ่านในการออกแบบพระพุทธรูปปฏิมาในปัจจุบัน โดยเฉพาะพระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิ่งสอง ซึ่งจะแสดงออกทางรูปแบบของพระพักตร์เป็นสำคัญ ผสมผสานหรือมีการปรับรูปแบบให้มีความร่วมสมัยกับแนวคิดคติความเชื่อ ตลอดจนสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งสังเกตได้จากความนิยมในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาอันมีคติความเชื่อจากเรื่อง พระอติตพุทธหรือสมเด็จพระองค์ปฐม และคติความเชื่อเรื่อง พระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์ เป็นสำคัญ ในทางตรงกันข้าม นอกจากจะเป็นกระแสทางสังคมที่นิยมแล้ว การสร้างสมเด็จพระองค์ปฐม และพระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์ที่ปรากฏการสร้างในจ.ลำปางนั้น **ส่วนหนึ่งอาจเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อท้องถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏอยู่ก่อนแล้วในพื้นที่** เช่น ลายคำ วิหารวัดปงยากกก อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง ที่เขียนเป็นภาพพระอติตพุทธ 27 พระองค์ หรือ พระอนันตพุทธเจ้า วิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก อ.เมือง จ.ลำปาง เป็นอาทิ น่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปที่มีคติความเชื่อเรื่องอติตพุทธและพระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม อ่างปฏิเสธถึงการรับอิทธิพลของกระแสความนิยมการสร้างสมเด็จพระองค์ปฐมตามมติของพระราชพรหมยาน(หลวงพ่อกุญชีสิงดำ) ได้เช่นเดียวกัน

อีกหนึ่งกลุ่มรูปแบบที่ปรากฏ คือ การรับอิทธิพลจากศิลปะรัตนโกสินทร์และศิลปะอินเดียเข้ามาโดยไม่มีการปรับเปลี่ยนหรือผสมลักษณะท้องถิ่นเข้าไปแต่อย่างใด

จ. จังหวัดพะเยา

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดพะเยา ที่สร้างขึ้นในรัชสมัยนี้ มีรูปแบบที่เกิดจากการรับอิทธิพลจากศิลปะรัตนโกสินทร์ทางภาคกลาง มากกว่าการสืบทอดรูปแบบศิลปะล้านนาสกุลช่างพะเยา ถึงแม้ว่าจะพบด้วยการสร้างพระพุทธรูปด้วยหินทรายก็ตาม จึงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบและคติความเชื่อจากศิลปกรรมในอดีต คือ ศิลปะล้านนา สกุลช่างเชียงใหม่-เชียงแสน ซึ่งจะพบ การสร้างพระพุทธรูปตามแบบแผนของพระพุทธรูปเชียงแสนสิ่งสอง เป็นหลัก และ ศิลปะล้านนา สกุลช่างพะเยา จะพบเป็นการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่อง หากแต่พบเป็นจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะ

ล้านนาที่พบทั่วไปในพื้นที่เขตจังหวัดทางภาคเหนือ อนึ่ง ยังพบอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัยเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาใน จ.พะเยาด้วยเช่นกัน

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปที่รับอิทธิพลและคติความเชื่อจากทางภาคกลางที่แพร่หลายขึ้นมา ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ โดย การสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ นอกจากนี้ ยังพบอิทธิพลของการสร้างพระพุทธรูป 28 พระองค์ ซึ่งได้รับมาจากวัดอัปสรสวรรค์ กรุงเทพมหานคร อีกด้วย

กลุ่มที่สาม พระพุทธรูปที่เกิดจากการคิดค้นและตีความของผู้สร้าง โดยหยิบยืมอัตลักษณ์ของศิลปะยุคต่างๆ มาหลอมรวมกัน เกิดเป็นรูปแบบอย่างใหม่ขึ้น เช่น หยิบยืมรูปแบบศิลปะสุโขทัย เช่น ความอ่อนช้อยของเส้นรอบนอกองค์พระปฏิมา กับ ลักษณะของพระพุทธรูปศิลปะอินเดีย เป็นต้น

ฉ. จังหวัดแพร่

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่มหลัก คือ

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยการสืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากรูปแบบพระพุทธรูปในอดีต โดยเฉพาะพระพุทธรูปแบบเชียงแสน และพระพุทธรูปสุโขทัยแบบหมวดใหญ่ หากแต่ยังคงไว้ซึ่งสุนทรียภาพอันเป็นความเฉพาะของสกุลช่างท้องถิ่นเมืองแพร่ กล่าวคือ จะมีความเรียบง่าย ชัดตรง และบริสุทธิ์

กลุ่มที่สอง ในช่วงกลางถึงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช นั้นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใน จ.แพร่ มักสร้างตามรูปแบบศิลปะรัตนโกสินทร์ทางภาคกลางเป็นส่วนใหญ่ และพบอิทธิพลจากพระพุทธรูปศิลปะพม่าด้วยเช่นกัน

ช. จังหวัดน่าน

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา จะพบการสร้างพระพุทธรูปที่มีแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมในอดีตเป็นส่วนใหญ่ เช่น พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย หมวดใหญ่ พระพุทธรูปศิลปะล้านนา แบบเชียงแสน หรือพระพุทธรูปสังขลิก ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบการแสดงปางของพระพุทธรูปและการครองจีวรลายดอกพิกุลอันเป็นรูปแบบของศิลปะรัตนโกสินทร์ทางภาคกลาง

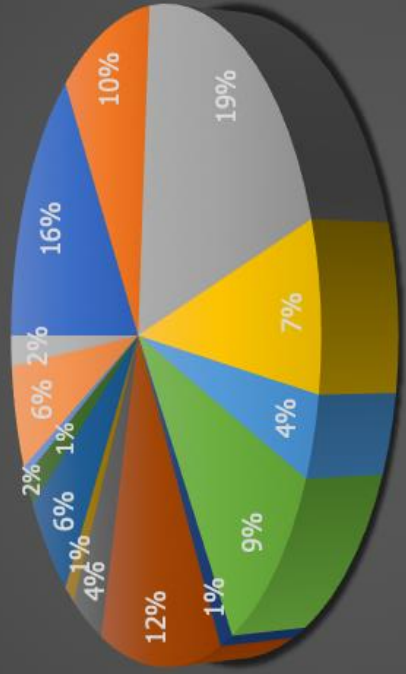
ช. จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่มหลัก คือ

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบศิลปกรรมเป็นศิลปะพม่า และศิลปะแบบชาวไทใหญ่ อันปรากฏมากที่สุดในเขตพื้นที่ จ.แม่ฮ่องสอน เช่น การสร้างพระพุทธรูปที่มีลักษณะเช่นเดียวกับพระมหามัธยมุณี และพระพุทธรูปที่ทำจากวัสดุหยกขาว เป็นต้น ด้วยการที่ประชากรส่วนใหญ่ของจ.แม่ฮ่องสอน เป็นชาวไทใหญ่ ชาวฉาน ซึ่งอพยพเข้ามาในพื้นที่ตั้งแต่สมัยอดีต โดยนำวัฒนธรรมของไทใหญ่เข้ามาแลกเปลี่ยนปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น และกลายเป็นคนไทยเชื้อสายไทใหญ่ในท้ายที่สุด

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบบันดาลใจจาก พระพุทธรูปแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่งและเชียงแสนสิงห์สอง เป็นสำคัญ ถึงแม้จะเป็นการสร้างด้วยวัสดุอื่นๆ เช่น การสานไม้ไผ่ ก็ตาม

การสร้างพระพุทธรูปมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มประชาชนในเขตภาคเหนือ

- ศิลปะล้านนา แบบเชียงแสนสิ่งหนึ่ง
- ศิลปะล้านนา - ศิลปะรัตนโกสินทร์
- ศิลปะพม่า
- ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่
- ศิลปะศรีวิชัย
- ศิลปะล้านนา แบบเชียงแสนสิ่งที่สอง
- ศิลปะล้านนา - อื่นๆ (อินเดีย, จีน)
- ศิลปะรัตนโกสินทร์
- ศิลปะสุโขทัย แบบหมวดพระพุทธชินราช
- ศิลปะอินเดียน
- ศิลปะล้านนา (ทรงเครื่อง)
- ศิลปะรัตนโกสินทร์ - สุโขทัย
- ศิลปะอยุธยา
- ศิลปะร่วมสมัย

รูปภาพที่ 744 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มประชาชน เขตภาคเหนือ

1.2.2 กลุ่มจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร พิษณุโลก

ก. จังหวัดสุโขทัย

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏในจังหวัดสุโขทัย เนื่องจากรูปแบบอันเป็นอัตลักษณ์ในอดีตของอาณาจักรสุโขทัยมีความงามและมีความเฉพาะ การสร้างพระพุทธรูปในรัชสมัยรัชกาลนี้จึงยังคงเป็นการสืบทอดรูปแบบจากศิลปะสุโขทัย ซึ่งพระพุทธรูปโดยส่วนใหญ่จะมีพุทธลักษณะคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นก้นหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวยเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรณทั้งสองข้างยาวลงมาเกือบจรดพระอังสา ครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนแลเห็นเม็ดพระศกทั้งสองข้าง พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง สังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ การแสดงอิริยาบถแบ่งเป็นสองลักษณะ คือ อิริยาบถลีลา แสดงปางประทานอภัย ส่วนอิริยาบถประทับนั่งมักเป็นการแสดงปางมารวิชัย ตามแบบแผนของพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบหมวดใหญ่เป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ยังพบว่า พระพุทธรูปในจังหวัดสุโขทัยรับอิทธิพลทางรูปแบบศิลปกรรมจากภาคกลางด้วยเช่นกัน อาทิ พระพุทธรูปประธานพร วัดราชธานี ซึ่งน่าจะได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท ศิลปะทวารวดีภาคกลาง ซึ่งปรากฏอย่างมากในจังหวัดนครปฐม หากแต่การแสดงมุทราอาจะได้อิทธิพลจากพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในศิลปะรัตนโกสินทร์ ขณะที่ การสร้างพระพุทธรูปลีลาเองก็ตาม โดยปรากฏการรับอิทธิพลจากรูปแบบการสร้างและประดิษฐานจากพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี ที่สร้างขึ้นในช่วงต้นรัชกาลอีกด้วย

ข. จังหวัดกำแพงเพชร

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดกำแพงเพชร ในรัชสมัยนี้เป็น การสร้างที่มีรูปแบบอันอยู่บนพื้นฐานของ พระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ ซึ่งได้รับการผสมผสานรูปแบบศิลปกรรมรัตนโกสินทร์จากทางภาคกลางแล้วเป็นส่วนใหญ่ โดยสังเกตได้จาก ลักษณะของจีวรที่เป็นริ้วแบบประดิษฐ์ จีวรลายดอกพิกุล และชายสังฆาฏิขนาดใหญ่ปลายตัดตรง หากแต่ลักษณะพระวรกายของพระพุทธรูปปฏิมานั้นยังคงไว้ซึ่งแบบแผนของพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยแบบหมวดใหญ่

อย่างไรก็ดี อิทธิพลจากทางภาคกลางหาได้ปรากฏแต่เพียงลักษณะของจิ๋วและสังฆาฏิเพียงเท่านั้น หากแต่ปรากฏการสร้างพระพุทธรูปในลักษณะเดียวกันกับพระศรีศากยทศพลญาณฯ และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ อย่างหลวงพ่อบ้านแหลมอีกด้วย ทั้งนี้อาจเกิดจากศรัทธาจากญาติโยมที่มาจากภาคกลางเป็นผู้สร้างก็ได้

นอกจากนี้ ยังพบการสร้างพระพุทธรูปอันสร้างขึ้นด้วยแรงบันดาลใจจากรูปแบบพระพิมพ์ สกุลช่างเมืองกำแพงเพชรหรือพระซุ้มกอ ตลอดจน การสร้างพระพุทธรูปอันมีรูปแบบท้องถิ่นที่ไม่ได้มีแบบแผนตายตัวสร้างขึ้นจากความเข้าใจอันบริสุทธิ์และร่วมมือร่วมใจของพระสงฆ์และชาวบ้าน

ค. จังหวัดพิษณุโลก

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดพิษณุโลก ยังคงสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่มีรูปแบบอันสืบเนื่องจากศิลปะสุโขทัยเป็นสำคัญ โดยสามารถแบ่งออกได้สามกลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบศิลปกรรมเช่นเดียวกันกับพระพุทธรูปชินราช อันเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดพิษณุโลกและประเทศไทย และมักประดิษฐานภายในอุโบสถเป็นสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธรูปชินราชในอีกนัยหนึ่ง

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปจะสร้างขึ้นโดยมีรูปแบบสืบเนื่องจากรูปแบบของพระพุทธรูปสุโขทัยแบบหมวดใหญ่ หากแต่เป็นลักษณะของฝีมือช่างท้องถิ่นพิษณุโลกเป็นสำคัญ ซึ่งอาจเป็นการผสมผสานกันระหว่างพระพุทธรูปหมวดใหญ่กับหมวดพระพุทธรูปชินราช กล่าวคือ พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกเป็นตุ่มขนาดเล็ก ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบจนถึงอุษณีษะ หรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง **ลักษณะพระพักตร์เป็นรูปกึ่งรี กึ่งเหลี่ยม หรือค่อนข้างเหลี่ยมมากกว่าจะเป็นรูปไข่ คล้ายกับพระพุทธรูปหมวดพระพุทธรูปชินราช** พระนลาฏแคบ พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรณทั้งสองข้างยาวลงมาเกือบจรดพระอังสา ครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย จนแลเห็นเม็ดพระถันทั้งสองข้าง พระอังสากว้าง พระวรกายเพรียวบาง สังฆาฏิพาดผ่านพระอังสาซ้ายทอดยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ ตามแบบแผนของพระพุทธรูปสุโขทัยแบบหมวดใหญ่ เป็นอาทิ โดยมักจะประดิษฐานภายนอกพระอุโบสถ

กลุ่มที่สาม พระพุทธรูปปฏิมาที่รับอิทธิพลจากศิลปะรัตนโกสินทร์ จะปรากฏการสร้างเป็นพระปาง และพระพุทธรูปมีริ้วแบบประดิษฐ์ เป็นสำคัญ และในช่วงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เกิดการย้อนกลับไปนำรูปแบบจากศิลปะอินเดียมาเป็นแรงบันดาลใจ โดยผสมเข้ากับแนวความคิดคติความเชื่อท้องถิ่นไทย กลายเป็นพระพุทธรูปที่มีรูปแบบอย่างใหม่หรือศิลปะร่วมสมัยในรัชกาลที่ 9 อีกรูปแบบหนึ่ง

รูปภาพที่ 745 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มประชาชน เขตกลุ่มจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร พิษณุโลก

CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.2.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน)

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นฐานสำหรับการสร้างเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยภูมิวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องหรือสำนึกทางวัฒนธรรมและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน พระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รัชสมัยนี้ จึงแบ่งกลุ่มออกได้ 6 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปปฏิมาที่มีรูปแบบอันสืบเนื่องต่อจากรูปแบบศิลปกรรมท้องถิ่นพื้นบ้านอีสาน และศิลปะล้านช้าง โดยจะพบทั้งการจำลองสร้างและออกแบบขึ้นใหม่ พระพุทธรูปปฏิมากลุ่มนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายเป็นอย่างมากในช่วงกลางถึงปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 9 นี้

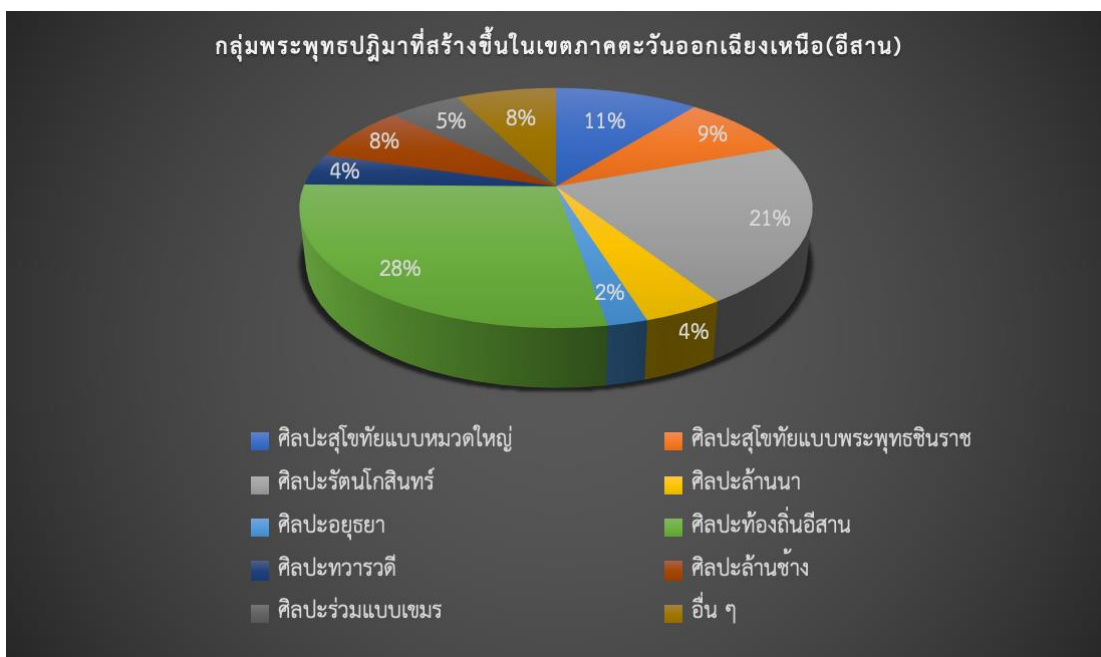
กลุ่มที่สอง เป็นพระพุทธรูปปฏิมาที่มีรูปแบบศิลปกรรมอันรับอิทธิพลจากศิลปะรัตนโกสินทร์ หรือศิลปะแบบวัฒนธรรมกรุงเทพฯ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างไรก็ตาม สุนทรียภาพของพระพุทธรูปอาจมีความคลาดเคลื่อนกับฝีมือสกุล ช่างกรุงเทพฯ โดยการปรับรูปแบบให้เข้ากับวัฒนธรรมร่วมสมัยหรือศิลปะจากส่วนกลาง ทำให้เกิด รูปแบบศิลปะแบบใหม่ขึ้นได้ ทั้งนี้รูปแบบศิลปกรรมจากกรุงเทพมหานครหรือวัฒนธรรมแบบ ส่วนกลางที่ส่งเข้ามานั้นมิได้มีเพียงรูปแบบศิลปะรัตนโกสินทร์เท่านั้น แต่กลับมีพื้นฐานของศิลปะ สุโขทัย เป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัย รัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 อย่างเห็นได้ชัด โดยการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาตามแบบ พระพุทธรูปปาง ประทานพร ภปร. เป็นอาทิ

กลุ่มที่สาม พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นจากคติความเชื่ออันเป็นท้องถิ่นในภาคอีสาน หรือการ เล่าเรื่องราวพุทธประวัติตอนต่าง ๆ เช่นเดียวกับงานจิตรกรรม ในลักษณะของการสร้างพุทธรูทยาน

กลุ่มที่สี่ เป็นสร้างพระพุทธรูปปฏิมาโดยการผสมผสานกับระหว่างวัฒนธรรม โดยเฉพาะศิลปะ อินเดียบแบบคันธาระและปาละ เป็นสำคัญ

กลุ่มที่ห้า กลุ่มที่สร้างเลียนแบบพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย ทั้งแบบหมวดใหญ่และแบบพระ พุทธชินราช ศิลปะล้านนา ซึ่งพบเป็นพระประธานของวัดที่ห่างไกล ซึ่งการปรากฏการเลียนแบบสร้าง พระพุทธรูปแบบดังกล่าว อาจมิใช่สิ่งทีสร้างขึ้นในท้องถิ่น หากแต่เป็นการนำเข้าพระพุทธรูปปฏิมา สำเร็จรูปจากที่อื่นมาประดิษฐาน โดยเฉพาะคณะศรัทธาจากกรุงเทพมหานครเป็นสำคัญ

กลุ่มที่หก คือ กลุ่มการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่เกิดการย้อนกลับไปสร้างพระพุทธรูปอันเป็น รากเหง้าของวัฒนธรรมในพื้นที่ของตนเอง เช่น ศิลปะทวารวดี และศิลปะเขมร โดยเฉพาะกลุ่มจังหวัด ตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับพรมแดนประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นเจ้าของ วัฒนธรรมเขมร เป็นสำคัญ

รูปภาพที่ 746 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มประชาชน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ภาคอีสาน)

1.2.4 ภาคกลาง

ก. กรุงเทพมหานคร

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา ด้วยกรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย ศิลปกรรมที่สร้างขึ้นจะกลายเป็นแรงบันดาลใจให้กับพื้นที่อื่นๆ อย่างไม่ต้องสงสัย รูปแบบศิลปกรรมของกรุงเทพมหานคร มีพัฒนาการอันสืบเนื่องต่อกันตามระบบของแนวความคิดที่เข้ามา การรับอิทธิพลจากภายนอกเข้าสู่เมืองหลวง ทำให้แนวความคิดที่มีต่อศิลปกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ยังผลไปสู่การสร้างงานศิลปะในประเทศไทยทุกแขนง สำหรับรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 นั้น จึงมีรูปแบบที่สอดคล้องกับความนิยมและคติความเชื่อที่เกิดขึ้นร่วมสมัย ตลอดจนความต้องการของตลาด เป็นสำคัญ รูปแบบศิลปกรรมแบบกรุงเทพฯ (ศิลปะรัตนโกสินทร์) นั้นจะส่งอิทธิพลแพร่กระจายสู่การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในทุกระดับ ตั้งแต่ส่วนภูมิภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ตลอดจนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้น พระพุทธรูปปฏิมาแบบกรุงเทพฯ (รัตนโกสินทร์) นั้นจะมีความสำคัญในการกำหนดทิศทางและบทบาทของรูปแบบศิลปกรรมที่สร้างขึ้นในช่วงรัชสมัยนี้อย่างแท้จริง

รูปแบบพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในกรุงเทพมหานคร สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ หรืออาจเรียกพระพุทธรูปกลุ่มนี้ได้ว่า “กลุ่มรูปแบบพระพุทธรูปมาแห่งชาติ” หรือ “กลุ่มพระพุทธรูปมาสถาบันฯ” ซึ่งพระพุทธรูปในกลุ่มนี้ คือ หนึ่งในต้นแบบที่สำคัญและทรงอิทธิพลมากที่สุดในการผลักดันให้เกิดสร้างพระพุทธรูปมาแบบกรุงเทพฯ ในทุกภาคส่วน ทั้งยังมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางกระแสความนิยมของราษฎร แต่ในทางตรงกันข้าม รูปแบบพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยประชาชนก็มีอิทธิพลต่อการสร้างพระพุทธรูปมาในกลุ่มนี้เช่นกัน ดังได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยภาคประชาชน ซึ่งจะพบทั้งที่มีรูปแบบบันดาลใจจากพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญโดยเป็นการจำลองแบบสร้าง เช่น พระพุทธรูป ภ.ป.ร.(หลวงพ่อดิ่งดำ) วัดธรรมมงคล และการรับแนวคิดมาเป็นพื้นฐานในการออกแบบ โดยการผสมผสานระหว่างศิลปะต่างยุค เช่น พระพักตร์เป็นศิลปะล้านนาแต่ครองจีวรลายดอกพิกุลซึ่งเป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 หรือ พุทธลักษณะเป็นแบบพระพุทธรูปชินราชเกือบทุกประการเพียงแต่การครองจีวรที่ลักษณะสมจริงแต่เป็นริ้วแบบประดิษฐ์ การสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องโดยมีต้นแบบจากวัดนางนองวรวิหาร เป็นอาทิ ซึ่งถือเป็นพัฒนาการของพระพุทธรูปมาศิลปะรัตนโกสินทร์รัชสมัยรัชกาลที่ 9 อย่างแท้จริง

ข. จังหวัดนนทบุรี

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปมา พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในจังหวัดนนทบุรี สามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง เนื่องด้วยเป็นจังหวัดที่ติดกับกรุงเทพมหานคร การขยายอิทธิพลไม่ว่าทางด้านศิลปะ หรือความเจริญในด้านต่างๆ สู่จังหวัดนนทบุรี จึงเกิดขึ้นอย่างครอบคลุม พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นจะมีต้นแบบและแนวความคิดคล้ายกับกรุงเทพมหานครอย่างไม่ต้องสงสัย การสร้างพระพุทธรูปตามแบบวัฒนธรรมกรุงเทพปรากฏตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาเป็นอย่างช้า จึงอาจกล่าวได้ว่า พัฒนาการทางรูปแบบและแนวความคิดของพระพุทธรูปมาจังหวัดนนทบุรี เป็นไปอย่างควบคู่กับกรุงเทพมหานคร

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปสร้างขึ้นโดยใช้แบบจากพระพุทธรูปชินราช และพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย ตามลำดับ ซึ่งมักนำไปเป็นพระประธานประจำอุโบสถ

กลุ่มที่สาม พระพุทธปฏิมาสร้างขึ้นโดยการสืบทอดจากรูปแบบศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี หรือพระพุทธปฏิมาสกุลช่างนนทบุรี เป็นสำคัญ ซึ่งมีต้นแบบกระจายอยู่ทั่วพื้นที่เขตจังหวัดนนทบุรี และเมื่อตรวจสอบกลับพบว่า รูปแบบศิลปกรรมท้องถิ่นนนทบุรีนั้นเป็นรูปแบบอันสืบเนื่องจากศิลปะอยุธยาอีกทีหนึ่ง

ค. จังหวัดปทุมธานี

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธปฏิมา พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดปทุมธานีสามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง สร้างตามแบบแผนและรูปแบบศิลปกรรมในอดีตโดยรับแรงบันดาลใจจากศิลปะรัตนโกสินทร์ และศิลปะอยุธยาเป็นสำคัญ

กลุ่มที่สอง เป็นพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยรับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียเข้ามาผสมผสานกับศิลปะรัตนโกสินทร์และแนวคิดร่วมสมัย

กลุ่มที่สาม เป็นรูปแบบเฉพาะซึ่งรับอิทธิพลทางความคิดและการตีความจากวัฒนธรรมในกรุงเทพฯ ก่อเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนขึ้น กล่าวคือ กลุ่มพระพุทธรูปพระธรรมกาย ซึ่งรับอิทธิพลจากวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ แล้วจึงส่งต่อทั้งอิทธิพลแนวความคิดและรูปแบบศิลปกรรมของพระปฏิมาในกลุ่มวัดสาขาของตน

ง. จังหวัดนครปฐม

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธปฏิมา พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดนครปฐมสามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง คือ พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานของพัฒนาการทางศิลปะรัตนโกสินทร์ โดยมีการหยิบยืมและผสมผสานกับศิลปะต่างยุคสมัย เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับพระพุทธปฏิมา เป็นสำคัญ

กลุ่มที่สอง คือ พระพุทธปฏิมาที่ย้อนกลับไปสร้างตามรูปแบบของศิลปกรรมในอดีตที่มีความสัมพันธ์อันเป็นรากวัฒนธรรมพื้นถิ่นอย่าง ศิลปะทวารวดี ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะและพบในพื้นที่นครปฐมเราจึงพบการสร้างพระพุทธปฏิมาประทับนั่งห้อยพระบาทขึ้นอย่างแพร่หลายในรัชสมัย

รัชกาลที่ 9 ทั้งยังส่งอิทธิพลให้กับจังหวัดอื่นๆที่มีภูมิวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นศิลปะทวารวดี ได้สร้างพระพุทธรูปลักษณะนี้ขึ้นอีกด้วย

จ. จังหวัดสระบุรี

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดสระบุรี สามารถจำแนกออกได้ 2 กลุ่ม

กลุ่มที่หนึ่ง กลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานศิลปะสุโขทัยและรัตนโกสินทร์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะศิลปะสุโขทัยแบบหมวดใหญ่ ปรากฏการสร้างโดยรักษาแบบแผนของพระพุทธรูปสุโขทัยไว้เกือบทุกประการ ถึงแม้หากจะเกิดความคลาดเคลื่อนเป็นอย่างน้อยก็ด้วยเพราะเป็นฝีมือช่างท้องถิ่นนั่นเอง

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยรับแรงบันดาลใจจากศิลปะรัตนโกสินทร์ เป็นหลัก โดยจะพบจากการแสดงปางของพระพุทธรูปปฏิมา และการปรากฏการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องอันมีต้นแบบจากวัดในกรุงเทพฯเป็นสำคัญ

ฉ. จังหวัดเพชรบูรณ์

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบที่ปรากฏในจังหวัดเพชรบูรณ์สามารถแบ่งออกได้ 4 กลุ่มคือ

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปปฏิมาที่ย้อนกลับไปสร้างตามรูปแบบของศิลปกรรมในอดีตที่มีความสัมพันธ์อันเป็นรากวัฒนธรรมพื้นถิ่นของตน ได้แก่ วัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมเขมรเป็นสำคัญ จึงปรากฏการสร้างพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท และพระพุทธรูปมหาธรรมราชา ซึ่งพระพุทธรูปทรงเครื่องปางสมาธิ ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย จำลองจาก พระพุทธรูปมหาธรรมราชา วัดไตรภูมิ จ.เพชรบูรณ์

กลุ่มที่สอง เป็นพระพุทธรูปที่รับแรงบันดาลใจจากศิลปะสุโขทัยและศิลปะรัตนโกสินทร์มาผสมผสานกับลักษณะของศิลปะท้องถิ่นเพชรบูรณ์

กลุ่มที่สาม พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นจากคติความเชื่อและแนวความคิดร่วมสมัย เช่น พระพุทธเจ้าในภัทรกัลป์ (พระพุทธเจ้า 5 พระองค์) ก่อเกิดเป็นพัฒนาการและรูปแบบใหม่ของพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะรัตนโกสินทร์

ข. จังหวัดสุพรรณบุรี

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในจ.สุพรรณบุรี สามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง คือพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยเป็นการสืบทอดรูปแบบจากวัฒนธรรมหรือรูปแบบท้องถิ่นของตน คือ พระพุทธรูปศิลปะสุพรรณภูมิ หรือพระพุทธรูปอุ้มทอง และศิลปะอยุธยาตามลำดับ โดยจะหลอมรวมกับรูปแบบและแนวความคิดร่วมสมัยกลายเป็น พระพุทธรูปปฏิมาที่เอกลักษณ์เฉพาะ เป็นพัฒนาการทางรูปแบบอย่างหนึ่งของศิลปะรัตนโกสินทร์ และในทำนองเดียวกันเท่ากับเป็นการต่อยอดรูปแบบศิลปกรรมท้องถิ่นสุพรรณบุรีได้อีกทางหนึ่ง

กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานศิลปะสุโขทัยและรัตนโกสินทร์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะศิลปะสุโขทัยแบบหมวดใหญ่ ปรากฏการสร้างโดยรักษาแบบแผนของพระพุทธรูปสุโขทัยไว้เกือบทุกประการ

ข. จังหวัดลพบุรี

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในจังหวัดอยุธยา สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบอันสืบเนื่องจากสกุลช่างท้องถิ่นลพบุรีเป็นสำคัญ

กลุ่มที่สอง เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยการรับอิทธิพลจากแหล่งบัณฑิตใจต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศไทย เช่น ศิลปะล้านนา ศิลปะสุโขทัย และศิลปะอินเดีย เป็นต้น

กลุ่มที่สาม พระพุทธรูปปฏิมาที่ย้อนกลับไปสร้างตามรูปแบบของศิลปกรรมในอดีตที่มีความสัมพันธ์อันเป็นรากวัฒนธรรมพื้นถิ่นของตน ได้แก่ วัฒนธรรมเขมรเป็นสำคัญ จึงปรากฏการสร้างพระพุทธรูปขนาดปรกขนาดใหญ่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ของจังหวัดลพบุรี

ณ. จังหวัดอยุธยา

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในจังหวัดอยุธยา สามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นล้วนเป็นการสืบทอดศิลปะอยุธยาอย่างแท้จริง โดยยังคงไว้ซึ่งระเบียบแบบแผนของศิลปะอยุธยาไว้ทุกประการ ถึงแม้ว่าจะเกิดความคลาดเคลื่อนเป็นอย่างน้อยก็ด้วยเพราะเป็นฝีมือช่างท้องถิ่นนั่นเอง นอกจากนี้ยังนิยมการจำลองสร้างพระพุทธรูปปฏิมาทรงเครื่อง ซึ่งมีต้นแบบจาก พระพุทธรูปนิมิตวิจิตรมารโมลีศรีสรรเพชญ์บรมไตรโลกนาถ วัดหน้าพระเมรุ เป็นส่วนใหญ่

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นกลับมีอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัยที่ได้รับความนิยมในกรุงเทพมหานครแล้วจึงแพร่เข้าสู่อยุธยาเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความนิยมการสร้างพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย โดยเฉพาะแบบหมวดใหญ่ ในจังหวัดอยุธยา

กลุ่มที่สาม เป็นการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ผสมผสานกันระหว่างศิลปะอยุธยา และแนวความคิดแบบวัฒนธรรมกรุงเทพ (รัตนโกสินทร์) ช่วงรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 โดยมีสิ่งที่กำหนดลักษณะคือ วาระในการสร้าง เช่น พระพุทธรูปปฏิมาอยุธยาภักดีนุสรณ์ สร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระชนมายุ 84 พรรษา พระพุทธรูปปฏิมาจึงมี ความสูง 9.84 เมตร เป็นอาทิ

ญ. จังหวัดสิงห์บุรี, จังหวัดอ่างทอง

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** โดยส่วนใหญ่พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดสิงห์บุรีและอ่างทอง รัชสมัยนี้มีความนิยมในการสร้างพระพุทธรูปบนพื้นฐานศิลปะสุโขทัยเป็นหลัก กล่าวคือ พระพุทธรูปปรากฏในลักษณะของการรับแรงบันดาลใจทางรูปแบบจากพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยมาประสานเข้ากับลักษณะของศิลปะพื้นถิ่นนั้นๆ ของจังหวัดสิงห์บุรีและอ่างทอง หรือจะเป็นการสร้างตามแบบแผนศิลปะสุโขทัยทุกประการก็มี ตลอดจนการที่นำรูปแบบศิลปะสุโขทัย และรัตนโกสินทร์แบบกรุงเทพฯ เข้าผสมผสานกับรูปแบบฝีมือช่างท้องถิ่น กลายเป็นรูปแบบเฉพาะขึ้นในพื้นที่

นอกจากนี้ยังพบ การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาล้านนา หรือพระพุทธรูปศิลปะล้านนาแบบเชียงแสน ในจังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า อาจเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยคำที่พ้องกันระหว่าง พระสิงห์ กับ สิงห์บุรี ก็ได้

ฎ. จังหวัดอุทัยธานี

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** พระพุทธรูปปฏิมาสำคัญที่ปรากฏส่วนใหญ่จะมีรูปแบบศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัย และรัตนโกสินทร์เข้ามาผสมผสานกับศิลปะและแนวความคิดอันเป็นท้องถิ่นเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังพบว่า คติความเชื่อเรื่อง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอได้รับคามนิยมนิยมและแพร่หลายในจังหวัดอุทัยธานีเป็นอย่างมาก

ฐ. จังหวัดนครนายก

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา** รูปแบบศิลปกรรมส่วนใหญ่ที่พบมักเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตามแบบแผนของพระพุทธรูปสุโขทัยแบบหมวดใหญ่ และพระพุทธรูปชินราชเป็นหลัก กับพระพุทธรูปปฏิมาที่มีรูปแบบศิลปกรรมอย่างพระพุทธรูปสุโขทัยแต่เป็นฝีมือช่างท้องถิ่น

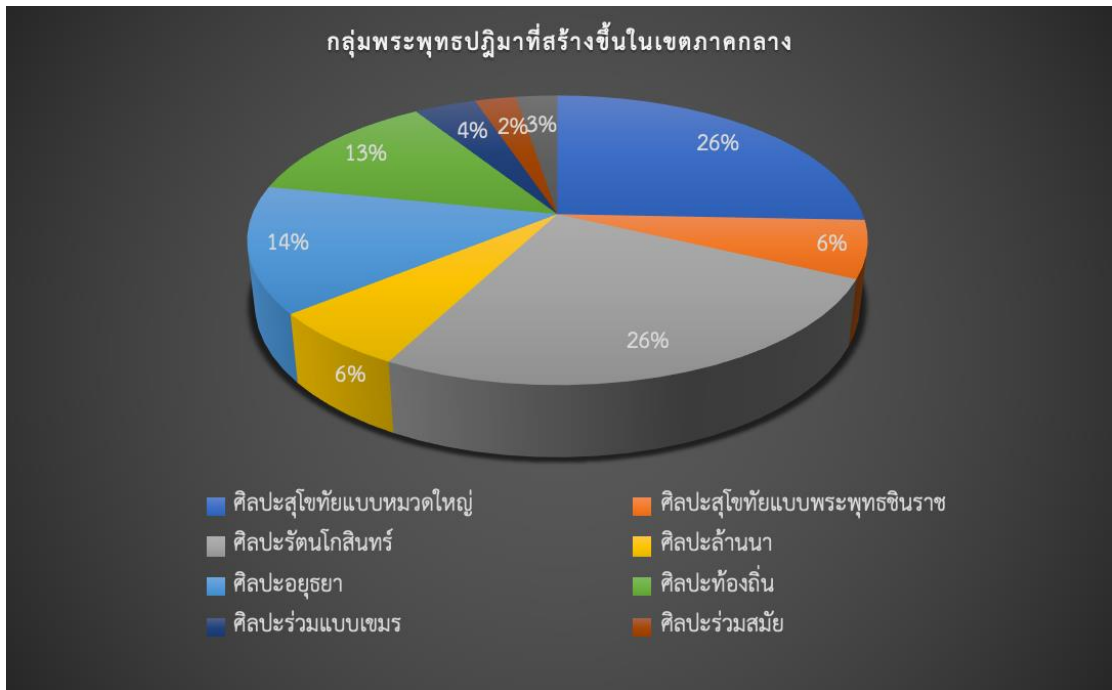
นอกจากนี้ ยังพบแนวความคิดร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะกรุงเทพฯ รัชสมัยรัชกาลที่ 9 กล่าวคือ การผสมผสานระหว่างศิลปะต่างยุค โดยการหยิบยืมรูปแบบจากพุทธลักษณะศิลปะล้านนา แต่ครองจีวรเป็นริ้วอันเป็นศิลปะรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 4 – 5 แสดงปางปฐมเทศนา ไม่เพียงเท่านั้นยังปรากฏในลักษณะประธานของพุทธอุทยาน โดยการเล่าเรื่องพุทธประวัติเหมือนกับภาพจิตรกรรมให้เป็นการประติมากรรมชุด ซึ่งจะพบการสร้างในลักษณะเช่นนี้ปรากฏขึ้นในช่วงปลายรัชกาลเป็นสำคัญ

ฑ. จังหวัดชัยนาท นครสวรรค์ พิจิตร

(1) **รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา**

กลุ่มที่หนึ่ง กลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานศิลปะสุโขทัยและรัตนโกสินทร์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะศิลปะสุโขทัยแบบหมวดใหญ่ ปรากฏการสร้างโดยรักษาแบบแผนของพระพุทธรูปสุโขทัยไว้เกือบทุกประการ ถึงแม้หากจะเกิดความคลาดเคลื่อนเป็นอย่างน้อยก็ด้วยเพราะเป็นฝีมือช่างท้องถิ่นนั่นเอง ส่วนที่รับแรงบันดาลใจจากศิลปะรัตนโกสินทร์เป็นหลัก ก็จะมีพบเป็นการแสดงปางของพระพุทธรูปปฏิมา แล้วหลอมรวมกันกลายเป็นอีกรูปแบบหนึ่งขึ้น

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบอันสืบเนื่องจากสกุลช่างท้องถิ่นเป็นสำคัญ

รูปภาพที่ 747 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มประชาชน เขตภาคกลาง

1.2.5 ภาคตะวันออก

ก. จังหวัดฉะเชิงเทรา

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง คือ พระพุทธรูปที่สร้างตามแบบของหลวงพ่อโสธร ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองทั้งของจังหวัดและประเทศ ได้รับความศรัทธาจากประชาชนเป็นอย่างมาก จึงส่งผลทำให้เกิดการสร้างพระพุทธรูปตามแบบหลวงพ่อโสธร(จำลองแบบสร้าง) ขึ้นอีกหลายแห่งทั้งในและนอกเขตพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของประชาชนในพื้นที่และผู้ศรัทธาอย่างใดก็ได้ ยังพบว่า รูปแบบของหลวงพ่อโสธรถูกนำไปผสมผสานเข้ากับรูปแบบศิลปะสมัยอื่นๆ ตลอดจนแนวความคิด โดยเฉพาะศิลปะรัตนโกสินทร์ที่มีรูปแบบสืบเนื่องจากรัชสมัยรัชกาลที่ 4 - 5 และศิลปะสุโขทัย เช่น พระพักตร์มีลักษณะตามแบบของหลวงพ่อโสธรทุกประการ แต่การครองจีวรและอริยาบถเป็นศิลปะรัตนโกสินทร์ การครองจีวรมีริ้วสมจริงแบบประดิษฐ์ แสดงปางอุ้มบาตร ถึงแม้

จะเป็นรูปแบบจะเป็นหลวงพ่อโสธร แต่ไม่ได้จำกัดเทคนิคหรือวัสดุในการสร้างแต่อย่างใด อีกทั้งยังพบว่า มีความนิยมจำลองหลวงพ่อโสธรขนาดเล็ก เพื่อเป็นพระบูชาประจำบ้าน ในแง่นี้ คือ การสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของหลวงพ่อโสธรและความศรัทธาของประชาชนอย่างแท้จริง

กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างตามแบบพระพุทธรชินราช ซึ่งพบทั้งที่มีคติการสร้างเป็น พระอดีตพุทธเจ้าพระองค์แรก หรือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก กับที่ปรากฏเพียงการจำลองสร้างเท่านั้น

ข. จังหวัดชลบุรี, จังหวัดปราจีนบุรี, จังหวัดจันทบุรี, จังหวัดระยอง และจังหวัดตราด

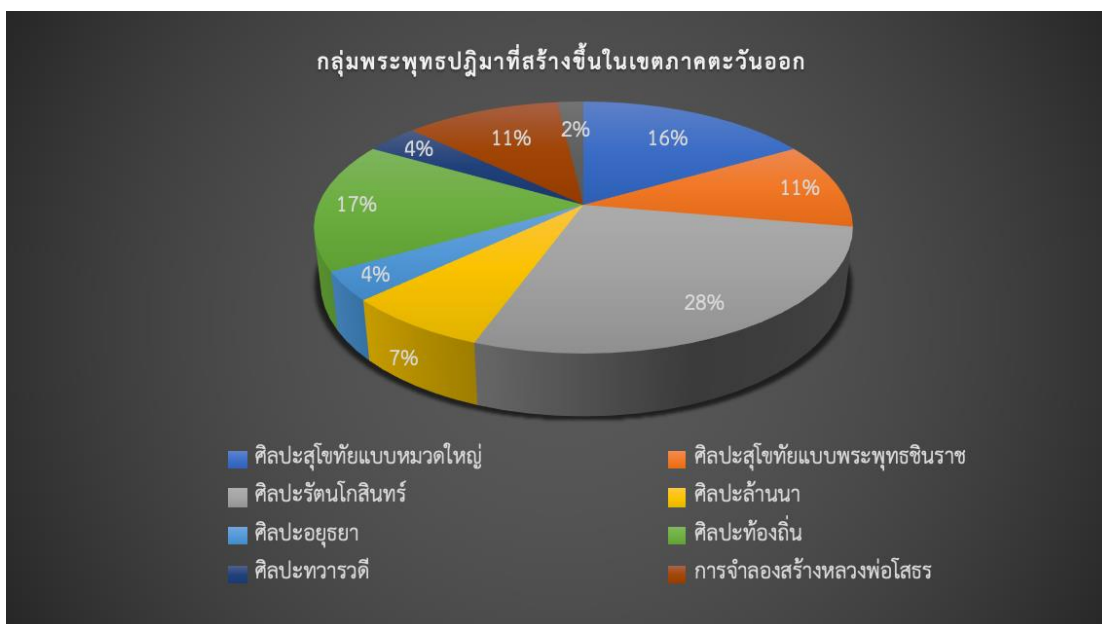
(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในกลุ่มจังหวัดดังกล่าว สามารถแบ่งออกได้ 4 กลุ่มสำคัญ คือ

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัย ซึ่งปรากฏลักษณะตามแบบแผนของพระพุทธรูปหมวดใหญ่ และพระพุทธรชินราชเป็นสำคัญ

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยสืบทอดรูปแบบจากพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3 – 5 สกulptช่างท้องถิ่น ที่มีการพัฒนาคลี่คลายเป็นอย่างมากในปัจจุบัน โดยการ ผสมผสานกับอิทธิพลจากรูปแบบศิลปะต่างสมัย และแนวความคิดตลอดจนรสนิยมที่แวดล้อมของผู้สร้าง เกิดเป็นลักษณะรูปแบบใหม่ขึ้น เช่น พระพักตร์สร้างตามลักษณะพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย แต่ลักษณะการครองจีวรตามแบบนิกายธรรมยุติ ซึ่งปรากฏในพระพุทธรูปปฏิมาสมัยรัชกาลที่ 4 – 5 เป็นต้นมา เป็นอาทิ

กลุ่มที่สาม กลุ่มพระพุทธรูปที่ได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะอินเดีย และปรับให้เข้ากับรูปแบบพุทธศิลป์ของไทย การสร้างพระพุทธรูปในกลุ่มนี้จะปรากฏเป็นอย่างมากในช่วงปลายรัชกาล

กลุ่มที่สี่ การสร้างพระพุทธรูปโดยอยู่บนพื้นฐานรากวัฒนธรรมเดิมของพื้นที่ดังกล่าว เช่น วัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมเขมร จึงพบการสร้างพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท และพระพุทธรูปที่มีนาคปรก เป็นอาทิ

รูปภาพที่ 748 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มประชาชน เขตภาคตะวันออกเฉียง

1.2.6 ภาคตะวันตก

ก. จังหวัดกาญจนบุรี

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดกาญจนบุรี ที่ปรากฏในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 นั้นได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัย แบบหมวดใหญ่ และการสร้างโดยใช้แบบจากพระพุทธรูปชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จ.พิษณุโลก เป็นส่วนใหญ่ ความนิยมที่มีต่อศิลปะสุโขทัยในจังหวัดกาญจนบุรี ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากที่มาจากการสร้างพระพุทธรูป ภาปร. ที่จัดสร้างโดยวัดเทวสังฆาราม ในปี พ.ศ. 2506 เป็นต้นแบบและผลักดันให้เกิดความนิยมขึ้น เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่มีความเกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ ในการเสด็จฯ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินต้น และเททองหล่อพระพุทธรูป ณ วัดเทวสังฆาราม ทั้งนี้ยังมีพระบรมราชานุญาตให้ประดิษฐานพระปรมาภิไธยย่อ บนผ้าทิพย์เบื้องหน้าพระพุทธรูป ซึ่งพระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร. องค์นี้เป็นที่ชื่นชอบของประชาชนเป็นอย่างมาก ซึ่งต่อมาได้มีการจัดสร้างขึ้นอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม จึงมีความเป็นไปได้อย่างมากว่า ความนิยมที่มีต่อศิลปะสุโขทัยอาจมีที่มาจากการสร้างพระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร. ในครั้งนั้นสืบต่อมา นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้น

โดยการรับอิทธิพลศิลปะรัตนโกสินทร์จากเมืองหลวง เช่น พระพุทธรูปครองจีวรลายดอกพิกุล สันฆาฏิ เป็นแผ่นใหญ่ พาดลงมาบริเวณกึ่งกลางพระวรกาย เป็นอาทิ

ข. จังหวัดราชบุรี

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดราชบุรี สามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง พระพุทธรูปได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัยและใช้ลักษณะรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปชินราชทุกประการ (จำลองแบบสร้าง) ซึ่งพบทั้งเป็นพระประธานภายในอุโบสถ และพระประธานลานธรรมหรือบริเวณที่จัดสร้างขึ้นโดยเฉพาะสำหรับพระพุทธรูปซึ่งมักจะมีขนาดใหญ่

กลุ่มที่สอง เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจในรูปแบบศิลปกรรมในอดีตของพื้นที่จังหวัดราชบุรีเอง นั่นคือ ศิลปะทวารวดี ศิลปะอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ค. จังหวัดเพชรบุรี

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในจังหวัดเพชรบุรี สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง มีลักษณะที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและแหล่งบันดาลใจ กล่าวคือ ปรากฏการสร้างพระพุทธรูปที่มีรูปแบบศิลปะแบบต่าง ๆ เช่น ศิลปะสุโขทัย ล้านนา และรัตนโกสินทร์

กลุ่มที่สอง คือ พระพุทธรูปที่มีรูปแบบสืบเนื่องมาจากศิลปะท้องถิ่นเพชรบุรีหรือศิลปะอยุธยาสกุลช่างเพชรบุรี ซึ่งคลี่คลายและพัฒนามาจากพระพุทธรูปศิลปะอยุธยาอีกทีหนึ่ง และอาจมีต้นแบบจากพระประธานของวัดสำคัญ เช่น วัดเกาะ ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี หลวงพ่อวัดเขาตะเครา วัดเขาตะเครา เป็นสำคัญ โดยจะผสมผสานกับอิทธิพลศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นองค์ความรู้แวดล้อมและร่วมสมัยของช่าง ซึ่งปรากฏทั้งรูปแบบและคติความเชื่อ อาทิจากการแสดงปางต่าง ๆ ของพระพุทธรูป เป็นต้น

ง. จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นมักเป็นการสร้างโดยมีแนวคิดร่วมสมัย เกิดการผสมผสานระหว่างรูปแบบศิลปกรรมต่างยุคต่างพื้นที่ หลอมรวมกลายเป็นรูปแบบอย่างใหม่ขึ้นในรัชสมัยนี้ โดยเฉพาะศิลปะสุโขทัยกับศิลปะรัตนโกสินทร์ และในช่วงปลายรัชกาลจึงมีการนำเข้าแรงบันดาลใจจากศิลปะอินเดียเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา

รูปภาพที่ 749 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มประชาชน เขตภาคตะวันตก

1.2.7 ภาคใต้

1.2.7.1 ภาคใต้ตอนบน

ก. กลุ่มจังหวัดภูเก็ต, จังหวัดกระบี่, จังหวัดชุมพร

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา พระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏการสร้างในกลุ่มจังหวัดนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง สร้างขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมในอดีตท้องถิ่นภาคใต้ คือ พระพุทธรูปสี่หังค์ สกุลช่างนครศรีธรรมราช หรือพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร สกุลช่างนครศรีธรรมราช เป็นสำคัญ ปรากฏทั้งการสร้างขึ้นโดยรักษาระบบแบบแผนตามต้นแบบทุกประการ(จำลองแบบสร้าง) กับการสร้างขึ้นโดยใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบองค์พระพุทธรูปปฏิมา โดยจะผสมผสานกับอิทธิพลศิลปรัตนโกสินทร์และแนวความคิดร่วมสมัยที่แพร่เข้ามาจากทางภาคกลาง

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นตามแบบแผนของพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัย ปรากฏทั้งแบบหมวดใหญ่ และแบบพระพุทธรูปชินราช ซึ่งเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พบการสร้างอย่างแพร่หลายในจังหวัดชุมพร

กลุ่มที่สาม พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นจากคติความเชื่อและรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ มิได้มีรูปแบบท้องถิ่นเข้าไปปะปน อย่างไรก็ตาม พระพุทธรูปกลุ่มนี้ ได้มีการพัฒนาคลี่คลายตามครรลองแห่งรสนิยมของสังคม ตลอดจนแนวความคิดร่วมสมัย ซึ่งเป็นสิ่งที่คอยกำหนดทิศทางรูปแบบศิลปกรรมจากทางภาคกลาง อนึ่ง จะพบว่า พระพุทธรูปปฏิมาศิลปะรัตนโกสินทร์ที่สร้างขึ้นจะมีรูปแบบที่ไม่ซ้ำกันเท่าใดนัก

กลุ่มที่สี่ คือ พระพุทธรูปที่ย้อนกลับไปสร้างตามรูปแบบพระพุทธรูปศิลปะอินเดีย หรืออาจจะนำเข้าแบบสำเร็จรูปมาจากประเทศอินเดียเลยก็ได้

กลุ่มที่ห้า คือ พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นจากกลุ่มชาวบ้านและกลุ่มศรัทธา พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นจึงมีลักษณะของพระพุทธรูปฝีมือช่างท้องถิ่น ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนที่ใด

ข. กลุ่มจังหวัดนครศรีธรรมราช, จังหวัดสุราษฎร์ธานี, จังหวัดระนอง

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา พระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏการสร้างในกลุ่มจังหวัดนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง สร้างขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมในอดีตของท้องถิ่นนครศรีธรรมราช คือ พระพุทธสิหิงค์ สกุลช่างนครศรีธรรมราช หรือพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร สกุลช่างนครศรีธรรมราช เป็นสำคัญ ปรากฏการสร้างขึ้นโดยรักษาระเบียบแบบแผนตามต้นแบบทุกประการ(จำลองแบบสร้าง) การสร้างพระพุทธรูปในลักษณะนี้จะพบมากที่สุด

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นตามแบบแผนของพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัย ปรากฏทั้งแบบหมวดใหญ่ และแบบพระพุทธรูปชินราช ซึ่งเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่พบการสร้างอย่างแพร่หลายในกลุ่มจังหวัดนี้

กลุ่มที่สาม พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นจากคติความเชื่อร่วมสมัยและรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ มิได้มีรูปแบบท้องถิ่นเข้าไปปะปน

1.2.7.2 ภาคใต้ตอนล่าง

ก. กลุ่มจังหวัดสงขลา, จังหวัดพัังงา, จังหวัดตรัง, จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมา พระพุทธรูปปฏิมาที่ปรากฏการสร้างในกลุ่มจังหวัดนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่หนึ่ง สร้างขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมในอดีตท้องถิ่นภาคใต้ คือ พระพุทธสิหิงค์ สกุลช่างนครศรีธรรมราช หรือพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร สกุลช่างนครศรีธรรมราช เป็นสำคัญ ปรากฏทั้งการสร้างขึ้นโดยรักษาระเบียบแบบแผนตามต้นแบบทุกประการ(จำลองแบบสร้าง) กัการสร้างขึ้นโดยใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบองค์พระพุทธรูปปฏิมา โดยจะผสมกับอิทธิพลรัตนโกสินทร์ที่แพร่เข้ามาจากทางภาคกลาง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องรูปแบบของปางพระพุทธรูป

กลุ่มที่สอง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นตามแบบแผนของพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะสุโขทัย ปรากฏทั้งแบบหมวดใหญ่ และแบบพระพุทธรูปชินราช ซึ่งเป็นกลุ่มพระพุทธรูปที่พบมากที่สุด รูปแบบหนึ่งรองมาจากพระพุทธรูปปฏิมาในกลุ่มแรก

กลุ่มที่สาม พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นจากคติความเชื่อและรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ มิได้มีรูปแบบท้องถิ่นเข้าไปปะปน

กลุ่มที่สี่ พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบเป็นศิลปะพื้นถิ่น ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้น

ข. กลุ่ม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จังหวัดนราธิวาส, จังหวัดยะลา, จังหวัดปัตตานี)

(1) รูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธปฏิมา เนื่องจากในเขตพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงพบการสร้างพระพุทธปฏิมาจำนวนไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่พระพุทธปฏิมาที่ปรากฏเป็นการสร้างขึ้นโดยมีแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปสลักช่างนครศรีธรรมราช หรือพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร สลักช่างนครศรีธรรมราชเป็นสำคัญ โดยมีการผสมผสานกับอิทธิพลศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นองค์ความรู้แวดล้อมและร่วมสมัย ทำให้เกิดพัฒนาการสืบเนื่องต่อจากพระพุทธรูปสลักช่างนครศรีธรรมราช กลายเป็นลักษณะเฉพาะของรัชสมัยรัชกาลที่ 9 ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญ คือ พระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นจากคติความเชื่อและรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ มิได้มีรูปแบบท้องถิ่นเข้าไปปะปน

รูปภาพที่ 750 จำนวนร้อยละของรูปแบบศิลปะกรรมที่พบในพระพุทธปฏิมาที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มประชาชน เขตภาคใต้

2. การตรวจสอบรูปแบบและแนวคิด คติความเชื่อของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 (พ.ศ. 2489 – 2562)

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลในภาคสนามพบว่า การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 (พ.ศ. 2489 – 2562) การกระจายตัวของรูปแบบศิลปกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยล้วนได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะและวัฒนธรรมศูนย์กลางอย่างกรุงเทพมหานครเข้าไปผสมผสานกับรูปแบบท้องถิ่น เป็นสำคัญ สำหรับการสร้างพระพุทธรูปที่มีความนิยมแพร่หลายมากที่สุดรูปแบบหนึ่ง ทั้งยังส่งอิทธิพลไปสู่การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในระยะเวลาถัดมา คือ รูปแบบของพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 กรณีศึกษา การสร้างพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์

2.1.1 ประวัติการสร้าง “พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์”

ก. โครงการ “พุทธบุรีมณฑล”

รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ทำการร่างและตราพระราชกำหนดขึ้น³³⁹ เพื่อจัดตั้งโครงการจัดสร้าง “พุทธบุรีมณฑล” ขึ้นที่บริเวณเขาพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี แต่เนื่องจากมีเหตุฉุกเฉิน จึงทำให้เรียกประชุมสามัญไม่ได้ ต่อมาร่างพระราชกำหนดฉบับนี้กลับถูกอภิปรายคัดค้านกันเป็นอย่างมากและลงมติไม่รับหลักการในที่สุด โครงการจัดสร้างพุทธบุรีมณฑลจึงต้องระงับไป อย่างไรก็ตาม การลงมติไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นหนึ่งในเหตุผลที่ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา ประกอบกับ ความขัดแย้งระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ จากการนำประเทศไทยเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งหลังหมดอำนาจแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปิดเผยและอธิบายถึงเหตุผลในการสร้างพุทธบุรีมณฑล ที่จังหวัดสระบุรีว่า

³³⁹ ถนอมจิต มีขึ้น, “จอมพล ป. พิบูลสงครามกับงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ (2495 - 2500)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), 59.

มีความสัมพันธ์กับโครงการย้ายเมืองหลวงใหม่ไปจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งทั้ง 2 โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งใน แผนการต่อต้านญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้คิดเอาชนะเราในเรื่องนี้โดยจะเข้าไปอยู่ในพื้นที่หลังแนวรบของกองทัพที่ 2 คือ ระหว่างลพบุรีกับสระบุรี ผมจึงได้เอาพระเจ้าช่วยโดยจัดการประกาศซากพุทธบุริมณฑลในบริเวณนั้นทันที³⁴⁰

ข. โครงการฉลอง 25 พุทธศตวรรษ (พ.ศ. 2495 – 2500)

ในช่วงทศวรรษ 2490 เริ่มต้นด้วยรัฐประหารที่นำโดย พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ และคณะ ทำให้บทบาทของคณะราษฎรต้องยุติลงตามลำดับ หากแต่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง (พ.ศ. 2491) ที่มาพร้อมกับข้อครหาและปัญหาอย่างรอบด้าน การจัดการทางด้านวัฒนธรรมในทศวรรษ 2480 ไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้นอีกครั้ง คือ การนำเสนอคุณค่าของวัฒนธรรมตามจารีตนิยมเดิม หรืออุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมกลับเข้ามา มีบทบาทมากยิ่งขึ้น

อนึ่ง การตระหนักถึงสถานะทางการเมืองที่ไม่มั่นคงของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากอำนาจที่แท้จริงขึ้นอยู่กับคณะรัฐประหาร ด้วยความวิตกกังวลถึงสถานะที่ไม่มั่นคงจึงใช้วิธีการนำประเทศไทยเข้าเชื่อมสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาและหันมาแสวงหาความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อรักษาสถานะการเป็นผู้นำของตนจากประชาชน โดยผ่านนโยบายทางด้านวัฒนธรรมและศาสนา ทำให้งานฉลองเนื่องในวาระครบรอบ 25 พุทธศตวรรษแห่งพุทธศาสนา หรือกิ่งพุทธกาล ในปี พ.ศ. 2500 จึงกลายเป็นโครงการสำคัญอย่างยิ่งสำหรับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการนำ **โครงการพุทธบุริมณฑล** กลับขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ โดยรัฐบาลให้เหตุผลว่า เป็นวาระมงคลที่ควรจะได้สร้างปูชนียสถานอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีความยิ่งใหญ่กว่าปูชนียสถานใด ๆ ไว้เป็นสมบัติของชาติ เพื่อเป็นอนุสรณ์ทางพุทธศาสนาอันยิ่งใหญ่แสดงถึงความพร้อมเพียงและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในยุคพุทธศตวรรษที่ 25 พร้อมทั้งดำริให้จัดสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาองค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปแบบนั่งขัดสมาธิเพชร พระพุทธรูปองค์นี้จะประดิษฐานอยู่เหนืออาสน์ ที่ประกอบด้วยแผ่นศิลาขนาดใหญ่ ซึ่งจะขอมมาจากประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกแห่งเพื่อนำมารวมประกอบกันขึ้นเป็นฐานรองรับพระพุทธรูปแห่งนี้ ต่อมาภายหลังมีการเปลี่ยนชื่อเป็น **“พุทธมณฑล”** และรูปแบบของพระพุทธรูปอีกครั้ง โดยการออกแบบพระประธานพุทธมณฑล มีการเสนอให้มีการ

³⁴⁰ ทรงสรวรค์ นิลกำแหง, พรรณี สุนทรโยธี และสุริรัตน์ วงศ์เสงี่ยม, *จดหมายเหตุการสร้างพระพุทธรูปและประธานพุทธมณฑล* (กรุงเทพฯ: ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2525), 7.

จัดส่งแบบประกวดเพื่อคัดเลือกเพื่อเป็นต้นแบบการสร้าง จึงมีการวางแบบคร่าวๆ เพื่อเป็นแนวทางดังต่อไปนี้

...หากทำให้เป็นแบบความคิดชาวตะวันตกซึ่งเป็นไอเดียลลิสติก(อุดมคติ) นั่นก็เกรงว่าจะทำสู้เก่าไม่ได้เพราะ สมัยเก่านั้นทำกันมางดงามที่สุดแล้ว เช่น พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ พระศรีศาสดา เป็นต้น จึงควรเลี่ยงให้ไปเป็นแบบเรียลลิสติก อย่างชาวตะวันตก คือ ให้นักไปทางเหมือนคนไทยหรือเนปาลก็ตามแต่... และ ...ให้มีพระพักตร์เหมือนในหลวงร. 9 เพื่อเป็นอนุสรณ์ว่าได้สร้างขึ้นในสมัยพระองค์... (หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ผู้เสนอ)

...พระพุทธเจ้านั้น คือ มนุษย์ธรรมดา พระจึงควรมีลักษณะอย่างมนุษย์ มีกร มีพระหัตถ์อย่างคนส่วนใหญ่โดยไม่มีกล้ามเนื้อ... (หลวงวิศาลศิลปกรรม ผู้เสนอ)

...พระพุทธรูปนั้นไม่ใช่องค์พระพุทธเจ้าจริง แต่เป็นเพียงสิ่งแทนอันหมายถึง พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์เท่านั้น ถ้าพูดในด้านความรู้สึกแห่งจิตใจแล้ว ควรเป็นแบบอุดมคติ (idealistic) แต่อย่างไรก็ตาม ขอให้เป็นที่ของศิลปินผู้ออกแบบจะเป็นแบบไหนก็ได้ ขอให้เกิดความรู้สึกก็แล้วกัน... และ ...และควรประดับกระจกสีเหมือนดังพระปฐมเจดีย์... (ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ผู้เสนอ)

พระพักตร์มีลักษณะเป็นแบบคนไทย ไม่ควรเหมือนใคร... (มติที่ประชุม)

หากแต่การประกวดไม่ค่อยได้รับความสนใจจากประชาชนเท่าใดนัก จึงแต่งตั้งศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้ดำเนินการสร้างพระพุทธรูปต้นแบบของพระพุทธรูปพระประธานพุทธมณฑล โดยปั้นแบบพระพุทธรูปตัวอย่างขององค์พระมาเสนอทั้งหมด 4 แบบ พร้อมทั้งออกแบบฐานเพื่อรองรับการประดิษฐานของพระพุทธรูปเสนอคณะกรรมการ โดยมีส่วนประกอบคือ

บัลลังก์ (ฐานปัทม) เพื่อเป็นหลักเชื่อมความมั่นคงแข็งแรงให้แก่องค์พระ คือ พระบาททั้งสองข้างที่จะทรงยืนอยู่ได้ด้วยดี เป็นการสมมติว่า เมื่อเสด็จลงจากฐานปัทม ทรงยืนอยู่ที่แท่นเกยรา (ดอกบัว) เพื่ออย่างพระบาทเหยียบฐานเขียง

ฐานเขียง เป็นฐานรองรับบัลลังก์อีกชั้นหนึ่งยาวออกไปข้างหน้าพอสมควร เป็นที่หมายว่า ชั้นนี้เป็นอาสนสงฆ์ ได้มีบันไดไว้สำหรับองค์พระที่จะก้าวลงหนึ่งชั้นสูงขนาดเกยรา เพื่ออย่างพระบาทลงยังชานาไปตามจตุรศมี

ชานา พื้นสำหรับ สัปบุรุษหรือที่จะชุมนุมนมัสการและเดินชมตามพื้นระเบียงได้รอบองค์พระ มีบันไดขึ้นลงทั้งหน้าและหลัง

คณะกรรมการจึงได้ทำการคัดเลือกไว้แบบหนึ่ง ซึ่งเปลี่ยนพระพุทธรูปแบบนั่งขัดสมาธิเพชร ปางมารวิชัย มาเป็น “**พระพุทธรูปลีลา**” และมอบหมายให้ทำการปั้นหุ่นแบบพระพุทธรูปขนาด 2.14 เมตร เพื่อเป็นต้นแบบ และขนาด 3.5 เมตร เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวงองค์หนึ่งในงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ³⁴¹ โดยมีรูปแบบศิลปกรรมคือ

“พระเศียรประดับด้วยเม็ดพระศกใหญ่ ขมวดม้วนวนเป็นกันหอยเรียงกันทั่วพระเศียรอย่างเป็นระเบียบ ต่อเนื่องขึ้นไปถึงอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง เหนือขึ้นไปเป็นรัศมีรูปเปลวเพลิง ส่วนรายละเอียดพระพักตร์มีความสมจริงคล้ายบุคคล พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว พระกรรณทั้งสองข้างยาว พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นเสมอพระอุระ และหันฝ่าพระหัตถ์ออกจับเป็นวง โดยพระอังคุฐและพระตขันธ์สัมผัสกัน นิ้วที่เหลือกหรือชี้ขึ้นแสดงปางแสดงธรรม พระหัตถ์ขวาทอดลงข้างพระวรกายในกิริยาไกวแขน ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา สังฆาฏิพาดลงจากพระอังสาซ้ายแบบเฉวียงบ่า ซึ่งเป็นลักษณะของการครองจีวรแบบพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ริวจีวรมีลักษณะเป็นแบบธรรมชาติ สันพระบาทขวา ยกขึ้นเล็กน้อยในท่ากิริยาก้าวเดิน มีฐานปัทมาสน์รองรับเป็นกลีบบัวหงาย”

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษเสร็จสิ้นลง พร้อมกับการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม หมดอำนาจในการบริหารงานแผ่นดิน หากแต่โครงการจัดสร้างพุทธมณฑลยังไม่แล้วเสร็จ จึงมีการรื้อฟื้นโครงการสร้างพุทธมณฑลขึ้นใหม่ในสมัยของนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้นมา จนกระทั่งในสมัยของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงเสร็จสมบูรณ์

วันที่ 29 พฤศจิกายน 2524 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานนามพระพุทธรูปพระประธานพุทธมณฑลว่า “**พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์**”

³⁴¹ ทรงสวรรค์ นิลกำแหง, พรรณี สุนทรโยธี และสุรรัตน์ วงศ์เสงี่ยม, *เรื่องเดียวกัน*, 8.

2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบศิลปะในพระพุทธรูปปฏิมา

2.2.1 พัฒนาการทางด้านรูปแบบศิลปะที่เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์

เมื่อพิจารณารูปแบบของพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี จะพบว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและรูปแบบศิลปกรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 จากการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกของเจ้าฟ้ามงกุฎ กล่าวคือ พุทธปฏิมาอันเกิดขึ้นจากพระดำริของเจ้าฟ้ามงกุฎ (วชิรญาณภิกษุ) มีรูปแบบที่ต่างออกไปจากพระพุทธรูปปฏิมาแบบจารีตโดยการเน้นให้มีความสมจริงมากยิ่งขึ้น คือ ไม่ปรากฏพระเกตุมาลาทรงสูง หรือ อุษณีย์ชะ ครองจีวรห่มเฉียงและมีริ้วสมจริงแบบประดิษฐ์ ทรงสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกใน “พระสัมพุทธพรรณี” เมื่อครั้งยังทรงผนวชและประทับที่วัดสมอราย(วัดราชาธิวาส) สอดคล้องกับพัฒนาการทางความคิดที่มีอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามาในขณะนั้น กลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของพระพุทธรูปปฏิมาอีกรูปแบบหนึ่งในศิลปะรัตนโกสินทร์ ซึ่งจะส่งผลต่อรูปแบบการครองจีวรของพระศรีศากยะทศพลฯ เป็นสำคัญ

ส่วนพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีปรากฏใน 3 ลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 กล่าวคือ ลักษณะแรก เป็นการสืบทอดรูปแบบการสร้างพระพุทธรูปตามแบบพระราชนิยมของพระชนกนาถ อาทิ พระพุทธรูปมณฑลธรรมโมภาส ประดิษฐานที่พระราชวังบางปะอิน อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา

ลักษณะที่สอง เป็นการย้อนกลับไปสร้างพระพุทธรูปตามอย่างศิลปะอินเดียแบบคันธาระผสมผสานกับแนวความคิดร่วมสมัยและพระราชดำริส่วนพระองค์ เช่น พระพุทธรูปปางถวายเนตร ที่ทรงมีพระราชปรารภกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส และโปรดฯ ให้นายทอร์นาลี ช่างชาวอิตาลี เป็นผู้ปั้นหล่อ นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปคันธาระราช ปางขอฝน ซึ่งมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลจากอิทธิพลแนวความคิดแบบตะวันตก มิติพัฒนาการของพระพุทธรูปปฏิมาจึงมีทิศทางที่กำลังเข้าใกล้ความเป็นสังขนิมิตอย่างตะวันตกมากยิ่งขึ้น โดยจะส่งผลสืบเนื่องมาสู่การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในช่วงรัชกาลที่ 9 อย่างเด่นชัด

ลักษณะที่สาม คือ การจำลองพระพุทธรูปสำคัญ เช่น พระพุทธรูปชินราช

สำหรับพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สำคัญคือ พระพุทธรูปรัตนปฏิมากร หรือ พระแก้วมรกตน้อย อันสลักจากหินหยกกรีนเซียสีเขียวเข้ม (Nephrite) โดยรูปแบบศิลปกรรมมีการปรับปรุงให้มีความสมจริงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพระพักตร์ และลักษณะของจีวร ได้ฐานปรากฏจารึกเครื่องหมายการค้า (Brand) ว่า “FABERGÉ 1914” ซึ่งเป็น

ห้างเครื่องทองและอัญมณีประจำราชสำนักรัสเซีย รวมถึงชนชั้นสูงของยุโรป มีชื่อเสียงในการผลิตงานประณีตศิลป์ รับผิดชอบดำเนินการแกะสลักพระพุทธรูปองค์นี้ ซึ่งน่าจะมีผลต่อรูปแบบศิลปกรรมขององค์พระเช่นกัน ในแง่นี้ การจารึกเครื่องหมายดังกล่าวอาจทำให้มุมมองที่มีต่อพระพุทธรูปนั้นเปลี่ยนไปและพระพุทธรูปปฏิมาที่สำคัญอีกองค์หนึ่งคือ พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ที่ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ประดิษฐานไว้ที่พระวิหารด้านทิศเหนือของพระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดสมัยนิยมนั้นยังปรากฏในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมวารขึ้น โดยมีรูปแบบที่ย้อนกลับไปสร้างพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลจากศิลปะอินเดียแบบคันธาระ ผสมผสานกับศิลปะไทยยุคสมัยรัตนโกสินทร์ และน่าจะเป็นการสืบทอดรูปแบบและพัฒนาจากพระพุทธรูปคันธารรัฐ ปางขอฝนในรัชกาลที่ 5

อย่างไรก็ดี จะเห็นว่า รูปแบบของพระพุทธรูปปฏิมาที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ 3 ถึง รัชกาลที่ 7 เป็นการปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้องกับรูปแบบศิลปะและความนิยมแบบตะวันตกอย่างมีนัยยะสำคัญ ถึงแม้จะเป็นการสร้างโดยมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมอันเป็นท้องถิ่นสยามก็ตาม ส่วนการกลับไปให้ความสำคัญศิลปกรรมในอดีตปรากฏเพียงการจำลองสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ตามแบบอย่างเท่านั้น

2.2.2 แนวความคิดและบริบททางสังคมการเมืองที่ส่งผลต่อการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา

ก. แนวความคิดและบริบททางสังคมการเมืองในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

สำหรับแนวความคิดสมัยใหม่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่นอกจากจะต้องปรับตัวตามวัฒนธรรมตะวันตกในหลายๆด้านแล้ว การค้นหาตัวตนของสยามในอดีตผ่านการค้นคว้าจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน การค้นพบศิลาจารึกหลักที่ 1 ถือเป็นหมุดหมายสำคัญ ที่ทำให้เกิดการตื่นตัวในการศึกษาค้นคว้าอดีตหรือประวัติศาสตร์ของไทยขึ้นตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นว่า เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) ได้จัดทำพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 - 4 ขึ้นตามพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเขียนเรียงลำดับเหตุการณ์ในแต่ละรัชกาลตามลำดับก่อนและหลัง นอกจากนี้ ยังมีในส่วนพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระบรมราชาธิบายถึงวรรณคดี โบราณคดี และโบราณสถานโบราณวัตถุ ทรงเล็งเห็นความสำคัญของจารึกในการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของบ้านเมืองในอดีตเป็นอย่างดี

ในทางกลับกัน การศึกษาอดีตและค้นหาตัวตนของสยาม หาได้เกิดขึ้นเพียงจุดประสงค์เดียวเท่านั้น การเขียนโครงเรื่องประวัติศาสตร์ถูกผลิตมาเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของการสร้างชาติเพื่อตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ด้วยการอธิบายเรื่องราวทั้งหมดของสยามขึ้นมาใหม่ ความพยายามที่จะเชื่อมโยงเรื่องราวระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ จึงทำให้รอยต่อทางประวัติศาสตร์ประสานกันอย่างแนบสนิทเป็นหนึ่งเดียว การจัดลำดับโซ่ประวัติศาสตร์ของรัฐสยาม จึงนับแต่สุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และสืบเนื่องมาจันรัตนโกสินทร์ เป็นสำคัญ³⁴²

ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในด้านต่าง ๆ เป็นผลจากการรับอิทธิพลตะวันตกโดยตรง ซึ่งบริบทของการปรับตัวนั้น ทำให้การเสด็จประพาสยุโรปในครั้งแรกนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นอย่างไพศาลแก่สยามในทุก ๆ มิติ ก่อเกิดความทันสมัยอย่างทัดเทียมกับอารยประเทศ

สำหรับด้านศิลปกรรม พระองค์ทรงนำเข้าทั้งนายช่างวิศวกร สถาปนิก จากยุโรปเข้ามารับราชการในสยามเพื่อทำหน้าที่ในการออกแบบสร้างพระราชวัง พระที่นั่ง พระตำหนัก อาทิ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งอนันตสมาคม พระบรมรูป ฉายพระบรมฉายาลักษณ์ เขียนภาพพระบรมสาทิสลักษณ์ ตลอดจนนำเข้าศิลปกรรมแบบสำเร็จรูปที่ไม่ได้ผสมความเป็นท้องถิ่นหรือความเป็นไทยใด ๆ เข้าไปอย่าง พระบรมรูปทรงม้า จึงทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างรูปแบบศิลปกรรมแบบตะวันตก - สยาม จนกลายเป็นศิลปะแบบ “ลูกครึ่ง” ยังผลไปทั่วทุกอณูของวงการศิลปะสยามตามทัศนคติของชนชั้นนำในขณะนั้นอย่างไม่ต้องสงสัย สิ่งเหล่านี้จึงเป็นตัวแทนแห่งความทันสมัยของสยามที่กำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นศิวิไลซ์อย่างแท้จริง ในขณะที่การสืบทอดศิลปกรรมแบบท้องถิ่นจารีตสยามกลับได้รับความสำคัญลดลงตามลำดับ

กระทั่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ศิลปกรรมแบบท้องถิ่นจารีตสยามจึงได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอย่างเด่นชัด ด้วยการเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญเพื่อรองรับแนวคิดชาตินิยมตามแนวพระราชดำริ โดยที่พระองค์ทรงเริ่มต้นปลุกความสนใจให้พสกนิกรชาวซึ่งกับสมบัติที่เราประเมินคุณค่าต่ำมาตลอดเวลาดั้งแต่รัชกาลก่อน นั่นคือ ศิลปะสยามทุกรูปแบบ โดยการนำเอาประวัติศาสตร์ภายในชาติเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจและร่วมมือร่วมใจกันที่จะสร้างความเป็นหนึ่งเดียวและทรงโปรดเกล้าฯ จัดตั้งกรมศิลปากรขึ้นในปี พ.ศ. 2455 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

³⁴² โสภณ ชานะมุล, “วาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้า ระหว่าง พ.ศ. 2490 – 2505”

(วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 23-28.

ทำนุบำรุงและพัฒนาศิลปปะและงานฝีมือของประเทศภายใต้บังคับเดียวกันและจัดเผยแพร่ผลงานฝีมือช่างไทยให้รู้จักกันโดยทั่วไป ตลอดจนดำเนินคดีเตือนต่อวัฒนธรรมจากตะวันตกอย่างชัดเจน

“...เราทั้งหลายมีความเป็นไทยของเราเองอันเป็นสิ่งซึ่งสง่างามอยู่แล้ว ความเป็นไทยอย่างนี้แหละเราทั้งหลายพึงหวังสงวนไว้ให้ถาวรวัฒนาจนกว่าจะสิ้นดินฟ้า”³⁴³ และ “โคลนติดล้อแห่งความเจริญของชาติเราก่อนที่หนึ่งและก่อนที่ร้ายที่สุดนั้นก็คือ การเอาอย่างโดยไม่ไตร่ตรอง”³⁴⁴

อย่างไรก็ดี **อุดมการณ์ชาตินิยมตามแนวพระราชดำริส่งผลทำให้เกิดการย้อนกลับไปสร้างงานศิลปกรรมแบบจารีตประเพณีหรือตามแบบแผนของศิลปะโบราณสยาม** ซึ่งสะท้อนออกมาในกลุ่มงานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งล้วนมีรูปแบบที่แสดงถึงแรงบันดาลใจจากอดีตโดยเฉพาะ**ต้นเค้าจากสุโขทัย**³⁴⁵ อีกทั้งยังปรากฏการบูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปที่ได้มาจากเมืองศรีสัชชนาลัย ซึ่งองค์พระเหลือเพียงแต่พระเศียร พระหัตถ์ข้างหนึ่ง และพระบาท คือ จึงอัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ แล้วโปรดฯให้ช่างทำการปั้นหุ่นสถาปนาขึ้นให้บริบูรณ์เต็มองค์ โดยมี **พระอัฐารส พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยเป็นต้นแบบ** ก่อนจะเชิญไปประดิษฐานยังพระวิหารพระปฐมเจดีย์ ต่อมาถวายพระนามว่า “พระร่วงโรจน์ฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชูปุชนียบพิตร” นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นการสะท้อนและบ่งชี้ให้เห็นถึงพระราชานิยมที่มีต่อศิลปะสุโขทัยอย่างลึกซึ้ง คือ ทรงใช้ประวัติศาสตร์สุโขทัยในการยืนยันว่า “ชาติไทย” มีความเจริญทั้งทาง “ฝีมือและความคิด” มาแต่โบราณ สามารถสร้างสรรค์ผลงานอันมีเอกลักษณ์เป็นของตน³⁴⁶ผ่านงานพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ของพระองค์ และกล่าวโดยสรุปได้ว่า **สาระของ “ความเป็นไทย” ในรัชสมัยของพระองค์ มีพื้นฐานทางความคิดโดยมีสุโขทัยเป็นเป้าหมายในอุดมคติอย่างไม่ต้องสงสัย**

³⁴³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2506, *ลัทธิเอาอย่างและโคลนติดล้อ*. (กรุงเทพฯ : ไม่ปรากฏที่พิมพ์), 37. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงอนุการวิบูลย์พัฒน์.

³⁴⁴ *เรื่องเดียวกัน*, 13.

³⁴⁵ กลุขกนก ลิมวัฒนานนท์ชัย, “พระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อการก่อรูปของงานสถาปัตยกรรมแบบ “รักษชาติ” ในรัชสมัย (พ.ศ. 2453 – 2468),” *Veridian E-Journal*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2557): 1376.

³⁴⁶ สายชล สัตยานุรักษ์, “การสถาปนาความหมาย”ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,” วารสารมนุษยศาสตร์สาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2555): 15-16.

ข. แนวความคิดและบริบททางสังคมการเมืองในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

เมื่อก้าวเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล บรรยากาศทางการเมืองอยู่ภายใต้ความกดดันทั้งภายในและภายนอก เป็นยามยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงโดยแท้จริง เริ่มตั้งแต่เหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2475 ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ นับว่าเป็นการเปลี่ยนจุดศูนย์กลางแห่งอำนาจจากพระมหากษัตริย์มาสู่ประชาชน ทำให้แนวความคิดเรื่อง ความสามารถทางปัญญาของมนุษย์ เสรีภาพ และความเท่าเทียม กลายเป็นอุดมการณ์ร่วมใหม่แห่งรัฐ

การสร้างความปลอดภัยและสิทธิธรรมภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงเกิดขึ้นผ่านกลไกทางสังคมและวัฒนธรรม ด้วยการสร้างมาตรฐานของวัฒนธรรมแบบใหม่ขึ้นมา เพื่อลดทอนความสำคัญของวัฒนธรรมเก่าที่อิงอยู่กับความเป็นจารีตและกลุ่มอำนาจเดิมหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยผลักดันให้อยู่ในสถานะของความล้าสมัย ชนชั้นนำกลุ่มใหม่(คณะราษฎร) จึงเข้ามา มีบทบาทต่อการให้ความสำคัญและค้าชูศิลปะแขนงต่าง ๆ แทนที่ราชสำนักอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งจะเริ่มปรากฏบทบาทชัดเจนในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเฉพาะช่วงทศวรรษ 2480 และระหว่างเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2485 – 2487) ผ่านการออกกฎหมาย เพื่อควบคุมจัดการเกี่ยวกับรูปแบบการปฏิบัติทางวัฒนธรรมของประชาชนภายใต้บังคับเดียวกัน พร้อมทั้งมีบทลงโทษสำหรับผู้ไม่ปฏิบัติตาม โดยหวังว่า การปฏิบัติทางวัฒนธรรมตามแผนการสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะนำไปสู่ “ประเทศสยามใหม่” หรือ “ไทยใหม่” ตามลำดับ

การสร้างโครงเรื่องของประวัติศาสตร์ไทย และการแสวงหา “อัตลักษณ์ไทย” สมัยใหม่เป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวในทศวรรษ 2480 ถึง 2490 โดยมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นหัวแรงสำคัญใน การสร้าง “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ผ่านการนิพนธ์งานเขียนประเภทประวัติศาสตร์ นวนิยาย บทเพลงและบทละคร เพื่อกำหนดทิศทางของสังคมไทย แต่ในทางตรงกันข้าม กลับไม่พบความแตกต่างกับการเขียนโครงเรื่องประวัติศาสตร์ชาติกับแนวคิดชาตินิยมและการสร้างความเป็นไทย ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่อย่างใด ทั้งยังมีการหยิบยืมบทพระราชนิพนธ์ “เที่ยวเมืองพระร่วง” มาดัดแปลงเป็นเพลงประกอบละครที่มีท่วงทำนองอันปลุกใจ และมักใช้ใจความสำคัญในการเล่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องวีรบุรุษวีรสตรีผู้กอบกู้แผ่นดินจากศัตรูและยังคงไว้ซึ่งการลำดับยุคสมัยที่เรียงลำดับต่อเนื่องกัน จึงทำให้เกิดความพยายามในการทำให้ประวัติศาสตร์แห่งชาติสอดคล้อง

กับนโยบายรัฐนิยม เพื่อสร้าง “อัตลักษณ์ไทย” โดยไม่จำเป็นต้องแสวงหาวิธีการ หรือตามอย่างวัฒนธรรมอื่นใด โดยเฉพาะรูปแบบศิลปกรรม

เราจะไม่พูดว่าเราต้องช่วยกันสร้างชาติให้ถึงอารยประเทศชาตินั้นชาตินี้ก็ต่อไป
 ทั้งนี้เพราะไทยเป็นอารยประเทศแล้ว เราจะร่วมมือกันสร้างตัวเรา สร้างประเทศเรา
 สร้างชาติเราให้วัฒนาถาวรตามหลักไทยอารยธรรมในเอเชียนี้ ตลอดไปชั่วฟ้าดิน
 สลาย³⁴⁷

วัฒนธรรมสุโขทัย จึงกลายเป็นสิ่งที่หลวงวิจิตรวาทการได้หยิบฉวยมาใช้อย่างไม่
 ต้องสงสัย เพราะการสร้างมโนสำนึกหรือจินตภาพของ “ความเป็นไทย” ผ่านภาพลักษณ์ความงดงาม
 ของวัฒนธรรมสุโขทัย ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แล้วเป็นอย่างดี

เหตุใดพ่อขุนรามคำแหงจึงโปรดสร้างพระพุทธรูปเดินมากกว่าแบบอื่น ข้อนี้จะอธิบาย
 อย่างอื่นไม่ได้ นอกจากว่า พระนิสสัยของพ่อขุนรามคำแหงเองเป็นผู้ที่อยู่นิ่งไม่ได้ และ
 ทรงถือความขยันขันแข็งเป็นความสำคัญยิ่งสำหรับคนและชาติ ทรงมีความคิดในทาง
 ก้าวหน้าอยู่ทุกขณะ การสร้างพระพุทธรูปเดินไว้มาก ๆ ก็เพื่อให้คนบูชาความขยัน
 ขันแข็งและความก้าวหน้า นอกจากพระพุทธรูปเดิน ก็มีพระพุทธรูปยืน เช่น พระ
 อัฐารส ซึ่งสนใจถึงอุฏฐานะสัมปทา ความขยันหมั่นเพียรและความไม่ประมาท
 หากเป็นพระนั่งก็มีแต่แบบปางมารวิชัย ซึ่งสอนให้ต่อสู้เอาชนะ...³⁴⁸

แนวคิดของหลวงวิจิตรวาทการจึงเป็นการสืบทอดดำเนินรอยตามเสียมากกว่าการริ่
 ใหม่อย่างชัดเจน และในทำนองเดียวกันคือ สิ่งที่บ่งชี้ให้เห็นว่า การสถาปนาและสร้างแนวความคิด
 “ความเป็นไทย” ของชนชั้นนำสยามตั้งแต่สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นมีความมั่นคง
 และแข็งแรงมากเพียงใด จึงทำให้ลักษณะของแนวความคิดและอุดมคติ ในแง่ของ “ความเป็นไทย”
 ที่เกิดขึ้นทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นแทบจะไม่มี ความแตกต่างกันเท่าใดนัก

**ค. แนวคิดและบทบาทของ ศิลป์ พีระศรี ที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบศิลปกรรมใน
 พระพุทธปฏิมาสมัยปัจจุบัน**

³⁴⁷ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมือง ในการปฏิวัติสยาม 2475* (นนทบุรี: ฟาเดียวกัน, 2560): 287, อ้างถึงใน หจช.ศธ. 0701.29/4 ปาฐกถาเรื่อง “รัฐนิยม”.

³⁴⁸ วิจิตรวาทการ, หลวง, *ปาฐกถาเรื่อง “วัฒนธรรมสุโขทัย”* แสดงที่กรมการโฆษณาการ วันวันพุธที่ 6 มีนาคม 2482 (ไม่ปรากฏ : กรมการโฆษณา, 2482), 6-7.

ในช่วงทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา บทบาทของศิลป์ พีระศรี เพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน ตั้งแต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก้าวสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยการเปลี่ยนบทบาทจากประติมากร ในราชสำนัก สู่การทำหน้าที่เป็นประติมากรและผู้ควบคุมแผนงานสำหรับการก่อสร้างอนุสาวรีย์ต่างๆ อาทิ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า สมเด็จพระเจ้าตากสิน และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ควบคู่ไปกับวางรากฐานความรู้สำหรับ ศิลปะสมัยใหม่ให้กับประเทศไทยและรัฐบาล โดยร่วมกันกับปัญญาชนในสมัยนั้นจัดตั้งโรงเรียน ประณีตศิลปกรรมขึ้นในปีพ.ศ. 2477 และยกระดับขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากรในปี พ.ศ. 2486 เพื่อตอบสนองอุดมการณ์ตามแนวทางของรัฐที่ให้ความสำคัญกับนโยบายศิลปวัฒนธรรมเป็นพิเศษ และพัฒนาภาพลักษณ์ของชาติไปสู่ความเป็นสมัยใหม่อย่างสากล

การสร้างความสำเร็จแบบตะวันตกโดยรักษาความสืบเนื่องหรือมรดกทางศิลปะและ วัฒนธรรมของไทยเอาไว้ตามแนวคิดของรัฐบาลขณะนั้น ประกอบกับการสอดรับองค์ความรู้ทาง ศิลปะตะวันตกของศิลป์ พีระศรี จึงทำให้รูปแบบศิลปกรรมนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลง

แต่เมื่อก้าวเข้าสู่ทศวรรษ 2490 เกิดการหวนกลับไปให้ความสำคัญกับอดีตของไทย อีกครั้ง โดยที่กระแสแนวความคิดในการอนุรักษ์ ประเพณี และศิลปวัฒนธรรม ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมา ควบคู่กับความสนใจในประวัติศาสตร์ชาติไทย มีการดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดี และบูรณะ โบราณสถานอย่างแข็งขัน เป็นความพ้องต้องกันกับความคิดของ ศิลป์ พีระศรี ที่ไม่ต้องการให้ศิลปิน เดินตามอย่างตะวันตกมากเกินไป โดยลืมนึกถึงของชาติตน

...ข้าพเจ้าขออย่าว่า ศิลปะของยุโรปจะมีความโดดเด่นเป็นอย่างไรก็ตาม ไม่เป็นสิ่งที่ ควรเป็นที่สนใจของเรา แต่ทว่าประเทศไทยก็เหมือนกับประเทศอื่นๆในโลก ย่อม ได้รับวัฒนธรรมชนิดสากลอันไหลเข้ามาเรื่อยไม่ขาดสาย เพราะฉะนั้นจึงอาจเป็นผล กระทบกระเทือนมาถึงศิลปะของเราด้วย และศิลปินของเราบางคน อาจตกเป็นเหยื่อ แห่งความหลงผิดในศิลปะลอสสมัยนี้ก็ได้...³⁴⁹

การแนะนำและตักเตือนของศิลป์ พีระศรี โดยให้ศิลปินได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของศิลปกรรมในอดีต ที่จะสามารถนำมาเป็นแรงบันดาลใจต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะ และสามารถ สร้างได้ดีเทียบเท่ากับประเทศอื่น ๆ อย่างไม่น้อยหน้า ข้อคิดเห็นในลักษณะเช่นนี้ของศาสตราจารย์

³⁴⁹ ศิลป์ พีระศรี, แปลโดย พระยาอนุমানราชชนน, “สำรวจวิจารณ์ศิลปะปัจจุบันในยุโรปเกี่ยวกับศิลปะไทย,” ศิลปากร, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2493): 43.

ศิลป์ พีระศรี มีปรากฏมาแล้วในงานเขียนเรื่อง ประติมากรรมไทย (พ.ศ. 2480) ซึ่งกล่าววยกย่อง ศิลปะสุโขทัยว่ามีความงดงามเทียบเท่ากับศิลปะกรีก สมัยยุคคลาสสิก

เมื่อมองดูรูปประติมากรรมของสุโขทัย สวรรคโลก และพิษณุโลก จะละเว้นเสียไม่ได้ ที่จะเอาไปเปรียบเทียบกับรูปประติมากรรมสมัยคลาสสิกของกรีก...ศิลปินกรีกสมัย คลาสสิกกับนักประติมากรสุโขทัยมีลักษณะความคิดเห็นร่วมกันในการสำแดงรูปร่าง ร่างมนุษย์ที่มีลักษณะง่ายๆเท่าที่จะทำได้ และนำเอาอุดมคติทางจิตใจอันสูงสุดเข้าไป ซ้ำแรกอยู่ในรูปนั้น³⁵⁰

สำหรับความสนใจศิลปะสุโขทัยของศิลป์ พีระศรี ปรากฏอยู่เสมอมาในการพรรณนา ถึงพระพุทธรูปที่ท่านเองยกย่องว่า มีความงามเหนือกว่าพระพุทธรูปสมัยอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระพุทธรูปลีลา ศิลปะสุโขทัย ประดิษฐานที่ระเบียงรอบพระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตรฯ

...พระพุทธรูปปางลีลาสมัยสุโขทัยมีการแสดงออกเป็นพิเศษของศิลปินสมัยนั้น และ การสร้างพระพุทธรูปแบบนี้ ศิลปินได้ประสบความสำเร็จในฝีมือการเนรมิตงาน ศิลปะชั้นสูงโดยแท้ เมื่อได้เห็นพระพุทธรูปปางลีลาอันประณีตงดงามเหล่านี้เราจะ บังเกิดความรู้สึกเหมือนหนึ่งว่าพระพุทธรูปองค์กำลังเสด็จดำเนินไปเบื้องหน้าอย่างเข้ม ข้อยพร้อมด้วยอาการกริตของนิ้วพระหัตถ์ ซึ่งแสดงเป็นสัญลักษณ์ของพระธรรมจักร ที่พระบรมศาสดาทรงมุ่งพระทัยประกาศพระธรรมคำสั่งสอน พระสร้อยระย้าก็เต็ม ไปด้วยอาการอ่อนหวานนุ่มนวลที่สุด ส่วนพระวรกายที่ทรงเอี้ยวนิดๆไปทางด้านข้าง นั้น แสดงให้เห็นว่ากำลังอยู่ในท่าอย่างพระบาท...³⁵¹

นอกจากนี้ ข้อคิดเห็นของศิลป์ พีระศรี ยังมีความสอดคล้องกับ “ความเป็นไทย” ตามแนวการศึกษาทางประวัติศาสตร์ชาติไทยที่มีการสถาปนาขึ้นมาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ โดยนับแล้ว การที่ศิลป์ พีระศรี มีความเห็นตามที่กล่าวมาเป็นสิ่งสะท้อนที่ชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงและทรงพลังใน การปลูกฝังและส่งผ่านความคิดจิตสำนึกแห่งความเป็นไทยของชนชั้นนำได้อย่างแท้จริงอีกประการ หนึ่ง

³⁵⁰ ศิลป์ พีระศรี, *ประติมากรรมไทย*, แปลโดย พระยาอนุমানราชธน, (พระนคร : กรมศิลปากร, 2490), 38-39.

³⁵¹ Silpa Bhirasri, *An Appreciation of Sukhothai Art* (Bangkok: the fine arts department), 1962, P.6.

ศิลปินสมัยสุโขทัยได้บรรจุลักษณะพิเศษโดยเฉพาะของชนชาติไทยไว้ในงานประติมากรรมของตนเอง ซึ่งลักษณะของเชื้อชาติเหล่านี้ได้ถ่ายทอดจากงานประติมากรรมมาสู่งานจิตรกรรมอีกต่อหนึ่งด้วย (...) เพราะว่าศิลปินปัจจุบันนั้น จะโดยจิตสำนึกหรือปราศจากจิตสำนึกก็ตาม ได้ยอมรับเอาความบันดาลใจจากศิลปะแห่ง “ยุคทอง” ของเราไว้ เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับความรู้สึกของการลอกเลียนแบบหรือความปรารถนาที่จะเนรมิตศิลปะในลัทธินิยมการฟื้นฟูศิลปะของยุครุ่งเรืองแต่อย่างใด หากแต่เป็นดังที่กล่าวมาแล้วว่าเป็นเพราะศิลปินสมัยสุโขทัยได้ประทับใจลักษณะที่แท้จริงของชนชาติไทย ลงไว้ในศิลปะของตน และลักษณะของเชื้อชาติดังกล่าวจะดำรงคงอยู่ชั่ววันรันดร...อิทธิพลอันยิ่งใหญ่ของศิลปะสุโขทัยนั้น มีอยู่ทั่วไปในแบบอย่างอื่น ๆ ของศิลปะไทย ซึ่งอาจสังเกตเห็นได้จากพระพุทธรูปในภาคเหนือและสมัยในอยุธยาด้วย...³⁵²

ดังนั้น การที่รูปแบบศิลปกรรมที่ผสมผสานระหว่าง “เก่ากับใหม่” ในผลงานของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อย่าง พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี จึงมีรูปแบบศิลปกรรมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะสุโขทัยอย่างชัดเจน

รูปภาพที่ 751 แผนภาพแสดงพัฒนาการทางด้านรูปแบบของพระพุทธรูปลีลา (ที่มา: ผู้วิจัย)

³⁵² ศิลป์ พีระศรี, “ศิลปะสุโขทัย,” ใน *ศิลปะวิชาการ*, (กรุงเทพฯ : มุลนิธิ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์, 2546), 261-281.

พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณ

พระพุทธรูปศิลาขาว
ปางอุ้มบาตร
วัดบุญชุมพวง

พระศรีศากยะ
พระพุทธรูปแบบพระเจ้านันท
โลกมุนี

ต้นแบบของแรงบันดาลใจ

แบบร่างต้นแบบ

ผลงาน ชลชัยทิพย์
ศิลปิน ชัยน ยิมศิริ
สร้างปี พ.ศ. 2492

ผลงาน รุ่งมา
ศิลปิน ชูชีพ เจริญประชา
สร้างปี 2495

ศิลปะแนวประเพณีนิยม
แนวความคิดของศิลปะที่มี
การหยิบยืมรูปทรงองค์
ประกอบของศิลปกรรมใน
อดีตมาเป็นแรงบันดาลใจ
เช่นเดียวกับ
พระศรีศากยะทศพลญาณ

ตัวอย่าง
การรับ
อิทธิพลทาง
รูปแบบ
ศิลปกรรม

พระพุทธรูป
วัดไทยพุทธคยา อินเดีย

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมกัญญา
สวามิภักดิ์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
พระครูเจ้าคุณนาค
วัดราชคฤห์

พระประธานประจำ
พุทธมณฑลสุพรรณ จ. สุพรรณบุรี

พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร
วัดท่าเกวียน จ. นครปฐม

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
ทรงสร้างพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร
วัดราชคฤห์ จ. สุพรรณบุรี

ประวัติการสร้าง

ช่วงที่ 1

2487 โครงการสร้าง
พุทธมณฑล
โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

2495 โครงการสร้าง
พุทธมณฑล
โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

2497 สถาปนา
พระพุทธรูปประธาน

2500 จำนวนของ
25 พุทธอัครสาวก

ช่วงที่ 2

2500 นายพจน์ สารสิน
นายกรัฐมนตรี
21 กันยายน พ.ศ. 2500 - 31
สิงหาคม พ.ศ. 2500

2525 พระราชโอรสในทศกัณฐ์
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

2531 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
นายกรัฐมนตรี
3 มีนาคม 2525 - 4 สิงหาคม 2531

รูปภาพที่ 752 แผนภาพแสดงการสร้างพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณ (ที่มา: ผู้วิจัย)

จึงอาจกล่าวได้ว่า รูปแบบศิลปกรรมของพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี เป็นการปรับเปลี่ยนและผสมผสานทางรูปอันเป็นอุดมคติของศิลปกรรมไทยในอดีตอย่างสุโขทัยและพระพุทธรูปปฏิมาตามแบบพระราชานิยมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบกับรูปแบบศิลปกรรมที่เกิดการรับอิทธิพลแนวความคิดของตะวันตกในเชิง “สำนึกนิยม” เข้าด้วยกัน ก่อเกิดเป็นรูปแบบอย่างใหม่ขึ้นในศิลปะรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 9 เป็นสำคัญ อีกทั้งปรากฏความสัมพันธ์กับการสถาปนาและสร้าง “ความเป็นชาติสยาม/ไทย” ผ่านแนวคิดชาตินิยม อันเป็นบริบททางสังคมประการหนึ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ 4 และสืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง การเรียงร้อยให้ประวัติศาสตร์ชาติไทยเริ่มต้นที่สุโขทัย ส่งผลให้อุดมคติของคนในชาติมีประสบการณ์และความทรงจำร่วมในมิติแห่งวัฒนธรรมสุโขทัย และการนำเสนอรูปแบบอันอุดมคติในพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี คือ หมายเหตุสำคัญของ การเริ่มต้นการย้อนกลับไปนำรูปแบบศิลปกรรมในอดีตมาเป็นแรงบันดาลใจสำหรับการสร้างงานศิลปะโดยเฉพาะพระพุทธรูปปฏิมาตลอดรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และสืบเนื่องมาในรัชกาลที่ 10 นั้นเอง

2. ผลการวิเคราะห์แนวคิดที่ปรากฏในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 ทางด้านรูปแบบศิลปะ

จากข้อมูลในข้างต้นเมื่อตรวจสอบแนวคิดในการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาแล้วจะพบว่า สามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ

2.1 การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปกรรมในอดีตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดและคติการสร้างร่วมสมัย ซึ่งเป็นลักษณะที่ปรากฏการสร้างมากที่สุด สำหรับการหลอมรวมระหว่างวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการรับอิทธิพลวัฒนธรรมส่วนกลางหรือ “แบบกรุงเทพฯ” เข้าไปผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นถิ่น ซึ่งน่าจะเกิดขึ้นพร้อมกับการเผยแพร่พุทธศาสนาธรรมยุตินิกาย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และเด่นชัดขึ้นในรัชกาลที่ 5 ด้วยการปฏิรูปการปกครองเพื่อตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางซึ่งมีผลอย่างครอบคลุม ประกอบกับการรับอิทธิพลแนวคิดจากตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดกรอบของการแสดงออกทางด้านศิลปะ จึงทำให้แนวคิดในการสร้างงานศิลปกรรมเกิดการปรับเปลี่ยน ความพยายามสร้างบรรทัดฐานเดียวกันทางวัฒนธรรมกลายเป็นสิ่งสำคัญเมื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นรัฐบาลในสมัยแรก จนกระทั่งในทศวรรษที่ 2490 จึงเกิดการหวนกลับไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยที่เป็น

แนวคิดสำคัญในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 มาขยายในวงกว้าง การเข้ามามีบทบาทของศิลปะจากกรุงเทพฯ เป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้รูปแบบวัฒนธรรมและศิลปะท้องถิ่นเกิดการปรับตัวเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตนให้สอดคล้องและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่ยังคงอยู่บนพื้นฐานภูมิวัฒนธรรมของตน เช่น การสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่เพื่อเป็นจุดสนใจและเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสร้างพระพุทธรูปที่ผสมผสานรูปแบบศิลปะระหว่างวัฒนธรรม ก่อเกิดเป็นความหลากหลายทางรูปแบบศิลปะในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 อย่างไม่ต้องสงสัย ดังปรากฏใน พระพุทธรูปที่มีรูปแบบศิลปะท้องถิ่นอีสานประสานเข้ากับรูปแบบศิลปะอินเดียแบบคันธารราษฎร์ การสร้างพระพุทธรูปชดสมานิเพชรซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของพระพุทธรูปในเขตภาคเหนือกับการครองจิวรแบบสมจริงในศิลปะแบบคันธารราษฎร์ของอินเดีย การผสมผสานลักษณะระหว่างศิลปะทริภูฏาย อยูธยา รัตนโกสินทร์รวมอยู่ในองค์เดียวกัน ตลอดจนการสร้างพระพุทธรูปสุโขทัยครองจิวรลายดอกพิกุล การสร้างพระพุทธรูปชดสมานิเพชรศิลปะล้านนาแต่การแสดงปางเป็นศิลปะรัตนโกสินทร์ แม้กระทั่งพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทที่มีความนิยมในศิลปะทวารวดีแต่พระพักตร์เป็นศิลปะสุโขทัย เป็นอาทิ ดังนั้น การกลับไปสู่อุดมคติหรือรับแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมในอดีตของยุคสมัยนี้ จึงเป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ภายใต้แนวความคิดร่วมสมัย โดยมีศิลปะสุโขทัยเป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งน่าจะรับแรงบันดาลใจจากการสร้างพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี เป็นสำคัญ

การสร้างพระพุทธรูปที่ได้รับความนิยมสูงสุดในอดีตผสมผสานกับแนวคิดข้ามสมัย

ภาคตะวันตก	ภาคกลาง	ภาคตะวันออก
<p>พระพุทธรูปกสิกรรม</p> 	<p>พระพุทธรูปปางประทานพร กปร. ทองผาภูมิ กาญจนบุรี</p> 	<p>พระประธานประจำพุทธมณฑลจังหวัด ตราด</p>
<p>พระพุทธรูปปางประทานพร วัดป่าไร่บ้านวังพิศ</p> 	<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p> 	<p>หลวงพ่อล้าน (หลวงพ่อโสธร (จำลอง)) วัดอุดมมงคล</p>
<p>พระพุทธรูปปางนาคปรก วัดอภัยมณี</p> 	<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p> 	<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p>
<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p> 	<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p> 	<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p>
<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p> 	<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p> 	<p>พระพุทธรูปปางสมาธิ วัดอภัยมณี</p>

รูปภาพที่ 753 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปที่ได้รับความนิยมสูงสุดในอดีตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่น
ผสมผสานกับแนวคิดและคติการสร้างร่วมสมัย (ที่มา: ผู้วิจัย)

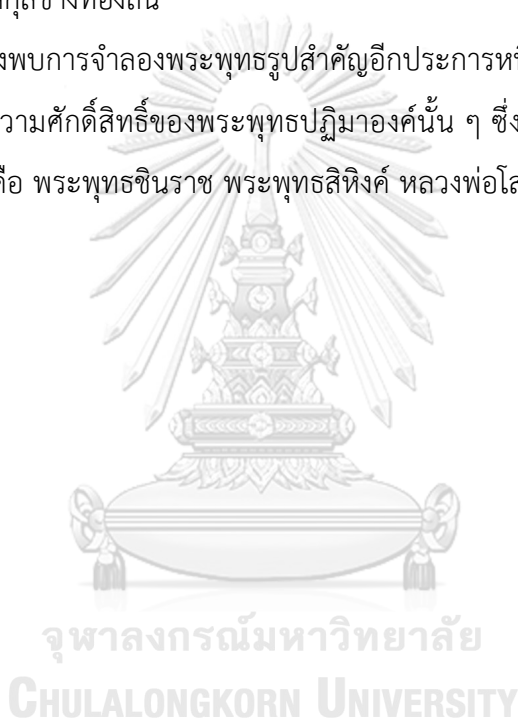

**การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบ
ศิลปกรรมในอดีตผสมผสานกับแนวคิดร่วมสมัย**

รูปภาพที่ 754 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปกรรมในอดีตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดและคติการสร้างร่วมสมัย
(ที่มา: ผู้วิจัย)

2.2 การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่สืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากพระพุทธรูปปฏิมาในอดีต และการจำลองพระพุทธรูปปฏิมาสำคัญ คือ การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาตามแบบแผนจารีตที่เคยปรากฏมาในแต่ละภูมิภาควัฒนธรรมของประเทศไทย กล่าวคือ การสืบทอดรูปแบบศิลปกรรมต่าง ๆ ในอดีต เช่น การสร้างพระพุทธรูปตามแบบศิลปะล้านนา ซึ่งปรากฏทั้งพระพุทธรูปศิลปะล้านนารุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 การสร้างพระพุทธรูปตามศิลปะล้านช้างและท้องถิ่นอีสาน การสร้างพระพุทธรูปตามแบบศิลปะสุโขทัยแบบหมวดใหญ่และหมวดพระพุทธรูปชินราช การสร้างพระพุทธรูปตามแบบพระพุทธรูปสังขลข่างนครศรีธรรมราช การสร้างพระพุทธรูปตามแบบศิลปะรัตนโกสินทร์ ตลอดจนการสร้างพระพุทธรูปตามแบบสกุลช่างท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังพบการจำลองพระพุทธรูปสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากความเชื่อ ความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปปฏิมาองค์นั้น ๆ ซึ่งพบว่า พระพุทธรูปที่ได้รับการจำลองสร้างมากที่สุดคือ พระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปสังขลข่าง และหลวงพ่อโสธร และหลวงพ่อวัดบ้านแหลม เป็นสำคัญ

รูปภาพที่ 755 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่สืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากพระพุทธรูปปฏิมาในอดีต และการจำลองพระพุทธรูปปฏิมาสำคัญ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ท้าวมหาลิขิต
จ.ศรีสะเกษ

พระประธานปฏิมากรรมปางเปิดโลก
วัดลำบัวแดง

พระรัตนมหาวิมลกษัตริย์ไตรโลกนาถ

พระศรีรัตนตรัยรัตน
วิสุทธิคุณมณี

พระพุทธเชษฐกนิพัทธ์
วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาม่อง)

ภาคเหนือ

พระพุทธวิสุทธิโยสุมงคลรัชกาลที่10

พระพุทธรูปมหาธรรมปริศนวิสุทธิโยสุมงคล
วิทยาลัยสงฆ์ จ.ลำพูน

พระพุทธรัตนนารถ นวตวิสาขอนุสรณ์มงคล
(พระแก้วหยกเชียงราย)

พระประธานประจำพุทธมณฑล
จ.เชียงราย

สมเด็จพระมหาสมณโคดม
วัดทรายขาว จ.แม่ฮ่องสอน

หลวงปู่โต พระพุทธมณีมีมงคล
จ.แม่ฮ่องสอน

พระพุทธนรินทรชัย
วัดท่าคอง จ.เชียงใหม่

กลุ่มเขตจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร พิษณุโลก

พระพุทธชินราช (จำลอง) พระประธานประจำพระอุโบสถวัดต่างๆ
จ.พิษณุโลก

พระพุทธโรจนะศรีสุโขทัยประธานาภ
ทุ่งทะเลหลวง จ.สุโขทัย

พระพุทธบรมศรีสุโขทัย
วัดโสมการาม จ.สุโขทัย

พระยักรูราษฎร์สุคตพลาญานบพิตร
(จำลอง)
วัดวิหารทอง จ.พิษณุโลก

พระพุทธอัครปราการ
วัดคูยาง จ.กำแพงเพชร

การสืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากอดีต

รูปภาพที่ 756 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธปฏิมาที่สืบทอดรูปแบบศิลปกรรมจากพระพุทธปฏิมาในอดีต และการจำลองพระพุทธปฏิมาสำคัญ

2.3 การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่เกิดขึ้นจากการตีความหมายใหม่และกระบวนการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะร่วมสมัย เป็นการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาจากการตีความหมายใหม่โดยศิลปินผู้สร้างสรรค์ พระพุทธรูปจึงมีลักษณะเฉพาะและมีอิสระนอกเหนือจากกรอบทางด้านรูปแบบศิลปกรรมในอดีตและแบบแผนจารีต ซึ่งปรากฏทั้งการสร้างเพื่อเป็นรูปเคารพ และการสร้างในเชิงศิลปะวัตถุ ซึ่งเป็นเพียงการหยิบยืมรูปทรงองค์ประกอบตลอดจนแนวคิดทางพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปปฏิมามาใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ ถึงกระนั้น การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในลักษณะนี้กลับยังคงไว้ซึ่งแนวคิดมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ หรือ ลักษณะมหาบุรุษ เป็นสำคัญ

รูปภาพที่ 757 แผนภาพแสดงการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่เกิดขึ้นจากการตีความหมายใหม่และกระบวนการสร้างสรรค์ในเชิงศิลปะร่วมสมัย

สรุป

จากกลุ่มตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับรูปแบบศิลปะอันมีเอกลักษณ์ตามท้องถิ่นของตน ซึ่งพบทั้งการสร้างในลักษณะของการสืบทอดรูปแบบศิลปกรรมในอดีต และการหยิบยืมรูปทรง องค์ประกอบ หรือลักษณะบางประการมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบร่วมกับศิลปะสมัยอื่น ๆ และแนวความคิดคติการสร้างร่วมสมัย ซึ่งจะทำให้เกิดรูปแบบศิลปกรรมแบบใหม่ขึ้นได้ และที่สำคัญ การสร้างศิลปกรรมที่มีการผสมผสานกันระหว่างรูปแบบศิลปะนั้น จะพบว่า บทบาทของศิลปะสุโขทัย ปรากฏอย่างเด่นชัดกว่ารูปแบบศิลปะอื่นใด ผ่านลักษณะของพระวรกายอันเพรียวบาง

คูสมส่วน และพระพักตร์อันอ่อนหวาน เป็นอาทิ หากแต่การแสดงออกของกิริยาและอิริยาบถ ตลอดจนมุทราหรือปาง จะถูกควบคุมด้วยศิลปะรัตนโกสินทร์เป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม การผสมผสานรูปแบบเข้าด้วยกันยังคงอยู่บนพื้นฐานของศิลปะท้องถิ่นนั้น ๆ ความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ศาสนา และความเชื่อควบคู่กับพัฒนาการทางความคิด การสร้างและรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธปฏิมาอย่างแยกไม่ออก และจะกลายเป็นเอกลักษณ์ของการสร้างพระพุทธปฏิมาในประเทศไทย ตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 ต่อไป

บทที่ 6

บทสรุป

การศึกษาเรื่อง พระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 และรัชกาลที่ 10 มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบ พัฒนาการ ตลอดจนแนวความคิดคติการสร้างของพระพุทธรูปปฏิมาในประเทศไทยเป็นสำคัญ

จากการศึกษาพบว่า การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 – 2562 มีลักษณะของการสร้างที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่วัฒนธรรม โดยส่วนหนึ่งเกิดจากการสืบทอดรูปแบบหรือการสร้างพระพุทธรูปภายใต้แรงบันดาลใจจากรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมาในอดีตของพื้นที่นั้น ๆ และการสร้างพระพุทธรูปขึ้นจากการตีความโดยรสนิยมส่วนตัวของผู้สร้าง โดยมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความก้าวหน้าและกลไกทางสังคมยุคสมัยใหม่ ตลอดจนการสร้างพระพุทธรูปโดยการผสมผสานรูปแบบระหว่างวัฒนธรรมเป็นอาทิ ก่อเกิดเป็นความหลากหลายทางด้านรูปแบบศิลปะขึ้นภายใต้ขอบเขตของราชอาณาจักรไทยอย่างไม่ต้องสงสัย

การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489 – พ.ศ. 2559) สามารถแบ่งกลุ่มพระพุทธรูปออกได้ 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ และกลุ่มพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยภาคประชาชน

สำหรับพระพุทธรูปปฏิมาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น โดยส่วนใหญ่จะสร้างตามแบบแผนของโบราณราชประเพณีและเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลส่วนพระองค์ รูปแบบที่ปรากฏแยกได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การสืบทอดและรักษารูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปปฏิมาจากศิลปกรรมในอดีต กล่าวคือ พระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ประจำรัชกาล สร้างตามแบบแผนศิลปะรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 3 หากแต่มีธรรมเนียมการสร้างมาแต่ครั้งรัชกาลที่ 1, พระนารายณ์ตบพิตร เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์พุทธรูปบูชาครั้งที่พระมหากษัตริย์ทรงผนวช สร้างโดยยึดรูปแบบตามพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สังเกตได้จากการไม่ปรากฏของอุษณีษะหรือเกตุมาลาทรงสูง และทรงสร้างตามแบบพระพุทธรูปนินนาท ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงสร้างขึ้น, พระพุทธรูปปางประจำพระชนมวาร ได้รับแรงบันดาลใจพระพุทธรูปปฏิมาศิลปะแบบสุโขทัย โดยเฉพาะพระอัฐฐารส

ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเกิดจากพระบรมราชวินิจฉัยของพระองค์ โดยการผสมผสานรูปแบบลักษณะของพระพุทธรูปปฏิมาแบบจารีตระหว่างแบบอย่างศิลปะสุโขทัยอันสืบเนื่องต่อมาจนกระทั่ง

ศิลปะรัตนโกสินทร์สมัยรัชกาลที่ 3 ที่ยังคงไว้ซึ่งพระเกตุมาลาและพระรัศมี ซึ่งเป็นลักษณะอันอุดมคติ ตามจารีตของพระพุทธรูป กับรูปแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 คือ มีพระพักตร์และลักษณะการครองจีวรแบบพระสงฆ์ภิกษุธรรมยุติที่มีความสมจริง จึงกลายเป็นรูปแบบอย่างใหม่ขึ้นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งปรากฏในพระพุทธรูปประจำพระชนมวารของรัชกาลที่ 8 เป็นอาทิ โดยมีต้นแบบแนวคิดและรูปแบบศิลปะจากพระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี ที่ออกแบบโดย ศ.ศิลป์ พีระศรี เป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปโดยมีวัตถุประสงค์พิเศษขึ้นอีกรูปแบบหนึ่ง คือ พระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร. และพระพุทธรูปนาราชาบพิตร ซึ่งเป็นการสร้างเพื่อพระราชทานไปยังจังหวัดต่าง ๆ มุ่งหมายให้เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่พสกนิกร เนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในขณะนั้น ทั้งนี้องค์พระพุทธรูปมีการบรรจุวัตถุมงคล หรือมวลสารศักดิ์สิทธิ์ที่ได้มาจากทั่วประเทศ และมวลสารส่วนพระองค์ เช่น เส้นพระเจ้าหรือเส้นพระเกศา แทนการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และทรงพระราชดำริให้เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด โดยนัยแล้วพระพุทธรูปนาราชาบพิตร มีสถานะเทียบเท่ากับพระแสงราชศัสตราที่จะพระราชทานไว้ประจำเมืองต่าง ๆ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์และใช้ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 การสร้างพระพุทธรูปนาราชาบพิตรขึ้นยังช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนกลับมามีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

สำหรับรูปแบบศิลปกรรมของพระพุทธรูปนาราชาบพิตรได้รับพระบรมราชวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นการพัฒนามาจากรูปแบบของพระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร. ซึ่งแก้ไขจากพระพุทธรูปฉลอง 72 ปีศิริราช ตามลำดับ โดยมีพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัยหมวดใหญ่เป็นรูปแบบบันดาลใจหลัก กล่าวคือ พระอังกษากว้าง พระวรกายเพรียวบาง บั้นพระองค์เล็ก ครองจีวรห่มเฉียงเปิดพระอังสาขวา จีวรบางเรียบแนบติดพระวรกาย สังขานูนขนาดเล็กพาดผ่านพระอังส้ายทอดยาวลงมาเลยพระนาภีจรดบั้นพระองค์ ปลายเป็นลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ ประทับนั่งขัดสมาธิราบ ส่วนฐานบัวคว่ำบัวหงาย ได้รับอิทธิพลจากศิลปะล้านนา ส่วนรูปแบบของพระพักตร์มีลักษณะพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระนลาฏแคบ พระขนงโก่ง พระเนตรเรียวเล็กเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์เรียว แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณทั้งสองข้างยาวลงมาถึงกึ่งกลางพระศอ หรือเกือบจรดพระอังสา โดยเป็นแบบผสมคือมีความเหมือนจริงมากยิ่งขึ้นซึ่งทรงแก้ไขด้วยพระองค์เอง **พระพุทธรูปนาราชาบพิตร และพระพุทธรูปปางประทานพร ภาปร.** นั้นไม่เพียงแต่จะเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มพระพุทธรูปในพระองค์ที่

ทรงสร้างขึ้นในภายหลังเท่านั้น ยังเป็นต้นแบบและแรงบันดาลใจในการสร้างพระพุทธรูปให้กับประชาชนด้วยเช่นกัน

ในทำนองเดียวกัน ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จึงมีการจัดสร้างพระพุทธรูปขึ้นมาขึ้นในทุกจังหวัดตามวาระและโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี เป็นอาทิ เพื่อเทิดพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ โดยพสกนิกรชาวไทย และที่สำคัญรูปแบบพระพุทธรูปจะมีความเกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นส่วนกำหนดรูปแบบบางประการของพระพุทธรูป ซึ่งอาจเรียกพระพุทธรูปกลุ่มนี้ว่า **“พระพุทธรูปใต้ร่มพระบารมี”**

พระพุทธรูปนวราชบพิตร จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นและสัญลักษณ์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และประชาชน อย่างแท้จริง

ส่วนพระพุทธรูปของพระบรมวงศานุวงศ์ มักจะโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเนื่องในวาระสำคัญ และเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลส่วนพระองค์ จึงเป็นการสร้างพระพุทธรูปปางประจำพระชนมวารเป็นส่วนใหญ่ ที่ผ่านพระวินิจฉัยให้เป็นไปตามพระประสงค์ของแต่ละพระองค์ หากแต่เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นจากแรงบันดาลใจในศิลปกรรมในอดีตตามแบบแผนจารีต จะมีเพียง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ พระพุทธรูปที่ทรงสร้างนั้นมีรูปแบบที่ต่างออกไป เป็น**พระพุทธรูปในเชิงศิลปะร่วมสมัย** กล่าวคือ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงปั้นพระพุทธรูปด้วยพระองค์เอง มีรูปแบบศิลปกรรมเป็น**แบบกึ่งนามธรรม (Semi - Abstract)** ที่ยังเห็นเค้าโครงของพระพักตร์ จีวร และปาง เป็นพระพุทธรูปเซรามิก ส่วนพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์ ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากรูปแบบศิลปะของพระพุทธรูปศิลปะแบบล้านนา กล่าวคือ พระพุทธรูปล้านนาแบบเชียงแสนสิ่งหนึ่ง พระรัศมีเป็นรูปคล้ายดอกบัวตูมและประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ชายสังฆาฏีสั้นเหนือพระถัน ผสมผสานกับพุทธลักษณะศิลปะสมัยคุปตะและปาละของอินเดีย คือ จีวรเรียบและบางแนบติดพระวรกายคล้ายผ้าเปียกน้ำ มีริ้วแบบประดิษฐ์ โครงพระพักตร์มีอิทธิพลศิลปะทวารวดี เป็นต้น จนเกิดเป็นศิลปะที่มีรูปแบบเฉพาะขึ้น

สำหรับการสร้างพระพุทธรูปโดยภาคประชาชน สามารถแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ตามลักษณะของการแบ่งตามภูมิศาสตร์ ซึ่งได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ถึงแม้ว่าจะแบ่งกลุ่มตามลักษณะภูมิศาสตร์ก็ตาม หากยังคงให้

ความสำคัญและแสดงให้เห็นถึงพื้นที่ทางวัฒนธรรมในอดีตอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่เป็นสำคัญ ดังนี้

การสร้างพระพุทธรูปในกลุ่มจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งในอดีตเคยเป็นพื้นที่ของอาณาจักรล้านนา พบว่า ยังคงมีการสืบทอดหรือนิยมสร้างตามแบบแผนของรูปแบบศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะแบบล้านนา โดยเฉพาะ**พระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 1 (แบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง)** และ**พระพุทธรูปล้านนารุ่นที่ 2 (แบบเชียงแสนสิงห์สอง)** โดยมีลักษณะของปางที่แตกต่างกันอันเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นในรัชสมัยนี้ ซึ่งพบมากในกลุ่มจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ส่วนกลุ่มจังหวัดแพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน และอุตรดิตถ์ เป็นพัฒนาการทางรูปแบบของสกุลช่างท้องถิ่นที่อยู่บนพื้นฐานของรูปแบบ**ศิลปะล้านนาและรัตนโกสินทร์** ซึ่งในภายหลังจะเป็นการสร้างพระพุทธรูปที่นำเอารูปแบบจากภายนอกเข้ามาเป็นแรงบันดาลใจ เช่น พระพุทธเมตตา พระพุทธรูปแบบคันธารราษฎร์ ศิลปะอินเดีย เป็นต้น

ดังนั้น รูปแบบพระพุทธรูปในกลุ่มทางภาคเหนือที่สร้างขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 ยังสร้างตามแบบแผนของรูปแบบจารีตศิลปะแบบล้านนา กล่าวคือ พระรัศมีเป็นรูปคล้ายดอกบัวตูมและประทับนั่งขัดสมาธิเพชร ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระอู่ ตลอดจนรูปแบบที่เป็นสกุลช่างท้องถิ่นในพื้นที่ของตน เช่น ศิลปะสกุลช่างแพร่และศิลปะไทใหญ่ เป็นต้น มาผสมผสานกับอิทธิพลศิลปะแบบรัตนโกสินทร์จากภาคกลาง ในแง่ของการแสดงออกหรือปางของพระพุทธรูป

อนึ่ง ทางด้านคติการสร้างพระพุทธรูปในเขตภาคเหนือ คติพระเจ้าทันใจและคติพระเจ้าจักรพรรดิเป็นที่นิยมและครอบคลุมไปทุกเขตพื้นที่จังหวัดในภาคเหนือ ซึ่งปรากฏการสร้างพระเจ้าทันใจและพระพุทธรูปแบบทรงเครื่องอย่างพระมหากษัตริย์ขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงปลายรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 จริ่งอยู่ที่รูปแบบศิลปะของพระเจ้าทันใจและพระพุทธรูปทรงเครื่องจะอยู่บนพื้นฐานรูปแบบศิลปะแบบล้านนาแต่ก็ได้หมายความว่า จะมีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่ตายตัว

กลุ่มจังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก และกำแพงเพชร พบว่า การสร้างพระพุทธรูปโดยส่วนใหญ่จะรักษาการสร้างตามแบบแผนของศิลปะแบบสุโขทัยอย่างเคร่งครัด หากแต่รูปแบบท้องถิ่น หรือสกุลช่างท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากต่อการกำหนดรูปแบบของพระพุทธรูป กล่าวคือ จังหวัดสุโขทัย ยังคงนิยมการสร้างพระพุทธรูปแบบหมวดใหญ่ ปางมารวิชัย และนิยมจำลองสร้างพระพุทธรูปปางลีลา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของศิลปะแบบสุโขทัยในอดีต จังหวัดกำแพงเพชร แม้ว่าจะนิยมสร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะแบบสุโขทัย หากแต่มีลักษณะเฉพาะของสกุลช่าง

กำแพงเพชรเป็นสำคัญ ส่วนพระพุทธรูปที่นิยมสร้างขึ้นในจังหวัดพิษณุโลก คือ แบบพระพุทธรูปชินราช อย่างไม่ต้องสงสัย อนึ่ง พระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัยยังเป็นพระพุทธรูปที่นิยมจำลองสร้างกันเป็นจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย

พระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัย จึงกลายเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดรูปแบบศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของรัชสมัยรัชกาลที่ 9 โดยเป็นหัวใจหลักสำหรับการออกแบบรูปลักษณะพระพุทธรูปให้แก่ผู้สร้างอย่างแท้จริง โดยเฉพาะรูปแบบพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

สำหรับกลุ่มจังหวัดทางภาคกลาง ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏชี้ให้เห็นว่า พื้นที่เขตภาคกลางมีการสั่งสมทางวัฒนธรรมและมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนานมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา และเนื่องด้วยการแบ่งเขตพื้นที่การปกครองในส่วนภูมิภาคนั้นครอบคลุมพื้นที่ทางวัฒนธรรมหรืออาณาจักรโบราณในอดีตหลายแห่ง ส่งผลทำให้ผู้ที่คิดสร้างพระพุทธรูปในปัจจุบันมีตัวเลือกสำหรับรูปแบบศิลปกรรมมากยิ่งขึ้น อนึ่ง ทำให้เกิดการคาบเกี่ยวทางวัฒนธรรมกับบางจังหวัดในภาคตะวันตก เช่น จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ของวัฒนธรรมทวารวดีในอดีต เช่นเดียวกับ จังหวัดปราจีนบุรี ในภาคตะวันออก และจังหวัดนครราชสีมา ในภาคอีสาน จึงต้องทำการแบ่งกลุ่มย่อยพิเศษขึ้นเพื่อให้สัมพันธ์กับพื้นที่วัฒนธรรมดังกล่าวมาแล้วในข้างต้น ถึงแม้จะมีรูปแบบบันดาลใจมากเพียงใด แต่กลับพบว่า การสร้างพระพุทธรูปมีความเชื่อมโยงกับรูปแบบศิลปกรรมในอดีตของท้องถิ่นตน และรับเอารูปแบบพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งยังคงอยู่บนพื้นฐานของพัฒนาการทางรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พระพักตร์เป็นศิลปะท้องถิ่นและพระวรกายเป็นอย่างสุโขทัย หรือ พระพักตร์เป็นศิลปะแบบสุโขทัย แต่ครองจีวรลายดอกพิกุลซึ่งเป็นศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นอาทิ อย่างไรก็ตาม พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในภาคกลาง ยังส่งอิทธิพลไปยังภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคตะวันออกและตะวันตก

สำหรับกรุงเทพมหานคร พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ ในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 9 จะเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เป็นสำคัญ ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นโดยประชาชนล้วนมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน ในแง่ของการใช้รูปแบบตามพระราชนิยมของรัชกาลที่ 9 เช่น พระพุทธรูป ภ.ป.ร. (หลวงพ่อดำ) วัดธรรมมงคลฯ

การสร้างพระพุทธรูปในกลุ่มจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจแบ่งออกเป็นสองกลุ่มจังหวัด คือ กลุ่มจังหวัดทางตอนบน ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ของอาณาจักรล้านช้าง และตอนล่างของภูมิภาค เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเขมร หากแต่พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 9 ปรากฏ

เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ โดยส่วนใหญ่ของกลุ่มวัดที่สร้างขึ้นใหม่ พระพุทธรูปประจำอุโบสถจะเป็นการจำลองพระพุทธรูปชินราชและพระพุทธรูปศิลปะแบบสุโขทัย ส่วนกลุ่มพระพุทธรูปภายนอกอุโบสถและอาคารเสนาสนะอื่น ๆ มักเป็นการสร้างให้มีรูปแบบศิลปะแบบล้านช้างที่พัฒนาคลีคลายจนเป็นรูปแบบท้องถิ่นอีสาน ผสมผสานกับรูปแบบและแนวคิดร่วมสมัย ที่รับจากภาคกลางและกลุ่มจังหวัดสุโขทัย ซึ่งกลายเป็นลักษณะเฉพาะของรูปแบบศิลปะรัตนโกสินทร์แบบท้องถิ่นอีสาน

ส่วนของกลุ่มจังหวัดทางภาคใต้ มีแนวคิดการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ เพียงแต่มีรูปแบบบันดาลใจจากพระพุทธรูปสิงห์ สุกุลช่างนครศรีธรรมราช เป็นสำคัญ ทั้งการรักษารูปแบบลักษณะของต้นแบบอย่างเคร่งครัด และนำไปผสมผสานกับรูปแบบศิลปะรัตนโกสินทร์และแนวความคิดร่วมสมัย เช่น พระพุทธรูปมิ่งมงคลเอกนาคคีรีที่มีลักษณะตามแบบแผนของพระพุทธรูปสิงห์ สุกุลช่างนครศรีธรรมราชเกือบทุกประการ แต่การครองจีวรมีลักษณะแบบร่วมสมัย คือ จีวรมีริ้วสมจริง อนึ่ง นอกจากจะสร้างตามแบบพระพุทธรูปสิงห์สุกุลช่างนครศรีธรรมราชแล้วยังพบอิทธิพลจากศิลปะแบบสุโขทัยเข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากเช่นกัน

จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า การสร้างพระพุทธรูปในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 แสดงถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับรูปแบบศิลปกรรมในอดีตอย่างศิลปะสุโขทัย ศิลปะล้านนา ศิลปะล้านช้าง และรัตนโกสินทร์ ตลอดจนศิลปะท้องถิ่น ผสมผสานกับแนวความคิดคติการสร้างที่เกิดขึ้นร่วมสมัยกลายเป็นพัฒนาการทางศิลปะก่อเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน อันสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ศาสนา และความเชื่อผ่านรูปลักษณะของพระพุทธรูปปฏิมา

ครั้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ทรงสร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่มีคติและรูปแบบศิลปกรรม ที่สืบทอดจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ ดังปรากฏพระพุทธรูปปฏิมาที่ทรงสร้างขึ้นก่อนและภายหลังทรงครองสิริราชสมบัติ สอดคล้องกับพระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ว่า "เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป"

(.)

บรรณานุกรม

“พระพุทธเปิดโลกนิมิตรพิชิตมาร วัดยางน้ำกัลลัดเหนือ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://www.google.com/maps>, 2563.

“พระพุทธธรรมกายมงคล”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://i.pinimg.com/originals/1b/01/67/1b016794baf91fee055f4d48f00a071a.jpg>, [ม.ป.ป.].

“วัดประศาสน์โสภณ - Wat Prasat Sophon”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://www.youtube.com/watch?v=lbrF5t26J-E>, 2560.

“หลวงพ่พระใส”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://www.facebook.com/LuangPhorPhraSai/photos/a.175241775870920/2328488533879556/?type=3&theater>, 2562.

14 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2555). 1962. 2465.

2505”. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

A.B. Griswold. **Dated Buddha images of Northern Siam**. Artbus Asian.

Supplementum 16. Ascona Switzerland, 1957.

Art Eye View. “ชมพระ ส่องพระ ส่องใจ เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://mgronline.com/celebonline/detail/9570000141713>, 2557.

Dr. Ukrit Mongkolnavin. “ศาสนสถาน (๑)”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://dr-ukrit-mongkolnavin.com/?page_id=6653, [ม.ป.ป.].

http://dr-ukrit-mongkolnavin.com/?page_id=6653, [ม.ป.ป.].

GotoKnow. “พระประธานประจำพุทธมณฑลจันทบุรี”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://www.gotoknow.org/posts/361375>, 2553.

<https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/589521/>, 2560.

<https://www.facebook.com/450607261682360/photos/pcb.1438702299539513/1438702042872872/?type=3&theater>, 2560.

Jean Boisselier. **traveaux de la Mission archeologique francaise en Thaïlande**.

juillet – November 1966. Art Asiatique, 1972.

Journal, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2557).

- Nandana Chutiwongs. **The iconography of Avalokitesavara in Mainland Southeast Asia**. Bangkok: S.N.,1984. อ้างถึงใน จตุพร วรวัชรพงศ์. **ที่มาของพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.
- OKNATION BLOG. “วัดดีที่ไกลโรงเรียน วัดดับภัย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://oknation.nationtv.tv/blog/JoHorpra/2018/08/31/entry-1>, 2561.
- PANTIP.COM. “กระทุ้มรวมภาพถ่ายพระพุทธรูป...ชุดที่ ๘ ...ตอนลำปาง-เชียงใหม่-แพร่-พะเยา-เชียงราย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://topicstock.pantip.com/religious/topicstock/2009/12/Y8696744/Y8696744.html>, 2552.
- Pisit Charoenwongsa et M.C. Subhadradis Diskul. **Archaeologia Mundi: Thaïlande**. Geneve : Nagel, 1976.
- Readme before you journey. “สักการะพระนอนยาว 55 เมตร ที่วัดสุขุมาราม จ.พิจิตร”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://th.readme.me/p/20521>, 2561.
- SBL บันทึกรประเทศไทย. “วัดถ้ำชาละวัน”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.sbl.co.th/ดูหน้า-22734-วัดถ้ำชาละวัน.html>, 2560.
- SBL บันทึกรประเทศไทย. “วัดชัยยี่หระ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.sbl.co.th/ดูหน้า-22815-วัดชัยยี่หระ.html>, 2560.
- Silpa Bhirasri. An Appreciation of sukhothai Art. Bangkok: the fine arts department, Thailand Tourism Directory. “วัดปากลำขาแข้ง”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://thailandtourismdirectory.go.th/>, [ม.ป.ป.].
- เขียน ยิ้มศิริ. **พุทธานุกรณ์**. พระนคร : บุญส่งการพิมพ์, 2500.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) เรียบเรียง และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงตรวจชำระและทรงนิพนธ์อธิบาย. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1**. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2545.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-4**. เล่ม 1. กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา, 2554.

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3**. กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร, 2547.

เจ้าฟ้าธรรมมาธิเบศร์ พระมอญคำหลวง. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิดาการ, 2478. นางสาวสาตี สู้
พานิช พิมพ์แจกในงานปลงศพ นายแป๊ะ สู้พานิช บิดา เชิงบรมบรรพตวัดสระเกศ 5
ธันวาคม พ.ศ. 2478.

เฉลิมพระเกียรติฉลองครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<http://wadpathammatarea.blogspot.com/>, 2557.

เชษฐ ติงส์ชูชลี. **การวิเคราะห์การแสดงวิตรรกมูทราสองพระหัตถ์ของพระพุทธรูปในศิลปะทวาร
วดี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.

เชษฐ ติงส์ชูชลี. **ประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. นนทบุรี : มิวเซียมเพรส,
2560.

เชษฐ ติงส์ชูชลี. **พระพุทธรูปอินเดีย**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2554.

เชียงใหม่นิวส์. “ขอเชิญร่วมพิธีเททองหล่อ พระพุทธหริภุญไชยสุภมมงคล และสนับสนุนทุนการศึกษา
นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

เทศบาลตำบลป่าซาง. “วัดป่าซางงาม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<http://www.pasangmunicipality.go.th/travel-detail.php?id=18>, [ม.ป.ป.].

เพลินพิศ กำราญ. **พระพุทธรูปภูมิารัชกาลที่ 9 ทรงสร้าง**. กรุงเทพฯ : หจก. ไอเดีย สแควร์, 2533.

เสถียร โปธินันทะ. **ปรัชญามหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541.

เสถียร พันธรังษี. **พุทธศาสนมหายาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 2534.

และร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2535.

โฆมศรี แสนจิตต์. **เมืองโบราณหริภุญไชยจากหลักฐานโบราณคดี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต
สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2552.

โรงพยาบาลจุฬารณณ์, “พระพุทธรูปสิรินาคเภัชชยคุรุจุฬารณณ์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

[www.chulabhornhospital.com/Detail/65/พระพุทธรูปสิรินาคเภัชชยคุรุจุฬารณณ์ที่
ระลึกโรงพยาบาลจุฬารณณ์](http://www.chulabhornhospital.com/Detail/65/พระพุทธรูปสิรินาคเภัชชยคุรุจุฬารณณ์ที่
ระลึกโรงพยาบาลจุฬารณณ์), 2560. สืบค้น 28 มกราคม 2562.

โรงพยาบาลจุฬารณณ์. “พระพุทธรูปศรีนาคเภษัชยคุรุจุฬารณณ์ที่ระลึกโรงพยาบาลจุฬารณณ์”. [ออนไลน์].

เข้าถึงได้จาก: www.chulabhornhospital.com/Detail/65/, [ม.ป.ป.].

โสภณ ชานะมูล. “วาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้า ระหว่าง พ.ศ. 2490 –

โสภณ ชานะมูล. วาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้า ระหว่าง พ.ศ. 2490-2505.

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546. อ้างถึงใน ราม วัชรประดิษฐ์. **พัฒนาการของ**

ประวัติศาสตร์ชาติในประเทศไทย พ.ศ. 2411 – 2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ไชศรี ศรีอรุณ. **พระพุทธรูปปางต่างๆในสยามประเทศ: ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปตั้งแต่**

มหาภิเนษกรรมถึงมหาปรินิพพาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด, 2561.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **89 พระพุทธรูปสำคัญ ในรัชกาลที่ 9**. กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2562.

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย. “ปก.ลพบุรีร่วมกฐินพระราชทานของมูลนิธิ

เพชรรัตน-สุวัทนา”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

http://www.disaster.go.th/mobile/th/inner-cms-detail.php?mykey=perimeter_fence&cid=7496&page=17#&slider1=3,

[ม.ป.ป.].

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. **พระพุทธรูปปางต่างๆ**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์(1977) จำกัด,

2552. อ้างใน กรมศิลปากรหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์. **พระพุทธรูปปางต่างๆ**. ไม่ปรากฏ

สถานที่พิมพ์, 2500.

กรมศิลปากร กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. **พระแก้วมรกต**. เรียบเรียงโดย ฉวีงาม มาเจริญ

กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2528.

กรมศิลปากร หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **จดหมายเหตุงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรม**

ราชกุมารี. เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2541.

กรมศิลปากร. **เรื่องกฎหมายตราสามดวง**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา (แผนกการพิมพ์),

2521. อ้างถึงใน วราภรณ์ นิพัทธ์สุขกิจ. **ประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา**. นนทบุรี : สารคดี,

2560.

กรมศิลปากร. **การพระราชพิธีทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์**

สยามมกุฎราชกุมาร. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัด
สำนักนายกรัฐมนตรี, 2546.

กรวิก จันทรวงศ์. **พระพุทธเอกนพรัตน์วัชรชัยบพิตร.** (นครสวรรค์ : วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ ในพระองค์ฯ),
2557.

กรวิก จันทรวงศ์. **พระพุทธเอกนพรัตน์วัชรชัยบพิตร.** นครสวรรค์ : วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ ในพระองค์ฯ,
2557.

กรุงเทพฯธุรกิจ. “๑๐ เรื่องเล่าพระเจ้าอยู่หัว องค์อุปถัมภ์ภพศาสนา”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<https://www.bangkokbiznews.com/event/10kingsstories/history11.php>,
[ม.ป.ป.].

กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2544.

กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2556.

กฤษณก ลิ้มพัฒนานนท์ชัย. “พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อการก่อรูป
ของงานสถาปัตยกรรมแบบ “รักชาติ” ในรัชสมัย (พ.ศ. 2453 – 2468)”.

วารสารวิชาการ Veridian E-Journal 7. 2(2557): 1376.

กฤษณก ลิ้มพัฒนานนท์ชัย. “พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อการก่อ
กลุ่มงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. “พิธี
อัญเชิญพระพุทธรูปประจำวันประสูติ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา”.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: **รณมหาวิทยาลัย**

[http://atc.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=353:
2009-12-28-07-53-40&catid=66:2009-07-17-07-44-56&Itemid=248](http://atc.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=353:2009-12-28-07-53-40&catid=66:2009-07-17-07-44-56&Itemid=248), [ม.ป.ป.].

กองทัพอากาศ. “พระมหาธาตุพนมเมทีล นภพลภูมิสิริ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<http://phramahathat.com/>, [ม.ป.ป.]

กิติเตีย สารานุกรมเสรี. “วัดธรรมมงคลเถาบุญญนนทวิหาร”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

[https://th.wikipedia.org/wiki/วัดธรรมมงคลเถาบุญญนนทวิหาร #/media/ไฟล์:
Jadebuddha.jpg](https://th.wikipedia.org/wiki/วัดธรรมมงคลเถาบุญญนนทวิหาร#/media/ไฟล์:Jadebuddha.jpg), 2549.

ข่าวในพระราชสำนัก วันที่ 17 – 18 ตุลาคม 2560. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

[http://thainews.prd.go.th/th/website_th/news/news_detail/TNROY60101900
10023](http://thainews.prd.go.th/th/website_th/news/news_detail/TNROY6010190010023), 2560.

ข่าวในพระราชสำนัก วันที่ 7 พฤษภาคม 2561. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://www.youtube.com/watch?v=-uoQ9pU0R1I>, 2561.

ข่าวในพระราชสำนัก วันที่ 7 มกราคม 2561. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://www.youtube.com/watch?v=ajsip80Y6mM>, 2561.

**คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ
เชียงใหม่ 700 ปี.** เชียงใหม่: โรงพิมพ์เมือง, 2538.

คัมภีร์ลลิตวิสตร : พระพุทธประวัติฝ่ายมหายาน. แปลโดย แสง มณีวิฑูร. เล่ม 1. พระนคร : กรม
ศิลปากร, 2512-2514.

จตุพร วรวัชรพงศ์. **ที่มาของพระพุทธรูปทรงเครื่องศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์
ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

จังหวัดนนทบุรี. “พิธีงานบุญอายุวัฒนมงคล ๖๙ ปี ๔๘ พรรษา พระครูปริชาพัฒนโสภณ เจ้าอาวาสวัด
แดงธรรมชาติ เจ้าคณะตำบลไทรมา-ท่าทราย และฉลองพระปางนาคปรก”. [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก: <http://nonhaburi.go.th/>, 2561.

จังหวัดนนทบุรี. “พิธีงานบุญอายุวัฒนมงคล ๖๙ ปี ๔๘ พรรษา พระครูปริชาพัฒนโสภณ เจ้าอาวาสวัด
แดงธรรมชาติ เจ้าคณะตำบลไทรมา-ท่าทราย และฉลองพระปางนาคปรก”. [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก: <http://nonhaburi.go.th/51719.html>, 2561.

จารึกในประเทศไทย. เล่ม 1. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2529.

จารึกล้านนาภาค 2 เล่ม 1-2 : จารึกจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร, 2551.

จิราวรรณ แสงเพ็ชร. “พระพุทธรูปยืนที่คลังวิหาร เมืองโปโลนนารูวะ ศรีลังกา”. **ศิลปากร** 18, 3(2538):
49-62.

จิราวรรณ แสงเพ็ชร. **การศึกษาเปรียบเทียบ ลวดลายประดับเจดีย์ทรงปราสาท 5 ยอด กลุ่มเมือง
เชียงแสนกับกลุ่มเมืองเชียงใหม่ พุทธศตวรรษที่ 19-20.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.

จิราวรรณ แสงเพ็ชร. **ศิลปะไทย เรียนให้รู้ ดูให้เข้าใจ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2560.

ชนิสาน นาคน้อย. **พระพุทธรูปที่มีจารึก** กับการแปลความทางด้านประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์

ทางด้านศิลปกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาคบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557.

ของ บวสเชอลีเย่. **ประติมากรรมขอม.** กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515.

ซะเอม แก้วคล้าย. **จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7.** กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2527.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **อยุธยา: ประวัติศาสตร์และการเมือง.** กรุงเทพฯ : มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2548.

ชาติรี ประภิตนทการ. **พระพุทธชินราชในประวัติสมบูรณาญาสิทธิราชย์.** กรุงเทพฯ : มติชน, 2551.

ชื่นสุข กาญจนภิญโญวงศ์. **พระพุทธปฏิมาสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 5: การเปลี่ยนแปลงคติการสร้างและรูปแบบศิลปกรรม.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ญาณสมปนโน. **ของดีจากปีปลา.** ลำพูน : ร้านภิญโญ, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

ดร.เดชา หลวงพิทักษ์ชุมพล, ธรณีวิทยาการ. “พระพุทธรูปแกะสลักเขาชีจรรย์ – ของสำคัญ” .

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.geothai.net/kaoocheechan-0/>, 2555.

ดวงฤทัย หิรัญสถิตย์. **การตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางสมัยพระเจ้าติโลกราช พ.ศ. 1985 - พ.ศ. 2030.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

ตำราสร้างพระพุทธรูป. กรุงเทพฯ : โสภณพิพรรฒธนากร, 2463. รองอำมาตย์โท ขุนสิทธิคดี (ปลั่ง คทวณิช) พิมพ์แจกในการปลงศพ สนองคุณ หลวงเป็รื่องคดีราษฎร์ (หรั่ง คทวณิช) ผู้บิดา.

ถนอมจิต มีชี้น. **“จอมพล ป. พิบูลสงครามกับงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ (2495 - 2500)”**.

ทรงสวรรค์ นิลกำแหง, นางสาวพรรณิ สุนทรโยธี และนางสุรรัตน์ วงศ์เสงี่ยม. **จดหมายเหตุการณ์ท่องเที่ยวทั่วไทย ไม่ไปไม่รู้. “หอแก้วมุกดาหาร”**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<http://www.bansansuk.com/travel/Art%20glass/>, [ม.ป.ป.].

ทองเอนตอทคอม. **“วัดศาลโคตม”**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tong-en.com/merit/8/content/83/>, 2560.

ท่าพระจันทร์ตอทคอม. **“พระพุทธศรีสงขลานครินทร์”**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

https://www.thaprachan.com/product_img/3198/SD15043198A-2657.jpg, [ม.ป.ป.].

ที่พัทธสงฆ์ธรรมวิเวก วัดป่าหนองแสง ตำบลห้วยเตย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดมหาสารคาม. “วัดป่าหนองแสง”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

ธงชัย วินิจจะกุล. โฉมหน้าราชาชาตินิยม. นนทบุรี : ฟาเดียวกัน, 2559.

ธนภัทร์ ลิ้มห้านัยกุล. **ชมพบติสูตรในจิตรกรรมฝาผนังช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 – 25**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2558.

ธรรมกาย. “พระธรรมกาย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.dhammadownload.com/categories/สมาธิ/พระธรรมกาย, [ม.ป.ป.].

ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. **ปฏิวัติ 2475 และรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2555.

ธิดา สาระยา. **(ศรี)ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2532.

ธิดา สาระยา. **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม**. นนทบุรี : เมืองโบราณ, 2561.

ธิดา สาระยา. **อาณาจักรเจนละ : ประวัติศาสตร์อีสานโบราณ**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2535.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมือง ในการปฏิวัติสยาม 2475**. นนทบุรี : นฤมล ธีรวัฒน์. **พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์. **ชุมชนโบราณในเขตล้านนา**. เชียงใหม่: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2528.

นิทรรศการเฉลิมพระเกียรติฯ ศิลปะแห่งรัชกาลที่ 9 : 6 ทศวรรษศิลปะไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหอศิลปะแห่งรัชกาลที่ 9, 2550.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **ปากไก่และใบเรือ**. นนทบุรี : ฟาเดียวกัน, 2555.

ประเสริฐ ภู นคร. “กษัตริย์และอาณาจักรสุโขทัย”. **ศิลปากร** 33, 2(2532): 48.

ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค 1. พระนคร: คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, 2510.

ประวัติศาสตร์ลาว (ตึกดำบรรพ์ – ปัจจุบัน). แปลโดย ทรงคุณ จันทจร. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

- ประสาร บุญประคอง. “คำอ่านศิลาจารึก อักษรไทยฝักขามภาษาไทย”. **ศิลปากร** 13, 6(2513): 93-100.
- ปรีชา นุ่นสุข. **ศิลปะศรีลังกา**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2541.
- ปียนันท์ ชอบศิลปะระกอบ. **เทวदानพเคราะห์ – พระพุทธรูปประจำวัน: ภาพสะท้อนคติความเชื่อ พิธีกรรมในสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557.
- ผาสุก พงไพจิตร และคริสเบเคอร์. **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2542.
- ผาสุก อินทรารุช. **พระพุทธศาสนาและประติมานวิทยา**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530. อ้างถึงใน ชื่นสุข กาญจนภิญโญวงศ์. **พระพุทธปฏิมาสมัยรัชกาลที่ 3 – รัชกาลที่ 5 : การเปลี่ยนแปลงคติการสร้างและรูปแบบศิลปกรรม**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.
- ผาสุก อินทรารุช. **สุวรรณภูมิ จากหลักฐานโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.
- ฝ่ายรับสมัครนักศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. “ประวัติวัดพระแท่นดงรังวรวิหาร”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://katin.bu.ac.th/katin08.html>, [ม.ป.ป.].
- พรณี บัวเล็ก. **สยามในกระแสธารแห่งการเปลี่ยนแปลง : ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2541.
- พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช. **ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 10 เรื่องราชวงษปกรณ์ พงษาวดารเมืองน่าน ฉบับพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช พระเจ้านครน่านให้แสนหลวงราชสมภารแต่งไว้สำหรับบ้านเมือง**. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2461.
- พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช. **พงศาวดารเมืองน่าน**. เชียงใหม่ : ธนุชพริ้นติ้ง (โรงพิมพ์เชียงใหม่), 2543.
- พระโพธิ์รังสี. **นิทานพระพุทธลีลิต**. แปลโดย แสง มนวิฑูร พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2506. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในงานเทศกาลสงกรานต์.
- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ตำนานพระพุทธชินราช พระพุทธชินศรี และพระศรีศาสดา**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2496. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานศพคุณปู่ อิศรางกูร ณ อยุธยา.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ตำนานพระพุทธชินราช พระพุทธชินศรี และพระ**

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชสาส์นในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานไปยังประเทศอเมริกาและประเทศฝรั่งเศส. กรมศิลปากร : พระนคร, 2502.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ว่าด้วยการในพระพุทธศาสนา. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิ**
พรรณธนากร, 2471.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณว
โรธส. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรณธนากร, 2472.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **เทศนาพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า**
เจ้าอยู่หัว ใน มหามกุฏราชานุสรณีย์ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ 4
ภาค 1. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2511.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ชุมนุมพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5 ภาคปกิณณกะ ภาค**
1. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2493.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระราชปรารภเรื่องพระพุทธชินราช. พระนคร : โรง**
พิมพ์โสภณพิพรรณธนากร, 2465. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิง
กลิ่น พิษณุโลกาธิปัตย์ บัว.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระราชปรารภเรื่องพระพุทธชินราช. ใน ที่ระลึกในงาน**
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา. เล่มที่ 1.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด, 2534.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระราชพิธีสิบสองเดือน. พระนคร : กรมศิลปากร, 2496.**

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า**
เจ้าอยู่หัวทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรธส. พระนคร
: โรงพิมพ์โสภณพิพรรณธนากร, 2472.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. **เที่ยวเมืองพระร่วง. กรุงเทพฯ : พระจันทร์, 2526.**

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. **เที่ยวเมืองพระร่วง. กรุงเทพฯ : พระจันทร์, 2526.**

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ปลุกใจเสือป่า. พระนคร : โรงพิมพ์อำนาจศิลป์, 2484.**

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. **ลัทธิเอาอย่างและโคลนตมดื้อ. ใน ที่ระลึกในงาน**

พระราชทานเพลิงศพ หลวงอนุการรัษฎ์พัฒน์. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2506.

พระพุทธเจ้าหลวงกับวัดเบญจมพิตร. **วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เนื่องในวันปิยมหาราช วันที่ 23 ตุลาคม 2531.**

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว”. มนุษยศาสตร์สาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ปีที่ พระยาประชาภิจักรจักร. **พงศาวดารโยนก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ.** พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2504.

พระยาประชาภิจักรจักร. **พงศาวดารโยนก.** พระนคร : ชูสิน, 2498.

พระรัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์,** แปลโดย แสง มนวิฑูร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2501.

พระรัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์.** แปลโดย แสง มนวิฑูร พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2518. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพงษ์สวัสดิ์ สุริโยทัย ณ เมรุวัดธาตุทองวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518.

พระรัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์.** แปลโดย แสง มนวิฑูร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2501.

พระราชทานเพลิงศพคุณหญิงกลิ่น พิษณุโลกาธิปัตย์ บัว. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, **พระราชปูจฉาในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์แต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 5 มีทั้งพระบรมราชาธิบายเรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนา.** พระนคร : โรงพิมพ์ไทย, 2455 (ร.ศ. 131).

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ(เจิม). พระนคร : คลังวิทยา, 2517.

พระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อ้างถึงใน **ตำราพระพุทธรูปปางต่างๆ** ตามมติ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร. กรุงเทพฯ : คณะวัดพระเชตุพน, 2534.

พล.ต.ท.ทวิธาร์ วรินทราคม. “พระพุทธสุริโยทัยสิริกิติชทายุมงคล ”. **ต่วย’ตูน** 37. 24(2551): 4-11

พัสวีสิริ เปรมกุลนันท์. **วัด-วังในพระราชประสงค์พระจอมเกล้าฯ.** กรุงเทพฯ : มติชน, 2560.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. “พระสี่อริยาบถ”. **ศิลปวัฒนธรรม** 16, 11(2538): 121.

พิชญา สุ่มจินดา. “ธรรมเนียมตึกนิกาย : การศึกษาความสัมพันธ์กับสมณวงศ์ของลังกาผ่านพุทธศิลป์”.

ไทยคดีศึกษา 3, 1(2548-2549): 160-231.

พิริยะ ไกรฤกษ์. **พระพุทธปฏิมา อัครลักษณะพุทธศิลป์ไทย.** กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), 2551.

พิษณุโลก Style by Nenae. “วัดจันทร์ตะวันตก”. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก:

http://nenedigital.blogspot.com/2015/07/blog-post_14.html, [ม.ป.ป.].

ฟ้าเดียวกัน, 2560.

ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. **พระพุทธปฏิมาในพระบรมมหาราชวัง**. กรุงเทพฯ : สำนักกราชเลขาธิการ, 2535.

มหัศจรรย์ดอทคอม. “ศิลปล้านช้าง สิมวัดป่าหนองซอน วัดที่ควรค่าแก่การ ไปกราบสักการะ ที่ จ.

มหาสารคาม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.mahatsachan.com/travel-tips/1822.html>, 2562.

มีนาคม 2482 (ไม่ปรากฏ : กรมการโฆษณา, 2482).

มูลนิธิพระพุทธเมตตา. “พระพุทธเมตตาประเทศไทยไตรโลกนาถคันธาราฐอนุสรณ์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.phrabuddhametta.or.th/buddhametta/th>, [ม.ป.ป.].

มูลนิธิพระพุทธมหาธรรมราชาเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดเพชรบูรณ์. **ที่ระลึกในการสร้าง มหาพุทธา
อนุสรณ์ บนแผ่นดินเพชรบูรณ์ พระพุทธมหาธรรมราชาเฉลิมพระเกียรติฯ “หนึ่งเดียวใน
ไทย ร่วมถวายองค์ราชัน”**. มปท.: ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2554.

ยอร์ช เซเดส์. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 : จารึกทวารวดี ศรีวิชัย ละโว้**. พิมพ์ครั้งที่ 2. หอสมุด
แห่งชาติ: กรมศิลปากร, 2504.

ยอร์ช ฮอลล์ แพลตัส และซามูเอล เรโนลส์เฮาส์. **บุรุษใจดี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บุญเรือง, 1928.

รัตนปัญญาเถระ. **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แปลโดย แสง มนวิฑูร. พิมพ์เป็นอนุสรณ์แด่นายกี นิมนานเหมิ
นทร์, 2510.

รัตนพิมพ์วงศ์. **ตำนานพระแก้วมรกต**. แปลโดย พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ) จากภาษาบาฬี. พระนคร
: โรงพิมพ์ไทย, ร.ศ. 131[2455].

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภคา**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ
: ราชบัณฑิตยสถาน, 2554.

ราม วัชรประดิษฐ์. “**พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชาติในประเทศไทย พ.ศ. 2411 – 2487**”.

รายละเอียดดูใน ศศี ยุกตะนันท์. **คตินิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยา**.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.

รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. **เรื่องพระพุทธรูป : ที่มา คติความหมาย ศิลปกรรม ทุกยุคทุกสมัย**. พิมพ์ครั้งที่

- วัดธรรมมงคล. “พระภิกษุ สามเณร วัดธรรมมงคลร่วมพิธีถวายมุทิตาสักการะ พระราชมงคลดก”.
[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.dhammamongkol.com/>, 2562.
- วัดธรรมมงคล. “ภาพ 9 มหามงคล 25-06-2559”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.dhammamongkol.com/ภาพ-9-มหามงคล-25-06-2559-2560>, 2559.
- วัดธรรมมงคล. “ภาพ 9 มหามงคล”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.dhammamongkol.com/>, 2559.
- วัดธรรมมงคล. “มาฆบูชา สวดมนต์ เวียนเทียน ณ วัดธรรมมงคล 19/02/62 (เย็น)”. [ออนไลน์]. เข้าถึง
ได้จาก: <http://www.dhammamongkol.com/มาฆบูชา-สวดมนต์-เวียนเที-6924>,
2562.
- วัดป่าธรรมธารา กำแพงเพชร อ.ปางศิลาทอง จ.กำแพงเพชร. “โครงการจัดสร้างพระพุทธรูปโคดม ปางอุ้ม
บาตร
- วัดป่าภูก้อน. “โครงการสร้างพระพุทธรูปไสยาสน์หินอ่อนขาว”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<https://www.watpaphukon.org/>, [ม.ป.ป.].
- วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ ในพระองค์ ฯ. “ประวัติวัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ ในพระองค์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://watpasiriwattanavisut.com>, 2551.
- วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์.
“ประวัติวัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ ในพระองค์ ฯ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://watpasiriwattanavisut.com>, 2551.
- วัดพระธรรมกาย. “วัดพระธรรมกาย”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.dhammadownload.com, [ม.ป.ป.].
- วัดพระนอนแหลมพ้อ. “ประวัติวัดพระนอนแหลมพ้อ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://travelsongkhla.blogspot.com/2015/10/blog-post.html>, 2558.
- วัดสันติธรรม. “ประวัติการสร้างพระเจ้าพรหมมุนี”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.santidham.com/tanjai/tanjai%20history.html>, [ม.ป.ป.].
- วิไลเลขา ถาวรธนาสาร. **ชนชั้นนำไทยกับการรับวัฒนธรรมตะวันตก**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2545.
- วิชาการธรณีไทย. “พระพุทธรูปแกะสลักเขาชีจรรย์-การเริ่มต้น”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<https://www.geothai.net/kaocheechan-0/>, 2555.
- วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. “พิธีอัญเชิญพระพุทธรูปมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ภูษัยขึ้นประดิษฐาน”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<http://lpn.mcu.ac.th/lpn/index.php/nggallery/page/3?p=45613>, 2561.

วิราวรรณ นฤปิติ. **การเมืองเรื่องพระพุทธรูป**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2560.

ศรินิธย์ บุญทอง. **วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก**. กรุงเทพฯ : กองประชาสัมพันธ์ สำนักงาน
 คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2546.

ศรัศกร วัลลิโกดม. **แอ่งอารยธรรมอีสาน**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2533.

ศรีศาสตร์. ใน **ที่ระลึกงานศพคุณปู่ อิศรางกูร ณ อยุธยา**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2496.

ศศิ ยุกตະนันท. **คตินิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องในสมัยอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหำบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร, 2532.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน**. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส,
 2555.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย**.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **พระพุทธรูปในประเทศไทย: รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย**.
 กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2556.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2554.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชา
 ประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **ศิลปะพม่า**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2557, หน้า 63. อ้างถึงใน Aung Thaw.

Historical site in Burma. Rangoon: Ministry of Union Culture. Govt. of the
 union of Burma, 1972.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **ศิลปะล้านนา : รวมแนวคิดทุกแง่มุมด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ**. กรุงเทพฯ : มติชน,
 2556.

ศิลป์ พีระศรี. “ศิลปะสุโขทัย”. ใน **ศิลปะวิชาการ**, กรุงเทพฯ : มุลินธิศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี

ศิลป์ พีระศรี. แปลโดย พระยาอนุমানราชชน. “สำรวจวิจารณ์ศิลปะปัจจุบันในยุโรปเกี่ยวเนื่องกับ

ศิลป์ พีระศรี. แปลโดย พระยาอนุমানราชชน. **ประติมากรรมไทย**. พระนคร : กรมศิลปากร, 2490.

ศิลปะไทย”. ศิลปากร, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2493): 43.

ศูนย์การศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิทยุเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน. “พระพุทธหรือฤๅไชยสุภมงคล”.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

http://www.hec.oop.cmu.ac.th/aboutorg.php?menub_id=9, [ม.ป.ป.].

ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง, “วัดคุณพุ่ม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<http://www.thailowernorth.com/>, [ม.ป.ป.]. สืบค้น 20 ธันวาคม 2561.

ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น. “พระศรีปัญญาสุริยฐาน หลวงพ่อพระศรี ๕๐ ปี มข.”.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://cac.kku.ac.th/>, 2561.

สงวน โชตสุขรัตน์. **ตำนานพระแก่นจันทน์**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2515.

สงวน โชติสุขรัตน์. **ประชุมตำนานล้านนาไทย**. เล่ม 2. พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2515.

สงวน รอดบุญ. **พุทธศิลปะลาว**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2526.

สถานีวิทยุ 88 Click FM Hua Hin. “ผู้สนับสนุนรายการ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

http://www.88clickfmhuahin.pkt.cc/?page_id=381, [ม.ป.ป.].

สมเด็จพระ. เล่มที่ 17. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2505.

สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพ. **นิทานโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2539.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงให้ข้อมูลไว้ใน **ตำราสร้างพระพุทธรูป**

กรุงเทพฯ : โสภณพิพรรฒธนากร, 2463. หน้า คำนำ. รองอำมาตย์โท ขุนสิทธิคดี (ปลั่ง คทวณิช) พิมพ์แจกในการปลงศพ สอนองคุณ หลวงเป็รื่องคดีราษฎร์ (หริ่ง คทวณิช) ผู้บิดา.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ตำนานพระพุทธเจดีย์**. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2518.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **ตำนานพระพุทธเจดีย์**. กรุงเทพฯ : มติชน, 2545.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. **อธิบายเรื่องทำวมหาชมพู**. ในเรื่องทำวมหา

ชมพู. กรุงเทพฯ : โสภณพิพรรฒธนากร, 2464.

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. **เวลาเป็นของมีค่า**.

กรุงเทพฯ : สำนักราชเลขาธิการ, 2551. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสที่ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ

เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเจริญพระชนมายุครบ 84

พรรษา 6 พฤษภาคม 2550.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. **พระปฐมสมโพธิกถา**. กรุงเทพฯ : กรีน พรีนซ์,

2553.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์. **สุดทิวทัศน์วิธาน วิธีการกำหนดคัมภีระ
สุดศต.** โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย 1961, 2504. วัดบวรนิเวศวิหารพิมพ์โดยเสด็จพระ
ราชกุศลในการพระราชทานเพลิงศพพระพรหมมุนี (สวจนฺฺเระ) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
29 มิถุนายน 2504.

สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ และ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. **สาส์น
สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. สาส์นสมเด็จพระ
เล่มที่ 17.** กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2505.

สมคิด จิระทัศน์กุล. **งานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยมีพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุ
วัดติวงศ์.** เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาวิชาการและสร้างองค์ความรู้ สถาบันศิลป
สถาปัตยกรรมไทยเฉลิมพระเกียรติ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
2556.

สมพร อยู่โพธิ์. **พระพุทธรูปปางต่างๆ.** นครหลวง : โรงพิมพ์นิยมอักษร 2515. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ ขุนวิจารณ์ธราดล (วิจารณ์ โกมลภมร) ณ เมรุวัดธาตุทอง พระชนม
วันที่ 24 เมษายน พุทธศักราช 2515.

สร้อยดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง, 2561.

สร้างพระพุทธรูปและประธานพุทธมณฑล. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2525.

สันติ เล็กสุขุม. **ศิลปะอยุธยา : งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน.** นนทบุรี : เมืองโบราณ, 2560.

สันติ เล็กสุขุม. **ศิลปะอยุธยา : งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน.** พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : เมืองโบราณ,
2560.

สันติ เล็กสุขุม. **ประวัติศาสตร์ไทย(ฉบับย่อ) : การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา.** พิมพ์
ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2554.

สันติ เล็กสุขุม. **ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย (ฉบับย่อ) : การเริ่มต้นและการสืบเนื่องงานช่างในศาสนา.**

สันติ เล็กสุขุม. **ศิลปะภาคเหนือ: ทรัพยากรชัย-ล้านนา.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2555.

สันติ เล็กสุขุม. **ศิลปะสุโขทัย.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2555.

สันติ เล็กสุขุม. **ศิลปะอยุธยา: งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน.** นนทบุรี : เมืองโบราณ, 2560.

สายชล วรรณรัตน์. **พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอด**

ฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ.2325-2352). วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

สายชล วรรณรัตน์. **พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325-2352).** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

สายชล สัตยานุรักษ์. “การสถาปนาความหมาย ชาตินไทย และ ความเป็นไทย.” โดยพระบาทสมเด็จพระ

สายชล สัตยานุรักษ์. “การสถาปนาความหมาย ชาตินไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว”. **วารสารมนุษยศาสตร์สาร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่** 14. 2(2555): 15-16.

สำนักพิมพ์, 2558.

สำนักราชเลขาธิการ. **พระพุทธนวราชขบพิตร.** กรุงเทพฯ : สำนักราชเลขาธิการ, 2560. พิมพ์พระราชทานในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสดมวาร ถวายพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง วันศุกร์ที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2560.

สื่อประชาสัมพันธ์ ของ กองทุนพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์. “โครงการจัดสร้างวัดถมมงคล พระพุทธปฏิมาสิริภานิรมิต”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:

<https://www.facebook.com/siribhaofficial.fund/photos/pcb.618173715193112/618174865192997/?type=3&theater>, 2561.

สุธี คุณาวิชยานนท์. จากสยามเก่า สู่ไทยใหม่ : ว่าด้วยความพลิกผันของศิลปะจากประเพณีสู่สมัยใหม่ สุมาลี มหณรงค์ชัย. **พระชินพุทธะห้าพระองค์: พระพุทธเจ้าในรูปกายทิพย์ตามคติของมหายานและวัชรยาน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2552.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. **พุทธศานามหายาน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2550.

สุรพล ดำริห์กุล. **แผ่นดินล้านนา.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2545.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. **เรื่องของแม่และรวมบทความทางวิชาการ ล้านนา ล้านช้าง.** กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977), 2550.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. **พระพุทธรูปสำคัญ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม.** กรุงเทพฯ: สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2551.

สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์. **การศึกษาพระพุทธรูปสำริดในพระระเบียงวัดพระธาตุอภัยสุเทพ จังหวัด**

เชียงใหม่. เชียงใหม่ : คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556.

สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. **พระพุทธรูปล้านนา กับคติพระพุทธรูปศาสนamahayanแบบตันตระนิกายวัชรยาน.**

เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560.

สุวิทย์ ธีรศาสตร์. **ประวัติศาสตร์อีสาน 2322 – 2488.** ขอนแก่น : โรงพิมพ์น่านาวิทยา, 2557. อ้างถึง
ประสิทธิ์ คุณุรัตน์. **ภูมิศาสตร์กายภาพภาคอีสาน.** ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2530.

หม่อมทิน อ่อง. **ประวัติศาสตร์พม่า.** แปลโดย เพ็ชรี สมิตร. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2557.

หม่อมบัวต. **พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช).** กรุงเทพฯ : โฆษิต,
2551.

หม่อมเจ้า สุภัทรรติศ ดิศกุล. **ศาสนาพราหมณ์ในอาณาจักรขอม.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัท อัม
รินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2547.

หม่อมเจ้า สุภัทรรติศ ดิศกุล. **ศิลปะขอม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด, 2557.

หม่อมเจ้าสุภัทรรติศ ดิศกุล. **โบราณวัตถุที่ค้นพบจากกรุปรางค์วัดราชบูรณะ รุ่นที่ 2 พระพุทธรูปและ
พระพิมพ์ในกรุปรางค์วัดราชบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** พระนคร : กรมศิลปากร
จัดพิมพ์, 2502.

หม่อมเจ้าสุภัทรรติศ ดิศกุล. **ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย: อินเดีย ลังกา ขวา จาม ขอม พม่า
ลาว.** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : มติชน, 2556.

หม่อมเจ้าสุภัทรรติศ ดิศกุล. **ศิลปะในประเทศไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. **พระพุทธรูปในพระบรมมหาราชวัง.** กรุงเทพฯ : บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535.

หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. **ศรีทวารวดีถึงศรีรัตนโกสินทร์.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2537.

หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. **ศิลปกรรมในประเทศไทย : ภูมิหลังทางปัญญา – รูปแบบ
ศิลปะกรรม.** กรุงเทพฯ : ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2558.

หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. **ศิลปะจามและศิลปะพม่าโดยสังเขป.** นครปฐม : คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.

หม่อมราชวงศ์ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย: ภูมิหลังทางปัญญา – รูปแบบทางศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : มติชน, 2537.

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์. “วิจารณ์พระพุทธรูปศิลาในวิหารน้อย วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. ศิลปการ 1, 1(2490): 51. อ้างถึงใน ศักดิ์ชัย สายสิงห์. พระพุทธรูปในประเทศไทย : รูปแบบ พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.

หลวงวิจิตรวาทการ. ปาฐกถาเรื่อง “วัฒนธรรมสุโขทัย”. แสดงที่กรมการโฆษณาการ วันพุธที่ 6 หอสมุดแห่งชาติ. เลขที่ 9/ก กระแสพระบรมราชโองการ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปจากสุโขทัยมาประดิษฐานไว้ ณ กรุงเทพฯ จ.ศ. 1156 (พ.ศ. 2337).

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนชะเอม อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี. “วัดดอนชะเอม”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.donchaem.go.th/>, [ม.ป.ป.].

อนุสรณ์, 2546.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค วัยอาจ (ปริวรรต). ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์มบุคส์, 2543.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. พระพุทธรูปตามคติชาวล้านนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

อศิวพานู. เมืองไทยจงดั้นเกิด. ม.ป.ท. : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2481.

อีสาน. กรุงเทพฯ : สมาคมชาวอีสาน, 2534. อ้างถึงใน อำพัน กิจงาม. “ผลการขุดค้นแหล่งโบราณคดี บ้านนาดี อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรราชธานี”. ศิลปการ 27, 6(2527): 83–104.

อุทยานธรรมพระพุทธรูปอุทองอุดมทรัพย์. “พระพุทธรูปอุทองอุดมทรัพย์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.uthong-udomsub.com/>, [ม.ป.ป.].

อุษณีย์ ธงไชย. ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาไทยและอาณาจักรอยุธยา พ.ศ. 1839 – 2310. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

ฮัน เพนท์ และแอนดรูว์ ฟอว์บส์. ประวัติศาสตร์ล้านนาฉบับย่อ. แปลโดย ศิริรัฐ ทองใหญ่ ณ อยุธยา. เชียงใหม่ : หอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่, 2547.

ฮันส์ เพนท์. คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสาร

ทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2519.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายทินภัทร เปี่ยมเจียก
วัน เดือน ปี เกิด	25 มกราคม 2535
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	ระดับปริญญาโท อยู่ในระหว่างการศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ.2560 – 2563) ระดับปริญญาบัณฑิต : คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (เกียรตินิยมอันดับที่ 2) (พ.ศ.2553 – 2557) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น – ปลาย โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	65/3 ม.3 ถ.บางกรวย – ไทรน้อย ต.วัดชลอ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี 11130
รางวัลที่ได้รับ	- นิสิตดีเด่น ระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปีการศึกษา 2560 จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย - ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาสำหรับนิสิตระดับปริญญาเอกและโทที่เข้าศึกษา ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย ระดับปริญญามหาบัณฑิต ปี การศึกษา 2560 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - ได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายพิเศษ ในรายวิชาวาดเส้นและองค์ประกอบ ศิลป์ วิทยาลัยในวัง(ชาย) กองศิลปกรรม สำนักพระราชวัง - ปฏิบัติงานเป็นผู้ช่วยสอน ในรายวิชาภาพพิมพ์พื้นฐาน ของภาควิชาภาพ พิมพ์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปี การศึกษา 2557 - ร่วมแสดงผลงานศิลปกรรม ในงานประกวดศิลปกรรมจากการประกวด ศิลปกรรมรุ่นเยาว์ ครั้งที่ 32 - ร่วมแสดงผลงานศิลปกรรม ในงานแสดงศิลปกรรมจากการประกวด ศิลปกรรมรุ่นเยาว์ ครั้งที่ 31 - ร่วมแสดงผลงานศิลปกรรม ในนิทรรศการ Print in Ankor wat , หอศิลป์กรุงไทย, กรุงเทพมหานคร - ร่วมแสดงผลงานศิลปกรรม ในนิทรรศการ Little big print, หอศิลป์ psg มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY